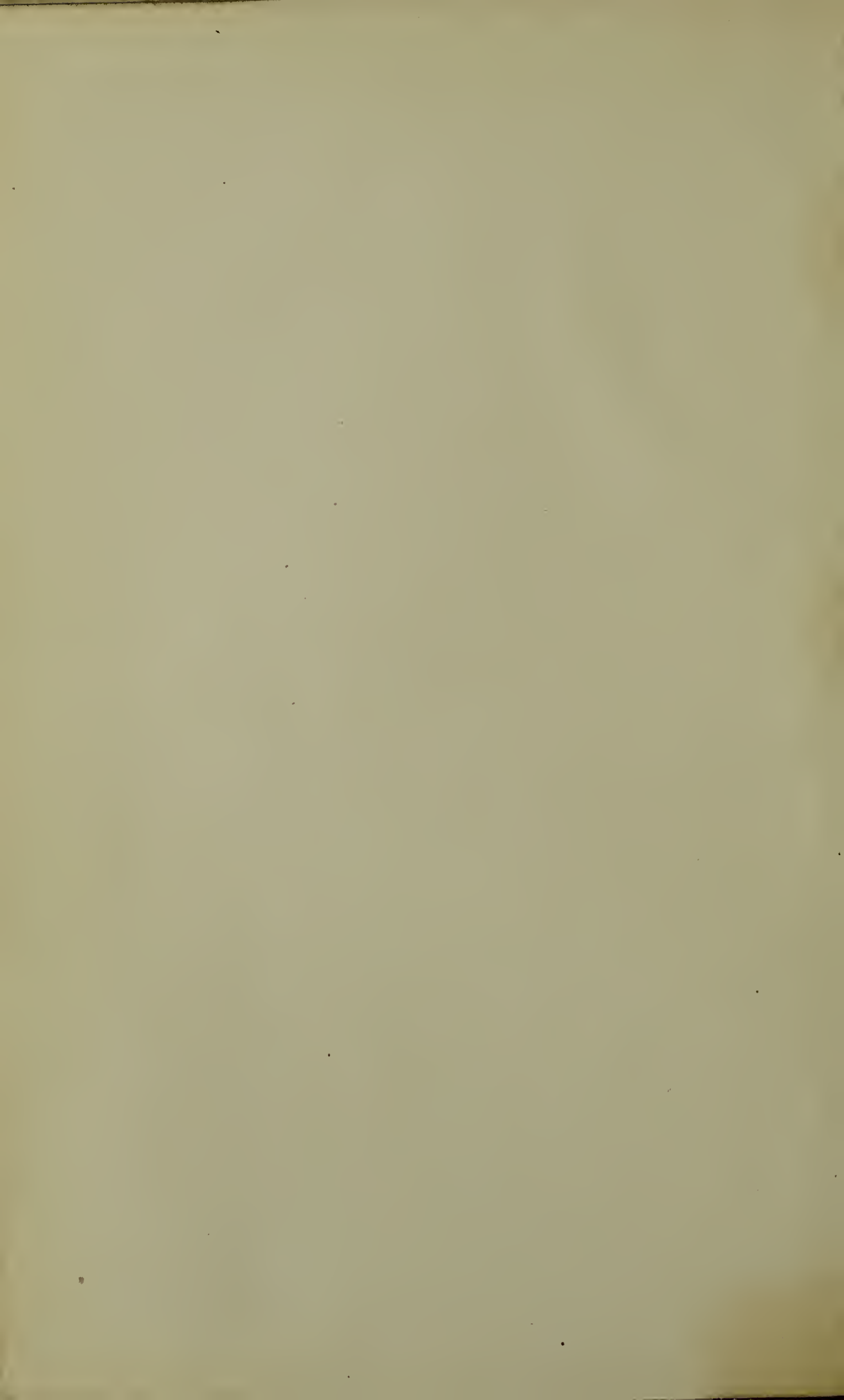

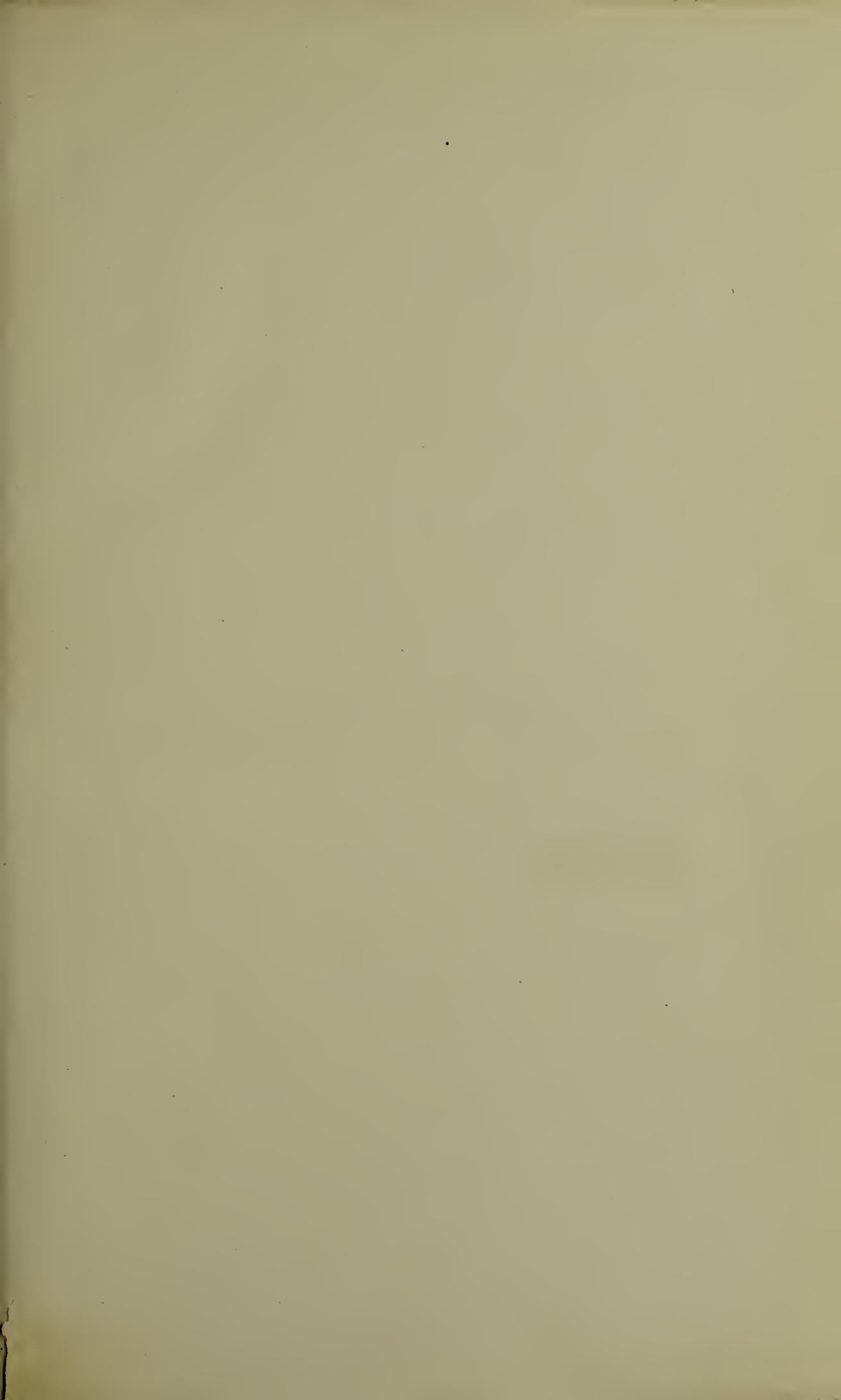
BR 60 .C6 v.13

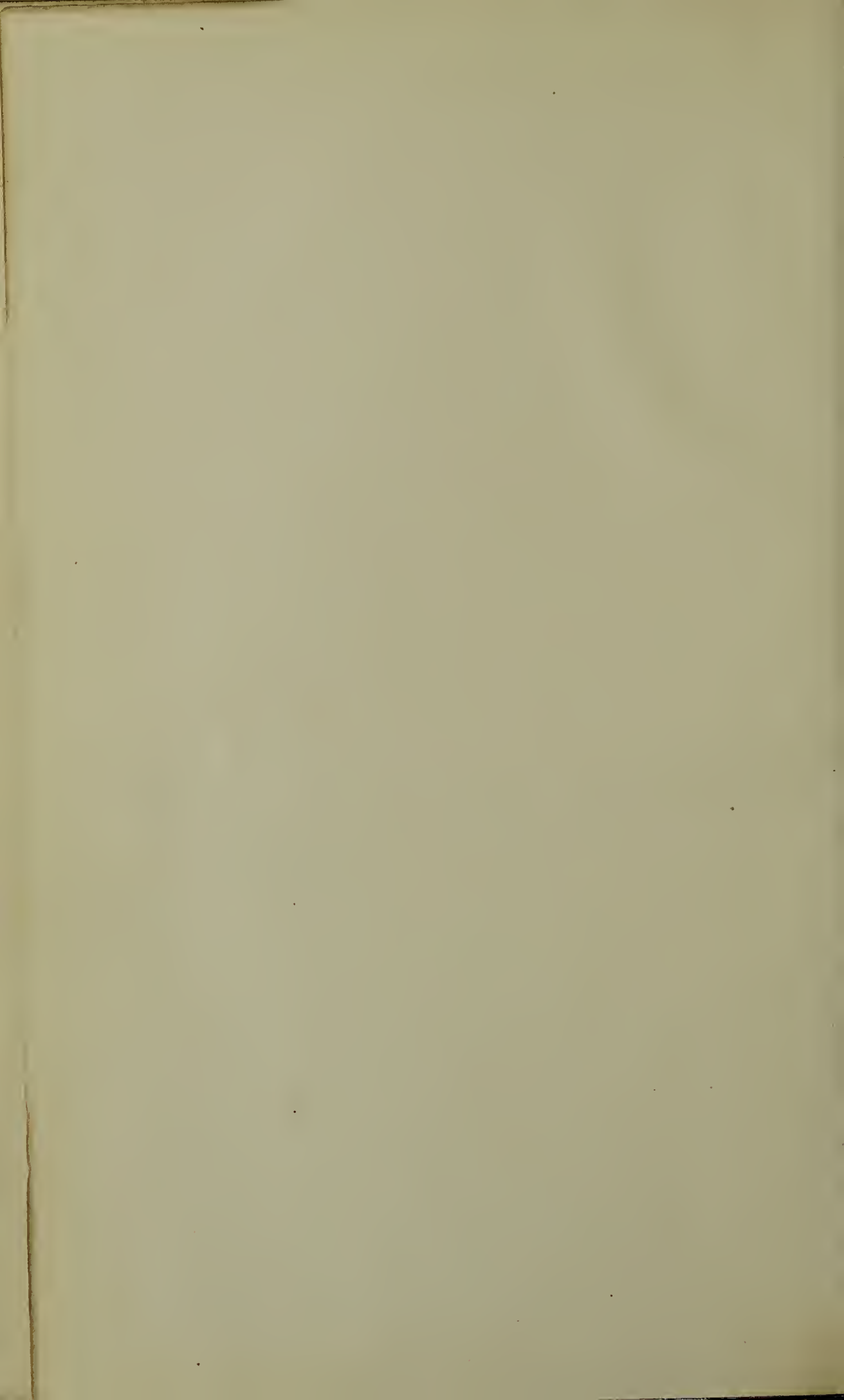
Corpus scriptorum
ecclesiasticorum Latinorum

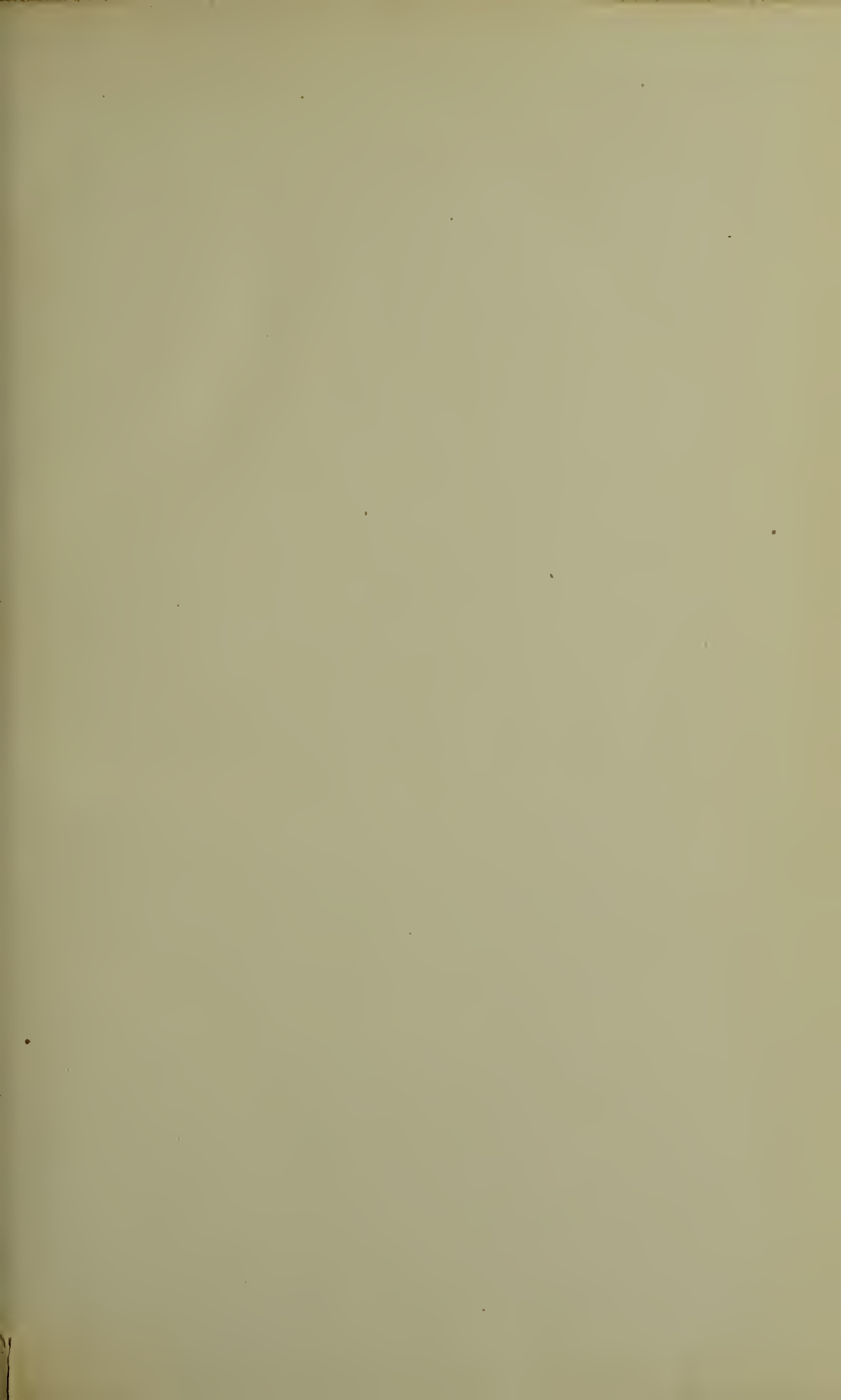
SCP 4

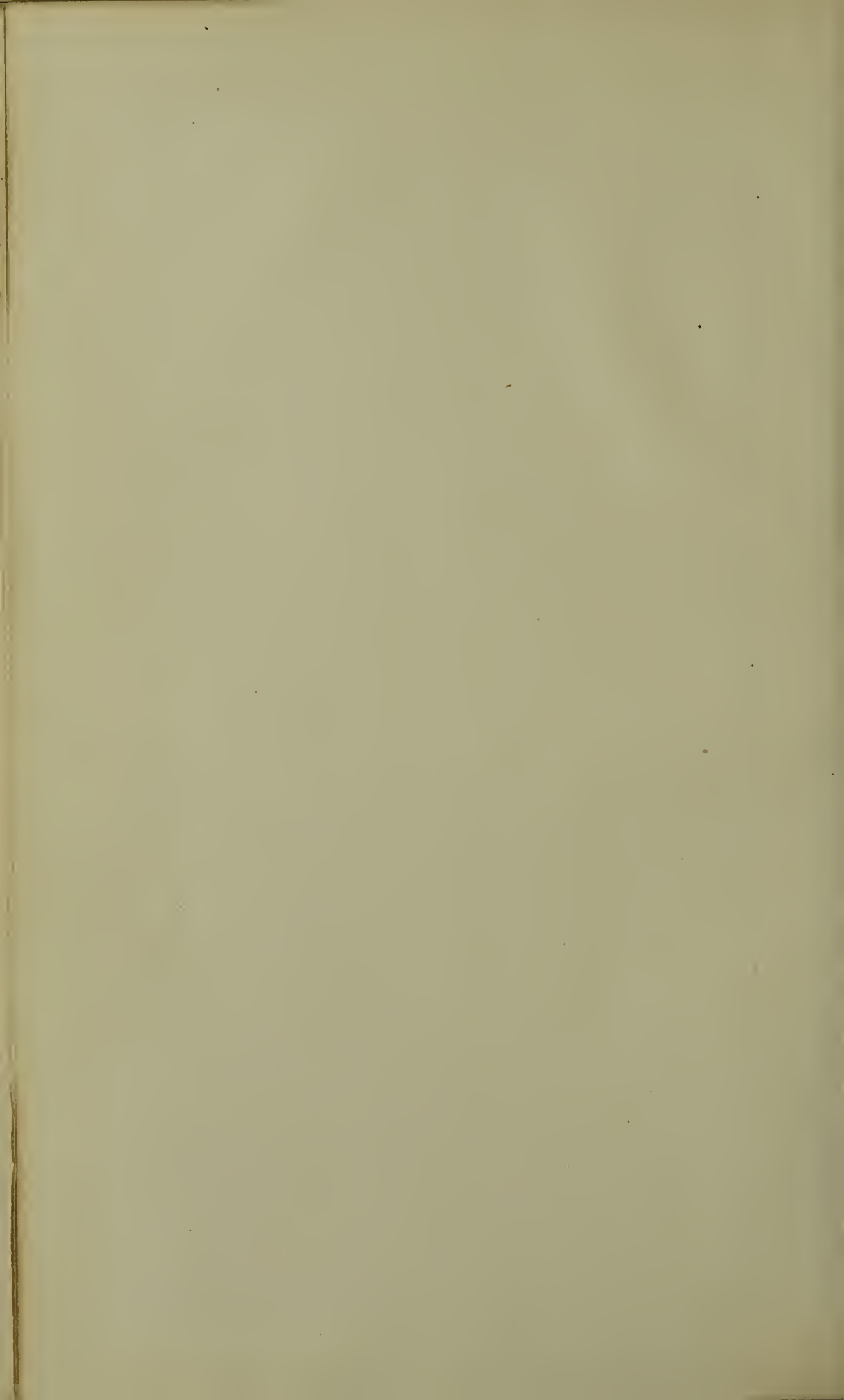
v. 13:1

✂
CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILO ET IMPENSIS
ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE
VINDOBONENSIS

VOL. XIII.
IOHANNIS CASSIANI OPERA

PARS II
IOHANNIS CASSIANI CONLATIONES XXIII
EX RECENSIONE MICHAELIS PETSCHENIG.

VINDOBONAE
APVD C. GEROLDI FILIVM BIBLIOPOLAM ACADEMIAE
MDCCCLXXXVI.

IOHANNIS CASSIANI

CONLATIONES XXIII.

RECENSUIT

ET COMMENTARIO CRITICO INSTRUXIT

MICHAEL PETSCHENIG.

VINDOBONAE

APVD C. GEROLDI FILIVM BIBLIOPOLAM ACADEMIAE

MDCCLXXXVI.

V = Vaticanus 5766 saec. VIII.

D = Parisinus, olim Corbeiensis, 13384 saec. VIII.

W = Vercellensis CLXXXVII. 44 saec. VIII—X.

O = Parisini (nouvelles acquisitions Latines)
2170 saec. VIII

X = Sangallensis 574 saec. VIII—X

P = Palatini 560 saec. X

c = editio Cuyckii a. 1578.

r = editio Romana a. 1588.

v = *cr.*

Vulg. vel *Vulgata* = scriptura sacra secundum editionem vulgatam.
asterisco notatur littera erasa.

punctum additur lectionibus codicum abbreviatis.

} lectiones selectae.

PRAEFATIO.

Debitum, quod beatissimo papae Castori in eorum uoluminum 1
 praefatione promissum est, quae de institutis coenobiorum et
 de octo principalium uitiorum remediis duodecim libellis domino
 5 adiuuante digesta sunt, in quo tenuitas nostri suffecit ingenii,
 utcumque sarcitum est. uiderim sane quid super hoc uel illius
 uel uestri fuerit examinis aequitate perpensum, utrum in rebus
 tam profundis tamque sublimibus et quae in usum stili ut
 arbitror antea non uenerunt, dignum aliquid cognitione uestra
 10 omniumque sanctorum fratrum desiderio prompserimus. nunc 2
 autem quia derelinquens nos pontifex supra dictus migravit ad
 Christum, has interim decem conlationes summorum patrum,
 id est anachoretarum qui in heremo Sciti morabantur, quas ille
 incomparabili flagrans studio sanctitatis simili sibi iusserat
 15 sermone conscribi, non expendens prae multitudine caritatis
 quanto infirmas ceruices pondere praegrauaret, uobis potissi-
 mum, o beatissime papa Leonti et sancte frater Helladi,
 credidi consecrandas. alter siquidem uestrum memorato uiro 3
 et germanitatis affectu et sacerdotii dignitate et quod his maius
 20 est sancti studii feruore coniunctus hereditario fraternum debi-
 tum iure deposcit: alter anachoretarum instituta sublimia non
 ut quidam propria adgressus est praesumptione sectari, sed
 legitimum doctrinae tramitem sancto spiritu suggerente paene

1 Praefatio Sc̃i ioh̃. de .x. conlationibus <i>D</i>	Incipit praefatio <i>X</i>
3 institutione monachorum <i>in ras. m.</i> 2 <i>D</i>	5 sufficit <i>X</i> 6 san-
citum <i>X</i> 7 nostri <i>X^{1v}</i> 9 cogitatione <i>D</i>	cognitioni uestrae
<i>Xc</i> 13 anachoritarum <i>DX</i> sc̃ti ^a <i>D</i> sc̃ithii ^h <i>X</i>	16 prae-
graueret <i>D¹</i> 17 elladi <i>X</i> 19 affecto <i>D¹</i> 20 heredita.....	
ternum <i>D</i> 21 anachorit. <i>D</i> 23 pene <i>DX</i>	

antequam disceret adprehendens non tam suis adinventionibus quam illorum traditionibus maluit erudiri. in quibus mihi nunc in portu silentii constituto immensum pelagus aperitur, ut scilicet de instituto atque doctrina tantorum uirorum quaedam tradere audeam memoriae litterarum. tanto enim profundioris nauigationis periculis fragilis ingenii cumba iactanda est, quantum a coenobiis anachoresis et ab actuali uita, quae in congregationibus exercetur, contemplatio dei, cui illi inaestimabiles uiri semper intenti sunt, maior actuque sublimior est. uestrum igitur est conatus nostros piis orationibus adiuuare, ne aut tam sancta materia inperito quidem, sed fidei sermone promenda periclitetur in nobis aut rursus eiusdem materiae abyssis obruatur nostra rusticitas. proinde ab exteriori ac uisibili monachorum cultu, quem prioribus digessimus libris, ad inuisibilem interioris hominis habitum transeamus, et de canonicarum orationum modo ad illius quam apostolus praecipit orationis perpetuae iugitatem ascendat eloquium, ut quisquis iam superioris operis lectione Iacob illius intellegibilis nomen carnalium uitiorum subplantatione promeruit, nunc etiam non tam mea quam patrum instituta suscipiens diuinae puritatis intuitu ad meritum et ut ita dixerim dignitatem transiens Israhelis, quid in hoc quoque perfectionis culmine debeat obseruare similiter instruat. obtineant itaque orationes uestrae ab eo qui dignos nos uel uisu eorum uel discipulatu uel consortio iudicauit, ut nobis earundem traditionum memoriam plenam et sermonem ad dicendum facilem conferre dignetur, quo tam sancte eas tamque integre quam ab ipsis accepimus explicantes ipsos quodammodo suis institutis incorporatos et quod maius est Latino disputantes eloquio uobis exhibere possimus. hoc sane uolumus ante omnia tam harum

16 cf. I Thess. 5, 17
32, 28

18 cf. Gen. 27, 36

22 cf. Gen.

2 erudire *D*¹ 6 cymba *X* 9 actuque *D*: atque *Xv*
12 rursus *D*: rursus *Xv* 13 abissis *D* 22 perfeccionis *D*
23 obseruari *D*¹ obteneant *D*¹ optineant *X* 25 earūdem *D*
29 est maius *Xv*: cf. §. 3

conlationum quam superiorum uoluminum praemonitum esse
 lectorem, ut si qua forte in his pro status sui et propositi
 qualitate siue pro usu et conuersione communi uel impossi-
 5 bilia putauerit esse uel dura, non ea secundum suae facultatis
 modulum, sed secundum dignitatem et perfectionem loquentium
 metiatur, quorum prius studium atque propositum mente con-
 cipiatur, quo uere mortui huic conuersioni mundanae nullis
 affectibus parentum carnalium, nullis actuum saecularium
 nexibus obligantur. deinde locorum quoque in quibus commo- 7
 10 rantur consideret qualitatem, qua in solitudine uastissima
 constituti atque ab uniuersorum mortalium consortio separati
 et per hoc inlucinationem sensuum possidentes contemplantur
 uel proloquuntur ea, quae inexpertis atque ineruditis pro
 condicione et mediocritate consuetudinis suae impossibilia
 15 forsitan uidebuntur. de quibus tamen si quis uoluerit ueram
 proferre sententiam et utrum impleri queant desiderat experiri,
 festinet prius eorum propositum simili studio et conuersione
 suscipere, et tunc demum ea, quae supra facultatem hominis
 uidebantur, non solum possibilia, uerum etiam suauissima
 20 deprehendet. sed nunc iam ad conlationes eorum et instituta
 properemus.

3 inposibilia *D* 5 modolum *D* 7 hoc conuersione *D*¹
 8 affectionibus *X* (*a man. 2*) *r* 9 obligentur *D*² 10 qua *Dc*:
 qui (*i in ras.*) *X* quia *r* 14 condicione *DX* 16 implere *D*¹
 20 deprehendit *X* 21 properemus. Capitl de abbatis moysi clatione
 prima *D* Explicit praefatio. Incipiunt capitula conlt abbatis moysi *X*

I.

CONLATIO ABBATIS MOYSI PRIMA.

DE MONACHI DESTINATIONE VEL FINE.

CAPITVLA.

- I. De habitatione Scitii et proposito abbatis Moysi. 5
- II. De interrogatione abbatis Moysi quaerentis qui monacho scopos uel qui sit finis.
- III. De responsione nostra.
- IIII. De interrogatione abbatis Moysi super propositione praedicta. 10
- V. De comparatione eius qui destinata ferire contendat.
- VI. De his qui abrenuntiantes mundo ad perfectionem sine caritate contendunt.
- VII. De appetenda tranquillitate cordis.
- VIII. De principali conatu erga diuinarum rerum contem- 15
plationem et similitudine Mariae et Marthae.
- VIIII. Interrogatio, quomodo efficientia uirtutum non cum homine perseueret.
- X. Responsio, quod non sit earum merces, sed actio cessatura. 20
- XI. De caritatis perpetuitate.
- XII. Interrogatio de perseuerantia spiritalis theoriae.
- XIII. Responsio de directione cordis in deum et de regno dei et regno diaboli.

5 scythii X 6 que monacho D¹ 8 responsione] scopone D
cum ras. supra uoc. 9 abbatis om. Xv 16 similitudinē DX
 24 dei et regno om. X regno ante diaboli om. v

- XIIII. De animae perpetuitate.
 XV. De contemplando deo.
 XVI. Interrogatio de cogitationum mobilitate.
 XVII. Responsio, quid possit meus super cogitationum statu
 5 quidue non possit.
 XVIII. Comparatio aquaris molae et animae.
 XVIIIII. De tribus cogitationum nostrarum principiis.
 XX. De discernendis cogitationibus ad similitudinem probabilis trapezitae.
 10 XXI. De inlusionem abbatis Iohannis.
 XXII. De quadripertita discretionis ratione.
 XXIII. De sermone doctoris secundum audientium meritum.

I. Cum in heremo Sciti, ubi monachorum probatissimi patres et omnis commorabatur perfectio, abbatem Moysen, qui inter
 15 illos egregios flores suavius non solum actuali, uerum etiam theoretica uirtute fragrabat, institutione eius fundari cupiens expetissem una cum sancto abbate Germano (cum quo mihi ab ipso tirocinio ac rudimentis militiae spiritalis ita indiuiduum
 20 deinceps contubernium tam in coenobio quam in heremo fuit, ut cuncti ad significandam sodalitatis ac propositi nostri parilitatem pronuntiarent unam mentem atque animam duobus inesse corporibus), pariterque ab eodem abbate aedificationis sermonem fuis lacrimis posceremus (quippe cuius hunc animi rigorem manifestissime noueramus, ut nisi fideliter desiderantibus et cum omni cordis contritione quaerentibus nequaquam
 25 adquiesceret ianuam perfectionis aperire, ne scilicet, si passim uel nolentibus eam uel tepide sitientibus exhiberet, res necessarias et quae solis perfectionem cupientibus debent esse con-

4 quod X 9 trapezetae D¹ 12 meritum. Finiunt capitula.
 In xp̄i nom̄ incip̄ abbatis moysi conlatio prima de distinatione (*corr. in destinatione*) monachi † fine D Incipit conlatio abbatis moysi de monachi distinatione uel fine X 13 schiti* (i eras.) X 16 theoretica D theorica Xc fragrabat *scripsi*: flagrabat DXv *cf. VIII*,
 19 fundare D¹ 18 tyrocinio Xv 23 hanc D¹ 26 perfectionis D

pertae, indignis et fastidiose suscipientibus pandens aut iactantiae uitium aut prodicionis crimen uideretur incurrere), tandem fatigatus precibus nostris ita exorsus est.

II. Omnes, inquit, artes ac disciplinae scopon quendam, id est destinationem, et telos, hoc est finem proprium habent, 5 ad quem respiciens uniuscuiusque artis industrius adpetitor cunctos labores et pericula atque dispendia aequanimiter libenterque sustentat. nam et agricola nunc torridos solis radios, nunc pruinas et glaciem non declinans terram infatigabiliter scindit et indomitas agri glaebas frequenti subigit uomere, 10 dum scopon seruat, ut eam cunctis sentibus expurgatam uniuersisque graminibus absolutam in modum solubilis harenae exercendo comminuat, finem, id est perceptionem copiosarum frugum et exuberantiam segetum non alias adepturum se esse confidens, quo uel ipse deinceps uitam securus exigere uel 15 2 suam possit amplificare substantiam. referta etiam frugibus horrea libenter exhaurit easque putribus sulcis instanti labore commendat, praesentem deminutionem futurarum messium contemplatione non sentiens. illi etiam, qui negotiationum solent exercere commercia, non incertos pelagi timent casus, 20 non ulla discrimina perhorrescunt, dum ad finem quaestus spe praepeti prouocantur. nec non etiam hi qui militiae mundialis ambitione flammantur, dum prospiciunt honorum ac potentiae finem, peregrinationum exitia ac pericula non sentiunt nec praesentibus aerumnis bellisque franguntur, dum propositum 25 3 sibi dignitatis finem cupiunt obtinere. habet ergo et nostra professio scopon proprium ac finem suum, pro quo labores cunctos non solum infatigabiliter, uerum etiam gratanter inpendimus, ob quem nos ieuniorum inedia non fatigat, uigiliarum lassitudo delectat, lectio ac meditatio scripturarum 30 continuata non satiat, labor etiam incessabilis nuditasque et omnium rerum priuatio, horror quoque huius uastissimae

4 inquit *D*¹ 5 destinationem *D*¹ 10 glebas *DX* 12 arenae
X 17 exhaurit *D*¹ instanti* (a ut *uid. eras.*) *D* 18 dimi-
nutionem *D*²*X* 26 dignitates *D*¹ ob***^{ne}tire *D* post obtinere
in *DX* cap. tertium incipit

solitudinis non deterret. ob quem uos ipsi procul dubio parentum spreuistis affectum et patrium solum ac delicias mundi tot pertransitis regionibus despexistis, ut ad nos homines rusticos et idiotas atque in hoc heremi squalore degentes peruenire
5 possetis. propter quod respondete, inquit, mihi quae sit destinatio uestra uel finis, qui ad haec omnia libentissime sustinenda uos prouocat.

III. Et cum persisteret nostram elicere super hac interrogatione sententiam, respondimus regni caelorum causa haec
10 cuncta tolerari.

IIII. Ad quod ille: Bene, inquit: argute de fine dixistis. qui uero debeat esse scopos noster, id est destinatio, cui ingiter inhaerentes finem ualeamus adtingere, praë omnibus nosse debetis. et cum ignorationem confessi simpliciter fuissemus,
15 adiecit: in omni ut dixi arte ac disciplina praecedat quidam scopos, id est animae destinatio siue incessabilis mentis intentio. quam nisi quis omni studio perseuerantiaque seruauerit, nec ad finem desiderati fructus poterit peruenire. nam ut dixi 2
agricola finem habens secure copioseque uiuendi in prouentu
20 segetum fecundarum scopon, id est destinationem gerit agrum suum cunctis sentibus expurgare eumque uniuersis infructuosis uacuare graminibus, nec aliter se quieti finis opulentiam adepturum esse confidit, nisi id, quod usu obtinere desiderat, quadam prius operis ac spei suae ratione possideat. negotiator
25 quoque comparandarum mercium desiderium non deponit, per quod possit quaestuosius diuitias congregare, quia frustra concupisceret lucrum, nisi uiam qua ad id tenderet elegisset. et qui certis quibusque dignitatibus mundi huius cupiunt honorari, cui se officio uel ordini debeant mancipare ante
30 proponunt, ut per legitimum spei tramitem finem quoque ualeant desideratae dignitatis adtingere. itaque et uiae nostrae 3

3 dispexistis <i>D</i>	rustocos <i>D</i> ¹	4 herimis <i>D</i> ¹	5 possitis
<i>D</i> ¹ <i>X</i> inquit <i>D</i>	8 <i>nulla distinctio in DX</i>		10 cuncta <i>D</i>
11 inquit <i>D</i> ¹	et argute <i>r</i> acute <i>D</i>		12 esse debeat <i>X</i>
17 quam} quia <i>D</i> ¹	22 adepturam <i>D</i>	27 id <i>om. D</i>	28 dignitatebus <i>D</i> ¹

finis quidem est regnum dei. quid uero sit scopos debet diligenter inquiri: qui si nobis similiter conpertus non fuerit, frustra nitendo fatigabimur, quia sine uia tendentibus labor est itineris, non profectus. ad quod obstupescentibus nobis senex intulit: finis quidem nostrae professionis ut diximus 5 regnum dei seu regnum caelorum est, destinatio uero, id est scopos, puritas cordis, sine qua ad illum finem impossibile est 4 quempiam peruenire. in hac ergo destinatione defigentes nostrae directionis obtutus uelut ad certam lineam cursum rectissimum dirigemus, ac si paululum quid ab hac cogitatio nostra deflexe- 10 rit, ad contemplationem eius ilico recurrentes rursus eam uelut ad quandam normam rectissime corrigemus, quae semper omnes conatus nostros ad unum hoc reuocans signum arguet statim, si a proposita directione mens nostra uel paululum deuiauerit.

V. Quemadmodum hi, quibus usus est bellica tela tractandi, 15 cum ante regem mundi huius artis suae cupiunt peritiam demonstrare, in paruissima quaedam scutula, quae depicta in se continent praemia, iacula uel sagittas intorquere contendunt, certi quod non alias nisi destinationis suae linea ad finem possint desiderati praemii peruenire, quo tum demum utique 20 potentur, cum propositum scopon ualuerint obtinere: qui si forte ab eorum fuerit subtractus intuitu, quantumlibet a recto tramite cassa imperitorum deerret intentio, excidisse se tamen ab illius disciplinatae lineae directione non sentient, quia nullum habent certum signum quod uel peritiam directionis 25 probet uel arguat prauitatem. et ideo cum inutiles in aëra uacuumque fuderint iactus, in quo peccauerint quoue decepti sint diiudicare non possunt, quippe quos nullum accusat indicium quantum a directione discesserint, nec quo deinceps

1 quid *D*: qui *Xv* 2 quid sit nobis similiter et si *D*
 10 dirigemus *r*: dirigimus *D* (*s. l. m. 2*) *X* 11 recurrentis *D*¹ 12 ad
om. DX: habent '8 Ms.' apud *Cuyckium* quandam normam rectissime *D*
 quadam norma certissima (rectissima *r*) *Xr* corrigemus *X*: corri-
 ginus *D* 13 conatos *D*¹ 14 deuiarit *Xr* 17 quedam *D*:
 quadam *Xv* 18 continet *Xv* 19 distinationis *D* 20 tūnde-
 mū** (*1 uel 2 litt. eras.*) *D* 22 abstractus *D*² 27 ⁱⁿ quoue *D*

corrigere uel reuocare debeant lineam disciplinae docere potest
 passius obtutus. ita igitur et nostri propositi finis quidem 2
 secundum apostolum uita aeterna est, ita eodem pronuntiante:
 habentes quidem fructum uestrum in sanctificati-
 5 onem, finem uero uitam aeternam, scopos uero est
 puritas cordis, quam sanctificationem non inmerito nuncupauit,
 sine qua praedictus finis non poterit adprehendi, acsi dixisset
 aliis uerbis: habentes quidem scopon uestrum in cordis puri-
 tate, finem uero uitam aeternam. de qua destinatione docens
 10 nos idem beatus apostolus ipsum nomen, id est scopon, signi-
 ficanter expressit ita dicens: quae posteriora sunt obli-
 uiscens, ad ea uero quae in ante sunt extendens
 me, ad destinatum persequor, ad brauium supernae
 uocationis domini. quod euidentius in Graeco ponitur 3
 15 κατὰ σκοπὸν διώκω, id est secundum destinationem persequor,
 tamquam si dixisset: hac destinatione qua illa quae posteriora
 sunt obliuiscor, id est anterioris hominis uitia, ad finem brauii
 caelestis peruenire contendo. quidquid ergo nos ad hunc scopon,
 id est puritatem cordis potest dirigere, tota uirtute sectandum
 20 est, quidquid autem ab hac retrahit, ut perniciosum ac noxium
 deuitandum. pro hac enim uniuersa agimus atque toleramus,
 pro hac parentes, patria, dignitates, diuitiae, deliciae mundi
 huius et uoluptas uniuersa contemnitur, ut scilicet puritas
 cordis perpetua retentetur. hac itaque nobis destinatione pro- 4
 25 posita semper actus nostri et cogitationes ad eam obtinendam
 rectissime dirigentur. quae si prae oculis nostris iugiter
 statuta non fuerit, non solum cunctos labores nostros uacuos
 pariter atque instabiles reddens in cassum eos ac sine ullo

4 Rom. 6, 22

11 Phil. 3, 13—14

4 sanctificationem (*εἰς ἀγιασμόν*) *Dc*: sanctificatione *X* 6 quem
D n̄cupauit *D* 9 destinatione *X*¹ 12 in ante] in priora
X: cf. VI, 14, 1 13 brauium coronae inexpugnabilis brauium *D*
 14 greco *DX* 16 destinatione *X* 18 quicquid *DX bis* 21 tole-
 ramus et agimus *Xv* 22 diliciae *D*¹ 24 retentetur *r*: retenetur
*D*¹ retineatur *D*^{2c} destinatione *DX*¹ 26 dirigentur] *hic incipit*
W 27 ua.^{cu}.os *D* uarios *X* 28 adque *W*

emolumento compellet effundi, sed etiam cogitationes omnes diuersas sibiue contrarias suscitabit. necesse est enim mentem quo recurrat cuiue principaliter inhaereat non habentem per singulas horas atque momenta pro incursum uarietate mutari atque ex his quae extrinsecus accedunt in illum statum 5 continuo transformari qui sibi primus occurrerit.

VI. Hinc namque est quod nonnullos mundi huius maximas facultates et non solum multa auri atque argenti talenta, uerum etiam praediorum magnificentiam contempnentes post haec uidimus pro scalpello, pro graphio, pro acu, pro calamo 10 commoueri. qui si contemplationem cordis mundi fixam tenerent, numquam utique pro paruis rebus admitterent, quod ne pro magnis ac pretiosis incurrerent opibus, easdem penitus abicere 2 maluerunt. nam et plerumque nonnulli tanto zelo codicem seruant, ut eum ne leuiter quidem legi uel contingi ab aliquo 15 sinant, et inde occasiones impatientiae ac mortis incurrunt, unde monentur stipendia patientiae et caritatis acquirere, cumque omnes diuitias suas pro Christi amore disperserint, pristinum tamen cordis affectum in rebus minimis retentantes et pro ipsis nonnumquam mobiliter irascentes, ueluti qui non habeant 20 apostolicam caritatem, ex omnibus infructuosi sterilesque redduntur. quod in spiritu beatus apostolus praeuidens et si distribuero, inquit, in cibos pauperum omnes facultates meas et tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. 25 3 unde liquido conprobatur perfectionem non statim nuditate nec priuatione omnium facultatum seu dignitatum abiectioe contingi, nisi fuerit caritas illa cuius apostolus membra describit, quae in sola cordis puritate consistit. nam quid est

22 I Cor. 13, 3

28 cf. I Cor. 13, 4 sqq.

1 emolumento <i>D</i> ¹	5 adque <i>D</i> ¹	accedunt <i>D</i> ¹ : accidunt
<i>D</i> ² <i>W</i> <i>X</i>	7 nonnullis <i>D</i> ¹	10 uidemus <i>D</i> ¹
11 fixa <i>D</i>	14 malluerunt <i>W</i>	15 nec <i>D</i> ²
<i>W</i>	incurrant <i>X</i> ¹	20 uel utiq; non <i>D</i>
<i>W</i> ¹	reddantur <i>W</i>	23 inquit <i>D</i> <i>W</i>
27 dignitatem <i>D</i> ¹	28 describit <i>W</i>	24 tradedero <i>D</i> ¹
		29 puritatem <i>D</i> ¹

aliud non aemulari, non inflari, non inritari, non agere perperam, non quaerere quae sua sunt, non super iniquitate gaudere, non cogitare malum et reliqua, nisi cor perfectum atque mundissimum deo semper offerre et intactum a cunctis perturbationibus custodire?

VII. Omnia igitur huius gratia gerenda adpetendaque sunt nobis. pro hac solitudo sectanda est, pro hac ieiunia, uigilias, labores, corporis nuditatem, lectionem ceterasque uirtutes debere nos suscipere nouerimus, ut scilicet per illas ab uniuersis passionibus noxiis inlaesum parare cor nostrum et conseruare possimus et ad perfectionem caritatis istis gradibus innitendo conscendere, et non propter has obseruantias, si forte honesta ac necessaria occupatione praeuenti sollemnitate districtio-
 15 nistrictionis nostrae non potuerimus implere, incidamus in tristitiam uel iram siue indignationem, ob quae expugnanda illud quod praetermissum est fueramus acturi. non enim tantum
 2 est lucrum ieiunii quantum irae dispendium nec tantus lectione capitur fructus quantum contemptu fratris incurritur detrimentum. ea igitur quae sequentia sunt, id est ieiunia, uigiliae,
 20 anachoresis, meditatio scripturarum, propter principalem scopon, id est puritatem cordis, quod est caritas, nos conuenit exercere et non propter illa principalem hanc proturbare uirtutem, qua in nobis integra inlaesaque durante nihil oberit, si aliquid eorum quae sequentia sunt pro necessitate fuerit praetermissum:
 25 siquidem nec proderit uniuersa fecisse adempta hac qua diximus principali causa, cuius obtentu sunt omnia peragenda. ob hoc
 3 enim quis ferramenta cuiuslibet artis instituere sibimet ac

1 perperam <u>peruersam</u> <u>perperam</u> D	2 iniquitatē D ¹	gaudere
super iniquitate v	3 adque W	4 a om. W
7 hanc D ¹		
8 leccionem D	11 posemus D ¹	et p. ^{ad} fectionem W perfeccionem
D	13 honeste D	solemnitatem DX ² sollempnitatem WX ¹
14 incedamus D ¹	15 tristitie D ¹	ob quae] que supra ras.
5—6 litt. D	16 illut D	17 tantos D ¹
18 capetur D ¹		
contemptu W	21 exerceri W ²	23 quia D ¹
		aliquit D
24 necessitate D	25 haec W	27 artes W ¹
		instituhere
D ¹		

praeparare festinat, non ut ea possideat otiosa nec ut emolumentum illius fructum qui speratur ex ipsis in nuda instrumentorum possessione constituat, sed ut eorum ministerio peritiam finemque illius disciplinae cuius haec adiumenta sunt efficaciter adprehendat. igitur ieiunia, uigiliae, meditatio scripturarum, 5 nuditas ac priuatio omnium facultatum non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt, quia non in ipsis consistit disciplina illius finis, sed per illa peruenitur ad finem. in cassum igitur haec exercitia molietur, quisque his uelut summo bono contentus intentionem sui cordis huc usque defixerit et non 10 ad capiendum finem, propter quem haec adpetenda sunt, omne studium uirtutis extenderit, habens quidem disciplinae illius instrumenta, finem uero, in quo omnis fructus consistit, ignorans. quidquid igitur potest istam mentis nostrae puritatem tranquillitatemque turbare, quamuis utile ac necessarium uideatur, 15 ut noxium deuitandum est. hac enim norma et errorum peruationumque omnium dispersiones poterimus euadere et desideratum finem linea certae directionis adtingere.

VIII. Hic ergo nobis principalis debet esse conatus, haec immobilis destinatio cordis iugiter adfectanda, ut diuinis rebus 20 ac deo mens semper inhaereat. quidquid ab hac diuersum est, quamuis magnum, secundum tamen aut etiam infimum seu certe noxium iudicandum est. huius mentis uel actus figura etiam in euangelio per Martham et Mariam pulcherrime designatur. cum enim Martha sancto utique ministerio deseruiret, 25 utpote quae ipsi domino eiusque discipulis ministrabat, et Maria spiritali tantummodo intenta doctrinae Iesu pedibus inhaereret, quos osculans bonae confessionis lineabat unguento, praefertur tamen a domino, quod et meliorem elegerit partem et eam 2 quae ab ea non possit auferri. nam cum laboraret Martha pia 30

1 ut non	<i>D</i>	possedeat	<i>D</i> ¹	otiose	<i>X</i>	2 qui]	<i>q</i> ;	<i>D</i>
6 omnem	facultatum	<i>D</i> ¹	7 profecionis	<i>D</i>	8 per illā	<i>D</i>		
13 omnes	<i>W</i>	14 quicquid	<i>WX</i>	16 haec	<i>DW</i> ¹	17 dispersionis		
<i>D</i>	18 direccionis	<i>D</i>	20 distenacio	<i>D</i> ¹	21 quicquid	<i>D</i>		
<i>WX</i>	22 secundum	<i>D</i> ¹	24 martam	<i>D</i>	28 linebat	unguento		
<i>W</i>	29 elegeret	<i>D</i> ¹	30 acferri	<i>D</i> ¹				

sollicitudine ac dispensatione distenta, solam se uidens ad tantum ministerium non posse sufficere adiutorium sororis a domino postulat dicens: non tibi sedet quia soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo ei ut me adiuuet. 5 utique non ad uile opus, sed ad laudabile eam ministerium prouocabat. et tamen quid audit a domino? Martha, Martha, sollicita es et turbaris erga plurima: paucis uero opus est aut etiam uno. Maria bonam partem elegit, quae non auferetur ab ea. uidetis ergo principale bonum 10 in theoria sola, id est in contemplatione diuina dominum posuisse. unde ceteras uirtutes, licet necessarias et utiles 3 bonasque pronuntiemus, secundo tamen gradu censendas esse decernimus, quia uniuersae huius unius patrantur obtentu. dicens enim dominus: sollicita es et turbaris erga 15 multa, paucis uero opus est aut etiam uno, summum bonum non in actuali quamuis laudabili opere et multis fructibus abundanti, sed in sua contemplatione quae uere simplex et una est collocauit, paucis opus esse pronuntians ad perfectam beatitudinem, id est illa theoria quae prius in paucorum serua- 20 <ba>tur consideratione sanctorum. a quorum contemplatione con- scendens is qui adhuc in profectu positus est ad illud quoque quod unum dicitur, id est dei solius intuitum ipso adiuuante perueniet, ut scilicet etiam sanctorum actus ac ministeria mirifica supergressus solius dei iam pulchritudine scientiaque 25 pascatur. Maria ergo bonam partem elegit, quae non 4 auferetur ab ea. et hoc diligentius intuendum est. nam cum dicit Maria bonam partem elegit, licet taceat de Martha et nequaquam eam uituperare uideatur, illam tamen laudans hanc inferiorem esse pronuntiat. rursum cum dicit 30 quae non auferetur ab ea, ostendit quod ab hac sua

3 Luc. 10, 40

6 l. c. 41—42

6 audiuit <i>D</i>	7 plurima <i>D</i> ¹	11 possuisse <i>D</i> ¹	12 bonas-
que <i>om. Dv</i>	17 habundanti <i>DWX</i> ¹	19 illam theoriam <i>Dv</i>	
seruabatur <i>scripsi</i> :	seruatur <i>DWXv</i>	20 considerationem <i>W</i>	
ad <i>D</i> ²	contemplationē <i>D</i>	21 his <i>D</i> ¹	profecto <i>D</i> ¹
intuitu* (m <i>eras.</i>) <i>W</i>	23 etiam <i>om. D</i>	25 eligit <i>W</i> ¹	28 uitu-
parare <i>D</i>	30 ostendat <i>D</i> ¹		

portio possit auferri (nec enim ministerium corporale cum homine poterit iugiter permanere), illius uero studium nullo prorsus aeuo docet posse finiri.

VIII. Ad quod nos ualde permoti: Quid ergo? diximus: labor ieiuniorum, lectionis instantia, opera misericordiae, 5 iustitiae, pietatis et humanitatis auferentur a nobis et non permanebunt cum auctoribus suis, praesertim cum ipse dominus retributionem regni caelorum his operibus repromittat dicens: uenite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi. esuriui enim 10 et dedistis mihi manducare, sitiui et dedistis mihi bibere, et cetera? quomodo ergo auferentur haec quae introducunt factores suos in regnum caelorum?

X. MOYSES: Nec ego dixi mercedem boni operis auferendam dicente eodem domino: qui potum dederit uni ex mini- 15 mis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli, amen dico uobis, non perdet mercedem suam, sed actionem dico, quam uel necessitas corporalis uel inpugnatio carnis seu mundi huius inaequalitas administrari exigit, auferendam. nam lectionis instantia uel ieiuniorum 20 ad afflictio ad emundationem cordis et castigationem carnis in praesenti tantummodo utiliter exercentur, donec caro concupiscit aduersus spiritum. quae nonnumquam ab his, qui labore nimio seu aegritudine corporis senioe defessi sunt, etiam in praesenti uidemus auferri nec ab homine posse iugiter 25 2 exerceri. quanto magis ergo haec in futuro cessabunt, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem corpusque istud quod nunc animale est surrexerit spiritale et coeperit caro non esse iam talis ut aduersus spiritum concupiscat. de quibus etiam beatus apostolus manifeste pronuntiat corp o- 30

9 Mt. 25, 34--35 15 Mt. 10, 42 22 Gal. 5, 17
27 I Cor. 15, 53 28 I Cor. 15, 44 30 I Tim. 4, 8

3 finire *D*¹ 4 dicimus *W* 6 iustitiae *W* 10 regni *D*¹
12 auferentur *DXv*: auferenda sunt *W* 14 moyses *D*¹*W* 19 ad-
ministrare *W* 20 nam *ex* nec *D* 24 qui] q; *D*¹ deffessi
W 29 tales *W*¹

ralis, inquam, exercitatio ad modicum utilis est:
 pietas autem (quae sine dubio caritas intellegitur) ad omnia
 utilis est, promissionem habens uitae quae nunc
 est et futurae. quae ergo dicitur ad modicum esse utilis,
 5 manifeste pronuntiatur nec per omne tempus exerceri nec
 summam perfectionis per se solam laboranti posse conferre.
 modicum quippe ad utrumque referri potest, id est uel ad 3
 breuitatem temporis, quod scilicet homini tam in praesenti
 quam in futuro exercitatio corporalis coaeterna esse non possit,
 10 uel certe ad paruitatem utilitatis quae de carnali exercitatione
 conquiritur, eo quod afflictio corporalis initia quaedam pro-
 fectus, non ipsam perfectionem pariat caritatis, quae promissi-
 onem habet uitae praesentis et futurae. et idcirco exercitia
 operum praedictorum necessaria esse censemus, quia sine ipsis
 15 ad caritatis fastigia non possit ascendi. haec etiam quae dicitis 4
 opera pietatis ac misericordiae necessaria sunt in hoc tempore,
 dum adhuc inaequalis diuersitas dominatur: quorum ne hic
 quidem expectaretur operatio, nisi inopum, indigentum infirmo-
 rumque pars maxima redundaret, quae iniquitate hominum facta
 20 est, eorum scilicet, qui ea quae omnibus a communi creatore
 concessa sunt in suos tantum occupata usus nec tamen utenda
 tenuerunt. donec ergo in hoc mundo inaequalitas ista grassa- 5
 tur, erit haec actio necessaria et utilis exercenti, restituens
 quidem bono affectui et piaue uoluntati retributionem heredi-
 25 tatis aeternae: ipsa uero in futuro saeculo parilitate regnante
 cessabit, cum iam non fuerit inaequalitas propter quam haec
 debeant exerceri, sed cuncti ab hac multiplici, id est actuali
 operatione ad caritatem dei et diuinarum rerum contemplatio-
 nem perpetua cordis puritate transibunt. cui se hi, quibus
 30 cura est uel scientiae uel emundationi mentis insistere, iam
 in hoc saeculo constituti elegerunt omni conatu ac uiribus
 mancipare, illi scilicet semet ipsos officio adhuc in carne

3 utiles <i>W</i> ¹	5 manifeste <i>D</i> ¹	12 ipsa <i>W</i>	17 nec <i>X</i>
21 concessa <i>D</i>	22 crassatur <i>W</i>	24 bona <i>D</i> ¹	25 saeculo
<i>D</i>	27 debent <i>D</i>	multiplie <i>D</i> ¹	30 scientia <i>D</i>
emundatione <i>D</i>	emendationi <i>W</i>	32 ille <i>D</i> ¹	emendatione <i>D</i>

corruptionis positi deputantes, in quo erunt corruptione deposita permansuri, peruenientes ad illam promissionem domini saluatoris qua dicitur: beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt.

XI. Et quid miramini si illa officia superius comprehensa 5 transibunt, cum sanctus apostolus etiam sublimiora spiritus sancti charismata transitura describat, solam uero caritatem designet sine fine mansuram siue, inquires, prophetiae, euacuabuntur: siue linguae, cessabunt: siue scientia, destruetur, de hac autem: caritas numquam 10 excidit. omnia namque dona pro usu ac necessitate tribuntur ad tempus, consummata dispensatione mox procul dubio transitura, caritas uero nullo intercipietur tempore. non solum enim in praesenti mundo utiliter operatur in nobis, sed etiam in futuro sarcina corporeae necessitatis abiecta efficacior multo 15 atque excellentior permanebit, nullo umquam corrumpenda defectu, sed per incorruptionem perpetuam flagrantius deo atque intentius adhaesura.

XII. GERMANVS: Quis ergo potest fragili carne circumdatus ita esse huic theoriae semper adfixus, ut numquam cogitet 20 de fratris aduentu, de uisitatione infirmi, de opere manuum, certe de humanitate peregrinis uel aduenientibus exhibenda? postremo quis non interpelletur corporis ipsius prouisione uel cura? aut quemadmodum mens uel in quo illi inuisibili et inconprehensibili deo ualeat cohaerere, cupimus edoceri. 25.

XIII. MOYSES: Inhaerere quidem deo iugiter et contemplationi eius quemadmodum dicitis inseparabiliter copulari impossibile est homini ista carnis fragilitate circumdato. uerum oportet

3 Mt. 5, 8

8 I Cor. 13, 8

10 l. c.

1 corruptiones <i>W</i> ¹	2 promissio ^{ione} <i>D</i>	10 ac <i>D</i> ¹	11 ex-
cedet <i>D</i> ¹ excedit <i>W</i> (<i>alterum e in ras. m. 2</i>)	<i>X</i> ¹ excidet <i>X</i> ²	15 effi-	
cacior <i>DW</i>	16 adquae <i>W</i>	17 fragrantius <i>W</i>	adque <i>W</i>
19 fragili <i>D</i>	21 fratru <i>D</i> ¹	22 uel certe <i>Xv</i>	26 moyses.
<i>D</i> ¹ <i>W</i>	contemplatione <i>D</i> ¹	27 dicis <i>D</i> ²	inseparabiliter copo-
lari <i>D</i> ¹	impossibile <i>D</i>		

nos scire ubi nostrae mentis intentionem debeamus habere defixam et ad quam destinationem semper animae nostrae reuocemus intuitum: quam cum potuerit obtinere mens, gaudeat et a qua distractam se doleat atque suspiret totiensque se a
 5 summo bono sentiat recidisse, quotiens se ab illo intuitu deprehenderit separatam, fornicationem iudicans uel momentaneum a Christi contemplatione discessum. a quo cum deuia-
 10 totum namque in animae consistit recessu, unde expulso diabolo ac nequaquam in ea iam regnantibus uitii consequenter regnum dei fundatur in nobis dicente euangelista: regnum dei non ueniet cum obseruatione, neque dicent: ecce hic aut ecce illic est: amen enim dico uobis
 15 quia regnum dei intra uos est. intra nos uero nihil aliud esse potest quam scientia aut ignoratio ueritatis et uel uitiorum amicitia uel uirtutum, per quae aut diabolo aut Christo regnum paramus in corde. cuius etiam regni quali-
 20 est esca et potus, sed iustitia et pax et gaudium in spiritu sancto. itaque si regnum dei intra nos est et ipsum regnum dei iustitia et pax et gaudium est, ergo qui in istis commoratur sine dubio in regno dei est, et e contrario illi qui in iniustitia et discordia et tristitia mortem operante
 25 uersantur, in regno diaboli et in inferno ac morte sunt constituti. his enim iudiciis uel dei uel diaboli discernitur regnum. et reuera si sublimi mentis intuitu consideremus statum illum, in quo degunt caelestes supernaeque uirtutes quae uere in regno dei sunt, qui alius esse credendus est quam perpetua iugisque

12 Luc. 17, 20—21

19 Rom. 14, 17

3 intitum *D*¹ 4 duleat *D*¹ adque *W* 5 recidisse *W*¹:
 recidisse *D*²*W*²*X* recedisse *D*¹ 6 separatum *W* 7 xpo *D*¹
 10 in s. l. *D* 11 ea iam] eadem *D*¹ 14 enim *D*: amen *WX*
 15 inter uos est *D* 17 zabōlo (z in ras.) *D* 19 describit *D*
 describet *W*¹ 23 commemoratur *W*¹ 24 iustitia *D*¹ 25 dia-
 buli *D*¹ zabuli *D*²: ita et infra 29 quid aliud *X*²

4 laetitia? quid enim tam proprium uerae beatitudini tamque
 conueniens quam tranquillitas iugis et gaudium sempiternum?
 et ut hoc ipsum quod dicimus ita esse non mea coniectura,
 sed ipsius domini auctoritate certius instruaris, audi eum qua-
 litatem et statum mundi illius apertissime describentem: ecce, 5
 inquit, ego creo caelos nouos, et terram nouam: et
 non erunt in memoria priora, neque ascendent super
 cor. sed gaudebitis et exultabitis usque in sempi-
 ternum in his, quae ego creo. et rursum: gaudium et
 laetitia inuenietur in ea, gratiarum actio et uox 10
 laudis. et erit mensis ex mense, et sabbatum ex
 sabbato. et iterum: gaudium et laetitiam obtinebunt,
 5 fugiet dolor et gemitus. et si adhuc clarius de illa con-
 uersatione et ciuitate sanctorum uultis agnoscere, adtendite
 quae ad ipsam Hierusalem uoce domini dirigantur: et ponam, 15
 inquit, uisitationem tuam pacem; et praepositos tuos
 iustitiam. non audietur ultra iniquitas in terra
 tua, uastitas et contritio in terminis tuis, et occu-
 pabit salus muros tuos, et portas tuas laudatio.
 non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, 20
 nec splendor lunae inluminabit te: sed erit tibi
 dominus in lucem sempiternam, et deus tuus in
 gloriam tuam. non occidet ultra sol tuus, et luna
 tua non minuetur: sed erit dominus in lucem sempi-
 6 ternam, et conplebuntur dies luctus tui. et idcirco 25
 beatus apostolus non generaliter neque simpliciter omne gaudi-
 um regnum dei esse pronuntiat, sed signanter ac specialiter
 illud solum quod in spiritu sancto est. nouit enim esse aliud
 quoque uituperabile gaudium, de quo dicitur: mundus iste
 gaudebit, et: uae uobis qui ridetis, quia plorabitis. 30

5 Esai. 65, 17—18 9 Esai. 51, 3. 66, 23 12 Esai. 35, 10
 15 Esai. 60, 17—20 26 cf. Rom. 14, 17 29 Ioh. 16, 20
 30 Luc. 6, 25

1 beatitudine *D*¹ beatitudinis *W*¹ 4 auctoritate] uoluntate *D*
 6 inquit *D*¹ 7 erant *D*¹ memoriam *DW* ascendet *X*¹
 16 inquit *DW* 18 uastitas] ueritas *D*¹ occupauit *D* 23 occi-
 dit *D*¹ 28 aliut *D* 30 ue *DW*

regnum sane caelorum tripliciter accipiendum est: aut quod regnaturi sint caeli, id est sancti in aliis subditis secundum illud: esto tu super quinque ciuitates, et tu super decem, illudque quod dicitur ad discipulos: sedebitis super
 5 sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israhel, aut quod ipsi caeli incipiant a Christo regnari, cum scilicet omnibus ei subiectis coeperit esse omnia in omnibus deus, uel certe quod sancti in caelis sint cum domino regnaturi.

XIIII. Quamobrem in hoc corpore constitutus iam nouerit
 10 unusquisque illi se regioni uel ministerio deputandum, cuius in hac uita semet ipsum participem cultoremque praebuerit, illiusque se etiam in illo perenni saeculo consortem futurum esse non ambigat, cui nunc ministrum se sociumque maluerit exhibere, secundum sententiam domini ita dicentis: si quis
 15 mihi ministrat, me sequatur, et ubi sum ego, illic et minister meus erit. nam quemadmodum diaboli regnum per coniuentiam suscipitur uitiorum, ita regnum dei per exerci-
 20 tationem uirtutum puritate cordis ac spiritali scientia possidetur. ubi autem regnum dei est, ibi procul dubio et uita
 25 habetur aeterna, et ubi regnum diaboli est, ibi mortem atque infernum esse non dubium est. in quo qui fuerit, nec laudare dominum potest secundum prophetae sententiam dicentis: non mortui laudabunt te, domine: neque omnes, qui descendunt in infernum (sine dubio: peccati). sed nos,
 30 inquit, qui uiuimus (non uitiiis scilicet nec mundo huic, sed deo), benedicamus dominum, ex hoc nunc et usque in saeculum. non enim est in morte qui memor

3 Luc. 19, 19 et 17 4 Mt. 19, 28 7 I Cor. 15, 28
 14 Ioh. 12, 26 22 Ps. 113, 17—18 27 Ps. 6, 6

3 illud *D* 4 illutque *D* 5 sedes duodecem *D*¹ duodecem
 tribus *W*¹ 15r1 *DWX* 8 regnaturi cum domino *D* 12 illius
 qui *D*¹ 15 ego sum *Xr* 16 zaboli *D corr.* 17 conibentiam
*D*¹*X* 18 cordis adquiretur ac *W* possedetur *D*¹ 20 zaboli
ex zabuli et hoc ex diabuli D 21 qui] q; *D*¹ 22 dicentes *D*¹
*W*¹ 24 discendunt *W* 25 inquit *DW* 26 benedicamus
 (*εὐλογῆσομεν*) *DW*: benedicimus *Xv*

est dei: in inferno autem (peccati) quis confitebitur
 3 domino? id est nemo. nullus enim, tametsi milies semet ipsum
 uel Christianum esse profiteatur uel monachum, cum peccat
 confitetur deum, nullus admittens ea quae dominus execratur
 reminiscitur dei, nec seruum se ueraciter illius profitetur, cuius 5
 praecepta contumaci temeritate contemnit. in qua morte illam
 uiduam quae est in deliciis beatus apostolus esse pronuntiat
 uidua, inquit, quae in deliciis est, uiuens mortua
 est. sunt ergo multi qui uiuentes in hoc corpore mortui sunt
 et in inferno iacentes deum laudare non possunt, et e contrario 10
 sunt qui cum mortui sint corpore, deum spiritu benedicunt
 atque conlaudant secundum illud: benedicite spiritus et
 animae iustorum dominum, et: omnis spiritus lau-
 4 det dominum. et in Apocalypsi animae occisorum non solum
 laudare deum, sed etiam interpellare dicuntur. in euangelio 15
 quoque euentius dominus ad Sadducaeos non legistis,
 inquit, quod dictum est a deo dicente uobis: ego sum
 deus Abraham et deus Isaac et deus Iacob? non
 est deus mortuorum sed uiuentium. omnes enim ei
 uiuunt. de quibus et apostolus propter quod, inquit, non 20
 confunditur deus uocari deus eorum: parauit enim
 illis ciuitatem. nam quia nec otiosae sint post separati-
 onem huius corporis neque nihil sentiant, etiam euangelii
 parabola quae de illo paupere Lazaro et diuite purpurato pro-
 fertur ostendit, quorum unus beatissimam sedem, id est sinus 25
 Abrahae requiem promeretur, alius intolerabili ardore aeterni
 5 ignis exuritur. si autem et illud quod dicitur ad latronem:

8 I Tim. 5, 6	12 Dan. 3, 86	13 Ps. 150, 6	14 cf.
Apoc. 6, 9—10	16 Mt. 22, 31—32	20 Hebr. 11, 16	24 cf.
Luc. 16, 19 sqq.			

1 est dei WX: sit dei <i>Dv</i> (<i>Vulg.</i>)	2 tam** et si <i>W</i> milies
<i>D</i> : om. <i>W</i>	3 profiteatur esse <i>Wr</i>
<i>Xv</i>	4 deum <i>DW</i> : domino
5 reminiscetur <i>W</i> ¹	6 contempnit <i>W</i>
7 in deliciis	7 in deliciis
est <i>W</i>	10 infernum <i>W</i>
11 sint] sunt <i>D</i>	12 adque <i>D</i> ¹
13 omnes <i>W</i> ¹	16 sadduceos <i>DX</i> sadducaeus <i>W</i> ¹
17 inquit	17 inquit
<i>DW</i>	20 inquit <i>DW</i>
22 otiosi <i>ex</i> otiose <i>D</i>	24 parabola
<i>D</i>	26 aeterne <i>D</i> ¹

hodie mecum eris in paradiso uoluerimus intendere,
 quid aliud manifeste significat quam perdurare in animabus
 non solum pristinos intellectus, sed etiam uicissitudine eas
 congrua pro meritorum actuumque suorum perfrui qualitate?
 5 hoc enim illi nequaquam dominus promisisset, si eius animam
 nosset post separationem carnis uel priuandam sensu uel in
 nihilum resoluendam. non enim caro eius in paradiso, sed
 anima erat ingressura cum Christo. cauenda sane, immo toto 6
 horrore est detestanda prauissima haereticorum illa distinctio,
 10 qui dum non credunt Christum potuisse eodem die quo in
 inferna descendit etiam in paradiso repperiri, ita distingunt
 amen dico tibi hodie, et interposita distinctione inferunt
 mecum eris in paradiso, ut scilicet haec promissio non
 statim post transitum uitae huius inpleta, sed post resurrecti-
 15 onis aduentum intellegatur inpleta, non intellegentes illud
 quod ante resurrectionis suae diem protulit ad Iudaeos, qui
 eum ut semet ipsos credebant humanis angustiis et carnali
 infirmitate concludi: nemo ascendit in caelum nisi qui
 de caelo descendit, filius hominis qui est in caelo.
 20 quibus manifeste probatur animas defunctorum non solum suis 7
 sensibus non priuari, sed ne istis quidem affectibus, id est
 spe atque tristitia, gaudio ac metu carere, et ex eis quae sibi
 in illo generali examine reseruantur quiddam eas iam incipere
 praegustare, nec secundum opinionem quorundam infidelium
 25 in nihilum eas resolui post huius commorationis excessum,
 sed uiuacius subsistere deque laudibus intentius inhaerere.
 et re uera, ut sequestratis paulisper testimoniis scripturarum 8
 de ipsius animae natura secundum mediocritatem sensus nostri
 paucis aliqua disputemus, nonne ultra omnis ineptiae non
 30 dicam fatuitatem, sed insaniam est uel leuiter suspicari illam
 pretiosorem hominis portionem, in qua etiam imago dei secun-

1 Luc. 23, 43 18 Ioh. 3, 13

9 hereticorum *DX* 11 paradyso *D* repperire *D*¹ 12 et
om. W inferuntur *D* 15 illud *D* 19 descendit filios *D*¹
 22 adque *W* 23 seruantur *W* 24 ne^c *D* quorundam *W*¹
 25 commemorationis *DW*¹ 26 uiuacius *DW* 30 est] esse *in ras. D*

dum beatum apostolum ac similitudo consistit, deposita hac qua retunditur in praesenti sarcina corporali insensibilem fieri, quae omnem rationis uim in se continens etiam mutam atque insensibilem materiam carnis participatione sui facit esse sensibilem, cum utique consequens sit et hoc rationis ipsius 5 ordo contineat, ut exuta mens ista carnali qua nunc hebetatur pinguedine intellectuales uirtutes suas in melius reparet et 9 puriores eas ac subtiliores recipiat potius quam amittat. in tantum autem hoc quod dicimus beatus apostolus uerum esse cognoscit, ut etiam optet ab hac carne discedere, ut separatione 10 eius enixius ualeat domino copulari, dicens: desiderium habeo dissolui et cum Christo esse, multo enim melius, quoniam dum sumus in corpore peregrinamur a domino. et idcirco audemus et bonam uoluntatem habemus magis peregrinari a corpore et 15 praesentes esse ad dominum. propter quod etiam contendimus siue absentes siue praesentes placere illi, commorationem scilicet animae quae in hac carne est peregrinationem a domino atque absentiam a Christo esse pronuntians eiusque ab hac carne separationem atque discessum 20 10 praesentiam esse ad Christum tota credulitate confidens. et euidentiis iterum super hoc ipso uiuacissimo animarum statu idem apostolus sed accessistis, inquit, ad Sion montem et ciuitatem dei uiuentis, Hierusalem caelestem. et ad multorum milium angelorum frequentiam, 25 et ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in caelis, et spiritus iustorum perfectorum. de quibus spiritibus in alio loco deinde patres, inquit, carnis nostrae habuimus eruditores et reuerebamur:

1 cf. I Cor. 11, 7. Col. 3, 10 11 Phil. 1, 23 13 II Cor. 5, 6 14 l. c. 8—9 23 Hebr. 12, 22—23 28 l. c. 9

3 adque *W* 4 faciat *W*¹ 6 isti *D*¹ quia *D*¹ 7 pinguedine *D*¹*W*¹ intellectualis *D*¹ repararet *W*¹ 11 copulari *D*¹ 15 a *om.* *D* 18 commemorationem *W*¹ 19 adquae *W* 20 adque *D* 23 inquit *DW* 27 rectorum *ex* fectorum *D* 28 inquit *W*

non multo magis subiciemur patri spirituum et uiuemus?

XV. Contemplatio uero dei multifarie concipitur. nam deus non sola inconprehensibilis illius substantiae suae admiratione
 5 cognoscitur, quod tamen adhuc in spe promissionis absconditum est, sed etiam creaturarum suarum magnitudine uel aequitatis suae consideratione uel cotidiana dispensationis auxilio peruidetur: quando scilicet quae cum sanctis suis per singulas
 10 generationes egerit mente purissima perlustramus, cum potentiam ipsius qua uniuersa gubernat, moderatur ac regit, cum inmensitatem scientiae eius et oculum quem secreta cordium latere non possunt tremente corde miramur, cum harenam maris undarumque numerum dimensum ei et cognitum cogitamus, cum pluuiarum guttas, cum saeculorum dies et
 15 horas, cum praeterita futurae uniuersa obstupescences scientiae eius adsistere contemplamur: cum ineffabilem clementiam 2 eius, qua innumera flagitia, quae singulis quibusque momentis sub ipsius committuntur aspectu, indefessa longanimitate sustentat, cum uocationem, qua nos nullis praecedentibus
 20 meritis gratia suae miserationis adsciuit, cum denique quot occasiones salutis tribuit adoptandis cum quodam admirationis intuemur excessu: quod ita nos nasci praecepit, ut ab ipsis cunabulis gratia nobis legisque suae notitia traderetur, quod ipse aduersarium uincens in nobis pro solo bonae uoluntatis
 25 adsensu aeterna beatitudine ac perpetuis nos praemiis muneratur, cum postremo dispensationem incarnationis suae pro nostra salute suscepit ac mirabilia mysteriorum suorum in cunctis gentibus dilatauit. sunt autem aliae quoque huiusmodi 3 innumerae contemplationes, quae pro qualitate uitae ac puritate

5 cognoscitur <i>D</i> ¹	9 purisema <i>D</i> ¹	potentia <i>W</i>	10 guber-
natur <i>D</i>	moderator ac reget <i>W</i>	11 oculum <i>D</i> ¹	12 tre-
menti <i>D</i> ² <i>W</i> ² <i>X</i>	harena <i>D</i> arenam <i>X</i>	14 saeculorum <i>D</i>	
15 obstupiscentes <i>W</i> ¹	18 committuntur <i>D</i>	indefessa <i>W</i>	
20 gratiae <i>W</i>	quod <i>DW</i> : om. <i>X</i>	21 occasionis <i>W</i> ¹	solutis
<i>D</i> ¹	25 hac <i>W</i>	munerator <i>W</i> ¹	26 postremū <i>D</i> ¹
steriorum <i>W</i>	29 qualite <i>W</i>		27 mi-

cordis in nostris sensibus oriuntur, quibus deus uel uidetur mundis obtutibus uel tenetur. quas profecto nullus perpetuo retentabit, in quo adhuc aliquid carnalium uiuit affectuum, quia non poteris, ait dominus, uidere faciem meam: non enim uidebit me homo et uiuet, scilicet mundo 5 huic affectibusque terrenis.

XVI. GERMANVS: Quid ergo est quod etiam nolentibus, immo uero etiam nescientibus nobis ita superfluae cogitationes subtiliter ac latenter inrepunt, ut non solum eas expellere, uerum etiam intellegere ac deprehendere difficultatis inmodi- 10 cae sit? potest ergo mens aliquando ab istis uacua repperiri et numquam huiuscemodi inlusionibus incurari?

XVII. MOYSES: Mentem quidem non interpellari cogitationibus impossibile est, suscipere uero eas siue respuere omni studenti possibile est. quemadmodum igitur ortus earum non 15 omnimodis pendet a nobis, ita reprobatio uel electio consistit in nobis. nec tamen ex eo quod diximus impossibile esse mentem cogitationibus non adiri, totum uel incurari uel illis spiritibus tribuendum est qui eas nobis nituntur ingerere. alioquin nec liberum in homine maneret arbitrium nec in 20 2 nobis staret nostrae correctionis industria. sed est, inquam, nostrum magna ex parte, ut cogitationum qualitas emendetur et uel sanctae ac spiritalis in cordibus nostris uel terrenae carnalesque concrecant. ideo namque frequens lectio et iugis adhibetur meditatio scripturarum, ut exinde nobis spiritalis 25 memoriae praebeatur occasio, idcirco decantatio crebra psal-morum, ut adsidua nobis exinde conpunctio ministretur, idcirco uigiliarum ac ieiuniorum orationumque sedulitas adhibetur, ut extenuata mens non terrena sapiat, sed caelestia contempletur. quibus rursus neglegentia inrepente cessantibus necesse est 30

4 Ex. 33, 20

2 optutibus <i>W</i>	3 affectum <i>D</i> ¹	7 quod] quo <i>D</i>	9 ex-
pelle <i>D</i> ¹	10 difficultates <i>W</i> ¹	13 moyses <i>WX</i> ¹	14 imposi-
bile <i>D</i>	16 reprobatio <i>X</i> : probatio <i>DWv</i> : cf. <i>II</i> , 10, 2 <i>fin.</i>		
18 illius <i>W</i> ¹	23 spiritalis <i>W</i> ¹	24 carnalisque <i>D</i> ¹	25 ab-
hibetur <i>D</i>	spiritalis <i>D</i> ¹	27 conpunctio <i>D</i>	

ut mens uitiorum squalore concreta in carnalem partem mox inclinetur et conruat.

XVIII. Quod exercitium cordis non incongrue molarum similitudini comparatur, quas meatus aquarum praeceps impetu
 5 rotante prouoluit. quae nullatenus quidem cessare possunt ab opere suo aquarum impulsibus circumactae: in eius uero qui praeest situm est potestate, utrumnam triticum malit an hordeum loliumue comminui. illud quippe est procul dubio conmolendum, quod ingestum ab illo fuerit cui operis illius
 10 cura commissa est. ita igitur etiam mens per uitae praesentis 2 incursus undique ingruentibus temptationum torrentibus circumacta uacua quidem cogitationum aestibus esse non poterit: quales uero uel amittere uel parare sibi debeat, studii ac diligentiae suae prouidebit industria. si enim ut diximus ad
 15 sanctarum scripturarum meditationem iugiter recurramus ac memoriam nostram ad recordationem spiritualium rerum et desiderium perfectionis spemque futurae beatitudinis erigamus, necesse est ut ortae cogitationes exinde spirituales in his quae meditati sumus mentem faciant inmorari. sin uero desidia 3
 20 seu negligentia superati uitii et otiosis confabulationibus occupemur seu curis mundanis et superfluis sollicitudinibus implicemur, consequenter exinde uelut quaedam zizaniorum species generata operationem quoque nostro cordi noxiam ministrabit, et secundum sententiam domini saluatoris ubi fuerit
 25 thesaurus operum seu intentionis nostrae, ibi et cor nostrum necessario permanebit.

XVIII. Illud sane prae omnibus nosse debemus tria cogitationum nostrarum esse principia, id est ex deo, ex diabolo et ex nobis. et ex deo quidem sunt, cum spiritus sancti in-

24 cf. Mt. 6, 21

7 malit *ex mollit W* 8 illut *D* 9 conmolendum *D*¹
 13 amittere *D*¹: admittere *D*²*WXv* 15 sc̄atarũ *W* hac *W*
 23 corde noxia *D*¹ 25 thesaurus *D* intentiones *D*¹ 27 illut
D 28 diabolo *D* 29 et ex deo *D*: ex deo *WXv* cf. III, 4, 1.
 9, 1. IIII, 3. V, 4, 4. VIII, 8, 2. 17, 1

lustratione nos uisitare dignatur, erigens nos ad sublimiorem profectum, et in quibus uel minus adquisiuimus uel desidiose agentes superati sumus saluberrima conpunctione castigat, uel cum reserat nobis caelestia sacramenta et propositum nostrum ad meliores actus uoluntatemque conuertit. ut ibi ⁵ cum rex Asuerus castigatus a domino libros annales instigatur inquirere, quibus Mardochoaei beneficia recordatus summi eum gradu honoris exaltat ac protinus crudelissimam super nece ² gentis Iudaeae sententiam reuocat. uel cum propheta commemorat: audiam quid loquatur in me dominus deus. ¹⁰ alius quoque et dixit, inquit, angelus, qui loquebatur in me. uel cum dei filius uenturum se una cum patre et mansionem apud nos facturum esse promittit. et: non estis uos qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. et uas electionis: experimentum ¹⁵ ³ quaeritis eius qui in me loquitur Christi. ex diabolo uero cogitationum nascitur series, cum subuertere nos tam uitiorum oblectatione quam etiam occultis conatur insidiis, subtilissima calliditate mala pro bonis fraudulentè ostentans et transfigurans se nobis in angelum lucis. uel cum euan- ²⁰ gelista refert: et cena facta cum diabolus iam misisset in corde Iudae Simonis Scariotae ut traderet dominum. et iterum post buccellam, inquit, introiuit in illum Satanus. Petrus quoque ad Annaniam quare, ait, temptauit Satanus cor tuum, mentiri te spiritui ²⁵ sancto. et illud quod in euangelio multo ante per Ecclesi-

6 cf. Esth. 6, 1 sqq. 10 Ps. 84, 9 11 Zach. 1, 14 12 cf. Ioh. 14, 23 13 Mt. 10, 20 15 II Cor. 13, 3 20 cf. II Cor. 11, 14 21 Ioh. 13, 2 23 l. c. 27 24 Act. 5, 3

2 uel ante minus om. W 6 assuerus Xv 7 mardochei D WX 8 necem D¹ 9 gentes W iudaeae DWX 11 in- quid DW 13 aput D¹X 16 christus D²W 21 diabolus D¹ diabolus W mississet W¹ misisset se D 22 Scariotae scripsi: scariothae WX scariothis D cf. VII, 14 23 bucellam D¹ inquit W 25 mentire D¹ 26 quid D¹ uerba in euangelio om. r: in D punctis deleta sunt, erasa in W; in euangelio et c

asten praedictum legimus: si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimittas. illud quoque quod dicitur ad deum contra Achab in tertio 4 Regnorum libro ex persona spiritus inmundi: egrediar et 5 ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. ex nobis autem oriuntur, cum eorum quae gerimus uel gessimus uel audiimus naturaliter recordamur. de quibus beatus Dauid cogitavi, inquit, dies antiquos, et annos aeternos in mente habui, et meditat^{us} sum, nocte 10 cum corde meo exercitabar, et scobe^rebam spiritum meum. et iterum: dominus scit cogitationes hominum, quoniam uanae sunt, et: cogitationes iustorum iudicia. in euangelio quoque dominus ad Pharisaeos: quid cogitatis mala in cordibus uestris?

15 XX. Hanc igitur tripertitam rationem oportet nos iugiter obseruare et uniuersas cogitationes quae emergunt in corde nostro sagaci discretione discutere, origines earum et causas auctoresque primitus indagantes, ut quales nos eis praebere debeamus ex illorum merito qui eas suggerunt considerare 20 possimus, ut efficiamur secundum praeceptum domini probabiles trapezita^e. quorum summa peritia est ac disciplina probare quodnam sit aurum purissimum et ut uulgo dicitur obrizum quodue sit minus purgatione ignis excoctum, aereo quoque uilique denario, si pretiosum nomisma sub colore auri fulgentis 25 imitetur, prudentissima discretione non falli, et non solum nomismata tyrannorum uultus exprimentia sapienter agnoscere, sed etiam illa, quae sunt ueri quidem regis imagine, sed non legitime figurata, peritia sagaciore discernere, deinde ne quid

1 Eccles. 10, 4 4 III Reg. 22, 22 8 Ps. 76, 6—7 (LXX)
11 Ps. 93, 11 12 Prov. 12, 5 14 Mt. 9, 4 20 Mt. 25, 27? (cf. Gazaei adnot.)

2 demittas *D*¹ 5 profetarum *D* 8 inquit *W* 10 sco-
bebam *X* 13 farisaeos *W* 15 *codd. non distinguunt*
18 autoresque *D*¹ 21 trapizitae *D* trapegitae *W* 24 nõmisma
W fulgentes *D*¹*W*¹*X*¹ 25 imetetur prudentissima *D*¹
26 nõmismata *W* 27 imaginem *W*¹ 28 figorata *D*¹ saga-
tiore *DW*

illis a legitimo pondere deminutum sit censura trutinæ dili-
 2 genter inquirere. quæ omnia nos quoque spiritualiter obseruare
 debere euangelicus sermo sub huius nominis demonstrat exemplo:
 primum ut quidquid cordibus inreperit nostris uel si quod
 nobis dogma fuerit intromissum, utrumne sit diuino illo et 5
 caelesti spiritus sancti igne purgatum an ad Iudaicam super-
 stitionem pertinens seu de saecularis philosophiæ tumore
 descendens in superficie tantum praeferat pietatem, diligentissi-
 me perscrutemur. quod ita poterimus implere, si illud apostoli-
 cum fecerimus: nolite omni spiritui credere, sed pro- 10
 3 bate spiritus si ex deo sint. quo genere illi quoque
 decepti sunt, qui post professionem monachi nitore sermonis
 et quibusdam sunt philosophorum dogmatibus inlecti, quæ
 prima fronte piis quibusdam sensibus ac religioni consonis
 audientes uelut auri fulgore fallentia, quos semel superficie 15
 inlexerant, uelut nomismatibus aereis falsisque deceptos per-
 petuo nudos ac miseros reddiderunt, uel ad saeculi eos strepi-
 tum reuocantes uel ad haereticos errores ac praesumptiones
 tumidas pertrahentes. quod etiam Achor in libro Iesu Naue
 legimus fuisse perpressum, qui de castris Allophylorum ligulam 20
 auream concupiscens atque furatus anathemate percuti atque
 4 aeterna meruit morte damnari. secundo sollicite nos explorare
 conueniet, ne auro purissimo scripturarum praua interpretatio
 coaptata metalli pretiositate nos fallat. in quo etiam domino
 saluatori callidissimus diabolus uelut homini simplici temptauit 25
 inponere, dum ea, quæ generaliter sunt super omnium iustorum
 intellegenda personis, maliuola interpretatione conrumpens

10 I Ioh. 4, 1

19 cf. Ios. 7

1 diminutum <i>D</i> ² <i>X</i>	4 quicquid <i>W</i>	6 caelestis <i>D</i> ¹ <i>W</i> ¹
superstitione <i>W</i>	7 phylosofhiae (f <i>in p mutato</i>) <i>D</i>	8 discen- dens <i>W</i>
9 superscrutemur <i>W</i> ¹	illud <i>D</i>	12 sermones <i>W</i> ¹
13 phylosoforum <i>D</i>	14 relegioni <i>D</i> ¹	16 nōmismatibus <i>W</i>
17 reddederunt <i>D</i> ¹	18 hereticos <i>DWX</i>	19 hiesu <i>DW</i>
20 allo- phylorum <i>DWX</i>	ligulam (<i>γλωσσαν</i> <i>Ios. 7, 21</i>) <i>D</i> ² :	legulam <i>D</i> ¹ <i>X</i> ¹
linguam <i>W</i>	regulam <i>X</i> ² et <i>D a man. 2 in margine</i>	21 adque <i>D</i> ¹
adque (<i>ante aeterna</i>) <i>W</i>	27 persunis <i>D</i> ¹	

specialiter huic qui angelorum custodia non egebat conatur
 aptare dicens: quia angelis suis mandabit de te, ut
 custodiant te in omnibus uis tuis: et in manibus
 portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem
 5 tuum: pretiosa scilicet eloquia scripturarum callida adsumpti-
 one conuertens et ad contrarium sensum noxiumque detorquens,
 ut imaginem tyrannici uultus sub colore nobis auri fallentis
 obiciat. siue cum paracaraximis nos conatur inludere, quod-
 dam scilicet pietatis opus admonens adfectandum, quod non
 10 de legitima seniorum procedens moneta sub praetextu uirtutum
 ducit ad uitia, uel inmoderatis incompetentibusque ieiuniis seu
 uigiliis nimis uel orationibus inordinatis uel incongrua lecti-
 one decipiens ad noxium pertrahit finem. uel cum intercessionibus
 5 ac uisitacionibus pijs persuadet inpendere, quibus nos a spiritali-
 15 bus monasterii claustris et secreto amicae quietis excutiat,
 sollicitudines etiam curasque suscipere religiosarum ac destitu-
 tarum suggerit feminarum, ut huiusmodi laqueis monachum
 inextricabiliter inretitum perniciosarum sollicitudinum occupati-
 one distendat. uel certe cum desiderare sanctum clericatus
 20 officium sub praetextu aedificationis multorum et amore lucri
 spiritalis instigat, per quod nos ab humilitate propositi huius
 ac districtione diuellat. quae omnia cum sint nostrae salutis
 6 professionique contraria, tamen uelamine quodam misericordiae
 ac religionis obiecta facile inperitos incautosque decipiunt.
 25 imitantur enim nomismata ueri regis, quia uidentur ad prae-
 sens plena pietatis, sed non sunt a legitimis monetariis, id est
 probatis et catholicis patribus figurata nec de cardinali ac publica

2 Mt. 4, 6. Ps. 90, 11—12

1 cōstodia <i>D</i>	2 mandabit <i>D</i> : mandauit <i>WX</i>	3 cōstodiant
<i>D</i>	4 portabunt] tollant** <i>D</i>	7 tyrannici <i>W</i>
8 paracaraximis (mis <i>in ras.</i>) <i>X</i>	10 legitima <i>W</i>	uultis <i>D</i> ¹
<i>D</i> ¹	15 amici <i>D</i>	16 sollicitudinis <i>W</i> ¹
18 inextrigabiliter <i>D</i> ¹	pernitios. <i>DW</i>	20 praetextatu <i>D</i> ¹
textum <i>W</i> ¹	21 ad humilitatē <i>D</i> ¹	22 ad districtione <i>D</i> ¹
deuellat <i>W</i> ¹	24 relegionis <i>D</i> ¹	25 nōmismata <i>W</i>
<i>om. W</i>		27 de

conlationis eorum prodeunt officina, sed furtim fraude daemonum fabricata non sine detrimento inperitis quibusque et ignorantibus ingeruntur. quae quamuis utilia ac necessaria uideantur ad praesens, tamen si soliditati professionis nostrae incipiant post haec esse contraria et totum quodammodo corpus nostri labefactare propositi, tamquam necessarium quidem, sed scandalizans membrum et quod dextrae manus uel pedis agere uideatur officium proici a nobis atque abscidi salubre est. 7 satius enim est absque unius praecepti membro, id est operatione uel fructu in ceteris sanum firmumque durare et tamquam debilem introire in regnum caelorum, quam cum soliditate mandati incidere in aliquod scandalum, quod perniciose consuetudine separans nos a districtiois regula atque adrepti propositi disciplina inducat in tale dispendium, quod nequaquam futura detrimenta compensans omnes praeteritos fructus totumque operationis nostrae corpus gehennae faciat ignibus concremari. de his generibus inlusionum etiam in Prouerbiis eleganter exprimitur: sunt uiae quae uidentur rectae esse uiro, nouissima autem earum uenient in profundum inferi, et iterum: malignus nocet cum se commiscuerit iusto, id est diabolus decipit cum fuerit colore sanctitatis obiectus. odit autem sonum tutelae, id est discretionis uim quae de seniorum uerbis ac monitione procedit.

XXI. In quo etiam abbatem Iohannem, qui Lyci commoratur, nouimus nuper inlusum. nam cum exhausto corpore atque defecto perceptionem cibi biduano ieiunio distulisset, accedenti ei ad refectionem die postero ueniens diabolus in figura Aethiopsis

16 cf. Mt. 18, 8 18 Prov. 16, 25 (LXX) 20 Prov. 11, 15 (LXX) 22 l. c.

1 demonum *DX* 4 professiones *D*¹ 5 totam *D*¹ quodammodo *W*¹ 7 dextrae *D*¹ 8 uidetur *D* ad quae *W*
12 incedere *D*¹*W* 13 districtiones *W*¹ 15 fructos *D*¹ 17 pro-
uerbis *D* eleganter *W* 19 autem] enim *X* inferi *D*¹*W*:
cf. Roensch, It. u. Vulg. p. 272 inferni *D*²*Xv* 21 diabolus *D*¹
23 munitione *W*¹ 24 lyco *X* 25 nouissimus *D*¹ exhausto *D*¹
26 cybi *D* accidenti *D*¹ 27 zabulus *D corr.* ethiopsis *D*

taetri atque ad eius genua prouolutus, indulge, inquit, mihi, quia ego tibi hunc laborem indixi. itaque ille uir tantus et in discretionis ratione perfectus sub colore continentiae incongruenter exercitae intellexit se ob hoc calliditate diaboli 5 circumuentum taliq̄ue distentum ieiunio, ut lassitudinem non necessariam, immo etiam spiritui nocituram fatigato corpori superponeret, paracharaximo scilicet inlusus nomismate, dum in illo ueri regis imaginem ueneratus parum discutit an esset legitime figuratum. ultima uero obseruatio huius probabilis 2

10 trapezitae, quam de inquisitione ponderis esse praediximus, taliter inplebitur, si quidquid gerendum cogitatio nostra suggererit omni scrupulo retractantes atque in nostri pectoris trutina conlocantes aequilibratione iustissima perpendamus, an plenum sit honestate communi, an timore dei sit graue, an

15 integrum sensu, an humana ostentatione aut aliqua nouitatis praesumptione sit leue, an meriti eius pondus inanis cenodoxiae non inminuerit uel adroserit gloria. et sic ea protinus ad examen publicum trutinantes, id est ad prophetarum et apostolorum actus ac testimonia conferentes uel tamquam integra

20 atque perfecta et illis compensantia teneamus, uel tamquam imperfecta atque damnosa nec illorum ponderi consonantia omni cautione ac diligentia refutemus.

XXII. Erit ergo hoc quadripertito quo diximus modo necessaria nobis ista discretio, id est ut primum materia nos 25 auri ueri fucatiue non lateat, secundo ut has easdem cogitationes quae mentiuntur opera pietatis tamquam adulterina nomismata et paracharaxima reprobemus, utpote quae falsam imaginem regis non legitime signata contineant, uel illa, quae in auro

1 tetri <i>DX</i>	adque <i>W</i>	inquit <i>DW</i>	2 illi <i>D¹</i>
3 discretionis <i>W¹</i>	4 exercitatae <i>c</i>	diabuli <i>D¹</i>	7 paraca-
raxmo (mo <i>in ras.</i>) <i>X</i>	nomismate <i>W</i>	8 ueneratur <i>W corr.</i>	
discutet <i>W¹</i>	9 probabiles <i>W¹</i>	10 trapazetę <i>D</i>	11 quicquid
<i>DWX</i>	13 aequa liberatione <i>D</i>	18 profetarum <i>D</i>	21 ad-
que <i>D</i>	pondere <i>D¹</i>	22 refutemur <i>D</i>	23 <i>W non distinguit</i>
quod <i>D</i>	25 fugatiue <i>D¹</i>	26 nomismata <i>W</i>	27 paracaraxma
(ma <i>in ras.</i>) <i>X</i>	28 conteneant <i>W¹</i>		

pretiosissimo scripturarum uitioso et haeretico sensu non ueri regis, sed tyranni praeferunt uultum, similiter discernentes refutare possimus, siue illa, quorum pondus ac pretium aerugo uanitatis adrodens exagio seniorum non sinit adaequari, ut nomismata leuia atque damnosa minusque pensantia recusemus, 5 ne in illud incidentes, quod obseruare tota uirtute praecepto domini commonemur, cunctis laborum nostrorum meritis stipendiisque fraudemur: nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea demolitur, et 2 ubi fures effodiunt et furantur. quidquid enim contem- 10 platione humanae gloriae fecerimus, in terra nos thesaurizare secundum domini sententiam nouerimus, et consequenter illud tamquam humi reconditum in terramque defossum uel diuersis daemoniis depopulandum uel edaci cenodoxiae aerugine consumendum uel ita superbiae tineis deuorandum, ut ad nullam 15 recondentis utilitatem emolumentumque respiciat. omnes igitur cordis nostri recessus iugiter perscrutandi sunt et ascendentium in eos uestigia indagazione sagacissima retractanda, ne qua forte intellectualis ibidem bestia, uel leo uel draco, pertransiens perniciosa uestigia latenter inpresserit, quibus accessus etiam 20 ceteris in adyta pectoris nostri per cogitationum negligentiam praebeatur. et ita per singulas horas atque momenta terram cordis nostri euangelico aratro, hoc est iugi dominicae crucis recordatione sulcantes uel noxiarum ex nobis ferarum cubilia uel uirulentorum serpentium exterminare latibula poterimus. 25

8 Mt. 6, 19

1 p̄ciosissemo <i>D</i>	heretico <i>DWX</i>	3 ^{bi} *rugo (e <i>eras.</i>) <i>D</i>	
5 n̄omismata <i>W</i>	6 incedentes <i>W</i> ¹	8 uoſ <i>eras. in D</i>	10 quicquid <i>DWX</i>
	contemplatione <i>D</i> ¹	contemplationem <i>W</i> ¹	11 in terra] intra <i>D</i>
	12 sententia <i>D</i>	illud <i>D</i>	13 recunditum <i>D</i> ¹
	in terramque <i>W</i> : terraque <i>D</i>	atque in terram <i>X</i>	
14 demōni. (<i>una litt. euanuit</i>) <i>D</i>	populandum <i>Dr fort. recte</i>		
edace <i>D</i> ¹	^{bi} *ruginē (e <i>eras.</i>) <i>D</i>	16 recondantes <i>D</i> ¹	recondentes <i>W</i> ¹
	respiciat <i>DW</i> : proficiat <i>Xv</i>	21 adyta <i>W</i> : adita <i>D</i>	abditā <i>Xv</i>
	25 uirulentorum <i>D</i> ¹	uerolent. <i>W</i> ¹	

XXIII. Ad haec obstupefactos nos intuens senex et ad uerba narrationis suae inexplebili ardore succensus, pro admiratione desiderii nostri paulisper sermone suspensio rursus adiecit: quoniam nos, o filii, ad disputationem tam longam uestra
 5 sedulitas prouocauit et ignis quidam conlationi nostrae feruentiores sensus pro uestro desiderio subministrat, ut ex hoc etiam ipso manifeste contempler in ueritate nos perfectionis sitire doctrinam, uolo uobis adhuc super discretionis eximietate uel gratia, quae inter cunctas uirtutes arcem ac primatum
 10 tenet, pauca disserere excellentiamque eius et utilitatem non solum cotidianis exemplis, sed etiam antiquis patrum consultationibus ac sententiis adprobare. frequenter namque memini 2 nonnullis huiusmodi sermonem cum gemitu lacrimisque poscentibus me quoque aliquid eis doctrinae conferre cupientem
 15 nullatenus potuisse et ita in me non solum sensus, uerum etiam ipsum eloquium defecisse, ut non inuenirem quemadmodum eos uel cum leui consolatione dimitterem. quibus iudiciis euidenter agnoscitur domini gratiam pro merito ac desiderio audientium disputantibus adspirare sermonem. quem
 20 quia breuissimum istud quod superest noctis spatium non occurrit explere, indulgentes illud potius quieti corporeae, cui necesse est totum persolui, si id quod modicum est fuerit denegatum, plenum narrationis ordinem integro futuri diei seu noctis examini reseruemus. decet namque discretionis 3
 25 optimos consultores in hoc primum patefacere suae mentis industriam et utrum sint uel esse possint eius capaces hoc iudicio ac patientia conprobare, ut de illa quae moderationis generatrix est uirtute tractantes nequaquam uitium quod ipsi contrarium est nimietatis incurrant, uim rationis ac naturae
 30 eius quam uerbis excolunt effectu atque opere uiolantes. in hoc ergo nobis discretionis bonum, de qua, quantum dominus

1 *nulla distinctio in W* stupefactos *W* 5 quidem conlatione *D*¹ 10 excellentiaque *D*¹ eius *om. W* 11 cottid. *X* conlationibus *X (c)* 23 futuro *D*¹ 24 examine *D*
 discriciones *W*¹ 25 consultatores *D* 27 inditio *W* 29 nimietates *W*¹ rationes *W*¹ 30 excolent *D*¹ affectu *D*
 31 quantum] quod *in ras. longioris uocis D*

dederit, adhuc indagare disponimus, primitus prosit, ut nos de ipsius excellentia^o et moderatione, quae prima eidem uirtus inesse cognoscitur, disserentes disputationis quoque uel temporis modum non permittat excedere.

4 His itaque beatus Moyses conlationi nostrae dans finem adhuc 5 nos audios ac de suo ore pendentes degustare somnum paulisper hortatus est, isdem ipsis quibus insidebamus psiathiis admonens incubare, embrimiis pariter capiti nostro ceruicalium uice subpositis, quae crassioribus papyris in longos gracilesque fasciculos coactis sesquipedali intervallo pariter conligata nunc 10 quidem humillimum sedile ad scabilli uicem fratribus in synaxi considentibus praestant, nunc uero subiecta ceruicibus dormientium praebent capiti non nimie durum, sed tractabile aptumque 5 fulmentum. ad quos monachorum usus haec idcirco uel maxime oportuna habentur et congrua, quod non solum sint aliquatenus 15 mollia paruoque et opere praeparentur et pretio, utpote passim papyro per ripas Nili fluminis emergente, sed etiam quod ad remouendum seu cum necesse fuerit admouendum habilis materiae leuisque naturae sint. atque ita praecepto senis tandem sumus ad degustationem somni onerosa quiete compositi, 20 tam digestae conlationis inflammati gaudio quam repromissae disputationis expectatione suspensi.

1 dederet *W*¹ indicare *D*² 3 disputationes *W*¹ 5 moyses
*D*¹*W* conlatione *D*¹*W*¹ 7 isdem *X*: hisdem *DW* 8 em-
brimiis (i *eras.*) *D* capite *D* suppositus *D*¹ 9 quae *om.*
D grossioribus *X* 10 coactis *D* sesquipedali *W*
bipedali (bi *in ras. m. 2*) *X* 11 scabelli *D*²*Xv* 12 consedenti-
bus *D*¹*X* 13 praebens *W* 16 reparentur *WX* praemio
W 17 post emergente addunt *Xv*: quam cuique uolenti in usum
adsumere nemo prohibeat desecare 21 inflamati *W* 22 suspensi.
Explicit conlatio prima (pr. conl. *W*) abbatis (abbate *D*¹) moysi (moysi
*D*²) de monachi destinatione (dist. *D*) uel fine. Incipit eiusdem senis
conlatio (conl. *om.* *W*) secunda de discretione *DW* Incipiunt cap^l de
secunda conlatione eiusdem senis *D*: *om.* *W* Explicit conlatio moysi
de monachi institutione uel fine. Incipiunt capitula sequentis libri de
secunda conlatione eiusdem senis *X*

II.

CONLATIO ABBATIS MOYSI SECVNDA.

DE DISCRETIONE.

CAPITVLA.

- 5 I. Prooemium abbatis Moysi super discretionis gratia.
 II. Quid discretio sola conferat monacho et disputatio
 super hoc beati Antonii.
 III. De errore Saulis et Achab, quo per discretionis in-
 peritiam sunt decepti.
 10 IIII. Quae de bono discretionis in scripturis sanctis refe-
 rantur.
 V. De morte Heronis senis.
 VI. De ruina duorum fratrum ob discretionis inperitiam.
 VII. De alterius inlusione quam per inperitiam discretionis
 15 incurrit.
 VIII. De lapsu et deceptione monachi Mesopotameni.
 VIIII. Interrogatio de adquirenda uera discretionem.
 X. Responsio, quemadmodum possideatur uera discretio.
 XI. Verba abbatis Sarapionis et de marcore patefactarum
 20 cogitationum et de periculo propriae confidentiae.
 XII. Confessio uerecundiae ob quam confunderemur cogi-
 tationes nostras senioribus reuelare.

5 Prooemium *DX* mosi *D'* super] de *X* 6 discretioni
*X*¹ 7 beati *Dr*: abbatis *X* 12 Heronis] heremis (*remis in ras.*
m. 2) *D* 16 lapso *D* 19 sarapio^Nris (*prius a mutat. in e)* *D*
 serapionis *X* 21 confundimur *D*²

- XIII. Responsio de confusione calcanda et de periculo non condolentis.
- XIIII. De uocatione Samuhelis.
- XV. De uocatione Pauli apostoli.
- XVI. De adpetenda discretione. 5
- XVII. De inmoderatis ieiuniis et uigiliis.
- XVIII. Interrogatio de continentiae uel refectionis mensura.
- XVIIII. De optimo cibi cotidiani modo.
- XX. Obiectio de facilitate continentiae, quae duobus paxamatiis sustineretur. 10
- XXI. Responsio de uirtute et mensura expertae continentiae.
- XXII. Quinam generalis continentiae ac refectionis modus sit.
- XXIII. Quemadmodum abundantia umorum genitalium castigetur.
- XXIIII. De labore aequalis refectionis et de fratris Benjamin¹⁵ edacitate.
- XXV. Interrogatio, quomodo possit una semper eademque mensura seruari.
- XXVI. Responsio de non excedendo refectionis modo.

I. Degustato itaque matutino sopore cum ortum lucis tandem nobis claruisse gaudentes repromissam narrationem reposcere coepissemus, beatus Moyses ita exorsus est: cum uideam uos tanto desiderii ardore flammatos, ut ne ipsum quidem paruissimum quietis momentum, quod spiritali conlationi subtrahens

1 de ante periculo om. Xv	2 condolentes X	3 sam ^h uelis D
samuelis X	6 inmodicis D ²	7 continetiae D ¹
D ² Xr	8 cybi cottidiani DX	9 paxmatiis X
netur Xv: at cf. tit. cap. XII	11 ex parte D	10 sustinetur Xv: at cf. tit. cap. XII
D habundantiae X(c)	humorum X	13 habundantia
Xc	genet. D	castigentur
15 equaelitatis D in ras.	fectionis D ¹	17 possit om.
Xv	18 seruetur Xv	20
Incipit secunda c̃latio de discretione eiusdem senis X	21	22 moses
W	23 tanti Xc	desideri* W
	24 conlationis W	

refectioni carnis malueram deputare, ad requiem credam uestri
 corporis profecisse, mihi quoque hunc uestrum consideranti
 feruorem sollicitudo maior incumbit. necesse est enim etiam
 me in persoluendo debito tanto maiorem deuotionis curam
 5 gerere, quanto uos id adtentius uideo postulare, secundum
 illam sententiam: si sederis cenare ad mensam potentis,
 sapienter intellege quae adponuntur tibi, et in-
 mitte manum tuam, sciens quia talia te oportet
 praeparare. quamobrem de bono discretionis eiusque uirtute 2
 10 dicturi, in quam sermo nocturnae conlationis ingressus finem
 nostrae disputationi dedit, congruum credimus excellentiam
 eius patrum primo consignare sententiis, ut cum patuerit quid
 de illa senserint uel pronuntiauerint maiores nostri, tum prolatis
 tam antiquis quam recentibus ruinis et casibus diuersorum,
 15 qui pro eo quod minus eam fuerant adsecuti pernicioso delecti
 sunt lapsu, in quantum possumus utilitates eius et commoda
 retractemus: quibus discussis quemadmodum expetere eam
 atque excolere debeamus efficacius instruamur, considerantes
 meriti eius et gratiae dignitatem. est enim non mediocris 3
 20 quaedam uirtus nec quae humana passim ualeat industria
 comprehendi, nisi diuina fuerit largitate conlata, siquidem inter
 nobilissima spiritus sancti dona hanc quoque ita legamus ab
 apostolo numerari: alii datur per spiritum sermo sapi-
 entiae, alii sermo scientiae secundum eundem
 25 spiritum, alii fides in eodem spiritu, alii gratia
 sanitarum in uno spiritu, et post pauca: alii discretio
 spirituum. deinde completo omni catalogo spiritalium charis-
 matum subdit: omnia autem haec operatur unus atque
 idem spiritus, diuidens unicuique prout uult.

6 Prov. 23, 1—2 (LXX) 23 I Cor. 12, 8—9 26 l. c.
 10 28 l. c. 11

1 malueram *D*¹ 2 proficisse *DX* 6 cenare *W* 11 dis-
 putatione *D*¹ 12 pa*rum (t *eras*.) *D* 15 perniciose *D*
 16 utilitatis *W* 18 adque *W* efficacius *DW* instruamus
W 22 legamus *W*: legimus *DXv* 27 cataligo *D*¹ catalago
*D*²*X* carism. *X* 28 subdidit omnia (dit omnia *in ras*.) *D*

4 uidetis ergo non terrenum nec paruum esse discretionis munus,
 sed diuinae gratiae maximum praemium. quam nisi monachus
 omni intentione fuerit adsecutus et ascendentium in sese
 spirituum discretionem certa ratione possederit, necesse est
 eum uelut in nocte caeca taetrisque tenebris oberrantem non 5
 solum perniciosis foueis ac praeruptis incidere, sed etiam in
 planis ac directis frequenter offendere.

II. Memini igitur quondam in annis adhuc pueritiae constitu-
 tus in partibus Thebaidos, ubi beatus Antonius morabatur,
 seniores ad eum perfectionis inquirendae gratia conuenisse. 10
 cumque a uespertinis horis usque ad lucem fuisset protracta
 conlatio, quaestionem hanc maximum noctis spatium consump-
 sisse. nam diutissime quaerebatur quaenam uirtus uel obser-
 uantia monachum possit a diaboli laqueis ac deceptionibus
 custodire semper inlaesum uel certe recto tramite firmoque 15
 2 gressu ad perfectionis culmen euehere. cumque pro captu
 mentis suae proferret unusquisque sententiam et alii quidem
 hoc in ieiuniorum uigiliarumque studio conlocarent, quod his
 uidelicet extenuata mens ac puritatem cordis et corporis ad-
 secuta deo facilius uniretur, alii in contemptu uniuersarum 20
 rerum, quibus mens si penitus nudaretur, tamquam nullis
 deinceps retinentibus laqueis ad deum expeditior perueniret,
 alii anachoresin necessariam, id est remotionem et heremi
 secreta censerent, in qua commanens quis familiaris inter-
 pellare deum eique possit peculiarius inhaerere, nonnulli sec- 25
 tanda caritatis, id est humanitatis officia definirent, quod his
 regna caelorum daturum se dominus in euangelio uelut speci-
 alius repromittat dicens: uenite benedicti patris mei,
 possidete paratum uobis regnum a constitutione

28 Mt. 25, 34-35

4 possiderit	WX	5 tetrisque	DX	observantem	D
6 pernit.	WX	incedere	D ¹ W	concidere	Xr
9 thebaidis (dis		10 puectionis (u	in ras.) D	perfectiones	W ¹
in ras.) D		14 pos-		16 perfectiones	culmin W ¹
set W ²		zabōli (z	in ras.) D	26 caritate	W
20 oniretur	D ¹	23 herimi	D	27 euangelio	
W ¹		28 patres	D ¹		

mundi. esuriui enim et dedistis mihi manducare,
 sitiui et dedistis mihi bibere et cetera, cumque in
 hunc modum diuersis uirtutibus aditum certio-
 rem ad deum
 5 parari posse decernerent essetque noctis maximum tempus
 hac inquisitione consumptum, intulit demum beatus Antonius:
 omnia quidem haec quae dixistis necessaria sunt et utilia
 3 sitientibus deum atque ad eum cupientibus peruenire. sed his
 principalem tribuere gratiam nequaquam nos innumeri multo-
 rum casus et experimenta permittunt. nam saepenumero
 10 acerrime ieiuniis seu uigiliis incubantes ac mirifice in solitudine
 secedentes, priuationem quoque omnium facultatum ita sec-
 tantes, ut ex ipsis ne unius quidem diei uictum sibimet unumue
 denarium superesse paterentur, humanitatis etiam studia tota
 deuotione complentes ita uidimus repente deceptos, ut arreptum
 15 opus non potuerint congruo exitu terminare summumque fer-
 uorem et conuersationem laudabilem detestabili fine concluderint.
 quamobrem quid principaliter ducat ad deum manifeste poterim-
 us agnoscere, si ruinae ac deceptionis illorum causa diligentius
 a nobis fuerit indagata. in illis namque cum exuberarent
 4 praedictarum opera uirtutum, discretio sola deficiens usque ad
 20 finem ea durare non siuit. nec enim alia lapsus eorum causa
 deprehenditur, nisi quod minus a senioribus instituti nequaquam
 potuerunt rationem discretionis adipisci, quae praetermittens
 utramque nimietatem uia regia monachum docet semper in-
 25 cedere et nec dextra uirtutum permittit extolli, id est feruoris
 excessu iustae continentiae modum inepta praesumptione trans-
 cendere, nec oblectatum remissione deflectere ad uitia sinistra
 concedit, hoc est sub praetextu gubernandi corporis contrario
 spiritus tepore lentescere. haec namque est discretio, quae
 5 oculus et lucerna corporis in euangelio nuncupatur secundum
 30 illam sententiam saluatoris: lucerna corporis tui est

31 Mt. 6, 22—23

3 mudum <i>D</i> ¹	mundum <i>W</i> ¹	7 adque (a <i>eras.</i>) <i>W</i>	12 unus
<i>D</i> ¹	15 potuerunt <i>D</i> ¹	25 dextera <i>Xv</i>	28 suppretextu <i>D</i>
29 spiritui (ui <i>in ras.</i>) <i>D</i>	tempore <i>W</i> ¹	lentiscere <i>D</i> ¹	
30 euuangelio <i>W</i>	31 saluatores <i>D</i> ¹		

oculus tuus: quodsi oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit, eo quod ipsa cogitationes hominis uniuersas actusque discernens cuncta quae gerenda sunt peruideat atque perlustret: 5
 6 quae si in homine nequam fuerit, id est non uero iudicio et scientia communita seu quolibet errore ac praesumptione decepta, totum corpus nostrum faciat tenebrosum, hoc est omnem aciem mentis actusque nostros reddat obscuros, caecitate scilicet uitiorum et perturbationum tenebris inuolutos. si enim 10
 inquit lumen quod in te est tenebrae sunt, tenebrae ipsae quantae erunt! nulli namque dubium est errante iudicio cordis nostri et ignorationis nocte possesso cogitationes quoque et opera nostra, quae ex discretionis deliberatione descendunt, maioribus peccatorum tenebris implicari. 15

III. Denique ille, qui primus iudicio dei regnum populi Israhelis emeruit, quia hunc discretionis oculum nequaquam habuit, uelut toto corpore tenebrosus etiam ipso deiectus est regno, dum lucernae huius tenebris atque errore deceptus acceptabiliora deo sacrificia sua quam praecepti Samuhelis 20
 oboedientiam iudicauit atque ex illa magis parte causam offensionis incurrit, ex qua repropitiandam sibi diuinam 2
 sperauerat maiestatem. huius, inquam, discretionis ignoratio Achab regem Israhel post illum sublimissimae uictoriae triumphum, qui ei fuerat dei fauore concessus, conpulit credere 25
 meliorem esse misericordiam suam quam diuini seuerissimam executionem praecepti et quemadmodum ipsi uidebatur crudelis

10 l. c. 23

21 cf. I Reg. 15

24 cf. III Reg. 20

1 tuus ante quodsi om. W	fuerit simplex D et Vulg.	3 nequa-
quam D	4 ipsas D	homines W ¹ uniuersosque actus W
5 generanda D	adque W	illustret D 6 fuerat D ¹
7 scientientia W	10 perturbationem W	tenebris D 11 in-
quid DW	13 cogitationis W ¹	17 isrl̄ X nequam D ¹ W
20 praecepit (it in ras. m. 2) D	samuelis X	21 adque D
22 offensiones D ¹	quam W ¹	23 magestatem D 24 isrl̄
DWX	sublimissimū D	

imperii. qua consideratione mollitus dum mauult cruentam victoriam clementia temperare, ob indiscretam misericordiam uelut toto corpore redditus tenebrosus inreuocabili morte damnatur.

5 IIII. Haec est discretio, quae non solum lucerna corporis, sed etiam sol ab apostolo nuncupatur secundum illud: sol non occidat super iracundiam uestram. haec etiam uitae nostrae dicitur gubernatio secundum illud: quibus non est gubernatio, cadunt ut folia. haec consilium rectissime
10 nominatur, sine quo nihil agere omnino scripturae auctoritate permittimur, ita ut ne ipsum quidem spiritale uinum, quod laetificat cor hominis, sine ipsius sinamur moderatione percipere secundum illud: cum consilio omnia fac, cum consilio uinum bibe, et iterum: sicut ciuitas muris
15 diruta et non circumdata, sic est uir qui non cum consilio aliquid agit. cuius priuatio quam perniciosa sit
2 monacho, testimonii huius exemplum ac figura declarat, dirutae eum ac sine muris comparans ciuitati. in hac sapientia, in hac intellectus sensusque consistit, sine quibus nec interior nostra
20 aedificari domus nec spiritales poterunt diuitiae congregari secundum illud: cum sapientia aedificatur domus, et cum intellectu iterum erigitur: cum sensu inplentur cellaria omnibus diuitiis pretiosis et bonis. haec, inquam, est solidus cibus, qui nisi a perfectis tantum
3 ac robustis non potest sumi secundum illud: perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali. quae in tantum utilis nobis ac necessaria conprobatur, ut etiam uerbo dei eiusque uirtutibus coaptetur
30 secundum illud: uiuus est enim sermo dei et efficax

6 Eph. 4, 26

8 Prov. 11, 14 (LXX)

11 Ps. 103, 15

13 Prov. 31, 3 (LXX)

14 Prov. 25, 28 (LXX)

21 Prov. 24, 3—4

(LXX)

25 Hebr. 5, 14

30 Hebr. 4, 12

1 mauult *D*10 omnini *D*¹16 aliquit *D*

20 spiri-

talis *W*¹24 cybus *D* cibos *W*26 cybus *D*

27 sensos

*D*¹28 et mali *D*: ac mali *WX* et *Vulg.*29 quoaptetur *D*30 uiuus *D*dei sermo *WXv*: cf. VII, 13, 3. XII, 8

et penetrabilior omni gladio ancipiti et pertingens usque ad diuisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum 4 et intentionum cordis. quibus manifestissime declaratur nullam sine discretionis gratia perfecte posse uel perfici uel 5 stare uirtutem. et ita tam beati Antoni quam uniuersorum sententia definitum est discretionem esse, quae fixo gradu intrepidum monachum perducatur ad deum praedictasque uirtutes iugiter conseruet inlaesas, cum qua ad consummationis excelsa fastigia minore possit fatigatione conscendi et sine qua multi 10 etiam propensius laborantes perfectionis nequierint culmen attingere. omnium namque uirtutum generatrix, custos moderatrixque discretio est.

V. Et ut hanc eandem definitionem antiquitus a sancto Antonio et ceteris patribus promulgatam recens quoque sicut 15 promissimus confirmet exemplum, recolite id quod nuper gestum oculorum uestrorum uidistis obtutibus, senem uidelicet Heronem ante paucos admodum dies inlusione diaboli a summis ad ima deiectum, quem quinquaginta annis in hac heremo conmoratum singulari districtione rigorem continentiae tenuisse meminimus 20 et solitudinis secreta ultra omnes hic commorantes miro feruore sectatum. hic igitur quo pacto quae ratione post tantos labores ab insidiatore delusus grauissimo congruens lapsu cunctos in hac heremo constitutos luctuoso dolore percussit? nonne quia minus discretionis uirtute possessa suis definitionibus regi 25 quam consiliis uel conlationibus fratrum atque institutis maiorum maluit oboedire? siquidem tanto rigore inmutabilem ieiunii continentiam semper exercuit et solitudinis cellaeque ita iugiter secreta sectatus est, ut ab eo participationem ineundi cum fraternitate conuiuui ne ueneratio quidem diei 30 paschalis aliquando potuerit obtinere. in qua fratribus cunctis

3 ac] et Xv	6 antonii DX	7 difinitum D	fixu D ¹
9 consumationis D	12 genetr ^{ra} D	16 explū (sic) D	21 solli-
citudinis W ¹	22 pecto D ¹	24 ac W ¹	percussit D per-
culit c	25 discretiones D ¹ W ¹	26 adque W	27 malluit
W ¹	30 ueratio W	31 paschalis X	

pro anniuersaria sollemnitate in ecclesia retentatis solus non poterat adgregari, ne quantulumcumque perceptione leguminis parui a suo uideretur proposito relaxasse. qua praesumptione deceptus angelum Satanae uelut angelum lucis cum summa ueneratione suscipiens eiusque praeceptis pronò oboediens famulatu semet ipsum in puteum, cuius profunditatem oculorum non adtingit intuitus, praecipitem dedit, de angeli uidelicet sui sponsione non dubitans, qui eum pro merito uirtutum ac laborum suorum nequaquam posse firmauerat ulli iam discrimini subiacere. cuius rei fidem ut experimento suae sospitatis euidētissime conprobaret, supra dicto se puteo nocte intempesta inlusus iniecit, magnum scilicet uirtutis suae meritum probaturus, cum inde exisset inlaesus. de quo cum paene iam exsanguis ingenti fratrum labore fuisset extractus, uitam die tertia finiturus, quod his deterius est, ita in deceptionis suae obstinatione permansit, ut ei ne experimento quidem mortis suae potuerit persuaderi, quod fuisset daemonum calliditate delusus. quamobrem pro meritis laborum tantorum et annorum numerositate qua in heremo perdurauit hoc miseratone et humanitate summa ab his qui eius compatiebantur exitio uix a presbytero abbate Pafnutio potuit obtineri, ut non inter biothanatos reputatus etiam memoria et oblatione pausantium iudicaretur indignus.

VI. Quid dicam de illis duobus fratribus, qui cum ultra illam heremum Thebaidos, ubi quondam fuerat beatus Antonius, habitarent, minus cauta discretione permoti euntes per extensam solitudinis uastitatem nullam escam penitus sumere decreuerunt, nisi quam per semet ipsum illis dominus praestitisset. cumque errantes eos per deserta et deficientes iam fame a longe Mazices conspexissent (quae gens cunctis paene nationibus feris inmanior atque crudelior est: non enim eos ad effusionem

4 cf. II Cor. 11, 14

1 sollempnitate *W* 2 quantulumque *D*¹ 15 die] dei *D*¹
 17 poterit *D* demonum *DX* 18 quanobrem *D*¹ 19 quã
*D*¹ herimo *D* 20 humanitate *WXr*: humilitate *Dc* com-
 patiebantur *ex* qui cum patiebantur *W* 21 presbit. *DX* praesbit.
W 30 pene *WX* 31 adque *W*

sanguinis, ut nonnullas gentes, desiderium praedae, sed sola ferocitas mentis instigat) eisque contra naturam feritatis suae cum panibus occurrissent, unus ex eis subueniente discretione uelut a domino sibi porrectos cum gaudio et gratiarum actione suscepit, reputans escam sibi diuinitus ministrari nec sine 5 deo factum, ut hi qui semper hominum cruore gauderent deficientibus iam ac tabescentibus uitae substantiam largirentur, alius uero recusans cibum uelut ab homine sibi oblatum 3 inediae defectione consumptus est. quorum licet initia ex reprehensibili persuasione descenderint, unus tamen subueniente 10 discretione id quod temere incauteque conceperat emendauit, alius autem in stulta praesumptione perdurans ac penitus discretionis ignarus mortem quam dominus auertere uoluit sibi ipse consciuit, nequaquam credens instinctu factum diuino, quod inmites barbari propriae feritatis obliti panes eis pro 15 gladiis obtulissent.

VII. Quid etiam de illo commemorem, cuius nominis quia adhuc superest nolumus facere mentionem, qui dum longo tempore daemonem in angeli suscipit claritate, reuelationibus eius innumeris saepe deceptus credidit nuntium esse iustitiae? 20 nam exceptis his etiam per omnes noctes in cella eius lumen absque ullius lucernae praebebat officio. ad extremum iubetur a daemone, ut deo filium suum qui cum eo pariter in monasterio commanebat offerret, ut scilicet hoc sacrificio Abrahae patri- 2 archae meritis aequaretur. cuius in tantum est persuasione 25 seductus, ut parricidium opere perfecisset, nisi eum uidens puer cultrum extra consuetudinem acuendo praeparare et uin- cula quibus eum uelut oblaturus ad immolandum constringere disponebat inquirere, praesagio sceleris futuri perterritus aufugisset.

30

2 ferocitatis <i>D</i>	4 a s. l. m. 2 <i>D</i>	5 ministrare <i>D</i> ¹
8 cybum <i>D</i> ⁱⁿ cibum <i>W</i>	11 timere <i>W</i> ¹	12 in om. <i>W</i>
13 auertere] auferre (ffer in ras. m. 2) <i>D</i>	15 panis <i>W</i> ¹	19 de-
monem <i>DX</i>	suscipit <i>Wr</i> : suscepit <i>DXc</i>	20 internuntium
<i>Xc</i>	24 offeret <i>D</i> ¹	26 perfecisset <i>DW</i>
29 inquireret <i>W</i>	habrahae <i>W</i>	

VIII. Longum est deceptionem illius quoque monachi Mesopotameni narrando percurrere, qui in illa prouincia per paucis imitabilem continentiam tenens, quam per annos multos singulariter in cella retrusus exegerat, ita est ad extremum
 5 diabolicis reuelationibus somniisque delusus, ut post tantos labores atque uirtutes, quibus excesserat omnes monachos ibidem residentes, ad Iudaismum et circumcisionem carnis lapsu miserabili uolueretur. nam cum uolens eum consuetudine
 10 uisionum ad credulitatem futurae deceptionis inlicere uerissima quaeque multo tempore diabolus uelut ueritatis nuntius reuelasset, ad extremum ostendit Christianum populum una cum principibus religionis ac fidei nostrae, apostolis scilicet atque martyribus, tenebrosum ac taetrum omniue macie tabidum atque deformem et e contra Iudaeorum plebem cum Moysi,
 15 patriarchis, prophetis summa tripudiantem laetitia et splendissimo lumine coruscantem, suadens ut, si mallet meriti ac beatitudinis illorum particeps fieri, circumcisionem quoque suscipere festinaret. horum itaque profecto nullus tam lugubriter fuisset inlusus, si rationem discretionis huius adsequi
 20 laborassent. quamobrem in quantis perniciosum sit discretionis gratiam non habere, multorum casus et experimenta declarant.

VIII. Ad haec GERMANVS: Et nouellis exemplis et definitionibus antiquorum satis abundeque perpatuit discretionem fontem quodammodo radicemque cunctarum esse uirtutum.
 25 quomodo ergo adquiri debeat cupimus edoceri, aut quemadmodum utrum uera et ex deo, an falsa et diabolica sit possit

1 deceptione *W* quoque illius *D* 2 prouincia *WX*
 7 circumcisionem *W* et '6 ms.' apud *Cuyckium*: concisionem *DXv*
 (*sed con in ras. m. 2 D*) lapsu *W* 11 christianos *D*¹
 12 reigionis *D*¹ 13 martyribus *D* tetrum *DX* malicie
*D*¹ 14 mosi *W* moysæ *X* 15 et proph. *D*² atque prophetis
Xv 18 profectu *D* 20 laborassent *D*¹*W*: laborasset *D*²*Xv*
 quantis *DWX* (*sed D in ras. m. 2*) quantum *v* discretionis
*W*¹ 21 haberi *W* casus *D*¹ et *eras. in D* 23 ab-
 undeque *W*: abundeque (*dan del. m. 1*) *X* abunde *Dv* discri-
 tionem *W*¹

agnosci, ut secundum illam euangelicam quam superiore tractatu
 disseruisti parabolam, qua iubemur fieri probabiles trapezitae,
 nomismati impressam ueri regis imaginem peruidentes depre-
 hendere ualeamus quod non sit in moneta legitima figuratum,
 atque illud, sicut uulgari usus uerbo hesterna conlatione ⁵
 dixisti, tamquam paracharaximum reprobemus, illa instructi
 peritia, quam satis copiose et integre prosecutus spiritali atque
 euangelico trapezitae inesse debere signasti. quid enim pro-
 derit uirtutis eius et gratiae merita cognouisse, si quemadmo-
 dum expetenda uel adquirenda sit nesciamus? ¹⁰

X. Tum MOYSES: Vera, inquit, discretio non nisi uera
 humilitate conquiritur. cuius humilitatis haec erit prima
 probatio, si uniuersa non solum quae agenda sunt, sed etiam
 quae cogitantur, seniorum reseruentur examini, ut nihil suo
 quis iudicio credens illorum per omnia definitionibus adquie- ¹⁵
 scat et quid bonum uel malum debeat iudicare eorum traditi-
²one cognoscat. quae institutio non solum per ueram discretionis
 uiam iuuenem recto tramite docebit incedere, uerum etiam a
 cunctis fraudibus et insidiis inimici seruabit inlaesum. nulla-
 tenus enim decipi poterit, quisque non suo iudicio, sed maiorum ²⁰
 uiuit exemplo, nec ualebit ignorationi eius callidus hostis
 inludere, qui uniuersas cogitationes in corde nascentes pernici-
 osa uerecundia nescit obtegere, sed eas maturo examine seni-
³orum uel reprobat uel admittit. ilico namque ut patefacta
 fuerit cogitatio maligna marcescit, et antequam discretionis ²⁵
 iudicium proferatur, serpens taeterrimus uelut e tenebroso ac

1 Conl. I, 20

1 agnoscisci *D*¹ post agnoscisci *W* addit: desideramus audire 2 des-
 seruisti *D*¹*W*¹ quia *D*¹ trapezetae ex trapizitae *D* 3 nomi*s-
 matis (m *eras. et s in fine addit. m. 2*) *D* numismati *W* mati in-
 pressam] hic incipit *O* 5 adque *DW* esterna *W*¹ 6 paracha-
 riximum *O* paracarax*imum (i *eras.*) *X* 7 prosequutus *O* 8 tra-
 pezetae ex trapizetae *D* trapizite *W*¹ 10 adquerenda *D*¹ 11 moyses
*D*¹*W*¹*O*¹ inquit *DW* 12 humilitates *D*¹ 14 examine *D*¹
 15 iuditio *DW* 16 malum uel bonum *O* 18 a *DOR*: om. *WXc*
 19 nullatinus *W*¹ 20 decepi *D*¹ quisqui *D*¹ quisque qui *D*²
 quisquis qui *O* 24 ammittit *D*¹ illico *D* illico *O* 25 marcescit
 (cit *in ras. m. 2*) *D* 26 inditium (n *in ras. m. 2*) *D* teterrimus *OX*

subterraneo specu uirtute confessionis protractus ad lucem et traductus quodammodo ac dehonestatus abscedit. tamdiu enim suggestiones eius noxiae dominantur in nobis, quamdiu celantur in corde. et ut uirtutem sententiae huius efficacius colligatis, referam uobis abbatis Sarapionis factum, quod ille iuuenioribus frequentissime instructionis gratia proponebat.

XI. Cum adhuc, inquit, essem puerulus et cum abbate Theone conmanerem, haec mihi inimici inpugnatione ingesta fuerat consuetudo, ut postquam refecissem hora nona cum sene, unum paxamatium cotidie in sinu meo latenter absconderem, quod sero ignorante illo occulte edebam. quod furtum licet coniuuentia uoluntatis et inoliti semel desiderii incontinentia sine cessatione committerem, expleta tamen concupiscentia fraudulenta ad memet ipsum reuertens grauius super admisso furti crimine cruciabar quam super esu eius fueram iucundatus. cumque istud molestissimum opus uelut ab exactoribus mihi Pharaonis indictum uice laterum singulis diebus explere non sine cordis mei dolore compellerer nec tamen eruere me possem ab hac eorum saeuissima tyrannide et clandestinum furtum seni manifestare confunderer, contigit dei nutu de hoc me captiuitatis iugo uolentis eripere, ut quidam fratres cellam senis obtentu aedificationis expeterent. cumque refectione transacta conlatio spiritalis coepisset agitari respondensque senex propositis interrogationibus eorum de gastrimargiae uitio et occultarum cogitationum dominatione dissereret earumque naturam et atrocissimam uim, quam haberent donec celarentur, exponeret, ego conlationis huius uirtute compunctus et consci-

17 cf. Ex. 5

1 subteraneo <i>D</i>	2 hac <i>W(O)</i>	abscedat <i>D</i> ¹ fort. marcescet
abscedet	tandiu <i>D</i>	3 suggestiones <i>D</i> ¹ <i>O</i> quandiu <i>O</i> 4 effi-
catius <i>DW</i>	5 serapionis <i>D</i> ² <i>W</i> ² <i>Xv</i>	iubenioribus <i>O</i> : iunioribus
<i>DWXv</i>	7 inquit <i>DW</i>	puerulus essem <i>D</i> theona (a <i>in ras.</i>
<i>m. 2</i>) <i>Dr</i>	10 paximatium <i>DW</i> ²	paxima <i>O</i> paxmatium <i>X</i>
cottidie <i>DX</i>	12 coniuuentia <i>D</i>	conibentia <i>OX</i> 15 iocundatus
<i>DWX</i>	16 quumque stud <i>O</i>	exauctoribus <i>O</i> 17 faraonis
<i>DWOX</i>	18 possim <i>D</i> ¹	21 captiuitates <i>W</i> ¹ kaptiuitatis <i>O</i>
uolentes <i>W</i> ¹	fratris <i>W</i> ¹	23 respondque <i>D</i> 24 senes <i>O</i>
castrimargiae <i>WX</i>	25 disserere et <i>W</i>	

XIII. Cass. 2.

entia redarguente perterritus, uelut qui crederem ob hoc ea
 fuisse prolata, quod seni dominus secreta mei pectoris reuelasset,
 in occultos primum gemitus excitatus, dein cordis mei con-
 punctione crescente in apertos singultus lacrimasque prorumpens
 paxamatium, quod consuetudine uitiosa subtraxeram clancule 5
 comedendum, de sinu furti mei conscio ac susceptore produxi,
 eumque in medium proferens, quemadmodum cotidie latenter
 ederem, prostratus in terram cum ueniae postulatione confessus
 sum, et ubertim profusis lacrimis ut absolutionem dirissimae
 4 captiuitatis a domino poscerent inplorauit. tum senex: confide, 10
 ait, o puer. absoluit te ab hac captiuitate etiam me tacente
 confessio tua. uictorem namque aduersarium tuum hodie
 triumphasti, ualidius eum tua confessione prosternens quam
 ipse fueras ab eo tua taciturnitate deiectus. quem utique
 nequaquam uel tua uel alterius responsione confutans in te 15
 nunc usque permiseras dominari secundum illam Salomonis
 sententiam: quia non fit contradictio ab his qui faci-
 unt malum cito, ideo repletum est cor filiorum
 hominis in ipsis ut faciant mala. et idcirco iam te
 post hanc publicationem suam iste nequissimus spiritus inquit 20
 tare non poterit nec in te latibulum sibi taeterrimus serpens
 deinceps usurpabit, de tenebris cordis tui salutari confessione
 5 protractus ad lucem. necdum senex haec uerba compleuerat
 et ecce lampas accensa de meo sinu procedens ita cellam
 repleuit odore sulphureo, ut uehementia faetoris ipsius uix in 25
 ea nos residere permetteret. resumensque admonitionem senex,
 ecce, inquit, dominus tibi ueritatem sermonum meorum uisi-
 biliter adprobauit, ut passionis illius incentorem de corde tuo

17 Eccles. 8, 11 (LXX)

2 pectores <i>W</i> ¹	4 apertis <i>W</i>	singultos <i>O</i>	5 paxi-
matium <i>D</i> ² <i>W</i> ² <i>O</i>	paxmacium <i>X</i>	clangulae <i>D</i> ¹	clancule <i>O</i>
7 eumque <i>DW</i> <i>O</i> <i>Xr</i> :	ipsumque <i>c</i> :	<i>cf. cap. 26, 2</i>	cotidie <i>DX</i>
8 terra <i>O</i>	9 dirissimae <i>W</i>	durissime <i>O</i>	11 captiuitatem
<i>W</i> ¹	13 triumphasti <i>W</i>	20 tuam (tu <i>in ras. m. 2</i>) <i>D</i>	21 te-
territimus <i>OX</i>	24 medio <i>O</i>	25 sulphureo <i>W</i> :	sulphureo (phureo
<i>in ras. m. 2</i>) <i>D</i> et <i>O</i>	sulphureo <i>X</i>	fetoris <i>codd.</i>	27 inquit
<i>D</i> ¹ <i>W</i>	28 passiones <i>W</i> ¹		

salubri confessione depulsum oculis peruideres, patefactumque
 hostem nequaquam locum in te ulterius habiturum aperta
 eius expulsionem cognosceres. itaque secundum sententiam senis
 ita est, inquit, in me confessionis huius uirtute dominatio
 5 diabolicae illius tyrannidis extincta atque in perpetuum con-
 sopita, ut numquam mihi ne memoriam quidem concupiscentiae
 huius ulterius temptauerit inimicus ingerere nec me post haec
 aliquando pulsatum furtiui illius desiderii instigatione persense-
 rim. quem sensum in Ecclesiaste quoque pulcherrime legimus 6
 10 figuratum. si momorderit, inquit, serpens non in sibilo,
 non est abundantia incantatori, taciti serpentis morsum
 perniciosum esse designans, id est: si per confessionem suggestio
 seu cogitatio diabolica incantatori cuiquam, spiritali scilicet
 uiro, qui carminibus scripturarum mederi protinus uulneri et
 15 extrahere de corde consuevit noxia uenena serpentis, patefacta
 non fuerit, succurrere periclitanti perituroe non poterit. hoc
 igitur modo ad scientiam discretionis uerae peruenire facillime
 poterimus, ut seniorum uestigia subsequentes neque agere
 quicquam noui neque discernere nostro iudicio praesumamus,
 20 sed quemadmodum nos uel illorum traditio uel uitae probitas
 informarit, in omnibus gradiamur. qua institutione firmatus 7
 non modo ad perfectam discretionis rationem quisque perueniet,
 uerum etiam a cunctis insidiis inimici tutissimus permanebit.
 nullo namque alio uitio tam praecipitem diabolus monachum
 25 pertrahit ac perducit ad mortem, quam cum eum neglectis
 consiliis seniorum suo iudicio persuaserit definitionique confidere.
 etenim cum omnes artes ac disciplinae humano ingenio repertae

10 Eccles. 10, 11 (LXX)

1 peruideris *W*¹ 2 in te locum *D* 3 cognoscere *W*¹
 senis *O* 4 inquit *DWO* 5 tyrann. *DO* 6 memoria *D*¹
 9 ecclesiasten *D* pulcherrime *DO* 10 inquit *DW* 11 habund.
DO 12 perniciosissimum (sissimum *in ras. m. 2*) *D* con-
 fusionem *W*¹*X*² suggestio *O* 16 fuerit *DO*: fuerint *WXv*
 17 discretionis *W*¹ 22 discretionis *W*¹ 24 diabolus *D*¹
 25 neglectis *O* 26 iudicio *DW* 27 repertae *W* reperte *O*

et quae nihil amplius quam uitae huius temporariae commodis prosunt, licet manu palpari queant et oculis peruideri, recte tamen a quoquam sine instituentis doctrina nequeant comprehendendi, quam ineptum est credere hanc solam non egere doctore, quae et inuisibilis et occulta est et quae non nisi corde 5 purissimo peruidetur, cuius error non temporale damnum nec quod facile reparetur, sed animae perditionem parit mortemque 8 perpetuam. habet enim non aduersus uisibiles, sed inuisibiles atque inmites hostes diurnum nocturnumque conflictum nec contra unum seu duos, sed contra innumerabiles cateruas 10 spiritale certamen, cuius casus tanto perniciosior cunctis, quanto et infestior inimicus et congressus occultior. et ideo semper seniorum summa cautione sunt sectanda uestigia atque ad eos cuncta quae in nostris cordibus oriuntur sublato confusionis uelamine deferenda. 15

XII. GERMANVS: Occasionem nobis perniciosae uerecundiae, qua cogitationes malas studeamus obtegere, illa praecipue creat causa, qua nouimus quendam in Syriae partibus, ut credebatur, praecipuum seniorum cuidam fratri cogitationes suas simplici confessione prodeunti postmodum quadam indignatione commotum 20 easdem grauitur exprobrasse. unde fit, ut dum eas in nobis premimus ac senioribus erubescimus publicare, curationum remedia consequi nequeamus.

XIII. MOYSES: Sicut non sunt omnes iuuenes pari modo uel feruentes spiritu uel disciplinis ac moribus optimis instituti, 25 ita nec senes quidem cuncti uno modo uel perfecti possunt uel probatissimi repperiri. diuitiae enim senum non sunt canitiae capitis, sed industria iuuentatis ac praeteritorum

1 commodis O: commodis *rell.* 2 uidere D¹ 4 doctorê
W 5 ante nisi *addunt* WX: solum oculis sed ne animo quidem
7 paret W¹ 8 uisibilis W¹ inuisibilis W¹ 9 adque D¹
10 seu] uel D innumerabilis W¹ 12 inferior O 14 con-
fusiones W¹ 17 cogitiones W studeamus (a *eras.*) D
18 sirie O post partibus *add.* O: constituto 20 prudenti W¹
21 exprobrasse W 22 erubescimus D¹ cumrationum O 24 moyses
D¹WO 25 obtimis D 26 nec O et (c *in ras.*) W: ne DX
28 iuuentatis W: iuuentutes D¹ iuuentutis D²X iuuentutis O

laborum stipendiis metiendae. quae enim non congregasti
 inquit in iuuentute, quomodo inuenies in senecta
 tua? senectus namque honorabilis non diuturna,
 nec numero annorum computata: cani enim sunt
 5 sensus hominis, et aetas senectutis uita immacu-
 lata. et idcirco non omnium seniorum, quorum capita canities 2
 tegit quosque uitae longaeuitas sola commendat, nobis sunt
 sectanda uestigia seu traditiones ac monita suscipienda, sed
 eorum, quos laudabiliter uitam suam ac probatissime conperi-
 10 mus in iuuentute signasse nec praesumptionibus propriis, sed
 maiorum traditionibus institutos. sunt enim nonnulli, quorum
 etiam, quod est lugubrius, maior est multitudo, qui in tepore
 suo quem ab adulescentia conceperunt atque ignauia senescentes
 auctoritatem sibi non maturitate morum, sed annorum numerosi-
 15 tate conquirunt. de quibus exprobratio illa domini proprie 3
 satis dirigitur per prophetam: et comederunt alieni robur
 eius, et ipse nesciuit: sed et cani effusi sunt in
 eo, et ipse ignorauit. hos, inquam, in exemplum iunioribus
 non uitae probitas nec ulla propositi huius laudabilis atque
 20 imitanda districtio, sed annositas sola prouexit. quorum canitiem
 callidissimus inimicus ad deceptionem iuniorum in praeiudicata
 auctoritate proponens etiam illos, qui ad uiam perfectionis
 uel suis uel aliorum potuerunt monitis incitari, subuertere ac
 decipere exemplis eorum fraudulenta subtilitate festinat, uel
 25 in teporem eos scilicet noxium uel in letalem desperationem
 doctrinis eorum institutisque perducens. cuius rei uolens uobis 4
 exempla proferre, auctoris nomine praetermisso, ne nos quoque

1 Sir. 25, 5

3 Sap. 4, 8—9

16 Osee 7, 9

1 mentiendae *O*¹ 2 inquit *DW* senectute (nectute *in ras.*
m. 2) *D et O* 3 honorabiles *D*¹ 4 enim sunt *DOXc*: sunt
autem *W et cod. Amiat.* autem sunt *r Vulg.* 6 caput *O* 7 te-
get *D*¹ commendet *D*¹ 9 compererimus *Wr* 10 in *om. O*
12 tempore *D*¹ 13 aduliscentia *D*¹*W* 14 auttoritatem *D*¹
16 satis propriae *D*¹: *transpos. m. 2* proprietatis *O* robor *D*¹*X*¹
19 adque *D*¹ 20 destrictio *O* eorum *O* 22 auttoritate
*D*¹ 24 p exemplis *O* 25 tepore *ex tēporē W* disperat.
D 27 auttoris *D*¹

illius, qui patefacta sibi fratris uitia publicauit, simile aliquid
 admittamus, rem tantum gestam, quae instructionem necessari-
 am uobis conferre possit, exponam. cum igitur ad senem
 quendam nobis optime cognitum quidam non ignauissimorum
 iuuenum profectus sui et curationis gratia perrexisset et car- 5
 nalibus incentiuis ac fornicationis spiritu semet ipsum inquietari
 simpliciter prodidisset, consolationem credens laboribus
 suis oratione senis et remedia inflictis uulneribus repper-
 turum, ille amarissimis eum increpans uerbis miserabilemque et indi-
 gnum nec monachi nomine censendum esse pronuntians, qui 10
 potuerit huiusmodi uitio et concupiscentia titillari, ita suis
 e contrario correptionibus uulnerauit, ut eum summa desperati-
 one deiectum ac letali tristitia consternatum e sua dimitteret
 5 cella. cumque ei tali maerore depresso nec iam de remedio
 passionis, sed de expletione conceptae concupiscentiae profunda 15
 cogitatione tractanti abbas Apollo seniorum probatissimus
 occurrisset laboremque et obpugnationis uehementiam, quae
 in corde eius tacite uoluebantur, de contemplatione uultus et
 deiectione coniectans causam tantae perturbationis inquireret,
 atque ille molliter se compellanti seni ne responsum quidem 20
 ullum posset referre, magis ac magis eum sentiens senex non
 inaniter causam tantae tristitiae silentio uelle contegere, quam
 ne uultu quidem dissimulare praeualeret, intentius ab eo causas
 6 occulti doloris coepit inquirere. quibus ille constrictus pergere
 se confitetur ad uicum, ut quia secundum sententiam illius 25
 senis monachus esse non posset nec refrenare stimulos carnis
 et inpugnationis remedia consequi iam ualeret, uxorem duceret
 ac relicto monasterio reuenteretur ad saeculum. quem senex

1 aliquit O 4 obtime D 8 orationē W¹ repperiturum
 WO 9 post uerbis addunt WX: ita suis e contrario correptioni-
 bus asperauit, *quam dittographiam e lectionis uarietate* uulnerauit
 ortam esse manifestum est 10 esse om. O ^{asperauit} pronuntians D¹
 12 desperatione D 13 letari D¹ 14 maerore (r eras.) D
 18 uoluebatur Xv 19 tentae D¹ perturbationes W¹ 20 adque
 D¹ 21 possit D 23 causa D 26 possit D¹ 28 relicto
 iam O saeculum D scilm WOX

blanda consolatione demulcens seseque adserens isdem cotidie
 incentiuorum stimulis atque aestibus agitari, et idcirco non
 debere eum prorsus desperatione concidere nec mirari super
 inpugnationis ardore, qui non tam laboris studio quam miseri-
 5 cordia domini et gratia uinceretur, unius tantum diei ab eodem
 poposcit indutias, et ut reuerteretur ad suam cellulam depre-
 catus ad monasterium praedicti senis tota festinatione perrexit.
 cumque eidem proximasset, expansis manibus orationem cum 7
 lacrimis fundens, conuerte, ait, domine, qui occultarum uirium
 10 et infirmitatis humanae solus arbiter pius ac secretus es medicus,
 inpugnationem iuuenis illius in senem istum, ut condescendere
 infirmitatibus laborantum et compati fragilitati iuniorum uel
 in senectute doceatur. cumque ille hanc precem cum gemitu
 conclusisset, cernit Aethiopem taetrum contra illius cellulam
 15 stantem atque ignita aduersus eum iacula dirigentem. quibus cum
 fuisset ille protinus sauciatus et progressus e cella huc illucque
 uelut amens et ebrius cursitaret, atque egrediens et ingrediens
 iam se in ea continere non posset, eadem uia pergere concitus
 coepit, qua iuuenis ille discesserat. quem abbas Apollo uelut 8
 20 amentem factum quibusdam furiis conspiciens agitari intellexit
 ignitum diaboli quod uiderat telum in corde eius fuisse de-
 fixum illamque in eo confusionem mentis ac perturbationem
 sensuum intolerandis aestibus operari, accedensque ad eum,
 quo, inquit, properas aut quaenam te causae senilis illius
 25 grauitatis oblitum ita pueriliter inquietant ac mobiliter cursi-
 tare conpellunt? cumque ille pro conscientiae suae reatu ac 9
 turpi exagitatione confusus crederet ardorem sui pectoris de-

1 isdem X²: hisdem DWOX¹ cottidie DX 3 disp. conce-
 dere D¹ 5 tantum O 6 inducias DX cellolam D¹X¹
 depraeat^{***} (n ante t eras.) W 7 praedicta D¹: om. O 8 idem
 W 9 oculorum O uirum D 11 stum O¹ 12 fragilitate
 D¹ 13 genitu conclusisset D¹ 14 tetrum OX celulam D
 cellula W cellolam X¹ 17 adque D et ingrediens om. O
 18 ea] cella (c in ras. m. 2) D possit D¹W 19 quia D
 apollo* (s eras.) W 21 diabuli D¹ 22 perturbatione W 23 in-
 tollerandis D 24 inquit DW 25 ac] et in ras. m. 2 D
 27 crederit D¹

prehensum ac relectis seni sui cordis arcanis nullam responsionem percontanti reddere prorsus auferet, reuertere, inquit, ad cellam tandemque te intellege uel ignoratum hactenus a diabolo uel despectum nec in eorum numero reputatum, quibus ille cotidie configere et conluctari profectibus eorum ac studiis 5 instigatur, qui unum eius in te directum iaculum post tantam annorum seriem, quam in hac professione triuisti, non dicam respuere, sed ne uno quidem die differre potuisti. quo te idcirco dominus passus est sauciari, ut saltem in senecta disceres conpati infirmitatibus alienis et fragilitati condescendere iuni- 10 orum tuis exemplis atque experientia docereris, qui suscipiens iuuenem infestatione diabolica laborantem non modo nulla consolatione fouisti, sed etiam perniciose desperatione deiectum inimici manibus tradidisti, quantum in te est ab eodem lugu- 15 briter deuorandum. quem sine dubio nequaquam tam uehementi conflictu fuisset adgressus, quo te nunc usque est adpetere dedignatus, nisi futuro profectui eius inuidens inimicus illam uirtutem, quam animis eius inesse cernebat, anticipare ac praeuertere suis ignitis iaculis festinasset, procul dubio intellegens fortio-rem, cui tanta uehementia configere operae pretium 20 iudicauit. disce itaque tuis exemplis laborantibus conpati et periclitantes nequaquam perniciose desperatione terrere nec durissimis sermonibus asperare, sed potius leni blandaque consolatione reficere, et secundum praeceptum sapientissimi Salomonis eruere eos qui ducuntur ad mortem et 25 redimere eos qui interficiuntur ne parcas, nostrique saluatoris exemplo harundinem quassatam non conterere et

25 Prov. 24, 11 (LXX)

27 cf. Mt. 12, 20

1 retentis sui (*om. seni*) *in ras. D* senis *W*¹ archanis *O*
nollam *D*¹ 2 percuntanti *W*¹ percunctanti *X* inquit *DWO*
3 a zabulo actenus *in ras. m. 2 D* 4 dispectum *D* numerum
W deputatum *O* 5 cottidie *X* ac] *ras. 1-2 litt. in D*
8 differre *D* 9 saltem *O* 11 adque *D*¹ 13 disper. *D*
14 tradidisti *D*¹ 19 peruertere *OXv* iaculis *W*¹ 22 pere-
clitantes *D*¹*W* perniciose *DW* disper. *D* 25 solomonis *W*¹
salamonis *X* 27 exemplum *W*¹ arundinem *WO* confrin-
gere (*fringere in ras. m. 2*) *D*

linum fumigans non extinguere atque illam a domino gratiam
 poscere, qua ipse quoque fiducialiter ualeas opere ac uirtute
 cantare: dominus dedit mihi linguam eruditam, ut
 sciam sustentare eum, qui lassus est uerbo. nullus 11
 5 etenim sufferre inimici posset insidias seu carnales aestus
 naturali quodammodo igne flagrantes uel extinguere uel reprimere,
 nisi dei gratia uel iuaret fragilitatem nostram uel
 protegeret ac muniret. et idcirco salutaris huius dispensationis
 ratione finita, qua uel illum iuuenem perniciosis aestibus
 10 dominus liberare uel de inpugnationis uehementia et conpatiendi
 affectu te uoluit erudire, communibus eum precibus inploremus,
 quo flagellum istud, quod utilitatis gratia tibi dominus inferre
 dignatus est, iubeat amoueri (ipse enim dolere facit et
 rursus medetur: percutit et manus eius sana-
 15 uerunt. ipse humiliat et exaltat, ipse occidit et
 uiuificat, deducit ad inferum et reducit) et ignita
 diaboli iacula, quae me arbitro tibi permisit infligi, redundante
 spiritus sui rore restinguat. quam temptationem licet eadem 12
 celeritate qua inferri dominus passus est ad unam senis orati-
 20 onem rursus abstulerit, euidenti tamen experimento docuit non
 modo non exprobrari patefacta cuiusque uitia, sed ne leuiter
 quidem laborantis dolorem debere contemni. et idcirco nequaquam
 uos unius senis siue paucorum uel inperitia uel leuitas
 ab illa salutari qua praediximus uia et traditione maiorum
 25 deterreat et excludat, quorum canitie ad deceptionem iuniorum
 callidissimus abutitur inimicus: sed absque ullo confusionis
 operimento omnia debent senioribus reuelari atque ab eis uel

3 Esai. 50, 4

13 Iob 5, 18 (LXX)

15 I Reg. 2, 6—7

1 adque *D* 2 quia *O*¹ uirtute *O*: ueritate *DWXv* cf.
III, 6, 4 4 lapsus (p in ras. m. 2) *Wc* 5 inimici *eras. in*
D possit *D¹W¹* 6 reprimere *D¹X* 8 ac] ut *O* 10 de
om. O inpugnationes *W¹* 12 stut *O* 13 iobeat *D¹*
dolore *D¹W¹* dolorem *X* 14 sanant *D²* 16 inferum *D¹*: in-
fernum *D²WOXc* inferos *r* 18 extinguat *O* quem *D¹*
19 inferre *D* 22 laborantes *D¹* contempni *D* et *om. O*
24 qua *W¹*: quam *DW²OXv* 25 deterreat *D¹* caniti*ē (a
eras.) W 26 abutetur *D¹* 27 adque *D¹W*

remedia uulnerum uel exempla conuersationis ac uitae fiducia-
liter sumi. in quibus parem opem et similem experiemur
effectum, si nihil penitus affectare nostro iudicio ac praesumpti-
one temptemus.

XIIII. Denique in tantum placita deo haec sententia conpro- 5
batur, ut etiam scripturis sanctis hanc eandem institutionem
non otiose repperiamus insertam, ita ut puerum Samuelem
iudicio praelectum suo nollet per semet ipsum diuini conloquii
disciplina dominus erudire, sed recurrere semel et iterum
pateretur ad senem, eumque ad suum quem uocabat adloquium 10
etiam illius qui offenderat deum, dummodo senioris, doctrina
uellet institui, et quem sua uocatione dignissimum iudicaret,
senioris mallet institutione formari, ut scilicet et illius qui
ad diuinum ministerium uocabatur probaretur humilitas et
iunioribus forma subiectionis huius proponeretur exemplo. 15

XV. Paulum quoque per semet ipsum uocans et adloquens
Christus, cum posset ei perfectionis uiam reserare confestim,
dirigere ad Annaniam mauult et ab eo iubet uiam ueritatis
agnoscere dicens: surge et ingredere ciuitatem; et tibi
tibi dicetur quid te oporteat facere. mittit itaque 20
et hunc ad seniore eumque illius potius doctrina quam sua
censet institui, ne scilicet, quod recte gestum fuisset in Paulo,
posteris malum praesumptionis praeberet exemplum, dum unus-
quisque sibimet persuaderet simili modo se quoque debere dei
solius magisterio atque doctrina potius quam seniorum insti- 25
tutione formari. quam praesumptionem etiam ipse apostolus
non solum litteris, sed etiam opere atque exemplo docet omni-
modis detestandam, ob hoc solummodo se adserens Hierosolimam

10 cf. I Reg. 3

19 Act. 9, 6

1 conuersionis <i>W</i>	2 summi <i>O</i>	3 affectum <i>O</i>	6 etiam
in <i>Dc</i>	eadem <i>D</i> ¹	7 samuelem <i>WX</i>	8 nolit <i>ex</i> nollit
<i>W</i>	10 quem <i>D</i> : quod	<i>WO</i>	quem ad suum (<i>in ras. m. 2</i>)
<i>Xv</i>	11 doctrina uellit <i>W</i>	12 iudicaret <i>D</i>	13 mallit <i>W</i>
17 possit <i>D</i> ¹ <i>W</i>	18 ad] ut <i>O</i>	ananiem <i>OX</i>	uult <i>D</i>
magis uult <i>W</i> ¹	20 itaque <i>ex</i> aquae <i>W</i>	23 hierosolimam <i>DX</i>	
hierosolimam <i>W</i>	iherosolimam <i>O</i>		

conscendisse, ut euangelium, quod comitante gratia spiritus sancti cum potestate signorum et prodigiorum gentibus praedicabat, cum suis coapostolis et antecessoribus priuata quodammodo ac domestica examinatione conferret, et contuli, inquiring, cum illis euangelium quod praedico inter gentes, ne forte in uacuum currerem aut cucurrissem. quis ergo tam praesumptor et caecus sit, qui se audeat suo iudicio discretionique committere, cum uas electionis indignuisse se coapostolorum suorum conlatione testetur? unde manifestissime conprobatur nulli a domino uiam perfectionis ostendi, qui habens unde ualeat erudiri doctrinam seniorum uel instituta contempserit, parui pendens illud eloquium quod oportet diligentissime custodiri: interroga patrem tuum, et adnuntiabit tibi: seniores tuos, et dicent tibi.

XVI. Omni igitur conatu debet discretionis bonum uirtute humilitatis adquiri, quae nos inlaesos ab utraque potest nimietate seruare. uetus namque sententia est: ἀκρότητες ἰσότητες, id est nimietates aequales sunt. ad unum enim finem nimietas ieiunii ac uoracitas peruenit, eodemque dispendio uigiliarum inmoderata continuatio monachum quo somni grauissimi torpor inuoluit. nam per excessum continentiae debilitatum quemque ad illum statum reuocari necesse est, in quo neglegens quisque per incuriam detinetur, ita ut frequenter quos per gastrimargiam decipi non potuisse conspeximus, per inmoderationem ieiuniorum uiderimus fuisse deiectos atque ad eandem quam uicerant passionem infirmitatis occasione conlapsos. uigiliae quoque et 2 pernoctationes inrationabiles deiecerunt quos somnus superare non potuit. quapropter secundum apostolum per arma iu-

4 Gal. 2, 2 13 Deut. 32, 7 17 ? 28 II Cor. 6, 7

1 ascendisse (a in ras. m. 2) D 4 ac] a W¹ 5 cum illis inquiring D 10 nullo D¹ 13 diligentissime D¹ custodire D¹X¹
 14 maiores (ma in ras. m. 2) D et Vulg. 17 est sententia D
 akpo* (τ^xeras.) Ν·ταicioτνταic D ακροτηταιτιοττιταιτ W ακροθη-
 ταic icοθηταic X (corruptissime O) 20 monacum O 21 debeli-
 tatum D quemque... statum om. O 22 neclegens O
 23 detenetur W¹ 25 adque D¹ qua D uiderant W¹

stitiae quae a dextris sunt et a sinistris recto modera-
mine transeundum est et ita inter utrasque nimietates discretione
moderante gradiendum, ut nec a tradito continentiae tramite
nos adquiescamus abduci nec rursus remissione noxia in gulae
uentrisque desideria concidamus. 5

XVII. Etenim memini me frequenter ita adpetitum cibi
penitus respuisse, ut duobus diebus ac tribus refectione dilata
ne memoria quidem ullius edulii meam interpellauerit mentem,
et rursus ab oculis meis ita somnum diaboli inpugnatione
subtractum, ut plures noctes ac dies paululum quid somni ¹⁰
meis oculis a domino precarer infundi, grauiusque me pericli-
tatum somni cibique fastidio quam soporis et gastrimargiae
2 conluctatione persensi. itaque sicut festinandum nobis est, ne
adpetitu corporeae uoluptatis in dissolutionem noxiam delabamur
et ante praestitutum tempus uel cibo indulgere uel modum ¹⁵
eius excedere praesumamus, ita et escae somnique relectio hora
legitima, etiam si horreat, ingerenda. utrumque enim bellum
aduersarii factione consurgit et perniciosius continentia inmode-
rata quam saturitas remissa subplantat. ab hac namque ad
mensuram districtionis intercedente salutari conpunctione con- ²⁰
scendi potest, ab illa non potest.

XVIII. GERMANVS: Quis igitur est continentiae modus,
quem aequo moderamine retinentes inter utramque nimietatem
inlaesi transire possimus?

XVIII. MOYSES: Super hac re inter maiores nostros frequenter ²⁵
nouimus habitum fuisse tractatum. nam discutientes continentias
diuersorum, qui uel solis leguminibus uel holeribus tantum

1 ad dextris <i>D</i> ¹	dextris et sinistrix <i>O</i>	2 discretionem <i>D</i>
3 a s. l. <i>D</i>	4 remissione <i>D</i>	guile <i>O</i> ad gulae in ras.
m. 2 <i>D</i>	5 concedamus <i>DW</i> ¹	6 eteni <i>D</i> 8 illius <i>O</i>
9 rursus <i>Xc</i>	10 somnum <i>W</i>	12 cybique <i>D</i> 13 perpendi
ex perpensi <i>O</i>	14 delabimur <i>D</i> ¹	dilabamur <i>X</i> ² <i>c</i> 15 praestitum
<i>D</i> cybo <i>D</i>	16 praesumanus <i>D</i>	17 orreat <i>O</i> 19 ac
<i>W</i>	20 destrictionis <i>W</i>	intercedente <i>D</i> ¹ 25 moyses <i>DX</i>
moses <i>WO</i>	hanc <i>D</i>	ac <i>W</i> ¹ <i>O</i> inter om. <i>W</i> 27 legu-
menibus <i>W</i>	oleribus <i>OX</i>	

uel pomis uitam iugiter exigebant, praeposuerunt cunctis illis refectionem solius panis, cuius aequissimum modum in duobus paxamatiis statuerunt, quos paruulos panes uix librae unius pondus habere certissimum est.

5 XX. Quod nos gratanter amplexi respondimus hunc modum nos minime pro continentia reputare, quippe qui integrum eum nequaquam possemus insumere.

XXI. MOYSES: Si uultis experiri uim statuti huius, modum istum iugiter retinete, nullum extrinsecus coctionis pulmentum
10 die dominico uel sabbati neque sub aliqua aduenientium fratrum occasione sumentes. nam his refecta caro non solum minore quantitate diebus residuis poterit sustentari, uerum etiam totam refectionem sine labore differre, illorum scilicet ciborum quos extrinsecus sumpserit adiectione suffulta. quod nullo modo
15 facere nec refectionem panis differre in diem posterum praeualebit, quisque fuerit semper praedictae mensurae quantitate contentus. etenim memini seniores nostros, quod nos quoque retineo frequenter fuisse perpessos, cum tanto labore ac difficultate hanc parsimoniam sustentasse tantaque ui atque inedia
20 praedictam custodisse mensuram, ut inuiti quodammodo nec sine gemitu atque tristitia hunc finem sibi refectionis inponerent.

XXII. Generalis tamen hic continentiae modus est, ut secundum capacitatem uirium uel corporis uel aetatis tantum sibimet cibi unusquisque concedat, quantum sustentatio carnis,
25 non quantum desiderium saturitatis exposcit. in utraque enim parte sustinebit maximum detrimentum, quisquis inaequalitatem tenens nunc uentrem ieiuniorum ariditate constringit, nunc escarum nimietate distendit. ut enim mens cibi inanitate
lassata perdit orationum uigorem, dum carnis lassitudine nimia

1 exegebant *W* 2 aequissimus *D*¹ 3 paxamatiis *D*¹: paxamatiis *D*²*WO* paxmatis *X* 4 certissimus *D*¹ 5 ante Quod
add. *OXv*: Germanus 8 moyses *D*¹*WOX*¹ 9 stum *O* retinete
*W*¹ 13 cyborum *D* 18 retineo *W*¹: nec in ras. 6—7 litt. *D*
19 adquae *W*¹ 20 praedicta *D*¹ quodammodo *WO* 21 refectiones *D*¹ 23 uel aetatis] qualitatem in ras. m. 2 *D* 24 cibum
O 26 sustenebit *W* 28 cybi *D* 29 orationis *O*

praegrauata condormitare compellitur, ita rursus nimietate uoracitatis oppressa emittere ad deum preces puras leuesque non poterit. sed nec castimoniae quidem ipsius puritatem indisrupta ualebit iugitate seruare, dum ei etiam diebus illis, quibus carnem acriore uidetur continentia castigare, praeterita 5 cibi materia ignem carnalis concupiscentiae subministrat.

XXIII. Nam quod semel per escarum abundantiam concretum fuerit in medullis, necesse est egeri atque ab ipsa naturae lege propelli, quae exuberantiam cuiuslibet umoris superflui uelut noxiam sibi atque contrariam in semet ipsa residere non patitur. 10 ideoque rationabili semper et aequali est corpus nostrum parsimonia castigandum, ut si naturali hac necessitate conmorantes in carne omnimodis carere non possumus, saltem rarius nos et non amplius quam trina uice ista conluuione respersos totius anni cursus inueniat. quod tamen sine ullo pruritu quietus 15 egerat sopor, non fallax imago index occultae uoluptatis eliciat. 2 quamobrem haec est temperata quam diximus continentiae aequalitas atque mensura, quae patrum quoque iudicio comprobatur, ut cotidianam panis refectionem cotidiana comitetur esuries, in uno eodemque statu animam pariter corpusque 20 conseruans, nec ieiunii fatigatione concidere nec grauari mentem saturitate permittens. tanta namque frugalitate finitur, ut interdum se post uesperam nec sentiat aut meminerit refecisse.

XXIII. Et in tantum hoc non sine labore perficitur, ut malint hi qui perfectionem discretionis ignorant etiam biduo 25 protelare ieiunia idque quod hodie sumpturi fuerant in crastinum reseruare, dummodo ad refectionem peruenientes desiderata

2 emitere <i>D</i>	3 ne <i>D</i>	4 dum] dñm <i>D</i> ¹	5 acriorem
<i>W</i> ¹	6 cybi <i>D</i>	7 habund. <i>D</i>	8 adque <i>D</i> ¹
9 exuberantia <i>D corr.</i>	humoris <i>O</i>	10 adque <i>DW</i>	11 ipsam <i>D</i>
12 resedere <i>W</i> ¹	12 comorantes <i>D</i>	13 saltem <i>OX</i> ²	14 conluuio
15 conluuio <i>D</i> ¹	16 sta conluuione <i>O</i>	15 pritu <i>D</i> ¹	16 eliceat <i>DW</i>
17 cōtinentia equalitasque <i>O</i>	continentia et qualitas <i>We</i>	18 adque	
<i>W</i>	19 cottidianam <i>DX</i>	coctidiana <i>D</i> cottid. <i>X</i>	20 in <i>eras</i> .
21 in <i>D</i>	23 inter dñm <i>D</i> ¹	reficisse <i>D</i> ¹	25 mallent <i>D</i>
<i>O</i>	etiam ignorant <i>O</i>	26 sumpturi <i>D</i>	hii

satietaie potiantur. quod nuper Benjamin ciuem uestrum
 pertinaciter tenuisse cognoscitis, qui ne cotidie paxamatia duo
 percipiens aequali castigatione continuam parciatam iugiter
 retentaret, maluit biduana semper continuare ieiunia, dummodo
 5 ad refectionem ueniens duplicata mensura repletet uentris
 ingluuiem, id est ut quattuor paxamatia comedens desiderata
 saturitate frueretur et expletionem uentris sui biduano ieiunio
 quodammodo compararet. qui obstinatione et pertinacia mentis 2
 suae definitionibus potius propriis quam seniorum traditionibus
 10 adquiescens quali fine suum propositum terminarit, procul
 dubio meministis, siquidem relicta heremo rursus ad inanem
 philosophiam mundi huius ac uanitatem saeculi deuolutus
 praedictam sententiam seniorum sui casus signet exemplo
 ruinaque sua cunctos doceat neminem definitionibus suis uel
 15 proprio iudicio confidentem perfectionis culmen aliquando posse
 conscendere, sed ne diaboli quidem pernicioia inlusionem non
 decipi.

XXV. GERMANVS: Quomodo igitur a nobis hic modus
 indisrupte poterit custodiri? nam nonnumquam hora nona
 20 soluta iam statione ieiunii superuenientibus fratribus necesse
 est eorum obtentu aut adici aliquid ad statutam solitamque
 mensuram aut certe humanitatem, quam iubemur omnibus
 exhibere, penitus euitari.

XXVI. MOYSES: Vtraque uno modo ac sollicitudine pari
 25 conuenit obseruari. nam et mensuram cibi causa continentiae

1 saturitate (turi *in ras. m. 2*) *D* beniamen *D*¹ 2 cottidie
X paxamatia *D*¹: paximatia *D*²*WO* paxmatia *X*, *item infra*
 4 malluit *W* semper] rem *p D*¹ 6 quattuor *D* 7 saturi-
 tate frueretur et *eras. in D* gauderet et *Xv* explecione
*D*¹ 8 quodammodo *W* obstinatia *O ut uid.* pertinatia *W*
OX 10 quale *W*¹ terminarit *W*²*O*: terminaret *DW*¹*X*
 11 herimo *D*¹ 12 saeculi *DX sch WO* 13 cassus *O*
 signaū (*aū in ras. 2 litt. m. 2*) *D* 14 docuit (*uit in ras. m. 2*) *D*
 docet *O* 16 nec *X* zabōli (*z in ras.*) *D* quidem...inlusionem
om. O 17 decepi *D*¹ 19 custodire *D*¹ nam *om. O*
 20 istatione *O* 21 est *om. O* obiectu *W*¹ 24 moies *D*¹
*WOX*¹ hac *D(O)* 25 cybi *D*

ac puritatis cum omni scrupulo custodire debemus et humani-
tatem atque adhortationem aduenientibus fratribus caritatis
obtentu similiter exhibere, quia satis absurdum est, ut fratri,
immo Christo mensam offerens non cum eo cibum pariter
2 sumas aut ab eius refectione te facias alienum. itaque in 5
neutra parte reprehensibiles inueniemur, si haec a nobis con-
suetudo teneatur, ut hora nona de duobus paxamatiis, quae
nobis canonica mensura iure debentur, uno paxamatio
praelibato aliud huius expectationis gratia in uesperam reser-
uemus, quem si superuenerit quispiam fratrum cum ipso pariter 10
insumamus, nihil consuetudini solitae amplius adiungentes.
et hac dispensatione nequaquam nos fratris contristabit aduentus,
qui nobis debet esse gratissimus. siquidem ita ei exhibebimus
humanitatis obsequia, ut nihil a rigore continentiae relaxemus.
si uero nullus aduenerit, hunc quoque uelut de canonico modo 15
3 debitum nobis libere praesumemus. qua parcitate nec stoma-
chus uespere poterit adgrauari, quippe hora nona uno paxamatio
iam praemisso: quod plerumque his, qui districtiorem absti-
nentiam se tenere credentes totam refectionem ad uesperam
differunt, euenire consuevit. nam recens escae perceptio tam 20
in uespertinis quam in nocturnis orationibus tenuem leuemque
sensum non sinit inueniri. ideoque commodum satis et utile
hora nona refectionis tempus indultum est, in quo reficiens
monachus non solum in nocturnis uigiliis leuis ac uacuus,
uerum etiam in ipsis uespertinis sollempnitatibus digesto iam 25
cibo inuenietur aptissimus.

1 scrupulo <i>D</i> ¹	scripulo <i>O</i>	2 adque <i>D</i> ¹	adhortationem <i>D</i> :
adhortationem <i>W</i>	orationem <i>O</i>	**hortationem <i>X</i>	<i>conf. Instit. V, 25</i>
4 cybum <i>D</i>	7 de <i>om.</i> <i>O</i>	paxamatis <i>D</i> ¹ :	paximatiis <i>D</i> ² <i>WO</i>
paxmatis <i>X</i>	8 debetur <i>O</i>	paximatio <i>D</i> ² <i>WO</i>	paxmatio <i>X</i>
9 aliut <i>O</i>	alium <i>X</i>	10 quem] <i>sic DWOX v</i>	12 numquam <i>D</i>
<i>corr.</i>	14 humanitates <i>D</i> ¹	16 sthomas <i>O</i>	17 una <i>D</i> ¹
paximatio <i>D</i> ² <i>WO</i>	paxmatio <i>X</i>	18 destrict. <i>W</i>	19 refectionem
<i>D</i>	20 diferunt <i>ex</i> deferunt <i>WX</i>	22 inuenire <i>D</i> ¹	23 refectionis
<i>D</i>	24 in <i>post</i> solum <i>om.</i> <i>W</i>	25 sollempnitatibus <i>W</i>	
26 cybo <i>D</i>	abtissimus <i>O</i>		

Talibus nos sanctus Moyses geminae institutionis epulis 4
 saginavit, non solum discretionis gratiam atque uirtutem prae-
 senti eruditione uerborum, sed etiam abrenuntiandi rationem
 et destinationem finemque propositi ante acta disputatione
 5 demonstrans, ut quod ante feruore tantum spiritus ac zelo dei
 cluis quodammodo oculis sectabamur, luce clarius aperiret
 faceretque sentire quantum a puritate cordis et directionis
 linea fuisset id temporis euagati, quippe cum etiam omni-
 um uisibilibus in hoc saeculo artium disciplina absque desti-
 10 nationis ratione subsistere ac sine contemplatione certi finis
 adtingi omnino non possit.

1 mōses D moyses WO 2 adque D^1 4 distinct. W
 5 feruorē D 6 cluis W^1 : clausis DW^2O quodammodo W
 sectebamur D^1 7 a om. W directionis D^1WOr : discretionis
 D^2c 9 seculo D destinationis DW^1 11 possit. Explicunt
 conlationes abbatis moysi prima et secunda de discretionē. Incip̄ conlato
 (sic) abbatis pafnitii III de tribus abrenuntiationibus. Incip̄ cap̄ de
 eiusd̄ conl. D Explicit abbatis moysi conlatio secunda de discretionē W
 Explicit conlatio abb̄is moysi sc̄a de discretionē. Incipit conlatio abb̄is
 pafnuntii de tribus abrenuntiationis (sic) monacorum. Capitula eius O
 Explic̄ secunda conlat̄ abbatis moysi de discretionē. Incipiunt capitula
 de abbatis pafnutii clāt. X

III.

CONLATIO ABBATIS PAFNVTII.

DE TRIBVS ABRENVNTIATIONIBVS.

CAPITVLA.

- I. De conuersione ac uita abbatis Pafnutii. 5
- II. De sermone eiusdem senis ac responsione nostra.
- III. Propositio abbatis Pafnutii de tribus uocationum generibus et de tribus renuntiationibus.
- IIII. Expositio trium uocationum.
- V. Quod et desidioso uocatio prima non prosit et strenuo 10 postrema non obsit.
- VI. Expositio trium renuntiationum.
- VII. Quemadmodum singularum renuntiationum sit apprehendenda perfectio.
- VIII. De propriis diuitiis, in quibus consistit animae pul- 15 chritudo uel foeditas.
- VIIII. De tripertito genere diuitiarum.
- X. Non posse quemquam primo tantum renuntiationis gradu esse perfectum.
- XI. Interrogatio de libero arbitrio hominis et gratia dei. 20
- XII. Responsio de dispensatione diuinae gratiae manente arbitrii libertate.
- XIII. Quod directio uiae nostrae ex deo sit.
- XIIII. Quod scientia legis magisterio et inluminatione do- 25 mini conferatur.

10 et strenuo ... obsit om. X 14 prestitio X 15 constat
 X pulchritudo OX 23 sit tenenda X 24 inluminatione D¹

- XV. Quod intellectus, quo mandata dei possimus agnoscere, et bonae uoluntatis effectus a domino condonetur.
- XVI. Quod ipsa fides a domino concedatur.
- XVII. Quod moderatio et tolerantia temptationum nobis a domino tribuatur.
- 5 XVIII. Quod perpetuitas timoris dei nobis a domino conferatur.
- XVIII. Quod initium uoluntatis bonae et consummatio eius a domino sit.
- 10 XX. Quod nihil in hoc mundo sine deo geratur.
- XXI. Obiectio super liberi arbitrii potestate.
- XXII. Responsio, quod liberum arbitrium nostrum adiutorio domini semper indigeat.

I. In illo sanctorum choro, qui uelut astra purissima in
 15 nocte mundi istius refulgebant, uidimus sanctum Pafnutium
 uice luminaris magni claritate scientiae coruscantem. hic
 namque presbyter congregationis nostrae, id est illius quae in
 heremo Scitii morabatur fuit, in qua ita ad extremam durauit
 aetatem, ut numquam e cella quam iunior coeperat habitare
 20 quaeque ab ecclesia milibus quinque distabat, saltim ad uici-
 niora migrauerit, ne fessus annis die sabbati uel dominico
 uenturus ad ecclesiam tanti itineris spatio uexaretur. sed ne
 uacuus quidem reuerti exinde contentus uas aquae, quam per
 totam erat ebdomadam sumpturus, suis ceruicibus superponens

2 affectus *D*¹*O* 5 tribuantur *Xr* 6 perpetuetas *D*¹
 domini *Xc* 8 uoluntatis bonae *OX*: bonae uolunt. *D* 12 adiu-
 toriũ *D* 13 domini *OX*: dei *D* indigeat. Finiunt capitula
D Explicit capitulatio *O* Exp̄l cãp sequentis conlãt *X*
 Incipit conlatio (collat. *P*) abbatis pafnutii (paphnuti *P*) de tribus abre-
 nuntiationibus *DWPX*: om. *O* 14 coro *O* 15 refulgebat *P*
 paphnutium *P* 16 claritatis scientia *O* 17 presbiter *DWPX*
 pr̄fbr *O* 18 siti *O* scyti *P* schitii *X* extrema *D*¹ 19 qua *D*¹
 in qua *D*² 20 saltem *WOP*² 21 ni *coni. Hartel* nec *Xv* dominica
P 22 sed *eras. in D*: om. *P* nec *X* 24 superponens *D*¹*WO*:
 supponens *D*² subponens *P* onerans *X* (*cf. Instit. IIII, 29*)

reportabat ad cellam, cumque nonagenariam excessisset aetatem,
 2 numquam passus est eam iuniorum sibi labore deferri. hic
 itaque ab adolescentia sua scholis coenobiorum tanto ardore se
 tradidit, ut in eis paruo tempore conmoratus tam subiectionis
 bono quam uniuersarum uirtutum scientia pariter ditaretur. 5
 humilitatis namque et oboedientiae disciplina omnes suas
 mortificans uoluntates et per hanc extinctis uniuersis uitiis
 cunctisque uirtutibus consummatis, quas monasteriorum insti-
 tuta uel antiquissimorum patrum doctrina fundauit, sublimioris
 profectus ardore succensus heremi festinauit penetrare secreta, 10
 ut domino, cui inter fratrum turbas positus sitiebat insepara-
 biliter inhaerere, nullo deinceps humano consortio retrahente
 3 facilius uniretur. ubi rursum tanto feruore etiam ipsorum
 anachoretarum uirtutes superans desiderio et intentione iugis
 ac diuinae illius theoriae cunctorum deuitabat aspectus, 15
 uastiora et inaccessibilia solitudinis penetrans loca multoque
 in eis tempore delitescens, ut ab ipsis quoque anachoretis
 difficulter ac rarissime deprehensus angelorum cotidiano con-
 sortio delectari ac perfrui crederetur, atque ei merito uirtutis
 huius ab ipsis inditum fuerit Bubali cognomentum. 20

II. Huius igitur magisterio institui cupientes, cogitationum
 etiam stimulis agitati ad cellam eius iam die aduesperante
 peruenimus. qui habito aliquantisper silentio cum propositum
 nostrum praedicare coepisset, quod scilicet patriam relin-
 quentes tot prouinciis pro amore domini perlustratis egestatem 25
 ac uastitatem heremi tolerare et imitari rigorem conuersationis
 illorum tanto opere niteremur, quem uix ipsi qui in eadem

1 quumque *O* nonagin. *W*¹ 2 deferre *D*¹*X*¹ 3 aduli-
 centia *D*¹ scholis *O* 4 tradedit *D*¹ 5 scientiae *D*
 8 cunctis *D* institutio *W* 10 penetrare *W*¹ 11 dominum
W turbas fratrum *D* 14 anachorit. *W*¹*P* anacoret. *O*
 iugi* (s eras.) *W* 16 penitans *W*¹ laca *D*¹ 17 delitescens
W: delitescens *rell.* anachoritis *PX*¹ 18 cottidiano *DP*
 19 adque *D*¹ 20 bobali *P* 21 *DWO* non distinguunt
 magesterio *W*¹ 24 quo *O* 25 prouintiis *W* 26 conuersationis
 rigorem *D* 27 tanto opere *O*: tanto*perere *D* tantopere *rell.*

necessitate atque inopia nati educatique sunt sustinerent, respondimus nos ob id ad eius doctrinam ac magisterium 2 tetendisse, ut inbui aliquatenus tanti uiri institutionibus ac perfectione possemus, quam innumeris documentis inesse eidem 5 senseramus, non ut ullis quae tamen in nobis non essent laudibus grauaremur aut elatione animi, qua in nostris quoque cellulis nonnumquam suggestione titillabamur inimici, ipsius quoque sermonibus inflaremur. quamobrem illa nobis potius precabamur infundi, quibus compungi uel humiliari, non qui- 10 bus nobismet ipsis blandiri extollique possemus.

III. Tum beatus PAFNVTIVS: Tres, inquit, uocationum sunt ordines, tres quoque renuntiationes monacho in quocumque uocationis ordine constituto necessarias nouerimus. et primam quidem causam qua tres esse uocationum ordines diximus 15 oportet nos diligenter inquirere, ut cum agnouerimus nos ad dei cultum primo gradu uocationis adscitos, secundum eius sublimitatem conuersionis quoque nostrae congruentiam temperemus. nihil enim proderit sublimiter inchoasse, si similem principiis non exhibuerimus et finem. quodsi etiam 2 ultimo ordine nos a conuersione saeculi extractos fuisse cognoscimus, quanto minus probabili ad religionem principio uidemur inniti, tanto acrius nosmet ipsos ad meliorem finem spiritali feruore incitare curemus. secundam quoque causam trinae abrenuntiationis omnimodis nosse nos conuenit, quia 25 nullo modo perfectionem poterimus adtingere, si eam uel ignorauerimus uel scientes non contenderimus opere consummare.

IIII. Vt igitur tres hi uocationum modi speciali distinctione pandantur, primus ex deo est, secundus per hominem, tertius

1 adque <i>D'O</i>	educatique <i>D'WO</i>	post sustinerent in <i>DO</i>
<i>cap. 2 incipit</i>	3 institutionibus <i>D'</i>	4 possumus <i>D'WPX</i>
eidem inesse <i>D</i>	5 ullis <i>DWOP</i> : ullius <i>X</i> illius <i>v</i>	8 quoque
<i>om. W</i>	10 blandire <i>D'</i>	possimus <i>D'WPX</i>
<i>P</i>	inquit <i>WP</i>	uocationis <i>O</i>
<i>W</i>	18 inchoasse <i>DO</i>	21 relegionem <i>PX</i>
<i>DWP</i>	28 hi <i>om. O</i>	26 consummare

ex necessitate. et ex deo quidem est, quotiens inspiratio quaedam inmissa in cor nostrum nonnumquam etiam dormientes nos ad desiderium aeternae uitae ac salutis exsuscitat deumque sequi et eius inhaerere praeceptis conpunctione saluberrima cohortatur: ut in scripturis sanctis Abraham uoce dominica 5 de genitili solo et totius cognationis affectibus patrisque domo legimus euocatum dicente domino: exi de terra tua, et 2 de cognatione tua, et de domo patris tui. quo etiam modo beatum Antonium accitum esse cognouimus, qui occasionem suae conuersionis a sola diuinitate percepit. ingressus 10 namque ecclesiam ibique audiens in euangelio dominum praedicantem: qui non odit patrem et matrem et filios et uxorem et agros, insuper et animam suam, non potest meus esse discipulus, et: si uis perfectus esse, uade, uende omnia quae habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et ueni, sequere me, praeceptum hoc domini uelut specialiter ad se directum cum summa cordis conpunctione suscepit confestimque renuntians cunctis secutus est Christum, nulla exhortatione 3 neque doctrina hominum prouocatus. secundus uocationis 20 modus est quem fieri per hominem diximus, cum uel exemplis quorundam sanctorum uel monitis instigati ad desiderium salutis accendimur. quo nos quoque per gratiam domini retinemus adscitos, qui praedicti uiri monitis ac uirtutibus incitati huic nos studio professionique tradidimus. quo ordine etiam in 25 scripturis sanctis per Moysen filios Israhel de adffictione 4 Aegypti legimus liberatos. tertius uero uocationis modus est

7 Gen. 12, 1 12 Luc. 14, 26 14 Mt. 19, 21 26 cf. Exod. 14

3 eteter^{no} D 5 cohortamur D²P coortatur O 6 genitili D¹W¹ 10 conuersionis O¹PX¹ praecepit W¹ 12 filius D¹
 15 uinde D¹ habis D¹ 16 caelum W 17 ad se specialiter O 19 renuntians O¹ sequutus O exortatio D¹ exordinatione O
 O exortatione D²WX¹ 22 ad] et O 23 retenemus adscitus W¹
 25 professioneque D¹O¹ tradedimus D¹ 26 scripturiis O
 O moysen D²OPX²: moisen D¹ mosen WX¹ 1sr? DWPX
 frhl O 27 egypti D uacationis modis D¹

qui ex necessitate descendit, cum diuitiis mundi huius uel uoluptatibus obligati ingruentibus repente temptationibus, quae uel mortis pericula conminantur uel amissione bonorum ac proscriptione percutiunt uel carorum morte compungunt, ad
 5 deum, quem sequi in rerum prosperitate contempsimus, saltim inuiti prosperare compellimur. cuius uocationis necessitatem in 5 scripturis quoque saepissime repperimus, cum filios Israhel ob merita peccatorum legimus a domino traditos hostibus suis, ob quorum dominationem crudelitatemque saeuissimam rursus con-
 10 uersos ad dominum proclamasse. et misit eis, inquit, dominus saluatorem Aoth, filium Gera, filium Iemini, qui utraque manu utebatur pro dextera. et rursus clamauerunt, inquit, ad dominum: qui suscitauit eis saluatorem, et liberauit eos, Othonihel filium
 15 Cenez, fratrem Caleb iuniorem. et de talibus in psalmo 6 dicitur: cum occideret eos, tunc quaerebant eum: et reuertebantur, et diluculo ueniebant ad deum. et recordati sunt quia deus adiutor eorum est: et deus excelsus redemptor eorum est. rursusque: et
 20 clamauerunt ad dominum cum tribularentur: et de necessitatibus eorum liberauit eos.

V. Ex his itaque tribus modis licet priores duo melioribus inniti principiis uideantur, nonnumquam tamen inuenimus etiam de tertio gradu, qui infimus uidetur ac tepidus, perfectos uiros ac spiritu feruentissimos extitisse illisque consimiles, qui optimo principio adgressi domini famulatum

10 Iud. 3, 15 13 l. c. 9 16 Ps. 77, 34—35 19 Ps. 106, 19

1 huius] istius *in ras. m.* 2 *D* 3 uel ante mortis *om. D¹*
 5 dominum *PX* contempsimus *D¹WOP* saltem *W²O* 6 pro-
 sperare *D¹* 7 *isrl̄ W fr̄h̄l̄ O* 8 traditus *D¹* 9 rursus
OX 10 proclamasset *W¹* inquit *DWP* inquit eis *O*
 dominus *eras. in D* 11 gerari *O* filium (*post Gera*) *D¹WOX:*
 filii *D²P* gemini *DO* 13 clamauerint *W¹* inquit *D:*
om. WP 14 liberabit *WO* othoniel *O* 15 frat' (*i. e. frater*)
D calebh *O* 17 deluculo *W¹:* ante lucem *O* 21 de cessi-
 tatibus *D* 22 licet et *W* 24 infirmus *OP¹* 26 obtimo *OPX*

reliquam quoque uitam laudabili feruore spiritus exegerunt, et iterum de illo superiore gradu plurimos tepefactos ad uituperabilem finem saepissime reccidisse. ac perinde sicut illis nihil obfuit quod non suo uidentur arbitrio, sed necessitatis compulsionē conuersi, quippe quibus hanc ipsam occasionem 5 qua conpungerentur domini benignitas procurauit, ita etiam istis omnino nil profuit sublimiora conuersionis habuisse principia, quia non studuerunt reliquam uitam fine congruo terminare. nec enim abbati Moysi, qui habitauit in loco istius heremi qui Calamus nuncupatur, quicquam defuit ad perfectae 10 beatitudinis meritum, quod metu mortis quae ei propter homicidii crimen intentabatur impulsus ad monasterium decurrit. qui ita necessitatem conuersionis adripuit, ut eam in uoluntatem prompta animi uirtute conuertens ad perfectionis fastigia summa peruenerit. sicut etiam e contrario plurimis, 15 quos nominatim memorare non debeo, nihil profuit domini seruitutem meliore adripuisse principio, qui deinceps cordis ignauia ac duritia subsequente in teporem noxium ac profundum 3 mortis barathrum conciderunt. quam rem in apostolorum quoque uocatione uidemus euidenter expressam. quid enim 20 profuit Iudae apostolatus sublimissimum gradum eodem ordine quo Petrus ceterique apostoli adsciti sunt uoluntarie suscepisse, qui uocationis suae praeclara principia cupiditatis ac filargyriae pestifero fine consummans usque ad traditionem domini crudelissimus parricida prorupit? aut quid obfuit Paulo quod repente 25 caecatus ad uiam salutis uelut inuitus uidetur adtractus, qui postea dominum toto animi feruore sectatus initium necessitatis uoluntaria deuotione consummans gloriosam tantis uirtutibus uitam inconparabili fine conclusit? totum ergo in fine

1 spiritus feruore *D*¹ 2 superiori *W*¹*X* 3 reccidisse *W*¹:
 recidisse *DW*²*PX* recedisse *O* 4 uiderentur *Xv* 5 occansionem
*D*¹ 7 stis *O* nihil *P* conuersionis *O* 9 moysi *D*²
*OPX*²: mosi *D*¹*WX*¹ 10 calamos *O* 11 quae] qui *O* 12 mone-
 sterium *D*¹ 13 qui ita *ex* quanta *W* conuersionis *O*
 14 prupta *D*¹ prompta *WO* 18 tepore *D*¹ temporem *W*¹*P*¹
 19 baratrum *O* baratrum mortis *D* 23 filargyriae *DOPX*
 25 parracida *O*

consistit, in quo potest quis et optimae conuersionis initiis dedicatus inferior per negligentiam repperiri et necessitate adtractus ad nomen monachi profitendum effici per timorem dei diligentiamque perfectus.

5 VI. Nunc de abrenuntiationibus disserendum est, quas tres esse patrum traditio et scripturarum sanctarum demonstrat auctoritas, quasque unumquemque nostrum omni studio oportet implere. prima est qua corporaliter uniuersas diuitias mundi facultatesque contemuimus, secunda qua mores ac uitia affectus-
 10 que pristinos animi carnisque respuimus, tertia qua mentem nostram de praesentibus uniuersis ac uisibilibus euocantes futura tantummodo contemplamur et ea quae sunt inuisibilia concupiscimus. quae tria ut simul perficiantur etiam Abrahae 2 legimus dominum praecepisse, cum dicit ad eum: exi de terra
 15 tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui. primum dixit de terra tua, id est de facultatibus mundi huius opibusque terrenis: secundo de cognatione tua, id est de conuersatione et moribus uitisque prioribus, quae nobis a nostra natiuitate cohaerentia uelut adfinitate quadam et
 20 consanguinitate cognata sunt: tertio de domo patris tui, id est omni memoria mundi huius quae oculorum occurrit obtutibus. de duobus enim patribus, id est siue de illo qui 3 deserendus siue de eo qui expetendus est, ita per Dauid ex persona dei canitur: audi, filia, et uide, et inclina
 25 aurem tuam: et obliuiscere populum tuum, et domum patris tui. nam qui dicit audi, filia, pater utique est, et illum, cuius domum uel populum obliuioni tradi debere persuadet, patrem nihilominus suae filiae fuisse testatur. quod ita fit, cum mortificati cum Christo ab elementis huius

14 Gen. 12, 1

24 Ps. 44, 11

1 et om. O optime DWPX obtime O conuersionis
 O 2 repperire D¹ reperiri X 3 timore D 10 carnis D¹
 11 reuocantes P 12 ea om. WP 13 concupiscimur W habra-
 hae WP abraham X 14 ad eum om. WO 20 cognata sunt] iun-
 guntur W coniuncta sunt O 21 oculorum D¹ 23 qui post ex eras.
 in D 27 obliuione D¹ 29 sit DP cum] si s. l. m. 1 W

mundi contemplamur secundum apostolum iam non ea quae uidentur sed quae non uidentur: quae enim uidentur, temporalia sunt, quae autem non uidentur, aeterna, et exeuntes corde de hac temporali ac uisibili domo in illam in qua sumus iugiter permansuri nostros 5
 4 oculos mentemque dirigimus. quod tunc inplebimus, cum in carne ambulantes non secundum carnem militare domino coeperimus, illam beati apostoli sententiam opere ac uirtute clamantes: noster autem municipatus in caelis est. his tribus abrenuntiationibus proprie tres libri Salomonis 10
 aptantur. nam Prouerbia primae abrenuntiationi conueniunt, quibus concupiscentia carnalium rerum ac terrena uitia rese- cantur, secundae abrenuntiationi Ecclesiastes, ubi uniuersa quae aguntur sub sole uanitas pronuntiantur, tertiae Canticum Canticorum, in quo mens uisibilia cuncta transcendens uerbo 15
 iam dei caelestium rerum contemplatione coniungitur.

VII. Quapropter non multum proderit primam nos abrenuntiationem cum summa deuotione fidei suscepisse, si secundam non eodem studio atque eodem impleuerimus ardore. et ita cum etiam hanc fuerimus indepti, ad illam quoque tertiam 20
 peruenire poterimus, qua de domo prioris nostri parentis egressi, quem ab exordio natiuitatis nostrae secundum ueterem hominem, quando eramus natura filii irae sicut et ceteri, patrem nobis fuisse meminimus, omnem mentis intuitum ad
 2 caelestia deflectemus. de quo etiam patre ad Hierusalem quae 25
 uerum patrem deum contempserat dicitur: pater tuus Amorraeus, et mater tua Chettaea, et in euangelio: uos ex patre diabolo estis, et desideria patris

1 II Cor. 4, 18 9 Phil. 3, 20 23 Ephes. 2, 3
 26 Ezech. 16, 3 28 Ioh. 8, 44

2 sed quae non uidentur *om. D* 5 illa *WO* in ante qua *om.*
O 6 dirigamus *OP* 8 beati pauli apostoli *O* 9 communici-
 patus *O* 10 his] his igitur *O* solomonis *W¹* salamonis *P*
 11 abrenuntiationis *D¹* 12 ac *om. D¹W* 14 pronuntiatum *D¹*
 17 prode erit *O* 22 quem] que *D¹* ab] in *s. l. m. 2 W*
 23 fili *D* 25 Iherosolym *O* 27 amorreus *DWPX* chetea^h
D cethea *W* cethea *OX* cetea^h *P* 28 diabulo *OP*

uestri uultis facere. quem cum dimiserimus, de uisibilibus
 ad inuisibilia transmigrantes cum apostolo dicere poterimus:
 scimus autem quoniam si terrestris domus nostra
 huius habitationis dissoluatur, quod habitationem
 5 habeamus ex deo, domum non manu factam aeter-
 nam in caelo, et illud quod paulo ante commemorauimus:
 noster autem municipatus in caelis est, unde et
 saluatorem expectamus dominum Iesum, qui refor-
 mabit corpus humilitatis nostrae conforme corpori
 10 claritatis suae, et illud beati Dauid: quia incola ego
 sum in terra, et peregrinus sicut omnes patres
 mei, ut secundum domini uocem tales efficiamur quales illi
 de quibus haec dominus ad patrem in euangelio loquebatur:
 de mundo hoc non sunt, sicut et ego non sum de
 15 hoc mundo, et rursum ad ipsos apostolos: si de hoc
 mundo essetis, mundus quod suum est utique
 diligeret: sed quia de hoc mundo non estis, sed
 ego elegi uos de hoc mundo, propterea odit uos
 mundus. huius ergo renuntiationis tertiae ueram perfectionem 3
 20 tunc merebimur obtinere, quando mens nostra nullo carnae
 pinguedinis hebetata contagio, sed peritissimis elimationibus
 expolita ab omni affectu et qualitate terrena per indesinentem
 diuinarum rerum meditationem spiritalesque theorias ad illa
 quae inuisibilia sunt eo usque transierit, ut circumdatam se
 25 fragilitate carnis ac situ corporis supernis et incorporeis intenta
 non sentiat atque in huiusmodi rapiatur excessus, ut non solum
 nullas uoces auditu recipiat corporali nec in intuendis praetere-
 untium imaginibus occupetur, sed ne adiacentes quidem moles
 et ingentes materias obiectas oculis carnis aspiciat. cuius rei 4

3 II Cor. 5, 1 7 Phil. 3, 20—21 10 Ps. 118, 19. 38, 13
 14 Ioh. 17, 16 15 Ioh. 15, 19

1 demiserimus *D¹W¹P* 3 terrestres *W¹* 4 dissoluantur
D¹ abitationem *W* 5 habemus *D²OP* 6 celis *X*
 8 reformauit *DX* 9 conformem *W* 12 ille *D¹* 20 mere-
 bitur *W* 21 pinguedinis *D²W²O*: pinguidinis *D¹W¹P²X* pin-
 guitudinis *P¹* contangio *D¹* 24 transierint *W¹* 26 ex-
 cessus *D¹OX*: excessu *D²WP* 27 in *s. l. m. 2 D: om. O*

fidem atque uirtutem nemo nisi is capiet, qui haec quae dicuntur experientia magistrante perceperit: cuius uidelicet ita dominus oculos cordis de uniuersis praesentibus auocarit, ut ea non tamquam transitura, sed quasi transacta iam reputet et uelut inanem fumum in nihilum resoluta conspiciat, ambulans-
 5 que ut Enoch cum deo ac de humana conuersatione moribusque translatus non inueniatur in praesentis saeculi uanitate. quod in illo etiam corporaliter factum lectio Geneseos ita commemorat: ambulauitque Enoch cum deo, et non inueniebatur: quia transtulit illum deus. apostolus quoque: 10 fide Enoch translatus est, ut non uideret mortem. de qua morte dominus in euangelio qui uiuit, inquit, et
 5 credit in me, non morietur in aeternum. quapropter festinare debemus, si perfectionem ueram desideramus adtingere, ut quemadmodum corpore parentes, patriam, diuitias 15 mundi uoluptatesque despeximus, ita etiam corde haec omnia relinquentes nulla rursus ad haec quae dimisimus concupiscentia reuertamur, sicut illi qui educti per Moysen, cum utique corpore non redissent, corde tamen reuersi dicuntur in Aegyptum, relicto scilicet deo qui eos eduxerat cum tanta 20 uirtute signorum idola Aegypti quae contempserant uenerantes, sicut scriptura commemorat: et reuersi sunt cordibus suis in Aegyptum, dicentes ad Aaron: fac nobis deos qui praecedant nos: cum illis etiam pariter condemnemur, qui in heremo conmorantes post escam mannae cae-
 25 lestis desiderauerunt uitiorum faetidos ac sordidae uilitatis cibos, nosque cum eis similiter murmurare uideamur: bene

9 Gen. 5, 24 (LXX) 11 Hebr. 11, 5 12 Ioh. 11, 26
 22 Act. 7, 39—40 27 Num. 11, 18. Ex. 16, 3. Num. 11, 5

1 his *O*¹ is eras. et capiet nisi transpos. *D*² capiet nisi is *O*²
 2 perciperit *WP* 3 auocaret *D*¹*W*¹ euocarit *D*²*P* 6 Enoc *P*¹
X 7 seculi *D* 9 enoc *X*, item infra 11 uiderit *W*¹
 12 inquit *DWP* 13 credidit *O* 15 patriam om. *O* 16 dispeximus *DWP* 17 ad haec *D*¹*W**OX*: ad ea *D*²*P* concupiscentia *O*¹ 18 ille *D*¹ mosen *W* 20 aegypto *W*
 25 herimo *P* 26 fetidos *DOX* foetidos *WP* 27 cybos *D*
 murmurare *D*¹*W*

nobis erat in Aegypto, ubi sedebamus super ollas
 carnum, et comedebamus caepas et alia et cucu-
 meres et pepones. quae figura licet in illo praecesserit 6
 populo, tamen nunc quoque eam cotidie in nostro ordine ac
 5 professione uidemus impleri. omnis enim quicumque post
 renuntiationem mundi huius ad antiqua reuertitur studia et
 ad pristina desideria reuocatur, haec eadem cum illis opere
 ac mente proclamat dicens: bene mihi erat in Aegypto.
 quorum uereor ne tanta inuenienda sit multitudo, quantas
 10 tunc sub Moyse praeuaricantium turbas legimus extitisse.
 nam cum sexcenta tria milia armatorum de Aegypto dinu-
 merentur egressa, ex his non sunt amplius quam duo tantum
 terram repromissionis ingressi. unde festinandum nobis est 7
 ut a paucis ac rarissimis sumamus exempla uirtutum, quia
 15 secundum illam quam diximus figuram in euangelio quoque
 multi uocati, pauci autem dicuntur electi. nihil ergo nobis
 proderit abrenuntiatio corporalis et localis quodammodo ex
 Aegypto transmigratio, si renuntiationem cordis quae sublimior
 et utilior est non ualuerimus similiter obtinere. de illa enim
 20 qua diximus abrenuntiatione corporali ita pronuntiauit apostolus:
 si distribuero omnes facultates meas in cibos pau-
 perum, et tradidero corpus meum ut ardeam, cari-
 tatem autem non habuero, nihil mihi prodest. quod 8
 beatus apostolus numquam dixisset, nisi quia futurum spiritu
 25 praeuidebat, ut aliqui facultatibus uniuersis in pauperum ali-
 menta dispersis ad perfectionem euangelicam et caritatis arduum

11 cf. Ex. 38, 25 12 cf. Num. 14, 38 15 cf. Mt. 22, 14

21 I Cor. 13, 3

1 sedebamus <i>W</i>	2 cōmedebamus <i>WP</i>	cepas <i>O</i>	alea
<i>O</i> ¹ allia <i>O</i> ² <i>X</i>	cucumeris <i>W</i> ¹	5 implere <i>W</i>	omnes <i>D</i> ¹
<i>W</i> ¹	post renunt.] prenuntiatione <i>D</i> ¹	10 mosi <i>W</i>	moysen <i>P</i>
mose <i>X</i> ¹	11 sexcenta tria <i>W</i> : sexcentaria <i>D</i> ¹ <i>P</i> ¹	sexcenta <i>D</i> ² <i>X</i>	
sescenta <i>OP</i> ²	dinumerarentur <i>O</i>	12 his] ipsis <i>O</i>	13 ter-
ram . . . ingressi] uiri <i>O</i> (<i>sic</i> !)	14 hac <i>W(O)</i>	16 ergo <i>eras. in</i>	
<i>D</i> : <i>om. P</i>	17 prode erit <i>O</i>	18 egyto <i>D</i>	20 qua <i>WOX</i> :
quam <i>DP</i>	apostolos <i>D</i> ¹	21 cybos <i>DP</i>	22 tradedero <i>D</i> ¹
23 habeam <i>OX</i>	mihī <i>om. O</i>	prodeest <i>O</i>	proderit <i>W</i>

culmen peruenire non possent, quia scilicet pristina uitia
 morumque incontinentiam uel superbia uel impatientia dominante
 in suis cordibus retinentes nequaquam se ab illis expurgare
 curarent et ob id ad caritatem dei quae numquam cadit mini-
 9 me peruenirent. qui utique inferiores effecti hoc secundo 5
 renuntiationis gradu multo minus illum tertium qui procul
 dubio est sublimior adprehendunt. diligentius tamen etiam
 hoc mente perpendite, quod non simpliciter dixerit 'si distri-
 buero facultates meas'. uideretur enim de illo forte dixisse,
 qui necdum euangelicum implens mandatum adhuc sibi ex eis, 10
 sicut nonnulli tepidorum faciunt, aliquid reseruasset. sed si
 distribuero, inquit, omnes facultates meas in cibos
 pauperum, id est etiamsi perfecte abrenuntiauero diuitiis
 10 istis terrenis. huic quoque renuntiationi aliud maius adiunxit:
 et tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem 15
 uero non habuero, nihil sum, ac si aliis uerbis dixisset:
 si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas se-
 cundum euangelicum illud mandatum quo dicitur: si uis
 perfectus esse, uade, uende omnia quae habes et
 da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, ita 20
 scilicet abrenuntians, ut ex his nihil penitus mihi reseruem,
 et huic erogationi martyrium exustione meae carnis adiunxero,
 ita ut corpus meum tradam pro Christo, et tamen uel in-
 patiens uel iracundus uel inuidus uel superbus sim uel alio-
 rum inflammer iniuriis uel quaeram quae mea sunt uel ea 25
 quae mala sunt cogitem uel uniuersa quae mihi possunt inferri
 11 non patienter libenterque sustineam, nihil mihi proderit ex-
 terioris hominis abrenuntiatio atque combustio interiore adhuc

18 Mt. 19, 21

1 possint <i>D¹PX</i>	3 cordibus suis <i>O</i>	5 uenirent <i>O</i>	9 uide-
tur <i>D¹O</i>	10 sibi <i>eras. in D</i>	11 aliquid <i>O</i>	reseruasse
<i>D¹</i>	set <i>D(O)</i>	12 inquit <i>DWP</i>	17 cybos
<i>D</i>	18 euangelicum <i>D</i>	quod <i>WOP</i>	19 unde <i>D</i>
et <i>D</i>	ex his] <i>ras. 2 litt. (et uel ex) in D</i>		21 scilicet
ustione <i>D¹Or</i> : m. exustionem <i>W</i>	m. exustionis <i>D²P</i>		22 martyrium ex-
erit <i>O</i>	28 interiori <i>ex interioris O</i>		27 prode

uitiis pristinis inuoluto, eo quod simplicem substantiam mundi
 huius primae conuersionis feruore contemnens, quae nec bona
 esse nec mala, sed media definitur, uitiosi cordis noxias faculta-
 tes similiter abicere non curarim nec adtingi dominicam
 5 caritatem, quae patiens, quae benigna est, quae non
 aemulatur, non inflatur, non inritatur, non agit
 perperam, non quaerit quae sua sunt, non cogitat
 malum, quae omnia suffert, omnia sustinet, postremo
 quae sectatorem suum numquam cadere sinit subplantatione
 10 peccati.

VIII. Festinare igitur omni debemus instantia, ut interior
 quoque noster homo uitiorum suorum diuitias quas in anteriore
 conuersione contraxit uniuersas abiciat atque dispergat. quae
 corpori atque animae iugiter cohaerentes propriae nostrae sunt,
 15 ac nisi adhuc in hoc corpore constitutis nobis abiectae fuerint
 et abscisae, post excessum nos non desinent comitari. ut enim
 uirtutes uel ipsa caritas, quae earum fons est, in hoc saeculo
 conquisita post finem quoque huius uitae pulchrum ac splendi-
 dum amatorem suum reddit, ita uitia ad illam perennem
 20 commorationem obfuscatam mentem quodammodo coloribus
 taetris infectamque transmittunt. pulchritudo enim uel de-2
 formitas animae uirtutum seu uitiorum gignitur qualitate, ex
 quibus quidam adtractus color aut ita eam splendidam reddit,
 ut a propheta mereatur audire: et concupiscet rex deco-
 25 rem tuum, aut certe atram, faetidam atque deformem, ita
 ut factorem propriae turpitudinis ipsa confiteatur et dicat:

5 I Cor. 13, 4—7

24 Ps. 44, 12

1 huius mundi <i>D</i>	2 primae primae <i>W</i>	conuersionis <i>O</i>
3 definitur <i>D</i> ¹	4 curarem <i>D</i> ¹ <i>P</i>	adtingere <i>D</i> ² (<i>v</i>)
om. <i>W</i> ¹	instantia <i>O</i>	12 quas om. <i>W</i> ¹
11 omni	14 corpore <i>D</i> ¹	
quoherentes <i>O</i>	proprie <i>O</i> <i>c</i> : sed cf. §. 3	15 ac] hac <i>D</i>
16 ab-	18 pulcrum <i>O</i>	21 tetris <i>DOPX</i>
scisse <i>O</i>	hac <i>WO</i>	
pulchritudo <i>WO</i>	22 ex om. <i>O</i>	23 reddit <i>D</i> ¹ <i>c</i> : reddet <i>D</i> ² <i>WO</i> ¹
<i>Pr</i> reddat <i>O</i> ² <i>X</i>	24 a om. <i>O</i>	profete <i>D</i> ¹ profeta <i>D</i> ² <i>WX</i>
concupiscit <i>D</i> ¹	concupisset <i>O</i>	25 adtā <i>D</i> tetram <i>P</i>
<i>O</i> foetidam <i>P</i>	foetidam <i>X</i>	et foetidam
	26 foetorem <i>D</i> ¹ <i>OX</i>	foetorem <i>P</i>

computruerunt et corruptae sunt cicatrices meae,
 a facie insipientiae meae, et ipse dominus ad eam quare,
 inquit, non est obducta cicatrix filiae populi mei?
 3 et idcirco hae sunt propriae nostrae diuitiae, quae cum anima
 iugiter conmorantur, quas nobis nullus regum, nullus hostium 5
 nec conferre poterit nec auferre. hae sunt propriae diuitiae
 nostrae, quas ne ipsa quidem mors ualebit ab anima separare,
 quibus uel renuntiantes ad perfectionem possumus peruenire
 uel inligati aeterna morte multari.

VIII. Tripertito enim modo in scripturis sanctis intelle- 10
 guntur diuitiae, id est malae, bonae, mediae. et malae quidem
 sunt de quibus dicitur: diuites eguerunt et esurierunt,
 et: uae uobis, diuites, quia recepistis consolatio-
 nem uestram. quas etiam diuitias abiecisse summa perfectio
 est. ad quarum distinctionem pauperes illi sunt qui in 15
 euangelio domini uoce laudantur: beati pauperes spiritu,
 quoniam ipsorum est regnum caelorum, et in psalmo:
 iste pauper clamauit, et dominus exaudiuit eum,
 et iterum: pauper et inops laudabunt nomen tuum.
 2 sunt etiam bonae, quas adquisisse magnae uirtutis ac meriti 20
 est, quas uir iustus possidens conlaudatur dicente Dauid:
 generatio rectorum benedicetur. gloria et diuitiae
 in domo eius: et iustitia eius manet in saeculum
 saeculi, et iterum: redemptio animae uiri propriae
 diuitiae. de quibus diuitiis in Apocalypsi dicitur ad illum 25
 qui eas non habens uituperabiliter pauper et nudus est: in-
 cipiam te, inquit, euomere ex ore meo. quia dicis
 quod diues sum et locuples et nullius egeo, et ne-

1 Ps. 37, 6	2 Hierem. 8, 22	12 Ps. 33, 11	13 Luc.
6, 24	16 Mt. 5, 3	18 Ps. 33, 7	19 Ps. 73, 21
111, 2-3	24 Prov. 13, 8 (LXX)	26 Apoc. 3, 16-18	22 Ps.

1 computruerunt <i>D</i> ¹	3 inquit <i>DWP</i>	4 he* (e <i>eras.</i>) <i>D</i>
haec <i>WO</i>	6 haec <i>WO</i>	7 nec
<i>P</i>	9 implicati <i>D</i> ² <i>OX</i>	13 ue <i>DO</i>
<i>O</i>	14 abieccisse <i>W</i>	15 ille <i>D</i> ¹
19 lauda-	24 uiri <i>eras. in D</i>	26 es <i>W</i> ² <i>P</i>
bunt (<i>ἀνέσθουσι</i>) <i>DOR</i> : laudabit <i>WPXc</i>	27 inquit <i>DWP</i>	dices <i>O</i>

scis quia tu es miser et miserabilis et pauper et
 caecus et nudus, suadeo tibi emere a me aurum
 ignitum probatum ut locuples fias, et uestimentis
 albis induaris et non appareat confusio nuditatis
 5 tuae. sunt quoque mediae, id est quae possunt uel bonae esse 3
 uel malae. ad utramque enim partem pro arbitrio uel quali-
 tate utentium transferuntur. de quibus beatus apostolus
 diuitibus, ait, mundi huius praecipe non sublime
 sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in
 10 deo qui praestat nobis abunde omnia ad fruendum,
 bene facere, facile tribuere, communicare, the-
 saurizare sibi fundamentum bonum in futurum,
 ut adprehendant ueram uitam. quas iterum diues ille
 in euangelio retinens ac nequaquam indigentibus subministrans,
 15 de cuius micis satiari pauper Lazarus ante fores eius expositus
 cupiebat, intolerandis gehennae ignibus et aeterno deputatur
 ardori.

X. Has igitur uisibiles mundi diuitias relinquentes non
 nostras, sed alienas abicimus facultates, quamuis eas gloriemur
 20 uel nostro labore quaesitas uel parentum ad nos hereditate
 transmissas. nihil enim ut dixi nostrum est nisi hoc tantum,
 quod corde possessum atque animae nostrae cohaerens a nemine
 potest prorsus auferri. de illis autem uisibilibus diuitiis ad eos,
 qui illas tamquam proprias retentantes communicare indigenti-
 25 bus nolunt, increpans loquitur Christus: si in alienis fide-
 les non fuistis, quod uestrum est quis dabit uobis?
 euidenter igitur has diuitias alienas esse non solum cotidiana
 experientia docet, uerum etiam sententia domini ipsa appellati-
 one signauit. de inuisibilibus uero pessimisque diuitiis loquitur 2

8 I Tim. 6, 17—19 16 cf. Luc. 16, 19 sqq. 25 Luc. 16, 12

8 huius mundi <i>Dr</i>	10 omnia habunde <i>D</i>	13 adpraehendat
<i>W</i> ¹ 15 saciare <i>D</i> ¹ saturari <i>OXv</i>	eleazarus <i>O</i>	16 geenne
<i>O</i> et <i>om.</i> <i>DOP</i>	17 ardore <i>D</i> ¹	18 <i>X</i> non distinguit
19 abicimus <i>O</i>	22 adque <i>DP</i>	quoherens <i>O</i>
<i>in D: om.</i> <i>P</i>	24 propriis <i>D</i> ¹	retinentes <i>O</i>
<i>O</i> fidelis <i>W</i> ¹	29 inuisibilibus <i>D</i> ² <i>WO</i> ² :	uisibilibus <i>D</i> ¹ <i>O</i> ¹ <i>Pv</i>

(*corrupte X corr.*)

Petrus ad dominum: ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te: quid ergo erit nobis? quos utique nihil amplius quam uilissima conscissaque retia certum est dimisisse. quae omnia nisi in hac abrenuntiatione uitiorum quae uere magna et summa est fuerint intellecta, nec pretio-⁵ sum aliquid inueniemus apostolos reliquisse, nec dominum habuisse propter quod illis tantam beatitudinis gloriam largiretur, ut ab eodem mererentur audire: in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et uos super sedes duodecim iudicantes¹⁰ 3 duodecim tribus Israhel. si igitur hi, qui perfecte terrenas istas uisibilesque abdicant facultates, certis ex causis ad illam apostolicam caritatem peruenire non possunt nec illum sublimiorem paucorumque admodum renuntiationis tertium gradum expedito queunt uigore conscendere, quid illi de semet ipsis¹⁵ iudicare debebunt, qui nec primam quidem quae perfacilis est perfecte adripientes atque antiquas pecuniarum suarum sordes cum infidelitate pristina retentantes nudo tantum sibimet 4 autumant monachorum uocabulo gloriandum? ergo prima quam diximus abrenuntiatio rerum alienarum est ideoque per se²⁰ solam perfectionem renuntianti conferre non sufficit, nisi peruenierit ad secundam, quae uere abrenuntiatio rerum nostrarum est. quam adepti expulsionem omnium uitiorum tertiae quoque abrenuntiationis fastigia conscendemus, per quam non solum omnia quae in hoc mundo geruntur uel particulatim ab homini-²⁵ bus possidentur, uerum etiam ipsam cunctorum elementorum plenitudinem, quae putatur esse magnifica, tamquam uanitati subiectam et mox transituram transcendentem animo ac mente

1 Mt. 19, 27

8 l. c. 28

1 relinquimus *D¹P¹* reliquemus *W¹* 2 sequuti *O* 4 demi-
 sisse *D¹P* dimississe *WO¹* 6 inuenimus *D²OPX* apostolus
D¹ 8 mereantur *O* 11 *isrl̄ DW ifr̄hl O* hii *OPX¹*
 15 conscendere *D¹* 16 iudicare] dicere *O* debeant *D²P*
 nec *D*: ne *WOPX* cf. *III, 19, 1* perfaciles *D¹P¹* 17 peni-
 arum *D¹* 19 uocabolo *D¹W* post gloriandum in *X cap. 10 incipit*
 24 conscendemus *D²WP* 26 possidentur *D¹P* ipsorum *W*

despicimus, intuentes dumtaxat secundum apostolum non ea
 quae uidentur sed quae non uidentur: quae enim
 uidentur, temporalia sunt, quae autem non uiden-
 tur, aeterna, ut ita demum illud supremum mereamur
 5 audire quod dicitur ad Abraham: et ueni in terram, quam
 tibi monstrauro. per quod euidenter ostenditur, quod 5
 nisi quis tres superiores illas abrenuntiationes omni inpleuerit
 mentis ardore, ad quartum hoc peruenire non possit, quod
 remunerationis ac praemii uice perfecte renuntianti tribuitur,
 10 ut terram repromissionis mereatur intrare nequaquam sibi iam
 uitiorum spinas ac tribulos germinantem: quae post expulsionem
 passionum cunctarum puritate cordis in hoc corpore possidetur,
 quam non uirtus uel industria laborantis, sed ipse dominus
 ostensurum se esse promittit et ueni, inquit, in terram,
 15 quam tibi monstrauro. per quod manifeste probatur 6
 et initium salutis nostrae domini uocatione fieri dicentis: exi
 de terra tua, et consummationem perfectionis ac puritatis
 ab eodem similiter tribui, cum dicit: et ueni in terram,
 quam tibi monstrauro, id est non quam tu ex temet
 20 ipso nosse uel industria tua ualeas repperire, sed quam ego
 tibi non solum ignorantia, sed etiam non inquiringenti monstrauro.
 ex quo manifeste colligitur, quod quemadmodum inspiratione
 domini prouocati ad uiam salutis adcurrimus, ita etiam magi-
 sterio ipsius et inluminacione deducti ad perfectionem summae
 25 beatitudinis peruenimus.

XI. GERMANVS: In quo ergo liberum consistit arbitrium
 nostraeque quod laudabiles sumus reputatur industriae, si deus
 in nobis omnia quae ad nostram perfectionem pertinent et
 incipit et consummat?

1 II Cor. 4, 18

5 Gen. 12, 1

16 l. c.

1 dispic. *P* despiciemus *v* 4 aeterna sunt *D*¹*OP* 5 habra-
 ham *WP* *post terram eras. in W: maiestatis sue* 6 demon-
 strauero *O* 8 posit *D* 9 hac *D* renuntiante *D*¹ 10 ut
*D*¹*WO*: id est ut *D*²*PXv* 11 tribulus *W*¹ 16 dicentes *W*¹*P*¹
 17 consumat. *D* hac *D*¹ 20 repperire *D* repperere *W*¹
 22 collegitur *D*¹ 25 perueniemus *D*¹*O*

XII. PAFNVTIVS: Hoc uos recte mouisset, si in omni opere uel disciplina principium tantum esset ac finis et non etiam quaedam medietas interesset. itaque sicut occasiones salutis diuersis modis deum cognoscimus operari, ita nostrum est occasionibus a diuinitate concessis uel enixius uel remissius 5 famulari. nam [sicut dei fuit uocantis oblatio exi de terra tua, ita Abrahae fuit exeuntis oboedientia, et quemadmodum illud quod dicitur et ueni in terram ut fiat obtemperantis est opus, ita illud quod additur quam tibi monstrauro 2 iubentis dei uel promittentis est gratia. certos tamen esse 10 nos conuenit, quod omnem uirtutem indefessis conatibus exercentes nequaquam diligentia uel studio nostro perfectionem possimus adtingere nec sufficiat humana sedulitas laborum merito ad tam sublimia beatitudinis praemia peruenire, nisi ea domino nobis cooperante et cor nostrum ad id quod expedit 15 dirigente fuerimus indepti. ideoque debemus cum Daud orantes momentis singulis dicere: perface gressus meos in semitis tuis: ut non moueantur uestigia mea, et: statuit super petram pedes meos: et direxit gressus meos, ut nostrum arbitrium, quod procliuius uel ignoratione boni uel 20 oblectatione passionum fertur ad uitia, ille inuisibilis rector mentis humanae ad uirtutum potius studia retorquere dignetur. 3 quod uno uersiculo per prophetam manifestissime legimus decantari: impulsus uersatus sum ut caderem: in quo liberi arbitrii infirmitas designatur. et dominus suscepit 25 me: rursum adiutorium domini iunctum eidem semper ostenditur, quo, ne penitus libero conlabamur arbitrio, cum titubasse nos uiderit, porrectione quodammodo manuum suarum sustentat atque confirmat. et iterum: si dicebam: motus est pes

17 Ps. 16, 5 18 Ps. 39, 3 24 Ps. 117, 13 25 l. c.
29 Ps. 93, 18

1 omni eras. in D: om. P 3 occasione DO² occasiones WP
4 deum eras. in D 5 occansionibus D¹ 7 habrahae W exe-
utes W¹P¹ 9 quem D 13 sufficiet W²O 15 eā D
19 supra OPv 23 profetam D¹O 26 rursus O 27 quo] quo
iam D²Pc 28 manum D¹ 29 adque DP pe**s D

meus, lubrica scilicet arbitrii facultate, misericordia tua domine adiuuabat me. iterum mobilitati suae dei coniungit auxilium, quia, ne moueretur pes fidei suae, non industriae propriae fuisse, sed misericordiae domini confitetur. et iterum: secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, qui libero utique mihi nascebantur arbitrio, consolationes tuae laetificauerunt animam meam: per tuam scilicet inspirationem uenientes in cor meum et reserantes contemplationem futurorum bonorum, quae pro tuo nomine laborantibus praeparasti, non solum abstulerunt omnem anxietatem cordis mei, uerum etiam summam laetitiam contulerunt. et rursum: nisi quia dominus adiuuit me: paulo minus habitauerat in inferno anima mea. liberi utique arbitrii prauitate in inferno se habitaturum fuisse testatur, nisi domini fuisset adiutorio ac protectione saluatus. a domino enim, non a libero arbitrio gressus hominis diriguntur, et cum ceciderit iustus, libero dumtaxat arbitrio, non conlidetur. quapropter? quia dominus subponit manum suam. hoc est apertissime dicere: nullus iustorum sibi sufficit ad obtinendam iustitiam, nisi per momenta singula titubanti ei et conruenti fulmenta manus suae subposuerit diuina clementia, ne prostratus intereat penitus, cum fuerit liberi arbitrii infirmitate conlapsus.

XIII. Nec sane umquam uiri sancti directionem uiae qua gradiebantur ad profectum uirtutum consummationemque tendentes industria se propria obtinuisse testati sunt, sed eam potius a domino precabantur dicentes: dirige me in ueritate tua, et: dirige in conspectu tuo uiam meam.

5 l. c. 19 12 l. c. 17 16 Ps. 36, 23 17 l. c. 24
18 l. c. 27 Ps. 24, 5 28 Ps. 5, 9

1 meos *W*¹*P*¹ 2 mobilitatis *DOP* 3 ausilium *O* 6 nasce-
batur (n *eras.*) *D* et *O* 7 consolationis *D*¹ 8 nostrum *O*
10 abstulerint *W*¹ 13 habitauit *D*² habitabit *P* 17 dirigentur
*D*²*P* dumtaxit *W*¹ 19 subponet *D*¹*O*(*P*) manuum *D*¹
21 fulcimenta *D*²*O**v* 26 industriã *D*¹ propriã *D*¹ 27 di-
centis *W*

alius autem non solum fide, sed etiam experimento et quodammodo in ipsa rerum natura hoc ipsum se deprehendisse proclamat: cognoui domine quia non est in homine uia eius: nec uiri est ut ambulet, et dirigat gressus suos. et ipse dominus ad Israhelem et dirigam eum ego, ⁵ inquit, ut abietem uirentem: ex me tuus fructus inuentus est.

XVIII. Legis quoque ipsius scientiam non lectionis industria, sed magisterio et inluminacione dei cotidie desiderant adipisci dicentes ad eum: uias tuas domine demonstra mihi: ¹⁰ et semitas tuas edoce me, et: reuela oculos meos: et considerabo mirabilia de lege tua, et: doce me facere uoluntatem tuam, quia tu es deus meus, et iterum: qui doces hominem scientiam.

XV. Ipsum etiam intellectum beatus Daud, quo mandata ¹⁵ dei possit agnoscere, quae utique in libro legis nouerat esse perscripta, a domino postulat promereri dicens: seruus tuus sum ego: da mihi intellectum, ut discam mandata tua. utique et intellectum semel sibi per naturam praestitum possidebat, notitiam quoque mandatorum dei, quae descripta ²⁰ tenebantur in lege, utique habebat in promptu. et tamen ut hanc plenius adprehenderet dominum precabatur, sciens nequaquam sufficere sibimet posse id quod per naturam conditionis insertum est, nisi cotidiana domini inluminacione ad intelligendam spiritaliter legem ac mandata eius apertius agnoscenda ²⁵ sensus ipsius ab eodem fuerit inlustratus, ipso etiam uase

3 Hierem. 10, 23 5 Osee 14, 9 10 Ps. 24, 4 11 Ps.
118, 18 12 Ps. 142, 10 14 Ps. 93, 10 17 Ps. 118, 125

2 in om. Ov 3 quia] quoniam O 5 isrl̄ W Iħr̄flm O
6 inquit *DWP* habitem W uerentem *D*¹ tuus] eius O
10 demonstra] notas fac O 11 doce *D*¹*X* 13 tu es deus meus
*DWOP*²: deus meus es *P*¹ deus meus es tu *Xv* 14 quo *D*¹
docet *P* 18 ut] et W 21 proptu *D*¹ promptu W 23 sufficere
sibimet *WOPX*: sibimet sufficere *Dv* condicionis W condictionis
P 25 hac W 26 uasa lectionis *D*¹ uas elationis W

electionis hoc quod dicimus clarius praedicante: deus est enim qui operatur in uobis et uelle et perficere, pro bona uoluntate. quid potuit apertius dici quam ut² et bonam uoluntatem nostram et operis consummationem a⁵ domino in nobis pronuntiaret impleri? et iterum: quia uobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini. hic quoque et initium conuersionis ac fidei nostrae et passionum tolerantiam donari nobis a domino declarauit. quod intellegens Dauid¹⁰ quoque similiter orat sibi hoc ipsum domini miseratione concedi dicens: confirma deus hoc, quod operatus es in nobis, ostendens non sufficere sibi salutis principia dono dei gratiaque conlata, nisi fuerint eadem miseratione ipsius et cotidiana opitulatione perfecta. non enim liberum arbitrium,³
¹⁵ sed dominus soluit conpeditos: non nostra uirtus, sed dominus erigit elisos: non lectionis industria, sed dominus inluminat caecos, quod Graece dicitur *κύριος σοφοῖ τυφλοῦς*, id est dominus sapientes facit caecos: non nostra cautio, sed dominus custodit aduenas: non nostra fortitudo,²⁰ sed dominus adleuat (siue suffulcit) omnes, qui conruunt. haec autem dicimus, non ut studium nostrum uel laborem atque industriam quasi inaniter et superfluo inpendenda uacuemus, sed ut nouerimus nos sine auxilio dei nec adniti posse nec efficaces nostros esse conatus ad capes-²⁵ sendum tam inmane praemium puritatis, nisi nobis adiutorio domini ac misericordia fuerit contributum. equus enim paratur in diem belli: a domino autem est adiutorium,

1 Phil. 2, 13 5 Phil. 1, 29 11 Ps. 67, 29 15 Ps.
 145, 7 16 l. c. 8 19 l. c. 9 20 Ps. 144, 14 26 Prov.
 21, 31 (LXX)

1 quod *om.* *W* 2 nobis *Xv* et post uelle *om.* *O* 4 et
ante bonam om. *D*¹ 8 conuersionis *OX*¹ 15 uirtutis *D*¹
 17 grece *DWOPX* κύριος] \bar{k} *DW* $\bar{k}c$ *X* 18 τυφαιοc *W* τυφαιc
X *graeca om.* *P* *plane corrupta sunt in O* 21 curruunt *D*¹
*P*¹ 22 inpendendo *W(c)* 23 ausilio *O* 24 conatos *WOP*¹
 capescendum *D*¹*OX*¹ capisc. *P* 25 adiutoria *D*¹ aiutorio *O*
 27 die *DOP* est autem *O*

4 quia non est in fortitudine potens uir. oportet ergo
 nos semper cum beato Dauid canere: fortitudo mea, et
 laudatio mea non liberum arbitrium, sed dominus: et
 factus est mihi in salutem. quod doctor quoque gentium
 non ignorans idoneum se factum ministerio noui testamenti 5
 non suo merito nec sudore, sed dei miseratione, proclamat:
 non quod simus, inquit, idonei cogitare aliquid ex
 nobis quasi a nobis, sed sufficientia nostra ex deo
 est. quod minus Latine, sed expressius dici potest: idoneitas
 nostra ex deo est. denique sequitur: qui et idoneos nos 10
 fecit ministros noui testamenti.

XVI. In tantum autem uniuersa quae ad salutem pertinent
 apostoli sibimet a domino largita senserunt, ut ipsam quoque
 fidem praestari sibi a domino postularent dicentes: adde
 nobis fidem, plenitudinem eius non libero arbitrio praesu- 15
 mentes, sed dei sibi credentes munere conferendam. denique
 docet nos idem auctor salutis humanae, quam ipsa fides nostra
 lubrica sit et infirma et nequaquam sibi sufficiens, nisi fuerit
 auxilio domini roborata, dicens ad Petrum: Simon Simon,
 ecce Satanas expetiuit uos ut cribraret uos tam- 20
 quam triticum: sed ego rogavi patrem meum, ne
 2 deficeret fides tua. quod alius in semet ipso sentiens
 fieri et quodammodo fidem suam infidelitatis fluctibus ad per-
 niciosi naufragii uidens scopulos perurgueri ad eundem dominum
 auxilium fidei suae postulans dicit: domine, adiuua in- 25

1 I Reg. 2, 9 (LXX) 2 Ps. 117, 14 7 II Cor. 3, 5
 10 I. c. 6 14 Luc. 17, 5 19 Luc. 22, 31—32 25 Marc.
 9, 23

1 fortitudinem *W* 3 et ante factus *om. W* 4 in salute
O 7 quo *D*¹ inquit *DWPX*¹ 9 quod minus ex deo
 est *erasa in D* pote est *O* idoneitas *WOPX*: idoneitas *v*
 14 prestare *D*¹ dñe adde (dñe ad *in ras. m. 2*) *D* domine auge *v*
 16 conferentes *W* conferenda *O* 17 auctor idem *D* 19 symon
 symon. *WP* 20 uos ante ut *eras. in D* crebraret *W* cribaret
O uos *om. O* 22 dificeret *W* alios *W¹OP* 24 scopulos
WO perurguere *D* perurgeri *PX*

fidelitatem meam. in tantum itaque senserunt euangelici
 et apostolici uiri uniuersa quae bona sunt auxilio domini con-
 summari, et ne ipsam quidem fidem suam confisi sunt inlaesam
 se posse suis uiribus uel arbitrii libertate seruare, ut hanc
 5 uel adiuuari in se uel donari sibi a domino postularent. quae 3
 si in Petro ne deficeret domini egebat auxilio, quis erit tam
 praesumptor et caecus, qui se erga huius custodiam cotidiano
 domini credat adiutorio non egere? praesertim cum ipse domi-
 nus in euangelio hoc ipsum euidenter expresserit dicens: sicut
 10 palmes non potest fructum facere a semet ipso nisi
 in uite manserit, ita et uos nisi in me manseritis,
 et iterum: quia sine me nihil potestis facere. quam 4
 sit igitur ineptum ac sacrilegum quicquam de bonis actibus
 nostrae industriae et non dei gratiae uel adiutorio deputare,
 15 manifeste probatur dominica protestante sententia sine sua
 inspiratione uel cooperatione spirituales fructus exhibere nemi-
 nem posse. omne enim datum bonum et omne donum
 perfectum de sursum est descendens a patre lumi-
 num. Zacharias quoque: quia si quid bonum, ipsius
 20 est, et si quid optimum, ab ipso. et ideo constanter
 beatus apostolus quid, inquit, habes quod non acce-
 pisti? quodsi accepisti, quid gloriaris quasi non
 acceperis?

XVII. Summam quoque tolerantiae qua temptationes inlatas
 25 sustinere possimus non tam in nostra uirtute quam in dei
 misericordia et moderatione consistere beatus apostolus ita
 pronuntiat: temptatio uos non adprehendit nisi

9 Ioh. 15, 4 12 l. c. 5 17 Iac. 1, 17 19 Zach. 9,
 17 (LXX) 21 I Cor. 4, 7 27 I Cor. 10, 13

2 ausilio *O* 4 lebertate *W*¹ libertatem *O* 5 donare *D*¹
 7 huiusmodi *D*²*P* 9 expreserit *D*¹ 16 aspiratione (a *in ras.*
m. 2) *D* quooperatione *O* uel cooperatione *om.* *W* opitulatione
 uel inspiratione *X* cooperatione uel insp. *r* spiritalis *W*¹
 19 zaccharias *D* zaccarias *O* bonum *D*¹*W*: boni *D*²*OPX*
 20 obtimum *WO* 21 inquit *Or* inquit *DP*: *om.* *W* quid
 enim habes *Xc* 24 quam temt. *O* 27 adprehendit *W*¹*X*:
 adprehendat *DOP* adprehendet *W*²

humana. fidelis autem deus, qui non permittet uos temptari super id quod potestis, sed faciet cum temptatione et exitum, ut sustinere possitis. deum quoque aptare siue confirmare animos nostros ad omne opus bonum et operari in nobis ea quae sibi sunt placita idem 5 apostolus docet: deus autem pacis, qui eduxit de tenebris pastorem magnum ouium in sanguine testamenti aeterni, Iesum Christum, aptet uos in omni bono, faciens in uobis quod placeat coram se. quod etiam Thessalonicensibus ut eueniat ita precatur dicens: ipse 10 autem dominus Iesus Christus et deus pater noster, qui dilexit nos et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia, exhortetur corda uestra et confirmet in omni opere et sermone bono.

XVIII. Ipsum denique timorem dei, quo firmiter eum te- 15 nere possimus, a domino nobis Hieremias propheta ex persona dei manifeste testatur infundi ita dicens: et dabo eis cor unum, et uiam unam, ut timeant me uniuersis diebus: et bene sit eis, et filiis eorum post eos. et feriam eis pactum sempiternum, et non desinam 20 eis bene facere: et timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a me. Ezechiel quoque: et dabo eis cor unum, et spiritum nouum tribuam in uisceribus eorum: et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum: ut in praeceptis 25 meis ambulent, et iudicia mea custodiant, faciant-

6 Hebr. 13, 20—21 10 II Thess. 2, 15—16 17 Hierem.
32, 39—40 22 Ezech. 11, 19—20

1 permittet *D*²: permittit *D*¹*W*²*X* permittat *W*¹*OP* et *D*² ex altera
correctione 2 it *D* faciat *X*¹ contemplatione *D* 3 et
exitum *WO*: etiam ex. *PX* etiam prouentum in *ras. m. 2 D* 9 bono
om. O placet *v* 10 thesalonic. *DWX* tesal. *O* ueniat *W*
11 dominus noster *P* 13 bonorum *O* exortetur *DWOP* 16 iherem.
O 17 dñi manifestatur *O* 18 unum] nouum *D*¹*P* unam
(un in *ras.*) *D* nouam *P* 21 in corde (*εἰς τὴν καρδίαν*) *DWX*²:
in corda *OPX*¹ 22 hiezechihel (*hiezechihel in ras. m. 2*) *D* hiezechihel
O ezechihel *P* 23 unum *D*¹*WO*: nouum *D*²*PX*

que ea: et sint mihi in populum, et ego sim eis in deum.

XVIII. Quibus manifestissime perdocemur et initium voluntatis bonae nobis domino inspirante concedi, cum aut
 5 per se aut per exhortationem cuiuslibet hominis aut per necessi-
 tatem nos ad salutis adtrahit uiam, et perfectionem uirtutum
 ab eodem similiter condonari, nostrum uero hoc esse, ut ad-
 hortationem auxiliumque dei uel remissius uel enixius exse-
 quamur, et pro hoc nos uel remunerationem uel supplicia
 10 dignissime promereri, quod eius dispensationi ac prouidentiae
 erga nos benignissima dignatione conlatae uel negleximus uel
 studuimus nostrae oboedientiae deuotione congruere. quod 2
 euidenter in Deuteronomio aperteque describitur: cum, inquit,
 introduxerit te dominus deus tuus in terram, quam
 15 possessurus ingrederis, et deleuerit gentes multas
 coram te, Chettaeum et Gergesaeum et Amorraeum,
 Chananaeum, et Ferezaeum, Euaeum et Iebusaeum,
 septem gentes multo maioris numeri et robustiores
 te: tradideritque eas dominus tibi, percuties eas
 20 usque ad internicionem. non inibis cum eis foedus,
 neque sociabis cum eis coniugia. quod igitur introdu-
 cuntur in terram repromissionis, quod delentur gentes multae
 coram eis, quod traduntur in manus eorum nationes maioris
 numeri et robustiores quam populus Israhel, dei esse gratiam
 25 scriptura pronuntiat. utrum autem percutiat eas Israhel usque 3

13 Deut. 7, 1—3

3 et eras. in D	4 inspirante D ¹	8 enixius W	exe-
quamur O	10 dignissima Xc	dispensatione D ¹	11 nec-
leximus WO	13 describitur D ¹ P	describetur W	inquit DW
P	15 ingrederis D ¹ WO: ingredieris D ² PX	16 ethaeum D	
cheteum WP	cetheum O	hettheum X	gergesseum OX
17 channaneum D ¹	chananeum D ² P ² X	cananeum WO	chanaaneum
P ¹	ferezeum DOPX	et euaeum OP	gebusseum D
hiebuseum O	hiebusium P	19 tradederitque D ¹	dominus om.
WOX	20 internicionem DWPX	23 nationis D ¹	maiores
O	24 isrl DW frhl O (passim)	25 isrl W	

ad internicionem, an reseruet eas et parcat, et utrum ineat necne cum eis foedus et utrum societ cum eis coniugia an non societ, ipsorum esse testatur. quo testimonio manifeste discernitur, quid libero arbitrio quidue dispensationi uel cotidiano adiutorio domini debeamus adscribere, et quod diuinae sit gratiae praestare nobis occasiones salutis et prouentus secundos atque uictoriam, nostrum uero ut concessa dei beneficia uel intentius uel segnius exsequamur. quam rationem etiam in illorum caecorum curatione satis euidenter uidemus expressam. quod enim transit ante eos Iesus, diuinae prouidentiae et dignationis est gratia: quod uociferantur et dicunt: miserere nostri, domine, fili Dauid, fidei ipsorum et credulitatis est opus. quod uisum recipiunt oculorum, diuinae miserationis est munus. quod autem etiam post perceptionem cuiuslibet muneris tam gratia dei quam ratio liberi perseueret arbitrii, leprosum quoque decem qui pariter curati sunt declarat exemplum. e quibus dum unus per arbitrii sui bonum gratiarum restituit actionem, dominus nouem requirens unumque conlaudans sollicitudinem adiutorii sui etiam circa inmemores beneficiorum suorum iugem se retinere demonstrat. hoc ipsum enim uisitacionis suae donum est, quod uel suscipit et adprobat gratum uel requirit ac reprehendit ingratos.

XX. Credere tamen inconcussa fide nos conuenit nihil sine deo prorsus in hoc mundo geri. aut enim uoluntate eius aut permissu agi uniuersa fatendum est, ut scilicet haec quae bona sunt uoluntate dei perfici auxilioque credantur, quae autem contraria sunt permissu, cum pro nequitiis ac duritia cordis nostri deserens nos diuina protectio diabolum nobis uel igno-

12 Mt. 20, 31

16 cf. Luc. 17, 11 sqq.

1 interneccionem (ec in ras. m. 2) D internit. X 2 necne WO¹:
 ne O²P om. X ras. 4—5 litt. in D 3 manifestissime O 4 quid
 uero dispensatione O 7 adque OP 8 exequamur O 9 in om.
 O 10 transiit OXv 12 miserere D 14 post perceptionem
 D²OPXv: p̄ceptionem D¹ post receptionem W 16 lepros. O
 17 exemplo O 18 inquirens PXC unum quoque O 21 sus-
 cepit W¹ 22 requiret D¹ hac D 25 pmissa D¹

miniosas corporis passiones patitur dominari. quod etiam 2
apostoli uocibus euidentissime perdocemur dicentis: propter
quod tradidit illos deus in passiones ignominiae,
et iterum: quia non crediderunt deum habere in
5 notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum,
ut faciant ea quae non conuenit, et ipse dominus per
prophetam: et non audiuit populus meus uocem me-
am: et Israhel non intendit mihi. propter quod
dimisi eos, inquit, secundum adinuationes cordi-
10 um eorum, ambulabunt in adinuationibus suis.

XXI. GERMANVS: Hoc testimonium apertissime liberum
demonstrat arbitrium quod dicitur: si populus meus au-
disset me, et alibi: et non audiuit populus meus
uocem meam. cum enim dicit si audisset, ostendit in
15 potestate illius fuisse uel adquiescendi uel non adquiescendi
iudicium. quomodo igitur non in nobis nostra salus est con-
locanda, cum uel audiendi uel non audiendi ipse nobis con-
cesserit facultatem?

XXII. PAFNVTIVS: Acute quidem considerastis hoc quod
20 dicitur si audisset me, sed nequaquam qui sit qui ad
audientem uel non audientem loquatur attendistis nec illud
quod sequitur: pro nihilo utique inimicos eius humili-

2 Rom. 1, 26 4 l. c. 28 7 Ps. 80, 12—13 12 l. c.
14 13 l. c. 12 22 l. c. 15

1 corporum *O* 2 dicentes *W¹P¹X¹* 3 passionis *D¹* 4 cre-
dederunt *D¹* habere *om. O* 5 notitiã *WOP* 6 conuenit
WP: conueniunt (niunt *in ras. m. 2*) *D et OXv* et *om. O*
per proph.] perphetam *D* 7 meus *om. W* 8 isrl̄ *DW* 9 in-
quid *DP* adinuationes] desideria *in ras. longioris uocis m. 2 D*
cordis *D²Xc* 11 testimonio *O* 12 quo dicitur *D²Xv* quod igi-
tur *W*: *cf. cap. 22, 2* quod dicit *O* 13 et (*ante non*) *s. l. m. 2 D*
meus *om. D¹* 15 uel *post* fuisse *om. W* adquiescenda (*priore*
loco) *D¹* 16 constituenda (*stituenda in ras. m. 2*) *D* 17 concessit
O 19 Pafñs *X* acute quidem *om. W* 20 qui *DWOP*:
quis *v* ad *om. O* 21 attendistis *W*: attenditis (*prius i in*
ras.) *D et OPv* nec] et *W*

assem: et super tribulantes eum inmissem manum meam. nemo igitur haec quae protulimus, ut nihil geri sine domino probaremus, prava interpretatione detorquens ad defensionem liberi arbitrii ita conetur adsumere, ut ab homine gratiam dei prouisionemque cotidianam temptet auferre 5 per hoc quod dicitur: et non audiuit populus meus uocem meam, et iterum: si populus meus audisset me, Israhel si in uis meis ambulasset et cetera, sed respiciat, quod sicut liberi arbitrii facultas populi inoboedientia demonstratur, ita cotidianam circa eum prouisio dei clamantis 10 2 quodammodo et momentis ostenditur. cum enim dicit: si populus meus audisset me, priorem utique se locutum eis euidenter ostendit. quod fieri a domino non solum per legem scriptam litteris, uerum etiam cotidianis monitis solet secundum illud quod per Esaiam dicitur: tota die expandi 15 manus meas ad populum non credentem mihi et contradicentem. utrumque ergo potest hoc testimonio conprobari quod dicitur: si populus meus audisset me, Israhel si in uis meis ambulasset, pro nihilo utique inimicos eius humiliassem: et super tribulan- 20 3 tes eum inmissem manum meam. nam sicut liberum arbitrium per inoboedientiam populi demonstratur, ita dispensatio dei et auxilium eius uersiculi ipsius initio declaratur ac fine, cum se et priorem locutum fuisse commemorat et postea inimicos eius humiliaturum, si ab eodem fuisset auditus. 25 nos enim per haec quae protulimus non liberum arbitrium hominis uolumus submouere, sed huic adiutorium et gratiam dei per singulos dies ac momenta necessariam conprobare.

15 Esai. 65, 2 (LXX)

1 eum <i>W</i> :	eos (<i>os in ras. m. 2</i>)	<i>D et OPXv</i>	inmissem <i>WX</i> :
inmissem <i>D</i> ¹	misse(m) (<i>miss-</i>)	<i>D²OPv</i>	3 deo <i>O</i>
4 adsumere <i>D</i>	6 per <i>om.</i>	<i>D</i> ¹	8 <i>isrl̄ DWP</i>
9 arbitri <i>O</i>	10 cottid. <i>X</i>	11 momentis <i>D</i> ¹	12 meus <i>om.</i>
<i>X</i>	13 loquutum <i>O</i>	13 quod] quodsi <i>D</i>	18 quo <i>W</i>
19 <i>isrl̄</i>	21 eos <i>D²P</i>	misse(m) <i>OP</i>	24 loquutum <i>O</i>
27 sum- mouere <i>D</i>	summoueri <i>W</i>	28 necessaria <i>OP</i>	

His nos sermonibus eruditos abba Pafnutius e sua cella 4
 non tam alacres quam compunctos corde ante medium noctis
 emisit, hoc nobis praecipuum suae conlationis conferens mu-
 nere, ut cum per abrenuntiationis primae consummationem,
 5 quam tota uirtute studebamus implere, adtingenda nobis per-
 fectionis culmina crederemus, inciperemus agnoscere necdum
 nos coepisse monachorum fastigia somniare, quippe qui de
 secunda abrenuntiatione parum quid in coenobiis eruditi tertiam,
 in qua omnis perfectio continetur quaeque illas inferiores duas
 10 multis praecedat modis, ne auditu quidem nos antea percepisse
 nossemus.

1 abba *W*: abbas *DOPv* 2 compunctus *W*¹ 4 per *om.*
W 7 manach. *D*¹ 8 coenobis *D* 9 continetur *D*¹
 10 auditum *O* recipisse *O* 11 nossemus. Explicit conlatio (collā
P) abbatis pafnutii (pafnuti *O*) de tribus abrenuntiationibus *DWOPX*
 Incipiunt (item *X*) capitula de abbatis (abts̄ *D*) danielis (danielis *X*)
 conlatione *DX*: *om. WP* Incipit conlatio abbatis danielis de concupi-
 scentia carnis et spiritum. Incipit capitulatio eiusdem *O*

III.

CONLATIO ABBATIS DANIELIS.

DE CONCVPISCENTIA CARNIS AC SPIRITVS.

CAPITVLA.

- I. De uita abbatis Danielis. 5
- II. Inquisitio unde oriatur repentina conmutatio mentium ab ineffabili laetitia in maestissimam animi deiectionem.
- III. Responso super proposita quaestione.
- IIII. Quod dispensationis ac probationis dei duplex causa sit.
- V. Quod studium et industria nostra nihil sine adiutorio dei praeualeat. 10
- VI. Quod utile nobis sit interdum a domino derelinqui.
- VII. De utilitate eius pugnae quam apostolus ponit in conluctatione carnis et spiritus.
- VIII. Interrogatio, quid sit quod in capitulo apostoli post aduersantes sibi concupiscentias carnis et spiritus tertia adiciatur uoluntas. 15
- VIIII. Responso de intellectu recte interrogantis.
- X. Quod uocabulum carnis non in una significatione ponatur. 20
- XI. Quid in hoc loco caro ab apostolo nominetur et quid sit concupiscentia carnis.

5 danielis O De abbatis danielis conuersatione X 6 oriatur
 (a eras.) D mentium om. X 11 post dei ras. 3—4 litt. in D
 16 spiritus] cum hoc uocabulo codicis X capitulatio ad hanc conlationem
 abrupte desinit 18 recto O 21 quod in O 22 carnis Dc:
 spiritus Or

- XII. Quae sit uoluntas nostra, quae inter concupiscentiam carnis et spiritus ponitur.
- XIII. De utilitate cunctationis quae ex conluctatione oritur carnis et spiritus.
- 5 XIII. De inemendabili malitia spiritalium nequitiarum.
- XV. Quid nobis prosit carnis aduersus spiritum concupiscentia.
- XVI. De incentiuis carnis, quibus nisi humiliaremur, grauius rueremus.
- 10 XVII. De eunuchorum tepore.
- XVIII. Interrogatio, quid intersit inter carnalem et animale.
- XVIII. Responso de triplici animarum statu.
- XX. De male abrenuntiantibus.
- XXI. De his qui contemptis magnis occupantur in paruis.

15 I. Inter ceteros Christianae philosophiae uiros abbatem quoque uidimus Danihelem, aequalem quidem in omni uirtutum genere his qui in heremo Sciti conmanebant, sed peculiarius gratia humilitatis ornatum. qui merito puritatis ac mansuetudinis suae a beato Pafnutio solitudinis eiusdem presbytero,
 20 et quidem cum multis iunior esset aetate, ad diaconi est praelectus officium. in tantum enim idem beatus Pafnutius uirtutibus ipsius adgaudebat, ut quem uitae meritis et gratia parem nouerat, coaequare sibi etiam sacerdotii ordine festinaret: siquidem nequaquam ferens in inferiore eum ministerio diutius

9 rueremus *eras. in D: in marg. legitur (m. 2) reueremus ruemus*
 O 14 paruis. Expliciunt capitula D Expl capitulatio O Expl.
 cap. de conlatione abbatis danielis X Incipit conlatio (conlacio D col
 P) abbatis danielis (eiusdem abbatis danielis conlatio X) de concupiscentia carnis ac spiritus DWPX Incipit liber quartus de concupiscentia carnis et sps O 15 philosophiae D filosofiae OX 16 danielem O
 17 sciti P: scitii D scitii WO schitii X 19 papnutio D^h presbitero
 DP praesbit. W presuit. O prbo X 20 equidem O diaconi P
 diaconie X prelatus Ov 22 gratiae W 23 quoequare O
 24 eum] cum D

inmorari optansque sibimet successorem dignissimum prouidere
 2 superstes eum presbyterii honore prouexit. qui tamen prioris
 humilitatis consuetudinem non omittens nihil umquam sibi
 illo praesente de sublimioris ordinis adiectione donauit, sed
 semper abbate Pafnutio spiritalis hostias offerente hic uelut 5
 diaconus in prioris ministerii permansit officio. in quo tamen
 beatum Pafnutium, cum talis uir esset ac tantus, ut in multis
 etiam praescientiae gratiam possideret, haec spes substitutionis
 electioque frustrata est. nam non multo post hunc, quem
 sibi parauerat successorem, praemisit ad deum. 10

II. Hic igitur beatus Danihel inquirentibus nobis, cur interdum
 residentes in cellula tanta alacritate cordis cum ineffabili
 quodam gaudio et exuberantia sacratissimorum sensuum repleremur,
 ut eam non dicam sermo subsequi, sed ne ipse quidem
 sensus occurreret, oratio quoque pura emitteretur ac prompta 15
 et mens plena spiritalibus fructibus preces suas efficaces ac
 leues etiam per soporem supplicans ad deum peruenire sentiret,
 ac rursum nullis existentibus causis tanto subito repleremur
 angore et inrationabili quadam maestitia premeremur, ut non
 solum nosmet ipsos huiusmodi sensibus arescere sentiremus, 20
 uerum etiam horreret cella, sorderet lectio, ipsa quoque instabilis
 ac nutabunda et quodammodo ebria emitteretur oratio,
 ita ut ingemescentibus et conantibus nobis ad directionem
 pristinam reuocari mens nostra non posset, quantoque intentius
 ad dei reduceretur intuitum, tanto uehementius ad discursus 25
 instabiles lubrico raperetur excessu et ita omni spiritali fructu
 redderetur effeta, ut nec desiderio regni caelorum nec metu
 gehennae proposito ab hoc letali quodam somno ualeret excitari,
 ita respondit.

III. Tripertita nobis a maioribus ratio super hac qua dicitis 30

1. obtansque O	2 presbyterii DWP presuit. O	6 diaconos
W ¹ 10 paruerat D ¹	11 daniel O	12 cellola
W ¹ alacretate D ¹	15 quum O	15 prompta WO
21 ipsa	23 ingemescentibus DP	24 possit D
X 26 excessu D ¹	27 effecta D ¹ W ¹ OPX ¹	desideria D ¹
28 summo D ¹	30 qua D ¹ O ¹ X: quam D ² WO ² P	

sterilitate mentis est tradita. aut enim de negligentia nostra
aut de inpugnatione diaboli aut de dispensatione domini ac
probatione descendit. et de negligentia quidem, cum uitio
nostro tepore praecedente incircumspecte nosmet ipsos et
5 remissius exhibentes et per ignauam desidiam noxiis cogitati-
onibus pasti terram cordis nostri spinas et tribulos facimus
germinare, quibus in ea pullulantibus consequenter efficimur
steriles atque ab omni spiritali fructu et contemplatione ieiunii.
de inpugnatione uero diaboli, cum etiam bonis nonnumquam
10 studiis dediti callida subtilitate mentem nostram aduersario
penetrante uel ignorantes ab optimis intentionibus abstrahimur
uel inuiti.

III. Dispensationis autem ac probationis duplex causa est.
prima, ut paulisper a domino derelicti et mentis nostrae in-
15 firmitatem humiliter intuentes super praecedente puritate
cordis, quae nobis est illius uisitatione donata, nullatenus
extollamur, probantesque nos ab eodem derelictos gemitibus
nostris et industria illum laetitiae ac puritatis statum recu-
perare non posse intellegamus et praeteritam cordis alacritatem
20 non nostro studio, sed illius nobis dignatione conlatam et prae-
sentem de ipsius rursum gratia et inluminacione esse poscendam.
secunda uero probationis est causa, ut perseuerantia nostra uel 2
mentis constantia et desiderium conprobetur, et qua intentione
cordis uel orationum instantia deserentem nos uisitationem
25 sancti spiritus requiramus, manifestetur in nobis, ac pariter
agnoscentes, quanto labore amissum istud spiritale gaudium
et puritatis laetitia conquiratur, sollicitius inuentam custodire
ac tenere adtentius studeamus. quodammodo enim negligentius
custodiri solet quidquid creditur facile posse reparari.

1 sterilitate WO^1PX^1	2 diaboli D^1P	4 tempore D^1W
OP procedente O	nosmet] nos W	5 ignauiam D^1OP
7 germanare D^1	8 sterelis D^1P stereles W^1O^1	ab omni] a
bona D	ieiunii D^1O	9 bonis <i>om.</i> D^1
W^1	14 mentes D^1	22 perseuerantia D
27 inuenta DO	29 custodire D^1 custodire W^1P^1	26 stut O
quicquid $DWOX$	reparare D^1 parari O	quidquid P :

V. Per quae euidenter probatur gratiam dei ac misericordiam semper operari in nobis ea quae bona sunt: qua deserente nihil ualere studium laborantis et quantamlibet adnitentis industriam sine ipsius iterum adiutorio statum pristinum recuperare non posse illudque in nobis iugiter adimpleri: non 5 uolentis neque currentis, sed miserentis est dei. quae gratia nonnumquam e contrario neglegentes ac resolutos inspiratione hac qua dicitis sancta et abundantia spiritalium cogitationum uisitare non renuit, sed inspirat indignos, exsuscitat dormitantes et inluminat ignorantiae caecitate possessos 10 clementerque nos arguit atque castigat infundens se cordibus nostris, ut uel sic de inertiae somno conpunctione ipsius instigati consurgere prouocemur. denique frequenter etiam odoribus ultra omnem suauitatem compositionis humanae in his ipsis subito uisitationibus adimplemur, ita ut mens hac 15 oblectatione resoluta in quendam spiritus rapiatur excessum seque conmorari obliuiscatur in carne.

VI. In tantum uero illum quem diximus abscessum et ut ita loquar desertionem dei beatus Daud utilem esse cognouit, ut nequaquam orare maluerit, ne a deo in nullo penitus relinque- 20 retur (hoc enim sciebat incongruum esse uel sibi uel humanae naturae ad quamlibet peruenienti perfectionem), sed temperari eam potius deprecatus sit dicens: non me derelinquas usque quaque, ac si diceret aliis uerbis: scio quod derelin- 2 quere soleas utiliter tuos sanctos, ut eos probes. aliter enim 25 ab aduersario temptari non possunt, nisi a te paulisper fuerint derelicti. et ideo non rogo ut numquam me derelinquas, quia non expedit mihi, ut non uel meam infirmitatem sentiens dicam: bonum mihi quod humiliasti me, uel exercitium

5 Rom. 9, 16

23 Ps. 118, 8

29 Ps. 118, 71

1 dei <i>om.</i> <i>O</i>	3 laborantes <i>D¹P¹</i>	7 numquam <i>D¹</i>
8 quam <i>P</i>	habundantia <i>DP</i>	9 set <i>D¹O</i>
10 dormientes <i>OP</i>		
11 adque <i>DP</i>	12 inherciae <i>W</i>	13 etiam] eam <i>W</i>
14 con-		
positionis <i>D¹P</i>	15 subito <i>om.</i> <i>O</i>	16 oblatione <i>O</i>
20 mal-		
luerit <i>D¹W</i>	23 sit] est <i>in ras. m. 2 D</i>	24 dicitur <i>D¹</i>
26 temptare <i>D¹</i>	28 mea <i>D¹</i>	29 est quod <i>O</i>
		quia <i>Xv</i>

non habeam proeliandi. quod sine dubio habere non potero, si mihi semper et indisrupte cohaeserit diuina protectio. suffultum namque me tua defensione temptare diabolus non audebit, illud obiciens et exprobrans uel mihi uel tibi, quod 5 aduersus athletas tuos solet calumniosa uoce proferre: numquid gratis Iob colit deum? nonne tu uallasti eum, ac domum eius, uniuersamque substantiam eius per circuitum? sed magis peto ne me usque quaque 10 deseras, quod Graece dicitur *ἕως σφόδρα*, id est usque ad nimietatem. quantum enim mihi utile est si me paululum 3 subrelinquas, ut desiderii mei constantia conprobetur, tantum noxium est si pro meritis ac delictis meis nimium me deseri patiaris, quia nulla uirtus humana, si diutius in temptatione tuo deseratur auxilio, sua poterit constantia perdurare et non 15 protinus aduersarii uel potentia uel factione subcumbere, nisi tu ipse, qui es humanarum uirium conscius ac luctaminum moderator, non permiseris temptari nos super id quod possumus, sed feceris cum temptatione et exitum, ut sustinere possimus. tale quid et in Iudicum libro 4 20 super exterminatione gentium spiritalium quae aduersantur Israheli mystice legimus designatum: hae sunt gentes, quas dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israhellem, et haberent consuetudinem cum hostibus proeliandi, et iterum post pauca: dimisitque eos dominus, ut in ipsis experiretur Israhellem, utrum 25 audiret mandata domini quae praeceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. quam utique pugnam 5 non inuidens deus quieti Israhelis nec male eidem consulens,

5 Iob 1, 9—10 (LXX) 17 I Cor. 10, 13 21 Iud. 3,
1—2 24 l. c. 4

1 p̄liandi <i>D</i>	3 diabolus <i>D¹P</i>	6 colet <i>D¹</i>	9 grece <i>D</i>
<i>WPX</i> greci <i>O</i>	<i>εωσσοφoδρα</i> <i>X</i>	<i>ωσσοφoσρα</i> <i>DW</i>	<i>εωσσοφuρα</i> <i>O</i> :
<i>om. P</i>	10 nimietate <i>D¹O</i>	15 protenus <i>D¹</i>	18 et] etiam
<i>Xv: om. O</i>	21 mistice <i>WO</i>	hec <i>O</i>	22 dereliquid <i>WP</i>
relinquid <i>O</i>	23 ut haberent <i>D²</i>	24 p̄liandi <i>D</i>	26 audirent
<i>P¹v</i>	27 manu <i>WO</i>	mosi <i>W</i>	28 quietis <i>OP</i>

sed sciens esse utilem reseruauit, ut dum gentium semper istarum inpugnatione deprimitur, numquam se sentiret auxilio domini non egere, et ob id semper in eius meditatione et inuocatione persistens nec inerti otio solueretur nec bellandi usum et exercitia uirtutis amitteret. frequenter enim, quos 5 non potuerunt aduersa superare, securitas et prosperitas deiecerunt.

VII. Hanc pugnam utiliter nostris quoque insertam membris etiam in apostolo ita legimus: caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus uero aduersus carnem: 10 haec autem inuicem aduersantur sibi, ut non quaecumque uultis illa faciatis. habes et hic pugnam inuisceratam quodammodo corpori nostro dispensatione domini procurante. quidquid enim generaliter et sine aliqua excepti- one omnibus inest, quid aliud iudicari potest nisi ipsi huma- 15 nae substantiae post ruinam primi hominis uelut naturaliter adtributum: et quod uniuersis congenitum concretumque deprehenditur, quomodo non credendum sit arbitrio domini non 2 nocentis, sed consulentis insertum? causam uero huius belli, id est carnis et spiritus, hanc esse pronuntiat: ut non, inquit, 20 quaecumque uultis illa faciatis. ergo id quod procurauit deus ut a nobis non possit impleri, id est ut non quaecumque uolumus illa faciamus, si inpleatur quid aliud credi potest esse quam noxium? et est quodammodo utilis haec pugna nobis dispensatione creatoris inserta et ad meli- 25 orem nos statum prouocans atque conpellens, qua sublata procul dubio pax e contrario perniciosa succederet.

9 Gal. 5, 17

1 utilem *W*: utilissimam *in ras. breuioris uocis m.* 2 *D et OPX v*
 semper] saepius *W* 2 starum *O* deprimitur *DOX*: dep̄mitur *P*
 deprimeretur *v* uexaretur *W* se *om. O* se sentiret] obliuisceretur
W 3 non] se *W* 4 inerti otio *DOXr*: inercia *W(c)* inertia**
P 5 et] uel *O* 8 insertum *D¹* 10 uero] autem *Pv* 14 quic-
 quit *W* quicquid *X* 15 iudicare *D¹W¹* pote|est *O* 19 consu-
 lentes *W¹* 20 inquit *DWP* 21 procurabit *D* 22 posset *Xv*
 23 illa *om. D¹OX* aliud] aliquid *D¹* 24 quam *om. D¹* utilius *D*
 26 adque *OP* 27 succederet *D¹WO*: succedit *D¹P* succedet *Xv*

VIII. GERMANVS: Licet nobis quaedam intellectus linea iam praelucere uideatur, tamen quia necdum possumus apostoli sententiam ad liquidum peruidere, uolumus haec nobis apertius explanari. tres enim res hic indicari uidentur, prima carnis
 5 aduersus spiritum pugna, secunda spiritus aduersus carnem concupiscentia, tertia uoluntas nostra, quae uelut media collocatur, de qua dicitur: ut non quaecumque uultis illa faciatis. super qua re licet ut dixi suspiciones quasdam ex his quae exposita sunt intellegentiae colligamus, uolumus tamen,
 10 quia se huius obtulit conlationis occasio, aliquid nobis lucidius disputari.

VIII. DANIEL: Discernere diuisiones et lineas quaestionum portio intellectus est, et maxima pars intellegentiae scire quid nescias. propter quod dicitur: insipienti interroganti
 15 sapientia reputabitur, quia licet is qui interrogat uim propositae quaestionis ignoret, tamen quia prudenter inquirat et intellegit quid non intellegat, hoc ipsum illi reputatur ad sapientiam, eo quod quid nesciret prudenter agnouerit. secun-
 20 dum diuisionem itaque uestram tres hoc loco res ab apostolo nominari uidentur, concupiscentia carnis aduersus spiritum et spiritus aduersus carnem, quarum aduersus se inuicem pugna hanc uidetur habere causam atque rationem, ut ea quae uolumus, inquit, facere nequeamus. quarta igitur superest causa quam minime uos uidistis, ut illud scilicet quod nolumus
 25 faciamus. nunc ergo opus est nobis, ut prius duarum concupiscentiarum uim, id est carnis et spiritus, agnoscamus, et ita demum quae uoluntas sit nostra, quae inter utraque posita

14 Prov. 17, 28 (LXX)

1 quaedam <i>D</i> ¹	5 carnis concupiscentiam <i>PX</i>	9 intellegentia
<i>D</i>	10 huius obtulit <i>WD</i> ² <i>OP</i> : obtulit huius <i>D</i> ¹ <i>r</i>	12 daniel
<i>O</i>	13 quod <i>OPX</i>	15 his <i>D</i> ¹ <i>WO</i>
<i>O</i>	17 et <i>om. O</i>	18 nesciuit <i>D</i>
20 nominare <i>D</i> ¹ <i>O</i>	21 aduersum se <i>WP</i>	16 ignorat <i>W</i> ¹ ignoraret
<i>D</i> ¹	23 inquit <i>DWOP</i> : <i>om. X</i>	18 nesciuit <i>D</i> agnouit <i>WX</i>
<i>D</i> ¹	26 <i>malim</i> ut ita	22 uidentur <i>D</i> ¹
11, 2. 12, 3 et 5. 19, 2	27 inter] in <i>D</i>	24 illud <i>W(O)</i>
		25 nun
		utramque <i>Pv</i> : cf. cap.

est, discutere ualeamus, deinde quid possit uoluntatis nostrae non esse similiter discernamus.

X. Vocabulum carnis in scripturis sanctis multifarie legimus nominari. nam nonnumquam significat hominem integrum, id est qui ex corpore constat et anima, ut ibi: et uerbum ⁵ caro factum est, et: uidebit omnis caro salutare dei nostri, nonnumquam homines peccatores atque carnales, ut ibi: non permanebit spiritus meus in hominibus ² istis; eo quod sint caro. interdum pro ipsis peccatis ponitur, ut ibi: uos autem non estis in carne sed in ¹⁰ spiritu, et iterum: caro et sanguis regnum dei non possidebunt. denique sequitur: neque corruptio incorruptelam possidebit. nonnumquam pro agnatione et propinquitate, ut ibi: ecce nos os tuum et caro tua sumus, et apostolus: si quo modo in aemulationem ¹⁵ inducam carnem meam et saluos faciam aliquos ³ ex illis. quaerendum ergo nobis est, secundum quam significationem ex his quattuor carnem hic debeamus accipere. manifestum namque est secundum illud quod positum est: et uerbum caro factum est uel illud: et uidebit omnis ²⁰ caro salutare dei penitus stare non posse. sed neque secundum illud quod dicitur: non permanebit spiritus meus in hominibus istis, eo quod sint caro, quia non, sicut ibi abrupte de homine peccatore, ita et hic ponitur caro, cum dicit: caro concupiscit aduersus spiritum ²⁵ et spiritus aduersus carnem. neque enim de rebus substantialibus loquitur, sed de actualibus, quae in uno eo-

5 Ioh. 1, 14 6 Luc. 3, 6 8 Gen. 6, 3 (LXX) 10 Rom.
8, 9 11 I Cor. 15, 50 12 l. c. 14 II Reg. 5, 1 (LXX)
15 Rom. 11, 14 25 Gal. 5, 17

8 omnibus *W*¹ 12 incorruptellam *P*¹ 13 agnitione *D*¹*W*¹
OPX 15 apostulis *D* 18 .III. *D* quatuor *OX* 19 illud
D bis (O) propositum *O* 22 non] num *D*¹ 23 omnibus
*DW*¹ 24 peccatore *D* 25 caro cum dici... *in margine m. 2*
D dicit *WOX*: dicitur *Pv* 26 enim *om. W* 27 sub-
stancialibus *W*

demque homine uel pariter uel singillatim cum quadam temporis uicissitudine et mutatione luctantur.

XI. Quamobrem in hoc loco carnem non hominem, id est hominis substantiam, sed uoluntatem carnis et desideria pessima debemus accipere, sicut ne spiritum quidem aliquam rem substantialem, sed animae desideria bona et spiritalia designari. quem sensum idem beatus apostolus superius euidenter expressit ita incipiens: dico autem, spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus uero aduersus carnem: haec autem inuicem aduersantur sibi, ut non quaecumque uultis illa faciatis. quae cum utraque, id est desideria carnis et spiritus in uno eodemque sint homine, intestinum cotidie intra nos geritur bellum, dum concupiscentia carnis, quae praecipitanter fertur ad uitia, his quae ad praesentem requiem pertinent deliciis gaudet. quibus e contra concupiscentia spiritus aduersata ita desiderat tota spiritalibus studiis inhaerere, ut etiam necessarios carnis usus optet excludere, sic illis iugiter cupiens occupari, ut nullam optaret fragilitati eius curam penitus inpertire. caro luxuriis ac libidine delectatur, spiritus ne ipsis quidem naturalibus desideriis adquiescit. illa cupit satiari somno, repleti cibo, hic ita uigiliis et ieiuniis saginatur, ut ne ad ipsum quidem necessarium uitae usum somnum cibumque uelit admittere. illa uniuersis exuberare copiis concupiscit, hic ne ipsius quidem exigui panis cotidianam substantiam habere contentus est. lauacris illa nitescere et cotidianis adulantium cuneis adpetit constipari, hic squalore sordium et inaccessibilis heremi uastitate congaudet cunctorumque mortalium praesentiam perhor-

8 l. c. 16—17

5 nec X	6 designare D^2	10 uero] autem P	14 in
testimonium O	cottidie DX	16 diliciis D^1P	19 ut] et
O	20 inpertiri D^2O^2	23 geiuniis D^1	24 somnum cibum-
que (cyb. D) DOX: s. cibosque P	somnumque W	uellit D^1P^1	
admitere D	25 exuberare D^1	nec PX	26 cottid. X
27 cottid. DX	coneis D^1W^1	29 perorrescit W	

rescit. honoribus illa et laudibus hominum confouetur, hic inrogatis sibi iniuriis ac persecutionibus gloriatur.

XII. Inter has igitur utrasque concupiscentias animae uoluntas in meditullio quodam uituperabiliore consistens nec uitiorum flagitiis oblectatur nec uirtutum doloribus adquiescit, 5 sic quaerens a passionibus temperare carnalibus, ut nequaquam uelit dolores necessarios sustinere, sine quibus desideria spiritus nequeunt possideri, absque castigatione carnis castimoniam corporis desiderans obtinere, sine uigiliarum labore cordis adquirere puritatem, cum requie carnis spiritalibus exuberare 10 uirtutibus, absque ullius exasperatione conuicii patientiae gratiam possidere, humilitatem Christi sine honoris mundani exercere iactura, religionis simplicitatem cum saeculari ambitione sectari, Christo cum hominum laude ac fauore seruire, districtiorem ueritatis sine cuiuspiam uel tenui offensione 15 proferre: postremo sic mauult futura consequi bona, ut praesentia non amittat. quae uoluntas numquam nos ad perfectionem ueram faceret peruenire, sed in tepore quodam deterrimo collocaret talesque faceret, quales illi sunt qui in Apocalypsi increpatione domini castigantur: scio opera tua, quia 20 neque frigidus es neque calidus. utinam frigidus esses aut calidus. nunc autem tepidus es, et incipiam te euomere ex ore meo, nisi hunc tepidissimum statum altrinsecus haec insurgentia bella disrumperent. nam cum famulantes huic uoluntati nostrae ad hanc remissionem 25 uoluerimus nosmet ipsos paululum relaxare, confestim aculei carnis insurgunt suisque nos uitiiis et passionibus sauciantes

20 Apoc. 3, 15—16

3	<i>nulla distinctio in WX</i>	tias animae]	<i>incipit V</i>	4	<i>in</i>	
<i>om. O</i>	<i>meditulleo V</i>	5	<i>oblectatus D</i>	6	<i>temperari D²P²X</i>	
7	<i>uellit D¹P</i>	<i>necessarius V¹</i>	8	<i>possidere D¹</i>	11	<i>conuitii</i>
<i>WX</i>	15	<i>destrict. O</i>	16	<i>malauult D</i>	18	<i>taepore V (passim)</i>
tempore	<i>W¹OP</i>	teterrimo	<i>DO²X</i>	21	<i>utinam ... calidus in marg.</i>	
<i>m. 2 W</i>	22	<i>autem quia W²P²X²</i>	et	<i>om. D¹WPX</i>	23	<i>euo-</i>
<i>uere D¹</i>	<i>ex] de PX</i>	taepidissimum	<i>V (passim)</i>	24	<i>altrin-</i>	
<i>sicus V</i>	26	<i>ipsum V</i>	<i>paulum^{la} D</i>			

nequaquam in illa qua delectamur puritatis qualitate stare
 permittunt, atque ad illam quam horremus frigidam uoluptatum
 plenamque sentibus pertrahunt uiam. rursus si spiritus 3
 feruore succensi opera carnis uolentes extinguere sine ullo
 5 respectu fragilitatis humanae totos nosmet ipsos temptauerimus
 ad inmoderata uirtutum studia cordis elatione conferre, inter-
 pellans inbecillitas carnis ab illa reprehensibili nimietate
 spiritus reuocat ac retardat. et ita fit ut utraque concupiscentia
 tali conluctatione alterne sibimet repugnante animae uoluntas,
 10 quae nec totam se carnalibus desideriis dedere nec uirtutum
 uult laboribus desudare, quodammodo iusto moderamine
 temperetur, dum haec inter utraque contentio, illam pernici-
 osiorem excludens animae uoluntatem, ut quandam aequitatis
 libram in statera nostri corporis conlocat, quae spiritus carnis-
 15 que confinia iusto discernit examine, nec a dextris mentem
 spiritus ardore succensam nec a laeua carnem uitiorum aculeis
 praeponderare permittens. dumque haec pugna cotidianis 4
 diebus utiliter exagitur in nobis, ad illud quartum quod
 nolumus salubriter uenire compellimur, ut puritatem cordis
 20 non otio nec securitate, sed iugi sudore et contritione spiritus
 adquiramus castitatemque carnis districtis ieiuniis, fame, siti
 ac uigilantia retentemus, directionem etiam cordis lectione,
 uigiliis, oratione continua et solitudinis squalore capiamus,
 patientiam tribulationum exercitiis retentemus, cum blasphemis
 25 et obprobriorum saturitate nostro seruiamus auctori, ueritatem
 cum inuidia mundi huius et inimicitis, si necesse fuerit, ex-
 sequamur, et tali conluctatione in nostro corpore militante
 protractis nobis ab hac ignaua securitate atque ad istum

2 adque	VD ¹ P	uoluptatem	X	3 rursus	D ¹ PX
4 siue	D ¹	5 totus	V	7 inbecillitas	W ¹ P
8 ut	om. O	9 alterne	WO: alternae	VDP	alterna Xv
11 quo-	dammodum	W	12 dum	ad haec	D
13 equalitatis	O	14 libra	D ¹	16 ad leua	D
17 cottid.	X	21 adqueramus	D ¹	18 carne	D ¹
19 districtis	D ¹ WO	20 ieiunis	D ¹	21 auctore	D ¹
22 blasf.	OX	23 obprobriorum	VW	24 aucturi	V
25 ignauia	W	26 adque	VD ¹ P	27 stum	O ¹

quem nolumus laborem ac uirtutum studia prouocatis aequitas
 5 optime media retentetur, et tepidum nostrae uoluntatis arbitri-
 um hinc spiritus feruor, illinc carnis gelidissimus rigor modera-
 tissimo calore contemperent, ac neque ad effrenata uitia mentem
 pertrahi concupiscentia spiritus sinat nec rursus ad uirtutum 5
 inrationabiles adpetitus fragilitas carnis spiritum patiatur
 extolli, ne uel inde omnigenum pullulent fomites uitiorum uel
 hinc elatio morbi principalis emergens telo nos superbiae
 grauiore confodiat, sed horum pugnae aequilibratio iusta
 succedens sanam et moderatam inter utraque uirtutum reseret 10
 uiam, itinere regio docens militem Christi semper incedere.
 6 atque ita fiet, ut cum pro tepore huius quam diximus igna-
 uissimae uoluntatis propensius mens ad desideria carnis fuerit
 deuoluta, spiritus concupiscentia refrenetur, nequaquam eo uitiiis
 adquiescente terrenis, rursumque si inmoderato feruore per 15
 excessum cordis ad impossibilia fuerit spiritus noster et in-
 considerata praereptus, infirmitate carnis ad iustum retrahatur
 examen et transcendens uoluntatis nostrae tepidissimum statum
 commodissima temperie planoque tramite cum sudoris industria
 7 uiam perfectionis incedat. simile quid etiam in illius turris 20
 extruptione legimus a domino dispensatum in libro Geneseos,
 ubi linguarum oborta repente confusio sacrilegos ausus homi-
 num nefandosque conpescuit. permansisset enim etiam ibi
 aduersus deum, immo aduersus eos qui diuinam eius adtem-
 ptare coeperant maiestatem consensus noxius, nisi eos dispensati- 25
 one dei repugnans inter se diuersitas linguae per dissonantiam
 uocis in meliorem statum proficere conpulisset, et quos ad
 excidium sui animauerat pernicioosa consensio, ad salutem

21 cf. Gen. 11

1 aequitatis <i>D</i> ¹	2 obtime <i>DOP</i>	3 illic <i>D</i> ¹	rigore <i>W</i>
moderatissemo <i>D</i> ¹	4 conteperent <i>D</i> ¹	contemperet <i>D</i> ² <i>PX</i>	5 rur-
sum <i>PX</i>	9 pugnae <i>delet. in D</i>	aequilibratio <i>D</i> ¹ <i>O</i> ¹	10 suc-
cendens <i>O</i>	utraque <i>DWOPX</i> : utramque <i>V cf. ad cap. 9, 2</i>		reser-
uet <i>PX</i>	11 itinere <i>D</i> ¹	12 adque <i>V</i>	fit <i>PX</i>
<i>W</i> ¹ <i>P</i> ¹	16 inposibilia <i>D</i>	et <i>om. O</i>	17 praeruptus <i>VO</i>
infirmitatem <i>V</i> ¹	18 transscendens <i>O</i>	23 nefandusque <i>V</i> ¹	
25 magestatem <i>O</i>			

reucasset bona utilisque discordia, incipientes scilicet humanam fragilitatem intercedente diuisione sentire, quam per noxiam conspiracyonem elati antea nesciebant.

XIII. In tantum uero utilis nobis ex huius pugnae diuersitate cunctatio nascitur et salutaris ex hac concertatione dilatio, ut resistente soliditate corporea, dum ab eorum effectu quae nequiter mente concepimus retardamur, nonnumquam in meliorem statum seu paenitudine subsequente seu emendatione quadam, quae solet procrastinatione operis et recogitatione interueniente descendere, corrigamur. denique hos quos intellegimus ad uoluntatum suarum desideria perficienda nullo carnis obstaculo retardari, daemones scilicet ac spirituales nequitas, et quidem cum sint de eminentiore angelorum ordine deuoluti, detestabiliores esse hominibus contemplamur, eo quod possibilitate eorum desideriiis adiacente id quod nequiter semel conceperint inreuocabili malo perficere non morentur, quia sicut est animus eorum uelox ad excogitandum, sic ad perficiendum pernix et absoluta substantia, dumque subpeditat eis prona facilitas ea quae uoluerint peragendi, conceptum malum nulla intercedens deliberatio salutaris emendat.

XIII. Spiritualis namque substantia nec ulla carnis soliditate deuincta ut excusationem exortae in sese prauae non recipit uoluntatis, ita ueniam malignitatis excludit, quia nulla quemadmodum nos ad peccandum inpugnatione carnis extrinsecus lacessita est, sed uitio solius malae uoluntatis accensa. et ob hoc sine uenia peccatum et languor sine remedio est. sicut enim nulla terrena sollicitante materia conruit, ita ne indulgentiam quidem aut locum potest paenitudinis obtinere. qui-

2 intercedente V	3 melati D	7 nequitur D ¹	con-
cepimus V ¹ : concipimus <i>rell. v</i>	8 penitudine VOX	9 pro-	
crastinationes W ¹	10 descendere WP	11 uolatatum D ¹	
12 daemoneis W ¹	spiritualis W ¹	13 equidem O	14 quod]
quodsi D	16 conceperent V	19 facultas D ²	22 diuineta V ¹
deuicta OX	se PX	recepit V	23 uenia D ¹
24 extrin-	25 lacessita W	26 languor O	27 materiae D
28 quidam W ¹	poterit O	optinere W	post obtinere di-
stinguunt D ² P			

bus ex rebus euidenter colligitur, quod non solum noxia non sit haec quae contra se inuicem suscitatur in nobis carnis spiritusque contentio, uerum etiam multam nobis conferat utilitatem.

XV. Primo quod desidias ac negligentias nostras statim 5 arguit et ut quidam diligentissimus paedagogus a districtionis et disciplinae linea numquam nos deuiare concedens, si paululum quid securitas nostra mensuram congruae serietatis excesserit, flagellis incentiuorum stimulat confestim et increpat atque ad competentem reuocat parcitatem. secundo quod pro 10 castimoniae ac puritatis integritate, cum dei gratia concedente ita nos longo tempore genitali pollutione uiderimus immunes, ut ne ipsa quidem simplici conmotione carnis ulterius nos inquietandos esse credamus et per hoc, uelut qui non gestemus corruptelam carnis, in secretis conscientiae nostrae fuerimus 15 elati, suo nos rursum quamuis quieto ac simplici uisitans fluxu humiliat ac retundit nosque homines esse stimulis suis 2 admonet. quodammodo enim, cum in ceteris generibus uitiorum et quidem grauioribus magisque noxiis indifferentius soleamus incurrere nec tam facile in eorum compungamur admissu, in 20 hoc peculiarius humiliatur conscientia nostra perque hanc inclusionem neglectarum quoque passionum recordatione mordetur, euidenter intellegens inmundam se factam naturalibus incentiuis, quae cum esset inmundior spiritalibus uitiiis ignorabat, et recurrens protinus ad emendationem anterioris ignauiae com- 25 monetur pariter nec super successibus praeteritae puritatis debere confidere, quam se perspicit pusillum quid declinantem a domino perdidisse, nec posse huius purificationis donum nisi

1 collegitur <i>D</i> ¹	5 non distinguunt <i>PX</i>	XV in <i>D</i> del. m. 2
desideas <i>D</i> ¹	6 pedagogus <i>codd.</i>	8 congruae <i>om. O</i>
<i>V</i>) ietatis <i>VDW</i> :	serietatis <i>distri-</i>	districtionis <i>X</i>
<i>Ov</i>	9 flagelis <i>D</i> ¹	10 adque <i>VOP</i>
<i>D</i> ¹	12 a genitale (e <i>in i</i> mutat.) <i>D</i>	pullutione <i>V</i>
13 com- mutione <i>W</i>	14 credimus <i>D</i> ¹	15 corruptellam <i>VP</i>
dem <i>O</i>	solebamus <i>D</i>	20 admissu <i>D</i> ² <i>X</i>
21 per hancque <i>O</i>	22 neclectarum <i>D</i>	25 protines <i>D</i> ¹
emundationem <i>V</i>	26 ne <i>WX</i>	27 perspicit <i>V</i>
<i>D</i> ¹	28 perfectionis <i>O</i>	pussillum

per solius dei gratiam possideri, docentibus nos quodammodo ipsius rei experimentis, ut si integritatem cordis perpetuo consequi delectamur, humilitatis studeamus uirtutem iugiter obtinere.

5 XVI. Huius igitur puritatis elationem perniciosiorem futuram cunctis sceleribus atque flagitiis et ob hanc nihil nos emulumentum consecuturos pro qualibet castitatis integritate testes sunt illae uirtutes quarum superius fecimus mentionem, quae cum nullas huiusmodi titillationes carnis habuisse credantur, ob so-
10 lam cordis elationem perpetua ruina de illa sublimes caelestique statione deiectae sunt. essemus itaque penitus absque remedio tepidi, utpote non habentes indicem negligentiae nostrae uel in corpore nostro uel in conscientiis propriis insidentem, nec studeremus ad perfectionis umquam peruenire feruorem, sed
15 ne frugalitatis quidem distractionem uel continentiae teneremus, nisi nos haec titillatio carnis incremens humiliaret atque retunderet et aduersus spiritalium quoque uitiorum purgationem sollicitos redderet et intentos.

XVII. Denique in his qui spadones sunt corpore idcirco
20 hunc animi teporem plerumque inesse deprehendimus, quia uelut absoluti ab hac necessitate carnali nec labore continentiae corporalis nec contritione cordis se existimant indigere, et hac securitate resoluti numquam perfectionem cordis, sed ne spiritalium quidem uitiorum purgationem uel quaerere in
25 ueritate uel possidere festinant. qui status a carnali qualitate discedens efficitur animalis, qui est procul dubio deterior gradus. ipse est enim qui de frigido ad tepidum transiens detestabilior domini uoce signatur.

1 possidere <i>DOX</i>	5 perniciosiori <i>D</i> ¹	6 adque <i>VOP</i>
emulumentum <i>VP</i> ¹	7 consecuturus <i>V</i>	consecutores <i>D</i> ¹
<i>PXv</i>	8 uirtute <i>W</i>	9 habuisse <i>V</i>
10 illa <i>om. PXc</i>	11 deiecti <i>D</i> ¹	12 utpote <i>V</i> ¹ <i>PX</i>
13 uel] aut <i>P</i>	14 iudicem <i>D</i>	15 nec <i>X</i>
<i>Xv</i>	16 adque <i>VOP</i>	17 fragilitatis <i>D</i> ¹ <i>O</i>
18 sollicitus <i>V</i>	19 intentus <i>V</i>	20 qui <i>O</i>
21 se] esse <i>O</i>	22 existimant <i>V</i> : existimant <i>D</i>	23 extimant <i>O</i>
aestimant <i>WPXv</i>	24 haec <i>W</i> ¹	25 nec <i>X</i>
26 discedens <i>VD</i> ¹ <i>W</i> : descen-	27 dens <i>D</i> ² <i>OXv</i>	28 descendens <i>P</i>
29 qui] que <i>O</i>		

XVIII. GERMANVS: De utilitate conluctationis quae inter carnem ac spiritum suscitatur, quantum uidetur nobis, euidenter expressum est, ita ut eam ipsis quodammodo manibus nostris palpabilem factam esse credamus. et idcirco hanc quoque rationem nobis similiter cupimus aperiri, quid intersit inter 5 carnalem et animalem uirum uel quemadmodum animalis carnali possit esse deterior.

XVIII. DANIHEL: Secundum definitionem scripturae tres sunt animarum status, primus carnalis, secundus animalis, tertius spiritalis. quos in apostolo ita legimus designari. nam 10 de carnalibus dicitur: lac uobis potum dedi, non escam: necdum enim poteratis. sed nec adhuc quidem potestis: adhuc enim estis carnales, et iterum: ubi enim est inter uos zelus et contentio, nonne carnales estis? de animali quoque taliter commemoratur: 15 animalis autem homo non percipit ea quae sunt spiritus dei: stultitia est enim illi. de spiritali uero: spiritalis autem examinat omnia, ipse autem a nemine diiudicatur, et iterum: uos qui spirituales estis instruite eos qui eiusmodi sunt in spiritu 20 lenitatis. itaque festinandum nobis est, ut cum renuntiantes desierimus esse carnales, id est a saecularium coeperimus conuersatione seiungi et ab illa manifesta carnis pollutione cessare, spiritalium statum protinus adprehendere tota uirtute nitamur, ne forte blandientes nobis, quod uidemur secundum 25 exteriorem hominem huic renuntiasse mundo uel carnalium fornicationum deseruisse contagia, tamquam qui summam perfectionis per hoc adprehenderimus, remissiores deinceps erga emundationem ceterarum passionum lentioresque reddamur et

11 I Cor. 3, 2 13 l. c. 3 16 I Cor. 2, 14 18 l. c.
15 19 Gal. 6, 1

2 quantus *D*¹ 3 ipsi *O* 5 aperire *D*¹ 8 daniel *OX*
11 carnalibus *V*: carnali ita *D* carnali *WOPX*_v dedit *O*
12 nec *DWOPX*: ne *V* 13 et iterum *in marg. m. 2 W*
15 animale *O* aliter *PX* 16 percept *V* 17 enim est *OX*
19 deiudicatur *D¹P¹* iudicatur *OX* spiritalis *V* 20 instruite
D¹P¹ in *om. O* 22 saecularium *D* 29 emundationem *WP¹*

inter utraque detenti gradum spiritalis profectus adsequi nequeamus, existimantes ad perfectionem nobis abunde sufficere, quod exteriore homine uideamur de conuersione mundi huius ac uoluptatibus segregati, uel quod inmunes simus a corruptela
 5 et conmixtione carnali, et ita inuenti in illo tepido statu, qui deterrimus iudicatur, euomendos nos ex ore domini secundum eius sententiam nouerimus ita dicentis: utinam calidus esses aut frigidus. nunc autem tepidus es, et incipiam te euomere ex ore meo. nec inmerito eos
 10 dominus, quos iam in uisceribus receperat caritatis, noxie tepefactos cum quadam conuulsione pectoris sui euomendos esse pronuntiat, qui cum salutarem quodammodo ei potuissent praebere substantiam, auelli ab eius uisceribus maluerunt, tanto deteriores effecti illis qui numquam ori dominico inlati
 15 sunt cibis, quanto id quod nausea compellente proicimus odibilis detestamur. quidquid enim frigidum est, etiam ore nostro susceptum uertitur in calorem et salutifera suauitate percipitur. quod autem semel uitio perniciosi teporis abiectum est, non dicam labiis admouere, sed etiam minus intueri
 20 sine ingenti horrore non possumus. rectissime ergo pronuntiat 4 esse deterior, quia facilius ad salutarem conuersionem ac perfectionis fastigium carnalis quis, id est saecularis uel gentilis accedit, quam is qui professus monachum nec tamen uiam perfectionis adripiens secundum regulam disciplinae ab
 25 illo semel spiritalis feruoris igne discessit: ille namque corporalibus saltem uitii humiliatus atque inmundum se sentiens

7 Apoc. 3, 15—16

1 gradu O	4 corruptella VP	correptella D ¹	6 teterrimus
D ¹ WO	euomendus V	8 essis D ¹	aut] hac O ¹ fridus
D ¹	10 noxia ^o et D	noxios et PX	11 tepefactus V ¹ D ¹
euomendus V	13 euelli OPX	malluerunt DWP	15 nausia
D ² WOPX	odibilibus D ¹	16 quidquid DOP: quicquid VWX	
18 percipitur V ¹	20 post possumus in O cap. XX incipit	ergo	
om. D ¹	21 qui O	22 secularis DPX	23 accedet D ¹ P ¹
is om. O	24 perfeccionis D	25 spiritali feruore segnis PX	
26 saltem O	adque VOP		

contagione carnali ad fontem uerae purificationis ac perfectionis
 culmen quandoque conpunctus adcurreret et horrescens illum in
 quo est infidelitatis gelidissimum statum spiritus ardore suc-
 5 census ad perfectionem facilius conuolabit. nam qui semel ut
 diximus tepido exorsus initio monachi coepit abuti uocabulo, 5
 nec tamen humilitate ac feruore quo debuit iter huius pro-
 fessionis adripuit, infectus semel hac miserabili lue et in ea
 quodammodo resolutus nec ex sese ulterius perfecta sapere nec
 alterius poterit monitis erudiri. dicit enim in corde suo se-
 cundum illam domini sententiam: quia diues sum et 10
 6 locuples et nullius egeo. cui illud quoque quod subse-
 quitur consequenter aptabitur: tu autem es miser et
 miserabilis et pauper et caecus et nudus: in eo factus
 etiam saeculari deterior, quod nec miserum se nec caecum ac
 nudum aut emendatione dignum uel egere monitis alicuius 15
 aut institutione cognoscit et ob hoc ne exhortationem quidem
 ullam uerbi salutaris admittit, non intellegens ipso monachi
 se nomine praegrauari ac deprimi opinione cunctorum, qua
 dum creditur ab omnibus sanctus et uelut dei famulus colitur,
 necesse est ut in futuro uehementiori iudicio poenaeque sub- 20
 7 datur. postremo quid diutius inmoramur in his quae nobis
 experimento satis conperta sunt ac probata? frequenter uidimus
 de frigidis atque carnalibus, id est de saecularibus ac paganis
 ad spiritalem peruenisse feruorem, de tepidis atque animalibus
 omnino non uidimus. quos etiam per prophetam ita legimus 25

10 Apoc. 3, 17

12 l. c.

2 adcurreret <i>D¹W¹O</i> :	adcurrit <i>VD²W²PX</i>	3 qua <i>D¹</i>	suscen-
sus <i>O</i>	4 conuolauit <i>D¹</i>	5 uocabulo <i>D¹</i>	6 quod <i>D¹W¹O</i>
inter <i>D¹</i>	7 arripuit <i>W</i>	hac] ac <i>W a O</i>	laue <i>O</i>
<i>PX</i>	9 monitis poterit <i>D¹</i>	erudire <i>D¹</i>	8 se
<i>W</i>	11 lucuples <i>D</i>	et locuples <i>om. W</i>	10 sententenciam
<i>WO</i>	12 competenter <i>D¹</i>	competenter <i>W</i>	ego <i>W¹</i>
es (es <i>in</i> est <i>mutat.</i>) etiam <i>D</i>	14 ac] aut <i>D</i>	16 cognoscit <i>V</i>	illut
cognoscet <i>D¹</i>	nec <i>PX</i>	exhortatione <i>V</i>	exortationem <i>DWOX¹</i>
17 ipse <i>PX</i>	18 depremi <i>V</i> de \bar{p} mi <i>D¹</i>	quia <i>D²O</i>	20 uehe-
mentiore <i>VD¹</i>	pone \bar{q} <i>D¹</i>	penaque <i>WX</i>	23 adque <i>VOP</i>
24 adque <i>VOP</i>	25 profetam <i>DO</i>		

dominum detestari, ut spiritalibus uiris atque doctoribus prae-
cipiatur, ut ab eis monendis docendisque discedant et nequa-
quam uelut in sterili atque infructuosa terra noxiisque sentibus
occupata semen uerbi salutaris expendant, sed ut contemnentes
5 eam nouam potius excolant terram, id est erga paganos ac
saeculares omnem doctrinae culturam ac uerbi transferant
salutaris instantiam, quod ita legitur: haec dicit dominus
uiro Iuda, et habitatori Hierusalem: nouate uobis
nouale, et nolite serere super spinas.

10 XX. Denique, quod pudet dicere, ita plerosque abrenuntiasse
conspicimus, ut nihil amplius inmutasse de anterioribus uitiis
ac moribus conprobentur nisi ordinem tantummodo atque
habitum saecularem. nam et acquirere pecunias gestiunt quas
nec ante possederunt, uel certe quas habuerant retinere non
15 desinunt aut, quod est lugubrius, etiam amplificare desiderant
sub hoc praetextu, quod uel famulos suos exinde semper uel
fratres alere se debere iustum esse contendunt, uel certe sub
obtentu congregandi coetus reseruant, quem uelut abbates
instituire se posse praesumunt. qui si in ueritate uiam per- 2
20 fectionis inquirerent, hoc potius tota uirtute perficere niterentur,
ut scilicet exuti non solum pecuniis, uerum etiam affectionibus
pristinis et distentionibus uniuersis semet ipsos singulares ac
nudos ita sub seniorum imperio conlocarent, ut curam non
modo aliorum nullam, sed ne sui quidem gererent. e contrario
25 autem euenit, ut dum fratribus praeesse festinant numquam
senioribus ipsi subiciantur et a superbia inchoantes, dum alios
instituire cupiunt, nec discere ipsi nec agere ea quae sunt

7 Hierem. 4, 3

1 adque <i>VWP</i>	3 stereli <i>WOP</i> ¹	adque <i>VP</i>	5 paganus
<i>V</i>	8 habitaturi <i>V</i>	habitatores <i>D</i> ¹	habitoribus (abit. <i>O</i>) <i>OXv</i>
<i>ihrlfm O</i>	uobis <i>om. PX</i>	9 noualem <i>D</i> ¹ <i>WX</i>	12 adque
<i>VP</i>	13 saecularem <i>WPX</i>	14 antea <i>DWOR</i>	possiderunt <i>V</i>
<i>WOX</i> ¹	hab(ab-O)uerunt <i>OPX</i>	15 logubrius <i>V</i> ¹	16 famulus suus
<i>V</i>	17 contendunt <i>OP</i> ¹ <i>X</i>	20 tanta <i>W</i>	21 effect. <i>O</i>
22 ipse <i>V</i>	23 nudus <i>V</i>	ita ut sub <i>W</i>	26 ipsis <i>V</i>
inquoantes <i>O</i>	alius <i>V</i>	27 ips (sic) <i>V</i>	

docenda mereantur: qui necesse est ut secundum saluatoris
sententiam caeci duces caecorum effecti pariter in foueam
3 cadant. cuius superbiae licet unum sit genus, duplex tamen
eius est species: una quae serietatem grauitatemque iugiter
imitatur, alia quae effrenata libertate in cachinnos fatuos 5
risusque dissoluitur. et illa quidem taciturnitate congaudet,
haec uero dedignatur silentio coartari nec confunditur passim
proloqui etiam res incongruas et ineptas, dum erubescit uel
inferior ceteris uel indoctior iudicari. alia ob elationem cleri-
catus ambit officium, altera despicit, utpote iudicans illud 10
aut dignitati pristinae aut uitae ac natalium suorum meritis
incongruum uel indignum. quarum quae deterior pronuntianda
4 sit, uniuscuiusque discutiatur ac perpendatur examen. unum sane
atque idem inoboedientiae genus est uel propter operationis
instantiam uel propter otii desiderium senioris uiolare man- 15
datum, tamque dispendiosum est pro somno quam pro uigilia
monasterii statuta conuellere, tantundemque est abbatis transire
praeceptum ut legas, quantum si contempnas ut dormias, nec
alius superbiae fomes est pro ieiunio fratrem quam pro refectione
neglegere, nisi quod perniciosiora et a remediis longinquiora 20
sunt uitia quae sub specie uirtutum et imagine spiritalium
rerum uidentur emergere, quam illa quae ex aperto pro carnali
uoluptate gignuntur. haec enim uelut palam expositi ac
manifesti languores et arguuntur comminus et sanantur, illa uero,
dum sub praetextu uirtutum teguntur, incurata perdurant et 25
deceptos quosque periculosius faciunt ac desperatius aegrotare.

2 cf. Mt. 15, 14

3 cadent *V* ienus *O* 4 serenitatem (enit *in ras.*) *D* seriem
O 5 cachinnus *V* chachinnos *DX*² cacinnos *W*¹*O*¹ fatuus *V*
6 risosque *D*¹ risoque *O* 7 quortari *O* 8 erubiscit *VD*¹
10 dispicit *D*¹*P*¹ utpute *V**PX* 11 ac] aut *DX* 12 quae
om. V 14 adque *VWP* idem *om. W* est... instantiam
om. O 15 senioris sui *O* 16 uigelantia *V* uigilantiâ *W*
17 tantūdemque *DO* tantum denique *PX*^v 19 ieiunium *O* 20 et
a *om. W*¹ 22 rerum] uirtutum *O* 23 uelud *VP* 24 mani-
feste *D*¹ langoris *O* 25 suptextu *D*¹ 26 deceptus *V*
disperatius *DWO*

XXI. Nam illud ridiculum qualiter expromatur, quod non-
 nullos post illum primae renuntiationis ardorem, quo uel res
 familiares uel opes plurimas ac militiam saeculi relinquentes
 semet ipsos ad monasteria contulerunt, tanto cernimus studio
 5 in his, quae penitus abscidi non possunt et quae nequeunt in
 hoc ordine non haberi, quamuis parua uiliaque sint, esse de-
 uinctos, ut horum cura pristinarum omnium facultatum superet
 passionem. quibus profecto non magne proderit maiores opes
 ac substantias contempsisse, quia affectus earum, ob quos
 10 illae contemnendae sunt, in res paruas atque exiguas trans-
 tulerunt. nam uitium cupiditatis et auaritiae, quod erga species 2
 pretiosas exercere non possunt, circa uiliores materias retinentes
 non abscidisse, sed conmutasse se probant pristinam passionem.
 nam nimia deuincti diligentia erga curam psiathii, sportellae,
 15 sagelli, codicis aliarumque similium rerum quamuis uilissima-
 rum eadem tamen qua antea libidine detinentur. quae etiam
 tanta aemulatione custodiunt atque defendunt, ut pro ipsis
 aduersus fratrem commoueri eos et quod est turpius etiam
 litigare non pudeat. in quibus adhuc aegritudine cupiditatis 3
 20 pristinae laborantes haec eadem, quae usus corporis possidere
 monachum uel necessitas cogit, secundum numerum mensuram-
 que communem non sunt habere contenti, in hoc quoque sui
 cordis auaritiam designantes, cum uel ea quibus uti necesse
 est propensius student habere quam ceteri, uel excedentes
 25 diligentiae modum peculiariter ea adtentiusque custodiunt et
 ab aliorum contrectatione defendunt, quae uniuersis fratribus
 debent esse communia. quasi uero differentia tantummodo 4

1 nonnullus *V*¹ 2 quod *O*¹ 3 militia *D*¹ reliquentes
D 4 monasterium *O* 6 habere *D*¹*P*¹ diuinctus *V*
8 magne *WP* 9 contempnissee qui *O* 10 adque *VWOP*
12 retinentes *D*¹*P*¹ 13 pristinam passionem *om. V* 14 ^{sp}siathi-i
D psiatii *O* psiati* *P* psiathi *X* sportelli *V* sportille *P*
15 sagelli *VD*²*WOX*: sagilli *P* saccelli *D*¹ *cf. Instit. V, 30, 1*
codices *D*¹*P*¹ *post codicis addunt PXv*: mattae 17 adque *VW*
P 18 aduersis *D*¹ commouere *D*¹ 19 litigigare *W*¹ 24 stu-
deant *OP* 25 custodiunt *V* 26 illorum *O* 27 communia *D*¹

metallorum et non ipsa passio cupiditatis habeatur in noxa, et pro rebus quidem magnis irasci non liceat, pro uilioribus uero hoc ipsum fecisse sine culpa sit, et non idcirco pretiosiores abiecerimus materias, ut facilius disceremus uiliora contemnere. quid enim differt utrum quis perturbationem cupiditatis erga opes amplas atque magnificas an erga uiliores exerceat species, nisi quod in eo reprehensibilior iudicandus est, quod qui maxima spreuerit minimis obligetur? ideoque perfectionem cordis abrenuntiatio ista non obtinet, quia cum censum habeat pauperis, non abiecit diuitis uoluntatem. 10

1 innoxia *D¹OPX¹* 3 ipsud *P* 4 discernemus *D¹* 6 ad-
que *VP* 8 quod cum maximas *O* spuerit *D* in minimis
WX 9 optinet *W* 10 uoluntatem. Explicit conlatio (coll *P*)
abbatis danielis (danielis *OX*) de concupiscentia (concupisc. *W*)
carnis ac (et *OP*) spiritus *VDWOPX* Incipiunt capitula de abbte
si (i in e mutat.) sarapionis elationibus *D* Incipit conlatio abbatis
sarapionis (serap. *X*) de octo principalibus uitiiis (uitiis princilibus *O*)
OX Incipit capitulatio eiusdem *O*

V.

CONLATIO ABBATIS SARAPIONIS.

DE OCTO VITIIS PRINCIPALIBVS.

CAPITVLA.

- 5 I. Aduentus noster ad abbatis Sarapionis cellam et inquisitio de generibus et impugnatione uitiorum.
- II. Narratio abbatis Sarapionis de octo principalibus uitiiis.
- III. De duobus uitiorum generibus et efficientia eorum quadripertita.
- 10 IIII. Recapitulatio de gastrimargiae et fornicationis passione et curatione earum.
- V. Quomodo dominus noster solus absque peccato temptatus sit.
- VI. De ratione temptationis qua a diabolo adpetitus est dominus.
- 15 VII. De consummatione cenodoxiae et superbiae sine ministerio corporali.
- VIII. De filargyria, quod extra naturam sit, et quid intersit inter ipsam et naturalia uitia.
- 20 VIIII. De ira atque tristitia, quod inter accedentia uitia plerumque <non> inueniantur.

5 serapionis *D²X* 7 serapionis *D²X* uitis *O* 8 et *om.*
O efficientia *O* 14 a *om.* *O* diabulo *D¹X* appetitus
D²O temptatus *X(v)* 18 filargyria *DOX* 19 inter *om.* *D¹*
20 adque *O* accedentia *D¹* (*deleuit D²*): accidentia *X* iacentia *O*
21 non *addidi*: *cf. cap. 9 et Instit. VIIII, 5*: manifestissime comprobatur non semper nobis aliorum uitio commotionum stimulos excitari (*ceterum errore quodam seu auctoris seu librariorum capitum VIIII et VIIII tituli et ipsa capita inter se non plane congruunt*) inueniuntur *O*

- X. De sex uitiorum concordia et duorum ab eis dissi-
dentium cognatione.
- XI. De origine et qualitate uniuscuiusque uitii.
- XII. In quo sit utilis cenodoxia.
- XIII. De uaria obpugnatione omnium uitiorum. 5
- XIIII. De instituendo aduersum uitia certamine secundum
ipsorum infestationem.
- XV. Nihil nos posse aduersus uitia sine auxilio dei nec
debere nos in eorum extolli uictoria.
- XVI. De significatione septem gentium quarum Israhel 10
accepit terras, et quare alibi septem, alibi multae
gentes esse dicantur.
- XVII. Interrogatio de comparatione septem gentium et octo
uitiorum.
- XVIII. Responsio, quomodo secundum octo uitia octo gentium 15
numerus impleatur.
- XVIII. Cur una quidem gens deseri, septem uero iubeantur
extingui.
- XX. De natura gastrimargiae ad similitudinem aquilae
comparatae. 20
- XXI. De perseuerantia gastrimargiae aduersus philosophos
disputata.
- XXII. Cur Abrahae praedixerit deus decem gentes expugnan-
das a populo Israhelis.
- XXIII. Quomodo nobis utile sit uitiorum terras possidere. 25
- XXIIII. Quod terrae, de quibus expulsi sunt populi Chananae-
orum, semini Sem fuerint deputatae.

1 *titulum om. D¹, addidit D² in marg., numero non adiecto*
 discedentium O 2 cogitatione D 5 omnium om. O 6 ad-
 uersus O secundum D¹ 8 aduersum Xv 10 quorum frhl
 O isrl X 11 accipit X alibi septem om. O 12 di-
 cuntur O 13 *numerum om. D* 17 quur OX gens quidem
 Xr iubentur X 20 conporate D¹ comparandae X 21 filo-
 sofos O philosophos X 23 quur OX abraae O habraae X
 24 frhl O isrl X 25 utile nobis Xv terra O 26 channa-
 neorum D¹ cananeorum O 27 fuerunt D

XXV. Testimonia diuersa super significatione octo uitiorum.

XXVI. Quod deuicta passione gulae inpendendus sit labor ad uirtutes ceteras obtinendas.

XXVII. Quod non idem proeliorum ordo sit qui ponitur in catalogo uitiorum.

I. In illo coetu antiquissimorum senum fuit uir nomine Sarapion, adprime gratia discretionis ornatus, cuius conlationem operae pretium reor litteris tradere. ambientibus enim nobis ut de inpugnatione uitiorum aliqua disputaret, quibus origines eorum et causae manifestius panderentur, ita exorsus est.

II. Octo sunt principalia uitia quae humanum infestant genus, id est primum gastrimargia, quod sonat uentris ingluuies, secundum fornicatio, tertium filargyria, id est auaritia siue amor pecuniae, quartum ira, quintum tristitia, sextum acedia, id est anxietas seu taedium cordis, septimum cenodoxia, id est iactantia seu uana gloria, octauum superbia.

III. Horum igitur uitiorum genera sunt duo. aut enim naturalia sunt ut gastrimargia, aut extra naturam ut filargyria. efficientia uero quadripertita est. quaedam enim sine actione carnali consummari non possunt, ut est gastrimargia et fornicatio, quaedam uero etiam sine ulla corporis actione complentur, ut est superbia et cenodoxia. nonnulla commoti-

2 XVI *D* passionē *D* gulae *O* sit *eras. in D* 4 item
*D*¹ ordo proeliorum *Xv* 5 catalago *DX* cataloco *O* uiciorum.
Finiunt capitula *D* Incipit conlatio (coll *P*) abbatis (*om. P*)
sarapionis (serap. *P*) de octo uitiiis principalibus (princ. uitiiis *P*) *VW*
P Incipit conlatio abbt sarapionis *D* Incipit liber quintus de
octo uitia principalis eiusdem *O* Incipit conlatio *X* 6 anti-
quisim. *D*¹ 7 serapion *WX* 8 literis *X* 10 panderetur
O, post quod uerbum statim cap. 2 incipit 11 uanum *D*¹
12 quod . . . ingluuies *om. W* 13 fylargyria *V* fylargyria *W* filar-
gyria *DOPX* seu *O* 14 amur *V* accedia *W*¹ 15 an-
sietas *O* 17 generis *O* 18 castrimargia *W*¹*P* filargyria
DOPX 20 consumari *W* 21 etiam *om. O*

onis suae causas extrinsecus capiunt, ut est filargyria et ira, alia uero intestinis motibus excitantur, ut est acedia atque tristitia.

III. Et ut haec eadem non solum disputatione quantum possumus breui, sed etiam scripturarum testimoniis manifesti-⁵ ora reddamus, gastrimargia et fornicatio, cum naturaliter nobis insint (nam nonnumquam etiam sine ullo animi incitamento solius instigatione ac pruritu carnis oriuntur), materia tamen ut consummentur egent extrinsecus et ita in effectum corporali actione perueniunt. unusquisque enim temptatur¹ a propria concupiscentia. deinde concupiscentia cum fuerit concepta parit peccatum, peccatum uero cum fuerit consummatum generat mortem.² nam nec primus Adam per gastrimargiam decipi potuit, nisi escae materiam habens in promptu abusus ea fuisset inlicite,¹⁵ nec secundus sine cuiusdam materiae inlicitatione temptatur, cum dicitur ei: si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. fornicatio quoque quod non nisi per corpus perficiatur, omnibus patet, ita de hoc spiritu dicente deo ad beatum Iob: et uirtus eius in lumbis, et potestas²⁰ eius super umbilicum uentris. ideoque haec specialiter duo, quae ministerio carnis explentur, extra illam spiritalem animae curam egent peculiarius etiam continentia corporali, siquidem ad retundendos horum stimulos non sufficiat sola mentis intentio (ut nonnumquam solet aduersus iram seu²⁵ tristitiam ceterasque fieri passiones, quas etiam sine ulla carnis afflictione sola nouit expugnare mentis industria), nisi

10 Iac. 1, 14—15

17 Mt. 4, 3

20 Iob 40, 11 (LXX)

1 filargyria	DOPX	2 accidia	W ¹ P	adque	VOP
5 scriburarum	W	7 animae	Xv	8 matheria	W
consumuntur	WP	10 actione	om. O	11 a] ad	D ¹ : om. X
13 consummatum	W	consummatum fuerit	D	14 decepi	D ¹ O
15 aescas	D	prūptū	D	promptu	WO
ut] dicit	D ¹	iste	D ¹	sti	O ¹
X ² : lumbis eius	VD ² P ¹ X ¹ et Vulg.	19 dño	O	20 lumbis	D ¹ WOP ²
V ¹ nun	D ¹	sufficit	PX	24 retundendus	V ¹
				stimulus	
				27 expurgare	O

etiam castigatio corporalis accesserit, quae ieiuniis, uigiliis et operis contritione perficitur, hisque fuerit remotio localis adiuncta, quia sicut amborum uitio, id est animae et corporis generantur, ita superari nisi utriusque labore non poterunt. 5 et licet beatus apostolus omnia uitia generaliter pronuntiauerit 4 esse carnalia, siquidem inimicitias et iras atque haereses inter cetera carnis opera numerauerit, nos tamen ad illorum curationes atque naturas diligentius colligendas duplici ea diuisione distinguimus. nam ex his quaedam dicimus esse carnalia, 10 quaedam uero spiritalia. et illa quidem carnalia, quae specialiter ad fotum sensumque pertinent carnis, quibus illa ita delectatur ac pascitur, ut etiam quietas incitet mentes inuitasque eas nonnumquam pertrahat ad suae uoluntatis adsensum. de quibus beatus apostolus in quibus, ait, et nos omnes 5 15 aliquando conuersati sumus in desideriis carnis nostrae, facientes uoluntatem carnis et cogitationum, et eramus natura filii irae sicut et ceteri. spiritalia uero dicimus, quae instinctu animae solius orta non solum nihil uoluptatis conferunt carni, sed etiam grauissimis 20 eam languoribus adficientia miserrimae iucunditatis pastu animam tantum nutriunt aegrotantem. et idcirco haec quidem simplici cordis indigent medicina, quae autem carnalia sunt, non nisi duplici quemadmodum diximus ad sanitatem curatione perueniunt. unde puritati studentibus plurimum confert, ut 25 harum carnalium passionum ipsas materias sibi primitus subtrahant, quibus potest uel occasio uel recordatio earundem passionum aegrotanti adhuc animae generari. necesse est enim 6 ut morbo duplici duplex adhibeatur curatio. nam corpori, ne

5 cf. Gal. 5, 19 sqq.

14 Eph. 2, 3

6 adque <i>VWOP</i>	hereses <i>DWOPX</i>	8 adque <i>VD¹WP</i>
dupplici <i>O</i> (<i>passim</i>)	11 fotum <i>VD¹WOP¹</i> : motum <i>D²</i> uotum <i>P²</i>	
totum sensum <i>X</i>	ita <i>om. O</i>	12 inquietet <i>O</i>
<i>VP</i> uoluptatis <i>O</i>	18 quae] p <i>D</i>	16 uoluptatem
tatis <i>VD¹</i>	carnis <i>D</i> carnis et <i>W</i>	19 uolun-
iucunditatis <i>V²WX</i>	22 indient <i>O</i>	20 languoribus <i>DOP</i>
digent <i>D¹</i>	23 curationemque <i>O</i>	medicinā <i>WO¹</i> medicina in-
beaturn <i>WO</i>	nec <i>OP</i>	26 pote est <i>O</i>
		28 adi-

concupiscentia in effectum temptet prorumpere, necessario effigies et materia inliciens subtrahenda est, et animae nihilominus, ne eam uel cogitatione concipiat, adtentior meditatio scripturarum et sollicitudo peruigil ac remotio solitudinis utiliter adponenda. in ceteris autem uitiiis humana consortia 5 nihil obsunt, quin immo etiam plurimum conferunt his qui carere eis in ueritate desiderant, quia frequentia hominum magis arguuntur, et dum lacescita crebrius manifestantur, celeri medicina perueniunt ad salutem.

V. Ideoque dominus noster Iesus Christus, cum apostoli 10 pronuntietur sententia temptatus fuisse per omnia secundum similitudinem nostram, dicitur tamen absque peccato, id est absque huius passionis contagio, nequaquam scilicet aculeos concupiscentiae carnalis expertus, quibus nos necesse est etiam ignorantes inuitosque conpungi, quippe cui 15 nulla inerat similitudo seminationis uel conceptionis humanae, ita rationem conceptus eius archangelo nuntiante: spiritus sanctus superueniet in te, et uirtus altissimi obumbrabit tibi: ideo et quod ex te nascetur sanctum uocabitur filius dei. 20

VI. In illis enim passionibus etiam ipse temptari debuit incorruptam imaginem dei ac similitudinem possidens, in quibus et Adam temptatus est, cum adhuc in illa inuiolata dei imagine perduraret, hoc est gastrimargia, cenodoxia, superbia, non in quibus post praeuaricationem mandati imagine dei ac 25 similitudine uiolata suo iam uitio deuolutus inuoluitur. gastrimargia namque est qua interdicti ligni praesumit

11 Hebr. 4, 15

17 Luc. 1, 35

2 inlicens *W* 3 nec *D*¹ concupiat *ut uidetur V*¹
 4 scribarum *D*¹ 5 uitiiis *om. D*¹ 7 frequenti *D*¹ 8 magis
*om. D*¹ **aguntur *D* 13 nequoquam *D*¹ 14 aculeus *V*
 15 inuitosque *V*¹ cui** *D* 17 arcangelo *O* 18 obumbravit
DO 19 ex] in *VX* nascitur *DP* nascetur ex te *O* 22 in-
 corruptam *V* 23 temptatus *W(O)* est *om. D*¹ 24 hoc] hac
*D*¹ cenodoxia *V* 25 post praeuaric.] praeuaricatione *W*
 in imagine *D*¹ 26 deuolutus inuoluitur] deuoluitur *D*¹ 27 prae-
 sumis *D*¹

edulium, cenodoxia qua dicitur: aperientur oculi uestri,
 superbia qua dicitur: eritis sicut dii, scientes bonum
 et malum. in his ergo tribus uitis etiam dominum salua-
 2 torem legimus fuisse temptatum, gastrimargia, cum dicitur
 5 ei a diabolo: dic ut lapides isti panes fiant, cenodoxia:
 si filius dei es, mitte te deorsum, superbia, cum
 ostendens illi omnia regna mundi et eorum gloriam dicit:
 haec tibi omnia dabo, si cadens adoraueris me, ut
 isdem quibus ille temptationum lineis adpetitus nos quoque
 10 quemadmodum temptatorem uincere deberemus suo doceret
 exemplo. ideoque et ille Adam dicitur et iste Adam, ille
 primus ad ruinam et mortem, hic primus ad resurrectionem
 et uitam. per illum omne genus hominum condemnatur, per 3
 istum omne genus hominum liberatur. ille de rudi atque
 15 intacta fingitur terra, hic de Maria uirgine procreatur. huius
 ergo ut suscipere eum temptationes oportuit, ita excedere
 necessarium non fuit. nec enim qui gastrimargiam uicerat
 poterat fornicatione temptari, quae ex illius abundantia ac
 radice procedit, qua ne ille quidem primus Adam fuisset elisus,
 20 nisi ante generatricem eius passionem deceptus inlecebris diaboli
 recepisset. et ob hoc filius dei non absolute in carne peccati
 uenisse dicitur, sed in similitudine carnis peccati.
 quia, cum esset in eo uera caro, manducans scilicet et bibens
 et dormiens, clauorum quoque confixionem in ueritate suscipi-

1 Gen. 3, 5 2 l. c. 5 Mt. 4, 3 6 l. c. 6 8 l. c. 9
 22 Rom. 8, 3

1 quia O 2 quę D¹ 5 a om. O diabulo DPX
 lapidis V istę D¹ 6 deorsum V 7 gloriam eorum D
 9 isdem WX: hisdem VDOP adpetitis D¹ 10 temptatorem
 V¹ temptatorem W(O) 11 ste O¹ 12 resurrectionem V
 uitam et resurrect. O 13 omne* V humanum W¹ con-
 demnatur... hominum om. D¹ condemnatur WD²P 14 stum
 O¹ omne* V adque VWP 15 uirg. maria O 16 tempta-
 tionē* (s eras.) D temptationes W(O) oportuit O 17 uiceret.
 V uincerat O uinceret X 18 qui D¹ habundantia DWPX
 19 quia nec O fuisset V 20 genetricem X diabuli VD¹P
 23 scilicet V: om. O

ens, peccatum eius quod praeuaricatione contraxit uerum non
 4 habuit sed imaginarium. non enim ignitos aculeos concupi-
 scentiae carnalis expertus est, qui etiam nolentibus nobis
 natura iam administrante consurgunt, sed huius quendam
 similitudinem naturam participando suscepit. nam cum omnia 5
 quae officii nostri sunt in ueritate conpleret et uniuersas in-
 firmitates gestaret humanas, consequenter huic quoque passioni
 putatus est subiacere, ut per has infirmitates etiam condici-
 onem huius quoque uitii atque peccati uideretur in sua carne
 5 portare. denique in his eum tantummodo uitii diabolus 10
 temptat, in quibus et illum primum deceperat, coniciens hunc
 quoque uelut hominem similiter in ceteris inludendum, si eum
 in illis quibus priorem deiecerat sensisset elisum. uerum ei
 secundum iam morbum, qui de radice principalis uitii pullu-
 larat, primo certamine confutatus inferre non potuit. uidebat 15
 enim nullatenus eum initialem causam huius aegritudinis susce-
 pisse eratque superfluum sperari ab eo fructum peccati, cuius
 6 eum semina uel radices nullo modo recepisse cernebat. licet
 secundum Lucan, qui postremam temptationem illam ponit
 in qua dicitur: si filius dei es, mitte te deorsum, haec 20
 superbiae passio possit intellegi, ita ut illa superior quam
 Matthaeus tertiam ponit, in qua iuxta praedictum Lucan
 euangelistam omnia ei regna mundi in puncto temporis osten-
 dens diabolus repromittit, accipiatur passio filargyriae, quod
 scilicet post gastrimargiae uictoriam fornicatione eum temptare 25
 non praeualens ad filargyriam transierit, quam radicem esse

20 Luc. 4, 9 22 cf. Mt. 4, 8 sqq. 26 cf. I Tim. 6, 10

2 i*maginarium V ignitus aculeus V¹ 3 nubis V
 4 iam om. D¹ quādam D 5 suscipit V¹D 7 passione
 D¹ 8 putatū D corr. conditionem DWX 9 uitii om.
 D¹ adque VP peccato D¹ uideritur V¹ 10 portare
 V¹ diabolus VP diabolū D¹ 12 simpliciter DW 13 ei] eis
 D 14 pollularat D¹ 16 suscipisse V¹P 17 sperare D²O
 19 lucan VWO: lucam DX lucanū P, item infra 21 intelligi
 V¹O 22 mattheus VDW matheus PX 22 iusta O¹
 24 diabolus V¹P filargyriae DWOPX 25 scilicet V¹
 uicturiam V¹ 26 fylargyriam V filargyriam DWOPX

malorum omnium nouerat, in qua iterum superatus nullum ei uitium ex his quae sequebantur eam ausus ingerere, quippe quae nouerat de eius radice ac fomite pullulare, ad extremam superbiae transilierit passionem, qua nouerat etiam perfectos
 5 quosque deuictis omnibus uitiis posse pulsari, qua etiam uel se ipsum, cum esset Lucifer, uel conplures alios absque ullo incitamento praecedentium passionum de caelestibus meminerat conruisse. iuxta hunc ergo quem praediximus ordinem, qui 7
 ab euangelista Luca describitur, etiam ipsa inlicitatio et figura
 10 temptationum, quibus uel illum primum uel istum secundum Adam callidissimus adgreditur inimicus, elegantissime congruit. illi namque dicit: aperientur oculi uestri, huic ostendit omnia regna mundi et gloriam eorum. ibi dicit: eritis sicut dii, hic: si filius dei es.

15 VII. Et ut de efficientiis ceterarum quoque passionum, quarum narrationem intercidere nos expositio gastrimargiae uel dominicae temptationis necessario compulit, eodem quo proposueramus ordine disseramus, cenodoxia atque superbia etiam sine ullo consummari solent ministerio corporali. in
 20 quo enim egent actione carnali, quae pro conuentia et uoluntate sola conquirendae laudis et humanae gloriae consequendae abunde ruinam generant animae captiuatae? aut quem effectum 2
 habuit corporalem praedicti Luciferi illius antiqua superbia, nisi quod eam tantummodo animo et cogitatione concepit, ita
 25 propheta commemorante: qui dicebas in corde tuo: in caelum conscendam, super astra dei ponam solium

12 Gen. 3, 5. Mt. 4, 8 14 Gen. 3, 5. Mt. 4, 6 25 Esai. 14, 13—14

1 ei] ei est O	2 qui D ¹	eam om. O	ausas D ¹ est ausus
W ausus est P ² X	3 ac om. O	fumite V	4 etiam] enim
O, sed deletum	perfectus V	5 quoque deuicti D ¹	6 se om.
D ¹	9 describitur W ¹	inlicitatione O	10 uel illum pri-
imum om. O	stum O ¹	12 adaperientur X	16 rationem
X	intercedere W ¹ PX ¹	18 adque VP	20 conibentia D ¹
O	21 consequendae] conquirendae W	23 corporale D	sub-
perbia V ¹	25 profeta VD	cūmemorante V	dicibas V ¹

meum. ascendam super altitudinem nubium, ero similis altissimo? qui sicut huius superbiae neminem habuit incentorem, ita ei consummationem criminis ruinaeque perpetuae cogitatio sola perfecit, et quidem cum adfectatae tyrannidis nulla fuerint opera subsecuta. 5

VIII. Filargyria et ira licet non sint unius naturae (nam prior extra naturam est, sequens uero originale uidetur in nobis seminarium possidere), simili tamen oriuntur modo: extrinsecus siquidem causas conmotionis plerumque concipiunt. etenim frequenter hi qui adhuc infirmiores sunt uel irritatione 10 uel instinctu quorundam in haec se corruisse uitia conqueruntur ac praecipitatos se uel ad iracundiam uel ad filargyriam aliorum prouocatione causantur. quod autem extra naturam sit filargyria, hinc liquido peruidetur, quia nec originale probatur in nobis habere principium nec de materia concipitur, quae 15 pertingit ad animae uel carnis participationem uitaeque substantiam. nihil enim ad usum ac necessitatem naturae communis praeter escam cotidianam ac potum certum est peruenire. reliquae uero uniuersae materiae quantolibet studio atque amore seruentur, alienae tamen ab humana indigentia etiam 20 usu uitae ipsius adprobantur. ideoque hoc uelut extra naturam existens non nisi tepidos ac male fundatos monachos pulsat, quae autem naturalia sunt etiam probatissimos monachorum et quidem in solitudine conmorantes adtemptare non desinunt. 3 et in tantum hoc uerissimum conprobatur, ut etiam gentes 25 nonnullas ab hac passione, id est filargyriae, liberas omnimodis

2 altissimu V¹ 4 perficit D equidem OX adfectatae
W¹: affectatae VD²W²P²X affectatae D¹P¹ effectate O 5 subsecuta
D 6 filargyria W: filargyria *rell.* 7 esse O origenale V¹
8 oriuntur V 10 hii OP 11 corruisse V¹ 12 praecipitatus
V filargyriam VDOPX fylargyriam W 14 filargyria V: fylar-
gyria W filargyria DOPX origenale P 15 nubis V con-
cepitur V 18 praetir V cottid. WX puenire V 19 re-
liqua W uniuirsae V¹ adque VP 20 aliena W 22 exi-
stens O fundatus V monachus VO 23 probissimus
V. munachorum V 24 equidem OX¹ 25 uirissimum V¹
26 habac O filargyriae VD: fylargyriae W filargyrie OX filar-
gyria P(v)

agnoscamus, quia nequaquam uitii huius aegritudinem usu et
 consuetudine receperunt. illum quoque priorem mundum qui
 ante diluuium fuit diutissime concupiscentiae huius rabiem
 credimus ignorasse. quae etiam in unoquoque nostrum recte
 5 abrenuntiante sine ullo labore probatur extingui, cum scilicet
 uniuersis quis facultatibus abiectis ita expetierit coenobii
 disciplinam, ut ex eis ne unum quidem denarium sibimet
 superesse patiatur. cuius rei testes multa hominum milia 4
 possumus inuenire, qui cum sub momento breuissimo dispersis
 10 omnibus substantiis suis ita hanc eradicaerint passionem, ut
 ne tenuiter quidem ab ea pulsantur ulterius, nihilominus omni
 tempore contra gastrimargiam pugnantes, nisi ingenti circum-
 spectione cordis et abstinentia corporis dimicarint, securi esse
 non possunt.

15 VIII. Tristitia et acedia nulla quemadmodum superiora
 diximus accedente extrinsecus prouocatione generari solent.
 nam solitarios quoque et in heremo constitutos nullique
 humano conmixtos consortio frequenter atque amarissime uexare
 noscuntur. quod esse uerissimum, quisque fuerit in solitudine
 20 conmoratus et pugnas hominis interioris expertus, ipsis experi-
 mentis perfacile conprobabit.

X. Haec igitur octo uitia licet diuersos ortus ac dissimiles
 efficientias habeant, sex tamen priora, id est gastrimargia,
 fornicatio, filargyria, ira, tristitia, acedia quadam inter se
 25 cognatione et ut ita dixerim concatenatione conexas sunt, ita
 ut prioris exuberantia sequenti efficiatur exordium. nam de

1 uitii *W*¹ 2 consuetudine *V*¹ 3 deluuium *VP*¹ 4 qui
*D*¹ 8 cui *D* 11 tenuiter *V*¹ pulsantur *D*¹ omne *O*
 12 circumspectione *V* 13 dimicarint *WD*²*O*: dimicarent *VD*¹*P*
 dimicauerint *X* 16 extrinsecus *V* 17 salitarios *D*¹ quo-
 que *VOPX*: quosque *DW* haerimo constitus *V* nulloque
O 18 conmixtus *VD*¹ adque *VP* amarissime *V*
 19 quisque cum *OX* 20 interiores *W*¹ 21 conprobauit *D*¹*W*¹
 22 diuersus *W*¹ ortus] hostes *O* difficiles *O* 24 filargyria
WOPX 25 concatenatione *VW*¹ 26 aut *W*¹ sequentis
*D*²*W*²*P*

abundantia gastrimargiae fornicationem, de fornicatione filargyriam, de filargyria iram, de ira tristitiam, de tristitia acediam necesse est pullulare. ideoque simili contra haec modo atque eadem ratione pugnandum est et a praecedentibus semper
 2 aduersus sequentes oportet nos inire certamina. facilius enim 5 cuiuslibet arboris noxia latitudo ac proceritas exarescet, si antea radices eius quibus innititur uel nudatae fuerint uel succisae, et infestantes umores aquarum continuo siccabuntur, cum generator earum fons ac profluentes uenae sollerti industria fuerint obturatae. quamobrem ut acedia uincatur, ante 10 superanda tristitia est: ut tristitia propellatur, ira prius est extrudenda: ut extinguatur ira, filargyria calcanda est: ut euellatur filargyria, fornicatio concupescenda est: ut fornicatio
 3 subruatur, gastrimargiae est uitium castigandum. residua uero duo, id est cenodoxia et superbia sibi quidem similiter 15 illa qua de superioribus uitiiis diximus ratione iunguntur, ita ut incrementum prioris ortus efficiatur alterius (cenodoxiae enim exuberantia superbiae fomitem parit), sed ab illis sex prioribus uitiiis penitus dissident nec simili cum eis societate foederantur, siquidem non solum nullam ex illis occasionem 20 suae generationis accipiant, sed etiam contrario modo atque ordine suscitentur. nam illis euulsis haec uehementius fruticant et illorum morte uiuacius pullulant atque subcrescunt.
 4 unde etiam diuerso modo ab his duobus uitiiis in pugnamur. in unumquodque enim illorum sex uitiorum tunc incidimus, 25 cum a praecedentibus eorum fuerimus elisi, in haec uero duo

1 habundantia WOPX	filargyriam DOPX	2 filargyria O
PX	3 pollulare D ¹ W ¹	adque VOP
4 ratione* V		
5 certamina V ¹	6 cuiuslibet V ¹	exarescet WD ² O: exarescit
VD ¹ PX	8 succisse O humores OPX	9 generatur V ¹ uanae
D ¹ sollerti D	10 obturatae VPX	12 extruenda O
filargyria DOPX	13 filargyria OPX	fornicatio concupiscenda
V ¹	15 dua O	siquidem O
V ¹ cenodoxia O	18 ex O	19 discedent O
21 accipiunt		
et suscitantur Ov	adque VP	22 fruticant DOX: fructificant
VW ¹ P frutificant W ²	23 uiuacius VDX	pollulant D ¹ W ¹
adque VP	24 diuerso V ¹	ad V ¹
25 unumquemque O		
incidimus D ¹ W ¹		

uictores et uel maxime post triumphos periclitamur incurrere. omnia igitur uitia, quemadmodum incremento praecedentium generantur, ita illorum deminutione purgantur. et hac ratione ut superbia possit explodi, cenodoxia est praefocanda, et ita
 5 semper prioribus superatis sequentia conuiescent et extinctione praecedentium residuae passiones absque labore marcescent. et 5 licet haec quae praediximus octo uitia illa qua commemorauimus ratione inuicem sibi conexa atque permixta sint, specialius tamen in quattuor coniugationes et copulas diuiduntur. gastrimargiae namque fornicatio peculiari consortio foederatur: 10 filargyriae ira, tristitiae acedia, cenodoxiae superbia familiariter coniugatur.

XI. Et ut singillatim nunc de uniuscuiusque uitii generibus disputemus, gastrimargiae genera sunt tria: primum quod ad 15 refectionem perurguet monachum ante horam statutam ac legitimam festinare, secundum quod expletione uentris et quarumlibet escarum uoracitate laetatur, tertium quod accuratiores ac delicatissimos desiderat cibos. quae tria non leui dispendio monachum feriunt, nisi ab omnibus istis pari studio 20 atque obseruantia semet ipsum expedire contenderit. nam quemadmodum absolutio ieiunii ante horam canonicam nullatenus praesumenda est, ita et uentris ingluuies et escarum sumptuosa atque exquisita praeparatio similiter amputanda. ex his enim tribus causis diuersae ac pessimae ualitudines 25 animae procreantur. nam de prima monasterii odium gignitur 2 atque exinde horror et intolerantia eiusdem concrescit habitaculi, quam sine dubio mox discessio ac fuga uelocissima sub-

1 pos *O* triumphus *V*¹ 2 quemadmodum incremento praecedentium *om. V* 3 diminutione *VD*²*W*²*X* deminutione *O*¹ 4 excludi *Pv* 5 extenctione *V*¹ 6 passionis *V* marcescent *D*¹
 7 qua] que *O* que *P* quam *D*²*P*² 8 adque *VP* sunt *O* 9 quattuor *OX* copolas *V* 11 filargyriae *OPX* 12 coniugantur *D*¹
 coniugabo *O* 14 disputamus *V*¹ 15 perurget *D* statutam oram
O hac *W(O)* 18 delictissimus *V*¹ dilectissimos *V*² deligat. *D*¹
*P*¹ cybos *DPX* tertia *O* 20 adque *VP* 21 absolutio *V*
 nullatinus *W* 23 adque *VP* est amput. *O* 24 diuirsae *V*¹
 26 adque *VP* 27 discissio *V* ac] aut *OXv* subsequatur *D*¹
 subsequetur *V*²*X*: subsequitur *V*¹*D*²*WP* subsequentur *O*

sequetur. de secunda igniti luxuriae ac libidinis aculei
suscitantur. tertia etiam inextricabiles filargyriae laqueos
nectit ceruicibus captiuorum nec aliquando monachum sinit
perfecta Christi nuditate fundari. cuius nobis passionis inesse
uestigia isto quoque deprehendimus indicio, cum forte ad 5
refectionem detenti ab aliquo fratrum contenti non sumus eo
sapore cibos sumere quo ab exhibente conditi sunt, sed quiddam
superfundi eis uel adici inportuna atque effrenata poscimus
3 libertate. quod fieri penitus non oportet tribus de causis.
primo quia mens monachi semper debet in omni tolerantiae 10
ac parcitatis exercitatione uersari et secundum apostolum
discere in quibus est sufficiens esse. nullatenus enim poterit
uel occulta uel maiora corporis desideria refrenare, quisque
degustatione modicae insuauitatis offensus ne ad momentum
quidem delicias gutturis sui ualuerit castigare. secundo quod 15
nonnumquam euenit, ut ad horam desit illa species quae
postulatur a nobis et uerecundiam necessitati uel frugalitati
suscipientis incutimus, publicantes scilicet paupertatem eius
quam soli deo cognitam esse maluerat. tertio quod interdum
solet sapor ille quem nos adici poscimus aliis displicere, et 20
inuenimur iniuriam multis, dum nostrae gulae ac desiderio
satisfacere cupimus, inrogare. propter quod omnimodis haec
4 in nobis est castiganda libertas. fornicationis genera sunt tria.
primum quod per conmixtionem sexus utriusque perficitur.
secundum quod absque femineo tactu, pro quo Onam patri- 25

11 cf. Phil. 4, 11

25 cf. Gen. 38

1 luxoriae *WP* aculeis *D¹O* 2 suscitatur *O* enim
etiam *O* inextricabilis *D¹* filargyriae *WOPX* 3 ciruicibus
V¹ manachum *V* 4 perfectam *W¹* nubis *V¹* 5 de-
prehendemus *O* 7 cibus *V* 8 adque *VP* 11 partitatis
V 12 nullatinus *W¹* potuerit *D¹* 14 insanitatis *O corr.*
15 dilicias *DP* 17 postolatur *V* et] ut *O* uericundiam ne-
cissitati *V* frugalitate *D¹* frugaletati *W¹* fragilitati *O* 18 su-
scipientes *D* 19 cognitum *D¹* maluerunt *O* 20 solit *D¹*
21 in iniuriam *O* guile *O* 23 nubis *V¹* furnicationis *V*
25 foemeneo *D¹* onam *VD²*: unam *D¹* her *WP²X* haer *D² s. l.*
hoher *P¹*: om. *O* iudae patriarce *O*

archae Iudae filius a domino percussus legitur, quod in
 scripturis sanctis inmunditia nuncupatur. super quo apostolus:
 dico autem innuptis et uiduis, bonum est illis si
 sic manserint sicut et ego. quod si se non conti-
 5 nent, nubant: melius est enim nubere quam uri.
 tertium quod animo ac mente concipitur, de quo dominus in
 euangelio: qui uiderit mulierem ad concupiscendum
 eam, iam moechatus est eam in corde suo. quae tria 5
 genera beatus apostolus pari modo extinguenda pronuntians
 10 mortificate, inquit, membra uestra quae sunt super
 terram, fornicationem, inmunditiam, libidinem et
 cetera, et iterum de duobus ad Ephesios: fornicatio et
 inmunditia nec nominetur in uobis, et iterum: illud
 autem scitote, quod omnis fornicator aut inmundus
 15 aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet
 hereditatem in regno Christi et dei. quae tria ut a 6
 nobis pari obseruatione caueantur, similis nos eorum a regno
 Christi atque una deterret exclusio. filargyriae genera sunt
 tria. primum quod renuntiantes diuitiis ac facultatibus suis
 20 spoliari non sinit. secundum quod ea, quae a nobis dispersa
 sunt uel indigentibus distributa, resumere nos maiore cupidi-
 tate persuadet. tertium quod ea, quae ne antea quidem
 possedimus, desiderari adquireue compellit. irae genera sunt 7
 tria. unum quod exardescit intrinsecus, quod Graece θυμὸς
 25 dicitur. aliud quod in uerbum et opus effectumque prorumpit,

3 I Cor. 7, 8-9 7 Mt. 5, 28 10 Col. 3, 5 12 Eph.
 5, 3 13 l. c. 5

2 nuncupatur VO	quod O	4 permanserint OX	8 moecatus
V eam om. OP	9 modo] modo docet O	10 inquit VDW	
P membra D ¹ O	11 fornicationem V	libidinem.... 13 in-	
munditia om. V	12 efesios O	13 nominatur V	illum O
14 fornicatur V	16 heridetatem V	trea D ¹	17 simelis V
similes D ¹	18 adque VOP	deterrit W ¹ P	deterreat O
D ¹ diuicias hac facultatebus D ¹	20 nubis V ¹	21 maiori	
W ² X	22 ante O	23 possidemus VD ¹ P	24 exardiscit
V ¹ intrinsicus V	grece DWOX	ευνος V	εμνος D
ευνωτος W	ορνωτος O	ευνω-τος X	25 aliut DO

quod *ὀργή* nuncupatur. de quibus et apostolus: nunc autem deponite, inquit, et uos omnia, iram, indignationem. tertium quod non ut illa efferuens ad horam digeritur, 8 sed per dies et tempora reseruatur, quod *μῆνις* dicitur. quae omnia aequali sunt a nobis horrore damnanda. tristitiae genera 5 sunt duo. unum quod uel iracundia desinente uel de inlato damno ac desiderio praepedito cassatoque generatur, aliud quod de inrationabili mentis anxietate seu desperatione descendit. acediae genera sunt duo. unum quod ad somnum praecipitat aestuantes, aliud quod cellam deserere ac fugere cohortatur. 10 cenodoxia licet multiformis ac multiplex sit et in diuersas species diuidatur, genera tamen eius sunt duo. primum quo pro carnalibus ac manifestis extollimur rebus, secundum quo pro spiritualibus et occultis desiderio uanae laudis inflamur.

XII. Vna re tamen cenodoxia utiliter ab incipientibus ad- 15 sumitur, ab his dumtaxat qui adhuc uitiis carnalibus instigantur, ut uerbi gratia si illo tempore, quo fornicationis spiritu perurguentur, mente conceperint uel sacerdotalis officii dignitatem uel opinionem cunctorum, qua sancti et immaculati esse credantur, et ita inmundos concupiscentiae stimulos quasi turpes 20 atque indignos uel existimationi suae uel illi ordini iudicantes hac saltem contemplatione declinent, minore malo id quod

1 Col. 3, 8

1 *OPCH V OPIN DX opin W optunū O optñ P* nuncupatur
D¹ 2 inquit *VDWP* . omnia *D¹WX*: omnē (ē *in ras. m. 2*)
V et D²P 3 illa efferuens *scripsi*: illae feruent *V* illud (?) fer-
uens *D¹* illa feruens *D²* ille furor efferuens *W* ille fruens *P* utile fer-
uens *OX* ille feruor *r* illa feruenter *c* degeritur *VP* 4 quod *om.*
W *MHHIC D uñH-NIC W ΔΔHIC X* grece *MHNIC O* 7 prae-
pidito *V* generator *D¹* aliut *WO* 8 desperatione *D¹W*
descendet *V¹* 10 extuantes aliut *O* fugire *D¹* fugare *O*
12 quod *D¹X* 13 extulletur *V¹* extollitur *V²* quod *OX* 14 in-
flamur *DWOPr*: inflamatur (*atur in ras. m. 2*) *V* inflammamur
Xc 15 utileter *V¹* adsummetur *O* 16 is *O* 17 *sps V*
prourgentur *D¹* 18 sacirdotalis *V¹* 19 cunctorum *V¹* quia
D¹ creduntur *Pv* 20 immundus *V* quia si *D¹* 21 adque
VOP estimationi *D¹* existimationis *W* estimationis *O* sui *V¹*
ordine *D¹* 22 ac *WO¹* saltem *O*

maius est retundentes. satius enim est cenodoxiae uitio quem-
 cumque pulsari quam incidere in fornicationis ardorem, unde
 reparari aut non ualeat aut uix ualeat post ruinam. quem 2
 sensum ex persona dei unus prophetarum eleganter expressit
 5 dicens: propter me longe faciam furorem meum: et
 laude mea infrenabo te, ne intereas, id est ut dum
 cenodoxiae laudibus conpediris, nequaquam ad inferni profunda
 procurras et inreuocabiliter mortalium peccatorum consummati-
 one mergaris. nec mirum tantam passioni huic inesse uirtutem,
 10 ut inruentem quempiam in fornicationis labem ualeat refrenare,
 cum sit multorum experimentis saepissime conprobatum, quod
 ita eum quem semel ueneni sui peste corruperit infatigabilem
 reddat, ut faciat ab eo ne biduana quidem ieiunia uel triduana
 sentiri. quod etiam nonnullos in hac heremo frequenter noui- 3
 15 mus fuisse confessos, se in cenobiis Syriae constitutos quin-
 diebus refectionem cibi sine labore tolerasse, nunc autem tanta
 se fame etiam ab hora tertia perurgueri, ut usque nonam uix
 queant differre cotidiana ieiunia. super qua re pulchre abba
 Macarius cuidam percontanti, cur fame ab hora tertia in
 20 heremo pulsaretur, qui in coenobio ebdomadibus integris
 refectionem saepe contemnens non sensisset esuriam, respondit:
 quia hic nullus est ieiunii tui testis qui te suis laudibus
 nutriat atque sustentet: ibi autem te digitus hominum et
 cenodoxiae refectio saginabat. huius autem rei figura, qua 4
 25 diximus superueniente cenodoxia uitium fornicationis excludi,

5 Esai. 48, 9

1 quemquamque <i>O</i>	2 incedere <i>D¹W</i>	furnic. <i>V¹</i>	ardore
<i>D¹W</i>	3 ualet <i>W bis</i>	4 prof. <i>VD</i>	elig. <i>V²D</i>
<i>V</i>	5 propter me <i>bis WX</i>	fatiam fururem <i>V</i>	6 ut <i>om. W</i>
7 conpediris <i>W¹</i>	8 procurras <i>VDOPr</i> :	proruas <i>WXc</i>	10 furnic.
<i>V</i>	11 experimentis <i>om. O</i>	14 sentire <i>D¹</i>	nonnullus <i>V¹</i>
herimo <i>D¹P</i>	15 confessus <i>V¹</i>	sirie <i>O</i>	constitutus <i>V</i>
16 refeccionem <i>D</i>	17 prourgueri <i>D¹</i>	18 pulcre <i>OX</i>	19 ma-
carius <i>O</i> : macharius <i>VWPX</i>	maccharius <i>D</i>	percunctanti <i>WPX</i>	
20 ebdomodibus (i in ras.) <i>V</i>	21 perfectionem <i>D¹</i>	sentiret	
<i>W</i>	22 testes <i>O</i>	23 adque <i>VP</i>	sustenet <i>D¹</i> sustineat <i>D¹</i>
25 fornicationis <i>ex fornicationes V</i>			

pulchre satis in Regnorum libro ac signanter exprimitur, ubi populum Israhelem a Nechao rege Aegypti captiuatum ascendens Nabuchodonosor rex Assyriorum de finibus Aegypti ad suam transtulit regionem, scilicet non ut eos libertati pristinae et genitali restitueret regioni, sed ut ad suas abduceret 5 terras longius asportandos quam fuerant in terra Aegypti captiuati. quae figura in hoc quoque competenter aptabitur. licet enim tolerabilius sit cenodoxiae quam fornicationis uitio deseruire, difficilius tamen a cenodoxiae dominatione disceditur. 5 quodammodo enim longiore itineris spatio captiuus abductus 10 laboriosius ad genitale solum et libertatem patriam reuertetur, meritoque ad eum increpatio illa prophetica dirigitur: quare inueteratus es in terra aliena? recte siquidem inueteratus dicitur in terra aliena, quisque a terrenis uitiiis non nouatur. superbiae genera sunt duo: primum carnale, secundum spiritale, 15 quod etiam perniciosius est. illos namque specialius inpugnat, quos in quibusdam uirtutibus profecisse repperit.

XIII. Haec igitur octo uitia cum omne hominum genus pulsent, non tamen uno modo inpetunt cunctos. in alio namque spiritus fornicationis locum obtinet principalem, in alio super- 20 equitat furor, in alio cenodoxia uindicat tyrannidem, in alio

1 cf. IIII Reg. c. 23 et 24

12 Baruch 3, 11

1 pulcre	OX	regum	DX	significanter	O	2 nechoa	V
nechao	DW	necao	O	captiuatum.....	3 aegypti om.	V	3 na-
bucod.	D	nabuquod.	O	aegypti	DP	4 scilicet	V ¹ libertate
D ¹	5 genetali	D ¹ W ¹ P ¹	restituerit	D ¹ W ¹	adduceret	W ¹	
X	6 aegypti	DP	7 captiui	D ¹ X	abtabitur	VP	8 furnic.
V ¹	9 disciditur	ex discidetur	V	10 itineris	V	11 gene-	
tale	D ¹ P	solum	V	libertatis (is in ras. m. 2)	V	reuer-	
titur	DW	reuerteretur	O	12 profetica	V	profet.	DO
WOP	13 recte.....	14 nouatur	habent	OX et in margine	V m. 1	dirigitur	
et D m. 2: om.	D ¹ WP	14 quisquis	X	innouatur	X	in D	
cum margo membranae recisus sit, haec tantum leguntur: recte si quid ..		16 pernit.	VDX	17 proficisse	DW ¹ OX		
inueteratus di..... in terra (aliena omissum est) quis.... a terrenis		18 genus hominum	DP	20 optinet			
uit... non nouatu.		repperit	D ¹	repererit	X		
DWP	21 foror	D ¹					

arcem superbia tenet. et cum constet omnes ab omnibus
inpugnari, diuerso tamen modo et ordine singuli laboramus.

XIII. Quamobrem ita nobis aduersus haec adripienda sunt
proelia, ut unusquisque uitium quo maxime infestatur explorans
5 aduersus illud adripiat principale certamen, omnem curam
mentis ac sollicitudinem erga illius inpugnationem obseruati-
onemque defigens, aduersus illud cotidiana ieiuniorum dirigens
spicula, contra illud cunctis momentis cordis suspiria crebraque
gemituum tela contorquens, aduersus illud uigiliarum labores
10 ac meditationes sui cordis inpendens, indesinentes quoque
orationum fletus ad deum fundens et inpugnationis suae ex-
tinctionem ab illo specialiter ac iugiter poscens. impossibile 2
namque est de qualibet passione triumphum quempiam promereri,
priusquam intellexerit industria uel labore proprio uictoriam
15 certaminis semet obtinere non posse, cum tamen, ut ualeat
emundari, necesse sit eum die noctuque in omni cura et
sollicitudine permanere. cumque se ab ea senserit absolutum.
rursus latebras sui cordis simili intentione perlustret et ex-
cipiat sibi quam inter reliquas perspexerit diriolem atque
20 aduersus eam specialius omnia spiritus arma conmueat, et
ita semper ualidioribus superatis celerem de residuis habebit
facilemque uictoriam, quia et mens triumphorum processu
reddetur fortior et infirmiorum pugna succedens promptiorem
ei prouentum faciet proeliorum: ut fieri solet ab his qui coram
25 regibus mundi huius omnigenis congreddi bestiis praemiorum
contemplatione consuerunt, quod spectaculi genus uulgo pan-
carpum nuncupatur. hi, inquam, feras quascumque fortiores 3

1 archem *W* tenit *W*¹ 3 haec *om.* *O* 7 cottid. *DX*
cotidiano *W* dirigens spicula §. 4 *fn.* sollicitudine uel *om.*
W, uno folio in eius archetypo deperdito 8 curdis *V*¹ 9 gemitum *V*
10 meditationis *V* indesinentes *V*¹ indesinenter *O*
11 extinctionem *D*² in margine (em resectum) 12 spicial. *V*¹ 14 in-
dustriam intellexerit *O* 16 emendari *O* 18 rursum *X* simile
*D*¹ excipiat *V*¹ 19 adque *VOP* 20 spicial. *V*¹
22 triumph. *O* 23 redditur *D*¹*X* infirmiorum *D*¹*X*: infirmorum
VO infirmior *D*²*P* cf. *VII*, 20 promptiorem *V* prumptiorem *DP*
24 faciat *O* 27 inquam *om.* *D*¹*O*

robore uel feritatis rabie conspexerint diriores, aduersus eas
 primae congressionis certamen adripiunt, quibus extinctis
 reliquas, quae minus terribiles minusque uehementes sunt,
 exitu faciliore prosternunt. ita et uitii semper robustioribus
 superatis atque infirmioribus succedentibus parabitur nobis 5
 absque ullo discrimine perfecta uictoria. nec tamen putandum,
 quod principaliter quis contra unum dimicans uitium et uelut
 incautius aliorum tela prospiciens inopinato ictu facilius ualeat
 4 sauciari. quod nequaquam fiet. impossibile namque est eum
 qui pro cordis sui emundatione sollicitus erga inpugnationem 10
 uitii cuiuslibet intentionem suae mentis armauerit, aduersus
 cetera quoque uitia generalem quendam horrorem et custodiam
 similem non habere. quo enim modo uel de illa qua absolui
 desiderat passione merebitur obtinere uictoriam, qui se indignum
 purgationis praemio aliorum facit contagio uitiorum? sed cum 15
 principalis nostri cordis intentio uelut specialem sibi pugnam
 aduersus unam exceperit passionem, pro ipsa orabit adtentius
 peculiari sollicitudine uel studio supplicans, ut eam diligentius
 obseruare et per haec celerem mereatur obtinere uictoriam.
 5 hunc namque nos ordinem proeliorum exercere debere nec 20
 tamen de nostra uirtute confidere etiam legislator his docet
 uerbis: non timebis eos, quia dominus deus tuus in
 medio tui est, deus magnus et terribilis: ipse
 consumet nationes has in conspectu tuo paulatim
 atque per partes. non poteris delere eas pariter: 25
 ne forte multiplicentur contra te bestiae terrae.

22 Deut. 7, 21—23

1 ueritatis D^1 dirioris V 3 quas V 5 superati V^1
 adque VP nubis V^1 6 perfecta V^1 8 inopinatu* D icto
 V 10 emendatione V 12 custodiam V 13 similem V^1
 14 uicturiam V qui se 19 uictoriam *om. D^1 , add. D^2 in mar-*
gine, quo resecto uerba uel studio supplicans. . . . uictoriam iam non legun-
tur 16 cordis nostri D^2X uelud D^2P sibi *om. D^2X*
 17 exceperit D^2OP^2X : exciperet V exciperat P^1 18 peculiare V
 D^2 uel V : ac OP^2X hac P^1 eam] cum V diligentius
 V^1 19 uicturiam V^1 20 prael. W 21 legislatur V^1
 docet. ^{his} V 23 terribiles V 24 conspecto V 25 adque VOP

dabitque eos dominus deus tuus in conspectu tuo:
et interficiet illos donec penitus deleantur.

XV. Sed neque debere nos in eorum extolli uictoria similiter
monet: ne postquam comederis, inquit, et satiatus
domus pulchras aedificaueris, et habitaueris in
eis, habuerisque armenta et ouium greges, argenti
et auri, cunctarumque rerum copiam, eleuetur cor
tuum, et non reminiscaris dōmini dei tui, qui
eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis:
10 et ductor tuus fuit in solitudine magna atque
terribili. Salomon quoque in Prouerbiis: si ceciderit
inimicus tuus, noli gratulari: in subplantatione
autem eius noli extolli, ne uideat dominus et non
placeat ei, et auertat iram suam ab eo, id est ne
15 perspiciens elationem cordis tui ab eius inpugnatione discedat,
et incipias derelictus ab eo rursus illa quam per dei gratiam
ante superaueras passione uexari. non enim orasset propheta 2
dicens: ne tradas, domine, bestiis animam confiten-
tem tibi, nisi scisset propter inflationem cordis quosdam,
20 ut humiliarentur, eisdem rursus uitiis quae uicerant tradi.
quamobrem certos esse nos conuenit tam ipsis rerum experi-
mentis quam innumeris scripturae testimoniis eruditos, nostris
nos uiribus, nisi dei solius auxilio fulciamur, tantos hostes
superare non posse et ad ipsum cotidie summam uictoriae
25 nostrae referre debere, ita super hoc quoque per Moysen

4 Deut. 8, 12—15 11 Prov. 24, 17—18 (LXX) 18 Ps.
73, 19

1 dabetque V ¹	conspecto V ¹	4 inquit V ¹ DOP	saturatus
D	satiatus fueris domos pulcras O	5 habetaueris V ¹	habita-
beris D ¹	6 armata D ¹	7 cupiam V ¹	9 de ante terra
om. V	et de domo V	10 doctur V	adque VP
11 ter-	solomon VW ¹	salamon OP	12 subplantiōē V sup-
ribile D ¹	15 p̄spitiens V	discedit D ¹	16 dere-
lectus V ¹	gratiam dei O	17 profeta VO	18 besteis O
20 rursus WXv	21 certus V ¹ D ¹	22 scribturae V	testem.
V ¹	eruditus D ¹	23 tantus V	24 et om. V
summa			
DO uictoriae V	25 mosen V	mosen W	

domino conmonente: ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eas dominus deus tuus in conspectu tuo: propter iustitiam meam introduxit me dominus ut terram hanc possiderem, cum propter impietates 3 suas istae deletae sint nationes. neque enim pro- 5 pter iustitias tuas et aequitatem cordis tui tu ingrederis, ut possideas terras earum: sed quia illae egerunt impie, te introeunte deletae sunt. rogo, quid apertius potuit dici contra perniciosam opinionem praesumptionemque nostram, qua totum quod agimus uel 10 libero arbitrio uel nostrae uoluntatis industriae deputare? ne dicas, inquit, in corde tuo, cum deleuerit eas dominus deus tuus in conspectu tuo: propter iustitiam meam introduxit me dominus ut terram hanc possi- 4 derem. nonne his qui oculos animae reseratos et aures 15 habent ad audiendum euidenter expressit: cum tibi prospere uitiorum carnalium bella successerint et uideris te de ipsorum caeno et conuersatione mundi istius liberatum, non tuae id uirtuti nec sapientiae prouentu pugnae atque uictoriae inflatus adscribas, credens te propter labores et studium tuum et 20 arbitrii libertatem de spiritalibus nequitiiis uel carnalibus uitiiis obtinuisse uictoriam? quibus procul dubio in nullo penitus praeualere potuisses, nisi te domini comunisset ac protexisset auxilium.

XVI. Hae sunt septem gentes quarum terras egressis ex 25 Aegypto filiis Israhel daturum se dominus repromittit. quae omnia secundum apostolum cum in figura contigerint illis,

1 Deut. 9, 4—5 27 cf. I Cor. 10, 6

2 ea V	conspecto V	4 possederem VP	7 possideas V
P ¹	8 impietatem D ² PX	introeunte te DWP et Vulg.	9 per-
nitiosam VDW	10 praesumt. WO	qua] quia D	12 inquit
VDWOP	quum O	deleueret V	14 possederem V
15 rese-	16 expresset V ¹	18 caeno DWP: ceno VO coeno X	
ratus V ¹	19 uirtute V ¹	adque VP	uictoriae V
22 obtenuisse V ¹	D ¹ P	uicturiam V	23 domine D ¹
25 haec D ¹ hec O	haec P hec X ¹	26 filii V ¹	israhel P: israhel W frhl O isrl
rell.	27 contingerent VD ² P	contigerint D ¹	

ad nostram commonitionem scripta debemus accipere. ita enim dicitur: cum introduxerit te dominus deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, et deleuerit gentes multas coram te, Chettaeum et Gergesaeum et Amorraeum, Chananaeum, et Ferezaeum, et Euaeum, et Iebusaeum, septem gentes multo maioris numeri quam tu es, et robustiores te: tradideritque eas dominus tibi, percuties eas usque ad internicionem. quod uero multo maioris numeri esse dicuntur, haec ratio est, quia plura sunt uitia quam uirtutes. et ideo in catalogo quidem dinumerantur septem nationes, in expugnatione uero earum sine numeri adscriptione ponuntur. ita enim dicitur: et deleuerit gentes multas coram te. numerosior enim est quam Israhel carnalium passionum populus, qui de hoc septenario fomite uitiorum ac radice procedit. exinde enim pullulant homicidia, contentiones, haereses, furta, falsa testimonia, blasphemiae, comesationes, ebrietates, detractationes, ludicra, turpiloquia, mendacia, periuria, stultiloquia, scurrilitas, inquietudo, rapacitas, amaritudo, clamor, indignatio, contemptus, murmuratio, temptatio, desperatio multaue alia quae commemorare perlongum est. quae cum a nobis leuia iudicentur, quid de illis apostolus senserit

2 Deut. 7, 1—2

1 scribta *V* scripto *W* accepere *V* 4 hettheum *DX* chetteum
W cetheum *O* gergeseum *VDX* gergesseum *OP* 5 amurraeum
V anorreum *D* amorreum *WPX* chananeum *DWPX* cananeum
O ferezeum *DWX* 6 euehaeum *V* aeueum *D* aeuaeum *WO*
zebusaeum *V* iebuseum *DOX* maiores *DP* 7 numero *D*² 8 usq
(*sic*) *D* 9 internicionem *V*²*WO*: interneccionem *V*¹ internit. *DPX*
maiores *D*¹*P* 10 pluriora *X* 11 cataloco *O* denumerantur
*D*¹ 12 uero ... adscriptione *om.* *V* abscriptione *D* 13 dicetur
V 14 est *om.* *V* est enim *DO* ir̄ *D* isrh̄ *W* 15 septinatio *V*¹
16 humicidia *V* homicidium *O* post contentiones
W solus addit inuidiae 17 heresis *D*¹ hereses *D*²*WOX* testem.
V blasf. *VO* commesationes *WP* comessat. *O* commessat.
X 18 ebrietatis *V*¹ detrectationes *D* detractationes *WOPX*
mendatia *VWX* 20 murmor. *DWP* disper. *DWOP*

uel quam super his sententiam tulerit audiamus: neque
 murmuraueritis, inquit, sicut quidam illorum mur-
 murauerunt et perierunt ab exterminatore, et de
 temptatione: neque temptemus Christum, sicut qui-
 dam illorum temptauerunt et a serpentibus peri- 5
 erunt, de detractatione: noli diligere detrahere, ne
 eradiceris, et de desperatione: qui desperantes semet
 ipsos tradiderunt inpudicitiae in operationem
 4 omnis erroris, in inmunditiam. quod uero clamor
 sicut ira et indignatio et blasphemia condemnetur, eiusdem 10
 apostoli uocibus manifestissime perdocemur ita praecipientis:
 omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et
 blasphemia tollatur a uobis cum omni malitia,
 aliaque conplura his similia. quae cum sint multo maioris
 numeri quam uirtutes, deuictis tamen illis octo principalibus 15
 uitiiis, ex quorum natura eas certum est emanare, omnes
 protinus conquiescunt ac perpetua pariter cum his internicione
 5 delentur. de gastrimargia namque nascuntur comesationes,
 ebrietates: de fornicatione turpiloquia, scurrilitas, ludicra ac
 stultiloquia: de filargyria mendacium, fraudatio, furta, per- 20
 iuria, turpis lucri adpetitus, falsa testimonia, uiolentiae,
 inhumanitas ac rapacitas: de ira homicidia, clamor et indi-
 gnatio: de tristitia rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio:
 de acedia otiositas, somnolentia, inportunitas, inquietudo, per-

1 I Cor. 10, 10 4 l. c. 9 6 Prov. 20, 13 (LXX) 7 Eph.
 4, 19 12 Eph. 4, 31

2 murmuraueritas *D*¹ inquit *VDWOP* murmur. *D*
 3 et ante de om. *V* 6 detractatione *VP*: detractatione *DWOX*
 7 et om. *DP* disper. *DWO* disperantes *W* 8 inpudicitiae
V "in *V* 9 omnes *D*¹ in inmund.] inmunditiae *V*
 10 blasf. *VO* 11 praecipientes *V*¹*W*¹*P*¹ 13 blasf. *VOX* 14 ma-
 iores *VD*¹*P*¹ 16 e *W* aemanere *W*¹ 17 protenus *V*¹
 internicione *OP*: internit. *VDWX* 18 comesationes *O* commesat. *P*
 comessat. *X* 19 furnic. *V* 20 fylargyria *W* mendatium *VD*¹
WX 21 turpilucris *O* uiolentia *OX* 22 rapacitas *D*
 clamur *V*¹ 23 disper. *DWO* 24 acedia *VP* somnul. *V*¹
WO inpurtun. *V*¹

uagatio, instabilitas mentis et corporis, uerbositas, curiositas: de cenodoxia contentiones, haereses, iactantia ac praesumptio nouitatum: de superbia contemptus, inuidia, inoboedientia, blasphemia, murmuratio, detractatio. quod autem hae pestes etiam robustiores sint, manifeste naturae ipsius inpugnatione sentimus. fortior enim militat in membris nostris oblectatio carnalium passionum quam studia uirtutum, quae non nisi summa contritione cordis et corporis adquiruntur. si autem et illas innumerabiles hostium cateruas spiritalibus oculis contempleris, quas beatus apostolus enumerat dicens: non est nobis conluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in caelestibus, et illud quod de uiro iusto in nonagesimo dicitur psalmo: cadent a latere tuo mille, et decem milia a dextris tuis, liquido peruidebis, quod multo maioris sint numeri et ualidiores quam nos carnales scilicet atque terreni, quippe cum illis spiritalis atque aëria concessa substantia sit.

XVII. GERMANVS: Quomodo igitur octo sunt uitia quae nos inpugnant, cum per Moysen septem dinumeratae sint gentes quae aduersantur populo Israheli, uel quemadmodum terras uitiorum commodum nobis est possidere?

XVIII. SARAPION: Octo esse principalia uitia quae inpugnant monachum cunctorum absoluta sententia est. quae figuraliter

10 Eph. 6, 12

15 Ps. 90, 7

1 et curiositas <i>W</i> ²	2 hereses <i>DWOPX</i>	praesumptio <i>VO</i>
3 uanitatum <i>O</i>	4 blasf. <i>VO</i>	murmur. <i>D</i> ¹
detractio <i>WOPX</i>	hee <i>O</i>	6 fortior <i>V</i>
11 nubis <i>V</i>	12 principatus et potestates <i>DO</i>	13 harum <i>om.</i>
<i>D</i>	14 nequitia* (e <i>eras.</i>) <i>W et OP</i>	caelist. <i>V</i>
nonagesimo <i>D</i> ¹	nonagesimo <i>D</i> ² <i>WOX</i>	nonagesimo <i>P</i>
milia] <i>m</i> ¹ <i>D</i>	17 peruidetur <i>O</i>	ualidioris <i>V</i> ¹
<i>V</i> ¹	adque <i>VOP</i>	sperit. <i>V</i>
aeris <i>O</i>	21 mosen <i>VW</i> ¹	moisen <i>W</i> ²
<i>D</i>	23 commodum <i>O</i> : commodum <i>rell.</i>	24 serapion <i>D</i> ² <i>X</i>
25 cunctorum <i>om.</i> <i>D</i> ¹		

sub gentium uocabulo nominata idcirco nunc omnia non ponuntur, eo quod egressis iam de Aegypto et liberatis ab una gente ualidissima, id est Aegyptiorum, Moyses uel per ipsum dominus in Deuteronomio loquebatur. quae figura in nobis quoque rectissime stare reprehenditur, qui de saeculi 5 laqueis expediti gastrimargiae, id est uentris uel gulae uitio 2 caruisse cognoscimur. et habemus iam contra has residuas septem gentes simili ratione conflictum, prima scilicet quae iam deuicta est minime computata. cuius etiam terra in possessionem Israheli non datur, sed ut deserat eam perpetuo 10 et egrediatur ab ea domini praeceptione sancitur. et idcirco ita sunt moderanda ieiunia, ut non necesse sit per inmoderationem continentiae, quae defectione carnis uel infirmitate contracta est, reuerti rursus ad Aegyptiam terram, id est 15 pristinam gulae et carnis concupiscentiam, quam cum mundo huic abrenuntiaremus abieciimus. quod figuraliter illi perpassi sunt, qui egressi in solitudinem uirtutum rursus desiderauerunt ollas carnum super quas sedebant in Aegypto.

XVIII. Quod autem illa gens, in qua nati sunt filii Israhel, non penitus extingui, sed tantummodo deseri eius terra praecipitur, hae uero septem usque ad internicionem iubentur 20 extingui, haec ratio est, quod quantolibet spiritus ardore succensi heremum uirtutum fuerimus ingressi, uicinitate ac ministerio gastrimargiae et quodammodo cotidiano eius commercio nequaquam carere poterimus. semper enim in nobis 25 edulii et escarum ut ingenitus ac naturalis uiuet adfectus, licet amputare superfluos eius adpetitus ac desideria festinemus:

4 cf. Deut. 7, 1

1 gentilium V	uocabolo D ¹ W	2 pununtur V ¹	3 ualedissima D ¹ W ¹
	moses V	moses W ¹ O	moises W ²
babatur W ¹	6 uitium D ¹ W	7 iam om. V	8 post conflictum
in DW cap. XVIII incipit		10 possessione W	11 scenciatur
W ¹	15 pristinam D	cum] ut cum s. l. m. 1 D	17 ingressi
W	18 aegyptum DW(P ¹)	19 DW non distinguunt	21 haec
D ¹ P hec O	internicionem VDW	24 cottid. D	con-
mertio V(D)O	26 uiuit VD ²	27 adpetitos D ¹	

quae sicut per omnia deleri non possunt, ita debent quadam
 declinatione uitari. de hac enim dicitur: et carnis curam 2
 ne feceritis in desideriis. dum huius ergo curae quam
 praecipimur non per omnia abscidere, sed absque desideriis ex-
 5 hibere, retinemus affectum, euidenter Aegyptiam nationem non
 extinguimus, sed ab ipsa quadam discretione separamur, non de
 superfluis seu lautioribus epulis cogitantes, sed secundum
 apostolum uictu cotidiano indumentoque contenti. quod ita 3
 figuraliter etiam in lege mandatur: non abominaberis
 10 Aegyptium, quia fuisti incola in terra eius. neces-
 sarius enim uictus corpori non sine uel ipsius pernicie uel
 animae scelere denegatur. illarum uero septem perturbationum
 uelut omnimodis noxiarum de recessibus animae nostrae penitus
 exterminandi sunt motus. de his enim ita dicitur: omnis
 15 amaritudo et ira et indignatio et clamor et blas-
 phemia tollatur a uobis cum omni malitia, et iterum:
 fornicatio autem et omnis inmunditia et auaritia
 nec nominetur in uobis, aut turpitudine aut stulti-
 loquium aut scurrilitas. possumus ergo horum quae 4
 20 naturae superinducta sunt radices abscidere uitiorum, usum
 uero gastrimargiae nequaquam ualebimus amputare. non enim
 possumus, quantumlibet profecerimus, id non esse quod na-
 scimur. quod ita esse tam nostra qui sumus exigui quam
 omnium perfectorum uita et conuersatione monstratur. qui
 25 cum reliquarum passionum reciderint stimulos atque heremum
 toto mentis feruore et corporis expetant nuditate, nihilominus
 cotidiani uictus prouidentia et annui panis praeparatione neque-
 unt liberari.

2 Rom. 13, 14

8 cf. I Tim. 6, 8

9 Deut. 23, 7 (LXX)

14 Eph. 4, 31

17 Eph. 5, 3—4

1 delere *D*¹ debeant *O* quodam *V*¹ 2 hac] ac *WO*
 9 abominaueris *V* abominaberis *WP* 14 ita *om.* *O* 15 blasf. *V*
O 17 om̄s (*i. e.* omnes) *W* 18 nominatur *V* 19 scurrilitas
*VD*¹*P* 20 natura *ex* naturā *D* 22 quantumlicet *D*¹ proficieri-
 mus *VD*¹*WP* 25 reciderent *D* recidunt *ex* recident *W* stimulus
*V*¹ adque *VOP* 26 expectant *D* expectant *W*¹*O* nuditatem
*D*¹*W* 27 cottid. *WX* prouidentiae *W*¹ 28 liberare *V*

XX. Huius passionis figura, qua necesse est quamuis spiritalem summumque monachum coartari, proprie satis aquilae similitudine designatur. quae cum excelsissimo uolatu ultra nubium fuerit altitudines sublimata seseque ab oculis cunctorum mortalium ac facie terrae totius absconderit, rursus ad uallium 5 ima submitti et ad terrena descendere ac morticinis cadaueribus implicari uentris necessitate compellitur. quibus manifestissime conprobatur gastrimargiae spiritum nequaquam posse ut cetera uitia resecari uel per omnia similiter extinguui, sed aculeos eius ac superfluos adpetitus uirtute animi retundi tantum 10 atque cohiberi.

XXI. Nam huius uitii naturam quidam senum cum philosophis disputans, qui eum pro simplicitate Christiana uelut rusticum crederent fatigandum, sub hoc problematis figurans colore eleganter expressit: multis, inquit, creditoribus pater meus 15 me dereliquit obnoxium. ceteris ad integrum soluens ab omni conuentionis eorum molestia liberatus sum, uni satisfacere 2 cotidie soluendo non possum. cumque illi ignorantes uim propositae quaestionis absolutionem eius precario postularent, multis, ait, uitiiis fui naturali condicione constrictus. sed 20 inspirante domino desiderium libertatis cunctis illis tamquam molestissimis creditoribus renuntians huic mundo et omnem substantiam quae mihi successione patris obuenerat a me pariter abiciens satisfeci atque ab eis sum omnimodis absolutus: 3 gastrimargiae uero stimulis nullo modo carere praeualui. nec 25 enim quamuis eam in paruum modum uilissimamque redegerim quantitatem, uim cotidianae compulsionis euado, sed necesse est me perpetuis eius conuentionibus perurgueri et interminabilem quandam solutionem iugi functione dependere

2 choartari <i>W</i>	quoartari <i>O</i>	6 sūmitti <i>D</i>	discendere <i>WP</i>
7 necissitate <i>V</i>	9 resectari <i>W</i> ¹	10 superfluus <i>V</i> ¹	11 adque <i>VP</i>
	12 filosofis <i>O</i> (<i>passim</i>)	15 expraesit <i>V</i>	inquit <i>VDW</i>
<i>OP</i>	16 dereliquid [<i>VWP</i>	suluens <i>V</i> ¹	[17 conuentionis]
commo*datione (o <i>in ras. 2 litt.</i>) <i>W</i>		molesta <i>W</i> ²	18 cottidiaie
<i>W</i> cottidie <i>OX</i>	20 condicione <i>DWX</i>	23 obuenerit <i>V</i> ¹	
24 adque <i>VOP</i>	25 stomulis <i>D</i> ¹	26 redigerim <i>D</i> ¹ <i>O</i> <i>W</i> ² <i>X</i> ¹	redi-
gerem <i>W</i> ¹	27 cottid. <i>WX</i>		

atque inexplebile indictionibus eius inferre uestigial. tum illi hunc, quem uelut idiotam ac rusticum ante despexerant, pronuntiauerunt primas philosophiae partes, id est ethicam disciplinam adprime comprehendisse, mirati admodum potuisse
 5 eum naturaliter adsequi quod nulla ei saecularis eruditio contulisset, cum ipsi sudore multo longaque doctrina ita haec adtingere nequiuissent. haec specialiter de gastrimargia dixisse sufficiat. nunc reuertamur ad disputationem quam de generali uitiorum cognatione coeperamus exponere.

10 XXII. Cum ad Abraham de futuris dominus loqueretur, quod uos minime requisistis, non septem gentes legitur dinumerasse, sed decem, quarum terra semini eius danda promittitur. qui numerus adiecta idololatria atque blasphemia euidenter inpletur, quibus ante notitiam dei et gratiam baptismi
 15 uel inopia gentilium uel blasphema Iudaeorum multitudo subiecta est, donec in intellectuali Aegypto conmoratur. si autem abrenuntians quis et egressus exinde per dei gratiam deuicta pariter gastrimargia ad heremum peruenerit spiritalem, de inpugnatione trium gentium liberatus contra septem tantum,
 20 quae per Moysen dinumerantur, bella suscipiet.

XXIII. Quod uero istarum perniciosarum gentium regiones salubriter possidere praecipimur, ita intellegitur. habet unumquodque uitium in corde nostro propriam stationem, quam sibi uindicans in animae nostrae recessu exterminat Israhelem,
 25 id est contemplationem rerum summarum atque sanctarum, eisque semper aduersari non desinit. non enim possunt uirtutes cum uitiiis pariter conmorari. quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci

10 cf. Gen. 15, 18—21

27 II Cor. 6, 14

1 adque VP	inexplicabile W	inferri D ¹	ille D ¹
2 despexerant DWP	dexpex. O	4 mirati D	10 abraam W
12 decim V	13 idolatria codd. cf. XII, 2, 6		adque VOP
blasf. VDO	14 babt. OP	15 impii W	blasfema V blas-
phemia D	16 egipto D	17 inde OX	20 mosen VD
mosen W	21 starum O	pernit. DX	regione D
que VOP	26 eiusque W ¹	27 cum] c̄ D ¹	28 luce D ¹

2 cum tenebris? sed cum ab Israhelis populo, id est uirtutibus contra se dimicantibus fuerint uitia superata, locum quem sibi in corde nostro concupiscentiae uel fornicationis spiritus retentabat, deinceps castitas obtinebit: quem furor ceperat, patientia uindicabit: quem tristitia mortem operans occupa- 5 uerat, salutaris et plena gaudio tristitia possidebit: quem aedia uastabat, incipiet excolere fortitudo: quem superbia conculcabat, humilitas honestabit. et ita singulis uitiiis expulsis eorum loca, id est adfectus, uirtutes contrariae possidebunt, quae filii Israhelis, id est animae uidentis deum non 10 inmerito nuncupantur. qui cum uniuersas cordis expulerint passiones, non tam alienas possessiones peruasisse quam proprias recuperasse credendi sunt.

XXIII. Etenim quantum docet uetus traditio, has easdem terras Chananaeorum, in quas introducuntur filii Israhelis, filii 15 Sem fuerant quondam in orbis diuisione sortiti, quas deinceps per uim atque potentiam posteritas Cham peruasionis iniquitate possedit. in quo et dei iudicium rectissimum conprobatur, qui et illos de locis alienis quae male occupauerant expulit, et istis antiquam patrum possessionem, quae prosapiae eorum 20 in diuisione orbis fuerat deputata, restituit. quae figura in nobis quoque stare certissima ratione cognoscitur. nam uoluntas domini possessionem cordis nostri non uitiiis, sed uirtutibus naturaliter deputauit. quae post praeuaricationem Adae insole- 25 scentibus uitiiis, id est populis Chananaeis a propria regione depulsae cum ei rursus per dei gratiam diligentia nostra ac labore fuerint restitutae, non tam alienas occupasse terras quam proprias credendae sunt recepisse.

XXV. De his octo uitiiis et in euangelio ita significatur:

1 ad tenebras <i>D²P</i>	3 furnic. <i>V</i>	4 coeperat <i>codd. praeter</i>
<i>O</i> 5 uindicabitur <i>W¹</i>	6 letitia <i>OX²</i>	possedebit <i>D¹</i>
<i>D¹W¹P</i> extollere <i>O</i>	10 isrlhs <i>W</i>	uidentes <i>VOP²X</i>
11 nuncupantur <i>D</i>	13 sint <i>V</i>	14 quantum <i>W</i>
15 cananeorum <i>O</i>		
isrl <i>D</i> frhl <i>O</i>	17 adque <i>VP</i>	cam <i>W</i>
18 possedit <i>V</i>	19 alienos <i>D¹</i>	20 prosapia <i>D¹</i>
22 uoluntas <i>V</i>	25 channaeis <i>V</i>	cananeis <i>DO</i>
28 recipisse <i>W¹OP¹</i>		

cum autem inmundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quaerens requiem, et non inuenit. tunc dicit: reuertar in domum meam unde exiui: et ueniens inuenit uacantem, scopis mundatam et ornatam: tunc uadit et adsumit alios spiritus septem nequiores se, et intrantes habitant ibi: et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. ecce ut ibi septem gentes legimus excepta Aegyptiorum de qua egressi fuerant filii Israhel, ita et hic septem reuerti spiritus dicuntur inmundi excepto eo qui ab homine prius narratur egressus. de hoc septenario fomite uitiorum Salomon 2 quoque in Prouerbiis ita describit: si te rogauerit inimicus uoce magna, ne consenseris ei: septem enim nequitiae sunt in anima eius: id est si superatus gastrimargiae spiritus coeperit tibi sua humiliatione blandiri, rogans quodammodo ut aliquid relaxans a coepto feruore in pertias ei quod continentiae modum et mensuram iustae districtio- nis excedat, ne resoluaris eius subiectione nec adridente in pugnati- onis securitate, qua uideris paulisper a carnalibus incentiuis factus quietior, ad pristinam remissionem uel praeteritas gulae concupiscentias reuertaris. per hoc enim dicit spiritus ille quem uiceras: reuertar in domum meam unde exiui, et procedentes ex eo confestim septem spiritus uitiorum erunt tibi acriores quam illa passio quae in primordiis fuerat superata, qui te mox ad deteriora pertrahent genera peccatorum.

XXVI. Quapropter ieiuniis et continentiae incubantibus nobis festinandum est, ut gulae passione superata protinus animam

1 Mt. 12, 43—45

12 Prov. 26, 25 (LXX)

1 exieret <i>W</i> ¹	3 in] ad <i>O</i>	4 inuenit eam <i>W</i>	5 ornata
<i>D</i> ¹ adsumpsit <i>V</i>	adsumet <i>W</i>	adsūmit <i>O</i>	9 isrh] <i>W</i> isrl] <i>V</i>
<i>DX</i> frhl] <i>O</i> ut solet	11 septinario <i>VP</i>	solomon <i>VW</i> ¹	
12 describ. <i>O</i>	15 blandire <i>D</i> ¹ <i>X</i> ¹	16 quodammodo <i>W</i>	aliquit
<i>O</i> accepto <i>W</i> ¹	17 discretionis <i>OX</i>	20 praeteritis <i>W</i>	
guile <i>O</i> (<i>passim</i>)	21 cūcupiscentias <i>D</i>	concupiscentiis <i>W</i> ²	dicet
<i>WO</i>	24 separata <i>V</i> ¹ <i>O</i>	25 pertrahent <i>V</i>	26 continentis
<i>D</i> ¹	incubantes ex incubantis <i>D</i>		

nostram uacuum esse a necessariis uirtutibus non sinamus, sed eis uniuersos recessus cordis nostri studiosius occupemus, ne reuersus concupiscentiae spiritus inanes nos ab ipsis uacantesque repperiat et non sibi iam soli aditum parare contentus introducat secum in animam nostram septenarium 5 hunc fomitem uitiorum et faciat nouissima nostra peiora 2 prioribus. turpior enim erit post haec et inmundior anima ac supplicio grauiore plectetur, quae se renuntiasse huic saeculo gloriatur dominantibus sibi octo uitiiis, quam fuerat quondam in saeculo constituta, cum nec disciplinam monachi 10 fuisset professa nec nomen. nam et nequiores hi septem spiritus illo priore qui egressus fuerat idcirco dicuntur, quia desiderium gulae, id est gastrimargia per sese non esset noxia, nisi intromitteret grauiores alias passiones, id est fornicationis, filargyriae, irae, tristitiae siue superbiae, quae per semet noxia 15 3 animae ac peremptoria esse non dubium est. et idcirco perfectionis puritatem numquam poterit obtinere, quisquis eam de hac sola continentia, id est ieiunio corporali sperauerit adquirendam, nisi nouerit ob id se hanc exercere debere, ut humiliata carne ieiuniis facilius possit aduersus alia uitia 20 inire certamen non insolescente carne saturitatis ingluuie.

XXVII. Sciendum tamen non eundem esse in omnibus nobis ordinem proeliorum, quia sicut diximus non uno modo inpugnatur omnes, et oportet unumquemque nostrum secundum qualitatem belli quo principaliter infestatur concertationum 25 luctamen adipere, ita ut alium necesse sit aduersus uitium quod tertium ponitur primum exercere conflictum, alium contra quartum siue quintum. et ita prout ipsa uitia in nobis obtinent

1 a om. O	anecessariis V	2 recessos D ¹ WOP ¹	occu-
perimus D ¹	occupemur W	3 inanis D ¹ P ¹	4 repperiat OX
5 septenarium V	10 condam O	11 hi* V	hii D ¹ PX his O
13 gastrimargia W	gastrimargiae D ² OP	esse VP ¹	14 intro-
mittere V	fornicationes V ¹ D	15 filargyriae DOPX	16 perem-
pturia V	pemptoria DO	18 ac WO	20 facilius D ¹
V	21 insoliscente D ¹	saturatatis D ¹	23 praeliorum VW
24 opurtet V ¹	26 alium om. W	28 obtinent (opt. W)	in nobis
D ¹ W			

principatum utque inpugnationis exigit modus, nos quoque oportet ordinem instituere proeliorum, secundum quem prouentus quoque uictoriae triumphique succedens faciet nos ad puritatem cordis et perfectionis plenitudinem peruenire.

5 Huc usque abbas Sarapion de natura octo principalium 2 uitiorum nobis disserens latentium in corde nostro passionum genera, quarum causas atque adfinitates, cum ab ipsis cotidie uastaremur, nec cognoscere penitus antea nec discernere poteramus, ita lucide reserauit, ut eas quodammodo ante oculos
10 positas intueri nobis uelut in speculo uideremur.

1 atque *O*² 2 praeliorum *W* 3 uictoriae *V* 5 abba *D*
 serapion *X* principalum *D* 7 adque *VP* cottidie *DX*
 9 quoddammodo *W*¹ 10 uideremur. Explicit conlatio (contc. *D*)
 abbatis sarapionis (serap. *X*) de octo (*VIII D*) uitiiis (uicia *D*¹) principalibus (principalia *D*¹ principalibus uitiiis *X*) *VDWOX* Expl. coll.
 abb. sarapionis *P*, in quo *Conl. septima sequitur. in V sequitur indiculus Conlationum VI—X; cf. Prolegomena. post indiculum V habet: Capitula de abbatis theodori conlatione. sequuntur capitula Conlationum VI—X.*

VI.

CONLATIO ABBATIS THEODORI.

DE NECE SANCTORVM.

CAPITVLA.

- I. Descriptio heremi et inquisitio de nece sanctorum. 5
 II. Responsio abbatis Theodori ad propositam quaestionem.
 III. De tribus quae in hoc mundo sunt, id est bonis et malis et mediis.
 IIII. Quod malum nulli inuito ab alio possit inferri.
 V. Obiectio, quemadmodum ipse deus dicatur creare 10 mala.
 VI. Responsio super interrogatione proposita.
 VII. Interrogatio an reus sit qui iusto intulit mortem, cum iustus habeat de morte mercedem.
 VIII. Responsio ad praecedentem interrogationem. 15
 VIIII. Exemplum Iob a diabolo temptati et domini a Iuda traditi, et quod iusto tam prospera quam aduersa proficiant ad salutem.
 X. De uirtute uiri perfecti qui ambidexter figuraliter nuncupatur. 20

Incip̃ capitula de conlat̃n abbt̃ theodori de nece sc̃orum *D* Incipit conlatio abbatis theodorum de nece sc̃orum amen. Incipit capitulatio *O*
 Item capitula de abbatis theodori conlatione *X* 5 descriptio *V*
 rescriptio *X* 6 theoduri *V* 7 tribus *ex* rebus *V* 9 deferri
O 10 creare] creatura *V* 13 morte *V* 16 beati iob *Xv*
 diabulo *VO* 17 prospera quaduersa (*sic*) *V*

XI. De duplici genere temptationum quae triplici modo inferuntur.

XII. Quomodo uir iustus non cerae, sed adamantino signatorio debeat esse consimilis.

5 XIII. Interrogatio, si possit mens iugiter in una atque eadem qualitate durare.

XIII. Responsio ad interrogantis propositionem.

XV. Quod detrimentum sit discedentis e cella.

10 XVI. De mutabilitate etiam supernarum caelestiumque uirtutum.

XVII. Quod nemo ruina subitanea conlabatur.

I. In Palaestinae partibus iuxta Thecuae uicum, qui Amos prophetam meruit procreare, solitudo uastissima est usque Arabiam ac mare mortuum, quo ingressa deficiunt fluenta
15 Iordanis, et cineres Sodomorum amplissima extensione porrecta. in hac summae uitae ac sanctitatis monachi diutissime conmorantes repente sunt a discurrentibus Sarracenorum latrunculis interempti. quorum corpora licet sciremus tam a pontificibus 2 regionis illius quam ab uniuersa plebe Arabum tanta ueneratione
20 praerepta et inter reliquias martyrum condita, ut innumeri populi e duobus oppidis concurrentes grauissimum sibi certamen indixerint et usque ad gladiatorum conflictum pro sancta rapina sit eorum progressa contentio, dum pia inter se deuotione decertant quinam iustius eorum sepulturam ac reliquias pos-

13 cf. Amos 1, 1

3 adamantino *D* ad adamantino *X* 5 adque in eadem *V*
7 interrogantes *V*¹ 8 e *VX*: a *D* ad cellam *O* 11 ruinae
*X*¹ Finiunt capitula conlat. (post capitula *Conl. VI—X*) *V*
Expliciunt capitula *D*: *om. OX* Incipit conlatio (conlat. *D*) abbatis
theodori de nece sanctorum *VDWX* Incipit liber sextus de nece
sanctorum *O* 12 palastinae *V* iuxta *O* thecuae *VD*² thecuae
WO 13 usque ad *VO* 15 et in cineres (s. *add. m. 2*) *D*
extensione *O* 16 hac] ac *D*¹*W* 17 sarracen. *O* saracen. *X*
latronibus *W* 24 decertarent *D* sepulturas *D* possederent *V*¹

siderent, aliis scilicet de uicinia conmorationis ipsorum, aliis de originis propinquitate gloriantibus, nos tamen uel nostra uel quorundam non mediocriter ex hac parte scandalizantium fratrum offensione permoti inquirentesque, cur tanti meriti ac tantarum uirtutum uiri ita sint a latrunculis interfecti tantum-⁵ que dominus passus fuerit erga suos famulos facinus perpetrari, ut uiros cunctis mirabiles in manus traderet inpiorum, maesti ad sanctum Theodorum singularem in conuersatione actuali³ perreximus uirum. hic namque morabatur in Cellis, qui locus inter Nitriam ac Scitium situs et a monasteriis quidem Nitriae¹⁰ quinque milibus distans octoginta milium solitudine ab heremo Sciti in qua conmorabamur interueniente discernitur. cui cum de praedictorum uirorum nece querimoniam fudissemus, admirantes tantam dei patientiam, quod uiros scilicet illius meriti taliter interim permisisset, ut, qui alios quoque suae sanctitatis¹⁵ pondere de huiusmodi liberare temptatione debuerint, ne se ipsos quidem praeripuerint de manibus impiorum, aut cur deus admitti in seruos suos tantum facinus concessisset, beatus Theodorus respondit.

II. Haec quaestio illorum solet animos permouere, qui²⁰ parum fidei uel scientiae possidentes merita sanctorum uel praemia, quae non in praesenti redduntur, sed reposita sunt in futurum, arbitrantur in huius temporalis uitae breuitate² restitui. ceterum nos qui non sumus in hac uita tantum sperantes in Christo, ne secundum apostolum misera-²⁵ biliores simus omnibus hominibus, quia scilicet in hoc mundo nihil promissionum recipientes etiam in futuro eas

24 I Cor. 15, 19

1 uicina *VW* 3 hac] ac *WO* 4 inquirentes *W* 5 sunt
*D*¹ interfecti *DWOX*: interempti *V* 10 scitium *DWX*¹:
scytium *V* sitium *O* scithium *X*² monasteriis *D*¹ 11 octua-
ginta *VO* solitudinē *D* 12 scitii *DWOX*¹: scyti *V* scithii
*X*² commorabatur *W* 13 queremoniam *D*¹ fecissemus (ec
in ras. m. 2) *D* 15 interemi *D*¹ permisissit *V*¹ permississet
*DW*¹ alius *V*¹ 17 quur *O* 18 concessissit *V*: post hoc uerbum
in codd. cap. 2 incipit 19 theodorus *V*¹ 20 animus *V*¹
21 possedentes *V*¹ 24 ac *WO* 26 qui *O* 27 futurū *D*¹

pro hac incredulitate perdemus, opinionibus eorum non debemus errare, ne ignorata uerae definitionis sententia titubantes ac trepidi in temptationibus moueamur, cum eisdem nos quoque traditos uiderimus, uel iniustitiam scilicet uel incuriam humanarum rerum deo, quod dictu quoque nefas est, adscribentes, quia sanctos uiros recteque uiuentes in temptatione non protegat nec bonis ea quae bona sunt nec malis mala retribuatur in praesenti, et cum illis damnari mereamur, quos Sophonias propheta castigans qui dicunt, inquit, in cordibus suis: non faciet dominus bene, sed neque faciet male, uel certe cum illis inueniamur, qui huiusmodi querimoniis deum blasphemare dicuntur: omnis qui facit malum, bonus est in conspectu domini. et tales ei placent: aut certe ubi est deus iustitiae? illam quoque blasphemiam quae in subsequentibus describitur similiter adiungentes: uanus est, qui seruit deo: aut quod emolumentum quia custodiimus praecepta eius, et quia ambulauimus tristes coram domino? ergo nunc beatos dicimus adrogantes: siquidem ditati sunt facientes impietatem, et temptauerunt deum, et salui facti sunt. quamobrem ut hanc ignoracionem, quae prauissimi huius erroris radix et causa est, possimus euadere, primum nosse debemus quid uere sit bonum, quid malum, et ita demum super his non falsam uulgi, sed ueram scripturarum definitionem tenentes minime infidelium hominum decipiemur errore.

III. Tria sunt omnia quae in hoc mundo sunt, id est bonum, malum, medium. debemus itaque nosse quid proprie bonum, quid malum quidue sit medium, ut nostra fides uera scientia

9 Sophon. 1, 12

12 Mal. 2, 17

16 Mal. 3, 14—15

1 perdemus *DWO*: perdimus *VX* 3 tepidi *O* in *om.* *VX*:
eras. in *D* 4 traditus *V¹* 5 dictum *VO¹* 8 sofonias *VW*
soffonias *DO* 9 prof. *D* castigat *WX* inquit *VDWO*
12 blasf. *O*, *item infra* om̃s *W* fecit *W¹* 14 es *O* 15 de-
scribetur *V* describetur *W¹* 16 emulum. *V* emolum. nobis est *W*
17 custud. *V* 18 ambolauimus *V¹* quoran *O* 19 beatus *VO*

conmunita in cunctis temptationibus inconcussa perduret. nihil
 igitur in rebus dumtaxat humanis principale bonum esse cre-
 dendum est nisi uirtus animi sola, quae fide sincera nos ad
 diuina perducens illi inmutabili bono facit iugiter inhaerere.
 et e contrario nihil malum esse dicendum est nisi peccatum 5
 solum, quod a bono deo nos separans malo facit diabolo copu-
 2lari. media sunt quae in utramque partem pro adfectu et
 arbitrio utentis deriuari possunt, ut puta diuitiae, potestas,
 honor, robor corporis, sanitas, pulchritudo, uita ipsa uel mors,
 paupertas, infirmitas carnis, iniuriarum et cetera his similia, quae 10
 pro qualitate et affectu utentis uel ad bonam possunt partem
 proficere uel ad malam. nam et diuitiae proficiunt frequenter
 ad bonum secundum apostolum, qui diuitibus mundi
 huius praecipit ut facile tribuant, communicent indi-
 gentibus, thesaurizent sibi fundamentum bonum 15
 in futurum, ut per has adprehendant ueram uitam,
 et secundum euangelium bonae sunt illis qui faciunt sibi
 3amicos de iniquo mammona. quae rursus retorquentur
 ad malum, cum ad recondendum tantummodo uel ad luxuriam
 congeruntur et non ad usus indigentium dispensantur. potestas 20
 quoque et honor corporisque robor ac sanitas quam sint media
 et utrobique conuenientia etiam ex hoc facile conprobatur,
 quod multi sanctorum in ueteri testamento potiti his omnibus
 et in summis diuitiis et culmine dignitatum ac fortitudine
 corporis constituti deo quoque acceptissimi fuisse noscuntur. 25
 4 et e diuerso qui his male abusi sunt et ea ad ministerium
 suae nequitiae detorserunt, non inmerito uel puniti sunt uel

13 I Tim. 6, 17—19

17 Luc. 16, 9

1 conmunita V 2 in om. W¹ 5 ducendum D¹W cf. c. 9, 3.
 10, 1 6 diabolo facit D¹ 7 in] inter V 8 deriuari VW²O
 X¹ 9 robor VD¹W¹X¹ pulchritudo VX 13 diuitibus V¹
 huius mundi D a m. 2 14 praecipit VX 15 thesaurizent
 W¹ tesaurizent D 16 has] hanc W has diuitias D 18 ami-
 cus V¹ mammona DOX retrorquentur W¹ 21 robor
 DX¹ 22 utrobique VOX¹: utrobique X² utrisque D utrisque
 W 25 noscuntur D¹

extincti, quod frequenter Regnorum liber indicat factum. de
 ipsa etiam uita ac morte quia mediae sint uel sancti Iohannis
 uel Iudae natiuitas protestatur. unius namque in tantum sibi-
 met uita profuit, ut aliis quoque gaudium ortus eius contulisse
 5 dicatur secundum illud: et multi super eius natiuitate
 gaudebunt. de alterius uero dicitur uita: bonum erat
 ei si natus non fuisset homo ille. de morte etiam 5
 Iohannis omniumque sanctorum dicitur: pretiosa in con-
 spectu domini mors sanctorum eius, de Iudae autem
 10 ac similium: mors peccatorum pessima. infirmitas etiam
 carnis interdum quam sit commoda Lazari illius pauperis
 ulcerosi beatitudo demonstrat. cuius cum nulla alia uirtutum
 merita scriptura commemoret, pro hoc solo quod egestatem
 et infirmitatem corporis patientissime tolerauit, sinus Abrahae
 15 possidere beatissima sorte promeruit. egestas quoque ac per- 6
 secutiones et iniuriae, quae mala esse totius uulgi opinione
 censentur, quam sint utiles ac necessariae etiam ex hoc liquido
 conprobatur, quod sancti uiri non solum eas numquam uitare
 uoluerunt, uerum etiam uirtute summa uel adpetentes uel
 20 fortiter tolerantis amici dei effecti aeternae uitae sunt stipendia
 consecuti, beato apostolo concinente: propter quod placeo
 mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessi-
 tatibus, in persecutionibus, in angustiis pro
 Christo: cum enim infirmor, tunc potens sum,
 25 quia uirtus in infirmitate perficitur. et idcirco illi 7
 qui summis saeculi huius diuitiis et honoribus ac potentatibus
 extolluntur, non ex his principale bonum obtinuisse credendi
 sunt, quod in solis esse uirtutibus definitur, sed medium
 quiddam, quia sicut iustis recte ac necessarie utentibus utilia
 30 haec esse reperiuntur et commoda (occasionem namque operis

5 Luc. 1, 14 6 Mt. 26, 24 8 Ps. 115, 15 10 Ps.
 33, 22 11 cf. Luc. 16, 20 sqq. 21 II Cor. 12, 10 et 9

1 regum *D* 2 media *D*¹ 8 omnium *V*¹ 9 iuda *V*
 10 similium eius *WO* 11 eleazari *O* 13 scriptura sc̃a *W*
 20 forteter *D*¹ 22 in post mihi *om. D*¹ contumiliis *V* 26 pote-
 statibus *WXv* 27 optenuisse *D*¹ optin. *D*²*W* 28 esse *om. D*¹
 30 reperiuntur *X* commoda quae *W* namque *om. W*

boni fructusque in illius uitae aeternitate parturiunt), ita illis qui male opibus abutuntur inutiles sunt atque incommodae et occasionem peccati mortisque concinnant.

III. Has itaque diuisiones fixas atque immobiles retinentes scientesque nihil esse bonum nisi uirtutem solam, quae ex timore dei ac dilectione descendit, nec malum quicquam esse nisi peccatum solum et separationem a deo diligenter nunc discutiamus, utrum deus umquam sanctis suis aut per se aut per alium quempiam inferri permiserit malum. quod sine dubio nusquam omnino repperies. nec enim potuit aliquando cuiquam nolenti ac resistenti malum peccati alter inferre nisi illi soli, qui illud in sese cordis ignauia et corrupta uoluntate suscepit. denique cum beato Iob diabolus adhibitis uniuersis nequitiae suae machinis malum hoc peccati uoluisset inferre ac non solum cunctis eum facultatibus spoliasset, uerum etiam post illum de morte septem filiorum tam atrocem tamque insperatum orbitatis dolorem uulnere eum pessimo a capitis uertice usque ad plantam pedum et intolerandis cruciatibus onerasset, nequaquam ei peccati maculam quiuit infligere, quia in cunctis immobilis perseuerans nullum blasphemiae adcommodauit adsensum.

V. GERMANVS: Frequenter legimus in scripturis sanctis deum creasse mala uel hominibus intulisse, ut est illud: quoniam absque me non est: ego dominus, et non est alter, formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans mala, et iterum: si est malitia in ciuitate quam dominus non fecit?

VI. THEODORVS: Nonnumquam solet scriptura diuina abusiue mala pro adffictionibus ponere, non quia per naturam proprie mala sint, sed secundum hoc [quod ab his sentiantur

24 Esai. 45, 6—7

26 Amos 3, 6 (LXX)

2 adque V	4 adque V	5 scientes W	6 dilectione V
discendit W	quidquam D ¹ W ¹ O	10 repperies X	13 beatū
D ¹ diabolus V	15 expoliasset V	expoliasse O	17 in-
spiratum W ¹ O	18 peduum D	intollerandis W	19 qui
O 20 in om. V	23 omnibus W ¹	26 malū D	

mala quibus utiliter inferuntur. hominibus etenim disputans diuina censura necesse est ut humanis uerbis et adfectibus eloquatur. etenim sectio uel ustio salutaris, quae illis qui ulcerum contagione putrefacti sunt pie infertur a medico, mala a tolerantibus creditur. nec equo calcar nec emendatio suauis est delinquenti. omnes etiam disciplinae his qui erudiuntur amarae sentiuntur ad praesens, sicut apostolus dicit: omnis autem disciplina in praesenti non uidetur esse gaudii sed maeroris, postea autem fructum pacatissimum his qui per se exerciti sunt reddit iustitiae, et: quem diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. quis enim est filius quem non corripit pater? itaque mala nonnumquam poni pro afflictionibus solent secundum illud: et paenituit deus super malitia quam locutus est ut faceret eis, et non fecit, et iterum: quia tu, domine, misericors et miserator, patiens et perquam misericors et paenitens in malitiis, id est super tribulationibus et aerumnis quae nobis pro peccatorum nostrorum meritis inferre compelleris. quas sciens utiles esse nonnullis ita alius propheta, utique non inuidens saluti eorum, sed consulens inprecatur: adde illis mala, domine, adde mala gloriosis terrae, et ipse dominus ecce, inquit, inducam super eos mala, id est dolores ac uastitates, quibus in praesenti salubriter castigati ad me, quem in rebus prosperis contempserunt, reuerti tandem ac festinare cogantur. ideoque haec principalia esse mala non possumus definire: multis enim ad bonum proficiunt et causas aeternorum pariunt gaudiorum. et idcirco,

7 Hebr. 12, 11 11 l. c. 6—7 14 Ion. 3, 10 (LXX)
16 Ioel 2, 13 (LXX) 22 Esai. 26, 15 (LXX) 23 Hierem. 11, 11

4 inferuntur *D* 5 a post mala om. *O* 9 gaudiis et *D*¹
meroris *DWOX* ꝑcatissimum *D*¹ 10 pro se *D*¹ exercitati
*DW*²*OX**v* reddet *D*²*OX* 12 recepit *V*¹ 13 corripit *D*¹
14 pro adffict. poni *D*¹ penituit *DOX* poen. *W* 15 malatia
*D*¹ loquutus *O* facerit *V*¹ 17 miseratur *V* 18 penitens
DOX: poen. *W* patiens *V* tribolat. *V*¹ 20 prof. *DW*
21 uidens *D*¹ consolens *W*¹ 23 inquit *VDWO*

ut ad quaestionem propositam recurramus, uniuersa quae putantur mala nobis ab inimicis uel a quibuscumque aliis inrogari non sunt credenda mala esse, sed media. non enim talia inuenientur qualia putat esse ille qui intulit animo furibundo, sed qualia senserit ille qui sustinet. ideoque cum inlata fuerit mors uiro sancto, non ei malum inlatum esse credendum est, sed medium quiddam. quod cum peccatori malum sit, iusto requies et absolutio fit malorum. mors enim uiro requies cuius uia abscondita est. et ideo nec uir iustus ex hac aliquod perpetitur detrimentum, quia nihil pertulit noui, sed id, quod ei accessurum fuerat necessitate naturae, inimici nequitia non sine praemio uitae perennis excepit ac debitum mortis humanae quod inexcusabili lege reddendum est cum fructu uberrimo passionis ac magnae remunerationis mercede persoluit.

15

VII. GERMANVS: Ergo si interemptus iustus non solum nihil mali perpessus est, sed etiam mercedem passionis adsequitur, quomodo in reatum uocabitur qui non nocuit mortem inferendo, sed profuit?

VIII. THEODORVS: Nos de proprietate boni malique uel eius quod diximus esse medium disputamus, non de affectu eorum qui ista committunt. nec enim quis impius uel iniquus idcirco inpunitus erit, quia malitia sua iusto nocere non potuit. tolerantia enim et uirtus iusti non illi qui mortem uel supplicia intulit, sed illi proficit ad mercedem qui inlata sibi patienter excepit. ideoque et hic merito punietur pro crudelitatis saeuitia, quia malum uoluit inferre, et ille nihilominus nihil mali perpessus est, quia uirtute animi sui patienter temptations doloresque sustentans ea quae malo proposito inlata sunt

8 Iob 3, 23 (LXX)

3 esse mala <i>D</i> ¹	9 uita <i>D</i> ²	10 hoc <i>D</i> ¹ ac <i>W</i>	quia <i>V</i> :
qui <i>DWOXv</i>	12 praemia <i>W</i>	13 inexcusabile <i>D</i> ¹	18 reatu
ex reatū <i>W</i>	inferendo <i>D</i>	22 inicus <i>WO</i>	23 inponitus <i>V</i> ¹
24 supplicium <i>V</i>	25 ille <i>D</i> ¹	sibi] sibi mala <i>D</i>	26 cru-
dilit. <i>V</i>	27 qua <i>D</i> ¹ <i>O</i> ² <i>Xv</i>	quam <i>O</i> ¹	nihil eras. in <i>V</i>

ad profectum melioris status et aeternae uitae fecit beatitudinem pertinere.

VIII. Neque enim patientia Iob mercedem diabolo, quia eum inlustriorem suis temptationibus reddidit, sed illi ipsi
 5 qui eas uiriliter pertulit adquisiuit, nec Iudas aeterni supplicii immunitate donabitur, quia proditio eius ad salutem generis profecit humani. non enim prouentus considerandus est operis, sed operantis adfectus. quapropter haec debet in nobis definitio immobiliter custodiri, quod nulli malum ab alio possit inferri,
 10 nisi qui illud ignauia sui cordis ac pusillanimitate contraxerit, hanc eandem sententiam beato apostolo uno uersiculo confirmante: scimus autem quoniam diligentibus deum omnia
 15 cooperantur ad bonum. dicens enim omnia 2 cooperantur ad bonum uniuersa non solum quae prospera, uerum etiam quae putantur aduersa pariter comprehendit. per quae et in alio loco idem apostolus se transisse describit, cum dicit: per arma iustitiae quae a dextris sunt et a sinistris, id est per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores et uera-
 20 ces, ut tristes semper autem gaudentes, ut egentes multos autem locupletantes, et cetera. omnia ergo quae 3 prospera reputantur et dextrae dicuntur partis, quae sanctus apostolus gloriae et bonae famae uocabulo designauit, illa etiam quae existimantur aduersa, quae per ignobilitatem et infamiam
 25 euidenter expressit quaeque a sinistris esse describit, efficiuntur uiro perfecto arma iustitiae, si inlata sibi magnanimitate sustentauerit, quod uidelicet per haec dimicans et istis ipsis

12 Rom. 8, 28

17 II Cor. 6, 7—10

3 diabulo <i>D</i> ¹	qui <i>W</i>	qui <i>O</i>	5 suppli <i>V</i> ¹	7 proficit
<i>VWO</i>	8 operantes <i>D</i> ¹	quia propter <i>D</i> ¹	9 custodiri <i>V</i>	
custodire <i>D</i> ¹	10 contraxerint <i>W</i> ¹	13 quooperantur <i>V</i>	dicens	
... 14 bonum <i>om.</i> <i>D</i> ¹ <i>WX</i> ¹	omnia <i>om.</i> <i>D</i> ²	14 uniuersa utique		
non <i>W</i>	16 in <i>om.</i> <i>DW</i>	discribit <i>DW</i>	17 ad dextris <i>D</i> ¹	
<i>W</i> ¹	21 multus <i>V</i> ¹	22 putantur <i>WO</i>	dexterarum <i>O</i>	partes
<i>D</i> ¹ <i>W</i>	23 gloria <i>VO</i>	uocabulo <i>D</i> ¹	24 extimantur <i>O</i>	
25 discribit <i>DW</i>	27 stis <i>O</i> ¹			

XIII. Cass. 2.

11

quibus inpugnari putatur aduersis tamquam armis utendo
 eisque uelut arcu et gladio scutoque ualidissimo contra illos
 qui haec ingerunt communitus profectum suae patientiae ac
 uirtutis adquirat, gloriosissimum constantiae triumphum ex
 ipsis quae letaliter inferuntur capiens hostium telis, nec pro- 5
 speris dumtaxat elatus nec deiectus aduersis, sed itinere plano
 ac uia regia semper incedens, ab illo tranquillitatis statu
 nequaquam laetitia superueniente quasi in dexteram motus nec
 ingruentibus aduersis tristitiaque dominante uelut ad laeuam
 rursus impulsus. pax enim multa diligentibus nomen 10
 4 tuum: et non est illis scandalum. de illis uero, qui
 per singulos incurrentes casus pro eorum qualitate ac uarie-
 tate mutantur, ita dicitur: stultus autem sicut luna
 mutabitur. ut enim de perfectis ac sapientibus dicitur:
 diligentibus deum omnia cooperantur ad bonum, 15
 ita de infirmis pronuntiatur ac stultis: omnia aduersa uiro
 insipienti. nec prosperis enim rebus proficit nec emendatur
 aduersis. eiusdem namque uirtutis est tristitia fortiter tolerare,
 cuius etiam secunda moderari, et eum qui in uno eorum
 superatur neutrum subferre certissimum est. facilius tamen 20
 quis elidi potest prosperis quam aduersis. haec enim interdum
 etiam inuitos retinent atque humiliant et conpunctione salu-
 berrima uel minus peccare faciunt uel emendant: illa uero
 mollibus mentem ac perniciosis extollentia blandimentis securos
 felicitatis suae prouentu ruina maiore prosternunt. 25

X. Isti sunt ergo qui figuraliter in scripturis sanctis
 ἀμφοτεροδέξιοι, id est ambidextri nuncupantur, ut ille Aoth

10 Ps. 118, 165 13 Sir. 27, 12 15 Rom. 8, 28
 16 Prov. 14, 7 (LXX)

1 putamur *D*¹*W* 2 ualedissimo *D*¹ illus *V* 4 uir-
 tutes *D*¹ 5 hostilium *V* ostium *W* 6 itinere *V*¹ in itinere
*D*¹ 9 tristitiaque] tristitiam *W* 12 singulus *V*¹ 15 quoo-
 perantur *O* 16 aduersaria *D*¹*W**O* 18 tristitia *D*¹*W*¹*O*¹ tristitiam
*D*²*X* 22 inuitus *V* 24 mouilibus *O* perniciosis *VD*
 securus *V* 26 sanctis *om. O* 27 ἀμφοτεροδε (sic) *V* ἀμφοτε-
 ρολεξιο *D* ἀαμφοτεροαεξιοι *W* ἀμφοτερολεξιοι *O* ἀα-σφοθεροδεξιοι
X aot *O* aot *X*

in libro Iudicum fuisse describitur, qui utraque manu
 utebatur pro dextera. quam uirtutem ita poterimus nos
 quoque intellectualiter possidere, si ea quae prospera sunt
 dextraque censentur et ea quae aduersa sunt ac sinistra
 5 dicuntur bono rectoque usu ad partem fecerimus dexteram
 pertinere, ut quaecumque fuerint inlata fiant nobis secundum
 apostolum arma iustitiae. duabus namque partibus et ut
 ita dixerim manibus interiorem hominem nostrum subsistere
 peruidemus, nec quisquam sanctorum carere hac sinistra quam
 10 dicimus potest: sed in hoc uirtus perfecta discernitur, si utram-
 que in dexteram bene utendo conuertat. et ut manifestius 2
 hoc quod dicimus possit intellegi, habet uir sanctus dexteram,
 successus uidelicet spiritalis, in qua tunc consistit quando
 feruens spiritu desiderii et concupiscentiis omnibus dominatur,
 15 quando ab omni diabolica inpugnatione securus absque ullo
 labore ac difficultate uitia carnis uel respuit uel abscidit, cum
 sublimatus a terra uniuersa praesentia atque terrena uelut
 inanem fumum umbramque uacuum contemplatur et ut mox
 transitura contemnit, cum futura per excessum mentis non
 20 solum ardentissime concupiscit, uerum etiam clarius intuetur,
 cum efficacius spiritalibus pascitur theoriis, cum lucidius
 reserata sibi conspiciat caelestia sacramenta, cum orationes
 purius atque alacrius emittit ad deum, cum ita spiritus ardore
 succensus ad ea quae inuisibilia sunt et aeterna tota animi
 25 alacritate transmigrat, ut nequaquam se iam credat in carne
 consistere. habet similiter et sinistram, cum temptationum 3
 turbinibus implicatur, cum ad desideria carnis incentiuorum
 aestibus inflammatur, cum ad iracundiae furorem perturbationum
 igne succenditur, cum superbiae seu cenodoxiae elatione pulsatur,

1 Iud. 3, 15

7 II Cor. 6, 7

1 describitur <i>DW</i> ² <i>O</i>	describetur <i>W</i> ¹	2 utibatur <i>V</i>	dextra
<i>W</i> ¹ <i>X</i>	4 dexteraque <i>O</i>	7 ut <i>om.</i> <i>V</i> ¹	9 ac <i>W</i>
que partem bene utendo conuertat in dexteram <i>W</i>	10 utram-		12 intellege
<i>D</i> ¹	13 quo <i>V</i>	consistet <i>WX</i>	17 adque <i>VO</i>
19 cum]			
21 efficacius <i>codd.</i>	22 sacramenta <i>aut</i>		
23 prius <i>D</i> ¹	28 fururem <i>V</i> ¹		
eras. <i>aut</i> <i>omissum</i> in <i>V</i>			

cum tristitia mortem operante deprimitur, cum machinis acediae et inpugnatione concutitur cumque omni spiritali feruore subtracto quodam tepore atque inrationabili maerore torpescit, ut non solum cogitationibus rectis ac feruentibus deseratur, sed etiam psalmus, oratio, lectio, remotio cellae simul horreant 5 et intolerabili quodam taetroque fastidio uniuersa sordeant instrumenta uirtutum, quibus cum pulsatur monachus, sinistris 4 partibus se cognoscat urgeri. quisquis igitur in illis quae dextrae partis esse praediximus minime fuerit subintrante gloria uanitatis elatus et in istis quae sinistrae partis sunt 10 uiriliter dimicans nulla desperatione conciderit ac potius de contrariis arma quaedam patientiae ad exercitium uirtutis adsumpserit, utraque manu utetur pro dextera et in utroque actu triumphator effectus tam de sinistro statu quam de dextro 5 palmam uictoriae consequetur. qualem beatum Iob legimus 15 meruisse, qui utique per dexteram coronabatur, quando septem filiorum pater opulentus ac diues incedens cotidiana pro eorum purificatione sacrificia domino deferebat, non tam sibi eos quam deo susceptos ac familiares cupiens exhibere, quando ianua eius omni aduenienti patebat, quando erat pes claudorum et 20 oculus caecorum, quando de uelleribus ouium eius umeri calefiebant infirmorum, quando erat orfanorum pater et uir uiduarum, quando ne in corde quidem suo super inimici sui 6 ruina gauisus est. idemque rursum per sinistram partem sublimiore uirtute de aduersitatibus triumphabat, cum septem 25 filiis uno orbatus momento non ut pater acerbo luctu conficie-

18 -cf. Iob 1, 5

20 l. c. 29, 15

21 l. c. 31, 20

1 deprimitur <i>V</i> ¹	machenis <i>D</i> ¹	3 adque <i>VO</i>	merore
<i>DWOX</i>	4 desideratur <i>D</i>	5 psalmis <i>W</i> ¹	6 intoller. <i>W</i>
tetroque <i>DOX</i>	8 cognuscat <i>V</i> ¹ <i>D</i> ¹	urgeri <i>DW</i> ¹ <i>X</i>	9 dextere
<i>O</i>	10 partes <i>D</i> ¹ parte <i>W</i> ¹	11 disper. <i>DWO</i>	13 utitur
<i>VD</i> ²	dextra <i>D</i> ¹ <i>X</i>	14 actu <i>om. O</i>	triumphatur <i>VW</i> ¹
15 uictoriae <i>V</i>	consequitur <i>D</i> ¹ <i>W</i> ¹	16 dextera <i>W</i>	corona-
bitur <i>D</i> ¹	17 opitulentur <i>D</i> ¹	incidens <i>VD</i> ¹	cotidiae <i>W</i>
cotidiana <i>X</i>	19 susceptus <i>V</i>	20 clodorum <i>O</i> ¹	21 humeri
<i>D</i>	22 orphanorum <i>X</i>	23 nec <i>X</i>	24 per] p <i>D</i>
parte <i>D</i> ²			sinistra

batur, sed ut uerus dei famulus super creatoris sui uoluntate
 gaudebat, cum ex locuplete pauperrimus, nudus ex diuite,
 ex ualido tabidus, ex inclyto et glorioso ignobilis atque de-
 spectus incorruptam animi fortitudinem retentabat, cum deni-
 5 que omni substantia atque opibus destitutus sterculinii erat
 factus habitator et uelut quidam corporis sui seuerissimus
 carnifex testa radebat saniem profluentem atque ex omni parte
 membrorum glaebas uermium mersis in profunda uulnerum
 digitis detrahebat. in quibus cunctis in nullam desperando 7
 10 prolapsus est blasphemiam nec aduersum creatorem suum
 in aliquo murmurauit. quin immo nequaquam tanta temptati-
 onum mole atque acerbitate conterritus ipsum quoque quod
 ex omni pristina facultate suo corpori superfuerat indumentum,
 quodque solum quia ipso uestiebatur a diaboli potuerat uastati-
 15 one saluari, rescindens atque abiciens adiecit super illam, quam
 dirissimus praedo intulerat, spontaneam nuditatem. comam 8
 quoque capitis, quae sola de prioris gloriae reliquiis intacta
 remanserat, uexatori suo proiecit abscisam et amputans etiam
 id quod saeuens reliquerat inimicus illa caelesti aduersus
 20 eum uoce tripudiat et insultat: si bona suscepimus de
 manu domini, mala non sustinebimus? nudus egres-
 sus sum de utero matris meae, nudus reuertar
 illuc: dominus dedit, dominus abstulit: sicut
 domino placuit, sic factum est: sit nomen domini
 25 benedictum. ambidextrum merito dixerim et Ioseph, qui
 in prosperis gratior patri, religiosior fratribus, acceptior deo,
 in aduersis castus, domino fidelis, carcere mitissimus uinctis,

1 l. c. 1, 21 5 l. c. 2, 8 17 l. c. 1, 20 20 l. c.
 2, 10. 1, 21

2 gaudebit *D*¹ 3 tabidis *D*¹ inclito *DOX* adque *VO*
 dispectus *D*¹ 5 adque *VO* sterquilinii *DWO*²*X* 6 habi-
 tatur *V* 7 adque *V* 8 glaebas *DWOX* mersus *W*¹ emersis
*W*² 9 disper. *D*¹ 10 blasf. *O* 11 murmur. *D*¹ 12 adque
VO 13 fuerat *O* 14 ipso] p *D*¹ uestiebantur *D*¹ diabuli
VD 15 adque *V* 16 dirisimus *W* 17 reliquis *D*¹*OX*¹
 20 suscipimus *V* 21 mala quare non *D*²*O* 22 et reuertar *W*
 25 benedictum in sc̄la *W* 27 carceri *VOX*¹ car̄ *D*¹ in carcere
*D*² uinctus *D*²

iniuriarum inmemor, beneficus inimicis, inuidis et quantum in ipsis fuit interfectoribus fratribus non solum pius, sed etiam 9 munificus inuenitur. hi ergo eorumque consimiles recte ἀμφοτεροδέξιοι, id est ambidextri nuncupantur. utraque enim manu utuntur pro dextera et inter haec quae apostolus di- 5 numerat transeuntes pariter dicunt: per arma iustitiae quae a dextris sunt et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, et cetera. de qua dextera uel sinistra ita Salomon ex persona sponsae loquitur in Cantico Canticorum: laeua eius sub 10 capite meo, et dextera eius amplexabitur me. quas licet utrasque utiles esse significet, tamen illam sub capite suo ponit, quia subiacere debent aduersae partes principali cordis. ad hoc siquidem tantum utiles sunt, ut pro tempore nos exerceant et erudiant ad salutem ac perfectos ad patienti- 15 am reddant. dexteram uero ad confouendam se ac perpetuo conseruandam salutari amplexu sponsi sibimet cohaerere atque 10 insolubiliter ei optat innecti. erimus igitur ambidextri, quando nos quoque rerum praesentium copia uel inopia non mutarit et nec illa nos ad uoluptates noxiae remissionis inpulerit nec 20 ista ad desperationem adtraxerit et querellam, sed similiter deo grates in utroque referentes parem fructum de secundis aduersisque capiamus. qualem se ille uerus ambidexter doctor gentium fuisse testatur dicens: ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. scio et humiliari, scio et 25 abundare: ubique et in omnibus institutus sum,

6 II Cor. 6, 7—8

10 Cant. 2, 6

24 Phil. 4, 11—13

1 iniuriam V	3 hii D ¹ WO	4 ἀμφοτεροδέξιοι* D ἀμφοτ.
id est om. W	6 transcurrentes O	9 dextra DX salamon
X	10 sponsae V ¹	cantico] cant D
11 eis D ¹	12 scilicet D	magnificet V
13 punit V ¹	14 lebam illam O	15 perfectus V
16 dextram D ¹ W	17 adque V	21 disper. VD ¹ WO
22 gra- tias DW	23 doctur V ¹	24 querellam O: quaerellam VDW querelam X
25 ferentes partem V	26 habundare DX	fructuum V ²
in omnibus ex hominibus D		

et saturari et esurire et abundare et penuriam
pati. omnia possum in eo qui me confortat.

XI. Ergo licet dixerimus bipertitam esse temptationem, id
est in rebus uel prosperis uel aduersis, sciendum tamen omnes
5 homines triplici ratione temptari: plerumque ob probationem,
nonnumquam ob emundationem, interdum ob merita delictorum.
et ob probationem quidem ut beatum Abraham, ut Iob multos-
que sanctorum tribulationes innumeras legimus pertulisse,
uel illud quod in Deuteronomio dicitur ad populum per
10 Moysen: et recordaberis cuncti itineris illius, per
quod adduxit te dominus deus tuus quadraginta
annis per desertum, ut adfligeret te atque tempta-
ret, et nota fierent quae in tuo animo uersabantur,
utrum custodires mandata illius an non. et illud
15 quod in psalmo dicitur: probaui te ad aquam contra-
dictionis. ad Iob quoque: an putas me tibi aliter
locutum quam ut appareres iustus? ob emundationem 2
uero, cum iustos suos pro paruis quibusdam leuibusque
peccatis seu pro elatione suae puritatis humilians diuersis
20 temptationibus tradit, ut omnem sordem cogitationum et ut
uerbis prophetae dicam scoriam, quam in occultis eorum
peruidet esse concretam, excoquens in praesenti uelut aurum
purum futuro transmittat examini, nihil in eis residere per-
mittens quod scrutans post haec iudicii ignis poenali cruciatu
25 expurgaturus inueniat, secundum illud: multae tribulati-

10 Deut. 8, 2

15 Ps. 80, 8

16 Iob 40, 3 (LXX)

21 cf. Esai. 1, 25

25 Ps. 33, 20

1 satiari *DWO* abundari *D¹* habundare *WX* 3 *W non*
distinguit id est *om. O* 4 sciendum est *DWOXv* 6 emun-
dationem *WO*: emend. *VDX* peccatorum *O* 7 et *om. W¹*:
cf. ad Conl. I 19, 1 abraam *W* multusque *V¹* 9 deu-
teronuñi *D* 10 mosen *VW* 11 dominus *om. O* 12 adque
V 14 custudires *V* 15 apud *DWXv* aput aquas *O* 17 ap-
pareris *V* appareas *O* emundationem *WD²O*: enund. *D¹* emend.
VX 18 iustus suus *V¹* 21 prof. *D* 22 puidit *D¹* peruidit
W¹ uidet *O* excoquens *VDO* 25 **purgaturus *W*

ones iustorum, et: fili, noli negligere disciplinam domini, neque fatigeris cum ab eo increparis: quem enim diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. quis enim est filius quem non corripit pater? quodsi extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulterini et non filii estis. et in Apocalypsi: 5
 3 ego quos amo, arguo et castigo. ad quos etiam sub figura Hierusalem ex persona dei ita per Hieremiam sermo dirigitur: faciam enim consummationem in cunctis 10 gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in iudicio, ut non tibi uidearis innoxius. pro qua salutari emundatione orat David dicens: proba me domine, et tempta me: ure renes meos et cor meum. Esaias 15 quoque utilitatem huius temptationis intellegens corripe, inquit, nos domine, uerumtamen in iudicio: et non in furore tuo, et iterum: confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus, 4 et consolatus es me. pro merito autem peccatorum plaga 20 temptationis infertur, ut ibi plagas populo Israheli inmissurum se dominus conminatur dicens: dentes bestiarum inmittam in eos, cum furore trahentium super terram, et: frustra percussi filios uestros, disciplinam non recepistis. in Psalmis quoque: multa flagella peccatorum, et in euangelio: ecce sanus factus es: iam

1 Hebr. 12, 5—8 8 Apoc. 3, 19 10 Hierem. 30, 11
 14 Ps. 25, 2 16 Hierem. 10, 24 18 Esai. 12, 1 22 Deut.
 32, 24 24 Hierem. 2, 30 25 Ps. 31, 10 26 Ioh. 5, 14

1 et iterum *O* neglere *V* negligere *D* 2 cum... increparis
om. *D*¹ 4 recepit *V*¹ 5 quem] q; *D*¹ pater non corripit
DW 7 apocalipsi *W* apocalipsin *O* 9 hierimiam *V* iherem.
OX 10 consumat. *WO* 12 consumat. *WO* 14 emend. *X*¹
 15 meus *V*¹ isaias *W* ieremias *D*²*O* (*immo errauit auctor*)
 17 inquit *VDWO* 18 furore *V*¹ 19 furur *V*¹ 23 furore
*V*¹ 24 filius uestrus *V*¹ uestros et *O* 25 recipistis
DW

noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. inuenimus sane et quartam rationem, qua ob manifestandam solummodo gloriam et opera dei inferri quibusdam aliquas passiones scripturarum auctoritate cognoscimus secundum illud
 5 euangelii: neque hic peccauit neque parentes eius, sed ut manifestentur opera dei in ipso, et iterum: infirmitas haec non est ad mortem sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per ipsam. sunt autem
 10 et alia ultionum genera, quibus nonnulli qui malitiae supergressi sunt cumulum percutiuntur ad praesens, ut Dathan et Abiron siue Core legimus fuisse damnatos et uel maxime illos de quibus apostolus dicit: propter quod tradidit illos deus in passiones ignominiae et in reprobum sensum: quod etiam ceteris poenis grauius iudicandum est. de
 15 ipsis namque Psalmista in laboribus, inquit, hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. non enim merentur saluari uisitatione domini nec temporalibus
 6 plagis consequi medicinam, qui desperantes semet ipsos tradiderunt inpudicitiae in operationem omnis
 20 erroris, in inmunditiam, quique obduratione cordis et usu ac frequentia delinquendi purgationem breuissimi huius aevi et ultionem uitae praesentis excedunt. quibus etiam per prophetam sermo diuinus exprobrat: subuerti uos, sicut subuertit deus Sodomam et Gomorram, et facti
 25 estis sicut torris raptus de incendio: et nec sic redistis ad me, dicit dominus. et Hieremias: interfeci et perdidit populum meum, et tamen a uiis

5 Ioh. 9, 3 7 Ioh. 11, 4 12 Rom. 1, 26 et 28 15 Ps.
 72, 5 18 Eph. 4, 19 23 Amos 4, 11 26 Hierem. 15, 7

1 contigat *W*: deinde sequuntur in hoc codice uerba 6 et iterum
 8 per ipsum (*sic*), tum inuenimus sane 6 opera dei in ipso,
 post quae repetuntur uerba et iterum per ipsum 4 cognosci-
 mus *V* 6 manifestetur *D¹O* 7 propter gloria *D* 8 glori-
 ficatur *V* ipsum *D²WO* 10 datan et abiran et *O* 11 chore
X damnatus *V¹* 12 illus *V* 15 inquit *V* in marg. inquit
DWO 18 disper. *D¹* ipse *V* 24 gom̄r *D* gomurram *X¹*
 25 turris *VD¹* 26 hierimias *V* interfici *VD¹O*

suis non sunt reuersi, et iterum: percussisti eos, et non doluerunt: adtriuisti eos, et rennuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas super 7 petram, noluerunt reuerti. erga quorum curationem omnem temporis istius medicinam uidens propheta in cassum 5 fuisse consumptam, desperans quodammodo iam de eorum salute proclamat: defecit sufflatorium in igne, frustra conflauit conflator: malitiae enim uestrae non sunt consumptae. argentum reprobum uocate eos, quia dominus proiecit eos. hanc salutarem ignis purgationem 10 circa eos qui praedurati sunt sceleribus suis inaniter se dominus adhibuisse sub persona Hierusalem concretae profunda robigine peccatorum ita conqueritur pone, inquit, eam super prunas uacuam, ut incalescat, et liquefiat aes eius: et conflatur in medio eius inquinamentum 15 eius. multo labore sudatum est, et non exiit de ea nimia robigo eius, neque per ignem. inmunditia tua execrabilis: quia mundare te uolui, et non 8 es mundata a sordibus tuis. quamobrem ut peritissimus medicus expensis omnibus salutaribus curis nec ullum iam 20 remedii genus quod infirmitati eorum possit aptari dominus superesse conspiciens quodammodo iniquitatum magnitudine superatur, ac discedere ab illa clementi sua castigatione compellitur itaque ei denuntiat dicens: iam non irascar tibi, et zelus meus recessit a te. de aliis uero, quorum non 25 praedurauit cor frequentia peccatorum nec illa seuerissima et ut ita dixerim caustica ignis indigent medicina, sed eruditio salutaris uerbi sufficit ad salutem, dicitur: emendabo eos

1 Hierem. 5, 3 7 Hierem. 6, 29—30 13 Ezech. 24, 11—13 24 Ezech. 16, 42 28 Osee 7, 12 (LXX)

2 renuerunt *D*²*W* accepere *V* 4 petram et *O* ergo
W 5 omnem *om.* *D*¹*W* 7 sufflatur. *V* 8 conflatur *V*¹
10 eos *VX*¹: illos *DWOX*^{2v} et *Vulg.* 13 robigine *D*¹: rubig.
rell. conquiritur *D*¹*X* poene *W*¹ 14 incaliscat *V*¹
16 et *eras.* in *D* exi bigo *V* 17 rubigo
codd. 18 exsecrab. *W* 26 pdurauit *D*¹ 27 medicinam *W*

in auditu tribulationis suae. non ignoramus alias quo- 9
 que animaduersionum siue ultionum causas, quae inferuntur
 his qui grauissime deliquerunt, non ad expianda eorum crimina
 nec ad abolenda merita peccatorum, sed ad emendationem
 5 metumque uiuentium. quae euidenter in Hieroboam filium
 Nabath, Baasa quoque filium Achia et Achab atque Iezabel
 inlata cognoscimus ita pronuntiante diuina censura: ecce ego
 inducam super te malum, et demetam posteriora
 tua, et interficiam de Achab mingentem ad parie-
 10 tem, et clausum et nouissimum in Israhel. et dabo
 domum tuam sicut domum Hieroboam filii Nabath,
 et sicut domum Baasa filii Achia: quia egisti, ut
 me ad iracundiam prouocares, et peccare fecisti
 Israhel. canes etiam comedent Iezabel in agro
 15 Iezrahel. si mortuus fuerit Achab in ciuitate,
 comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in
 agro, comedent eum uolucres caeli, et illud quod
 pro ingenti conminatione denuntiatur: non inferetur
 cadauer tuum in sepulchrum patrum tuorum. non 10
 20 quo uel illius tam profana conmenta, qui uitulos aureos ad
 perpetuam praeuaricationem plebis impiamque a domino
 separationem primus instituit, uel illorum tam innumera
 tamque nefaria sacrilegiorum crimina haec excoquere breuis
 ac momentanea poena sufficeret, sed ut ceteris quoque, qui
 25 futura uel neglegentes uel penitus non credentes consideratione
 tantummodo praesentium frangebantur, terror istarum quas

7 III Reg. 21, 21—24

18 III Reg. 13, 22

2 siue ultionum <i>om.</i> D ¹	3 is O	4 emundationem V
5 iheroboam OX	6 nabaht baasan X	ahie O acabh O,
<i>item infra</i>	hiezabel DWX ¹	ihiezabel O 7 cognoscimus V
8 dimittā D ¹	9 acabh W	10 nouissimus D ¹ isrī VW isrī
D	11 iheroboam OX	nabaht X 12 ahia O 13 prouo-
caris D ¹	14 isrī VX isrī D	hiezabel DW ihiezabel X zezabel
O	15 hiezrahel DW	iezrael O acab V ^h ciuetate V 16 come-
dent] comē D bis	17 uoluc D	18 infertur VD ¹ O 19 se-
pulcro O	20 uitulus aureus V ¹	22 prius W tam] ita
W	23 excoquere VDO	25 neclegentes O

metuebant ultionum incuteretur exemplo, nec apud illam summi numinis maiestatem esse humanarum rerum et cotidiana-
 nae dispensationis incuriam documento huius seueritatis agnoscerent ac retributorem deum cunctorum actuum per haec
 11 quae grauissime formidabant manifestius peruiderent. inueni- 5
 mus sane etiam pro leuioribus culpis nonnullos eandem mortis ad praesens excepisse sententiam, qua sunt et illi puniti quos praediximus extitisse sacrilegae praeuaricationis auctores, ut factum est in illo qui sabbato ligna collegerat uel in Annania et Sapphira, qui parum quiddam de substantia sua infidelitatis 10 errore seruauerant. non quo aequalia fuerint pondera peccatorum, sed quia reperti nouae transgressionis praesumptores debuerunt praebere ceteris quemadmodum peccati, ita etiam poenae ac terroris exemplum, ut quisquis eadem deinceps adfectare temptasset, nosset sibi secundum eandem formam 15 qua illi damnati sunt, etiam si in praesenti supplicium differatur, in futuri iudicii examinatione reddendum. et quia uidemur excessum quendam, dum genera temptationum uel ultionum percurrere uolumus, a proposita narratione fecisse, qua dicebamus uirum perfectum in utraque temptatione manere 20 semper immobilem, ad eandem nunc iterum reuertamur.

XII. Itaque mens uiri iusti non debet esse similis cerae uel alterius cuiusquam materiae mollioris, quae semper characteri signantium cedens pro eius forma atque imagine figuratur quamque in se tamdiu retinet, donec alio rursum 25 superinpresso signaculo reformetur. atque ita fiet, ut nunquam in sua qualitate persistens ad formam eorum quae inprimuntur semper conuertatur ac transeat. quin potius

9 cf. Num. 15, 32 sqq.

2 numinis	WO:	nominis	VDX	cottid.	DWX	6 non-
nullus	V ¹	8 sacrilegos	ex sacrilegus	V	9 colligerat	VWX ¹
annania	D ² :	anania	VD ¹ WOX	10 saffira	VDX saffira	W sa-
phira	O	11 errore	D ² O:	terrore	rell.	fuerant
dem	VO	18 uidimur	W ¹	22 XI	W	24 carac-
teris	O	adque	VO	25 quaque	D ¹	retenet
V	fiat	W	28 conuertantur	W ¹		26 adque

debet uelut quoddam esse adamantinum signatorium, ut inuiolabilem mens nostra figuram sui semper custodiens characteris uniuersa quae incurrerint sibi ad qualitatem sui status signet atque transformet, ipsa uero insigniri nullis incursibus possit.

5 XIII. GERMANVS: Potestne mens nostra unum statum iugiter retinere et in eadem semper qualitate persistere?

XIII. THEODORVS: Necessesse est ut secundum apostolum aut renouatus quis spiritu mentis suae per singulos dies proficiat ad ea se quae in ante sunt semper extendens, aut si neglexerit, consequens est ut retro redeat atque in deterius relabatur. et idcirco nullo modo poterit mens in una atque eadem qualitate durare. uelut si quis contra aquas fluminis uiolenti nauem subigere remorum impulsione conetur, necesse est eum aut uirtute brachiorum
10 torrentis aluei inpetum desecantem ad superiora conscendere aut remissis manibus ad praeceps pronum amne reuocari. quapropter istud erit euidens nostri indicium detrimenti, si intellexerimus nos nihil amplius adquisisse, nec dubitemus retrorsum nos omnimodis reuocatos, qua die non senserimus
20 ad superiora progressos, quia ut dixi nec in eodem statu mens hominis potest iugiter permanere, nec in hac carne consistens ita uirtutum apicem possidebit quisque ille sanctorum, ut immobiles perseuerent. necesse est enim aut aliquid adici illis semper aut minui, nullaque in omni creatura talis poterit
25 esse perfectio, quae mutabilitatis non subiaceat passioni, secundum illud quod in libro beati Iob legitur: quid est homo, ut immaculatus sit, et iustus appareat natus de muliere? ecce inter sanctos eius nemo inmuta-

8 Eph. 4, 23

9 Phil. 3, 13

26 Iob 15, 14—15

1 de quoddam V	signaturium V	2 custodiens V
caract. OX	4 adque V	5 XII W
V	9 se <i>eras. in D</i>	10 neclexerit O
VO	13 sibigere D ¹	subicere W ¹
14 brachiorum O	15 desecante D ¹	remorum <i>euauit in V</i>
trursum V ¹	reuocatus V ¹ O	17 inditium VDX
W	23 mobilis D ¹	immobilis D ² Xv
maculatos W ¹	iustū D ¹	28 scs V
		22 sanctorum perseueret DXv
		27 inmutabiles D ¹

bilis, et caeli non sunt mundi in conspectu eius. 3 solum namque deum immutabilem confitemur, quem tantummodo sancti illius prophetae ita compellat oratio: tu autem idem ipse es, et ipse de se: ego sum, inquit, deus, et non mutor, quod scilicet ipse sit solus naturaliter semper 5 bonus, semper plenus semperque perfectus, cui nihil nec adici possit aliquando nec minui. ideoque debemus ad uirtutum studia inremissa cura ac sollicitudine nosmet ipsos semper extendere ipsisque nos iugiter exercitiis occupare, ne cessante profectu confestim deminutio subsequatur. ut enim diximus, 10 in uno mens eodemque statu manere non praeualet, id est ut nec augmenta uirtutum capiat nec detrimenta sustineat. non adquisisse enim eius minuisse est, quia desinens proficiendi adpetitus non aberit a periculo recedendi.

XV. Ideoque iugis cellae conmoratio retentanda est. 15 totiens enim etiam reuersus quis uelut nouus in ea et incipiens habitator titubabit atque turbabitur, quotiens ab eadem fuerit euagatus. illam namque quam in cella residens adquisierat animi intentionem, si fuerit relaxata, recuperare rursus non sine labore poterit ac dolore, et per hoc reductus retro non 20 de amisso cogitabit profectu, quem superadicere potuit si e cella non fuisset excussus, sed gaudebit potius, si illum statum de quo recidit semet ipsum senserit recepisse. nam sicut amissum ac praeteritum tempus ulterius reuocari non potest, ita ne illa quidem quae perierunt possunt emolumenta resti- 25 tui. quantumlibet enim post haec animi intentio fuerit operata, instantis diei profectus et praesentis temporis quaestus est, non lucri semel perditum reparatio.

3 Ps. 101, 28

4 Malach. 3, 6

3 compellit V	4 inquit VDWO	8 ipse V	10 dimi-
nutio V ² D ¹ WX	11 in om. W	12 susteneat D ¹	14 ape-
titus W	recidendi D ¹ OX	15 XIII W	retinenda V
17 habitatur V	adque VO	21 si om. D ¹	23 recidit D ¹
OX recedit D ¹ W	recipisse W ¹	25 ne illa] nulla V	pos-
sunt om. W	emolumenta V	27 instantius V	28 recu-
peratio Vc			

XVI. Mutabilitati autem etiam supernas potestates ut diximus subiacerent declarant illi, qui de eorum numero corruptae uoluntatis uitio conruerunt. unde neque illi inmutabilis naturae esse putandi sunt, qui in illa qua creati sunt beatitudine perseuerant, eo quod in contrariam partem non fuerint similiter deprauati. aliud namque est inmutabilis naturae esse, aliud uirtutis industria bonique custodia per inmutabilis dei gratiam non mutari. quidquid enim per diligentiam uel acquiritur uel tenetur, potest etiam per negligentiam deperire. ideoque dicitur: ne beatifices hominem ante exitum suum, quod uidelicet adhuc in conluctatione quis et ut ita dixerim scammate constitutus, quamuis uincere soleat ac frequentes palmas uictoriae consequatur, non potest tamen a metu ac suspitione incerti prouentus esse securus. et idcirco deus solus inmutabilis uel bonus dicitur, qui bonitatem non industriae studio, sed naturaliter possidens non potest aliud quid esse quam bonus. nulla igitur uirtus potest immobiliter ab homine possideri, sed ut parta iugiter teneatur, necesse est eam semper illa qua acquisita est sedulitate atque industria custodiri.

XVII. Lapsus uero quispiam nequaquam subitanea ruina conruisse credendus est, sed aut prauae institutionis deceptus exordio aut per longam mentis incuriam paulatim uirtute animi decedente et per hoc sensim uitii incrementibus casu miserabili concidisse. ante contritionem enim praecedit iniuria, et ante ruinam mala cogitatio. quemadmodum domus numquam subitaneo ad ruinam procumbit impulsu, nisi aut antiquo uitio fundamenti aut longa inhabitantium desidia stillicidiis primum paruissimis penetrantibus corrupta

10 Sir. 11, 30

24 Prov. 16, 18 (LXX)

1 XV W	3 uoluntates D ¹	inmutabiles D ¹ W ¹	4 po-
tandi V	5 contriam V	7 custodia V	per] p D gratia
VD ²	8 quicquid VX	quicquid W	9 necleg. O
O	frequenter VD ²	13 uictoriae V	poteest O ¹
14 su-	15 quia V	18 parata D	patrata X
suspitione VDX			retineatur
O	semper pro illa D	19 aque V	adque O
20 XVI W	23 decedente VX:	decidente DW Ov	24 praecidit
W ¹	26 procumbet WOX		

sensim fuerint munimenta tectorum, quibus per uetustam negligentiam in maiorem modum patefactis atque conlapsis riuatim post haec influet pluuiarum imbriumque tempestas. in pigritiis enim humiliabitur contignatio, et in
 2 segnitia manuum stillabit domus. quod animae 5
 spiritaliter euenire idem Salomon aliis uerbis ita designat stillicidia, inquit, eiciunt hominem in die hiemali de domo sua. eleganter ergo mentis incuriam domati comparauit tectoque neglecto, per quam primo quidem uelut minutissima quaedam penetrant ad animam stillicidia passi-
 10 onum. quae si uelut parua ac leuia neglegantur, conrumpunt tigna uirtutum et post haec influunt imbre largissimo uitiorum, per quem in die hiemali, id est in tempore temptationis, ingruente inpugnatione diaboli expelletur mens de habitatione uirtutum, in qua scilicet aliquando circumspectam diligentiam 15
 retinens uelut in domus propriae possessione requieuerat.

3 His itaque conpertis infinitam spiritalis cibi percepimus uoluptatem, ita ut ex hac conlatione maiore animi gaudio repleremur, quam ante tristitia super nece sanctorum fueramus adfecti. non solum enim de quibus haesitabamus edocti sumus, 20
 uerum etiam illa, quae pro tenuitate sensus nostri minus inquirere noueramus, sub illius quaestionis interrogatione cognouimus.

4 Eccles. 10, 18 (LXX)

7 Prov. 27, 15 (LXX)

2 negligentiam *W* necleg. *O* adque *V* 3 diriuatim *O*
 influit *D* 4 pigritiis *V* 5 signitia *D*¹*W*¹ manu mustillabit
*D*¹ manus stillabit *D*² 6 solomon *W* salamon *X* 8 domu *D*¹
 eliganter *W* dogmati *V* domui *WO* 9 neglecto *WO* 12 in-
 fluent *O* 13 hiemale. *D*¹ id est *om.* *D*¹ 14 diabuli *VD*¹
 expellitur *VO* 16 domu *O* domo propriae possessionis *D*²*X*
 17 cybi *D* percipimus *D*¹ 21 illa quae] aliaq; *D*¹ tenuetate
*V*¹ 22 illius *euanuit in V* 23 cognouimus. Explicit conlatio
 abbatis theodori de nece sanctorum *VDWOX*

VII.

CONLATIO ABBATIS SERENI PRIMA.

DE ANIMAE MOBILITATE ET SPIRITALIBVS NEQVITIIS.

CAPITVLA.

- 5 I. De castitate abbatis Sereni.
 II. Interrogatio praedicti senis super statu cogitationum
 nostrarum.
 III. Responsio nostra super animae uolubilitate.
 IIII. Disputatio senis de statu animae ac uirtute eius.
 10 V. De perfectione animae ex similitudine euangelici
 centurionis adsumptae.
 VI. De perseuerantia erga cogitationum custodiam.
 VII. Interrogatio de mobilitate animae et inpugnatione
 nequitiarum caelestium.
 15 VIII. Responsio super adiutorio dei et liberi arbitrii potestate.
 VIIII. Interrogatio super animae ac daemonum coniunctione.
 X. Responsio, in quem modum spiritus inmundi humanis
 mentibus copulentur.
 20 XI. Obiectio, utrum possint spiritus inmundi eorum quos
 suppleuerint animabus inseri uel uniri.

Item capitula de abbatis sereni conlat̃. prim̃. VX Incipiunt capt̃ de
 conlat̃ beati sereni D Incipit abbatis sereni de anime mobilitate et
 spiritalibus nequitiis. Capitula eiusdem conlationis O 6 praedicti]
 eiusdem O statuta V 8 uolubilitate VD'O: mobilitate D¹ v
 uoluntate X 10 ex] ac X 12 custodia ut uid. V custodia D¹
 15 adiutorio V 16 demonium D¹ demonum D²OX 19 quos
 V 20 inseri uel om. O

XIII. Cass. 2.

12

- XII. Responsio, quemadmodum energumenis inmundi spiritus dominantur.
- XIII. Quod spiritus spiritui penetrabilis esse non possit, et de incorporeo solo deo.
- XIIII. Obiectio, qua daemones credi debeant cogitationes 5 hominum peruidere.
- XV. Responsio, quid possint daemones in cogitationes hominum quidue non possint.
- XVI. Similitudo, qua spiritus inmundi cogitationes hominum doceantur agnoscere. 10
- XVII. De eo quod non singuli quique daemones uniuersas hominibus ingerant passiones.
- XVIII. Interrogatio, an inter daemones inpugnationis ordo ac uicissitudinis disciplina seruetur.
- XVIII. Responsio, in quem modum consensio daemonum super 15 uicissitudinis inpugnatione subsistat.
- XX. De eo quod non sint unius fortitudinis contrariae potestates nec temptandi facultas in eorum sit arbitrio conlocata.
- XXI. De eo quod daemones cum hominibus non sine suo 20 labore configant.
- XXII. De eo quod non sit potestas nocendi in arbitrio daemonum conlocata.
- XXIII. De inminuta daemonum potestate.
- XXIII. Qua ratione daemones sibi in eorum corpora quos 25 adrepturi sunt aditum parent.
- XXV. De eo quod miserabiliores sint hi qui uitii quam qui ipsis daemonibus possidentur.
- XXVI. De nece prophetae seducti et infirmitate abbatis Pauli, quam pro sua emundatione promeruit. 30

1 inerguminis VD¹O energuminis D²X 3 et de] et O sed
 Xv 4 soli Xv 5 demones DOX (passim) 7 cogitationes
 VO: cogitationibus DXv 9 cogitationis D¹ 15 conscio X
 19 conlata V 22 arbitrium X 23 conlata D 25 sibi in]
 ibunt X 26 arrepturis una ditubarent (sic!) X 27 mirabiliores
 D hii DOX 28 ab ipsis D²Ov 29 profetae VD
 30 emend. Ov

- XXVII. De temptatione abbatis Moysi.
 XXVIII. De eo quod sperni non debeant hi qui spiritibus traduntur inmundis.
 XXVIII. Obiectio, cur hi qui spiritibus uexantur inmundis a communione dominica separentur.
 XXX. Responsio super proposita quaestione.
 XXXI. De eo quod miseres sint hi qui subdi temporalibus istis temptationibus non merentur.
 XXXII. De diuersitate studiorum ac uoluntatum quae in aeriis potestatibus exercentur.
 XXXIII. Interrogatio, unde differentia nequitiarum caelestium tanta processerit.
 XXXIII. Dilatio super absolute propositae quaestionis.

I. Summae sanctitatis et continentiae uirum nominisque
 15 sui speculum abbatem Serenum, quem singulari sumus ueneratione prae ceteris admirati, studiosorum mentibus insinuare cupientes alias arbitramur desiderium nostrum nos explere non posse, quam si conlationes eius nostris libellis temptauerimus inserere. cui supra omnes uirtutes, quae non solum in
 20 eius actu uel moribus, sed etiam in ipso uultu per dei gratiam refulgebant, ita est peculiari beneficio donum castitatis infusum, ut iam se ne ipsis quidem naturalibus incentiuis inquietari uel in sopore sentiret. ad quam tamen carnis praecipuam puritatem quemadmodum gratia dei adminiculante peruenerit,

1 mosi *VD*¹ 2 hii *O* 4 quur *D*¹ quur *O* hii qui
 ab *O* uexantur} traduntur *V* 5 commonione *V* communicatione
X separantur *VX* 7 miseri *X* sunt hii *O* 9 uolũ-
 tatum *DO* 10 aereis *X* 11 diffirentia *V*¹ 13 quaestionis.
 Expliciunt capitula *DX* Finit capitulatio *O* Incipit con-
 latio (coll. *P*) abbatis sereni prima (prima *om. V*: abbatis sereni conlaẽ
 prima *D*) de animae mobilitate et spiritalibus nequitiis *VDWPX*:
om. O 14 nominis *W* 15 singularis *D*¹ 22 iam *VD*¹:
 etiam *rell.* 23 praecipuam carnis *D*¹

quoniam supra condicionem naturae uidetur humanae, necessarium reor primitus explicare.

II. Hic igitur pro interna cordis atque animae castitate nocturnis diurnisque precibus, ieiuniis quoque ac uigiliis infatigabiliter insistens cum uidisset orationum suarum obtinuisse 5 se uota cunctosque aestus in corde suo concupiscentiae carnalis extinctos, uelut suauiissimo gustu puritatis accensus in maiorem sitem zelo castitatis exarsit et intentioribus coepit ieiuniis atque obsecrationibus incubare, ut mortificatio passionis huius, quae interiori homini suo dono dei fuerat adtributa, ad exteri- 10 oris etiam puritatem eatenus perueniret, ut ne ipse quidem uel illo simplici ac naturali motu qui etiam in paruulis atque lactantibus excitatur ulterius pulsaretur, indepti scilicet muneris experimento, quod se nouerat non laborum merito, sed dei gratia consecutum, ardentius animatus ad hoc quoque similiter 15 obtinendum, credens multo facilius hos stimulos carnis radicitus deum posse conuellere, quos etiam humanae artis industria nonnumquam solet quibusdam poculis uel medicamentis seu ferri sectione detrahere, quandoquidem illam spiritus puritatem, quae sublimior est quamque impossibile est humano labore 20 uel studio comprehendere, suo munere contulisset. cumque petitioni coeptae supplicatione iugi ac lacrimis indefessus insisteret, adueniens ad eum angelus in uisione nocturna eiusque uelut aperiens uterum quandam ignitam carnis strumam de eius uisceribus auellens atque proiciens suisque omnia ut fuerant 25 locis intestina restituens: ecce, inquit, incentiua tuae carnis abscisa sunt et obtinuisse te noueris hodierno die perpetuam corporis puritatem quam fideliter poposcisti. haec de gratia dei, quae memorato uiro peculiariter adtributa est, breuiter

1 conditionem *VDWX* uidetur esse *D²(P)X* 3 *OX non distinguunt* 5 uideret *D¹* 6 se om. *D¹O* 7 extinctus *V¹* 8 sitem *V*: sitim *rell. cf. Neue, Formenlehre der lat. Spr. I² p. 198* 9 adque *VP* 11 etiam hominis *O* ipso *D²O* 12 adque *VP* 15 consequutum *O* 16 stimulus *V* 17 posse deum *D* 18 poculis *V* poculus *D¹* 21 petitione *D¹* 22 subplicatione *W¹* indefessus *O* 25 adque *VO* euellens ac *PX* 26 inquit *VDWOP* 27 hodierna *PX* 28 puritatem corporis *V*

dixisse sufficiat. ceterum de illis uirtutibus, quas cum reliquis 3
 summis uiris communiter possidebat, aliquid commemorare
 superfluum puto, ne specialis super nomine huius ista narratio
 aliis demere uideatur id quod de isto singulariter fuerit
 5 praedicatum. hunc igitur summo desiderio conlationis eius
 atque institutionis accensi diebus Quadragesimae uidere
 curauimus. qui cum a nobis de qualitate cogitationum nostrarum
 et interioris hominis statu tranquillissima conpellatione quaesis-
 set uel quid nobis ad eius puritatem tanti temporis heremi
 10 habitatio contulisset, his eum querimoniis adorsi sumus.

III. Subputatio temporum ac solitudinis habitatio, cuius
 contemplatione conicis interioris hominis perfectionem nos
 consequi debuisse, hoc solummodo contulit nobis, ut disceremus
 quid esse nequeamus, non tamen fecit esse quod esse contendi-
 15 mus. nec enim aut desideratae puritatis fixam stabilitatem
 aut robur aliquod firmitatis nos hac scientia nouimus adse-
 cutos, sed tantummodo confusionis ac pudoris augmenta.
 etenim cum omnium disciplinarum meditatio ad hoc cotidianis 2
 studiis exerceatur atque proficiat, ut a trepidis rudimentis ad
 20 peritiam certam stabilemque perueniens incipiat nosse quae
 primitus uel ambigue nouerat uel penitus ignorabat, et firmo
 ut ita dixerim gradu in illius disciplinae qualitate procedens
 perfecte in ea ac sine ulla iam difficultate uersetur, e contrario
 me in huius puritatis studio laborantem id solummodo pro-
 25 fecisse repperio, ut sciam quid esse non possum. ex quo
 nihil mihi aliud sentio quam laborem tanta cordis contritione
 conferri, ut numquam scilicet desit materia lacrimarum nec
 tamen esse desinam quod esse non debeo. et idcirco quid 3

2 possedebat *VD¹P* 3 speciales *D¹* 4 ipso *PX* 5 ante
 hunc in *OX cap. 2 incipit* 6 adque *VOP* institutiones *D¹*
 quadragens. *V*: quadrages. *DWOX* quadragiss. *P* 10 quaerem. *V*
 querem. *D¹P¹* 11 subputatio *O*: supputacio *D¹* supputatio *rell.*
 16 rubor *VO* robor *D¹W¹PX* adsecutus *V¹* adsequutos *O* 18 cottid.
DX 19 adque *VOP* 24 puritates *D¹* profecisse *X²*: proficisse
rell. 25 repperio *X* possim *OPX^v* 26 laborem *DWOPX*: luctum
Vv tantū *OX* 28 desinam esse *D¹*

profruit didicisse quod summum est, si cognitum nequeat
 adprehendi? nam cum directionem cordis ad destinata per-
 tendere senserimus, insensibiliter mens inde reuoluta ad priores
 euagationes inpetu uehementiore prolabitur et ita cotidianis
 distentionibus occupata innumeris captiuitatibus incessanter 5
 abducitur, ut propemodum iam desperetur a nobis desiderata
 4 correctio et superflua haec obseruantia uideatur. siquidem per
 momenta singula lubricis discursibus animus euagatus cum ad
 timorem dei uel contemplationem reducitur spiritalem, prius-
 quam firmetur in ea, rursus fugacius euanescit, cumque eum 10
 uelut expergefati deprehenderimus ab intentione proposita
 deuiasse atque ad illam theoriam unde discesserat reducentes
 uoluerimus eum tenacissima cordis intentione uelut quibusdam
 uinculis obligare, in ipso conatu nostro ocius quam anguilla
 5 de recessibus mentis elabatur. ob quam rem cotidianis huius- 15
 modi obseruationibus aestuantes nec tamen ex ipsis aliquod
 nostro cordi stabilitatis robur accessisse cernentes ad hanc
 opinionem fracti desperatione transducimur, ut non nostro
 iam, sed naturae uitio has animae peruagationes humano generi
 inesse credamus. 20

III. SERENVS: Periculosae praesumptionis est necdum rebus
 recte discussis nec certa ratione collecta de natura cuiuslibet
 rei praepropere definire ac de consideratione fragilitatis suae
 capere coniecturam, non de statu et qualitate ipsius disciplinae
 uel de aliorum experientia proferre sententiam. nec enim si 25
 quis natandi ignarus, sciens pondus corporis sui ferri aquarum
 liquore non posse, experimento suae uoluerit inperitiae definire
 neminem penitus posse liquidis elementis solida carne circum-

1 dedicisse <i>W</i> ¹	4 cottid. <i>D</i> ¹ <i>WX</i>	5 distensionibus <i>O</i>	in
innumeris <i>WX</i>	6 disper. <i>D</i> ¹	8 euagatur <i>DOP</i>	9 uel ad <i>O</i>
<i>PX</i>	10 fugatius <i>VX</i>	fugatus <i>D</i>	12 adque <i>VP</i>
<i>P</i>	redeunt <i>V</i>	13 tenacissima <i>D</i> ¹	14 alligare <i>O</i>
<i>V</i>	15 cottid. <i>DW</i>	17 cordis <i>W</i> ¹ <i>O</i>	rubor <i>V</i> robor <i>D</i> ¹ <i>PX</i>
18 disper. <i>D</i> ¹ <i>WP</i>	21 praesumptiones <i>D</i> ¹	22 discussa <i>D</i> ¹	
23 preponere <i>O</i> ²	24 de statu] distate <i>D</i> ¹	26 ferre <i>O</i>	
27 liquorē <i>O</i>	28 penitur <i>D</i> ¹	elementis <i>VP</i>	

datum sustineri, idcirco uera eius opinio iudicanda est, quam secundum experientiam suam uisus est protulisse, cum hoc non solum non esse impossibile, sed etiam perfacile ab aliis fieri ratione certissima et oculorum fide non dubia conprobetur. 5 νοῦς itaque, id est mens, ἀεικίνητος καὶ πολυκίνητος defini- 2 tur, id est semper mobilis et multum mobilis. quod etiam in Sapientia quae dicitur Salomonis aliis uerbis ita describitur: καὶ γεῶδες σκῆνος βρέθει νοῦν πολυφρόντιδα, id est: et terrenum habitaculum adgrauat mentem multa 10 cogitantem. haec igitur pro condicione naturae numquam potest otiosa consistere, sed necesse est eam, nisi prouisum habuerit ubi suos exerceat motus et in quibus iugiter occupetur, propria mobilitate discurrere et per omnia uolitare, donec longo exercitio usuque adsuefacta diuturno, quo uos in cassum 15 dicitis laborare, experiatur et discat quas memoriae suae materias debeat praeparare, erga quas circumagat indefessos uolatus et inmorandi robur adquirat, et ita praeualeat aduersas inimici suggestiones quibus distrahebatur extrudere atque in illo quem desiderat statu et qualitate durare. non ergo hanc 3 20 euagationem cordis nostri uel naturae humanae uel deo creatori eius debemus adscribere. uera est enim scripturae sententia, quia deus fecit hominem rectum: et ipsi quaesierunt cogitationes multas. a nobis ergo earum qualitas pendet, quia cogitatio, inquit, bona scientibus eam adpropinquat, uir autem prudens inueniet eam. quidquid 25

9 Sap. 9, 15 (LXX) 22 Eccles. 7, 29 (LXX) 24 Prov. 19, 7 (LXX)

1 susteneri V	sustinere D ¹	iudicanda V ¹	5 νοῦς itaque]
noscit aqua W	uelikinitos D	αεικίνητος W	πολυκίνητος D
τοσκίνητος W	7 ita describ.]	adscribitur V	ita describ. D ¹
O	8 τεωΔεε VW	e-kHNOC D	ckHNOC W
	BPIΘI W		
NOY·ΦPONTAA D	NOFNITOAFPONTAW W	graeca omissa sunt in	
X, pessime habita in OP	10 condicione VDWX	12 suus	
V ¹	14 longe D ¹	usque VP	15 labore V
fessus V ¹	17 robur X	aduersus WOPX ¹	18 extradere
W ¹	adque VOP	23 pendit WPX	24 inquit VDO: om.
W	adpropinquat W	25 quicquid VWOX	

enim ut inueniri possit nostrae prudentiae industriaeque subiectum est, si non fuerit inuentum, sine dubio nostrae desidia⁵ uel imprudentiae, non naturae uitio reputandum est. cui sensui Psalmista quoque congruit dicens: beatus uir cui est auxilium eius abs te, domine: ascensus in corde suo disposuit. uidetis ergo in nostra dictione consistere, ut siue ascensus, id est pertingentes ad deum cogitationes, siue descensus, ad terrena scilicet et carnalia conruentes, in nostris⁴ cordibus disponamus. quae si non in nostra potestate consisterent, nec Pharisaeos dominus increpasset: quid cogitatis¹⁰ mala in cordibus uestris? nec per prophetam praecepisset dicens: auferte malum cogitationum uestrarum ab oculis meis, et: usque quo morabuntur in te cogitationes noxiae? nec in die iudicii earum qualitas quemadmodum operum exigeretur a nobis, ita per Esaiam¹⁵ domino conminante: ecce, inquit, ego uenio ut congregem opera et cogitationes eorum cum omnibus gentibus et linguis, sed ne condemnari quidem earum testimonio uel defendi in illo terribili atque metuendo examine secundum beati apostoli sententiam mereremur ita dicentis: et inter²⁰ se inuicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus, in die qua iudicabit deus occulta hominum secundum euangelium meum.

V. Huius ergo perfectae mentis figura per illum euangelicum centurionem pulcherrime designatur, cuius uirtus atque constantia,²⁵ qua non quibuslibet ingruentibus cogitationibus

4 Ps. 83, 6 (LXX) 10 Mt. 9, 4 12 Esai. 1, 16 13 Hierem.
4, 14 16 Esai. 66, 18 20 Rom. 2, 15—16

1 ut *om.* V inuenire D¹W 4 cui VD¹W: cuius D²OPXv
5 eius *om.* DPXv 6 dictione WO: ditione *rell.* 8 descensus
D¹WPX 10 fariseos DO phariseos WPX 11 praecipisset
D¹ 13 usqueq; D¹ cogitiones W 15 et operum O
isaiam W esaya O 16 inquit VDWOP 17 cogitationis V
18 nec X condemnari W 19 adque VP 20 meremur
D¹OX¹ 21 aut etiam defendentibus *om.* W 22 iudecabit V¹
25 pulcherrime O adque VWP

abducebatur, sed pro suo iudicio uel admittebat bonas uel
 contrarias absque ulla difficultate pellebat, hac tropica signifi-
 catione descripta est: nam et ego homo sum sub
 potestate, habens sub me milites, et dico huic:
 5 uade, et uadit, et alio: ueni, et uenit, et seruo
 meo: fac hoc, et facit. si igitur nos quoque uiriliter
 2 aduersus perturbationes et uitia dimicantes potuerimus ea
 dicioni nostrae discretionique subicere ac militantes in carne
 nostra extinguere passiones uel instabilem cogitationum
 10 nostrarum cohortem rationis imperio subiugare ac dominicae
 crucis salutari uexillo dirissimas aduersariarum potestatum
 turmas a terminis nostri pectoris propulsare, pro tantorum
 meritis triumphorum ad spiritalis huius centurionis ordinem
 prouehemur, quem in Exodo quoque per Moysen mystice
 15 legimus designatum: constitue tibi *χιλίαρχας*, et centu-
 riones, et quinquagenarios, et decanos. et ita nos
 3 quoque dignitatis huius apice sublimati habebimus hanc
 imperandi potestatem atque uirtutem, qua non quibus nolumus
 cogitationibus abducamur, sed his quibus spiritaliter delectamur
 20 inmorari uel inhaerere possimus, malis quidem suggestionibus
 imperantes 'abite' et abibunt: bonis uero dicemus 'uenite' et
 uenient. seruo quoque nostro, id est corpori ea quae castitatis
 uel continentiae sunt similiter iniungemus et sine ulla contra-
 dictione deseruiet, non iam suscitans nobis aduersos concupi-
 25 scentiae stimulos, sed omnem exhibens spiritui famulatum.
 huius centurionis qualia arma sint uel ad quae proeliorum 4

3 Mt. 8, 9

15 Ex. 18, 21

1 iudicio <i>VD</i>	admittebat <i>W</i>	3 descripta <i>WO</i>	4 potestate
constitutus <i>D²OXv</i>	5 alio <i>DWOPX</i> : alii <i>V(?)v</i>		7 eas <i>W</i>
8 discretionique <i>D¹</i>	11 uexillo <i>D¹WOP</i>	12 turbas <i>D¹PX</i>	
nostris <i>D</i>	13 spirituales <i>D¹W¹</i>	huius <i>om. D¹</i>	14 moysen
<i>VDOPX</i> : mosen <i>W</i>	15 <i>χιμαρχαε</i> <i>O</i>	centurionis <i>D¹</i>	
16 quinquagin. <i>V</i>	18 adque <i>WP</i>	quia <i>D¹</i>	19 set <i>W</i>
21 abite <i>W¹</i>	abebunt <i>D¹</i>	dicemus <i>DW</i> : dicimus <i>VOPX</i>	di-
centes <i>malim</i> : sed <i>cf. Inst. V, 38, 2; X, 19 fin.</i>			23 iniungimus
<i>V</i>	24 tam <i>W</i>	aduersus <i>V¹D¹WP</i>	aduersus spm <i>X</i>
25 stimulus <i>V¹</i>	26 ad quae] atq; <i>D¹W</i>	prael. <i>W</i>	

exercitia praeparentur, audi beatum apostolum praedicantem: arma, inquit, militiae nostrae non sunt carnalia, sed potentia deo. dixit qualia sint, id est non carnalia nec infirma, sed spiritalia et potentia deo. deinde ad quos sint exercenda conflictus consequenter insinuat: ad destructi-
 onem munitionum, cogitationes purgantes et omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei, et captiuantes omnem intellectum in oboedientiam Christi, et praeparati ulcisci omnem inoboedientiam, cum inpleta fuerit primum uestra
 5 oboedientia. quae quoniam singillatim percurrere sicut necessarium, ita etiam alterius temporis est, armorum tantummodo uolo uobis genera proprietatesque patefacere, quibus nos quoque, si uolumus bella domini proeliari et inter centuriones euangelicos militare, accincti iugiter debemus
 15 incedere. sumite, inquit, scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignita restinguere. ergo fides est quae excipiens ardentissima libidinum tela metu
 6 futuri iudicii et caelestis regni credulitate mortificat. et luricam, inquit, caritatis. ipsa nempe est quae uitalia pectoris
 20 nostri circumdans atque comuniens letalibus perturbationum obiecta uulneribus contrarios retundit ictus nec ad interiorum hominem nostrum iacula diaboli penetrare permittit: omnia enim suffert, omnia patitur, omnia sustinet. et galeam spem salutis. galea capitis est munimen. quia
 25 ergo caput nostrum Christus est, debemus istud semper spe

2 II Cor. 10, 4 5 l. c. 4—6 16 Eph. 6, 16 19 I Thess. 5, 8
 23 I Cor. 13, 7 24 I Thess. 5, 8

2 inquit *VDWP* 5 exercendo *D* exerenda *O*¹ et *v* in marg. fort. recte distract. *WP* destruct. *O* 6 monit. *V* 8 in oboedientia *VW(OP)* 13 satisfacere *V* 14 domini] dū *D*¹ prael. *W* 15 centurionis *W*¹ euangelicus *V* euangelicos *W*¹*X* accinti *D* 16 inquit *VDWOP* 17 nequisimi *W* ignea extingueret *D*²*X* 18 excip.] extingueret *D*²*P* 19 credulitatem *WP* luricam *VW*²*P*: loricam *DW*¹*OX* 20 inquit *VDWOP* 21 adque *VWP* letalium *O* 22 contrarius *V*¹ 23 iacula *W*¹ diabuli *VD*¹*P* 26 capud *V* istud *W* stut *O*

futurorum bonorum uelut inexpugnabili galea in cunctis
 temptationibus ac persecutionibus communire et principaliter
 fidem eius inlaesam atque integram custodire. aliis enim 7
 membris truncatum quempiam, licet debilem, possibile tamen
 5 est utcumque superesse: sine capite uero nemini uel breuis
 uitae spatium propagatur. et gladium spiritus, quod
 est uerbum dei. penetrabilius namque est omni
 gladio ancipiti et pertingens usque ad diuisiones
 animae ac spiritus, conpagum quoque et medul-
 10 larum, et discretor cogitationum et intentionum
 cordis, diuidens scilicet et abscidens quidquid in nobis
 carnale terrenum reppererit. quibus armis quisque fuerit 8
 conunitus, ab hostium semper telis ac populatione defensus
 non ut captius ac subditus ad hostilem cogitationum terram
 15 constrictus depraedantium uinculis abducetur nec audiet per
 prophetam: quare inueteratus es in terra aliena? sed
 tamquam triumphator ac uictor in illa qua uoluerit cogitati-
 onum regione consistet. uis etiam ipsum robur ac fortitudinem
 centurionis huius, quibus haec arma quae praediximus non
 20 carnalia, sed potentia deo gestet, agnoscere? audi ipsum regem 9
 uiros fortes ad spiritalem militiam congregantem, quo eos
 dilectu signet ac probet. infirmus, inquit, dicat, quia
 fortis sum ego, et: qui patiens est, sit pugnator.
 uidetis ergo bella domini proeliari nisi patientes infirmosque

6 Eph. 6, 17

7 Hebr. 4, 12

16 Baruch 3, 11

22 Ioel 3, 10 (LXX)

23 l. c. 11 (LXX)

1 inexpugnabile V^1 2 hac $W(O)$ persequit. O 3 adque
 VWP custodire V 6 propagatur V : prorogatur D^1WOP^1v prae-
 rogatur D^2P^2X 8 diuisiones VD^2O : diuisionem *rell.* *v cf. cap. 13, 3*
 9 ac VD^1OX : et D^2WP 10 discretur V 11 quidquid D^1OP :
 quicquid *rell.* 12 carnali V^1D^1P repererit X 13 populatione
 VP^1 14 aut subditus in D 15 abducitur VPX 17 triumphatur
 V^1 uictur V^1 18 consistit VD^1 rubor D^1P^1 robor W^1P^2
 20 agnoscere V^1 22 dilectu VW et D^1 ut *uid.* dilectione D^2 di-
 lectio O dilectos PX inquit $VDWOP$ 23 pugnatur V^1
 24 prael. W infirmusque V^1

non posse, illa procul dubio infirmitate qua fundatus ille noster euangelicus centurio cum fiducia loquebatur: cum enim infirmor, tunc potens sum, et iterum: uirtus enim in infirmitate perficitur. de qua infirmitate unus prophetarum et erit, inquit, qui infirmatur inter eos 5 sicut domus Dauid. patiens etiam haec bella proeliabitur, nempe illa patientia de qua dicitur: patientia uobis necessaria est, ut uoluntatem dei facientes recipiatis remunerationem.

VI. Debere tamen ac posse nos domino cohaerere et experi- 10 entia propria deprehendemus, si mortificatas uoluntates ac desideria mundi huius habeamus abscisa, et illorum auctoritate docebimur qui domino conloquentes fiducialiter dicunt: adhaesit anima mea post te, et: adhaesi testimoniis tuis domine, et: mihi autem adhaerere deo bonum 15 est, et: qui adhaeret domino, unus spiritus est. 2 non ergo debemus his euagationibus animae fatigati ab hoc studio relaxari: qui enim colit terram suam, saturabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur paupertate. nec ab intentione huius obseruantiae 20 perniciosa desperatione frangamur, quia in omni sollicito inest amplius. nam qui suauis et sine dolore est, in egestate erit, et iterum: uir in doloribus laborat sibi et uim facit perditioni suae: nec non etiam regnum caelorum uim patitur, et uiolenti diripiunt 25 illud. nulla namque uirtus sine labore perficitur nec ulli possibile est ad istam quam cupit stabilitatem mentis sine

2 II Cor. 12, 10 3 1. c. 9 5 Zach. 12, 8 (LXX)
 7 Hebr. 10, 36 13 Ps. 62, 9 14 Ps. 118, 31 15 Ps. 72,
 28 16 I Cor. 6, 17 18 Prov. 28, 19 21 Prov. 14, 23
 (LXX) 23 Prov. 16, 26 (LXX) 25 Mt. 11, 12

1 non posse nisi patientes infirmosque *D* 2 fidutia *DX* 5 in-
 quid *VDWP* 6 prael. *W* 7 enim uobis *O* 8 reportetis
VO et Vulg. 11 deprehendemus *D corr.*: deprehendimus *rell.*
 14 adhaesit *W¹P¹* 16 quia *W¹* 18 colet *VP* 19 otio *D²O*
 20 egestate *O* 21 disper. *DWPX* 22 labore *D²PX* 23 in
ante doloribus om. W¹ 24 pditioni *D* 27 cupit *scripsi*: cupitis
codd. v (nimirum cupit istabilitatem in archetypo)

ingenti cordis contritione conscendere. homo enim labori nascitur. qui utin uirum perfectum possit occurrere, in mensuram aetatis plenitudinis Christi, maiore eum necesse est intentione semper esse peruigilem iugique
 5 sollicitudine desudare. ad cuius tamen mensurae plenitudinem 4 nemo perueniet alias in futurum, nisi qui praemeditatus et inbutus ea fuerit in praesenti eamque adhuc in hoc saeculo positus praelibarit, Christique membrum pretiosissimum designatus arram compagnis illius, per quam corpori eius ualeat
 10 copulari, in hac carne possederit, unum dumtaxat desiderans, unum sitiens, ad unum omnes non solum actus suos, uerum etiam cogitationes semper intendens, ut illud, quod in futurum dicitur de beata conuersione sanctorum, iam subarratum teneat in praesenti, id est sit ei deus omnia in omnibus.

15 VII. GERMANVS: Posset forsitan haec uolubilitas mentis aliquatenus coherceri, si eam non tantus aduersariorum numerus circumuallans ad ea quae non nult, immo quo illam suae quoque naturae mobilitas rapit, indesinenter inpelleret. quam cum tam innumerabiles, tam potentes tamque terribiles
 20 circumagant inimici, resisti illis ab hac praesertim fragili carne impossibile crederemus, nisi ad hanc opinionem uestris sententiis uelut caelestibus animaremur oraculis.

VIII. SERENVS: Aduersarios quidem nobis iugiter insidiari, quicumque interioris hominis experti sunt pugnare, dubitare
 25 non possunt. sed ita dicimus hos nostris profectibus aduersari, ut eos tantummodo incentores malorum, non etiam impulsores esse credamus. ceterum nullus hominum posset omnino uitare

1 Iob 5, 7

2 Eph. 4, 13

14 I Cor. 15, 28

1 labori (κόπῳ) scripsi: labore V¹D¹Pⁱⁿ labore (ἐν κόπῳ) V² ad labore O ad laborem D²WX et Vulg. 6 peruenit O quis V
 P 7 sclo VDWOX saeculo P 8 praeliberarit D¹ 9 p qua
 D¹ 10 possiderit VWOP 11 actus D¹ suus V 12 cogi-
 tationis V 15 possit VD¹W 16 coherceri D²P coiberi O
 numeris D¹ 19 terribiles V¹ 20 fragili om. WO 21 cre-
 deremus eras. in W 22 anemaremur D¹ animamur W¹ 23 ad-
 uersarius VO 27 possit VD¹O

peccatum quodcumque illi cordibus nostris inurere uoluissent, si eis quemadmodum ad suggerendum, ita et ad conpellendum 2 facultas uiolenta subpeteret. quamobrem sicut in illis est instigationis copia, ita in nobis uirtus respuendi siue adquiescendi libertas est adtributa. quorum tamen potentiam et 5 inpugnationes si pertimescimus, etiam protectiones atque adiutoria dei e contrario conferamus, de quo dicitur: maior enim qui in nobis est quam qui in hoc mundo. cuius auxilia multo uehementiore militant uirtute pro nobis quam aduersus nos illorum multitudo configit. nam bonarum 10 rerum non tantum suggestor, sed etiam fautor atque impulsor est deus, ita ut nonnumquam nos etiam inuitos et ignorantes 3 adtrahat ad salutem. constat ergo neminem posse a diabolo decipi nisi illum, qui praebere ei maluerit suae uoluntatis adsensum. quod Ecclesiastes his uerbis euidenter expressit: 15 quia enim non fit contradictio ab his qui faciunt malum cito, ideo repletum est cor filiorum hominis in ipsis ut faciant mala. ergo manifestum est hinc unumquemque delinquere, quod ingruentibus cogitationibus prauis non eis confestim repulsam contradictionis obiciat. 20 nam resistite, inquit, ei, et fugiet a uobis.

VIII. GERMANVS: Quod istud, quaeso, est animae cum istis spiritibus nequam tam indiscretum permixtumque consortium, quo sic eidem non dicam iungi, sed uniri possint, ut et adloqui eam insensibiliter et inseri atque inspirare illi 25 quaecumque uoluerint et ad ea quae placuerit eam ualeant instigare eiusque cogitationes ac motus uideant atque per-

7 I Ioh. 4, 4

16 Eccles. 8, 11 (LXX)

21 Iac. 4, 7

2 conplendum	OPX	4 cupia	V ¹	6 ptimiscimus	D ¹
pertimescemus	W	adque	VOP	7 adiuturia	V ¹
ita codd.	est om. D	10 aduersum	OX	11 suggestur	V ¹
fautor	V ¹	adque	VOP	impulsur	V ¹
diabulo	VP	15 ecclesiastes	V	16 is	O
OP	20 eis om. DW	21 inquit	VDWP	17 et ideo	V
24 ut quo	V	ut (om. quo)	O	22 istut	W
X	25 adque	VOP	inspirari*	D	26 ad om. V
PXv	27 adque	VP		placuerint	

lustrent, tantaque inter ipsos ac mentem unitas fiat, ut sine dei gratia, quid ex illorum incitamento, quid ex nostra uoluntate procedat, discerni paene non possit?

X. SERENVS: Non mirum est posse spiritum spiritui insensibiliter coniugari et occultam suadendi uim ad ea quae libita fuerint exercere. est enim inter eos sicut inter homines quaedam substantiae similitudo atque cognatio, siquidem definitio, quae de natura animae adsumitur, etiam illorum substantiae similiter coaptetur. altrinsecus uero eos sibi inseri uel uniri, ita ut
 10 capax alter alterius esse possit, omnimodis impossibile est. hoc namque solummodo deitati, quae sola incorporea simplexque natura est, rectissime tribuitur.

XI. GERMANVS: Huic rationi satis arbitramur esse contrarium illud quod uidemus in adrepticiis fieri, cum adflati spiritibus
 15 inmundis loquuntur et agunt ea quae nesciunt. quomodo ergo animas eorum spiritibus illis non credamus uniri, quorum illas uidemus uelut organum factas et derelicto naturali statu ad illorum motus adfectusque transire, ita ut iam non suas, sed illorum uoces et gestus uoluntatesque depromant?

XII. SERENVS: Praedictae definitioni nostrae non est contrarium id quod dicitis in energumenis fieri, cum spiritibus inmundis adrepti loquuntur uel agunt ea quae nolunt uel quod ea quae ignorant proferre coguntur. non enim uno modo istam eos
 25 infusionem spirituum sustinere certissimum est. quidam enim sic adflantur, ut nequaquam ea quae gerunt uel loquuntur intellegant, quidam uero norunt et postea recordantur. quod fieri per infusionem spiritus inmundi non ita putandum est, ut in animae ipsius penetrans substantiam et uelut unitus ei et quodammodo indutus ea sermones ac uerba per os

1 ipse *V* 2 quidquid ex nostra *D*¹ 3 pene *VDX* plene *O*
 posse *V* 5 occulta *V*¹ 7 adque *VW* 9 quoaptetur *D*
 quo habetur *O* 12 tribuetur *DW*¹*P* 14 arreptitiis *D* are-
 pticiis *W* 15 loquitur *D*¹ locuntur *D*²*PX* 17 de relato *D*¹
 18 adfectosque *D*¹*W*¹ 19 gestos *D*¹ 20 defenicioni *W* 21 in
om. DWOP energuminis *VX* inerguminis *DWOP* 24 spiritum
*D*¹ 25 locuntur *DWX* 28 in *om. WO*

patientis emittat. nullo namque modo istud ab eis fieri posse credendum est. nec enim per aliquam animae deminutionem, sed per corporis debilitatem hoc euenire manifesta ratione deprehenditur, cum scilicet in illis membris in quibus uigor animae continetur inmundus spiritus insidens eisque inportabile 5 atque inmensum pondus inponens obscuritate taeterrima 3 intellectuales eius obruit atque intercipit sensus. quod nonnumquam etiam uini febrisque uitio seu nimii frigoris aliisque ualitudinibus extrinsecus superuenientibus uidemus accidere. quod ne beato Iob diabolus, qui carnis eius acceperat potestatem, 10 moliretur inferre, praecepto domini prohibetur dicentis: ecce trado eum in manus tuas, tantum animam eius custodi, id est tantummodo amentem eum ne facias debilitato animae domicilio et obruas intellectum ac sapientiam resistentis, principali scilicet cordis eius tuo pondere praefocato. 15

XIII. Nec enim si crassae huic solidaeque materiae, id est carni, spiritus admiscetur, quod fieri facillime potest, idcirco et animae quae itidem spiritus est ita uniri posse creditur, ut eam quoque similiter suae naturae reddat capacem. quod soli est possibile trinitati, quae sic uniuersae intellectualis 20 naturae efficitur penetratrix, ut non solum circumplecti eam atque ambire, sed etiam inlabi ei et uelut incorporea corpori possit infundi. licet enim pronuntiemus nonnullas esse spirituales naturas, ut sunt angeli, archangeli ceteraeque uirtutes, ipsa quoque anima nostra uel certe aër iste subtilis, tamen 25 2 incorporeae nullatenus aestimandae sunt. habent enim secundum

11 Iob 2, 6 (LXX) 19 sqq.] cf. Claudian. Mamert. ed. A. Engelbrecht pag. 9 sq.

2 diminutionem	VD ² PX	3 per] p	D	debilitate	D ²
hac	W	uenire	D	5 inmundis spiritib;	D ¹
P ¹	teterrima	DOP	7 intellectualis	VO	6 adque VW
D ² O:	et D ¹ WPX	v	intercepit	V ¹	adque V atque
10 diabolus	V ¹ P	carnes	D ¹	9 accedere	VD ¹ WPX ¹ .
animam	W	13 custodi	V ¹	12 trade	D ¹
20 trinetati	V ¹	17 carnis	DO	tradidi	O
D ¹	corporea	V	24 sunt]	f̄ (i. e. sicut)	D ¹ (saepius)
O	25 suptilis	DW	26 nullatinus	V	arcangeli
					extimande
					O

se corpus quo subsistunt, licet multo tenuius quam nostra sunt corpora, secundum apostoli sententiam ita dicentis: et corpora caelestia, et corpora terrestria, et iterum: seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale. quibus manifeste colligitur nihil esse incorporeum nisi deum solum, et idcirco ipsi tantummodo posse penetrabiles omnes spiritales atque intellectuales esse substantias, eo quod solus et totus et ubique et in omnibus sit, ita ut et cogitationes hominum et internos motus atque adyta mentis uniuersa inspiciat atque perlustret. de ipso siquidem solo pronuntiauit beatus apostolus dicens: uiuus est enim sermo dei et efficax et acutior super omnem gladium ancipitem et pertingens usque ad diuisiones animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis: et non est creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda et aperta sunt oculis eius. et beatus Daud qui fingit, inquit, singillatim corda eorum, et iterum: ipse enim nouit occulta cordis. Iob quoque: qui solus nosti corda hominum.

XIII. GERMANVS: Hac ratione qua dicis ne cogitationes quidem nostras intueri isti spiritus possunt. quod existimari ualde putamus absurdum dicente scriptura: si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, et iterum: cum diabolus misisset in corde Simonis Scariotae

2 I Cor. 15, 40 4 l. c. 44 11 Hebr. 4, 12—13 18 Ps.
32, 15 19 Ps. 43, 22 20 II Paral. 6, 30 23 Eccles. 10, 4
25 Ioh. 13, 2

1 quod *VOP* 4 surget *D*² 5 collegitur *D*¹ 7 adque *V*
WP 8 sit] est *DWOR* ut *om. W* 9 internus *V* adque
VWP adita *W* addita *P* abdita *DOXv* 10 adque *VWP*
praelustret *V* 13 diuisionis *V* diuisionem *OXv* 15 discretur
V et ante intent. *om. W* 16 ulla creatura *D* 17 autem]
enim *O* nuda] nota *D* 18 finxit *O* inquit *VOP: om. D*¹
W 21 hanc rationē *D* nec *WOPXr* 22 existimare *D*
Xv estimari *P* 24 habentes *V*¹*D*¹ 25 diabolus *VP* misisset
D corde *VPX: cor DWov* symonis *VW* scariotae *W*
*P: schariothae V scariothe D*¹*O* scariothis *D*²*X*

ut traderet dominum. qui ergo credi potest non patere eis cogitationes nostras, quarum seminarium pro parte maxima ipsis inmittentibus atque instigantibus sentimus oboriri?

XV. SERENVS: Nulli dubium est quod possint spiritus inmundi cogitationum nostrarum adtingere qualitates, sed indiciis 5 eas sensibilibus forinsecus colligentes, id est aut ex nostris dispositionibus aut ex uerbis et studiis in quae propensius nos perspexerint inclinari. ceterum illas quae necdum de 2 internis animae prodierunt adire omnino non possunt. ipsas quoque cogitationes quas ingerunt, utrum susceptae uel quem- 10 admodum susceptae sint non per ipsius animae naturam, id est per illum interiorem motum in medullis ut ita dixerim ipsius latitantem, sed ex motibus atque indiciis exterioris hominis deprehendunt. ut puta cum suggererint gastrimargiam, si uiderint monachum oculos ad fenestram aut ad solem 15 curiosius erexisse uel de hora sollicitius inquisisse, cognoscunt desiderium gulae fuisse susceptum. si fornicationem ingerentes senserint eum patienter telum libidinis suscepisse seu uiderint carne conmotum aut certe non ut oportuit aduersum suggesti- 20 onis inmundae suspirasse lasciuiam, intellegunt in penetralibus 3 animae libidinis iaculum fuisse defixum. si incitamenta tristitiae, si irae, si furoris admouerint, utrumnam cordi insederint gestu corporis et sensibili conmotione dinoscunt, cum scilicet eum uel infremuisse tacitum uel cum quadam indignatione suspirasse seu uultum considerauerint quodam 25 pallore aut rubore mutasse, et ita subtiliter quisnam cui sit

1 quin O quid PX	3 imminentibus W	adque VOP
oboriri D	6 ea W	8 pspexerunt D ¹
indigitis D ¹	inditiis W	14 successerint W
fenestram V	ad post aut om. O	16 ora WO
cognuscunt V	17 guile O	18 senserent V ¹
19 carnē D ¹ OPX	commotam OPX	aduersus DOPX ^v
gestiones D ¹ X	suggestiones O	suggescionis W
X penetrabilibus VDWOP	21 incitamento D ¹	incitamentum
D ²	22 furoris admonuerent V	corde D
OP ¹ : insiderint rell.	dinuscunt V	24 cum ante quadam om.
W ¹ X	25 seu om. D ¹	26 rubore V ¹ robore D ¹ P ¹
		et om. O

deditus uitio deprehendunt. illo namque unumquemque nostrum delectari certa ratione cognoscunt, ad cuius instigationem mox quodam nutu uel motu corporis consensum conuentiamque ab eo praestitam fuisse peruiderint. quae ab illis aëriis uirtutibus 4
5 ita deprehendi non mirum est, cum hoc a prudentibus quoque uiris saepissime fieri uideamus, ut scilicet interioris hominis statum de figura et uultu seu qualitate exterioris agnoscant. quanto ergo certius haec ab his poterunt deprehendi, quos utique, ut spiritalis naturae, multo subtiliores ac sagaciores
10 hominibus esse non dubium est.

XVI. Quemadmodum enim nonnulli latronum in his domibus quas furtim adgredi cupiunt occultas hominum solent explorare substantias, qui per taetras noctis tenebras cauta spargentes manu minutias harenarum reconditas opes, quas uisu peruidere
15 non possunt, tinnitu quodam ad earum lapsum respondente deprehendunt, et sic ad certissimam rei uel metalli cuiusque notitiam quadam elicita uocis prodicione perueniunt, ita hi quoque, ut thesaurum nostri cordis explorent, uelut harenas quasdam suggestiones nobis noxias inspargentes, cum secundum
20 illarum qualitatem adfectum corporeum uiderint emersisse, uelut quodam de intimis conclauibus prodeunte tinnitu quid sit reconditum in adytis interioris hominis recognoscunt.

XVII. Hoc tamen nosse debemus non omnes daemones uniuersas hominibus inurere passiones, sed unicuique uitio certos
25 spiritus incubare et alios quidem inmunditiis ac libidinum sordibus oblectari, alios blasphemis, alios irae furorique

2 cognoscunt V 3 nutu] notu V consensu D conibent.
OX 4 aereis D²WPv 9 ut] et O: om. V subtilioris D¹
W¹ adque O sagatiores VD²W²X sagatoris D¹W¹ 11 non
distinguunt D¹W latronum euanuit in V: latrones X 13 tetras
DW²OPX tetrans W¹ tenebris D¹ 14 harenarum WPX: aren.
VDO 17 quodam D¹ uoces W¹ hii OPX 18 thesaurum
V thesaurum P¹ cordis nostri D arenas OX¹ 19 suggestionis
DW¹ suggestiones O nobis om. VWO spargentes O insperg. X
22 aditis WP¹ abditis DOP²Xv recognoscunt V¹ 23 XVI W
24 inure | rere D ingerere (ge in ras. m. rec.) W inferre Or certus V
W¹ 25 alius V¹ et sic deinceps 26 fururique V furoreque D¹

peculiaribus inminere, alios pasci tristitia, alios cenodoxia superbiaque mulceri et unumquemque illud uitium humanis cordibus quo ipse gaudet inserere, sed nec cunctos pariter suas ingerere prauitates, sed uicissim, prout temporis uel loci uel suscipientis oportunitas prouocauerit. 5

XVIII. GERMANVS: Ergo credendum est inter eos ordinatam et ut ita dixerim disciplinatam esse nequitiam, ut quidam uicissitudinis ab eis ordo seruetur ac rationabilis geratur inpugnationis incurso, cum constet nec modum nec rationem nisi inter bonos atque honestos posse subsistere secundum 10 illam scripturae sententiam: quaeres sapientiam apud malos et non inuenies, et: inimici nostri insensati, illud etiam: non est sapientia, non est fortitudo nec est consilium apud inpios?

XVIII. SERENVS: Non esse inter malos perpetuam in 15 omnibus consensionem nec posse perfectam stare concordiam etiam in illis ipsis uitiiis quibus communiter oblectantur certa definitio est. numquam enim poterit, quemadmodum dixistis, in rebus indisciplinatis disciplina modusque seruari. in nonnullis tamen, ubi scilicet uel operationis communio uel 20 necessitas exigit seu cuiusdam lucri inuitat consortium, necesse est eos temporalem conuolare consensum. quod esse in hac militia nequitiae spiritalis manifestissime peruidemus, ut non solum tempora inter se uicissitudinesque custodiant, sed etiam locis quibusdam specialiter inhaerere eaque iugiter obsidere 25 noscantur. nam quia necesse sit eos inmutatis temptationibus

11 Prov. 14, 6 (LXX) 12 Deut. 32, 31 (LXX) 13 Prov. 21, 30 (LXX)

1 peculiaribus *O* pascit *W* 3 quod *D* ne *V¹D* cunctus
V¹ 5 prouocavit *Or* 6 XVII *W* ordinatam *V¹* 8 ab eis
uicissit. *D* 9 incurso *D¹* excursio *O* 10 bonus *V¹* adque
WP adque inter *O* honestus *V¹* 11 quaeres (*ζητήσεις*) *W*:
quaeris *VD¹* quaere *D²OPX* aput *DOX* 12 malus *V¹*
14 aput *OP* impius *V* 15 XVIII *W* malus *V¹* 20 ubi
ut *O* 22 temporale *VD¹* 23 quidemus *D¹* 24 uicissi-
tudinisque *D¹* custodiant *V¹* custodia *D¹*

certisque uitiis atque temporibus exerere inpugnationes suas, hinc liquido conprobamus, quia nullus potest simul cenodoxiae uanitate deludi et concupiscentia fornicationis exuri, nec potest tumida inflari elatione superbiae spiritalis et carnalis gastrimargiae pariter humilitate submitti. nec potest quis cachinnis 3 fatuis risuque dissolui et iracundiae sub eodem tempore stimulis incitari seu certe edacis tristitiae maerore suppleri, sed necesse est unumquemque spiritum ita singillatim inpugnationem mentis adripere, ut cum aut uictus abscesserit, 10 alii eam spiritui cedat acrius inpugnandam, aut certe si uictor extiterit, alteri nihilominus tradat similiter inludendam.

XX. Illud etiam nequaquam ignorare debemus non esse omnes eiusdem ferocitatis ac desiderii, sed ne unius quidem fortitudinis atque nequitiae, et incipientibus quidem atque 15 infirmis non nisi infirmiores spiritus in certamine comparari et his nequitiiis spiritalibus superatis gradatim semper aduersus athletam Christi robustiorum pugnas accendi. pro comparatione siquidem uirium ac profectus humani etiam difficultas conluctationis augetur. nullo etenim modo quilibet sanctorum 20 sufficeret talium tantorumque hostium sufferre nequitiam uel insidiis eorum posset occurrere, sed ne crudelitatem quidem ac saeuitiam sustinere, si non certamini nostro clementissimus arbiter atque agonotheta praesidens Christus et exaequaret conluctantium uires et inmoderatos eorum repelleret ac 25 refrenaret incursus faceretque cum temptatione et exitum, ut sustinere possimus.

25 cf. I Cor. 10, 13

1 adque VP	exerere V: exercere <i>rell. v</i>	4 inflare
D ¹ 5 chacinnis DW ¹	cacinnis W ² OX	7 incitare D ¹
merore DOPX	10 etiam O	credat O
uictur V ¹		
11 exteterit D ¹ P	12 XVIII W	13 ferocitates D
14 adque VP bis	17 adletam WX adleta O	robustior Ov
pugnas <i>scripsi</i> : pugna <i>codd. v</i>	accendi <i>scripsi</i> : succedit VDWv	
succedet OX succedent P	18 conluctatione W	19 modo om.
D ¹ 20 suffecerit V	21 possit VDW	nec X
23 adque VP	agonotheta W	24 inmoderatus V ¹

XXI. Hanc autem illos conluctationem non sine suo credimus labore conficere. habent namque etiam ipsi in suo conflictu quandam anxietatem atque tristitiam et maxime cum fuerint ualidioribus aemulis, id est uiris sanctis perfectisque congressi. alioquin iam non conflictus nec conluctatio; sed 5 simplex tantum et ut ita dixerim segura illis esset hominum adtributa deceptio. et quomodo staret illud apostoli quod dicit: non est nobis conluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum 10 harum, contra spiritalia nequitiae in caelestibus? illud quoque: sic pugno non quasi aërem uerberans, 2 et iterum: bonum agonem certauit. ubi enim agon dicitur et certamen et pugna, necesse est ut utrimque sudor et labor ac sollicitudo subeatur et aequaliter illos uel super deiectione 15 maneat dolor atque confusio uel de uictoria gaudium consequatur. ubi uero alio cum sudore luctante alius cum otio ac securitate configit et ad deiciendum aemulum sola pro uiribus utitur uoluntate, non pugna dicenda est nec conluctatio neque certamen, sed iniqua quaedam et irrationabilis obpugnationis 20 3 impressio. sed plane laborant et ipsi non minus inpugnantes hominum genus et desudant, ut praeualeant de unoquoque illam quam cupiunt obtinere uictoriam, et retorquetur in eos illa confusio quae nos manebat, si ab ipsis fuisset elisi, secundum illud: caput circuitus eorum: labor labi- 25 orum ipsorum operiet eos, et: conuertetur dolor eius in caput eius, et iterum: ueniat illi laqueus,

8 Eph. 6, 12 12 I Cor. 9, 26 13 II Tim. 4, 7 25 Ps.
139, 10 26 Ps. 7, 17 27 Ps. 34, 8

1 XX W 3 adque VP 9 sanguinem V 11 nequitia
V nequitia D²OX¹ 14 ut om. DX ut et D² utrumque DWO²P
utrorumque X sūdor D 15 uel om. O deiectionem D
OP deiectionem W 16 moneat W¹ adque VOP uicturia V
18 aemulum W¹ 19 nec certamen D¹ 23 uicturiam V¹
eos] illos ex illis V 24 fuessimus V 25 capud V 26 con-
uertitur D¹ dolus D¹ 27 capud VD

quem ignorat: et captio quam abscondit adpre-
hendat eum: et in laqueo cadat in ipso, scilicet quem
super hominum deceptione molitur. dolent igitur etiam ipsi
non minus, et quemadmodum nos elidunt, ipsi quoque similiter
5 eliduntur nec uicti sine confusione discedunt. quas eorum 4
ruinas atque conflictus ille, qui sanos interioris hominis oculos
possidebat, cotidie cernens uidensque eos supergaudere ruinis
et casibus singulorum ac timens ne de se quoque eueniret eis
ista laetitia, dominum deprecatur inlumina, inquires,
10 oculos meos ne umquam obdormiam in mortem:
ne quando dicat inimicus meus: praeualui aduersus
eum. qui tribulant me, exultabunt si motus fuero.
et: deus meus, ne supergaudeant mihi. ne dicant
in cordibus suis: euge, euge, animae nostrae:
15 neque dicant: deuorauimus eum. et: frenderunt
super me dentibus suis. domine quando respicies?
insidiatur enim in occulto sicut leo in cubili suo.
insidiatur ut rapiat pauperem. et: quaerit a deo
escam sibi. qui rursus cunctis conatibus expensis cum 5
20 deceptionem nostram non potuerint obtinere, super cassato
labore suo necesse est ut confundantur et erubescant,
qui quaerunt animas nostras, ut auferant eas,
induantur pudore et confusione qui cogitant nobis
mala. Hieremias quoque confundantur, inquit, illi, et
25 non confundar ego: paueant illi, et non paueam

9 Ps. 12, 4—5

13 Ps. 34, 24—25

15 l. c. 16—17

17 Ps. 9 (10), 9

18 Ps. 103, 21

21 Ps. 39, 15

23 Ps. 34,

26. 39, 15

24 Hierem. 17, 18

1 abscondit *VD²WOPX*: occultauerunt (*ἐκρυψαν*) *D¹* 2 incidat
D in id ipso *W* 6 adque *VOP* sanus *V* oculus *V*
7 possedebat *D¹* cottidie *DWX* 10 oculus meus *V* unquam
O in mortem (*εἰς θάνατον*) *DWO*: in morte *VPX^v* et *Vulg.*
13 ne (*post mihi*) *VX*: nec *DWOP* 15 neque *VW*: nec *DOPX* et
Vulg. deuorabimus *OX* frenderunt *V*: frenderunt *rell. v* et *Vul-*
gata 17 quasi *O* 19 quum *O* 20 optinere *DW* 21 erubescant
V 23 confusione et pudore *DPX^v* 24 inquit *VDWP*

ego: induc super eos iram furoris tui, et duplici
 contritione contere eos. nulli etenim dubium est, cum
 a nobis fuerint superati, contritione eos duplici conterendos:
 primum quod hominibus expetentibus sanctitatem illi eam
 possidentes amiserint causaque extiterint perditionis humanae, 5
 deinde quod spiritales substantiae fuerint a carnalibus terrenis-
 6 que deuictae. has igitur ruinas hostium suasque uictorias
 intuens unusquisque sanctorum cum exultatione proclamat:
 persequar inimicos meos, et comprehendam illos:
 et non conuertar donec deficiant. conteram illos, 10
 nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos.
 contra quos etiam orans idem propheta iudica, inquit,
 domine nocentes me, expugna inpugnantes me.
 adprehende arma et scutum: et exsurge in adiu-
 torium mihi. effunde frameam, et conclude ad- 15
 uersus eos, qui persequuntur me: dic animae meae:
 7 salus tua ego sum. quos cum subditis et extinctis uniuersis
 passionibus uicerimus, merebimur illam benedictionis uocem
 consequenter audire: exaltetur manus tua super hostes
 tuos, et omnes inimici tui interibunt. haec igitur 20
 omnia et his similia sacris inserta uoluminibus legentes siue
 cantantes nisi contra istas nequitias spiritales, quae nobis
 insidiantur diebus ac noctibus, acceperimus fuisse conscripta,
 non modo ex eis aedificationem nullam lenitatis ac patientiae
 consequemur, sed etiam dirum quendam atque contrarium 25
 8 euangelicae perfectioni concipiemus adfectum. non solum
 enim docebimur non orare pro inimicis nostris nec diligere
 illos, sed etiam detestari eos inplacabili odio prouocabimur et

9 Ps. 17, 38—39

12 Ps. 34, 1—3

19 Mich. 5, 9

1 furoris <i>V</i>	3 conterendus <i>V</i>	5 causaeque <i>D</i>	exteterint
<i>D</i> ¹ perditiones <i>W</i> ¹	6 a <i>om.</i> <i>O</i>	7 uicturias <i>V</i>	9 inimicus
meus <i>VP</i>	illius <i>V</i>	10 reuertar <i>O</i>	illius <i>V</i>
meus <i>V</i>	12 inquit <i>VDWO: om.</i> <i>PX</i>	14 exurge <i>OX</i>	adiu-
turium <i>V</i>	16 persecuntur <i>WPX</i>	me persecuntur <i>D(O)</i>	18 uin-
cerimus <i>D</i>	20 tuus <i>V:</i>	interibit <i>D</i> ¹	22 canentes <i>PX</i> <i>v</i>
25 adque <i>VP</i>	ad <i>D</i> ¹	26 perfectionis <i>DX</i> ¹	concepiemus <i>V</i> ¹
27 non docebimur <i>O</i>	28 illus <i>V</i>	sed etiam] set iam <i>D</i> ¹	

maledicere eis atque orationem aduersus eos indesinenter, effundere. quae tali spiritu prolocutos uiros sanctos et amicos dei intellegere perquam scelestum est ac profanum, quibus ante aduentum Christi idcirco lex non est posita, eo quod
 5 transcendentibus mandata eius euangelicis parere praeceptis et apostolicae perfectioni studere praeuenientes dispensationem temporis maluerunt.

XXII. Non habere autem eos potestatem quemquam hominum laedendi exemplum beati Iob manifesta ratione demonstrat,
 10 ubi non amplius eum temptare audet inimicus quam diuina ei dispensatione conceditur, et confessio eorundem spirituum euangelicis monumentis inserta testatur dicentium: si eicis nos, mitte nos in gregem porcorum. qui multo magis credendi sunt in nullum hominum qui ad imaginem dei
 15 creati sunt introire pro arbitrio suo posse, cum in animalia imunda ac muta ingrediendi absque dei permissu non habuerint potestatem. ceterum nemo posset non dicam iuuenum, quos 2 uidemus in hac heremo constantissime conmorari, sed ne perfectorum quidem tantis taliumque hostium agminibus circum-
 20 saeptus in heremo singularis habitare, si in ipsis esset pro uoluntate sua nocendi uel adtemptandi facultas atque libertas. quod euidentius etiam domini ac saluatoris nostri confirmat sententia, quam pro humilitate hominis adsumpti protulit ad Pilatum ita dicens: non haberes in me ullam pote-
 25 statem, nisi datum tibi fuisset de sursum.

XXIII. Satis tamen nobis et experientia nostra et seniorum relatione conpertum est non eandem uim habere nunc

12 Mt. 8, 31 24 Ioh. 19, 11

1 eos <i>O</i>	adque <i>VP</i>	2 prolocutus <i>VP</i>	$\widetilde{\text{scs}}$ <i>V</i>	ami-
cus <i>V</i>	5 trascend. <i>O</i>	parare <i>W</i> ¹	7 malluerunt <i>D</i> ¹	8 XXI
<i>W</i>	9 manif. ratione] manifestatione <i>W</i>	10 teptare <i>D</i>	11 di-	12 monim.
<i>D</i> ² <i>OX</i>	confessi <i>W</i> ¹	eorum <i>D</i> ¹	eorundem <i>D</i> ² <i>P</i> ¹	13 uos in <i>D</i> ¹
non <i>W</i>	testantur <i>V</i> ¹	14 in <i>om.</i> <i>D</i> ¹ <i>W</i>	15 proj	17 possit <i>VDW</i> ¹
<i>VO</i> :	18 nec <i>X</i>	19 circumseptus	20 singulares	21 adque <i>VOP</i>
<i>DW</i>	circumseptos <i>DWP</i>	circumseptorū <i>X</i> <i>corr.</i>	22 proj] $\widetilde{\text{ds}}$ <i>W</i> <i>corr.</i>	23 haberes
<i>D</i> ¹ <i>P</i>	24 tibi datum <i>D</i>	desuper <i>OX</i>	25 XXII <i>W</i>	

1 daemones quam anteriore tempore inter anachoretarum dum-
 taxat principia, in quibus adhuc raritas monachorum in heremo
 conmanebat. tanta namque erat eorum feritas, ut uix pauci
 et admodum stabiles atque aetate prouecti tolerare habitati-
 onem solitudinis possent. siquidem in ipsis coenubiis, in quibus 5
 conmorabantur octo uel decem, ita eorum atrocitas grassabatur
 et frequentes ac uisibiles sentiebantur adgressus, ut non
 auderent omnes pariter noctibus obdormire, sed uicissim aliis
 degustantibus somnum alii uigilias celebrantes psalmis et
 2 orationibus seu lectionibus inhaerebant. cumque illos ad 10
 soporem naturae necessitas inuitasset, expergefatis aliis ad
 eorum qui dormituri erant custodiam similiter excubiae trade-
 bantur. unde dubitari non potest unum e duobus hanc nunc
 securitatem uel confidentiam non solum nobis, qui uidemur
 pro experientia senectutis aliquatenus roborati, sed etiam 15
 iunioribus aetate conferre: aut enim uirtute crucis etiam
 deserta penetrante et ubique eius gratia coruscante retusa
 est nequitia daemonum aut negligentia nostra illos ab inpu-
 gnatione pristina reddidit lentiores, dum dedignantur aduersum
 nos illa intentione configere qua tunc contra illos probatissimos 20
 Christi milites saeuiebant, hac scilicet nos fraudulentia uisi-
 3 bilium temptationum cessatione dirius elidentes. in tantum
 enim teporem uidemus conruisse nonnullos, ut necesse sit eos
 etiam remissioribus monitis adparari, modo ne desertis
 cellulis suis ad perniciosiores inquietudines reuoluantur et 25
 circumeuntes ac uagi crassioribus ut ita dixerim uitiiis impli-
 centur, magnusque fructus ab eis obtineri credatur, si solum-
 modo se etiam cum qualibet ignauia ualeant in solitudine
 continere, ac pro ingenti remedio soleat eis a senioribus dici:

1 anteriori *W* corr. anachorit. *VWPX* anacoret. *O* dum-
 taxat *om.* *W* 4 adque *VP* 5 possint *VD* coenubiis *D*¹
 6 grassabatur *W* 8 uicisse *D*¹ 10 illus *V* 11 inuitaret *PX*
v 12 custodiam *V* 13 dubitare *DO* poteest *O* 15 roborati
*V*¹ roborati *D*¹ 17 choruscante *VP* 18 illus *V* 19 reddidit
*D*¹*P* 20 illus probatissimus *V* 21 fraudulentia *W*¹ 23 uide-
 mus teporem (temp. *W*¹) *DW* nonnullus *V* 24 dummodo *D*
 27 obtinere *DX*¹ 28 cum *om.* *O*

sedete in cellulis uestris et quantum libitum fuerit manducate et bibite atque dormite, dummodo in eis iugiter perduretis.

XXIII. Constat ergo immundos spiritus non aliter posse in illos quorum obtenturi sunt corpora penetrare, nisi prius eorum mentes cogitationesque possederint. quos cum timore ac memoria dei uel spiritali meditatione nudauerint, uelut exarmatos omni praesidio ac munitione diuina facile uinciendos audenter inuadunt, domicilium deinceps in eis uelut in possessione sibi tradita praesumentes.

XXV. Licet multo illos grauius constet uehementiusque uexari, qui cum corporaliter ab ipsis suppleri minime uideantur, animo tamen perniciosius possidentur, eorum scilicet uitiiis ac uoluptatibus inuoluti. secundum apostoli namque sententiam a quo quis superatur, eius et seruus est. nisi quod in hoc isti desperatius aegrotant, quod, cum sint eorum mancipia, nec inpugnari se ab illis nec dominatum eorum ferre cognoscunt. ceterum corporaliter traditos Satanae uel infirmitatibus magnis etiam uiros sanctos nouimus pro leuissimis quibusque delictis, cum in illis ne tenuissimum quidem naeuum aut maculam in illo iudicii die patitur inueniri diuina clementia, omnem sordis eorum scoriam secundum prophetae, immo dei sententiam excoquens in praesenti, ut eos tamquam aurum uel argentum ignitum ad illam perpetuitatem nulla

14 II Petr. 2, 19

1 libetum *V*¹ 2 adque *VOP* dummodo] dñm m̄ *D*¹
 3 XXIII *W* immundus *V* spiritos *D*¹ 4 illus *V* 5 posse-
 derint *D*²*OPX*²: possiderent *V* possiderint *D*¹*WX*¹ 7 exarmatus
V monitione *V*¹ uinciendus *V* uincendos *OX*²*v* 8 audacter
*D*¹ in eis domic. deinc. *DW* 10 XXIII *W* illos *scripsi*
cum OX illis *V*: om. *DWP* 11 qui *VO*: hos qui *DWPX* (*sed*
 hos *eras. in X*) uidentur *V* 15 disper. *D*¹*PX* 16 in-
 pugnare *D* 17 deferre *D* cognoscunt *V* traditus *V*
 18 sc̄s *V* 19 nec *O* naeuum *V*: neuum *rell.* 20 aut] ac
V patiatur *OX* inuenire *VD*¹*v* 21 cordis *Vv*: cf. *VI, 11, 2*
 prof. *D* 22 excoquens *DWOP* 23 perpetuetatem *V*¹

3 indigentes poenali purgatione transmittat. et excoquam, inquit, ad purum scoriam tuam, et auferam omne stagnum tuum. et post haec uocaberis ciuitas iusti, urbs fidelis, et iterum: sicut probatur argentum et aurum in camino, ita elegit corda dominus, 5 et iterum: aurum et argentum probat ignis, uir autem probatur in fornace humiliationis. illud quoque: quem enim diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit.

XXVI. Quod in illo propheta atque homine dei in tertio 10 Regnorum libro manifeste uidemus inpletum, qui pro culpa unius inoboedientiae, quam tamen non de industria nec uitio propriae uoluntatis, sed alterius circumuentione contraxit, confestim a leone conteritur, ita de eo scriptura narrante: uir dei est, qui inoboediens fuit ori domini, et 15 tradidit eum dominus leoni, et confregit eum iuxta uerbum domini, quod locutus est. in quo facto et solutionem delicti praesentis atque erroris incauti et iustitiae merita, pro quibus prophetam suum temporaliter dominus tradidit uexatori, parcitas ipsa et continentia praedatoris 20 ostendit, qua nihil penitus audet uoracissima bestia de tradito 2 sibi cadauere degustare. cuius rei nostris quoque temporibus satis euidens contigit et aperta probatio in abbate Paulo uel Moyse, qui habitauit locum huius solitudinis qui Calamus nuncupatur. nam prior conmoratus est in heremo quae adiacet 25

1 Esai. 1, 25—26 4 Prov. 17, 3 (LXX) 6 Sir. 2, 5
8 Hebr. 12, 6 15 III Reg. 13, 26

1 indigentis *DW*¹ exquoquam *W*²*OP* quoquam *W*¹ 2 in-
quid *VDP* omnes *W*¹ 3 et ante post *om. W* 5 eligit
Ov 9 recepit *V*¹*DP* 10 non distinguunt *VDWOP* prof.
D adque *VP* 14 eos *W*¹ scribtura *O* 16 tradedit
*D*¹ 17 quod] qui *D*¹ 18 adque *VP*. 19 prof. *DO*
20 tradedit *D*¹ 21 quia *W*¹*OPXv* audit *D*¹ uoracissema
*D*¹ 22 post degustare incipit cap. 26 in *VDOP*, cap. 25 in *W*
24 mose *VD*¹*WO* moysen *PX*¹ in locum *V* 25 commemoratus
*D*¹ in ante heremo *om. V*

Panephyssi ciuitati, quam solitudinem non olim factam aquae
salsissimae inundatione cognouimus. quae, quotiens flauerit
spiritus aquilonis, de stagnis impulsa ac superfusa adiacentibus
terris ita omnem illius superficiem contegit regionis, ut anti-
⁵ quos ibidem uicos, qui olim hac ipsa de causa omni sunt
habitatore deserti, faciat uelut insulas apparere. hic igitur ³
abba Paulus in tantam cordis puritatem quiete solitudinis
silentioque profecerat, ut non dicam uultum femineum, sed
ne uestimenta quidem sexus illius conspectui suo pateretur
¹⁰ offerri. nam cum eidem pergenti ad cuiusdam senioris cellam
una cum abbate Archebio eiusdem solitudinis accola casu
mulier obuissset, offensus occursum eius tanta fuga ad suum
rursus monasterium praetermisso quod adripuerat piae uisitati-
onis officio recucurrit, quanta nullus a facie leonis uel
¹⁵ inmanissimi draconis aufugeret, ita ut ne memorati quidem
abbatis Archebii reuocantis eum clamore ac precibus flecteretur,
ut ad requirendum senem quemadmodum proposuerant coepto
itinere pertenderent. quod licet zelo castitatis et puritatis ⁴
ardore sit factum, tamen quia non secundum scientiam
²⁰ praesumptum est, sed obseruantia disciplinae iustaeque
districtiois excessus est modus (non enim solam familiaritatem
quae uere est noxia feminarum, sed ipsam quoque figuram
sexus illius credidit exsecrandam), tali confestim correptione
percussus est, ut eius uniuersum corpus paralyseos ualitudine
²⁵ solueretur nullumque in eo membrum penitus explere suum
praeualeret officium, siquidem non solum pedes ac manus,
sed etiam linguae motus quo elocutio uocis exprimitur ipsae-

1 panefysi	VDWX	panefysi	O panifessi	P	ciuitate	D ¹
non deletum in	DX	nos	W ²	2 quoties	WX ¹	4 terris] ceteris
D ¹ anticos	D	5 uicus	V	ac	W	omnis W ¹ 6 deserta
D ¹ 8 proficerat	VD ¹ WPX ¹	femeneum	W ¹	11 arcebio	DW ²	
O 12 occursum	D ¹ occursum	W	14 recurrit	WP	15 haut fugiret	
V aufugerat	W ¹	nec	D ²	16 arcebio	D ¹	18 itinere VD ¹ X
licet om. V	21 district. O	23 credidit	D ¹	exsecrandam	VO	
correctione O	24 corporalyseos	D ¹ paralyseus	W	ualet.	D ¹ O	
26 praeualere	W ¹	27 quae locutio	D ¹ OP	quo loc.	D ² qua loc. (a	
in ras. m. 2) W	expremitur	V	ipsae quoque	V		

que aures ita auditus proprii amiserint sensum, ut in eo nihil amplius ex homine quam immobilis tantum atque insensibilis figura remaneret. eo autem redactus est, ut infirmitati eius nullo modo uirorum diligentia deseruire sufficeret, nisi sola ei muliebris sedulitas ministrasset. nam delato ad coenobium sacrarum uirginum cibus ac potus, quem ne nutu quidem petere poterat, femineo ingerebatur obsequio explendisque omnibus naturae necessitatibus eadem illi diligentia per annos ferme quattuor, id est usque ad uitae suae terminum seruiebat. qui cum tanta esset omnium membrorum debilitate constrictus, ut nulli in eo artus uiuacem motum ac sensibilem retentarent, nihilominus tanta ex eo uirtutum gratia procedebat, ut cum de oleo, quod cadauere suo potius quam corpore contigisset, unguerentur infirmi, confestim cunctis ualitudinibus curarentur, ita ut super hac eius ualitudine etiam ipsis infidelibus euidenter aperteque claresceret et debilitatem membrorum omnium dispensatione atque amore domini contributam et sanitarum gratiam pro testimonio puritatis ac manifestatione meritorum ei spiritus sancti uirtute praestari.

XXVII. Secundus uero, quem diximus in hac heremo conmoratum, cum ipse quoque singularis et incomparabilis uir esset, ob reprehensionem unius sermonis, quem contra abbatem Macarium disputans paulo durius protulit quadam scilicet opinione praeuentus, tam diro confestim est traditus daemone, ut humanas egestionem ori suo ab eo suppletus ingereret. quod flagellum purgationis gratia se dominus intulisse, ne scilicet in eo uel momentanei delicti macula resideret, uelocitate curationis eius atque auctore remedii demonstrauit. nam

1 auditur pp̄amiserint D amiserunt OX eos D¹ 2 adque VP 4 nullu W¹ 7 expletisque D¹W² 8 annus V 9 quatuor PX 10 omnium om. O 11 sensibile W 13 corpore suo D 14 unguerentur VOX: unger. rell. ualet. D¹O, item infra 16 clarisceret D¹P debilitatem V¹W debilitate D¹O 17 dispens.] desperatione V adque VP 19 ei] et D¹WO eius X 20 XXVI W ac W 22 quem] q; D¹ 23 macarium O: macharium rell. 25 ab eo om. V suppletos W¹ 28 adque VP

continuo abbate Macario in oratione submisso dicto citius nequam spiritus ab eo fugatus abscessit.

XXVIII. Ex quo manifeste perpenditur non debere eos abominari uel despici, quos uidemus diuersis temptationibus siue istis nequitiae spiritibus tradi, quia duo haec credere immobiliter nos oportet, primo quod sine dei permissu nullus ab eis omnino temptetur, secundo quod omnia quae a deo nobis inferuntur, siue tristia ad praesens seu laeta uideantur, uelut a piissimo patre clementissimoque medico pro nostris utilitatibus inrogentur, et idcirco eos uelut paedagogis traditos humiliari, ut discedentes ex hoc mundo uel purgatiores ad uitam aliam transferantur uel poena leuiore plectantur, qui secundum apostolum traditi sunt in praesenti Satanae in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat in die domini nostri Iesu Christi.

XXVIII. GERMANVS: Et quomodo eos non solum despici ab omnibus uel horreri, sed etiam a communione dominica in nostris prouinciis perpetuo uidemus abstineri secundum illam euangelii sententiam: nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos, cum de illis quemadmodum dicis ita credendum sit, quod eis purgationis uel utilitatis obtentu huius temptationis humiliatio tribuatur?

XXX. SERENVS: Si habuerimus hanc scientiam, immo fidem quam superius comprehendere, ut et omnia per deum fieri et pro utilitate animarum dispensari uniuersa credamus, non

13 I Cor. 5, 5

19 Mt. 7, 6

1 macario	O: machario	rell.	2 fugatus	V ¹	3 XXVII
W	4 despici	D ¹ P	temptat. diuersis	D ¹	5 spiritualibus
V	6 permissu	DX ²	7 quae om.	V	dño DWO
8 tristitia	DW ¹ O	seu] uel	DWO	9 patri	D ¹
10 pedagogis					
codd.	traditus	V	11 discedentes	V ¹ X ¹	13 tradeti
sathane	OX	16 XXVIII	W	despici	D ¹ WP
17 omnibus					
VO: hominibus	rell. v	orrori sed et	W	a om.	D ¹
18 prouintiis	VX	uideamus	D ¹	uidimus	D ² W ² OPr
abstinere	D ¹ Xv				
20 mitatis	W	porcus	V	24 XXVIII	W
sententiam	PXv				
25 dominum	PXc				

solum nequaquam despiciemus eos, sed etiam pro ipsis tamquam pro membris nostris incessanter orabimus eisque totis uisceribus ac pleno conpatiemur adfectu (cum enim patitur unum membrum, conpatiuntur omnia membra), scientes nos absque illis utpote membris nostris omnimodis 5 consummari non posse, quemadmodum legimus ne anteriores quidem nostros sine nobis repromissionis summam consequi potuisse, ita de illis apostolo pronuntiante: et hi omnes testimonio fidei conprobatum non acceperunt promissiones, deo pro nobis melius aliquid prouiu- 10 dente, ne sine nobis consummarentur. communionem uero eis sacrosanctam numquam meminimus interdictam: quin inmo si possibile esset etiam cotidie eis inpertiri eam debere censebant. nec enim secundum sententiam euangelii, quam incongrue huic sensui coaptastis: nolite dare sanctum 15 canibus, ad daemonis escam sacrosancta communio et non potius ad purgationem ac tutelam corporis animaeque peruenire credenda est. quae ab homine percepta eum qui membris eius insidet spiritum seu in ipsis latitare conatur 3 uelut quodam exurens fugat incendio. hoc namque modo 20 curatum et abbatem Andronicum nuper aspeximus aliosque conplures. magis enim ac magis inimicus insultabit obsesso, cum eum a caelesti medicina uiderit segregatum, tantoque dirius ac frequentius adtemptabit, quanto eum ab spiritali remedio longius senserit abdicatum. 25

XXXI. Ceterum illi sunt uere miseri ac miserabiles iudicandi, qui cum se uniuersis criminibus flagitiisque contaminent, non solum nullum uisibiliter in eis signum diabolicae subpletionis

3 I Cor. 12, 26

8 Hebr. 11, 39—40

15 Mt. 7, 6

3 conpatiamur *O* 5 utpote *VPX* 6 consumari *WO*
 7 nostrus *V* 8 hii *OPX*¹ 9 testimonium *W*¹ acciperunt *D*¹
*W*¹*P* repromissiones *DWOPX* 10 adeo *V* 13 cottidie
D inpertire *D*¹ 14 recensebant *D*¹ 15 coaptatis *W*¹*PX*
 17 tutelam *VWP* 20 purgat *O* 22 inimicis *D*¹ iniquitas *W*
corr. 23 caeleste *D*¹ 24 adtemptauit *D*¹ ab *DWOPX*:
 a *V* 26 XXX *W* 28 ei *D*¹

ostenditur, sed ne aliqua quidem operibus eorum condigna temptatio nec ullum flagellum correptionis infertur. non enim merentur celerem temporis istius expeditamque medicinam, quorum duritia et inpaenitens cor poenam uitae
 5 praesentis excedens thesaurizat sibi ipsi iram et indignationem in die irae et reuelationis iusti iudicii dei, in quo uermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. contra quos propheta
 2 uelut anxius pro afflictione sanctorum, uidens eos aerumnis uariis ac temptationibus subiacere et e contra peccatores non
 10 solum absque ullo humiliationis flagello cursum mundi istius pertransire, sed etiam affluentia diuitiarum ac summa rerum omnium prosperitate gaudere, intolerabili zelo ac spiritus sui feruore succensus exclamat: mei autem paene moti sunt
 15 pedes: paulo minus effusi sunt gressus mei. quia zelauit super iniquos, pacem peccatorum uidens. quia non est respectus in morte eorum: nec firmamentum in plaga eorum. in laboribus hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur,
 20 scilicet in futuro cum daemonibus puniendi, qui in praesenti non meruerunt in sorte ac disciplina filiorum cum hominibus flagellari. Hieremias quoque cum deo super hac impiorum
 3 prosperitate disceptans, licet nequaquam dubitare se de iustitia domini profiteatur dicens: iustus quidem tu es domine,
 25 si disputem tecum, causas tamen huius tantae inaequalitatis inquirens subiungit et dicit: uerumtamen iusta loquar ad te: quare uia impiorum prosperatur: bene est omnibus, qui praeuaricantur, et inique agunt? plantasti eos, et miserunt radicem: pro-

4 Rom. 2, 5

7 Esai. 66, 24

14 Ps. 72, 2—5 (LXX)

24 Hierem. 12, 1

26 l. c. 1—2

4 inpenitens *VDOPX* inpoenitens *W* 5 excidens *D¹P* then-
 saurizat *V¹* 7 iudicii *D* 10 et] ut *D¹* et econtra *O* 12 af-
 fluent. *PX* 14 pene *VO* poene *W* 16 iniquis *D¹OP* 17 in
 morte *VWOP*: mrt *D* morti *Xv* nec *V*: et (*xai*) *rell. v et Vulg.*
 18 labore *PX* 22 ac *W¹* 24 iustos *W¹* 27 prosperatur *V*

ficiunt et faciunt fructum. prope es tu ori eorum et
 4 longe a renibus eorum. quorum ruinam deflente domino
 per prophetam et ad eorum curationem medicos atque doctores
 sollicite dirigente et quodammodo eos ad planctum similem pro-
 uocante ac dicente: subito cecidit Babylon, contrita 5
 est: ululate super eam, tollite resinam ad dolorem
 eius, si forte sanetur, respondent desperantes angeli,
 quibus salutis humanae cura commissa est, uel certe propheta
 ex persona apostolorum seu spiritalium uirorum atque doctorum
 5 uidentium duritiam mentis eorum et inpaenitens cor: cura ui-10
 mus Babylonem, et non est sanata: relinquamus
 eam, et eamus unusquisque in terram suam: quoni-
 am peruenit usque ad caelos iudicium eius, et
 eleuatum est usque ad nubes. de istorum igitur despe-
 rato languore ex persona dei loquitur Esaias ad Hierusalem: 15
 a planta pedis usque ad uerticem non est in ea
 sanitas: uulnus, et liuor, et plaga tumens, non
 est circumligata, nec curata medicamine, nec
 fota oleo.

XXXII. Tot autem esse in inmundis spiritibus quot in 20
 hominibus studia non dubie conprobatur. nam nonnullos
 eorum, quos etiam Planos uulgus appellat, ita seductores et
 ioculares esse manifestum est, ut certa quaeque loca seu uias
 iugiter obsidentes nequaquam tormentis eorum quos praeter-
 euntes potuerint decipere delectentur, sed derisu tantummodo 25

5 Hierem. 51, 8

10 l. c. 9

16 Esai. 1, 6

1 es tu] esto D^2PX 2 ruinaq; flente D^1 3 prof. D et
 om. W medicus V^1 adque VP 4 simile V 5 hac
 W babyllon V 6 risinam V 7 respundent V et respon-
 dent O disper. D^1W^1P 9 adque VP doctorem D^1
 10 inpenitens DOP 11 babyllonem V babilone O 13 caelus
 V 14 disper. DPX^1 15 langore WO esayas O
 16 eo r et *Vulg.* 18 circumlegata D^1 20 XXXI W in om.
 DP quod $VDWOP$ 21 nonnullus V 22 planos VD^1WO :
 faunos D^2v paganos PX cf. *Mt.* 27, 63 uulgos D^1 23 mane-
 festem D^1 quoque OX 25 potuerunt VO decipere V^1
 derisum V deriso O dirisu X

et inlusione contenti fatigare eos potius studeant quam nocere: quosdam solummodo innocuis incubationibus hominum pernoctare, alios ita esse furori ac truculentiae deditos, ut non sint contenti illorum tantummodo corpora quos subpleuerint
 5 atroci dilaceratione uexare, sed etiam inruere super eminus transeuntes atque adficere illos saeuissima caede festinent: quales illi in euangelio describuntur, ob quorum metum per illam uiam transire iam nullus audebat. quos eorumque consimiles bellis quoque et sanguinis effusione pro insatiabili
 10 ferocitate gaudere non dubium est. alios ita eorum corda 2 quos ceperant inani quodam timore uidemus infecisse, quos etiam Bacuceos uulgus appellat, ut semet ipsos ultra proceritatem sui corporis erigentes nunc quidem se in quosdam fastus gestusque sustollerent, nunc uero uelut adclines ad quendam
 15 se tranquillitatis et adfabilitatis statum communes blandosque submitterent, seseque uelut inlustres et circumspectabiles omnibus aestimantes nunc quidem adorare se potestates sublimiores corporis inflexione monstrarent, nunc uero ab aliis se crederent adorari et omnes motus, quibus uera officia aut
 20 superbe aut humiliter peraguntur, explerent. alios repperimus 3 non solum studere mendaciis, sed etiam blasphemias hominibus inspirare. cuius rei etiam nos testes sumus, qui audiuimus apertissime daemonem confitentem per Arrium et Eunomium se impietatem sacrilegi dogmatis edidisse. quod etiam in
 25 quarto Regnorum libro unum ex isdem ipsis manifeste legimus

7 cf. Mt. 8, 28

2 innociuis PX	3 fururi V ¹	deditus V	6 adque V
illus V	7 describ. D ¹	8 eorum qui D ¹	9 insanabili D ¹
W	10 alius V ¹	11 coeperant VD	ceperint O
V ¹	uidimus D ² r	uiderimus O	infecisse V ¹ P
V ¹	13 fast. gestusque] fastusque D	16 seseque uelut.....	
19 crederent adorari om. V fort. recte		17 extimantes O	
20 explerent D ¹	alius V	repperemus P	repperimus X
21 mendaciis DW	blasf. DOX	22 summus W ¹	23 enomium D ¹
24 sacrilegii D ¹ P	sacrilege W	ededisse D ¹	
25 quarto codd.: errauit auctor	isdem X:	eisdem O	hisdem rell.

praedicantem: egrediar, inquit, et ero spiritus mendax
 in ore omnium prophetarum eius. de quibus apostolus,
 arguens illos qui ab ipsis decipiuntur, ita infert: adten-
 dentes spiritibus seductoribus et doctrinis dae-
 moniorum, in hypocrisi loquentium mendacium. 5
 4 esse autem et alia daemonum genera, id est mutorum atque
 surdorum, euangelia testantur. incentores etiam libidinis atque
 luxuriae quosdam spiritus esse propheta commemorat spiritus,
 inquit, fornicationis decepit eos, et fornicati sunt
 a deo suo. nocturnos quoque siue diurnos ac meridianos 10
 daemones similiter scripturarum auctoritas docet. de quorum
 diuersitate perlongum est si uolumus omnia scripturarum
 uolumina perscrutantes singillatim percurrere, qui per prophe-
 tam onocentauri, qui pilosi, quae sirenae, quae lamiae, quae
 ululae, qui struthiones, qui hericii designentur, qui aspis, qui 15
 basiliscus in psalmo, qui leo, qui draco, quiue scorpions in
 euangelio nuncupetur, qui princeps mundi huius, qui rectores
 harum tenebrarum quaeue spiritalia nequitiae ab apostolo
 5 nominentur. quae uocabula non casu nec fortuito indita illis
 debemus accipere, sed significatione istarum ferarum, quae 20
 apud nos uel minus noxae uel magis perniciosae sunt, illorum
 ferocitates rabiesque distinguere et ex similitudine nequitiae

1 III Reg. 22, 22	3 I Tim. 4, 1—2	6 cf. Luc. 11, 14.
Marc. 9, 16 et 24	8 Osee 4, 12	10 Ps. 90, 5—6
Esai. c. 13 et 34	15 Ps. 90, 13	16 Luc. 10, 19
14, 30. Eph. 6, 12		17 Ioh.

1 praedicantem <i>VW</i>	predicante <i>O</i>	inquit <i>VOP</i>	eros <i>W¹</i>
2 prof. <i>DO</i>	3 illus <i>V¹</i>	refert <i>O</i>	5 mendatium <i>VDWX</i>
6 demonium <i>D¹</i>	adque <i>VOP</i>	7 sordorum <i>V</i>	adque <i>VOP</i>
8 luxoriae <i>D¹WP</i>	spiritos (<i>ante esse</i>) <i>D¹</i>	prof. <i>O</i>	10 noctur- nus <i>V¹</i>
diurnus <i>V¹</i>	meridianus <i>V¹</i>	meridianis <i>D¹</i>	11 dae- mones <i>W²OXv</i>
decorum <i>O</i>	12 scribt. <i>O</i>	13 per <i>om.</i> <i>D¹</i>	
14 unocent. <i>V</i>	pelosi <i>V</i>	15 strutiones <i>VDWP²</i>	structiones <i>OP¹</i>
structiones <i>X</i>	hericu <i>D¹</i>	ericii <i>WOX</i>	designantur <i>V¹W¹PXv</i>
absis <i>D¹</i>	iaspis <i>O¹</i>	16 basiliscus <i>V</i>	scorpions <i>D¹W¹</i> : scurpius
<i>V¹</i>	scorpions <i>rell.</i>	18 tenebrarum harum <i>Vv</i>	nequitia <i>OPX¹</i>
19 nomenentur <i>V¹</i>	fortuito <i>WP</i>	20 accipere <i>V¹</i>	21 apud
<i>D¹OP</i>	magis] maius <i>D</i>	22 ferocitatis <i>V¹</i>	

uirulentae seu principatus, quem istis inter ceteras feras siue serpentes quaedam excellentia malitiae suae confert, illos quoque eorum uocabulis nuncupari, ut scilicet alius quidem ob uehementiam furoris et rabiem ferocitatis suae leonis appellati-
 5 onem, alius basilisci ob illud mortiferum uirus quod priusquam sentiatur interimit, alius uero ob teporem malitiae suae onocentauri aut hericii nomen struthionisue sortitus sit.

XXXIII. GERMANVS: Non quidem ambigimus illos quoque ordines quos apostolus enumerat ad istos referri, quia non est
 10 nobis conluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in caelestibus. uolumus tamen nosse unde haec sit tanta inter eos differentia, uel
 15 quemadmodum tanti nequitiae extiterint gradus? an ad hoc creati sint, ut hos ordines malitiae sortirentur et quodammodo huic nequitiae militarent?

XXXIIII. SERENVS: Quamquam propositiones uestrae totum tempus nocturnae quietis ita nostris furentur obtutibus, ut
 20 adpropinquantis aurorae nequaquam uiciniam sentiamus et usque ad ortum solis insatiabiliter conlationis huius uerba contexere prouocemur, tamen quoniam absolutio propositae quaestionis, cum coeperit indagari, in quoddam amplissimum ac profundissimum nos educit pelagus quaestionum, quod
 25 praesentis horae breuitas non sinit transmeari, commodius reor ut eam futurae noctis indagini reseruemus, quo et mihi

9 Eph. 6, 12

1 uirolente <i>D</i>	isti <i>W</i>	3 uocabilis eorum <i>D</i>	alios <i>W</i>
4 furoris <i>V</i> ¹	5 alios <i>W</i>	illum <i>DW</i>	illud <i>O</i>
temporem <i>W</i> ¹	militiae <i>W</i>	7 ericii <i>OX</i>	strutionisue <i>V</i>
<i>DWPX</i> ²	structionisque <i>O</i>	structionisue <i>X</i> ¹	8 XXXII <i>W</i>
ambigemus <i>D</i> ¹ <i>W</i> ¹	illus <i>V</i>	9 enomerat <i>V</i> ¹	istus <i>V</i>
10 sanguinem <i>V</i>	13 nequitia <i>OP</i> ² <i>X</i> ¹	14 hoc <i>D</i> ¹	tante <i>D</i>
<i>PX</i>	16 sunt <i>D</i> ¹ <i>PX</i>	militiae <i>V</i> ¹	18 XXXIII <i>W</i>
sitionis <i>D</i> ¹ <i>P</i>	20 adpropinquantem <i>D</i> ¹ <i>W</i> ¹ <i>P</i>	23 indicari <i>W</i>	
amplessimum <i>V</i> ¹	24 hac <i>D</i> ¹	reducit <i>D</i> ¹	reducet <i>D</i> ²
<i>O</i>	pelagos <i>W</i> ¹	25 orae <i>WO</i>	commodeus <i>W</i> ¹
			26 quod <i>OX</i>

sub huius quaestionis occasione de uestro propensiore conloquio
 laetitia spiritalis ac fructus uberior conferatur, et propositarum
 quaestionum sinus praebente nobis spiritu sancto prosperos
 2 flatus liberius penetrare possimus. quamobrem soporis modicum
 degustantes discutiamus obrepentem oculis nostris uicina 5
 iam luce torporem, ac deinceps pariter ad ecclesiam procedentes,
 quoniam nos hoc facere dominici diei sollemnitas commonet,
 reuersi post synaxin ea, quae dominus ad instructionem com-
 munem pro desiderio uestro largitus fuerit, duplicato gaudio
 conferemus.

10

1 occansione *D*¹ occassione *W* 3 prospero *V* 4 flatos *D*¹
P paenitrare *W*¹ 5 obsequentem *ex* obrequentem *D*
 6 eclisiam *V* eclesiam *D* eglesiam *O* 7 solemnitas *V* 8 sina-
 xin *OP* et (*ex* senaxin) *W* 9 largitur *D*¹ 10 conferamus *OXv*
 Explicit abbatis sereni conlatio prima (conl. abb. ser. pr. *DW* conl. pr.
 abb. ser. *X*) de animae mobilitate et spiritalibus nequitiis *VDWOX*
 Expl̃ *P* Incipit eiusdem senis conlatio sc̃da de principatibus *O*

VIII.

CONLATIO ABBATIS SERENI SECVNDA.

DE PRINCIPATIBVS.

CAPITVLA.

- 5 I. De humanitate abbatis Sereni.
 II. Propositio de diuersitate nequitiarum caelestium.
 III. Responso de multiplici esca scripturarum sanctarum.
 IIII. De gemina sententia super intellectu scripturarum
 sanctarum.
 10 V. De eo quod proposita quaestio inter illa quae medie
 tenenda sunt debeat accipi.
 VI. De eo quod nihil a deo malum creatum sit.
 VII. De initio principatum seu potestatum.
 VIII. De lapsu diaboli et angelorum.
 15 VIIII. Obiectio, quod ruina diaboli a deceptione Euae prin-
 cipium sumpserit.
 X. Responso de initio lapsus diaboli.

Item (Incipiunt *D*) capitula (capituli *D*¹) secunda . conlationis (de
 secunda conlatione *DX*) eiusdem senis (ei' sen *D*) *VDX* Incipit capi-
 tulatio eiusdem *O* 5 humilitate *D* 6 secunda propositio *Xc*
 caelestium *om. O* 7 scriburarum *V* 8 intellectu] inlatu *ex*
 inlata *X* scribitur. *V* 10 de eo quod] de quo *X* media
OXc 11 sunt tenenda *X* accipi *VD*¹ 12 malum a deo *D*
 est *D* 13 initium *VO* principatum *X* potestatum *D corr.*
 potestatum *X*¹ 14 diabuli *V* 15 diabuli *VD*¹ ad deceptionē
X 17 diabuli *VD*¹

- XI. De eius qui decipit siue qui decipitur poena.
- XII. De constipatione daemonum et inquietudine quam in hoc aëre semper exercent.
- XIII. De eo quod inpugnationem, quam erga homines inpendunt, etiam aduersum se commoueant contrariae 5 potestates.
- XIIII. Vnde factum sit ut potestatum seu principatum nomina spiritalia nequitiae sortirentur.
- XV. De eo quod non sine causa sanctis caelestibusque uirtutibus angelorum siue archangelorum nomina sint 10 indita.
- XVI. De subiectione daemonum, quam suis principibus praebent, fratris uisione perspecta.
- XVII. De eo quod singulis hominibus duo angeli semper adhaereant. 15
- XVIII. De differentia nequitiae, quae aduersis spiritibus inest, per duos philosophos adprobata.
- XVIIII. De eo quod daemones nihil aduersus homines praeualeant, nisi eorum prius mentes obsederint.
- XX. Interrogatio de apostatis angelis, qui in Genesi cum 20 filiabus hominum concubuisse dicuntur.
- XXI. Absolutio propositae quaestionis.
- XXII. Obiectio, quemadmodum generi Seth cum filiabus Cain profana commixtio ante interdictum legis potuerit inputari. 25
- XXIII. Responsio, quod naturali lege ab initio homines iudicio seu poenae fuerunt obnoxii.
- XXIIII. De eo quod iuste puniti sunt qui ante diluuium peccauerunt.

1	decepit VO	decepitur V ²	5	aduersus DO ¹	commoueant]
	sic desinit capitulatio in X		7	principatum O	10 sunt O
13	fratres VO	perfecta V	16	quae om. V	aduersis V ad-
	uersus DO	17 philosophos O		adprobata D ¹	19 prius eorum
O	mentes prius D	obsederint O: obsiderint VD			21 di-
cantur D ²	23 set O	24 cam D ¹		ante . . . inputari om.	
O	27 iuditio VD	poena D(O)		28 sunt hi qui Dv	

XXV. De diabolo quod dicitur in euangelio quomodo intellegendum sit: quia mendax est et pater eius.

I. Consummatis quae diei sollemnitas exigebat et ecclesiae congregatione dimissa reuersi ad cellam senis refecti primum
 5 lautissime sumus. nam pro muria, quae superiecta olei gutta cotidiana refectioi solebat adponi, modicum liquaminis miscuit et olei quiddam solito propensius superfudit. nam illam olei guttam ob hoc unusquisque cotidie refecturus instillat, non ut eius ex hoc gustu quandam percipiat suauitatem
 10 tatem (quippe cuius tantus est modus, ut uix ipsius gutturis ac faucium meatus non dicam linire, sed pertransire sufficiat), sed ut hoc usu iactantiam cordis, quae pro abstinentia districtiore blande solet ac latenter inreperere, et stimulos elationis obtundat, quia quanto abstinentia ipsa occultius exercetur
 15 nulloque hominum teste perficitur, tanto subtilius occultatorem suum temptare non desinit. deinde adposuit salem frictum, 2 oliuas ternas: quibus post haec superintulit canistrum habens cicer frictum quod illi trogalia uocant, ex quibus quina tantum sumpsimus grana, myxaria bina, caricas singulas. hunc enim
 20 numerum in illa heremo quemquam excessisse culpabile est. qua refectioe transacta repromissam quaestionis absolutionem

2 Ioh. 8, 44

1 diabulo *VD*¹ intellegatur *O* 2 quia *om. O* est] sit
D eius. *Expli capl D* *Explicit capitulatio O* *Expl. capitula subsequentis conlationis X* *Incipit eiusdem senis (sereni P) conlatio (conlac D collatio P) secunda de principatibus (principalibus nequitiis P) VDWPX* *Incipit conlatio VIIIa O* 3 ecclesiae *V* *ęcle D*
 4 demissa *D¹W¹* tellam *D¹* 5 letissime *O* moria *D¹W*
 6 cottid. *VD²WX* cottidiana *D¹* 7 soleto *D¹* 8 cott. *D*
 9 stillat *O* gustus *D²* quamdam *W¹* 11 lenire *VDOP*
 12 abstinentiam *W¹* districtiorem *W* destriectiore *OX* 13 inri-
 pere *V* ut *D¹* stimulus *V* 14 quanto *O* 16 sale
D² frictu *D¹* 19 myxtaria *V* mixaria *DWP* mizaria *O*
 20 nomerum *V*

cum repscere coepissemus, proferte, inquit senex, interrogati-
onem uestram, cuius in hanc horam distuleramus indaginem.

II. Tum GERMANVS: Vnde, quaesumus, tanta uarietas aduer-
sariarum potestatum contra hominem ac diuersitas ista pro-
cessit, quam beatus apostolus ita dinumerat: non est nobis ⁵
conluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed
aduersus principatus, aduersus potestates, aduer-
sus mundi rectores tenebrarum harum, contra
spiritalia nequitiae in caelestibus, et iterum:
neque angeli neque principatus, neque uirtutes ¹⁰
neque creatura alia poterit nos separare a caritate
dei quae est in Christo Iesu domino nostro? unde
ergo tantae malitiae aemula nobis emersit aduersitas? an ad
hoc potestates istas a domino conditas esse credendum est,
ut his contra hominem gradibus atque ordinibus militarent? ¹⁵

III. SERENVS: Diuinarum scripturarum auctoritas de his in
quibus nos uoluit erudire quaedam etiam his qui acumine
ingenii carent tam lucide et euidenter effata est, ut non solum
nulla occultioris sensus obscuritate uelentur, sed ne ullo quidem
patrocinio interpretationis indigeant et in superficie uocis ac ²⁰
litterae suos intellectus ac sententias praeferant: quaedam uero
ita contacta et quibusdam sunt obscurata mysteriis, ut in
eorum discussione et intellectu inmensum nobis exercitii
²campum ac sollicitudinis reseruaret. quam rem multas ob
causas deum dispensasse manifestum est: primum ne sacramenta ²⁵
diuina nullum habentia spiritalis intellectus uelamen obductum
cunctis hominibus, id est tam fidelibus quam profanis aequali

5 Eph. 6, 12

10 Rom. 8, 38-39

1 inquit <i>VDP</i>	senes <i>O</i>	2 oram <i>DW¹O</i>	3 tunc <i>O</i>
aduersarium <i>D</i>	4 hac <i>W</i>	5 dinumerat <i>V¹</i>	6 sanguinem
<i>V</i>	9 nequitia <i>O</i>	11 karitate <i>O</i>	13 militiae <i>D¹</i>
15 hominum <i>D¹W</i>	adque <i>VP</i>	16 scribt. <i>X</i>	18 affata
<i>D¹</i>	19 occultorib; <i>D</i> occultiores <i>W</i>	uelent <i>D</i> uellentur <i>W¹</i>	
21 suus <i>V</i>	intellectur <i>D¹</i>	22 obscura <i>O</i>	mist. <i>DO</i>
24 reseruarent <i>P</i>	25 deum <i>om. D¹</i>	sagramenta <i>V</i>	

scientia et notitia panderentur et per hoc inter inertes ac studiosos nulla esset uirtutis prudentiaeque distantia, tum ut etiam inter ipsos domesticos fidei, dum intellectuum spatia coram eis immensa tenduntur, esset in quibus et desidiorum
 5 argueretur ignauia et studiosorum alacritas atque industria probaretur. ideoque satis proprie scriptura diuina agro opimo 3 ac fertili comparatur, qui cum multa gignat ac proferat quae ad hominum uictum sine aliqua ignis coctione proficiant, quaedam nisi prius flammae calore mitigata atque mollita
 10 omnem asperitatem suae deposuerint cruditatis, uel incongrua usibus humanis uel noxia sentientur. nonnulla uero ita utri- que usui apta nascuntur, ut nec incocta sua cruditate dis- pliceant uel offendant et tamen ignis calore decocta salubriora reddantur. plura quoque ad escam tantummodo inrationabilium
 15 iumentorum et animalium uel ferarum ac uolucrum proferuntur, cibus hominum minime profutura, quae etiam in sua asperitate manentia absque ulla ignis confectione uitalem iumentis con- ferunt sanitatem. quam rationem satis euidenter aspiciamus 4 in hoc uberrimo spiritalium scripturarum paradiso contineri, 20 in quo ita quaedam significatione litterae plana ac luculenta resplendent, ut, cum sublimiore interpretatione non egeant, simplici tantum litterae sono abunde pascant ac nutriant audientes, ut est illud: audi, Israhel, dominus deus tuus dominus unus est, et: diliges dominum deum
 25 tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota uirtute tua. quaedam autem si allegorica ex- planatione extenuata non fuerint et spiritalis ignis examinatione mollita, nullo modo ad salutarem interioris hominis cibum

23 Deut. 6, 4

24 l. c. 5

1 inertis <i>D</i> ¹	hac <i>W</i>	2 studiosus <i>V</i>	tum <i>eras. in D</i>
tam <i>W</i> ²	ut <i>om. O</i>	3 ipse domesticus <i>V</i> ¹	4 eis] ipsis
<i>O</i> desidiorum <i>W</i>	5 adque <i>VOP</i>	6 scribt. <i>O</i>	9 calorem
<i>W</i> ¹ adque <i>VP</i>	12 cruditate <i>D</i>	displeceant <i>W</i> ¹	
18 sanitatem <i>V</i> : saturitatem <i>rell.</i>	19 paradisso <i>D</i>	conteneri	
<i>D</i> ¹ 20 hac <i>W</i>	22 hac <i>W</i>	23 isrl <i>VWX</i>	ir] <i>D</i>
24 dominus] deus <i>O</i>	diligis <i>V</i> ¹ <i>D</i> ¹ <i>P</i>	26 alligorica <i>V</i> ¹ <i>P</i>	illegorica
<i>D</i> ¹ algorica <i>W</i>	28 nullu <i>W</i> ¹		

sine corruptionis labe peruenient magisque ex eorum percepti-
 one laesio quam utilitas aliqua subsequetur, ut est illud: sint
 lumbi uestri praecinctorum et lucernae ardentes, et:
 qui non habet gladium, uendat tunicam suam et
 emat sibi gladium, et: qui non accipit crucem suam 5
 5 et sequitur me, non est me dignus. quod quidam
 districtissimi monachorum, habentes quidem zelum dei, sed
 non secundum scientiam, simpliciter intellegentes fecerunt
 sibi cruces ligneas easque iugiter umeris circumferentes non aedi-
 ficationem, sed risum cunctis uidentibus intulerunt. nonnulla 10
 uero ad utramque perceptionem, id est tam historicam quam
 allegoricam ita conmode ac necessarie capiuntur, ut utraque
 explanatio uitales sucos animae subministret, ut est illud: si
 quis te percusserit in dextera maxilla tua, praebe
 illi et alteram, et: cum persequuntur uos in ciui- 15
 tate ista, fugite in aliam, et: si uis perfectus esse,
 uade uende omnia quae habes et da pauperibus, et
 habebis thesaurum in caelo, et ueni sequere me.
 6 producit sane et faenum iumentis, quibus pabulis omnes
 scripturarum repleti sunt campi, simplicem scilicet puramque 20
 narrationem historicae lectionis, qua simpliciores quique ac
 minus capaces perfectae et integrae rationis, de quibus dicitur:
 homines et iumenta saluabis domine, secundum status

2 Luc. 12, 35 4 Luc. 22, 36 5 Mt. 10, 38 7 Rom.
 10, 2 13 Mt. 5, 39 15 Mt. 10, 23 16 Mt. 19, 21
 19 Ps. 103, 14 23 Ps. 35, 7

1 puenient *D* perueniunt *O* 2 subsequitur *V* 4 gaudium
*D*¹ uindat *W*¹ 5 accepit *V*¹*W*¹*P* crocem *V*¹ 7 destriect.
O 8 intellig. *W* 9 crocis *V*¹ humeris *DWOP*
 11 storicam *O* (*passim*) 12 alligoricam *VP* utrasque *D*¹
 13 sucus *V*¹ 14 dextra *WX*¹ dexterã maxillã tuã *D*¹*OPX*²
 15 persecuntur *DW* 16 perfectur *D*¹ 17 uinde *V*¹*D*¹ et uende
W 18 thensaurum *V*¹*W* 19 fenem *DO* foenum *X* 20 scil-
 licet *V* 21 sthoricae *V* istoricae *W* q;q; *D*¹ 22 munus
*D*¹ perfectae et] et perfectis *D*, sed deletum *m.* 2 23 statum
*D*¹*P*

ac mensurae suae condicionem ad opus tantum et laborem actualis uitae uegetiores robustioresque reddantur.

III. Quamobrem de his, quae aperta explanatione prolata sunt, nos quoque constanter possumus definire audenterque nostram proferre sententiam. ea uero, quae meditationi et exercitio nostro reseruans obiecta sanctis scripturis spiritus diuinus inseruit, quibusdam ea uolens iudiciis et opinionibus colligi, ita pedetemptim debent cauteque conferri, ut sit eorum adsertio uel confirmatio in disputantis uel suscipientis arbitrio conlocata. nonnumquam enim cum super una re diuersa pro-
matur sententia, potest utraque rationabilis iudicari et sine detrimento fidei uel fixe uel medie suscipi, id est ut ei nec plena credulitas nec absoluta refutatio deputetur priorique sequens opinio derogare non debeat, cum neutra earum fidei inueniatur obsistere. quale est illud, quod Helias uenerit in Iohanne et iterum sit aduentum domini praecursurus, et de abominatione desolationis, quod steterit in loco sancto per illud simulacrum Iouis quod Hierosolymis in templo positum legimus et iterum stare habeat in ecclesia per aduentum Antichristi, illaque omnia quae in euangelio sequuntur, quae et inpleta ante captiuitatem Hierosolymorum et in fine mundi huius intelleguntur inplenda. e quibus neutra opinio inpugnat aliam nec sequentem prior intellectus euacuat.

16 cf. Mt. 11, 14 20 cf. Dan. 9, 27. II Maccab. 6, 2. Mt. 24, 15 sqq.

1 conditionem VX conditionem aditionem D conditione W tantum om. D et] ac O 2 actuales D¹ 4 consonanter (sonant in ras. m. 2) W 7 quibusdem audens D¹ quibusdam ea uidens D² inditis D¹ indicionem W ex corr. 8 collegi D¹P pediteptim D¹ pedetemtum O 11 iudecari V¹ iudicare D¹ 12 suscepi VD¹W¹ eis PX 13 crudelitas D¹ 15 haelias V elias OP uenerat D¹ 16 praecursurus V: praecessurus DWOP (praecursor domini contra Nestor. VI, 23, 4) 17 abuminatione W¹ stetit O pro illo simulacro D¹ 18 iobis O hierusolymis V hierusolimis WP hierusolimis DOX 19 ecclisia V eglesia O p aduentu D¹ 20 anticristi VW antechristi D¹OP secuntur W 21 hierusolymorum V hierusolim. WP hierusolim. DOX finem W 23 alia D¹

V. Et idcirco proposita a uobis quaestio licet non satis uideatur nec frequenter inter homines uentilata nec apud plurimos pateat, et ex hoc ipso apud aliquos ea quae proferemus forsitan uideantur ambigua, ita debemus nostram temperare sententiam, quoniam fidei trinitatis nihil praeiudicat, 5 ut inter illa habeatur quae medie sunt tenenda, quamquam non tali opinione qualis suspicionibus tantum et coniecturis colligi solet, sed manifestis scripturarum testimoniis omnia conprobentur.

VI. Absit ergo ut deum quicquam creasse confiteamur quod 10 substantialiter malum sit, dicente scriptura: omnia quae fecit deus, bona ualde. si enim a deo tales isti creati sunt uel ad hoc facti, ut hos malitiae gradus teneant ac semper deceptionibus et ruinis hominum uacent, contra praedictae scripturae sententiam infamabimus deum uelut creatorem 15 atque inuentorem malorum, quod scilicet pessimas uoluntates ac naturas ipse condiderit, ad hoc eas creans, ut semper in nequitia perseuerantes numquam transire possint in bonae uoluntatis adfectum. hanc igitur rationem diuersitatis huius traditione patrum de sanctarum scripturarum fonte percepimus. 20

VII. Ante conditionem huius uisibilis creaturae spirituales caelestesque uirtutes deum fecisse, quae pro hoc ipso quod scirent se ad tantam beatitudinis gloriam beneficio creatoris ex nihilo fuisse productas perpetuas ei gratias referentes indesinenter eius laudibus inhaerent, nemo fidelium dubitat. 25 nec enim existimare debemus creationis et opificii sui principia ab huius mundi constitutione deum primitus inchoasse, quasi

11 Gen. 1, 31

2 aput <i>OP</i>	3 plurimus <i>V</i>	apud <i>DOP</i>	proferemus <i>D¹PX</i> :
proferimus <i>VD²WO</i>	4 forsitam <i>D¹W</i>	5 praeiudicat <i>scripsi</i> :	
praeiudicant <i>codd. v</i>	6 illas <i>V</i>	habeatur <i>W</i> : habeantur <i>rell. v</i>	
media <i>WOPX</i>	8 collegi <i>D¹</i>	manifestis <i>D¹</i>	9 conprobantur
<i>WO</i>	10 confiteatur <i>D¹</i>	11 scribt. <i>O</i>	12 enim] uero <i>D</i>
13 malitiae <i>Ov</i> : militiae <i>rell.</i>	16 adque <i>VP</i>	17 condederit	
<i>D¹</i>	18 possent <i>O</i>	20 scribt. <i>OX</i>	22 deus <i>D¹</i>
24 defe-	25 eius] ei <i>D¹</i>	dubitant <i>D¹</i>	26 extimare <i>O</i>
27 inchoasse <i>W</i>	inquoasse <i>O</i>		

in illis anterioribus atque innumeris saeculis ab omni pro-
 uidentia et dispensatione diuina fuerit otiosus, ac tamquam
 non habens in quos bonitatis suae exerceret beneficia solitarius
 atque ab omni munificentia alienus fuisse credatur. quod de
 5 illa immensa ac sine principio et inconprehensibili maiestate
 satis humile est incongruumque sentire, ipso domino de illis
 potestatibus haec dicente: quando facta sunt simul
 sidera, laudauerunt me uoce magna omnes angeli
 mei. qui ergo intersunt creationi siderum, ante istud prin- 3
 10 cipium in quo factum dicitur caelum et terra creati fuisse
 manifestissime conprobantur, quippe qui pro istis omnibus
 uisibilibus creaturis quas uidebant ex nihilo processisse crea-
 torem magna uoce referuntur et admiratione laudasse. ante
 istud ergo temporale principium, quod a Moyse dicitur quod-
 15 que mundi huius secundum historicum, immo Iudaicum sensum
 signat aetatem (saluo scilicet nostro sensu, quo nos interpre-
 tamur omnium rerum Christum esse principium, in quo omnia
 creauerit pater secundum illud: omnia per ipsum facta
 sunt, et sine ipso factum est nihil), ante istud, inquam,
 20 Geneseos temporale principium omnes illas potestates caelestes-
 que uirtutes deum creasse non dubium est. quas apostolus 4
 per ordinem dinumerans ita describit: quia in Christo
 creata sunt omnia in caelis et in terra, uisibilia
 et inuisibilia, siue angeli siue archangeli, siue
 25 throni siue dominationes, siue principatus siue
 potestates. omnia per ipsum et in ipso creata sunt.

VIII. De istorum itaque numero nonnullos principes fuisse
 conlapsos lamentatio Ezechielis siue Esaiiae manifestissime

7 Iob 38, 7 (LXX)

18 Ioh. 1, 3

22 Col. 1, 16

1 adque VP	innomeris V	saeculis] singulis D	2 utiosus
V ¹ hac V ¹	4 adque VP	monific. V	9 creatione D ¹
14 mose V ¹ W ¹	moise W ²	quodqui D ¹	15 istoricum W
19 sini V ¹	ipsū W ¹	20 geneiseus V	caelistisque V
21 uirtutis V ¹	22 per] p̄ V	discribit O	23 condita sunt
uniuersa V et Vulgata	25 troni WO	27 nonnullus V ¹	
28 conlapsus V ¹	condilapsos X	hiezechielis O	ezechihelis X
esayae O			

docent, in quibus principem Tyri uel illum Luciferum, qui
 2 mane oriebatur, flebili planctu cognoscimus lamentari. et de
 illo quidem ita dominus ad Ezechiel: fili hominis, leua
 planctum super principem Tyri: et dices ei: haec
 dicit dominus deus: tu signaculum similitudinis, 5
 plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis
 paradisi dei fuisti: omnis lapis pretiosus operi-
 mentum tuum: sardius, topazius et iaspis, chry-
 solithus et onyx et beryllus, sapphirus et carbun-
 culus et smaragdus: aurum opus decoris tui: et 10
 foramina tua in die, qua conditus es, praeparata
 sunt. tu cherub extentus et protegens, et posui te
 in monte sancto dei, in medio lapidum igneorum
 ambulasti. perfectus in uiis tuis a die conditionis
 tuae, donec inuenta est iniquitas in te. in multi- 15
 tudine negotiationis tuae repleta sunt interiora
 tua iniquitate, et peccasti: et eieci te de monte
 dei, et perdedi te o cherub protegens, in medio
 lapidum igneorum. eleuatum est cor tuum in
 decore tuo: perdidisti sapientiam tuam a decore 20
 tuo, in terram proieci te: ante faciem regum dedi
 te ut cernerent te. in multitudine iniquitatum
 tuarum, et iniquitate negotiationis tuae polluisti
 3 sanctificationem tuam. Esaias quoque de alio: quo-
 modo cecidisti de caelo Lucifer, qui mane orie- 25

3 Ezech. 28, 11—18

24 Esai. 14, 12—14

1 docet Pv	2 fleuili D ¹ X	flebeli W ¹	cognoscimus V
lamentare D	3 hezeciel O	ezechihel P ² X	4 prencipem V ¹
6 diliciis VP	delitiis D	8 topagius D ¹	chrysolitus VD
chrysolitus WX	crisolitus O	9 et om. O	onix codd.
berillus W	sapphyrus V	saffirus DW	sapphirus OPX
et post saph.	om. O	10 ismaragdus V ¹ P	zmaracdus O
carbunc. et acates,	smaragdus iacintus et ametistus D	decuris V	12 cerub W
extensus O	protigens V	13 ignitorum W ² Xv	15 donec
16 negotiationis tuae om. O	16 interriora V	18 perdedi D ¹ P	
cerub W	protigens V	19 ignitorum W ² Xv	20 perdedisti V
D ¹ P	21 terra VO	regum om. W	22 multitudinem VW
24 isaias W	esayas O		

baris? conruisti in terram, qui uulnerabas gentes?
 qui dicebas in corde tuo: in caelum conscendam,
 super astra dei ponam solium meum, sedebo in
 monte testamenti, in lateribus aquilonis. ascendam
 5 super altitudinem nubium, ero similis altissimo.
 quos tamen non solos ex illo beatissimae stationis apice con-
 ruisse scriptura commemorat, dicens tertiam partem stellarum
 draconem illum secum pariter pertraxisse. unus quoque
 apostolorum euidentius dicit: angelos uero qui non
 10 seruauerunt suum principatum, sed reliquerunt
 domicilium suum, in iudicium magni diei uinculis
 aeternis sub caligine reseruauit. illud etiam quod 4
 ad nos dicitur: uos autem sicut homines moriemini:
 et sicut unus de principibus cadetis, quid aliud quam
 15 multos principes cecidisse significat? quibus iudiciis ratio
 diuersitatis huius ista colligitur, has differentias ordinum, quas
 instar sanctarum caelestiumque uirtutum aduersae potestates
 habere dicuntur, uel ex illius anterioris ordinis gradu in quo
 unaquaeque creata fuerat nunc etiam retentare, uel certe de
 20 caelestibus deuolutas ad similitudinem illarum uirtutum, quae
 ibidem perseuerant, pro nequitiae suae merito, in qua una-
 quaeque in malum creuit, hos inter se gradus et ordinum
 uocabula in parte contraria uindicasse.

VIII. GERMANVS: Nos hactenus credebamus causam atque
 25 initium ruinae seu praeuaricationis diabolicae, qua de angelica
 statione deiectus est, inuidiam specialiter extitisse, quando
 Adam et Euam liuida calliditate decepit.

7 cf. Apoc. 12, 4

9 Epist. Iudae 6

13 Ps. 81, 7

1 terra O 4 montem D¹O aquilonis] ap^lm (i. e. apostolum)
 D¹ 5 altissimi D¹ 6 solus V¹ beatissima W¹ 7 scribt.
 VO 8 p^rtraxisse D 10 seruauirunt V 11 suum domicilium
 DW et Vulg. 12 aetirnis V 14 fū̄t (i. e. sicut ut) D 15 mul-
 tus V¹ ratione W 16 ista V¹DW: ita V²v om. O 17 cae-
 listiumque V 18 ordines V¹: om. D 22 creauit VP¹ grados
 D¹W¹ 24 actenus D¹WOPX adque VP 26 specialeter V
 extetisse W 27 caliditate V decipit V¹

XIII. Cass. 2.

15

X. SERENVS: Non esse istud praeuaricationis illius seu deiectionis initium Geneseos lectio manifestat, quae ante illorum deceptionem serpentini nominis nota eum credidit inurendum ita dicens: serpens autem erat sapientior siue, ut Hebraici exprimunt libri, callidior cunctis bestiis 5 terrae quas fecit dominus deus. intellegitis ergo, quod ante illam circumuentionem primi hominis de angelica disceserat sanctitate, ita ut non solum nominis huius insigniri mereretur infamia, sed etiam in nequitiae tergiuersatione ceteris praeferretur bestiis terrae. non enim tali uocabulo scriptura 10 bonum angelum designasset nec de his qui in illa beatitudine perseuerant diceret: serpens autem erat sapientior 2 omnibus bestiis terrae. nam hoc cognomen non solum Gabriheli siue Michaeli nullo modo posset aptari, sed ne bono quidem cuiquam homini conueniret. apertissime itaque et 15 serpentis uocabulum et comparatio bestiarum non sonat angeli dignitatem, sed praeuaricatoris infamiam. denique liuoris ac seductionis materia, qua ut hominem deciperet instigatus est, de anterioris ruinae extitit causa, quod scilicet de limo terrae nuperrime figuratum ad illam eum gloriam cerneret euocandum, 20 unde, cum esset unus de principibus, se meminerat conruisse. 3 et idcirco priorem eius lapsum quo superbiendo conruerat, quo etiam serpens meruerat nuncupari, secunda ruina per inuidiam subsecuta est. quae inueniens eum adhuc aliquid in sese erectum habentem, ita ut etiam cuiusdam conloquii 25 atque consilii cum homine posset habere consortium, sententia

4 Gen. 3, 1 (LXX)

2 deieccionis V	geneseus V ¹	leccio V	3 credidit D ¹
5 besteis D ¹ W ¹	6 intellegitis V	7 illam om. D	10 praeferetur DPX ¹
preueretur (i. e. praerberetur) O		besteis D ¹ W ¹	uocabolo V
D ¹ scribt. VO	11 angelom D ¹	13 hominibus W ¹	besteis V ¹ D ¹ W ¹
14 gabriheli WOPX	siue] uel DWOP	micaheli D	
micaheli O	nullū W ¹	possit VDWP	15 conueneret D ¹
16 sonant O	18 deceperet V	deceperit D ¹ P ¹	19 extetit W
scilicet V	20 illum V ¹	euocatum V ¹ P	uocandum O
etiam D ¹	25 sese erectum VX: se erectum D	sese rectum WO	23 quod P
26 adque VOP	possit VDWO		

domini utiliter in ima deiectus est, ut non iam sicut ante sublime aliquid intuens et excelsus incederet, sed ut solo cohaerens reperet et humiliatus super uentrem terrenis uitiorum escis et operibus pasceretur, occultum deinceps publicans inimicum ac ponens inter ipsum et hominem utiles inimicitias salutaremque discordiam, ut dum cauetur tamquam hostis nōxius, amicitiiis fraudulentis ulterius homini nocere non posset.

XI. In quo tamen et illud nos praecipue debet instruere, ut a malis consiliis declinemus, quod licet deceptionis auctor congrua poena et condemnatione plectatur, ne ille quidem qui seducitur supplicio careat, licet aliquantulo leuiore quam ille qui auctor deceptionis extiterit. quod hic expressum planissime cernimus. Adam namque qui seductus est, immo ut apostoli uerbis eloquar qui seductus non est, sed seductae ad- quiescens in exitiabilem uidetur accessisse consensum, sudore uultus ac labore tantummodo condemnatur, qui tamen illi non per suam, sed per terrae maledictionem sterilitatemque decernitur. mulier uero quae huius rei persuasor extitit multiplicati- onem gemituum ac dolorum atque tristitiae promeretur, perpetuo pariter iugo subiectionis addicta. serpens autem, qui primus incentor huius offensae est, perenni maledictione multatur. quamobrem summa sollicitudine et circumspectione cauendum est a consiliis prauis, quia sicut auctorem puniunt, ita deceptum nec peccato faciunt carere nec poena.

XII. Tanta uero spirituum densitate constipatur aër iste qui inter caelum terramque diffunditur, in quo non quieti

15 I Tim. 2, 14

1 utileter <i>V</i>	antea <i>DWO</i>	2 incedere <i>W</i>	3 cohaerens
<i>V</i>	7 fraudulentis <i>VX</i> ²	8 possit <i>VDWOP</i>	10 auctor <i>V</i>
12 caret <i>W</i>	aliquantulo <i>V</i>	aliquantulū <i>D</i>	13 auctor <i>V</i>
nissime <i>OPv</i>	plaen. <i>X</i>	15 eloquitur <i>D</i> ¹	seducta eua <i>W</i> ²
16 exitiabilem <i>V</i> ¹	17 tanto modo <i>V</i>	18 sterilitatemque <i>WPX</i>	
19 uiro <i>V</i>	qui <i>D</i> ¹	extiterat <i>W corr.</i>	20 adque <i>VP</i>
21 subiectionis <i>V</i>	subiect. iugo <i>D</i>	22 incentur <i>V</i> ¹	est <i>om.</i>
<i>W</i> ¹	perenne <i>D</i> ¹	26 constipatur <i>V</i> : constipatus est <i>rell. v</i>	

otiosique peruolitant, ut satis utiliter humanis aspectibus eos
 prouidentia diuina subtraxerit. aut enim terrore concursus
 eorum uel horrore uultuum, in quos se pro uoluntate sua cum
 libitum fuerit transformant atque conuertunt, intolerabili
 formidine homines consternarentur atque deficerent, nequaquam 5
 ualentes haec carnalibus oculis intueri, aut certe nequiores
 cotidie redderentur exemplis eorum iugibus et imitatione uitiati,
 et per hoc inter homines et immundas atque aërias potestates
 fieret noxia quaedam familiaritas ac perniciosa coniunctio, quia
 haec flagitia quae nunc inter homines admittuntur uel parietum 10
 saeptis uel locorum interuallo et quadam uerecundiae confusione
 2 celantur. quae si aperta iugiter uisione conspicerent, ad
 maiorem furoris incitarentur insaniam, nullo scilicet inter-
 ueniente temporis puncto quo ab istis sceleribus eas cernerent
 desinentes, quippe quas nulla lassitudo carnalis seu occupatio 15
 familiaris rei ac sollicitudo cotidiani uictus quemadmodum
 nos a coeptis intentionibus etiam inuitissimos nonnumquam
 cessare compellunt.

XIII. Has namque inpugnationes quibus homines inpetunt
 etiam contra se inuicem eos adfectare certissimum est. nam 20
 discordias atque conflictus super nonnullis gentibus pro quadam
 sibi nequitiae uernacula familiaritate susceptis indefesso certa-
 mine similiter exercere non desinunt. quod etiam in uisione
 Danihelis prophetae manifestissime legimus figuratum, angelo
 Gabrihele ita narrante: noli timere Danihel: quia ex 25
 die primo, quo posuisti cor tuum ad intellegendum

25 Dan. 10, 12—14

1 peruolitant	O	utileter	V ¹	3 quo	WP	4 adque	VW
OP	5 formidene	V	formidini	W	adque	VOP	7 cottid.
D	rederentur	V	uitiarentur	W	8 adque	VP	aereas
WP	9 pernit.	DW	10 amittuntur	D	11 septis	codd.	
quaedam uericundiae	V	13 scilicet	V ¹	14 temporis	V	eos	ex
eus V(X)	15 desistentes	O	quos	X	16 cottid.	DW	17 in-
uitissimus	V	inuitissimo	W ¹	20 cirtissimum	V	21 adque	VOP
22 familiritate	W	susceptas	W ²	24 daniheles	V ¹	danielis	W
prof. VD	25 gabriele	WPX	temere	V ¹			

ut te adfligeres in conspectu dei tui, exaudita sunt uerba tua: et ego ueni propter sermones tuos. princeps autem regni Persarum restitit mihi uiginti et uno diebus: et ecce Michael unus de principibus primis uenit in adiutorium meum, et ego remansi ibi iuxta regem Persarum. ueni autem ut docerem te quae uentura sunt populo tuo in nouissimis diebus. quem principem regni Persarum aduersariam potestatem esse, quae fauebat genti Persarum inimicae populo dei, minime dubitandum est, quique ad impediendam utilitatem, quam uidebat per absolutionem quaestionis pro qua propheta dominum exorauerat ab archangelo ministrandam, liuens semet ipsum, ne ocius ad Danihelem salutaris angeli consolatio perueniret deque populum cui Gabrihel archangelus praeerat confortaret, obiecit. qui tamen ait ne tunc quidem ob inpugnationis illius uehementiam se ad eum peruenire potuisse, nisi in adiutorium sibi Michael archangelus aduenisset et occurrens principi regni Persarum seseque conflictui eius interserens et obponens eumque ab ipsius inpugnatione defendens ad instructionem prophetae post uicensimum et unum diem peruenire fecisset. et post pauca et ait, inquit, angelus: numquid scis quare uenerim ad te? et nunc reuertar ut proelium aduersus principem Persarum. cum enim ego egrederer, apparuit princeps Graecorum ueniens. uerumtamen adnuntiabo tibi quod expressum est in scriptura ueritatis:

21 Dan. 10, 20—21

1 adfligeris <i>V</i>	dñi dei <i>O</i>	2 sermones <i>V</i> ¹	3 persarum
<i>V</i>	4 michael <i>DP</i>	micael <i>O</i> (<i>passim</i>)	5 adiutorium <i>V</i>
10 inimicanti <i>X</i>	impediendum <i>D</i>	11 per] p̄ <i>V</i> p̄ <i>D</i> ¹	12 prof.
<i>VD</i>	13 otius <i>D</i>	danielem <i>WO</i>	14 perueniret <i>V</i> gabriel
<i>WP</i> ¹ <i>X</i>	15 obiecit <i>V</i>	abieci <i>W</i> ¹	qui] q; <i>D</i> ¹ quia <i>W</i>
16 tū <i>D</i> ²	17 adiutorium <i>V</i>	michael <i>DP</i>	18 regni <i>V</i>
20 prof. <i>V</i>	uicensimum <i>WOX</i>	21 peruenire <i>V</i>	et ante post
<i>om. D</i>	inquit <i>VDWP</i>	22 angelus numquid <i>om. D</i> ¹	
23 proelium <i>W</i>	aduersus <i>V</i>	regni persarum <i>O</i>	26 scribit.
<i>V</i>			

et nemo est adiutor meus in his omnibus, nisi Michael princeps uester. et iterum: in tempore illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro 4 filiis populi tui. legimus ergo Graecorum quoque principem similiter alium nuncupari, qui utique fauens genti sibi sub- 5 ditae tam populo Israheli quam nationi Persarum uidebatur aduersus. ex quo liquido peruidetur, quod discordias gentium et conflictus ac similtates, quas inter se istis instigantibus gerunt, etiam contra se aduersae exercent potestates et illarum uel uictoria gaudeant uel deminutione crucientur et ob hoc 10 non possint inter se esse concordēs, dum unusquisque pro his quibus praest contra alterius gentis praesulem inquieta semper aemulatione contendit.

XIII. Hos ergo praeter illas quas superius exposuimus opiniones etiam idcirco dici principatus uel potestates euidenti 15 possumus ratione colligere, quod scilicet uel diuersis gentibus dominantur ac praesint, uel certe quod in inferiores spiritus atque daemonia, de quibus etiam euangelia legiones esse propria ipsorum confessione testantur, suos exerant principatus. non enim dominationes dici possunt, nisi habeant in 20 quos dicionem suae dominationis exercent, nec potestates aut principatus uocari queunt, nisi fuerint super quos sibi uindictent principatus. quod etiam in euangelio designari a blasphemantibus Pharisaeis manifestissime repperimus: in Beelzebub principe daemoniorum hic eicit daemones. 25

2 Dan. 12, 1

18 cf. Luc. 8, 30

24 Luc. 11, 15

1 adiutor V	omnibus his D	2 michahel DP	principis
V	3 consurgit D ¹ P	michahel DPX ²	5 gente D ¹
6 natione D ¹	10 uel om. W	uictoria V	diminutione V
demunitione W	12 praesolem D ¹	15 openiones W ¹	
16 pussumus V	collegere D ¹ WP	scilecit V	17 pcent
D in om. D ¹ O	18 adque VWP	euangelica D ¹	legi-
onis V	19 exerant VW: exercent DPX ^v	excesserant O	pncip
patos D	21 ditionem DW	23 blasphem. VO	24 farisaeis
VWOX	belzebub D ¹ P	25 eicit D ¹	

nam et rectores tenebrarum legimus appellari et alium mundi huius principem nuncupari. quos tamen gradus beatus apostolus in futurum, cum omnia fuerint Christo subiecta, adserit uacuandos cum tradiderit, inquit, regnum deo et patri, cum euacuauerit omnem principatum et potestatem et dominationem. quod utique non aliter fiet, nisi fuerint de ipsorum ditione sublatis, supra quos in hoc saeculo potestates seu dominationes uel principatus administrare noscuntur.

10 XV. Nam quia bonae parti eadem ordinum uocabula non sine ratione causaue sint indita et officiorum uel meritorum seu dignitatum sint nomina, nulli dubium est. etenim de officio nuntiandi angelos, id est nuntios manifestum est appellari, et archangelos eo quod ipsis angelis praesint, nominis
15 ipsius proprietates docet, dominationes etiam ab eo quod quibusdam dominantur, principatus quoque quod habeant quorum sint principes, et sedes quod ita scilicet deo cohaereant et domesticae ac familiares ei sint, ut in ipsis uelut in quadam sede diuina maiestas peculiarius requiescat et quodammodo
20 in eis firmiter reclinetur.

XVI. Regi autem inmundos spiritus a nequioribus potestatibus eisque esse subiectos praeter illa scripturarum testimonia, quae in euangelis quoque calumniantibus Pharisaeis domini legimus responsione descripta: si ego in Beelzebub
25 principe daemoniorum eicio daemones, etiam perspicuae uisiones et experimenta sanctorum multa nos edocent.

1 Eph. 6, 12 2 Ioh. 14, 30 4 I Cor. 15, 24
24 Luc. 11, 19

1 rectores <i>V</i> ¹	3 apostulus <i>V</i>	in xpo <i>D</i>	4 uacuandus
<i>V</i> ¹ euacuandos <i>O</i> ² <i>PXv</i>	tradiderit <i>D</i> ¹ <i>W</i> ¹	5 omnium <i>V</i> ¹	
7 ditione <i>D</i>	super <i>OP</i>	11 sunt <i>O</i>	13 nuntius <i>V</i> ¹
17 scilicet <i>V</i> ¹	quoherant <i>W</i>	18 domesticae <i>V</i>	19 ma-
gestas <i>W</i>	quiescat <i>D</i>	requiescit <i>W</i> ¹	22 subiectus <i>V</i> ¹
scribit. <i>V</i>	23 farisaeis <i>VOX</i>	24 descripta <i>VO</i>	descripta <i>D</i> ¹ <i>W</i>
belzebub <i>D</i> ¹ <i>WP</i>	25 eicio <i>D</i>	daemones <i>P</i>	perspicuum
aeuisiones <i>V</i>	26 docent <i>O</i>		

nam cum unus e fratribus nostris in hac solitudine iter
ageret, adesperante iam die antrum quoddam repperiens
ibidem substitit, uespertinam uolens in eo synaxin celebrare:
ubi dum psalmos ex more decantat, tempus mediae noctis
2 excessit. cumque finita sollemnitate refecturus lassum corpus 5
paululum resedisset, repente coepit cateruas daemonum undi-
que confluentium innumerabiles intueri, quae infinita consti-
patione atque ordine longissimo procedentes aliae praeibant
principem suum, aliae sequebantur. qui tandem aliquando et
magnitudine procerior cunctis et aspectu terribior aduenit, 10
ac posito solio cum in tribunali quodam sublimissimo conse-
disset, uniuscuiusque actus diligenti coepit examinatione
discutere: illosque qui necdum se circumuenire aemulos suos
potuisse dicebant uelut inertes ignauosque a conspectu suo
cum nota et iniuria iubebat expelli, spatia temporis tanti et 15
opus inaniter impensum cum fremitu furoris exprobrans, illos
uero qui se nuntiabant consignatos sibimet decepisse summis
laudibus cum exultatione ac fauore cunctorum ut fortissimos
bellatores ad exemplum cunctorum gloriosissimos coram omni-
3 bus emittebat. in quorum numero cum quidam nequissimus 20
spiritus, utpote quendam triumphum sublimissimum delaturus,
laetior aduenisset, nomen monachi optime cogniti designauit,
adserens post quindecim annos quibus eum iugiter obsedisset
tandem aliquando se praeualuisse, ut eum eadem ipsa nocte
ruina fornicationis elideret: nam cum quadam sacra puella 25
non solum inpulisse ut stupri crimen incurreret, sed etiam
persuasisse ut eam sibimet iure coniugii retentaret. super
cuius relatione cum inmane cunctorum gaudium fuisset exor-

2 adesperanti *O* adesperascente *Xv* 3 substetit *W*¹ subsistit
O sinaxin *WP* sinaxi *O* 5 corpusculum *DP* 6 residisset
DO 8 adque *VP* praeibant *W* 9 tamen *W* 11 consi-
disset *W*¹ 12 unuscuius *D*¹ 13 aemolos *W* 14 enertes *W*
16 expensum *OPXv* 17 consignatus *V*¹ 18 ferbore *O* for-
tissimus *V*¹ 19 cunctorum *V* gloriosissemos *D*¹ 22 aduenisse
*W*¹ optimi *V* obtime *OP* 23 quindicim *V*¹ obsedisset *D*²
OPX: obsidesset *V* obsidisset *D*¹*W* 25 fornicationis *V* 26 in-
pulisset *V* 27 sibimet *VX*: sibi *DWPv* sub *O* 28 elatione *D*¹

tum, summis a principe tenebrarum laudibus eleuatus magnisque praeconiis coronatus abscessit. aurora itaque superueniente 4 cum omnis ab oculis euanisset daemonum multitudo, dubitans frater de adsertione spiritus inmundi magisque id ratus 5 quod inolita consuetudinis suae fallacia sibi uoluisset inludere et innocenti fratri inurere crimen incesti, memor euangelicae sententiae, quod in ueritate non stetit, quia non est ueritas in eo: cum loquitur mendacium, de propriis loquitur, quia mendax est et pater eius, 10 Pelusium petit, ubi illum quem spiritus inmundus adseruit esse delectum nouerat conmorari. erat siquidem illi etiam notissimus frater. quem cum requisisset, repperit, quod eadem nocte, qua taeterrimus ille daemon ruinam eius suae cohorti uel principi nuntiarat, monasterio pristino derelicto uicum 15 petisset et cum designata puella fuisset lapsu miserabili deuolutus.

XVII. Nam quod unicuique nostrum duo cohaereant angeli, id est bonus ac malus, scriptura testatur. et de bonis quidem saluator ne contemnatis, inquires, unum ex pusillis 20 istis: dico enim uobis quod angeli eorum in caelis semper uident faciem patris mei qui in caelis est. illud quoque: inmittet angelus domini in circuitu timentium eum: et eripiet eos. nec non etiam quod in Actibus apostolorum de Petro dicitur, quia angelus eius 25 est. de utrisque uero liber Pastoris plenissime docet. si autem consideremus et illum qui beatum Iob expetiit, aper-

7 Ioh. 8, 44 19 Mt. 18, 10 22 Ps. 33, 8 24 Act.
12, 15 25 Hermae Pastor lib. II mand. 6 (Dressel)

2 praecuniis *V* 4 iratus *WO* 5 consitudinis *W*¹ fal-
latia *VW* 6 inuehaere *W* incesti *om. W* 7 stetit et *W*
8 in eū *W* mendatium *VDWX* 10 petiit *O*²*P*²*X* 11 illic
O 13 teterrimus *DOX* deterrimus *P* choorti *D* 15 pe-
tisse *O* fuisse *DW*² 16 deuolutum *D* deuolutū *W*¹
17 quohereant *O* 18 ac] et *OXv* scribt. *VO* 19 saluator
V 22 angelos *D* angelum *O* domius *DO* 23 eripuit
O 24 angelos *D*¹ 25 utriusque *W* docit *V* 26 ex-
petit *D*¹*OP*

tissime instruimur illum fuisse, qui semper insidiatus ei numquam eum ad peccatum potuerit incitare, et idcirco potestatem a domino poposcisse, uelut qui non uirtute illius, sed domini defensione qui illum semper protexerit uinceretur. de Iuda quoque dicitur: et diabolus stet a dextris eius. 5

XVIII. De differentiis sane daemonum etiam per illos duos philosophos, qui quondam magicis artibus uel inertiam eorum uel fortitudinem saeuamque nequitiam fuerant frequenter experti, multum cognitionis accepimus. hi namque despicientes beatum Antonium uelut inperitum ac sine litteris uirum 10 uolentesque eum, si nihil amplius laedere potuissent, saltim de cella sua magicis praestigiis et circumuentione daemonum proturbare, spiritus ei nequissimos inmiserunt, ad inpugnationem hanc morsu lioris adducti, eo quod maximae hominum 2 turbae ad eum uelut famulum dei cotidie conuenirent. cum-15 que illo nunc quidem inprimente pectori suo frontique signaculum crucis, nunc uero orationi suppliciter incubante ne adproximare quidem dirissimi daemones eidem prorsus auderent atque ad eos qui illos direxerant absque ullo reuerterentur effectu et alios illi in nequitia uehementiores rursus inmitterent 20 itidemque ipsis in cassum suas expendentibus uires atque inaniter redeuntibus potentiores nihilominus aduersus militem Christi uictorem iterum destinati nihil penitus praeualerent, eo profecerunt tales tantaeque eorum insidiae tota magica arte quaesitae, ut per haec euidetissime conprobarent magnam 25

5 Ps. 108, 6

1 instruemur	OPXv	2 ad peccatum eum	D	putuerit	W ¹
4 protexerat	DP	5 stetit	D	ad	D ¹ WP
om. V	7 filosofos	OX	condam	DO	9 accipimus
D ¹ WOX ¹	10 literis	V	11 saltem	O	13 perturbare
14 morsum	W ¹	15 cottid.	DW	conuenerent	D ¹
que	D ¹	17 oratione	D	suppliceter	V
18 daemonis	V	prossus	O	19 adque	VP
dirixerant	W ¹	ullu	V	21 ipsis.....atque	om. V
tentibus	O	adque	OP	22 potentioris	V
uersum	DW	23 destinati	D ¹ P	24 proficerunt	VP

professioni Christianorum inesse uirtutem, quibus illae tam saeuae et tam potentes umbrae, quas aestimabant solem lunamque, si ad eas directae fuissent, obducere potuisse, hunc non solum nihil laedere, sed ne ad punctum quidem
5 de monasterio suo ualuerint proturbare.

XVIII. Cumque pro hac admiratione confestim uenientes ad abbatem Antonium inpugnationum suarum magnitudinem et causas atque insidias patefecissent liuoris occulti, Christianos se fieri protinus poposcerunt. requisito autem ab illis
10 proditae inpugnationis die adseruit se amarissimis cogitationum stimulis tunc fuisse pulsatum. quo experimento sententiam
2 nostram quam hesterno die in conlatione protulimus probauit ac definiuit beatus Antonius, nullatenus daemones posse mentem cuiusquam uel corpus inuadere nec habere facultatem
15 in cuiuslibet animam penitus inruendi, nisi eam primo destituerint omnibus cogitationibus sanctis ac spiritali contemplatione uacuam nudamque reddiderint. sciendum tamen duobus modis spiritus inmundos hominibus oboedire. aut enim sanctitati fidelium diuina gratia ac uirtute subduntur aut sacrificiis
20 inpiorum seu quibusdam carminibus deleniti uelut familiaribus adulantur. qua opinione Pharisaei quoque decepti arbitrati
3 sunt etiam dominum saluatorem hac arte daemoniis imperasse, dicentes: in Beelzebub principe daemoniorum hic eicit daemones, secundum illam scilicet consuetudinem,

23 Luc. 11, 15

1 professionē <i>D</i>	2 et tam] etiam <i>W</i>	existimabant <i>D</i>	ex-
timabant <i>O</i>	3 directae <i>V</i>	5 suo <i>om. D</i>	ualuerit <i>D</i> ¹
ualuerent <i>W</i> ¹	ualuerunt <i>O</i>	perturbare <i>DO</i>	6 hanc <i>D</i>
8 adque <i>VOP</i>	patifecissent <i>V</i>	liuore <i>D</i> ¹	9 si <i>V</i>
scirent <i>V</i>	10 amarissimus <i>V</i> ¹	12 aeterno <i>W</i> ¹	externo <i>O</i>
13 hac <i>W</i>	beatos <i>V</i>	demones <i>D</i> ²	<i>ex demon</i> doemonem <i>X</i>
posse] se <i>V</i>	14 mente <i>V</i>	corpos <i>V</i>	15 in <i>om. D</i>
<i>D</i>	primo <i>om. W</i>	distituerent <i>W</i> ¹	16 spiritale <i>D</i> ¹
18 spiri-	17 hoiū <i>D</i> ¹	omnibus <i>O</i>	enim] in <i>W</i>
tos <i>D</i> ¹	20 deleniti <i>VD</i> ¹ <i>X</i>	deliniti <i>rell.</i>	familiarius <i>W</i>
<i>W</i>	21 adolantur <i>W</i> ¹ <i>OP</i>	farisaei <i>VOP</i>	22 ac <i>W</i> ¹
<i>D et O</i>	inperasse <i>OX</i>	23 belzebub <i>D</i> ¹ <i>P</i>	hic <i>om. D</i>
24 eiecit <i>DWP</i>	scilecit consuitud. <i>V</i>		

qua norant suos magos uel maleficos per inuocationem nominis illius ac ritum sacrificiorum, quo eum delectari et gaudere cognoscunt, uelut domesticos eius habere etiam in daemonas ei subditos potestatem.

XX. GERMANVS: Quia Geneseos lectio paulo ante in medium 5 dei dispensatione prolata est, quae nos oportune commonuit, ut id quod semper discere cupiebamus nunc possimus congrue seiscitari, quid etiam de illis apostatis angelis sentiendum sit optamus agnoscere, qui se cum filiabus hominum miscuisse dicuntur, utrum hoc possit spiritali naturae secundum litteram 10 conuenire. illud quoque euangelii testimonium quod de diabolo paulo ante dixisti: quia mendax est et pater eius similiter desideramus audire quinam eius pater intellegendus sit.

XXI. SERENVS: Duas quaestiones non mediocres pariter protulistis, de quibus quantum possum eodem quo proposuistis 15 ordine respondebo. nullo modo credendum est spirituales naturas coire cum feminis carnaliter posse. quodsi aliquando hoc secundum litteram fieri potuisset, quomodo nunc quoque id ipsum non uel raro contingeret et absque semine uel coitu uiri aliquos nasci similiter de mulieribus conceptu daemonum 20 cerneremus? cum praesertim constet eos libidinum sordibus admodum delectari, quas procul dubio per semet ipsos exercere quam per homines mallent, si id ullo modo posset inpleri, Ecclesiaste quoque id ipsum pronuntiante: quid est quod fuit? ipsum quod est: et quid est quod factum est? 25 ipsum quod fiet: et non est omne recens sub sole

8 cf. Gen. 6, 2

12 Ioh. 8, 44

24 Eccles. 1, 9—10

(LXX)

1 nouerant <i>O</i>	magis <i>D</i> ¹	maleficus <i>V</i>	2 ritu <i>W</i>
quo eum] quã <i>ex</i> qua <i>D</i>	3 domesticos <i>V</i>	5 geneseus <i>V</i>	
6 dispinsatione <i>V</i>	7 discere <i>om.</i> <i>W</i> ¹	8 suscitari <i>D</i> ¹	senti-
endo <i>W</i> ¹	9 obtamus <i>OP</i>	10 litteram <i>V</i>	13 pater eius <i>D</i>
14 quaestionis <i>V</i> ¹	16 mudo <i>V</i>	17 cuire <i>V</i>	fimenis <i>V</i>
carnaleter <i>V</i> ¹	18 litteram <i>V</i>	19 cuitu <i>V</i> ¹	20 uirili <i>O</i>
concepto <i>O</i>	22 amodum <i>D</i>	23 id ullo] idolo <i>V</i>	posset
<i>OPr</i> : possit <i>VDW</i>	potuisset <i>Xc</i>	expleri <i>O</i>	24 id] ad <i>V</i>
pronuntiate <i>W</i>	26 umne <i>V</i>		

quod loquatur et dicat: ecce hoc nouum est, iam
 fuit in saeculis quae fuerunt ante nos. sed ita quae-
 stio huius propositionis absoluitur. post necem Abel iusti,
 ne a fraticida et impio omne hominum genus exordium
 5 sumeret, in locum fratris extincti nascitur Seth, qui non solum
 posteritati sed etiam fraternae iustitiae pietatique succederet.
 cuius progenies patris secuta iustitiam a societate et coniuncti-
 one cognationis illius quae ex Cain sacrilego descendebat
 semper diuisa permansit, sicut etiam genealogiae discretio
 10 manifeste declarat ita dicens: Adam genuit Seth, Seth
 genuit Enos, Enos genuit Cainam, Cainam autem
 genuit Maleleel, Maleleel autem genuit Iaret,
 Iaret genuit Enoc, Enoc genuit Mathusalam,
 Mathusalam genuit Lamec, Lamec genuit Noë.
 15 item genealogia Cain ita diuisa describitur: Cain genuit
 Enoc, Enoc genuit Cainam, Cainam genuit Male-
 leel, Maleleel genuit Mathusalam, Mathusalam
 genuit Lamec, Lamec genuit Iobel et Iubal. itaque
 20 illa generatio quae de Seth iusti propagine descendebat suae
 lineae iugiter agnationique permixta in patrum atque atau
 sanctitate longa aetate durauit, nequaquam scilicet sacrilegiis

10 Gen. 5, 4—30

15 Gen. 4, 17—21

2 fuit] fuerunt X fuerant X 5 geth D¹ sed O 6 po-
 steritate V poterit at D¹ posteritatis D²P 7 sicuta V sequuta
 O societatem W¹O 8 sacriligo W 9 genealogiae V genea-
 logia W discretio DOP: discricio V discriptio WX 11 cainam
 cainam D(P) cainam cainan VW cainan cainan OX autem om.
 O 12 maleleel bis W: malaeleel bis V malalehel bis D malaleel
 malalehel O malelehel bis X malelehel maleleel P autem om. W
 O genuet V¹ ienuit O iareth bis OPX 13 enoch bis
 O matusalam bis DWO 14 lamech bis OP 15 genalogia
 W 16 enoch bis O cainam] ita VDWP (Γαιδὰδ LXX) cainan
 OX maleleel bis WP: malaeleel bis V malelehel bis D malaleel
 malalehel O 17 matusalam bis DW matusahel bis O 18 lamech
 bis OPX iohel D iubel P iubal DW²OX: iobal VP iobel
 W¹ 19 descindebat V 20 acnationique V agnitioneque D¹
 adque VP athau V attau D²X 21 scilecit V sacrilegis
 VD²OP sacrilegius D¹

ac malitia nequissimae prolis infecta, quae in semet impietatis germen uelut auita traditione retinebat insertum. donec ergo perseuerauit inter illos generationis eorum ista discretio, semen illud Seth, utpote de optima radice procedens, pro merito sanctitatis angeli dei siue ut diuersa exemplaria continent 5 filii dei uocati sunt, et e contrario illi propter impietatem uel suam uel patrum suorum et opera terrena filii hominum 4 nuncupantur. cum esset ergo inter ipsos usque ad illud tempus haec utilis sanctaque diuisio, uidentes post haec filii Seth qui dei filii erant filias eorum qui de Cain progenie nascebantur 10 desiderio pulchritudinis earum succensi acceperunt de ipsis sibimet uxores, quae uiris suis parentum suorum nequitias infundentes ab illa eos ingenita sanctitate ac simplicitate paterna protinus conruperunt. ad quos satis congrue directum est illud eloquium: ego dixi: dii estis, et filii excelsi 15 omnes. uos autem sicut homines moriemini: et sicut unus de principibus cadetis, quique ab illa uera physicae philosophiae disciplina tradita sibi a maioribus exciderunt, quam primus homo ille, qui uniuersarum naturarum institutionem e uestigio subsecutus est, potuit euidenter ad- 20 5 tingere suisque posteris certa ratione transmittere. quippe qui mundi ipsius infantiam adhuc teneram et quodammodo palpitantem rudemque conspexerat et in quem tanta fuit non solum sapientiae plenitudo, sed etiam gratia prophetiae diuina illa insufflatione transfusa, ut uniuersis animantibus nomina rudis 25 adhuc mundi huius habitator inponeret ac non solum omnigenum bestiarum atque serpentum furores uirusque discerneret,

15 Ps. 81, 6—7

	1 malitiae <i>DP</i>	nequissimae <i>V</i>	2 abita <i>DWO</i>	ataui <i>P</i>	attau
X	3 intir <i>V</i>	illis <i>D</i> ¹	illas <i>W</i> ²	generationes <i>W</i>	4 obtima
<i>OP</i>	6 proptir <i>V</i>	7 fili <i>V</i>	8 nuncupantur <i>V</i>	9 utiles	
<i>V</i> ¹ <i>D</i> ¹	10 in progenie <i>W</i> ¹	11 pulcritud. <i>WO</i>	12 sibemet		
<i>V</i> ¹	eorum <i>D</i> ²	14 directum <i>V</i>	15 di <i>V</i>	fili <i>V</i>	
16 ut homines <i>O</i>	17 ab] ali <i>V</i>	18 filosof. <i>D</i>	filosoph. <i>W</i>		
filosof. <i>O</i>	moioribus <i>V</i>	20 e <i>om.</i> <i>O</i>	subsecutus <i>O</i>	21 suis	
<i>W</i>	23 redemque <i>V</i>	24 proficiae <i>V</i>	26 omne genus <i>D</i> ² <i>P</i>		
27 adque <i>VP</i>	serpentum <i>VP</i> : serpentium <i>rell.</i> <i>v</i>		furures <i>V</i>		

sed etiam uirtutes herbarum et arborum lapidumque naturas ac
temporum necdum expertorum uicissitudines partiretur, ita ut
efficaciter potuerit dicere: dominus dedit mihi eorum,
quae sunt, scientiam ueram: ut sciam dispositi-
⁵onem orbis terrarum et uirtutes elementorum,
initium et consummationem et medietatem tem-
porum, uicissitudinum inmutationes et diuisiones
temporum, annorum cursus et stellarum dispo-
sitiones, naturas animalium et iras bestiarum, uim
¹⁰spirituum et cogitationes hominum, differentias
arborum et uirtutes radicum, et quaecumque sunt
abscondita et in promptu cognoui. hanc ergo scientiam ⁶
omnium naturarum per successiones generationum semen Seth
paterna traditione suscipiens, donec diuisum a sacrilega pro-
¹⁵pagine perdurauit, quemadmodum sancte perceperat, ita etiam
uel ad dei cultum uel ad utilitatem uitae communis exercuit.
cum uero impiae generationi fuisset admixtum, ad res profanas
ac noxias quae pie didicerat instinctu quoque daemonum
deriuauit curiosasque ex ea maleficiorum artes atque praestigias
²⁰ac magicas superstitiones audaciter instituit, docens posteros
suos, ut sacro illo cultu diuini numinis derelicto uel elementa
haec uel ignem uel aërios daemones uenerarentur et colerent.
haec igitur quam diximus curiosarum rerum notitia quomodo ⁷
in diluuiio non perierit ac superuenientibus saeculis innotuerit,
²⁵licet hoc minime absolutio propositae quaestionis exposcat,
tamen, quia nos occasio huius expositionis admonuit, prae-
stringendum breuiter puto. quantum itaque antiquae traditi-

3 Sap. 7, 17—21 (LXX)

1 erbarum <i>W</i>	3 poterit <i>W</i>	6 consummationū <i>D</i>	7 uicissi-
tudinum temporum <i>om. DX</i>	uicissitudinem et mutationes <i>W</i>		
8 stelarum <i>V</i>	9 bestearum <i>D</i>	12 proptu* <i>V</i>	prumtu <i>D</i>
14 diuisum a] diuisa <i>W</i>	16 utilitate <i>V</i>	17 generationes fuissit	
<i>D</i> ¹	18 dedicerat <i>D</i> ¹ <i>OP</i>	19 diriuauit <i>VD</i> ¹ <i>P</i>	adque <i>V</i>
20 audaciter <i>VP</i> : <i>v</i>	audacter <i>rell. v</i>	21 numinis <i>V</i> : <i>v</i>	nominis <i>rell.</i>
derilecto <i>V</i>	22 aereos <i>D</i> ¹ <i>WP</i> ²	23 quomodu <i>V</i>	24 super-
uenientibus <i>V</i> ¹	25 quaestiones <i>D</i> ¹	26 perstring. <i>DWXv</i>	
27 brebiter <i>W</i> ¹ <i>O</i>	putu <i>V</i>		

ones ferunt, Cham filius Noë, qui superstitionibus istis et sacrilegis ac profanis erat artibus institutus, sciens nullum se posse super his memorialem librum in arcam prorsus inferre, in qua erat una cum patre iusto ac sanctis fratribus ingressurus, scelestas artes ac profana commenta diuersorum metallorum lamminis, quae scilicet aquarum conrumpi inundatione non possent, et durissimis lapidibus insculpsit. 5
 8 quae peracto diluuiio eadem qua celauerat curiositate perquirens sacrilegiorum ac perpetuae nequitiae seminarium transmisit in posteros. hac itaque ratione illa uulgi opinio, qua credunt 10 angelos uel maleficia uel diuersas artes hominibus tradidisse, in ueritate completa est. de illis ergo quemadmodum diximus filiis Seth et filiabus Cain nequiores filii procreati sunt, qui fuerunt robustissimi uenatores, uiolentissimi ac truculentissimi uiri, qui pro inormitate corporum uel crudelitatis atque 15
 9 malitiae gigantes nuncupati sunt. hi namque finitimos populari ac rapinas inter homines primi exercere coeperunt, praeda potius exigentes uitam suam quam sudore operis ac labore contenti, et quorum usque eo scelera supercreuerant, ut expiari mundus alias nisi diluuii inundatione non posset. ita 20 ergo filiis Seth libidinis instigatione transgressis illud mandatum, quod ab exordio mundi huius naturali instinctu diutissime fuerat custoditum, necesse fuit per litteram legis postea reparari: filiam tuam non dabis filio eius uxorem nec de filiabus eorum accipies filio tuo, quia 25

16 cf. Gen. 6, 4 24 Deut. 7, 3. Ex. 34, 16. III Reg. 11, 2

1 fuerunt <i>VW¹OP¹</i>	2 se nullum <i>D</i>	4 qua* <i>V</i>	5 diuir-
sorum <i>V</i>	6 laminis <i>X</i>	scilicet <i>V</i>	7 possint <i>VW</i>
8 qua] quae <i>V</i>	9 siminarium <i>V</i>	10 hec <i>O</i>	opinione <i>D¹</i>
11 angelus <i>V</i>	maleficia <i>V</i>	hominum <i>D</i>	12 ueretate <i>V¹</i>
14 fuerint <i>V¹</i>	robostissimi <i>V</i>	ueneratores <i>D</i>	15 enormitate
<i>WX</i>	crudelitates <i>W¹</i>	adque <i>VP</i>	16 hii <i>OPX¹</i>
<i>i. e.</i> populi <i>O</i>	17 hois <i>D</i>	18 exegentes <i>D¹</i>	exientes <i>O</i>
labori <i>V¹</i>	19 supercreuerunt <i>W</i>	supercreberunt <i>O</i>	expiare <i>D</i>
20 possit <i>VDW</i>	23 fuerit <i>O</i>	custuditum <i>V</i>	24 reparare
<i>D</i>	25 accepies <i>V</i>		

seducent corda uestra, ut discedatis a deo uestro
et sequamini deos earum ac seruiatis eis.

XXII. GERMANVS: Merito potuisset illis ex hac praesumpti-
one coniugii crimen transgressionis adscribi, si data fuisset
5 eis ista praeceptio. at cum seiunctionis istius obseruantia
necdum aliqua fuisset constitutione praefixa, quemadmodum
illis permixtio generis ad noxam debuit inputari, quae nullo
fuerat interdicta mandato? lex enim non praeterita solet
crimina, sed futura damnare.

10 XXIII. SERENVS: Deus hominem creans omnem naturaliter
ei scientiam legis inseruit. quae si fuisset ab homine secundum
propositum domini ut coeperat custodita, non utique neces-
sarium fuisset aliam dari quam litteris postea promulgauit:
erat enim superfluum extrinsecus offerri remedium quod adhuc
15 intrinsecus uigebat insertum. sed quia haec ut diximus penitus
corrupta iam fuerat libertate usuque peccandi, uelut huius
exsecutor ac uindex et ut ipsis scripturae uerbis eloquar
adiutrix adposita est Moysaicae legis seuera districtio, ut uel
metu poenae praesentis non penitus bonum scientiae naturalis
20 extinguerent, secundum prophetae sententiam dicentis: legem
dedit in adiutorium. quae etiam secundum apostolum 2
paedagogus uelut paruulis data fuisse describitur, erudiens
scilicet eos atque custodiens, ne ab illa disciplina in qua
naturaliter fuerant instituti quadam obliuione discederent.
25 nam quia sit homini omnis scientia legis ab initio creationis
infusa, hinc manifeste probatur, quod mandata legis absque

20 Esai. 8, 20 (LXX) . 22 cf. Gal. 3, 24

2 sequimini *O* ac] et *D* 3 ac *W* 4 coniugi *V* contagii *W*
5 eis *V*: illis *rell. v* at] ut *O* 8 interdita *V* interdicto *D*
10 Serenus *om. D*¹ 11 insiruit *V* 12 dei *DW* custodita
V 13 litteris *V*¹ 14 extrinsecus *V* 15 intrinsecus *V* uege-
bat *V*¹*D* diximus *V*¹ 17 exsecutor *VP*¹ exsecutor *DW* exse-
quitor *O* uerbū *D*¹ 18 moysaicae *D*²*PX*: mos. *rell.*
districtio *O* 20 extinguerint *V*¹ prof. *VD* sententiae pro-
phete *O* 21 adiutorium *V* 22 paedagogus *codd.* paruulis
*V*¹*O* fuisse *V* describetur *V*¹ 23 scilicet *V*¹ adque *V*
P custodiens *V* 24 disciderent *V* 26 manifestissime *O*

XIII. Cass. 2.

16

litterae lectione ante legem, immo ante diluuium omnes sanctos obseruasse cognoscimus. quemadmodum enim scire potuit Abel necdum lege mandante, quod de primitiuis ouium suarum et de adipe ipsarum sacrificium deo deberet offerre, nisi per insitam sibi legem naturaliter fuisset edoctus? quem- 5
admodum Noë quod mundum uel quod inmundum esset animal discreuisset nondum haec legali distinguente mandato, nisi 3
scientia naturali fuisset instructus? unde Enoc didicit ambulare cum deo, nullam legis inlumptionem ab aliquo consecutus? ubi Sem et Iapheth legerant: turpitudinem patris 10
tui non reuelabis, ut incedentes retrorsum patris uerecunda uelarent? unde monitus Abraham spoliis hostium quae sibi offerebantur, ne retributionem laboris sui consequeretur, abstinuit, uel decimas sacerdoti Melchisedec, quae Moysaica lege praecipuntur, exsoluit? unde idem ipse Abraham, unde 15
Loth transeuntibus ac peregrinis humanitatis iura et ablutionem pedum necdum euangelico coruscante mandato suppliciter 4
obtulerunt? unde Iob tantam deuotionem fidei, tantam castimoniae puritatem, tantam humilitatis, mansuetudinis, misericordiae, humanitatis scientiam consecutus est, quantam nunc 20
ne ab illis quidem qui euangelia memoriter tenent uidemus impleri? quem sanctorum legimus ante legem ullum legis non obseruasse mandatum? quis illorum non custodiuit: audi Israhel, dominus deus tuus dominus unus est? quis non inpleuit illorum: non facies tibi sculptile 25

3 Gen. 4, 4 6 Gen. 7, 2 8 Gen. 5, 22 10 Gen. 9, 23.
Lev. 18, 7 12 Gen. 14, 22 14 Gen. 14, 20 15 Gen. 18 et
19 17 Ioh. 13, 34 23 Deut. 6, 4 25 Ex. 20, 4

1 electione *W*¹ 2 sanctus *V* enim *om.* *OP* 7 discris-
uisset *V*¹ discernisset *O* distintengente *W*¹ 8 enoc *VPX*: enoch
DWO 10 iafeth *VDWOX* iaphet *P* 11 uericundia *V* uerecundã
P 13 consequerentur abstenuit *V*¹ 14 melchisedhec *DP* melcisedec
W melcisedech *O* melchisedech *X* moysaica *X*: mos. *rell.*
15 abraam *W* 16 transeuntebus *V*¹ sura *D* 17 choruscante
VP suppliceter *V* 18 tantum *VP* tantum cast. *V* 19 humili-
tatem *W* mansuetudinem *D*¹*P* 20 humanitati *V* consequutus
O 21 memorie *O* 22 implere *D* 23 custodiuit *V* 24 1r†
D 1fr† *WP* deus (*post* tuus) *W*

neque ullam similitudinem eorum quae in caelo sunt siue quae in terra uel eorum quae sunt in aquis sub terra? quis eorum non obseruauit: honora⁵ patrem tuum et matrem uel illa quae in Decalogo subsequuntur: non occides, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, non concupisces uxorem proximi tui aliaque his multo maiora, quibus non solum legis, sed etiam euangelii praeuenere mandata?

10 XXIII. Ita ergo intellegimus ab initio deum omnia creasse perfecta nec fuisse quod ordinationi eius principali uelut impro- uidae et imperfectae necesse esset adiungi, si in illo statu ac dispositione qua ab ipso creata sunt uniuersa mansissent. et idcirco in eos qui ante legem, immo ante diluuium peccauerunt,
15 iusto iudicio animaduertisse deum probamus, quia transgressi naturalem legem sine ulla meruerunt excusatione puniri, nec in illorum incidemus blasphemam calumniam, qui ignorantes hanc rationem derogant deo ueteris testamenti ac detrahentes nostrae fidei subsannantesque respondent: quid ergo placuit deo
20 uestro, ut post tot annorum milia legem uoluerit promulgare, tanta saecula passus sine lege transire? quodsi postea melius² aliquid adinuenit, apparet eum in primordio mundi inferiora uel deteriora sapuisse et post haec uelut experimentis edoctum coepisse rectiora prospicere ac principales ordinationes suas in
25 melius emendare. quod immensae praescientiae dei penitus conuenire non poterit nec sine ingenti blasphemia haec de

3 Ex. 20, 12

5 Ex. 20, 13—17

2 qui sunt <i>D</i> ¹	3 sub terra] uel eorum sub terra <i>D</i>	obseruabit
<i>D</i> serbavit <i>O</i>	4 dicaloco (i <i>in e mutat.</i>) <i>V</i>	subsecuntur <i>DW</i>
<i>PX</i> 6 testimonium <i>V</i>	concupiscis <i>D</i>	8 praeuenire <i>D</i> ¹ <i>WP</i>
<i>X</i> ¹ 12 imperfetae <i>V</i>	13 uniuersa <i>V</i>	14 deluuium <i>V</i>
15 iudicio <i>VWP</i>	animaduirtisse <i>V</i>	probabimus <i>Xv</i>
<i>D</i> ¹ 17 incedimus <i>D</i> ¹ incidimus <i>D</i> ² <i>W</i> incedamus <i>O</i>		16 punire
<i>VO</i> : blasphemiam <i>D</i> blasphemiae <i>W</i> blasphemiam <i>PX</i>		calumniam-
que <i>PX</i> 21 passus est <i>VP</i>	lige <i>V</i> ¹	potest ea <i>W</i> ¹
23 ex-	24 principalis <i>V</i>	ordinationis <i>V</i> ¹ ordenationes
perimintis <i>V</i>		
<i>D</i> ¹ 26 blasf. <i>VDO</i> blasphemiae <i>W</i> ¹ <i>P</i>		

ipso ab haeretica insania proferentur, dicente Ecclesiaste: cognoui quoniam omnia quae fecit deus ab initio ipsa erunt in aeternum: super illa non est quod addatur, et ab illis non est quod auferatur. et idcirco iustis lex non est posita, iniustis autem et non subditis, inpiis et peccatoribus, sceleratis et 3 contaminatis. illi namque habentes naturalis atque insitae legis sanam atque integram disciplinam nequaquam lege hac extrinsecus adhibita litterisque descripta quaeque in adiutorium illi naturali data est indigebant. ex quibus apertissima ratione 10 colligitur nec legem istam perscriptam litteris dari ab initio debuisse (erat enim hoc superfluum fieri stante adhuc naturali lege nec ad integrum uiolata) nec euangelicam perfectionem tradi ante legis potuisse custodiam. non enim poterant audire: 4 qui te percusserit in dextera maxilla tua, praebere 15 illi et alteram, qui contenti non erant talionis aequalitate iniurias proprias uindicare, sed letales calces ac telorum uulnera pro alapa leuissima rependebant et pro uno dente percutientium animas expetebant. sed nec dici illis poterat: diligite inimicos uestros, in quibus magnus fructus et 20 utilitas ducebatur, ut amicos suos diligerent, declinarent uero ab inimicis et solo ab eis odio dissiderent nec obprimere illos et interficere festinarent.

XXV. Illud uero quod uos de diabolo mouerat: quia mendax est et pater eius, quod uidelicet tam ipse quam pater 25

2 Eccles. 3, 14 (LXX) 5 I Tim. 1, 9 15 Mt. 5, 39
20 Mt. 5, 44 24 Ioh. 8, 44

1 ipsa OPX a D¹: om. OX² haeritica V aecclesaste D
7 naturales D¹W¹ adque bis VOP 8 legem V¹ 9 extrin-
sicus V adibita WO describta V discribta W discripta D¹
P adiutorium V 10 post indigebant in VD¹WOP cap. 25 in-
cipit 11 collegitur V¹ perscribtam VWO 13 ad] in W
intigrum V nec in V 14 custudiam V potuerant ex potu-
erunt W 15 percusserat D¹ dextra X 16 aequitate V
20 diligete V¹ inimicus uestrus V 21 ducibatur V diclinarent
V¹ 22 discederent W oppraemere W¹ 23 intirficere fistin.
V 24 XXVI VWO: om. PX diabulo VP

suus mendax pronuntiari uideatur a domino, satis absurdum est hoc uel leuiter opinari. ut enim paulo ante diximus spiritus spiritum non generat, sicut ne animam quidem potest anima procreare, licet concretionem carnis non dubitemus
 5 humano semine coalescere, ita de utraque substantia, id est carnis et animae, quae cui adscribatur auctori, apostolo manifestius distinguente: deinde patres, inquit, carnis nostrae habuimus eruditores et reuerebamur: non multo magis subiciemur patri spirituum et uiue-
 10 mus? quid hac diuisione clarius potuit definire, ut carnis 2 quidem nostrae patres homines pronuntiaret, animarum uero deum solum esse patrem constanter exprimeret? quamquam et in ipsa corporis huius concrectione ministerium tantummodo sit hominibus adscribendum, summa uero conditionis deo
 15 omnium creatori, dicente Dauid: manus tuae fecerunt me, et plasmauerunt me. et beatus Iob: nonne sicut lac, inquit, mulsisti me, coagulasti me ut caseum? ossibus et neruis inseruisti me. et dominus ad Hieremiam: priusquam te in utero formarem, noui te.
 20 Ecclesiastes uero utriusque substantiae naturam atque originem 3 examinatione ortus atque initii, ex quo uidelicet unaquaeque processit, et consideratione finis ad quem unaquaeque contendit satis euidenter ac proprie colligens pariterque de huius corporis atque animae separatione disceptans ita disseruit: priusquam
 25 conuertatur puluis in terram sicut fuit, et spiri-

7 Hebr. 12, 9 15 Ps. 118, 73 16 Iob 10, 10—11 (LXX)
 19 Hierem. 1, 5 24 Eccles. 12, 7 (LXX)

1 suus] eius WP pronuntiare V 3 spiritum] scs (sic) V
 nec X anima . . . animam D²WO (animā potest D) 5 humanu
 V¹ coaliscere V¹ substantiam V¹ 6 adscribitur D¹
 auctore V 7 inquit VDWOP 8 reuerebamur eos W 10 de-
 finiri OP carnes D¹ 12 parem D¹ exprimerit V 13 con-
 creatione D¹ minesterium V¹ 14 condictionis V¹ condicionis
 O 17 inquit VDP coagulasti VOPX 18 hierimiam V ihere-
 miam O 20 ecclesiastis V¹ adque originem V 21 adque V
 OP 22 at quem DWO 23 collegens V¹ de om. VD¹
 24 adque VP separationē V² reparatione W dissiruit V

tus reuertatur ad deum, qui dedit eum. quid aper-
 tius dici potuit quam ut materiam carnis, quam puluerem
 nominauit, quia de hominis semine sumit exordium eiusque
 uidetur ministerio seminari, uelut e terra sumptam iterum
 reuerti pronuntiaret ad terram, spiritum uero, qui non per 5
 conmixtionem sexus utriusque generatur, sed peculiariter a
 4 deo solo tribuitur, ad auctorem suum redire signaret? quod
 etiam per illam dei insufflationem, qua Adam primitus ani-
 mauit, euidenter exprimitur. itaque his testimoniis manifeste
 colligimus patrem spirituum dici neminem posse nisi deum 10
 solum, qui eos ex nihilo cum uoluerit facit, homines uero
 carnis nostrae patres tantummodo nominari. igitur et diabolus
 secundum hoc quod uel spiritus uel angelus uel bonus creatus
 est patrem neminem habuit nisi deum conditorem suum. qui
 cum superbia fuisset elatus et dixisset in corde suo: ascen- 15
 dam super altitudinem nubium, ero similis altis-
 simo, factus est mendax et in ueritate non stetit, sed
 de proprio nequitiae thesauro mendacium proferens non solum
 mendax, sed etiam pater ipsius mendacii factus est, quo
 deitatem homini repromittens ac dicens: eritis sicut dii, 20
 in ueritate non stetit, sed ab initio factus est homicida, uel
 Adam in condicionem mortalitatis inducens uel Abel instigati-
 one sua per manum fratris interimens.

5 Sed iam disputationem nostram duarum ferme noctium
 lucubratione confectam subsequens aurora concludit ac de 25
 profundissimo quaestionum pelago cumbam conlationis huiusce
 ad tutissimum silentii portum conpendium nostrae rusticitatis

15 Esai. 14, 14

17 Ioh. 8, 44

20 Gen. 3, 5

1 reuertatur *V* reuertetur *W*¹ 3 quia de *PX*: quia d* *V* qui
 de *DW* que de *O* 4 seminari *VW*¹ e] et *D*¹: om. *O*
 6 specialiter *OX* 7 solo om. *D*¹ tribuetur *V*¹ 8 insufflat.
V 9 testem. *V*¹ 10 collegimus *D*¹ nimenem *V* 11 uiro
V 12 diabolus *VP* 13 angelum *D*¹ 14 conditorem *V*
 15 elatus fuisset *D* 16 et ero *V* simelis *V*¹ 18 thesauro
*V*¹*P*¹ mendatium *VW* 19 quod *D* 20 reprometens *V*
 hac *D*¹ di *V* 22 condit. *W* ditionem *D(P)* 23 interimens
*V*¹ 24 sed etiam *D*

adtraxit. in quo quidem profundo quanto nos interius diuini spiritus introduxerit flatus, tanto diffusior praecedens oculorum aciem semper aperietur immensitas ac secundum sententiam Salomonis longius fiet a nobis magis quam erat, et
 5 alta profunditas, quis inueniet eam? quamobrem 6 dominum deprecemur, ut in nobis uel timor eius uel caritas quae nescit cadere immobilis perseueret, quae nos et sapientes in omnibus faciet et a diaboli telis proteget semper inlaesos. his etenim custodibus impossibile est quempiam laqueos mortis
 10 incurrere. inter perfectos autem et imperfectos ista distantia est, quod in illis quidem fixa et ut ita dixerim maturior caritas tenacius perseuerans firmitus eos ac facilius facit in sanctitate durare, in his uero uelut infirmius conlocata ac facilius refrigescens cito ac saepius eos peccatorum compellit
 15 laqueis implicari. quibus auditis ita nos conlationis huius sermo flammavit, ut maiore mentis ardore abeuntes a cella senis quam ante uenientes doctrinae eius plenitudinem sitiremus.

4 Eccles. 7, 24 (LXX)

6 cf. I Cor. 13, 8

1 quidam *V*¹ 2 introduxit *WOPX* 3 imminitas *V*
 4 solomonis *V* salomonis *P* magis *om. V fort. recte* 5 eum *V*
 6 nobis *V* 7 immobiles *V*¹ perseuerit *V*¹ nobis *D* sapi-
 entis *V* 8 faciat *O* a *om. V* diabuli *VP* thelis *W*
 protiget *V* protegit *D*¹ protegat *O* inlaesus *V* 9 custodibus
V 10 incurrere *V*¹ perfectus *V* imperfectus *V* distatia
D 11 maturiur *V*¹ 12 karitas *O* tenatius *VDX* firmios
*W*¹ eas *D* 13 uel *D* ac] et *W* 14 refrigescens *D*
refriescens *O* 15 implicare *W* consolationis *V* 16 flamavit
D 17 doctrina *D*¹ 18 siterimus *V* Explicit abbatis sereni
conlatio -II- (conl abb sereni secunda *D* secunda conlatio abbatis sereni
WX) de initio principatum (seu potestatum *add. X*) *VDWX* De
principatib. abb. sereni colh secunda expl. *P* Explicit conlatio abbatis
sereni de principatibus. Deo gratias. Incipit abbatis isac prima de
oratione *O*

VIII.

CONLATIO ABBATIS ISAAC PRIMA.

DE ORATIONE.

CAPITVLA.

- I. Prooemium conlationis. 5
- II. Verba abbatis Isaac super orationis qualitate.
- III. Quemadmodum pura ac sincera pariat oratio.
- IIII. De mobilitate animae plumae uel pinnulae comparatae.
- V. De causis quibus mens nostra adgrauatur.
- VI. De uisione cuiusdam senis quam super fratris inquieta 10
operatione perspexit.
- VII. Interrogatio de eo quod maioris difficultatis sit custo-
dire cogitationes bonas quam parere.
- VIII. Responso de diuersis orationum qualitatibus.
- VIIII. De quadripertita orationum specie. 15
- X. De ordine specierum quae super orationis qualitate
ponuntur.
- XI. De obsecratione.
- XII. De oratione.
- XIII. De postulatione. 20

4 Item (Inc̃ D) capitula de abbatis isaac conlatione prima VD
 Incipit capitulatio O Incipit conlatio prima abbatis isaac de oratione
 X (quae inscriptio post capitula iteratur) 5 proemium DOX
 conlationes D¹ 6 orationes D¹ 7 paritur X 8 pinnolae
 X pennulae D² 9 grabatur O 10 patris D 11 puidit
 D prospexit O 12 custudire V 13 parare Xv 14 diuirsis
 V 16 speciorum V orationib; D 17 pununtur V¹

- XIIII. De gratiarum actione.
- XV. Vtrum quattuor orationis species simul et omnibus, an singillatim et uicissim unicuique sint necessariae.
- XVI. Ad quas orationum species nosmet ipsos tendere debeamus.
- 5 XVII. De quattuor supplicationum generibus a domino initiatis.
- XVIII. De oratione dominica.
- XVIII. De eo quod dicit: adueniat regnum tuum.
- 10 XX. De eo quod dicit: fiat uoluntas tua.
- XXI. De pane supersubstantiali siue cotidiano.
- XXII. De eo quod dicit: dimitte nobis debita nostra, et reliqua.
- XXIII. De eo quod dicit: ne inducas nos in temptationem.
- 15 XXIIII. De eo quod non debeant alia postulari quam haec tantum, quae orationis dominicae modulo continentur.
- XXV. De qualitate sublimioris orationis.
- XXVI. De diuersis conpunctionum causis.
- 20 XXVII. De uariis conpunctionum qualitatibus.
- XXVIII. Interrogatio de eo quod non sit in nostra potestate profusio lacrimarum.
- XXVIII. Responsio de diuersitate conpunctionum quae per lacrimas digeruntur.
- 25 XXX. De eo quod elici non debeant lacrimae, quando non spontaneae proferuntur.
- XXXI. Sententia abbatis Antonii super orationis statu.
- XXXII. De exauditionis indicio.

9 sqq. Mt. 6, 10—13

2 quattuor X	orationis VO:	orationum DXv	3 ac singu-
latim D	an sigillatim O	uicissem D ¹	4 tenere D
5 uale-			
amus X	6 quattuor subplic. X	initiatis a dño O	11 super-
substantiale DO	cottid. D	12 nubis V	14 et ne D
nos inducas O	tētatione O	17 modo D ¹	18 sublimis O
25 eligi D	deici O	lacrimas D	27 istatu O
D iudicio O			28 inditio

- XXXIII. Obiectio, quia praedictae exauditionis fiducia tantummodo sanctis conueniat.
 XXXIII. Responsio de diuersis exauditionum causis.
 XXXV. De oratione intra cubiculum et cluso ostio deferenda.
 XXXVI. De utilitate breuis ac tacitae orationis.

5

I. De perpetua orationis atque incessabili iugitate quod in secundo Institutionum libro promissum est, conlationes senis huius quem nunc in medium proferemus, id est abbatis Isaac domino fauente complebunt. quibus explicatis et praeceptis beatissimae memoriae papae Castoris et desiderio uestro, o 10 beatissime papa Leonti et sancte frater Helladi, satisfecisse me credo, uoluminis amplitudine primitus excusata, quae studentibus nobis non solum sermone succincto narranda praestringere, sed etiam plurima silentio praeterire in maiorem 15 modum quam disposueramus extensa est. praemissa namque super diuersis institutis disputatione copiosa, quam nos studio breuitatis resecare maluimus, haec ad extremum beatus Isaac intulit uerba.

II. Omnis monachi finis cordisque perfectio ad iugem atque indisruptam orationis perseuerantiam tendit, et quantum huma- 20 nae fragilitati conceditur, ad immobilem tranquillitatem mentis ac perpetuam nititur puritatem, ob quam omnem tam laborem

7 cap. 9, 1

1 fidutiā *D* tantummodo *V* tantum *Xv* 4 cluso *V*: clauso
DOXv 5 tacitate *D* orationis. Expliciunt capitula *DX* Ex-
 plicit capitulatio. *cxL viii a* *O* Incipit conlatio (conlaci: *V*) abbatis
 isaac (isac *V*) prima (*I V*) [conl. (coll *P*) pr. abb. isaac *WPX*] de ora-
 tione *VDWPX*: om. *O hoc loco* 6 orationis instantia *W* adque
VW²OP adque *W¹* incessabili *V* 7 conlationis *VO* senes
D¹ 8 proferimus *VX* isahac *O* 10 papā *D* desiderio *V¹*
 11 elladi *WOPX* 12 uolumenis *V¹* 14 praestringere *VOP*:
 perstringere *WXv* perstringere *D* silentio *D¹* 15 disposueramus
V 17 isahac *O* 19 omnes *D¹* adque *VWOP* 21 con-
 cidetur *VP¹* 22 nititur] peruenire nit. *W*

corporis quam contritionem spiritus indefesse quaerimus et iugiter exercemus. et est inter alterutrum reciproca quaedam inseparabilisque coniunctio. nam sicut ad orationis perfectionem omnium tendit structura uirtutum, ita nisi huius culmine haec omnia fuerint conligata atque compacta, nullo modo firma poterunt uel stabilia perdurare. quemadmodum enim 2 sine illis adquiri uel consummari non potest haec de qua loquimur perpetua orationis iugisque tranquillitas, ita ne illae quidem uirtutes quae hanc praestruunt absque huius possunt 10 adsiduitate conpleri. et ideo nec recte tractare de orationis effectu nec ad eius principalem finem, qui uniuersarum uirtutum molitione perficitur, subitanea disputatione poterimus intrare, nisi prius uniuersa, quae illius obtentu uel abscidenda sunt uel paranda, per ordinem dinumerata fuerint atque dis-

15 cussa, et secundum euangelicae parabolae disciplinam ea, quae ad spiritalis ac sublimissimae illius extructionem pertinent turris, subputata fuerint ac diligenter ante congesta. quae 3 tamen nec proderunt praeparata nec recte superponi sibimet excelsa culmina perfectionis admittent, nisi egesto prius omni

20 repurgio uitiorum et effosis succiduis mortuisque ruderibus passionum uiuae ut aiunt ac solidae terrae pectoris nostri, immo illi euangelicae petrae superiecta fuerint simplicitatis et humilitatis firmissima fundamenta, quibus haec turris spiritalium uirtutum molitionibus extruenda et immobiliter

25 ualeat stabiliri et ad summa caelorum fastigia confidentia propriae firmitatis adtolli. fundamentis etenim talibus inniten- 4 tem, quamuis passionum imbres largissimi profundantur, quam-

15 cf. Luc. 14, 28

22 cf. Luc. 6, 48

2 alterum *D*¹ 4 tendit] puritatis tendit *W* statura *D*
5 adque *VP* 6 potuerunt *D* poterint *P* 7 illius plena cordis
quiete adquiri *W* 9 haec *V* praestruunt animi puritatem
W possunt] poss. orationis *W* 10 adseductate *D* tractare
D 11 affectu *X* qui] q; *D* 13 instare *V* 14 adque
VP 15 parabolae *VP* in ea *W*¹ 16 ac *om.* *O* exstruct.
WX 18 prodeerunt *O* 20 effosis *V*¹ effusis *V*²*P* 22 superiecta
X 24 exstruenda *WX* 25 summe] *D* 26 propiae *W*
27 ymbres *D* inbres *O*

uis ei persecutionum uolenti torrentes instar arietis inlidantur, quamuis inruat et incumbat aduersariorum spirituum saeua tempestas, non solum ruina non diruet, sed nec ipsa aliquatenus uexabit impulsio.

III. Et idcirco ut eo feruore ac puritate qua debet emitti 5 possit oratio, haec sunt omnimodis obseruanda. primum sollicitudo rerum carnalium generaliter abscidenda est, deinde nullius negotii causaeue non solum cura, sed ne memoria quidem penitus admittenda, detractationes, uaniloquia seu multiloquia, scurrilitates quoque similiter amputandae, irae 10 prae omnibus siue tristitiae perturbatio funditus eruenda, concupiscentiae carnalis ac filargyriae noxius fomes radicitus 2 euellendus. et ita his ac similibus uitiis extrusis penitus et abscisis, quae hominum quoque possunt patere conspectibus, talique ut diximus repurgii emundatione praemissa, quae sim- 15 plicitatis et innocentiae puritate perficitur, iacienda sunt primum profundae humilitatis inconcussa fundamenta, quae scilicet turrem intraturam caelos ualeant sustinere, deinde superponenda uirtutum spiritalis extractio et ab omni discursu atque euagatione lubrica animus inhibendus, ut ita paulatim ad 20 contemplationem dei ac spiritalis intuitus incipiat sublimari. 3 quidquid enim ante orationis horam anima nostra conceperit, necesse est ut orantibus nobis per ingestionem recordationis occurrat. quamobrem quales orantes uolumus inueniri, tales nos ante orationis tempus praeparare debemus. ex praecedenti 25 enim statu mens in supplicatione formatur, eorundemque actu-

1 ei] et *V* persequit. *O* 3 deruit *D*¹ 5 qua hinc
*W*¹ 7 abscidenda *D* 8 nullius negotii *V* 9 detractationes
*WO*¹: detractationes *VD* detractationes *O*²*PX**v* seu multiloquia *om.*
O 10 scurrilitatis *V*¹ scurrilitates *DWP* 12 concupiscentia
V ac] affectus ac *W* fylargyriae *W* filargyriae *OPX* 14 ab-
scissis *V*¹*P* omnium *O* quoque *om.* *DWO* 15 repurgi
OP permissa *V* 17 inconcusa *W* 19 adque *VOP* 20 inhi-
bendū *D*¹ 21 spiritalis *V*¹*P* intuitos *D*¹ 22 quidquid *V*¹
DP: quicquid *rell.* rationis *D* oram *O* 23 ut hoc *W*
24 inuenire tale *D*¹ 25 tempore *D* 26 eorumque *O*

um procumbentibus nobis ad precem, uerborum quoque uel sensuum ante oculos imago praeludens aut irasci nos secundum praecedentem qualitatem aut tristari aut concupiscentias causasue praeteritas retractare aut risu fatuo, quod etiam
 5 pudet dicere, cuiusquam scurrilis dicti uel facti titillatione pulsari aut ad priores faciet uolitare discursus. et idcirco 4
 quidquid orantibus nobis nolumus ut inrepat, ante orationem de adytis nostri pectoris extrudere festinemus, ut ita illud apostolicum possimus implere: sine intermissione orate,
 10 et: in omni loco leuantes puras manus sine ira et disceptatione. alias namque mandatum istud perficere non ualebimus, nisi mens nostra ab omni uitiorum purificata contagio uirtutibus tantum uelut naturalibus bonis dedita iugi omnipotentis dei contemplatione pascatur.

15 IIII. Etenim qualitas animae non inepte subtilissimae plumae seu pennae leuissimae comparatur. quae si umoris cuiuspiam extrinsecus accedentis corruptione uitata non fuerit uel infusa, mobilitate substantiae suae tenuissimi spiritus adiumento uelut naturaliter ad sublimia caelestiaque sustollitur. sin uero
 20 umoris cuiusquam asparagine uel infusione fuerit praegrauata, non modo in nullos aërios uolatus naturali mobilitate raptabitur, sed etiam ad ima terrae concepti umoris pondere depressimetur. ita mens quoque nostra si accedentibus uitiiis curis- 2
 que mundanis adgrauata non fuerit noxiaeue libidinis umore
 25 corrupta, uelut naturali puritatis suae beneficio subleuata leuissimo spiritalis meditationis adflatu sublimabitur ad superna,

9 I Thess. 5, 17

10 I Tim. 2, 8

5 scurrilis <i>DPX</i>	6 aut] uel <i>OX</i>	ad <i>om.</i> <i>V</i>	7 quicquid <i>W</i>
<i>OX</i> inripat <i>W</i> ¹	8 aditis <i>WOX</i>	abditis <i>Pv</i>	9 intirmissione
<i>V</i> 10 manos <i>D</i> ¹	11 disceptatione <i>V</i>	12 ualibimus <i>V</i>	
contagio purificata <i>D</i>	13 tantum uelut naturalibus <i>om.</i> <i>W</i>	didita	
<i>V</i> 15 III <i>V</i>	ineptae sed <i>D</i>	suptil. <i>W</i>	16 pinnae
<i>D</i> ¹ <i>O</i> pinnulae <i>P</i>	humoris <i>WOP</i>	17 accedentis <i>P</i> : accidentis <i>V</i>	
<i>DWOXv</i> 19 sustullitur <i>V</i>	20 humoris <i>WOP</i>	asparagine <i>O</i> :	
asparagine <i>rell.</i>	22 ad ima] a (<i>sic</i>) <i>D</i>	humoris <i>WOPX</i>	de-
primitur <i>VDW</i>	23 accidentibus <i>VDO</i>	24 noxiae uel <i>DOP</i>	
humore <i>WOX</i>	25 currupta <i>V</i> ¹	uelut in <i>W</i> ¹	benefitio <i>V</i>

et humilia deserens atque terrena ad illa caelestia et inuisibilia transferetur. unde proprie satis praeceptis dominicis admonemur: uidete ne quando grauentur corda uestra in crapula et ebrietate et curis saecularibus. 3 et idcirco si uolumus orationes nostras non solum caelos, sed 5 etiam ea quae super caelos sunt penetrare, curemus mentem ab omnibus terrenis uitiiis expurgatam cunctisque mundatam faecibus passionum ad subtilitatem perducere naturalem, ut ita ad deum oratio eius nullo uitiorum pondere praegrauata conscendat. 10

V. Notandum tamen quibus ex causis grauari mentem dominus designauerit. non enim adulteria, non fornicationes, non homicidia, non blasphemias, non rapinas, quae mortalia esse et damnabilia nullus ignorat, sed crapulam posuit et ebrietatem et curas siue sollicitudines saeculares. quae in 15 tantum nemo hominum mundi huius cauet aut damnabilia iudicat, ut etiam nonnulli, quod pudet dicere, semet ipsos monachos nuncupantes isdem ipsis distentionibus uelut innoxii 2 et utilibus implicentur. quae tria licet secundum litteram perpetrata adgrauent animam atque a deo separent ac depri- 20 mant ad terrena, est tamen eorum facilis declinatio et maxime nobis, qui tam longa remotione ab omni saeculi huius conuersatione disiungimur et istis uisibilibus curis et ebrietatibus et crapulis nulla penitus occasione miscemur. uerum est alia quoque crapula non minus noxia et ebrietas spiritalis difficilius 25 euitanda, cura quoque ac sollicitudo saecularis, quae nos etiam post omnium facultatum nostrarum perfectam renuntiationem et uini epularumque cunctarum continentiam et quidem in soli-

3 Luc. 21, 34

1 adque VP	caelistia V	2 transfertur eterna O	satis
proprie D	3 admonetur D ¹	adgrabentur O	8 fecibus
DWOPX	sublimitatem VO	suptilitatem DX	9 praegratta
D ¹	11 V non distinguit	12 furnic. V ¹ fornicationis W	
13 homicidia V	blasf. VO	murtalia V	18 monachus
V ¹	isdem DOP ² : hisdem <i>rell.</i>	20 adque VOP.	22 tamen
W ¹	23 curis et VWO: c. atque DPXv	27 facultatem D ¹	
28 equidem OX			

tudine constitutos frequenter inuoluunt (de quibus propheta:
 expergiscimini, inquit, qui estis ebrii, et non a uino.
 alius quoque: obstupescite et admiramini, fluctuate³
 et uacillate: inebriamini, et non a uino: mouemini,
⁵ et non ebrietate. cuius ebrietatis uinum consequenter
 necesse est ut secundum prophetam furor draconum sit,
 ipsumque uinum de qua radice procedat aduerte: ex uinea,
 inquit, Sodomorum uitis eorum et sarmenta eorum
 ex Gomorra. uis etiam fructum uitis istius atque sarmenti⁴
¹⁰ germen agnoscere? uua eorum uua fellis, botrus amari-
 tudinis ipsis), quia omnino nisi fuerimus cunctis uitii
 expurgati et ab omnium passionum crapula sobrii, absque
 ebrietate uini epularumque omnium affluentia erit cor nostrum
 ebrietate et crapula magis noxia praegrauatum. nam quia
¹⁵ saeculares curae etiam in nos, qui nullis actibus mundi istius
 admiscemur, cadere nonnumquam possint, manifesta ratione
 monstratur secundum regulam seniorum, qui quidquid necessi-
 tatem uictus cotidiani et ineuitabilem usum carnis excedit,
 ad saecularem definierunt curam et sollicitudinem pertinere:
²⁰ ut uerbi gratia si, cum possit operatio unius solidi necessitatem⁵
 nostri corporis expedire, ad duorum uel trium solidorum ad-
 quisitionem nosmet ipsos propensiore uelimus opere ac labore
 distendere, et cum duarum uelamen sufficiat tunicarum ad

2 Ioel 1, 5 (LXX) 3 Esai. 29, 9 6 Deut. 32, 33 (LXX)
 7 Deut. 32, 32 (LXX) 10 l. c. (LXX)

1 constitutus *V* inuoluit *D* prof. *VD* 2 expergesc.
WO inquit *VDW*: *om. P* ebri *V* 3 alios *D*¹ obstupiscete
V 4 mouemini] uomite *D* 5 ebrietatē *D* ab ebrietate *Wv*
6 prof. *VD* 7 ipsum quoque *O* aduertite *W* 8 inquit
VDOP: enim *X* sarmenta (*ἡ κληματίς*) *V*: cf. *Roensch, It. u.*
*Vulg.*² p. 269 sarmentis *O* sarmentum *rell. v* 9 fructus *D* istius
om. O adque *VOP* 10 uuae *W*¹ (*ante eorum*) butrus *D*¹
11 in ipsis *D*²*X* ipsius *P* quia omnino (*an quoniam?*) *scripsi*:
quae omnia *VDWOX*¹*c* quae omnes si *P* quae omnia docent quia *X*²
propter quae omnia *r* 12 subrii *V*¹ 13 affluentia *PX* 15 qui
nos in *D* 17 qui *om. O* quicquid *V*²*WOX* necessitatatem
V 18 cottid. *DX* inuitabilem *V* 19 difinierunt *DP* 20 ne-
cessitatem *V* necessitate *D*² 21 expidire *V*¹ 22 uellimus *D*¹*P*

usum scilicet noctis ac diei, trium uel quattuor fieri domini procuremus, cumque unius siue duarum habitatio sufficiat cellularum, ambitione saeculari atque amplitudine delectati quattuor seu quinque cellas et has easdem exquisiti ornatus et capaciores quam usus desiderat extruamus, passionem libidinis mundialis in quibus possumus praeferentes.

VI. Quod non sine instinctu daemonum fieri manifestissima nos experimenta docuerunt. nam quidam probatissimus seniorum cum transiret iuxta cellam cuiusdam fratris hac animi qua diximus aegritudine laborantis, utpote qui in extruendis reparandisque superfluis inquietus cotidianis distentionibus desudaret, et eminus conspexisset eum graui malleo saxum durissimum conterentem uidissetque Aethiopem quendam adstantem illi et una cum eodem ictus mallei iunctis consertisque manibus inlidentem eumque ad operis illius instantiam ignitis facibus instigantem, diutissime substitit uel in impressionem dirissimi daemonis uel fraudem tantae inlusionis admirans. cum enim nimia lassitudine fatigatus frater requiescere iam finemque operi uoluisset inponere, instigatione spiritus illius animatus iterum resumere malleum nec desinere ab intentione coepti operis urgebatur, ita ut isdem eius incitamentis infatigabiliter sustentatus tanti laboris non sentiret iniuriam. tandem igitur senex tam dira daemonis ludificatione permotus ad cellam fratris diuertit salutansque eum, quod, inquit, est, frater, istud opus quod agis? at ille: laboramus, ait, contra istud durissimum saxum uixque illud potuimus aliquando conterere. ad haec senex: bene dixisti 'potuimus'. non enim solus eras, cum illud caederes, sed fuit alius tecum

1 scilicet <i>V</i> ¹	<i>dñi eras. in D</i>	3 adque <i>VP</i>	5 capaciores
<i>DWX</i>	6 mundialis <i>om. O</i>	8 post docuerunt <i>in OX cap. 6 incipit</i>	distinctionibus
<i>V</i>	9 ac <i>D</i>	11 cottid. <i>W</i>	16 instigantem <i>V</i>
13 uidissetque <i>D</i>	etiope <i>O</i>	15 ab <i>V</i>	18 nimia <i>om. W</i>
substitit <i>V</i> ¹	19 opere <i>D</i> ¹	20 desinire <i>W</i> ¹	21 urgebatur <i>OP</i>
22 sustentatur <i>D</i> ¹	25 inquit <i>VDWOP</i>	isdem <i>X: hisdem rell.</i>	26 istum <i>O</i>
lapidem <i>DW</i>	illum <i>DW</i>	aliquando potuimus <i>D</i>	27 con-
terrere <i>D</i>	senes <i>O</i>	uix potuimus <i>Pv</i>	

quem non uidisti, qui tibi in hoc opere non tam adiutor quam uiolentissimus impulsor adstabat. et idcirco morbum ambitus saecularis nostris mentibus non inesse non utique eorum tantum negotiorum abstinentia conprobabit, quae etiam si uelimus expetere uel explere non possumus, neque illarum despectus rerum, quas si adfectauerimus tam apud spiritales uiros quam apud saeculi homines notabiles prima fronte reddemur, sed cum etiam illa, quae nostrae subpetunt potestati et honestate quadam uidentur obnubi, rigida mentis districtione respuimus. et re uera non minus haec, quae parua uidentur et minima quaeque ab his qui nostrae professionis sunt cernimus indifferenter admitti, pro qualitate sua adgrauant mentem, quam illa maiora quae secundum suum statum saecularium sensus inebriare consuerunt, non sinentes deposita faece terrena ad deum in quo semper defixa esse debet intentio monachum respirare, cui ab illo summo bono uel parua separatio mors praesens ac perniciosissimus interitus est credendus. cumque mens tali fuerit tranquillitate fundata uel ab omnium carnalium passionum nexibus absoluta, et illi uni summoque bono tenacissima adhaeserit cordis intentio, apostolicum illud implebit: sine intermissione orate, et: in omni loco leuantes puras manus sine ira et disceptatione. hac enim puritate, si dici potest, sensu mentis absorto ac de terreno situ ad spiritalem atque angelicam similitudinem reformato quidquid in se receperit, quidquid tractauerit, quidquid egerit, purissima ac sincerissima erit oratio.

21 I Thess. 5, 17. I Tim. 2, 8

1 tantum O	2 ambitur D ¹	3 esse V	4 conprobauit D
5 implere O	dispectus WP	6 aput O	7 aput DO ho-
minis W ¹	9 destrict. O	10 parca V	11 qui] que OP
12 amitti W	14 sinentes VDWOPv:	sinentia (ia in ras. m. 2) X	
(error non librariis, sed auctori inputandus: cf. I, 20, 3) fece D			
W ² OX fecet W ¹	feci P	15 monacum W(O)	18 talis W ¹
19 uno D	22 leuat ⁺ D	23 haec W ¹ hec O	sensum W
absorto VDWOX	absorbate P	24 adque VP	25 quicquid V ²
WOX	in se... tract. quidquid om. V	sese O	reciperit
WP	quicquid bis WOX		

VII. GERMANVS: Vtinam simili modo atque eadem facilitate, qua semina spiritalium cogitationum plerumque concipimus, etiam perpetuitatem earum possidere possimus. cum enim fuerint siue per memoriam scripturarum seu per recordationem spiritalium quorumque actuum uel certe per intuitum sacramentorum caelestium nostro corde conceptae, insensibili quadam fuga lapsae quantocius euanescent. cumque alias quaslibet occasiones spiritalium sensuum mens nostra reppererit, rursus aliis inreperitibus ipsae quoque quae adprehensae fuerant lubrica uolubilitate diffugiunt, ita ut nullam constantiam sui retinens animus nec potestate propria sanctarum cogitationum possidens firmitatem etiam tunc, cum eas uidetur utcumque retinere, fortuito illas et non de industria concepissee credatur. quomodo enim ortus earum nostro arbitrio putabitur adscribendus, quarum perseuerantia non consistit in nobis? sed ne forte sub huius quaestionis indagine a coepto narrationis ordine longius euagantes expositionem propositam super orationis statu diutius retardemus, suo hanc tempore reseruantes de qualitate orationis instantissime quaesumus informari, praesertim cum nullo tempore nos ab ea cessare beatus apostolus moneat dicens: sine intermissione orate. et ideo primum de qualitate eius desideramus institui, id est qualis debeat emitti semper oratio, deinde qualiter hanc eandem quaecumque est possidere uel exercere sine intermissione possimus. non enim parua cordis intentione eam perfici posse et experientia cotidiana et prosecutio tuae sanctitatis ostendit, qua finem monachi ac totius

20 I Thess. 5, 17

1 adque VOP	2 simina D ¹	concep. D ¹	3 perpetuet.
D ¹ possemus D ² Ov	4 scribt. VWO	5 quorum D	
7 fuga quadam DW	lapsae W	quantotius VDWX	
8 occasiones V	occasionses D	reppererit X	13 fortuitu V ²
OP fortuito D	concepisse V ¹	14 earū ex aerū V	
15 nun V ¹	nubis V ¹	16 a cepto VW ² OX	accepto D ¹ W ¹ P
ab cepto D ²	18 tempore DWP	19 praesertim V ¹	20 ad-
moneat D	dicins V ¹	21 de om. D	24 intirmissione V ¹
25 et om. O	cottid. D	prosequutio O	26 tua V
sanctitatis W	quā D	que O	

perfectionis culmen in orationis consummatione consistere definisti.

VIII. ISAAC: Vniuersas orationum species absque ingenti cordis atque animae puritate et inluminacione sancti spiritus
 5 arbitror comprehendi non posse. tot enim sunt quot in una anima, immo in cunctis animabus status queunt qualitatesque generari. et ideo licet sciamus nos pro hebitudine cordis 2 nostri uniuersas orationum species non posse perspicere, tamen, in quantum mediocritas experientiae nostrae adsequi prae-
 10 ualuerit, digerere eas utcumque temptabimus. secundum mensuram namque puritatis, in quam mens unaquaeque proficit et qualitatem status in quo uel ex accedentibus inclinatur uel per suam renouatur industriam, ipsae quoque momentis singulis reformantur: et idcirco uniformes orationes emitti
 15 semper a nemine posse certissimum est. aliter enim quisque 3 supplicat cum alacer est, aliter cum tristitiae seu desperationis pondere praegrauatur, aliter cum spiritalibus successibus uiget, aliter cum inpugnationum mole deprimatur, aliter cum ueniam peccatorum, aliter cum acquisitionem gratiae seu
 20 cuiuslibet uirtutis exposcit uel certe extinctionem cuiuscumque uitii deprecatur, aliter cum consideratione gehennae ac futuri iudicii timore conpungitur, aliter cum spe futurorum bonorum desiderioque flammatur, aliter cum in necessitatibus ac periculis, aliter cum in securitate ac tranquillitate uersatur, aliter
 25 cum sacramentorum caelestium reuelationibus inlustratur, aliter cum sterilitate uirtutum ac sensuum ariditate constringitur.

VIII. Et idcirco his super orationum qualitate digestis, licet non quantum exposcit materiae magnitudo, sed quantum

3 uniuersas *V*¹ 4 cordis contritione *Pc* adque *VP* animi
Xv 5 etenim *D*¹ quod *DWOP* 7 haebitudine *V* hebet.
*W*¹*O*¹ 11 quam *scripsi*: qua *codd. v cf. cap. 9, 2. 15, 2 et Indic.*
s. v. proficere profecit *D*¹*W* 12 qua *D* accidentibus *VO*
13 reuocatur *O* 14 refurmantur *V* et] sed *W* unifurmes
V 16 disper. *D*¹*OP* 18 depraematur *W* 19 gratiae seu
om. W 21 hac *W*: *om. OP* 22 iuditii *V* 26 sterelitate
*D*¹*WP* uirtutuū *D*

uel temporis admittit angustia uel certe capere tenuitas ingenii nostri et cordis praeualet hebitudo, maior nobis nunc inminet difficultas, ut ipsas singillatim orationum species exponamus, quas apostolus quadripertita ratione distinxit ita dicens: deprecor itaque primo omnium fieri obsecrationes, 5 orationes, postulationes, gratiarum actiones. quae non inaniter ab apostolo ita fuisse diuisa minime dubitandum 2 est. et primitus indagandum quid obsecratione, quid oratione, quid postulatione, quid gratiarum actione signetur. deinde perquirendum utrum. hae quattuor species ab orante sint 10 pariter adsumendae, id est ut omnes simul in unaquaque supplicatione iungantur, an uicissim singillatimque sint offerendae, ut puta nunc quidem obsecrationes, nunc uero orationes, nunc autem postulationes seu gratiarum actiones oporteat promi, an certe alius quidem obsecrationes, alius uero orationes, 15 alius uero postulationes, alius gratiarum actiones deo debeat exhibere secundum mensuram scilicet aetatis suae, in quam unaquaque mens per intentionis proficit industriam.

X. Et ideo primum proprietates ipsae sunt nominum uerborumque tractandae ac discutiendum quid inter orationem 20 et obsecrationem ac postulationem intersit, deinde similiter perscrutandum utrum singillatim sint an pariter exhibendae, tertio indagandum utrum etiam ipse ordo qui ita est apostoli auctoritate dispositus aliquid amplius instruat auditorem, an simpliciter accipienda sit ista distinctio et indifferenter putanda 25 sit ab illo taliter fuisse digesta. quod mihi satis uidetur absurdum. non enim credendum est aliquid transitorie ac sine ratione spiritum sanctum per apostolum protulisse. et

4 I Tim. 2, 1

1 angustias W^1	2 haebit. V ebetudo O	4 quatripertita
D 8 opsecr. X	9 signitur V	10 hec O
ex utpote W	num O (<i>post</i> puta)	13 utpote
orationes <i>om.</i> V	acciones W	14 seu gratiarum ... 15 orationes <i>om.</i> W^1P
orationes W^2	16 uero postul. VWP	autem post. OXv
D alius uero grat P	17 scilecit V	qua V^2OP
18 proficit D^1O	21 pustul. V^1	22 an] ac D
27 transitoareae V^1	transitoriae V^2WOP	25 accipienda V

idcirco eodem quo coepimus ordine, prout dominus donauerit, singula retractemus.

XI. Deprecor itaque primo omnium fieri obsecrationes. obsecratio inploratio est seu petitio pro peccatis, qua uel pro praesentibus uel pro praeteritis admissis suis unusquisque compunctus ueniam deprecatur.

XII. Orationes sunt quibus aliquid offerimus seu uouemus deo, quod Graece dicitur *εὐχή*, id est uotum. nam ubi dicitur in Graeco *τὰς εὐχάς μου τῷ κυρίῳ ἀποδώσω*, in Latino legitur: uota mea domino reddam, quod secundum proprietatem uerbi ita exprimi potest: orationes meas domino reddam. et illud quod legimus in Ecclesiaste: si uoueris uotum deo, ne moram feceris reddere illud, in Graeco similiter scribitur: *ἐὰν εὐξῆς εὐχὴν τῷ κυρίῳ*, id est: si oraueris orationem domino, ne moram feceris reddere illam. quod ita ab unoquoque nostrum inplebitur. oramus, cum renuntiantes huic mundo spondemus nos mortificatos cunctis actibus et conuersationi mundanae tota cordis intentione domino seruituros. oramus, cum pollicemur saeculari honore contempto ac terrenis opibus spretis in omni contritione cordis ac paupertate spiritus nos domino cohaesuros. oramus, cum promittimus nos purissimam corporis castitatem seu immobilem patientiam exhibituros esse perpetuo, uel cum de corde nostro radices irae siue tristitiae mortem operantis uouemus funditus eruendas. quae cum desidia resoluti atque ad antiqua uitia

10 Ps. 115, 14

12 Ecces. 5, 3 (LXX)

1 prout <i>V</i> ¹	2 retractamus <i>W</i> ¹	5 quia <i>D</i> ¹	ammissis
<i>W</i>	6 diprec. <i>D</i> ¹	7 offeremus <i>D</i> ¹	8 grece et greco <i>codd.</i>
<i>praeter V</i>	9 <i>νοχ V ωoy D ωy·W μο O</i>	<i>κυρίῳ] κω V κω</i>	
<i>DW</i>	<i>ἀποδωσω V σπωω O podoso X</i>	12 deo <i>om. W: dño</i>	
<i>OP</i>	13 ne] et <i>D</i> ¹	grego <i>D</i>	14 <i>εὐξῆς] εϽXH codd.</i>
<i>εὐχὴν] CVXH·N V εϽXH W</i>	<i>τῷ] ω V</i>	<i>κυρίῳ] xω VW κω D</i>	
<i>graeca corrupta in O: om. P</i>	15 redere <i>V</i>	17 mortificatis <i>D</i>	
18 conuersatione <i>DOPX</i>	mundana <i>DX</i>	mundana et <i>O</i>	19 pulli-
cimur <i>V</i> ¹	20 terrinis <i>V</i>	21 quohesuros <i>O</i>	22 promittemus
<i>D</i> ¹	castitem <i>W</i>	23 exhibiturus <i>V</i> ¹	exibituros <i>WO</i>
24 ope-	rantes <i>V</i> ¹ <i>D</i> ¹ <i>W</i> ¹	uouimus <i>V</i> ¹	uouemus <i>D</i> ¹
		25 adque <i>VP</i>	

recurrentes minime fecerimus, erimus orationum nostrarum ac uotorum rei diciturque de nobis: melius est non uouere, quam uouere et non reddere. quod secundum Graecum dici potest: melius est non orare te, quam orare et non reddere.

5

XIII. Tertio loco ponuntur postulationes, quas pro aliis quoque, dum sumus in feruore spiritus constituti, solemus emittere, uel pro caris scilicet nostris uel pro totius mundi pace poscentes, et ut ipsius apostoli uerbis eloquar cum pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt supplicamus.

XIIII. Quarto deinde loco gratiarum actiones ponuntur, quas mens, uel cum praeterita dei recolit beneficia uel cum praesentia contemplatur, seu cum in futurum quae et quanta praeparauerit deus his qui diligunt eum prospicit, per ineffabiles excessus domino refert. qua etiam intentione nonnumquam preces uberiores emitti solent, dum illa quae reposita sunt in futuro sanctorum praemia purissimis oculis intuendo ineffabiles deo gratias cum inmenso gaudio spiritus noster instigatur effundere.

XV. Ex quibus quattuor speciebus licet nonnumquam soleant occasiones supplicationum pinguium generari (nam et de obsecrationis specie quae de conpunctione nascitur peccatorum, et de orationis statu quae de fiducia oblationum et consummatione uotorum pro conscientiae profluit puritate, et de postulatione quae de caritatis ardore procedit, et de gratiarum actione quae beneficiorum dei et magnitudinis ac pietatis eius consideratione generatur, feruentissimas saepissime nouimus preces ignitasque prodire, ita ut constet omnes has quas prae-

2 Eccles. 5, 4 (LXX)

9 I Tim. 2, 1—2

1 fecerimus <i>V</i> ¹	2 diciturque <i>VDPX</i>	de <i>om. DP</i>	3 gre-
cum <i>DWPX</i>	4 te <i>D</i> ¹ <i>WO</i> : <i>om. VD</i> ² <i>PX</i>	8 scilicet <i>V</i> ¹	10 et
pro omnibus <i>DW</i>	11 sublimi <i>W</i>	12 ponuntur <i>VP</i> ¹	quas]
q; <i>D</i> ¹	13 recolit... praesentia <i>om. O</i>	beneficia <i>V</i>	16 refret
<i>D</i> ¹	quia <i>D</i>	20 quattuor <i>X</i>	licet <i>om. W</i>
21 occasiones <i>V</i>	occasions <i>D</i> ¹	22 conpunctione <i>V</i>	24 uotorum
<i>V</i>	profuit <i>V</i>	25 caritatis procedit affectu <i>W</i>	26 benefit. <i>V</i>
pietates <i>V</i> ¹	28 ita ut constet] et <i>W</i>	has <i>om. V</i>	

diximus species omnibus hominibus utiles ac necessarias inueniri, ut in uno eodemque uiro nunc quidem obsecrationum, nunc autem orationum, nunc postulationum puras ac feruentissimas supplicationes uariatus emittat affectus), tamen prima
 5 ad incipientes uidetur peculiarius pertinere, qui adhuc uitiorum suorum aculeis ac memoria remordentur, secunda ad illos qui in profectu iam spiritali adpetituque uirtutum quadam mentis sublimitate consistunt, tertia ad eos qui perfectionem uotorum suorum operibus adimplentes intercedere pro aliis quoque
 10 consideratione fragilitatis eorum et caritatis studio prouocantur, quarta ad illos qui iam poenali conscientiae spina de cordibus uulsa securi iam munificentias domini ac miserationes, quas uel in praeterito tribuit uel in praesenti largitur uel praeparat in futuro, mente purissima retractantes ad illam
 15 ignitam et quae ore hominum nec comprehendi nec exprimi potest orationem feruentissimo corde raptantur. nonnumquam 2 tamen mens, quae in illum uerum puritatis proficit adfectum atque in eo iam coeperit radicari, solet haec omnia simul pariterque concipiens atque in modum cuiusdam inconprehensibilis ac rapacissimae flammae cuncta peruolitans ineffabiles
 20 ad deum preces purissimi uigoris effundere, quas ipse spiritus interpellans gemitibus inenarrabilibus ignorantibus nobis emittit ad deum, tanta scilicet in illius horae momento concipiens et ineffabiliter in supplicatione profundens, quanta
 25 non dicam ore percurrere, sed ne ipsa quidem mente ualeat alio tempore recordari. et inde est, quod in qualibet mensura 3 quis positus nonnumquam puras intentasque preces inuenitur emittere, quia et de illo primo et humili ordine, qui est super recordatione futuri iudicii, is qui adhuc sub terroris est poena

1 inuenire <i>D</i> ¹	2 ita ut <i>W</i>	3 postol. <i>V</i>	7 in quadam
<i>DW</i>	9 intercidere <i>V</i> ¹	12 euulsa <i>WOPXv</i>	iam om. <i>O</i>
magnificentias <i>D</i>	16 firuent. <i>V</i>	feruentissimo <i>D</i> ¹	reptantur
<i>W</i> .	17 profecit <i>D</i> ¹	18 adque <i>VOP</i>	radicare <i>D</i>
19 concipiens <i>V</i>	concupiens <i>O</i>	adque <i>VP</i>	immodum <i>W</i> ¹
20 flammae om. <i>D</i>	23 scilecit <i>V</i>	24 concepiens <i>V</i> ¹	25 ipse <i>W</i>
26 tempore <i>V</i>	27 positus <i>V</i>	29 his <i>D</i> ¹ <i>WOP</i>	subterioris
<i>D</i>	est om. <i>PX</i>		

ac metu examinis constitutus ita ad horam compungitur, ut non minore spiritus alacritate de obsecrationis pinguedine repleatur, quam ille qui per puritatem cordis sui munificentias dei perlustrans atque percurrens ineffabili gaudio laetitiaque resoluitur. incipit enim secundum sententiam domini plus ⁵ diligere, quia sibimet ampliora cognoscit indulta.

XVI. Tamen expetendae sunt nobis per profectum uitae consummationemque uirtutum illae potius supplicationum species, quae uel de contemplatione futurorum bonorum uel de caritatis ardore funduntur seu certe, ut humiliter et se- ¹⁰ cundum incipientium mensuram loquar, pro acquisitione quarumcumque uirtutum seu uitii cuiuslibet extinctione generantur. aliter enim ad illa sublimiora quae praediximus supplicationum genera peruenire nullatenus poterimus, nisi per ordinem postulationum istarum sensim mens nostra fuerit gradatimque ¹⁵ prouecta.

XVII. Has quattuor supplicationum species ita etiam dominus exemplo suo nobis initiare dignatus est, ut in hoc quoque inpleret illud quod de ipso dicitur: quae coepit Iesus facere et docere. nam obsecrationis genus adsumit cum ²⁰ dicit: pater, si possibile est, transeat a me calix iste, uel illud quod ex persona eius cantatur in psalmo: deus deus meus respice me: quare me dereliquisti? ² aliaque his similia. oratio est cum dicit: ego clarificaui te super terram, opus consummaui quod dedisti ²⁵ mihi ut facerem, siue illud: et pro eis sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati in ueritate. postulatio est cum dicit: pater, quos dedisti mihi,

5 cf. Luc. 7, 47 19 Act. 1, 1 21 Mt. 26, 39 23 Ps.
21, 2 24 Ioh. 17, 4 26 l. c. 19 28 l. c. 24

1 exanimis W 2 pinguedine D²W²OX: pinguidine VD¹W¹
pinguitudine P 3 per] p *eras. in D* puritate D 4 adque
VOP 6 quam O qui P 8 consumat. W 11 quarumque
X 17 quatuor V 18 nubis V 21 possibile V 22 persana
V 23 me VX: in me DWOPv et *Vulg.* 24 his om. O
25 consummaui W quod] et D¹ 26 sanctifico (*sic*) V 27 et
ipsi sunt (sint m. 2) D

uolo ut ubi ego sum et ipsi sint mecum, ut uideant gloriam meam quam dedisti mihi, uel certe cum dicit: pater, ignosce eis: non enim sciunt quid faciunt. gratiarum actio est cum dicit: confiteor tibi³
⁵ pater, domine caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. ita pater, quia sic fuit placitum ante te, uel certe cum dicit: pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. ego autem sciebam quia semper me
¹⁰ audis. quae tamen quattuor supplicationum genera licet singillatim ac diuerso tempore secundum illum quem comprehendimus modum idem dominus noster distinxerit offerenda, tamen etiam simul ea in supplicatione perfecta comprehendere posse identidem suis ostendit exemplis, per illam scilicet
¹⁵ orationem quam ad finem euangelii secundum Iohannem legimus eum copiosissime profudisse. ex cuius textu quia⁴ longum est uniuersa percurri, diligens inquisitor haec ita esse lectionis ipsius serie poterit edoceri. quem sensum apostolus quoque in epistula ad Philippenses has quattuor supplicationum
²⁰ species aliquantum inmutato ponens ordine euidenter expressit ostenditque debere eas nonnumquam simul sub ardore unius supplicationis offerri, ita dicens: sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones uestrae innotescant apud deum. per quod uoluit nos
²⁵ in hoc specialius erudire, quod et in oratione et in obsecratione gratiarum actio debeat cum postulatione misceri.

XVIII. Haec itaque supplicationum genera sublimior adhuc status ac praecelsior subsequetur, qui contemplatione dei solius et caritatis ardore formatur, per quem mens in illius dilecti-

3 Luc. 23, 34 4 Mt. 11, 25—26 8 Ioh. 11, 41—42
 15 cf. Ioh. 17 22 Phil. 4, 6

5 qui *D²WOP* 7 ante te bene placitum *D* 11 comprehend.
D 12 distinxerit *WP* 14 identidem *O* 15 fidem *X*
 euangelii *D¹* iohannem *V* iohⁿ *D* ioannem *O* 16 profundisse
D¹ texto *D¹* 17 percurrere *D²Xv* inquisitur *V¹* 19 epi-
 stola *D²PX* filipp. *VO* 24 apud *OP* 25 in *post* oratione et
om. DX 28 subsequitur *WPv* 29 karitatis *O* in *om.*
VOPX dilectione *OX*

onem resoluta atque reiecta familiarissime deo uelut patri
 2 proprio peculiari pietate conloquitur. quem statum debere nos
 diligenter expetere formula dominicae orationis instituit dicens:
 pater noster. cum ergo uniuersitatis deum ac dominum
 patrem nostrum esse uoce propria confitemur, profecto de 5
 condicione seruili in adoptionem filiorum nos profitemur ad-
 scitos, adicientes deinde: qui es in caelis, ut conmorationem
 uitae praesentis qua in hac degimus terra uelut peregrinam
 atque a nostro patre nos longissime separantem toto horrore
 uitantes ad illam potius regionem, in qua patrem nostrum 10
 conmorari fatemur, summo desiderio properemus nihilque ad-
 mittamus eiusmodi, quod indignos nos hac nostra professione ac
 nobilitate tantae adoptionis efficiens et hereditate paterna uelut
 degeneres priuet et iram nos faciat iustitiae eius ac seueritatis
 3 incurrere. in quem filiorum ordinem gradumque prouecti illa 15
 continuo quae est in bonis filiis pietate flagrabimus, ut iam
 non pro nostris utilitatibus, sed pro nostri patris gloria totum
 inpendamus affectum, dicentes ei: sanctificetur nomen
 tuum, nostrum desiderium, nostrum gaudium gloriam nostri
 patris esse testantes, imitatores effecti illius qui dixit: qui 20
 a semet ipso loquitur, gloriam propriam quaerit:
 qui autem quaerit gloriam eius qui misit illum,
 hic uerax est, et iniustitia in eo non est. denique
 uas electionis hoc repletus affectu etiam anathema fieri optat
 a Christo, dummodo familia ei multiplex adquiratur et ad 25

4 Mt. 6, 9 7 l. c. 18 l. c. 20 Ioh. 7, 18 24 cf.
 Rom. 9, 3

1 soluta *O* adque *VP* ac *O* 3 formula *V* dicens pater
 noster *om. DWP* 4 cum ergo *VO*: qua *DW²PX* quia *W¹*
 5 confitemur (*confiteamur O*) profecto *VO*: confitentes *rell.* 6 con-
 dit. *DWPX* adoptinem *D* adscitus *V* post adscitos *W* *addit*:
 cum dicimus pater ñt 7 adicientes *D* 9 adque *VWP* toto]
 summo *O* 11 amitamus *W* 12 indignus *V¹* hac] a *ex* ac
W ac *O* 13 officiens *D* 16 fraglabimus *W* 17 nostris *W¹*
 20 emitatores *D¹* 22 qui quaerit (*om. autem*) *in marg. m. 2 V*
 23 eo] illo *D¹* 25 dñm modo *D¹* familia ei *V*: ei fam. *rell. v*

gloriam sui patris salus totius Israheliticae plebis aderescat.
 securus enim optat interire pro Christo, qui nouit neminem 4
 mori posse pro uita. et iterum gaudemus, inquit, quando
 nos infirmi sumus, uos autem potentes estis. et
 5 quid mirum si uas electionis pro Christi gloria et fratrum
 suorum conuersione gentisque priuilegio anathema fieri optat
 a Christo, cum Michaeas quoque propheta uelit se mendacem
 fieri et ab inspiratione sancti spiritus alienum, dummodo
 plagas illas et captiuitatis exitia quae sua uaticinatione prae-
 10 dixerat plebs Iudaicae nationis euadat, utinam, inquit,
 non essem uir habens spiritum, et mendacium
 potius loquerer: ut praetermittamus illum legislatoris ad-
 ductum, qui cum fratribus suis etiam perituris non rennuit
 interire dicens: obsecro, domine, peccauit populus
 15 iste peccatum magnum: aut dimitte eis hanc
 noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem
 scripsisti. potest autem congrue satis istud quod dicitur 5
 sanctificetur nomen tuum etiam taliter accipi: sanctifi-
 catio dei nostra perfectio est. itaque dicentes ei sanctifi-
 20 cetur nomen tuum aliis uerbis hoc dicimus: tales nos
 facito, pater, ut sanctificationem tuam uel intellegere quanta
 sit uel capere mereamur, uel certe ut in nostra conuersione
 spiritali sanctus appareas. quod tunc efficaciter inpletur in
 nobis, quando uident homines opera nostra bona et
 25 glorificant patrem nostrum qui est in caelis.

XVIII. Secunda petitio mentis purissimae aduenire iam
 iamque regnum sui patris exoptat, uel istud scilicet quo

3 II Cor. 13, 9 10 Mich. 2, 11 14 Ex. 32, 31—32
 24 Mt. 5, 16

1 israheliticae ^h W ¹	3 inquit VDWOP	4 es**tis V
6 conuersione OX	gentisque] fratresque D ¹	optet D obtet
P	7 miceas W Micheas <i>rell.</i>	prof. V uelle P uellet Xv
8 insper. D ¹ spiratione O	9 captiuitates et exitia D	10 nationes
W ¹	11 mendacium VDW	12 loquerer W
13 rennuit	15 demitte D ¹ P	16 noxiam D ¹ P ¹
DWOX: renuit VP	18 accepi V ¹ D ¹ W ¹	19 santificetur V
17 scripsisti V	22 ut <i>om.</i> W	27 sui <i>bis</i> W
		quod O

cotidie Christus regnat in sanctis (quod ita fit, cum diaboli imperio per extinctionem faetentium uitiorum de nostris cordibus pulso deus in nobis per uirtutum bonam fragrantiam coeperit dominari et deuicta fornicatione castitas, superato furore tranquillitas, calcata superbia humilitas in nostra mente ⁵ regnauerit), uel certe illud quod praestituto tempore omnibus est perfectis ac dei filiis generaliter repromissum, in quo eis dicetur a Christo: uenite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi, intentis illud quodammodo obtutibus ac defixis desiderans et ¹⁰ expectans dicensque ad eum: ueniat regnum tuum. nouit enim testimonio conscientiae suae, cum apparuerit, mox eius se futuram esse consortem. haec enim dicere uel optare criminorum nullus audebit, quia nec uidere tribunal iudicis uolet, quisque sub aduentu eius non palmam nec praemia ¹⁵ suis meritis, sed poenam nouit protinus repensandam.

XX. Tertia supplicatio filiorum est: fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terra. non potest esse iam maior oratio quam optare, ut terrena mereantur caelestibus coaequari. nam quid est aliud dicere fiat uoluntas tua sicut in ²⁰ caelo et in terra quam ut sint homines similes angelis, et sicut uoluntas dei ab illis inpletur in caelo, ita etiam hi qui in terra sunt non suam, sed eius uniuersi faciant uoluntatem? hoc quoque nemo ex affectu dicere praeualebit nisi is solus, qui deum credit omnia quae uidentur uel aduersa uel prospera ²⁵ pro nostris utilitatibus dispensare, magisque eum pro suorum salute et commodis prouidum atque sollicitum quam nos

8 Mt. 25, 34

11 Mt. 6, 10

17 l. c.

1 cottid. *D¹W* diabuli *VP* 2 fetentium *DOPX* 3 uirtutem *W* bona *V* fragrantiam *VDX* fraglantiam *WO*
 4 furnic. *V* 5 furore *V* 8 dicitur *VWP* 10 illuc *D²*
 optutibus *DW* defixis *W* 13 se eras. in *D* futuram *W*:
 futurum *rell. v* 14 criminorum *D* 16 protenus *D¹P*: *om.*
W 19 optās (ās in ras. m. 2) *W* iam caelesti *D* quoequari
DO 22 hii *DWOPX¹* 24 his *D¹OP¹* 27 adque *VWP*

ipsos esse pro nobis. uel certe taliter accipiendum: uoluntas 2
 dei salus omnium est secundum illam beati Pauli sententiam:
 qui omnes homines uult saluos fieri et ad agniti-
 onem ueritatis uenire. de qua etiam uoluntate Esaias
 5 propheta ex persona dei patris et omnis, inquit, uoluntas
 mea fiet. dicentes ergo ei fiat uoluntas tua sicut in
 caelo et in terra hoc eum aliis oramus uerbis, ut sicut
 hi qui in caelo sunt, ita omnes qui in terra consistunt tua,
 pater, agnitione saluentur.

10 XXI. Deinde panem nostrum ἐπιούσιον id est super-
 substantialem da nobis hodie, quod alius euangelista
 cotidianum dixit. illud nobilitatis ac substantiae eius
 significat qualitatem, qua scilicet super omnes substantias
 sit atque omnes creaturas sublimitas magnificentiae eius ac
 15 sanctificationis excedat, hoc uero proprietatem usus ipsius
 atque utilitatis expressit. nam cum dicit cotidianum,
 ostendit quod sine ipso nullo die spiritalem uitam capere
 ualeamus. cum dicit hodie, ostendit eum cotidie esse sumen- 2
 dum et hesternam praebitionem eius non sufficeré, nisi nobis
 20 hodie quoque similiter fuerit adtributus. omnique nos tempore
 hanc orationem debere profundere indigentia eius cotidiana
 commoneat, quia non est dies quo non opus sit nobis huius
 esu ac perceptione cor interioris nostri hominis confirmare,
 licet istud quod dicitur hodie et ad praesentem uitam possit
 25 intellegi, id est: dum in hoc saeculo commoramur, praesta
 nobis hunc panem. nouimus enim eum his qui meruerint a

3 I Tim. 2, 4 5 Esai. 46, 10 10 Mt. 6, 11 12 Luc. 11, 3

1 nobis V¹ aliter OPX accipiendum cap. 34, 2
 habes in elemosynarum desunt in W, uno quaternione deperdito
 3 omnis V 4 esayas O 5 prof. VD inquit VOP
 8 hii OPX¹ 10 επιουσιον DO επιουσιων X: om. P sub-
 stantialem O 12 cottid. D¹ 13 quia D scilicet V¹
 14 adque VP 15 excludat O 16 adque VP utilitatē (ē in
 ras. m. 2) D cottid. D¹ 17 nullu V¹ nullo die] nequaquā
 in ras. m. 2 D uictimam O uiam X carpere OX 18 cott.
 D¹ 21 et indigentia O cottid. D 22 opus sit] possit D¹
 25 commemoramur D¹ 26 meruerunt O

te et in futuro esse praestandum, sed rogamus ut eum nobis hodie largiaris, quia nisi eum percipere quis in hac uita meruerit, in illa eius particeps esse non poterit.

XXII. Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. o ineffabilis dei clemencia, quae non solum nobis orationis tradidit formam et acceptabilem sibi morum nostrorum instituit disciplinam ac per necessitatem traditae formulae, qua se praecepit a nobis semper orari, irae pariter ac tristitiae euellit radices, sed etiam occasionem rogantibus tribuit eisque reserat uiam, qua clemens ac pium erga se prouocent dei iudicium promulgari, et quodammodo potestatem tribuit qua iudicis nostri possimus sententiam temperare, ad ueniam delictorum nostrorum exemplo eum nostrae remissionis artantes, dum dicimus ei: dimitte nobis sicut et nos dimisimus. itaque securus huius orationis fiducia de suis admissis ueniam postulabit, quisque remissus erga suos dumtaxat, non erga domini sui extiterit debitores. solemus etenim nonnulli, quod est deterius, erga illa quidem quae admittuntur ad iniuriam dei, quamuis magnorum sint criminum, placidos nos et clementissimos exhibere, erga nostrarum uero uel paruissimarum offensionum debita exactores inmites atque inexorabiles inueniri. quisquis igitur in se delinquenti fratri non ex corde remiserit, non indulgentiam, sed condemnationem deprecatione hac sibimet inpetrabit, suaque professione semet ipsum poscet dirius iudicari dicens: remitte mihi sicut et ego remisi. quod cum illi secundum suam petitionem fuerit repensatum, quid aliud subsequetur quam ut exemplo suo inplacabili ira et inremissa sententia puniatur?

4 Mt. 6, 12

3 alia X	4 demitte D ¹ P	5 dibitoribus V ¹	6 tradedit
D ¹	7 sibi] sibi in nobis OX	8 pro D	necessitate D ² O
formulae V ¹	9 orare D ¹	euelli O ²	11 clemnte D ¹ clementē
D ²	iuditium V	12 possumus VP	14 demitte D ¹ P
dimittimus D ² OPv	18 quae quidem O	22 adque VP	15 di-
D ¹	24 inpetrauit DP	25 poscet OX: poscit VDP	26 sicut]
sunt D ¹ (ortum ex compendio f)	27 alius V	subsequitur DP	

ideoque si clementer uolumus iudicari, nos quoque erga illos qui in nos deliquerunt oportet esse clementes. tantum enim remittetur nobis, quantum nos remiserimus eis qui nobis quacumque malignitate nocuerunt. quod formidantes nonnulli,⁴
⁵ cum in ecclesia haec oratio ab uniuersa plebe concinitur, hunc locum taciti praetermittunt, ne scilicet semet ipsos obligare potius quam excusare sua professione uideantur, non intelligentes quod frustra cauillationes has iudici omnium praetendere moliantur, qui quemadmodum iudicaturus sit supplicibus suis
¹⁰ uoluit praemonstrare. dum enim erga eos non uult inimitis atque inexorabilis inueniri, formam sui iudicii designauit, ut quemadmodum nos ab illo iudicari cupimus, ita nostros fratres, si quid in nobis deliquerint, iudicemus, quia iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam.

¹⁵ XXIII. Deinde sequitur: et ne nos inducas in temptationem, de quo non minima nascitur quaestio. si enim oramus ne permittamur temptari, et unde erit in nobis uirtus constantiae comprobanda secundum illam sententiam: omnis uir qui non est temptatus, non est probatus, et
²⁰ iterum: beatus uir qui suffert temptationem? non ergo hoc sonat ne inducas nos in temptationem, id est: ut non permittas nos aliquando temptari, sed: ne permittas nos in temptatione positos superari. temptatus est² enim Iob, sed non est inductus in temptationem. non enim
²⁵ dedit insipientiam deo nec ad illam ad quam trahebatur temptatoris uoluntatem ore impio blasphemus intrauit. temptatus est Abraham, temptatus est Ioseph, sed neuter illorum inductus est in temptationem, quia nullus eorum consensum

13 Iac. 2, 13 15 Mt. 6, 13 18 Sir. 34, 11 20 Iac. 1, 12

3 remittitur V	nubis V ¹	remisserimus V	nubis V ¹
5 uniuersa V ¹	6 tacite D ¹	oblegare D ¹	10 inmites D ¹
11 adque VOP	inuenire D ¹	13 nubis V ¹	in nos DP (non OX)
V ¹	15 inducas] patiaris induci D	16 pascitur D ¹	17 nubis
D	19 et iterum ...	20 temptationem om. DPX	22 ut non] ne
V	23 superare D	26 blasf. VO	27 temptatus (post Abraham)
	ioseph D	28 temptatione D ¹ P	

praebuit temptatori. denique sequitur: sed libera nos a malo, id est, ne permittas nos a diabolo temptari supra id quod possumus, sed fac cum temptatione et exitum, ut sustinere possimus.

XXIII. Videtis ergo qualis nobis ab ipso qui per illam 5 exorandus est iudice orationis sit modulus et forma proposita, in qua nulla diuitiarum petitio, nulla memoria dignitatum, nulla potentatus ac fortitudinis postulatio, nulla corporeae sanitatis seu temporalis uitae mentio continetur. nihil enim caducum uult a se, nihil uile, nihil temporale aeternitatum 10 conditor inplorari. itaque magnificentiae eius ac munificentiae maximam inrogabit iniuriam, quisque his sempiternis petitionibus praetermissis transitorium aliquid et caducum ab eo maluerit postulare, et offensam potius quam propitiationem iudicis sui uilitate orationis incurret. 15

XXV. Haec igitur oratio licet omnem uideatur perfectionis plenitudinem continere, utpote quae ipsius domini auctoritate uel initiata sit uel statuta, prouehit tamen domesticos suos ad illum praecelsiorem quem superius commemorauimus statum eosque ad illam igneam ac perpaucis cognitam uel expertam, 20 immo ut proprius dixerim ineffabilem orationem gradu eminentiore perducit, quae omnem transcendens humanum sensum nullo non dicam sono uocis nec linguae motu nec ulla uerborum pronuntiatione distinguitur, sed quam mens infusione caelestis illius luminis inlustrata non humanis atque angustis 25 designat eloquiis, sed conglobatis sensibus uelut de fonte quodam copiosissimo effundit ubertim atque ineffabiliter eructat ad deum, tanta promens in illo breuissimo temporis puncto, quanta nec eloqui facile nec percurrere mens in semet ipsam

1 Mt. 6, 13

3 I Cor. 10, 13

1 temptaturi V ¹	2 diabulo VDPX	super OP	5 quales
D ¹ 6 modus D	11 conditur V ¹	12 quisquis Pv	13 aliquod
D 14 pustulare V	15 incurret OX: incurrit VD		16 per-
fectionem plenitudinis V	20 aut propaucis D	22 pducit D	
23 non om. O	24 quam] quia (ia in ras.) V	25 adque VP	
26 de] e O	27 effudit D ²	adque VOP	eructuat O
29 ipsa D			

reuersa praeualeat. quem statum dominus quoque noster illarum supplicationum formula, quas uel solus in monte secedens uel tacite fudisse describitur, similiter figurauit, cum in orationis agonia constitutus etiam guttas sanguinis inimitabili
5 intentionis profudit exemplo.

XXVI. Quis uero possit diuersitates et causas ipsas atque origines conpunctionum quantalibet experientia praeditus sufficienter exponere, quibus inflammata mens atque succensa ad orationes puras ac feruentissimas incitatur? quarum pauca,
10 quantum potuerimus ad praesens per inluminacionem domini reminisci, exempli gratia proponemus. nonnumquam etenim psalmi cuiuscumque uersiculus occasionem orationis ignitae decantantibus nobis praebuit. interdum canora fraternae uocis modulatio ad intentam supplicationem stupentium animos
15 excitauit. nouimus quoque distinctionem grauitatemque psal-
lentis etiam adstantibus plurimum contulisse feruoris. nec non exhortatio uiri perfecti et conlatio spiritalis frequenter ad uberrimas preces iacentium erexit affectum. scimus etiam fratris seu cari cuiuslibet interitu non minus nos ad plenam
20 conpunctionem fuisse raptatos. recordatio quoque teporis ac neglegentiae nostrae nonnumquam nobis salutarem spiritus inuexit ardorem. atque in hunc modum nulli dubium est occasiones innumeras non deesse, quibus per dei gratiam tepor ac somnolentia nostrarum mentium ualeat excitari.

25 XXVII. Quemadmodum uero uel quibus modis istae ipsae conpunctiones de intimis animae conclauibus proferantur, non minoris difficultatis est indagare. frequenter enim per ineffabile gaudium et alacritatem spiritus saluberrimae conpunctionis

2 cf. Luc. 5, 16

4 cf. Luc. 22, 44

3 describ. *D¹PX* 4 guttas *OPX*: gutta *V¹D¹* guttâ *V²D²*
5 profudit *O* 6 diuirsit. *V¹* adque *VOP* 7 origenis *V*
suffitienter *V* 8 inflamata *VO* adque *VOP* 9 feruunt.
V 12 uersiculis *D¹* 15 distriktionem *D²* 16 contulisse
feruores *V* 17 exortatio *VP* exoratio *O* 20 temporis *O*
22 adque *VOP* 23 occassionis *V* 24 somnulentia *D¹O*
25 ipsae *om. OP* 28 alacritate *V*

XIII. Cass. 2.

18

fructus emergit, ita ut etiam in clamores quosdam intolerabilis gaudii immensitate prorumpat et cellam uicini iucunditas cordis et exultationis penetret magnitudo. nonnumquam uero tanto silentio mens intra secretum profundae taciturnitatis absconditur, ut omnem penitus sonum uocis stupor subitae inluminatio-
 5
 nis includat omnesque sensus adtonitus spiritus uel contineat intrinsecus uel amittat ac desideria sua gemitibus inenarrabilibus effundat ad deum. interdum uero tanta con-
 10
 punctionis abundantia ac dolore suppletur, ut alias eam digere nisi lacrimarum euaporatione non possit.

XXVIII. GERMANVS: Hunc equidem conpunctionis affectum ex parte aliqua mea quoque exiguitas non ignorat. frequenter enim recordatione delictorum meorum obortis lacrimis ita sum hoc ineffabili ut praefatus es gaudio uisitante domino uege-
 15
 tatus, ut desperare me illorum ueniam non debere laetitiae ipsius magnitudo dictaret. quo statu reor nihil esse sublimius,
 2
 si reparatio eius nostro subiaceret arbitrio. nam nonnumquam cupiens ad similem me lacrimarum conpunctionem totis uiribus excitare omnesque errores meos atque peccata ante oculos statuens ubertatem illam fletuum reuocare non possum, et ita
 20
 oculi mei in modum cuiusdam durissimae silicis praedurantur, ut nulla prorsus ex eis umoris gutta destillet. et ideo quantum mihi in illa lacrimarum profusione congaudeo, tantum doleo quod illam, cum uoluero, recuperare non possum.

XXVIII. ISAAC: Non omnis lacrimarum profusio uno ad-
 25
 fectu uel una uirtute depromitur. aliter enim ille emanat fletus, qui peccatorum spina cor nostrum conpungente profertur, de quo dicitur: laboraui in gemitu meo, lauabo

28 Ps. 6, 7

1 in] cum O	cosdam O	intolerabiles D	2 iocund. X
3 exultationes V ¹	7 intrinsicus V ¹	emittat OP	8 effundit O
9 habund. DOP	11 conpunctionis V	13 abortis D ¹ P	
14 uegitatus V	18 tutis V ¹	19 adque VOP	22 humoris DOX
distillet DP	23 in illa om. D ¹	congaudio D ¹	gaudeo O
24 possum VO: ualeam DPX	26 illi OX	28 qua VX	
gemitu D ¹			

per singulas noctes lectum meum: lacrimis stratum
 meum rigabo, et iterum: deduc quasi torrentem
 lacrimas per diem et per noctem: et non des re-
 quiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui: aliter 2
 5 qui de contemplatione aeternorum bonorum et desiderio futurae
 illius claritatis exoritur, pro qua etiam uberiores lacrimarum
 fontes de intolerantia gaudii et alacritatis immensitate pro-
 rumpunt, dum sitit anima nostra ad deum fortem uiuum
 dicens: quando ueniam et apparebo ante conspectum
 10 dei? fuerunt mihi lacrimae meae panis die ac nocte,
 cum heiulatu cotidie et lamentatione proclamans: heu mihi,
 quod incolatus meus prolongatus est, et: multum
 incola fuit anima mea. aliter profluunt lacrimae, quae 3
 absque ulla quidem letalium criminum conscientia, sed tamen
 15 de metu gehennae et terribilis illius iudicii recordatione pro-
 cedunt, cuius terrore propheta percussus orat ad deum non
 intres, inquiring, in iudicio cum seruo tuo: quia non
 iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. est
 etiam aliud lacrimarum genus, quod non pro sua conscientia,
 20 sed pro aliena durtia peccatisque generatur: quo Samuhel
 Saulem, quo illam quoque ciuitatem Hierusalem uel dominus
 in euangelio uel in praeteritis Hieremias fleuisse describitur,
 ita dicens: quis dabit capiti meo aquam, et oculis
 meis fontem lacrimarum? et plorabo in die et in
 25 nocte interfectos filiae populi mei. uel certe quales 4
 illae sunt lacrimae, de quibus in psalmo centesimo primo

2 Thren. 2, 18 9 Ps. 41, 3—4 11 Ps. 119, 5 12 l.
 c. 6 16 Ps. 142, 2 20 cf. I Reg. 15, 35 22 cf. Luc. 19,
 41 sqq. 23 Hierem. 9, 1

1 in lacrimis meis O lacrimis meis D²Xv 3 et per] atque per
 D² per post et om. O 5 qui de] quidem D¹O 7 intolle-
 rantia VX¹ 8 sitis D et uiuum OX 9 dicens om. DOP
 10 panis (ἄστρος) V¹O: pan D panes V²PXv 11 eiulatu DOX
 cottid. D 13 incula V incl D 16 prof. V 17 iudicium Vv:
 cf. XXIII, 17, 1 18 iustificatur V¹ conspecto D¹ 23 capite
 D¹ 24 in bis om. O 25 interfectus V¹ 26 centes. DOX
 centiss. P

canitur: quia cinerem sicut panem manducaui, et poculum meum cum fletu miscebam. quas certum est non illo adfectu promi, quo in sexto psalmo ex persona paenitentis emergunt, sed pro anxietatibus uitae huius atque angustiis et aerumnis, quibus iusti in hoc mundo positi 5 deprimuntur. quod etiam psalmi ipsius non solum textus, sed etiam titulus euidenter ostendit, qui ex persona pauperis illius de quo in euangelio dicitur: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, ita describitur: oratio pauperis, cum anxiatus fuerit, et 10 coram deo effuderit precem suam.

XXX. Ab his ergo lacrimis multum distant illae quae obdurato corde de siccis oculis exprimuntur. quas licet non penitus infructuosas esse credamus (bono enim proposito earum adtemptatur emissio, ab his praesertim qui necdum uel ad 15 scientiam peruenire perfectam uel pristinorum seu praesentium uitiorum potuerunt ad purum labe mundari), ab his tamen qui in affectum iam transiere uirtutum nequaquam debet hoc modo extorqueri profusio lacrimarum nec exterioris hominis magno opere adfectandi sunt fletus, qui etiamsi fuerint ut-20 cumque producti, numquam pertingere illam spontanearum 2 lacrimarum poterunt ubertatem. magis enim supplicantis animum suis conatibus detrahentes humiliabunt atque ad humana demergent et ab illa caelesti sublimitate deponent, in qua adtonita mens orantis indeclinabiliter debet esse defixa, eamque 25 compellent precum suarum intentione laxata erga steriles et coacticias lacrimarum guttulas aegrotare.

1 Ps. 101, 10 8 Mt. 5, 3 10 Ps. 101, 1

1 cinerem *V*¹ sicut] sunt *D* 2 poculum *V*¹ pocul *D* potum
OX 3 quod *O* 4 adque *VP* 9 describ. *DP* 11 domino
O 12 *distinguit V numero omissio, X² addito: XXX, non distinguunt*
DOPX¹ 13 obdurato *OX: obturato VDP* quas licet] qua scilicet
D¹P 17 post mundari *distinguunt VDOPX¹* 18 transire *V¹P*
19 exturquiri *V¹* 20 magno opere *O: magnopere VDPX^v* 21 ad
illam *OX²v* 22 potuerunt *OP* ubertate *V* enim] autem *D*
23 detrahentes *V: distrah. DX^v distraentes O destrah. P* adque
VP 24 caelesti *V caeleste D¹* 25 indeclin. *V¹* 26 steriles
D¹ 27 coacticias *D*

XXXI. Et ut orationis uerae percipiatis adfectum, non meam uobis, sed beati Antoni sententiam proferam. quem ita nonnumquam in oratione nouimus perstitisse, ut eodem in excessu mentis frequenter orante cum solis ortus coepisset infundi, 5 audierimus eum in feruore spiritus proclamantem: quid me impedis, sol, qui ad hoc iam oreris, ut me ab huius ueri luminis abstrahas claritate? cuius etiam haec quoque est super orationis fine caelestis et plus quam humana sententia: non est, inquit, perfecta oratio, in qua se monachus uel hoc ipsum 10 quod orat intellegit. et ut nos quoque secundum mensuram tenuitatis nostrae huic admirandae sententiae superadicere aliquid audeamus, orationis quae exauditur a domino, in quantum experti sumus, indicia proferemus.

XXXII. Cum orantes nos nulla interpellauerit haesitatio et 15 fiduciam petitionis nostrae quadam desperatione deiecerit, sed obtinuisse nos ipsa orationis effusione quod poscimus senserimus, non ambigamus preces nostras ad deum efficaciter penetrasse. tantum enim quis exaudiri atque obtinere merebitur, quantum uel inspicere se a deo uel deum crediderit posse praestare. 20 inretractabilis namque est domini nostri illa sententia: quaecumque orantes petitis, credite quia accipietis, et ueniet uobis.

XXXIII. GERMANVS: Hanc exauditionis fiduciam nimirum de conscientiae puritate credimus emanare. ceterum nos, 25 quorum cor adhuc peccatorum spina compungit, quemadmodum eam habere possumus nullis patrocinantibus meritis, quibus exaudiendas orationes nostras fiducialiter praesumamus?

XXXIII. ISAAC: Diuersas exauditionum causas esse secundum animarum diuersum ac uarium statum euangelica siue

21 Marc. 11, 24

1 oraciones <i>D</i> ¹	2 antonii <i>DPX</i>	nonnumquam <i>D</i>	4 ortu
<i>V</i> 6 oriris <i>V²D²OP²Xv</i>	9 inquit <i>VDOP</i>	ipsut <i>O</i>	
12 orationes <i>D²O</i>	exaudiuntur <i>D</i>	exaudiantur <i>O</i>	15 fidutiam
<i>V</i> disper. <i>D¹P</i>	16 in ipsa <i>DOPv</i>	hora ipsa <i>X</i>	17 ad <i>om.</i>
<i>O</i> 18 exaudire <i>D¹</i>	adque <i>P</i>	merebimur <i>D¹</i>	21 petieritis
<i>O</i> 22 uenient <i>D²v</i>	23 fidutiam <i>D</i>	28 diuirsas <i>V¹</i>	

prophetica testantur eloquia. habes enim in duorum consensio-
 ne fructum exauditionis dominica uoce signatum secundum
 illud: si duo ex uobis consenserint super terram de
 omni re quamcumque petierint, fiet illis a patre
 meo qui in caelis est. habes aliam in fidei plenitudine ⁵
 quae grano senapis comparatur. si enim habueritis, inquit,
 fidem sicut granum senapis, dicetis monti huic:
 transi hinc, et transibit, et nihil impossibile erit
 2 uobis. habes in adsiduitate orationum, quam propter inde-
 fessam petitionum perseuerantiam inportunitatem sermo domi-¹⁰
 nicus nominauit: amen enim dico uobis, quia si non
 propter amicitiam, uel propter inportunitatem
 eius surget et dabit ei quantum opus habuerit.
 habes in elemosynarum fructu: include, inquit, elemosy-
 nam in corde pauperis, et ipsa exorabit pro te in ¹⁵
 tempore tribulationis. habes in emendatione uitae et
 operibus misericordiae secundum illud: dissolue conli-
 gationes impietatis, solue fasciculos deprimentes.
 3 et post pauca quibus infructuosi ieiunii sterilitas castigatur:
 tunc, inquit, inuocabis, et dominus exaudiet te: ²⁰
 clamabis, et dicet: ecce adsum. nonnumquam sane
 exaudiri etiam tribulationum nimietas facit secundum illud:
 ad dominum cum tribularer clamaui: et exaudiuit
 me, et iterum: ne adflixeritis aduenam, quia si
 clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors ²⁵
 sum. uidetis ergo quot modis obtineatur exauditionis gratia,
 ut nullus ad inpetranda ea quae salutaria sunt et aeterna

3 Mt. 18, 19 6 Mt. 17, 19 11 Luc. 11, 8 14 Sir.
 29, 15 17 Esai. 58, 6 20 l. c. 9 23 Ps. 119, 1 24 Ex.
 22, 21 et 27

1 prof. *V* duarum *D*¹ 3 consenserent *V*¹ 6 sinapis
*V*²*D*²*OPX* inquit *VDOP* 7 senapis *V*²: senapes *V*¹ sinapis
rell. 12 inportun. *V*¹ 13 surgit *D*¹ 14 elemosinarum *D*
 elemosin. *O* fructu] *hinc pergite W* inquit *VDWOP*
 elemosinam *D* elemosinam *WO* 15 pauperes *V* 18 depri-
 mentis *VP*¹ 19 sterelitas *WP* 20 inquit *VDWOP* te *om.*
O 22 exaudire *D*¹*W*¹ 26 quod *D*¹*OP*

conscientiae suae desperatione frangatur. ut enim miseriarum 4
 nostrarum contemplatione concedam nos omnibus quas supra
 memorauimus penitus destitutos esse uirtutibus et nec illam
 nos habere laudabilem duorum consensionem nec illam fidem
 5 grano senapis comparatam nec illa opera pietatis quae pro-
 pheta describit, num uel inportunitatem quae omni uolenti
 subpeditat habere non possumus, per quam etiam solam
 daturum se dominus quicquid oratus fuerit repromittit? et
 idcirco absque haesitationis infidelitate precibus insistendum
 10 est obtenturosque nos earum iugitate cuncta quae secundum
 deum poposcerimus minime dubitandum. hortatur enim nos 5
 dominus uolens ea quae sunt aeterna caelestiaque praestare,
 ut eum inportunitate nostra quodammodo coartemus, qui
 inportunos non modo non despicit nec refutat, sed etiam
 15 inuitat et laudat, eisque praestitutum se quicquid perseue-
 ranter sperauerint benignissime pollicetur dicens: petite, et
 accipietis: quaerite, et inuenietis: pulsate, et
 aperietur uobis. omnis enim qui petit accipit, et
 qui quaerit inuenit, et pulsanti aperietur, et
 20 iterum: omnia quaecumque petieritis in oratione
 credentes accipietis, et nihil impossibile erit
 uobis. et idcirco si cunctae nos exauditionum quas prae-6
 diximus causae omnino deficiunt, saltem animet inportunitatis
 instantia, quae absque ulla uel meriti uel laboris difficultate
 25 in cuiuscumque uolentis sita est potestate. pro certo autem
 non exaudiendum se supplicans quisque non dubitet, cum se
 dubitauerit exaudiri. quod autem infatigabiliter sit domino

16 Luc. 11, 9—10

20 Mt. 21, 22. 17, 19

2 contemplationi V ²	quas] q; D	3 destitutus V	5 sena-
pis V ¹ : sinapis <i>rell.</i>	prof. VD	6 describit D ¹ W	nam
W inportun. V	uolenti V	8 quicquid OX	11 nemine
O a nemine P	ortatur W	14 inportunos <i>euauit in W</i>	
nos non modo X	dispicit D ¹ P	15 quicquid V ² WOX	16 spe-
rairint V ¹	17 accipietis V ¹	18 accep̄ D	21 accipietis V ¹
23 deficient W	saltem WO	inportun. V ¹	24 instantiam
V instantia quod precatur accipiet W		25 uoluntatis D	26 quisque]
quisi V	se] si V ¹		

supplicandum, etiam illo beati Danielis docemur exemplo, quod exauditus a prima die qua coepit orare post primum et 7 uicensimum diem consequitur suae petitionis effectum. unde nos quoque non debemus a coepta orationum nostrarum intentione cessare, si nos exaudiri tardius senserimus, ne forte aut exauditionis gratia dispensatione domini utiliter differatur aut angelus diuinum ad nos beneficium delaturus a facie omnipotentis egressus resistente diabolo demoretur: quem certum est transmissum muneris desiderium ingerere non posse, si nos a propositae petitionis intentione cessasse reppererit. quod etiam supra dicto prophetae procul dubio accidere potuisset, nisi uirtute incomparabili in primum atque uicensimum diem orationum suarum perseuerantiam prote-8 lasset. ab huius igitur fidei confidentia nulla penitus de- speratione frangamur, cum orata nostra nos obtinuisse minime 15 senserimus, nec haesitemus super domini sponsione dicentis: omnia quaecumque petieritis in oratione credentes accipietis. retractare namque nos conuenit illam beati euangelistae Iohannis sententiam, qua ambiguitas huius quae- tionis euidenter absoluitur: haec est, inquit, fiducia 20 quam habemus ad eum, quia quicquid petierimus 9 secundum uoluntatem eius, audit nos. ergo super his tantum plenam nos et indubitabilem iussit exauditionis habere fiduciam, quae non nostris commodis nec solaciis temporalibus, sed domini congruunt uoluntati. quod etiam 25

1 cf. Dan. 10, 2 sqq.

17 Mt. 21, 22

20 I Ioh. 5, 14

1 danielis *WO* 3 uicesimum *D²WO* uiciss. *P* 4 ab incepta
W accepta *O* 7 diferatur *W* 8 omnipotentes *V¹* diabulo
VP 9 quem] q; *D¹* transmissa *W* 10 proposita *W*
cessare *DW* cessase *O* 11 reppereret *V* prof. *VD* 12 accedere
VD¹OP adque *VP* 13 uicesimum *D²WOX* uiciss. *P*
14 fidei *om.* *O* disper. *DWP* 15 orata (urata *V*) nostra *VO*:
oratione nostra *D* oratio nostra *P* orationem nostram *WXv* non
statim obtinuisse quod poscimus sens. *W* 17 orationem *W*
18 accipietis *V* 19 ioh. euang. *DWv* 20 inquit *VDWOP*
fidutia *VW* 21 quicquid *WOX* . 24 fidutiam *D* solatiis
WX

in oratione dominica admiscere praecipimur dicentes fiat uoluntas tua, tua scilicet, non nostra. si enim et illud apostoli recordemur, quoniam quid oremus secundum quod oportet nescimus, intellegimus nos nonnumquam
 5 saluti nostrae contraria postulare et commodissime nobis ab eo qui utilitates nostras rectius quam nos ac ueracius intuetur ea quae poscimus denegari. quod illi quoque magistro
 10 gentium accidisse non dubium est, cum oraret auferri a se angelum Satanae, qui utiliter ad colafizandum eum adpositus fuerat domini uoluntate, dicens: propter quod ter dominum rogavi ut discederet a me. et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. quem sensum dominus etiam noster orans ex persona hominis adsumpti, ut formam quoque
 15 orandi nobis quemadmodum cetera suo praeberet exemplo, ita cum oraret expressit: pater, si possibile est, transseat a me calix iste: uerumtamen non sicut ego uolo sed sicut tu, cum utique eius a patris uoluntate non discreparet uoluntas. uenerat enim saluare quod peri-
 20 erat, et dare animam suam redemptionem pro multis, de qua ipse dicit: nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam a me ipso: potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. ex cuius persona super unitate uoluntatis
 25 suae quam cum patre iugiter possidebat per beatum quoque Dauid in psalmo tricensimo nono ita cantatur: ut facerem uoluntatem tuam: deus meus uolui. nam et si de

3 Rom. 8, 26 10 II Cor. 12, 8—9 16 Mt. 26, 39
 19 Mt. 18, 11. 20, 28 21 Ioh. 10, 18 26 Ps. 39, 9

1 praecepimur <i>VD</i> ¹	dicentis <i>V</i> ¹	2 tua tua <i>X</i> : tua <i>rell. v</i>
scilicet <i>V</i> et <i>om. D</i>	3 secundum quod] sicut <i>D</i>	6 utili-
tatis <i>V</i> ueracius <i>W</i>	intuitur <i>W</i> ¹	7 denegare <i>W</i> ille
<i>D</i> ¹ 8 accedisse <i>VP</i>	9 colafyzandum <i>V</i>	adpositus <i>V</i>
12 uirtutem <i>D</i> ¹ 14 adsumpti <i>D</i>	15 exemplū <i>D</i> ¹	21 dicet <i>V</i> ¹
tollit <i>O</i> 22 a me <i>om. O</i>	ponam a me <i>O</i>	24 sumendi]
adsumpti <i>D</i> 25 possidebat <i>D</i> ¹	26 dauid <i>O</i>	tricesimo <i>D</i> ² <i>O</i>
<i>X</i> tricesimo <i>W</i> tricess. <i>P</i>	27 si] sic <i>V</i> ² <i>O</i>	

patre legimus: sic enim dilexit deus mundum ut unigenitum filium suum daret, et de filio nihilominus inuenimus: qui dedit semet ipsum pro peccatis nostris. et quemadmodum de illo refertur: qui etiam proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, ita de isto narratur: oblatus est quia ipse uoluit. et ita patris ac filii uoluntas una per omnia designatur, ut etiam in ipso resurrectionis dominicae sacramento operatio non dissona fuisse doceatur. nam sicut resurrectionem corporis eius patrem operatum beatus apostolus praedicat dicens: et deum patrem qui suscitauit eum a mortuis, ita filius suscitaturum se templum sui corporis protestatur soluite, inquit, templum hoc, et ego in tribus diebus suscitabo illud. et idcirco his quae praediximus exemplis dominicis eruditi cunctas obsecrationes nostras simili nos quoque debemus oratione concludere et hanc uocem cunctis petitionibus nostris semper adiungere: uerumtamen non sicut ego uolo sed sicut tu. satis uero constat illum trinae curuationis numerum, qui solet in congregationibus fratrum ad concludendam synaxin celebrari, eum qui intento animo supplicat obseruare non posse.

XXXV. Ante omnia sane illud euangelicum praeceptum diligentius obseruandum est, ut intrantes in cubiculum nostrum cluso ostio nostro oremus patrem nostrum. quod a nobis ita inplebitur. intra nostrum cubiculum supplicamus, cum ab omnium cogitationum siue sollicitudinum strepitu cor nostrum penitus amouentes secreto quodammodo ac familiariter preces nostras domino reseramus. cluso oramus ostio,

1 Ioh. 3, 16 3 Gal. 1, 4 4 Rom. 8, 32 6 Esai. 53, 7
11 Gal. 1, 1 13 Ioh. 2, 19 18 Mt. 26, 39 22 cf. Mt. 6, 6

1 hunc mundum *D* 2 traderet *O* 5 filio] filio suo *DP*
7 fili *D¹W* 9 sicut] sunt *D¹* 10 resurrectione *DO* 13 inquit *D*
OP 15 cunctis *D¹* 18 ueruntamen *D¹* non sicut] non sunt *D¹*
19 curuationis *WX*: curbationis *O* curationis *VD* orationis *P*
20 sinaxin *WPX* celebrare *D¹P* 21 non supplicat *r* 24 cluso
OX nubis *V¹* 25 intra nostrum] cum intra cordis nostri *W*

cum strictis labiis omnique silentio supplicamus non uocum, sed cordium scrutatori. in abscondito oramus, quando corde tantum et intenta mente petitiones nostras soli pandimus deo, ita ut ne ipsae quidem aduersae ualeant potestates
 5 genus nostrae petitionis agnoscere. propter quod cum summo 3
 est orandum silentio, non solum ne fratres adstantes nostris susurris uel clamoribus auocemus et orantium sensibus obstrepamus, sed ut ipsos quoque inimicos nostros, qui orantibus nobis maxime insidiantur, lateat nostrae petitionis intentio.
 10 ita enim praeceptum illud inplebimus: ab ea, quae dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

XXXVI. Ob quod frequenter quidem, sed breuiter est orandum, ne inmorantibus nobis inserere aliquid nostro cordi insidiator possit inimicus. istud namque est sacrificium
 15 uerum, quia sacrificium deo spiritus contritus: haec salutaris oblatio, ista sunt pura libamina, istud sacrificium iustitiae, istud sacrificium laudis, hae sunt uerae ac pingues hostiae, ista sunt holocaustomata medullata, quae contritis et humiliatis cordibus offeruntur, quaeque hac
 20 qua diximus disciplina et intentione spiritus exhibentes efficaci poterimus uirtute cantare: dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. quod etiam nos 2
 oportuna commonet deuotione persoluere horae ipsius ac
 25 noctis aduentus: de quo quidem licet pro tenuitatis nostrae

10 Mich. 7, 5 15 Ps. 50, 19 16 l. c. 21 17 Ps. 49,
 23 18 Ps. 65, 15 21 Ps. 140, 2

1 strictis *D*¹ 2 scrutaturi *V* 3 pdimus *D* 4 ipsi *V*
 6 fr̃s nr̃os *O* 7 susurris *D* susurriis *X* 11 sino *O*
 12 *codd. non distinguunt* 13 imorantibus *W* aliquod *D*
 corde *D*¹ 15 contritus] c̃triblt̃ *D* contribulatus *O* 17 istud
 sacrif. laudis *VD*¹*X*: istud est s. l. *D*²*WOP* haec *D*¹*WOP*
 sunt (*post hae*) *om. DWOP* 18 pinguis *V*¹*P* holocaustum. *V*
 holocaustom. *O* 19 contristis *D*¹*W*¹ 20 exibentes *W* efficaci
D 22 conspecto *O* manum *VO* 23 sacrificificium (*sic!*)
V 24 oportuna *V*¹

mensura multa prolata uideantur diuque sit protracta conlatio, pro sublimitate tamen ac difficultate materiae paucis admodum credimus disputatum.

3 His sancti Isaac sermonibus stupefacti potius quam repleti uespertina synaxi celebrata sopore paululum membra laxauimus, primoque diluculo sub placito plenioris tractatus iterum reuersuri ad nostra discessimus tam de praeceptorum acquisitione quam de promissorum securitate gaudentes. excellentiam siquidem orationis nobis tantummodo praemonstratam, ordinem uero atque uirtutem, qua etiam perpetuitas eius uel adquirenda est uel tenenda, necdum nos integre percepisse illis disputationibus senseramus.

1 mensurae *W*¹ uideatur *D*¹ 3 ammodum *OX* 5 uesperitina *W*¹ sinaxi *OX* paululum *W*¹*X* 6 diluculo *V*
 7 praeceptorum *V* praeceptorum *D*²*X*² 9 nubis *V* 10 adque *V*
OP 11 est *om. W* 12 senseramus. Explicit conlatio abbatis isaac prima (prima *om. X*: conlatio prima abb. isaac *DWO*) de oratione (de oratione I *X*) *VDWOX* Explicit. amen *P*

X.

CONLATIO ABBATIS ISAAC SECVNDA.

DE ORATIONE.

CAPITVLA.

- 5 I. Prooemium.
 II. De consuetudine quae super significatione Paschae
 intra Aegypti prouinciam retentatur.
 III. De abbate Sarapione et Anthropomorphitarum haeresi
 quam simplicitatis errore contraxit.
 10 IIII. De reditu nostro ad abbatem Isaac et inquisitione
 erroris quem senex praedictus incurrit.
 V. Responso de origine haereseos superius comprehensae.
 VI. Quibus ex causis unicuique nostrum aut humilis
 Christus Iesus aut glorificatus appareat.
 15 VII. In quo noster finis seu perfecta beatitudo consistat.
 VIII. Interrogatio super eruditione perfectionis, per quam
 possimus ad perpetuam dei memoriam peruenire.
 VIIII. Responso de efficacia intellectus qui per experientiam
 colligitur.

Incipit eiusdem senis secunda de oratione. Amen *O* Incipit collatio
 secunda eiusdem senis de oratione *P* Incipit eiusdem rei conlatio se-
 cunda *X* Item (Incipiunt *D*: *om.* *P*) capitula de secunda conlacione
 (conlati- *D* collatione *P*) eiusdem senis (eiusdem *V*) *VDP*: *om.*

X Incipit capitula *O* 5 prooemium *DX* premium *O* prohemium *P*:
in V uocabulum euanuit 6 consuet.] conuersatione *P* pasce
O 7 prouintiam *X* retentantur *D* 8 seraphione *X*
 anthropomorf. *VX* antropomorf. *DP* antropomorf. *O* heris* (i eras.)
D heresi *OP* 10 et de *O* 11 quam *D* predictus senes
O 12 hereseos *DOPX* 13 humiles *D*¹ 14 iesus christus
O 15 fines *D* 18 qui] q; *D*¹

- X. De institutione orationis perpetuae.
 XI. De perfectione orationis, ad quam praedicta traditione conscenditur.
 XII. Interrogatio, quemadmodum spirituales cogitationes immobiliter teneantur. 5
 XIII. De mobilitate cogitationum.
 XIII. Responsio, quemadmodum stabilitas cordis seu cogitationum possit adquiri.

I. Inter haec anachoretarum instituta sublimia, quae utcumque donante deo licet inperito digesta sunt stilo, quiddam 10 nos interserere atque contexere, quod uelut pulchro corpori naeuum quendam uideatur adponere, narrationis ipsius ordo compellit: quamquam non dubitem etiam ex hoc ipso non minimam instructionem super omnipotentis dei quae in Genesi legitur imagine quibusque simplicioribus conferendam, prae- 15sertim cum tanti dogmatis causa uertatur, ut ignorantio eius sine ingenti blasphemia et catholicae fidei detrimento esse non possit.

II. Intra Aegypti regionem mos iste antiqua traditione seruatur, ut peracto Epiphaniarum die, quem prouinciae illius 20 sacerdotes uel dominici baptismi uel secundum carnem natiuitatis esse definiunt et idcirco utriusque sacramenti sollemnitatem non bifarie ut in occiduis prouinciis, sed sub una diei huius festiuitate concelebrant, epistulae pontificis Alexandrini per

3 conscendetur V 6 mutabilitate X 7 XIII om. D
 quemammodum X 8 adquiri. Finiunt capl̄ conlāt (conl̄ac D) VD
 Explicit O Expliciunt capitule X Incipit (Item X) eiusdem senis
 conlatio secunda (.II. V) de oratione (de orat. om. V) VWX Incip̄
 conl̄ac ab̄b isaac secunda de oratione D Incip̄ conl̄ac .x. O Collatio se-
 cunda P 9 haec om. W 11 adque V pulcro WO
 12 neuum DOPX 15 imaginem O 17 blasf. DO chatho-
 licae V 20 epyfan. V ephyphan. D epifan. WP prouintiae
 VDX 24 aeipistolae W epistolae D'OX

uniuersas Aegypti ecclesias dirigantur, quibus et initium
 Quadragesimae et dies Paschae non solum per ciuitates
 omnes, sed etiam per uniuersa monasteria designetur. secun- 2
 dum hunc igitur morem post dies admodum paucos quam
 5 superior cum abbate Isaac fuerat agitata conlatio Theophili
 praedictae urbis episcopi sollemnes epistulae conmeantur,
 quibus cum denuntiatione paschali contra ineptam quoque
 Anthropomorphitarum haeresim longa disputatione disseruit
 eamque copioso sermone destruxit. quod tanta est amaritudine
 10 ab uniuerso propemodum genere monachorum, qui per totam
 prouinciam Aegypti morabantur, pro simplicitatis errore sus-
 ceptum, ut e contrario memoratum pontificem uelut haeresi
 grauissima deprauatum pars maxima seniorum ab uniuerso
 fraternitatis corpore decerneret detestandum, quod scilicet
 15 inpugnare scripturae sanctae sententiam uideretur, negans
 omnipotentem deum humanae figurae compositione formatum,
 cum ad eius imaginem creatum Adam scriptura manifestissi-
 me testaretur. denique et ab his, qui erant in heremo Scitii 3
 conmorantes quique perfectione ac scientia omnibus qui erant
 20 in Aegypti monasteriis praeminebant, ita est haec epistula
 refutata, ut praeter abbatem Pafnutium nostrae congregati-
 onis presbyterum nullus eam ceterorum presbyterorum, qui
 in eadem heremo aliis tribus ecclesiis praesidebant, ne legi
 quidem aut recitari in suis conuentibus prorsus admitteret.

1 ecclesias] prouincias *O* diriguntur *V* 2 quadrages. *D*²
*WOPX*² pasce *O* 3 designitur *V* 4 paucus *V*¹ 5 theo-
 fyli *V* theofili *DWOP* 6 episcupi *V* epistolae *D*²*WO*
 commearū *D*¹ 7 denunciationē *W* paschali *O* 8 anthro-
 pomorf. *VO* antropomorf. *DW* antropomorph. *PX* heresim *DOX*
 heresem *P* 9 destruxit *D*¹*W* 10 per *om.* *V* 11 prouintiam
VX 12 heresi *DOPX* 13 prauissima *O* uniuerse *O*
 14 detestantum *D* 15 scribt. *VX*¹ 17 scribtura *VX* scripture
D 18 erant *om.* *O* scitii *DWO*: scytii *V* scithi *P* schitii^h
X 19 quique] qui *V* perfectione *V* 20 epistola *D*²*WO*
 21 paphnutium *X* 22 praesbiterum *WOPX* praesbiterorum
WPX presuit. *O* 23 nec *D*² 24 prorsus *O* admitterent
DWP^v

III. Inter hos ergo qui hoc detinebantur errore fuit antiquissimae districtio-
 atque in actuali disciplina per omnia consummatus nomine Sarapion, cuius inperitia super praedicti
 dogmatis opinione tantum praeiudicabat cunctis ueram tenentibus fidem, quantum ipse uel uitae merito uel antiquitate
 2 temporis omnes fere monachos anteibat. cumque hic sancti presbyteri Pafnutii multis adhortationibus ad tramitem rectae
 fidei non posset adduci, eo quod nouella ei haec persuasio nec ab anterioribus aliquando conperta uel tradita uideretur,
 accidit ut quidam diaconus summae scientiae uir nomine
 10 Photinus desiderio uidendi fratres, qui in eadem heremo conmanebant, de Cappadociae partibus adueniret. quem beatus
 Pafnutius summa gratulatione suscipiens ad confirmationem fidei, quae fuerat praedicti pontificis litteris comprehensa,
 producens in medium coram cunctis fratribus sciscitatur,
 15 quemadmodum illud quod in Genesi dicitur: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram,
 3 catholicae totius Orientis interpretarentur ecclesiae. cumque ille non secundum humilem litterae sonum, sed spiritaliter
 imaginem dei ac similitudinem tradi ab uniuersis ecclesiarum
 20 principibus explanaret idque copioso sermone ac plurimis scripturarum testimoniis adprobasset, nec posse in illam in-
 mensam et inconprehensibilem atque inuisibilem maiestatem aliquid huiusmodi cadere quod humana compositione ualeat ac
 similitudine circumscribi, quippe quae incorporea et incon-
 25 posita simplexque natura sit quaeque sicut oculis deprehendi, ita mente non ualeat aestimari, tandem senex multis ac
 ualidissimis doctissimi uiri adsertionibus motus ad fidem

16 Gen. 1, 26

2 district. O	adque V	3 consummatus V	serapion (e
<i>in ras. m. 2) Xv</i>	4 tinentibus V ¹	6 monachus V	7 praes-
bit. W presuit. O	paphnucii X	adortat. DO	8 posset
OPX: possit <i>rell.</i>	11 fotinus VDWP	martinus O <i>ex corr.</i>	
m. 2 comanebant V	12 cappadotiae VDX	aduiniret V	
13 paphnucius X	15 medio W	19 spiritaletir V	20 aeclcs.
D	21 cupioso D ¹	22 scribt. VX	23 adque V
26 sim-			26 sim-
plex W	sicut] sunt D ¹		

catholicae traditionis adtractus est. cumque super hoc eius 4
 adsensu infinita uel abbatem Pafnutium uel nos omnes laetitia
 repleuisset, quod scilicet uirum tantae antiquitatis tantisque
 uirtutibus consummatum, inperitia sola et simplicitate rustici-
 5 tatis errantem, nequaquam usque ad finem deuiare dominus a
 tramite rectae fidei permisisset, et pro gratiarum actione
 surgentes preces domino pariter funderemus, ita est in orati-
 one senex mente confusus, eo quod illam anthropomorphon
 imaginem deitatis, quam proponere sibi in oratione consue-
 10 uerat, aboleri de suo corde sentiret, ut in amarissimos fletus
 crebrosque singultus repente prorumpens in terramque pro-
 stratus cum heulatu ualidissimo proclamaret: heu me miserum!
 tulerunt a me deum meum, et quem nunc teneam non habeo 5
 uel quem adorem aut interpellem iam nescio. super qua re
 15 ualde permoti nec non etiam praeteritae conlationis uirtute
 adhuc in nostris cordibus insidente ad abbatem Isaac rediui-
 mus, quem comminus intuentes his sermonibus adorsi sumus.

III. Licet nos etiam citra eius rei quae nuper oborta est
 nouitatem praeteritae conlationis, quae super orationis statu
 20 digesta est, desiderium recurrere ad tuam beatitudinem post-
 positis omnibus inuitaret, adiecit tamen aliquid huic cupidi-
 tati etiam abbatis Sarapionis tam grauis error, nequissimorum
 ut arbitramur daemonum calliditate conceptus. non enim
 parua desperatione deicimur considerantes eum labores tantos,
 25 quos per quinquaginta annos in hac heremo tam laudabiliter
 exegit, ignorantiae huius uitio non solum penitus perdidisse,

2 pafnutium V paphnutium X 3 scilicet V 4 consummatum
 W sola et] solè D 6 accione W 7 pariter] p̄ces D, sed
 deletum 8 anthropomorfon V antropomorfon WOP antropomor-
 phon X antropomorfitarum D 9 consuerat W, cuius ultimum
 folium hic incipiens legi iam non potest 11 singultos DPX¹
 12 eiulatu OX clamaret O 13 dñm O 14 iam om. V
 15 permuti V¹ promoti D 16 redimus O 17 co*minus V
 18 citra] cetera D obhorta D 19 nouitate DO statum
 O 21 cupiditate D¹ 22 graues V¹ 24 disper. DX tan-
 tus V tantor D¹ 25 quinquaginta V eremo O tam om.
 PX^v 26 exegit D²OPX: exigit VD¹ solum] s. pro nihilo
 D penitur D¹ perdidesse V perdedisse D¹

2 sed etiam perpetuae mortis incurrisse discrimen. unde ergo uel cur ei hic tam grauis error inreperit, primum desideramus agnoscere. deinde quaesumus edoceri quemadmodum ad illam orationis qualitatem, de qua pridem non solum copiose, sed etiam magnifice disputasti, peruenire possimus. in hoc 5 enim profecit in nobis admirabilis illa conlatio, ut stuporem tantummodo mentis incuteret, non quemadmodum eam perficere uel adprehendere ualeremus ostenderet.

V. ISAAC: Non est mirandum hominem simplicissimum et de substantia ac natura diuinitatis numquam penitus eruditum 10 rusticitatis uitio et consuetudine erroris antiqui usque nunc detineri uel decipi potuisse et ut uerius dicam in errore pristino perdurare, qui non recenti sicut putatis daemonum inlusione, sed ignorantia pristinae gentilitatis infertur, dum secundum consuetudinem erroris illius, quo daemones hominum 15 figura compositos excolebant, nunc quoque illam inconprehensibilem atque ineffabilem ueri numinis maiestatem sub circumscriptione alicuius imaginis existimant adorandam, nihil se tenere uel habere credentes, si propositam non habuerint imaginem quandam, quam in supplicatione positi iugiter 20 interpellent eamque circumferant mente ac prae oculis teneant semper adfixam. super quorum hoc errore competenter dirigitur illa sententia: et mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis hominis corruptibilis. Hieremias quoque populus, inquit, meus 25 mutauit gloriam suam in idolo. qui error licet origine hac qua diximus quorundam sensibus sit inolitus, nihilominus

23 Rom. 1, 23

25 Hierem. 2, 11

2	quor	O	5	possumus	O	6	profecit	D:	proficit	VOPX
8	ostendere	O	9	Ysaac	V		admirandum	O	12	detenere
D ¹	decepi	V ¹	13	rece**tis	D	sicut] sunt	D ¹	14	igno-	
rantiae	DPX ¹	16	compositus	V	17	adque	VO	nominis		
DP	luminis	O		circumscriptione	VO	19	habere	uel	tenere	
D	22	degeritur	V	23	incurrunt.	V	24	dei...	25	cor-
ruptibilis	om.	V	25	hierimias	V	inquit	VDPX	26	ido-	
lum	D ² v	origene	V ¹							

tamen in illorum quoque animis, qui numquam gentilicia superstitione polluti sunt, sub colore testimonii huius quo dicitur: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, inperitia seu rusticitate faciente contractus est, ita ut etiam haeresis quae dicitur Anthropomorphitarum sub occasione detestandae huius interpretationis emerit, quae inmensam illam ac simplicem diuinitatis substantiam liniamentis nostris et humana figuratione compositam pertinaci peruersitate contendit. quam tamen si quis 3 fuerit catholicis dogmatibus institutus ut gentilem blasphemiam detestabitur et ita ad illam orationis purissimam perueniet qualitatem, quae non solum nullam diuinitatis effigiem nec liniamenta corporea, quod dictu quoque nefas est, in sua supplicatione miscebit, sed ne ullam quidem in se memoriam 15 dicti cuiusquam uel facti speciem seu formam cuiuslibet characteris admittet.

VI. Secundum mensuram namque puritatis suae, sicut superiore conlatione praefatus sum, unaquaeque mens in oratione sua uel erigitur uel formatur, tantum scilicet a terrenarum ac materialium rerum contemplatione discedens, quantum eam status suae prouerit puritatis feceritque Iesum uel humilem adhuc et carneum, uel glorificatum et in maiestatis suae gloria uenientem internis obtutibus animae peruideri. non enim poterunt intueri Iesum uenientem in regno suo, 2 qui adhuc sub illa quodammodo Iudaica infirmitate detenti non queunt dicere cum apostolo: et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non noui-

3 Gen. 1, 26

18 VIII, 8, 2

26 II Cor. 5, 16

1 gentili *Xv* 2 testimonii *V¹* 5 anthropomorf. *VO* antropomorf. *DP* 6 interpretationes *D¹* 10 blasf. *VDO* 13 dictum *VP¹* 16 characteris *OX* admittit *VP* admittere *O* 19 scilicet *V* a om. *D* 20 discedens *V¹* 21 ea stati suae *D* 22 uel carneum *O* maiestatis *V* magestatis *OX* 23 gloriã *D* optutibus *D* peruidere *ex* puidere *D* 24 potuerunt *O* rigno *V* in regno suo uenientem *D* 25 quodammodu *V* 26 apostolu *V* cum apostolo dicere *O* eum secundum *O*

mus, sed illi soli purissimis oculis diuinitatem ipsius specularantur, qui de humilibus ac terrenis operibus et cogitationibus ascendentes cum illo secedunt in excelso solitudinis monte, qui liber ab omnium terrenarum cogitationum ac perturbationum tumultu et a cunctorum uitiorum permixtione secretus, ⁵ fide purissima ac uirtutum eminentia sublimatus, gloriam uultus eius et claritatis reuelat imaginem his qui merentur ³ eum mundis animae obtutibus intueri. ceterum uidetur Iesus etiam ab his qui in ciuitatibus et castellis ac uiculis conmorantur, id est qui in actuali conuersatione sunt atque ¹⁰ operibus constituti, sed non in illa claritate qua illis apparuit, qui cum ipso possunt in praedicto uirtutum monte descendere, id est Petro, Iacobo et Iohanni. ita enim in solitudine et Moysi apparuit et Heliae locutus est. quod uolens ⁴ noster dominus confirmare ac perfectae nobis relinquere ¹⁵ puritatis exempla, et quidem cum ipse fons inuiolabilis sanctitatis ad obtinendam eam secessionis adiutorio ac solitudinis beneficio extrinsecus non egeret (non enim poterat ullis turbarum sordibus puritatis plenitudo maculari nec contaminari humano consortio qui uniuersa polluta emundat atque ²⁰ sanctificat), secessit tamen in monte solus orare, per hoc scilicet nos instruens suae secessionis exemplo, ut si interpellare nos quoque uoluerimus deum puro et integro cordis affectu, ab omni inquietudine et confusione turbarum similiter secedamus, ut in hoc corpore conmorantes ad similitudinem ²⁵ quandam illius beatitudinis, quae in futuro repromittitur sanctis, uel ex parte aliqua nos aptare possimus, sitque nobis omnia in omnibus deus.

13 cf. Mt. 17, 1 14 cf. Ex. 3, 2. III Reg. 19, 9 sqq.
21 Mt. 14, 23 28 I Cor. 15, 28

1 soli illi <i>D</i>	diuinitate <i>V</i> ¹	5 cunctorum <i>V</i>	6 subli-
matur <i>D</i> ¹	9 ciuitatebus <i>V</i> ¹	10 adque <i>V</i>	11 ⁱⁿ illa <i>V</i> in
om. <i>OP</i>	13 et iacobo <i>O</i>	14 mosi aparuit <i>V</i>	haeli ^{ae} <i>V</i> eliae
<i>OX</i>	loquutus <i>O</i>	16 puritatis derelinquere <i>O</i>	equidem <i>O</i>
17 optinendam <i>DX</i>	adiutorio <i>V</i>	18 beneficio <i>V</i>	extrinsicus
<i>V</i>	20 pulluta <i>V</i>	adque <i>V</i>	21 montem <i>DXv</i>
<i>V</i>	26 futuru <i>V</i>	promittitur <i>DO</i>	22 scilecit
			27 abtare <i>O</i>

VII. Tunc enim perfecte consummabitur in nobis illa nostri saluatoris oratio, qua pro suis discipulis orauit ad patrem dicens: ut dilectio qua dilexisti me in eis sit et ipsi in nobis, et iterum: ut omnes unum sint, sicut
 5 tu pater in me et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint, quando illa dei perfecta dilectio, qua prior nos ille dilexit, in nostri quoque transierit cordis affectum hac dominica oratione completa, quam credimus nullo modo posse cassari. quod ita fiet, cum omnis amor, omne desi-
 10 derium, omne studium, omnis conatus, omnis cogitatio nostra, omne quod uiuimus, quod loquimur, quod spiramus, deus erit, illaque unitas quae nunc est patris cum filio et filii cum patre in nostrum fuerit sensum mentemque transfusa, id est ut quemadmodum nos ille sincera et pura atque indissolubili
 15 diligit caritate, nos quoque ei perpetua et inseparabili dilectione iungamur, ita scilicet eidem copulati, ut quidquid spiramus, quidquid intellegimus, quidquid loquimur, deus sit, in illum, inquam, peruenientes quem praediximus finem, quem idem dominus orans in nobis optat inpleri: ut omnes sint
 20 unum sicut nos unum sumus, ego in eis et tu in me, ut sint et ipsi consummati in unum, et iterum: pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum et ipsi sint mecum. haec igitur destinatio solitarii, haec
 25 in hoc corpore possidere mereatur et quodammodo arram caelestis illius conuersionis et gloriae incipiat in hoc uasculo praegustare. hic, inquam, finis totius perfectionis est, ut eo usque extenuata mens ab omni situ carnali ad spiritualia

3 Ioh. 17, 26 4 l. c. 21 6 I Ioh. 4, 10 19 Ioh. 17,
 22—23 22 l. c. 24

1 nostra *D: om. O* 2 orabat *O* 4 ipse *D¹* 7 trans-
 ierat *D¹* 8 ac *VDOP* 11 uiuimus *V: uidemus DOX^v* uidimus
P speramus *D²PX^v* 14 adque *V* 16 quicquid *bis O (non*
tertio loco) speramus *D²PX^v* 17 quid intelegimus *V^{quic}* quid in-
 tellegimus *D* 20 sicut] sunt *D¹* 23 ipse *D¹* distin. *D¹PX*
 26 uasculo *V* 28 usque ad *D*

cotidie sublimetur, donec omnis eius conuersatio, omnis uolutatio cordis una et iugis efficiatur oratio.

VIII. GERMANVS: Maior nobis ad praeteritae conlationis illius admirationem, ob quam huc recurrimus, magnitudo stuporis ad crescit. quantum enim incitamento doctrinae huius 5 ad desiderium perfectae beatitudinis inflammamur, tantum maiore desperatione concidimus, ignorantes quemadmodum disciplinam tantae sublimitatis expetere uel obtinere possimus. quapropter quae in cella positi diutina meditatione uoluere coeperamus, quia necesse est loquaci forsitan prosecutione 10 proferri, quaesumus ut explicari ea a nobis patienter admittas, quamquam sciamus beatitudinem tuam nullis solere offendi ineptiis infirmorum, quae uel ob hoc sunt in medium pro- 2 ferendae, ut quae in eis absurda sunt corrigantur. quantum itaque opinio nostra sese habet, cuiuslibet artis seu disciplinae 15 perfectio necesse est ut a quibusdam mollibus incipiens rudimentis facilibus primum ac tenerrimis initiis inbuatur, ut quodam rationabili lacte nutrita paulatim educataque sucrescat atque ita ab imis ad summa sensim gradatimque conscendat: quibus cum fuerit planiora principia et quodam- 20 modo ianuas adreptae professionis ingressa, ad penetralia quoque perfectionis et excelsa fastigia consequenter et absque 3 labore perueniat. nam quemadmodum pronuntiare puerorum quispiam simplices poterit copulas syllabarum, nisi prius elementorum characteres diligenter agnouerit? uel quomodo 25 citatam legendi peritiam consequetur, qui breues et perangustas descriptiones nominum necdum est idoneus coniugare? qua

1 cottid. <i>D</i>	omnes eius <i>V</i> ¹	2 uolutatio <i>O</i>	iugis <i>V</i>
4 recurremus <i>D</i> ¹	recurrimus <i>P</i>	6 inflammatur <i>V</i> ¹	tantum <i>V</i>
<i>OPX</i> : tanto <i>D</i>	7 disper. <i>D</i>	concidemus <i>V</i> ¹	8 optinere
<i>VDP</i>	10 forsità <i>D</i>	prosequutione <i>O</i>	12 offendi solere <i>DO</i>
<i>PXv</i>	13 ineptis <i>D</i>	ineptis <i>O</i>	uelut <i>D</i> ¹
			17 tenerremis <i>V</i>
18 edocataque <i>D</i> ¹	eductaque <i>O</i>	subcrescat <i>P</i>	19 adque <i>VO</i>
20 concendat <i>V</i>	quibuscumq, <i>V</i>	fuerat <i>D</i> ¹	fuerint <i>O</i>
		21 penetrabilia <i>OP</i>	24 simpleces <i>V</i>
		sillab. <i>OP</i>	25 caract. <i>OPX</i>
26 citatam <i>DOPX</i> : cita <i>V</i>		27 describt. <i>VOX</i>	discript. <i>D</i> ¹ <i>P</i>

autem ratione is qui peritia grammaticae disciplinae minus
 instructus est uel rhetoricam facundiam uel philosophicam
 scientiam consequetur? quapropter huic quoque sublimissimae
 disciplinae, per quam instruimur deo iugiter inhaerere, non
 5 dubito quaedam institutionis inesse fundamenta, quibus primum
 firmissime conlocatis post haec superposita extollantur per-
 fectionis excelsa fastigia. cuius haec esse principia tenuiter 4
 suspicamur, ut primum nouerimus qua meditatione teneatur
 uel cogitetur deus, deinde hanc eandem quaecumque est
 10 materiam quemadmodum ualeamus immobiliter custodire, quod
 etiam non ambigimus culmen totius perfectionis exsistere. et
 idcirco quandam memoriae huius materiam, qua deus mente
 concipiatur uel perpetuo teneatur, nobis cupimus demonstrari,
 ut eam prae oculis retentantes, cum elapsos nos ab eadem
 15 senserimus, habeamus in promptu quo resipiscentes ilico
 reuertamur ac resumere illam sine ulla circuitus mora et
 inquisitionis difficultate possimus. euenit namque, ut cum 5
 de theoriis spiritalibus euagati ad nosmet ipsos uelut de letali
 sopore conuertimur et tamquam expergefacti materiam quae-
 20 rimus, qua illam quae obruta est spiritalem memoriam
 resuscitare possimus, retardati ipsius inquisitionis mora,
 priusquam repperiamus eam, a nostro conatu iterum deuol-
 uamur, et antequam spiritalis quidam pariatur intuitus, con-
 cepta cordis euanescat intentio. quam confusionem idcirco
 25 nobis accidere satis certum est, quia speciale aliquid prae
 oculis propositum uelut formulam quandam stabiliter non
 tenemus, ad quam possit uagus animus post multos anfractus

1 his *D*¹*O* grammaticae *V* 2 rethor. *DPX* retor. *O*
 facundiam uel philosophicam *om.* *O* filosof. *D* 3 consequitur
*D*¹ 6 extollantur *V*¹ 8 qua] q; *D*¹ 10 custodire *V*¹
 11 ambigimus *O* tutius *V*¹ existere *DOP* 13 concipiatur
*D*¹ concipitur *OX* nobis *V*¹ 15 prumptu *D* prumptu quo pro
O resipiscentes *DOPX*: respicientes *Vv* 17 uenit *D*¹ et uenit
O 18 uelut letalis opere *V* 19 conuirtimur *V*¹ 20 qua
om. *V* 21 possumus *O*¹ 22 repperiamus *X* a *om.* *D*
 23 intuitus *V*¹ 24 euaniscat *D*¹ 25 accedere *VP* 26 po-
 situm *O* 27 anfracto* *D*

ac discursus uarios reuocari et post longa naufragia uelut
 6 portum quietis intrare. itaque fit ut hac ignoratione ac
 difficultate mens iugiter praepedita errabunda semper et
 uelut ebria per diuersa iactetur et ne illud quidem quod
 casu potius quam industria sibimet occurrerit spiritale diu 5
 ac firmiter teneat, dum aliud ex alio semper recipiens sicut
 introitus eorum atque principia, ita etiam finem discessumque
 non sentiat.

VIIII. ISAAC: Inquisitio uestra tam minuta atque subtilis
 proximae puritatis praesignat indicium. nec enim de his 10
 saltim interrogare, non dicam introspicere atque discernere
 quispiam praeualebit, nisi quem diligens et efficax mentis
 industria ac sollicitudo peruigil ad perscrutandam istarum
 profunditatem prouexerit quaestionum castigataeque uitae
 iugis intentio per experientiam fecerit actualementem adtemptare 15
 2 puritatis huius limina ianuasque pulsare. et idcirco quoniam
 uideo uos non dicam pro foribus orationis illius uerae de
 qua disserimus adstitisse, sed ipsis quodammodo experientiae
 manibus penetralia eius et interiora palpare et quaedam
 membra iam iamque contingere, nec me laboraturum credo, 20
 ut iam intra aulam quodammodo ipsius oberrantes in adyta
 quoque, in quantum dominus direxerit, introducam, nec uos
 ad introspicenda haec quae demonstranda sunt ullo difficul-
 3 tatis obstaculo retardandos. proximus enim cognitioni est,
 qui quid inquirere debeat prudenter agnoscit, nec a scientia 25
 longe est, qui coepit intellegere quid ignoret. et idcirco non
 uereor notam prodicionis uel leuitatis incurrere, si ea, quae
 in superiore tractatu de perfectione orationis disserens dispu-
 tationi subtraxeram, propalero, quorum uirtutem uobis in hoc

1 discursos <i>D</i> ¹	uarius <i>V</i> ¹	3 praepidita <i>V</i>	4 hebria <i>O</i>
diuirsa <i>V</i>	6 recepiens <i>V</i> ¹	7 adque <i>V</i>	9 tam <i>om.</i> <i>VD</i> ¹
adque <i>V</i>	suptilis <i>D</i>	11 saltem <i>O</i>	intro aspicere <i>X</i>
adque <i>V</i>	14 q;stionū <i>D</i> ¹	16 lumena <i>V</i>	18 disseruimus
<i>O</i>	19 penetralia <i>DX</i> : penetrabilia <i>VOP</i>	21 adita <i>DOX</i>	abditā
<i>P</i>	22 dixerit <i>D</i> ¹	23 illo difficultates <i>D</i> ¹	25 qui quid]
quidquid <i>D</i> ¹ <i>P</i>	qui quicquid <i>O</i>	agnuscit <i>ex</i> agnuscet <i>V</i>	ab <i>O</i>
26 ignorat <i>O</i>	29 propalauero <i>P</i> ² <i>X</i> <i>v</i>		

exercitio ac studio conlocatis etiam sine ministerio nostri sermonis per dei gratiam arbitror fuisse reserendam.

X. Quapropter secundum illam institutionem, quam paruulorum eruditioni prudentissime comparastis (qui alias elementorum traditionem primam percipere non possunt nec eorum uel agnoscere lineas uel intrepida manu queunt describere characteres, quam protypiis quibusdam et formulis cerae diligenter impressis effigies eorum exprimere contemplatione iugi et cotidiana imitatione consuescant), huius quoque
 10 spiritalis theoriae tradenda uobis est formula, ad quam semper tenacissime uestrum intuitum defigentes uel eandem salubriter uoluere indisrupta iugitate discatis uel sublimiores intuitus scandere illius usu ac meditatione possitis. haec igitur uobis 2
 huius quam quaeritis disciplinae atque orationis formula proponetur, quam unusquisque monachus ad iugem dei memoriam
 15 tendens incessabili cordis uoluntate meditari expulsa omnium cogitationum uarietate consuescat, quia nec alias eam ullo modo poterit retentare, nisi ab omnibus fuerit corporalibus curis ac sollicitudinibus absolutus. quae sicut nobis a paucis
 20 qui antiquissimorum patrum residui erant tradita est, ita a nobis quoque non nisi rarissimis ac uere sitientibus intimatur. erit itaque ad perpetuam dei memoriam possidendam haec inseparabiliter proposita uobis formula pietatis: deus in adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum
 25 mihi festina. hic namque uersiculus non inmerito de toto 3 scripturarum excerptus est instrumento. recipit enim omnes adfectus quicumque inferri humanae possunt naturae et ad

23 Ps. 69, 2

1 n̄o ex nr̄s D 2 reseratam O 3 non distinguit O
 4 alius V¹ 5 percēpere V¹ 6 discribere D 7 caract. OP¹X
 protypiis VD¹X¹: protipis O protypis PX² protypicis D² 8 eorum
 om. OP 9 cottid. D 10 spiritales D est om. V 14 ad-
 que V proponetur DOPX: proponitur V 19 absolutur D¹
 sicut] sunt D¹ a paucis om. D 20 a om. O 23 adiu-
 turium V 25 m̄ (i. e. mihi) D¹: me VD²OPXv fistina V
 tuto V¹ 26 scribt. VX recepit D¹P 27 et om. O

omnem statum atque uniuersos incursus proprie satis et
 competenter aptatur. habet siquidem aduersus uniuersa dis-
 crimina inuocationem dei, habet humilitatem piae confessionis,
 habet sollicitudinis ac timoris perpetui uigilantiam, habet
 considerationem fragilitatis suae, exauditionis fiduciam, con- 5
 4 fidentiam praesentis semper adstantisque praesidii. qui enim
 iugiter suum inuocat protectorem, certus est eum semper
 esse praesentem. habet amoris et caritatis ardorem, habet
 insidiarum contemplationem inimicorumque formidinem, qui-
 bus perspiciens semet ipsum die noctuque uallatum confitetur 10
 se non posse sine sui defensoris auxilio liberari. hic uersiculus
 omnibus infestatione daemonum laborantibus inexpugnabilis
 murus est et impenetrabilis lurica ac munitissimus clypeus.
 iste in acedia et anxietate animi conlocatos seu tristitia uel
 cogitationibus quibuscumque depressos salutis remedia despe- 15
 rare non patitur, ostendens illum quem inuocat inspicere
 iugiter nostra certamina atque a suis supplicibus non abesse.
 5 iste nos in spiritalibus successibus cordisque laetitia consti-
 tutos admonet extolli penitus non debere nec inflari de pro-
 spero statu, quem sine protectore deo retineri non posse 20
 testatur, dum non solum eum semper, sed etiam uelociter ut
 sibi auxilietur inplorat. iste, inquam, uersiculus unicuique
 nostrum in qualibet qualitate degenti necessarius et utilis
 inuenitur. nam qui se semper atque in omnibus desiderat
 adiuuari, manifestat quod non tantum in rebus duris ac 25
 tristibus, sed etiam in secundis ac laetis pari modo deo egeat
 adiutore, ut quemadmodum ex illis erui, ita in istis eum
 faciat inmorari, in neutro sciens humanam fragilitatem sine
 6 illius opitulatione subsistere. gastrimargiae passione per-

1 adque VO	uniuersos] omnes O	incursos D ¹	proprie
satis] proprietatis V	2 abtatur O	5 fiduciam VD	6 prae-
sententia V	10 prospiciens DX	11 uersiculus V	13 lorica
D ² OX	clipeus O	clippeus X	14 conlocatus VDO
O	15 depressus O	disper. DP	tristitia
D ¹	posset V ¹	24 se om. OX	17 adque VO
laetis] legis D	27 adiutorē D	adque V	20 retineri
strim. D ¹		28 fragelitate V	26 securis O
			29 ca-

stringor, cibos quos heremus ignorat inquirō et in squalida
solitudine ingeruntur mihi odores regalium ferculorum atque
ad illorum desideria sentio me inuitissimum trahi: dicendum
proinde mihi est: deus in adiutorium meum intende:
5 domine ad adiuuandum mihi festina. anticipare horam
statutae refectionis instigor seu modum iustae ac solitae
parcitat̄is retinere cum magno cordis mei dolore contendo:
cum gemitu mihi est proclamandum: deus in adiutorium
meum intende: domine ad adiuuandum mihi fe-
10 stina. ieiuniis me ob inpugnationem carnis districtioribus 7
indigentem stomachi prohibet lassitudo seu uentris ariditas
constrictioque deterret: ut effectus meo desiderio tribuatur
uel certe ut aestus carnalis concupiscentiae absque tempera-
mento districtioris ieiunii conquiescant, orandum mihi est:
15 deus in adiutorium meum intende: domine ad ad-
iuuandum mihi festina. accedens ad refectionem hora
legitima suggerente perceptionem panis exhorreo atque ab
omni esu naturalis necessitatis excludor: cum heiulatu procla-
mandum est mihi: deus in adiutorium meum intende:
20 domine ad adiuuandum mihi festina. uolentem me 8
ob stabilitatem cordis insistere lectioni interpellans capitis
prohibet dolor horaque tertia faciem meam ad sacram
paginam somnus adlidit ac deputatum quietis tempus uel
transgredi uel praeuenire compellor, ipsum denique canonicum
25 synaxeos psalmodumque modum intercidere me grauissima
somni cogit impressio: similiter proclamandum est mihi:
deus in adiutorium meum intende: domine ad ad-
iuuandum mihi festina. sublato ab oculis meis sopore
multis me noctibus diabolicis insomniis uideo fatigatum
30 omnemque a palpebris meis refectionem nocturnae quietis

1 ignorat heremus <i>O</i>	inquire <i>V</i>	2 adque <i>VO</i>	4 adiu-
turium <i>V</i> et sic saepius	5 mihi] me <i>D²OP</i> , et sic passim <i>OPv</i>		
6 instigur <i>V</i> solide <i>O</i>	7 retinere <i>D¹</i>	8 gemitus est mihi	
<i>O</i> 10 destrict. <i>O</i>	11 stomachi <i>D</i> stomachi <i>O</i>	13 aesti	
<i>D¹</i> 14 destrict. <i>OX¹</i>	17 adque <i>V</i>	18 eiulatu <i>DOX</i>	
23 quieti <i>P</i> 24 deinique <i>D¹</i>	25 synaxeus <i>V</i>	26 mihi est <i>O</i>	
28 sublatū <i>V</i> soporē <i>V</i>	30 palpebris <i>D¹</i> palpebris <i>O</i>		

exclusam: cum suspiriis orandum est mihi: deus in adiu-
 torium meum intende: domine ad adiuuandum
 9 mihi festina. adhuc me in conluctatione positum uitiorum
 titillatio carnis repente conpungit et ad consensum pertrahere
 dormientem blanda oblectatione conatur: ne ignis alienus 5
 exaestuans urat suaue olentes flosculos castitatis, clamandum
 mihi est: deus in adiutorium meum intende: domi-
 ne ad adiuuandum mihi festina. extincta sentio libi-
 dinis incentiua et genitalem membris meis intepuisse fer-
 uorem: ut parta haec uirtus, immo gratia dei in me diutius 10
 uel perpetuo perseueret, intente dicendum est mihi: deus in
 adiutorium meum intende: domine ad adiuuan-
 10 dum mihi festina. irae, filargyriae, tristitiae stimulis
 inquietor cogorque propositam atque amicam mihi interrumpere
 lenitatem: ne in amaritudinem fellis perturbatione 15
 furoris abducar, cum summo mihi gemitu proclamandum est:
 deus in adiutorium meum intende: domine ad
 adiuuandum mihi festina. acediae, cenodoxiae, super-
 biae elatione pertemptor ac de aliorum neglegentia uel
 tepore quiddam sibi mens subtili cogitatione blanditur: ne in 20
 me praeualeat haec inimici pernicioza suggestio, cum omni
 contritione cordis orandum est mihi: deus in adiutorium
 meum intende: domine ad adiuuandum mihi
 11 festina. humilitatis et simplicitatis gratiam superbiae
 tumore deposito iugi conpunctione spiritus adquisiui: ne rur- 25
 sum ueniat mihi pes superbiae et manus peccatoris
 moueat me grauiusque de uictoriae meae elatione confodiar,
 totis mihi proclamandum est uiribus: deus in adiutorium
 meum intende: domine ad adiuuandum mihi
 festina. euagationibus animae innumeris ac diuersis et 30

25 Ps. 35, 12

1 adorandum <i>O</i>	6 olente <i>V</i>	9 genitalem <i>D</i> ¹	10 uir-
tutis <i>D</i> ¹	13 filargyriae <i>DO</i>	philargyriae <i>X</i>	tristiticiae <i>D</i>
14 inquietur <i>V</i> ¹	adque <i>V</i>	21 pernit. <i>D</i>	suggestio <i>O</i>
22 deus] dñe <i>D</i>	26 peccatorum (ἀμαρτωλῶν) <i>DO</i>	27 grauius	
qui <i>D</i> ¹	uictoriae <i>V</i>	me elatione confodiat <i>O</i>	

instabilitate cordis exaestuo nec cogitationum disparsiones
 ualeo cohercere, ipsamque orationem meam fundere absque
 interpellatione atque phantasmate inanium figurarum sermo-
 numque et actuum retractatione non possum, tantaque me
 5 sentio sterilitatis huius ariditate constrictum, ut nullas om-
 nino spiritalium sensuum generationes parturire me sentiam:
 ut de hoc animi squalore merear liberari, unde me gemitibus
 multis atque suspiriis expedire non possum, necessarie procla-
 mabo: deus in adiutorium meum intende: domine
 10 ad adiuuandum mihi festina. directionem rursus animae, 12
 stabilitatem cogitationum, alacritatem cordis cum ineffabili
 gaudio et mentis excessu uisitatione sancti spiritus me sentio
 consecutum, exuberantia quoque spiritalium sensuum redun-
 dare reuelationem sacratissimorum intellectuum et antea mihi
 15 penitus occultorum repentina domini inlustratione percepi: ut
 in his merear diutius inmorari, sollicite mihi est frequenter-
 que clamandum: deus in adiutorium meum intende:
 domine ad adiuuandum mihi festina. nocturnis dae- 13
 monum terroribus circumuallatus exagitor et inmundorum
 20 spirituum phantasmatibus inquietor, spes ipsa mihi salutis ac
 uitae trepidationis horrore subtrahitur: ad salutarem uersiculi
 huius portum confugiens totis uiribus exclamabo: deus in
 adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum
 mihi festina. rursus cum fuero consolatione domini repa-
 25 ratus et ipsius animatus aduentu uelut innumeris angelorum
 milibus me sensero circumsaeptum, ita ut eorum, quos morte
 grauius antea tremescebam et quorum tactum, immo uiciniam
 horrore mentis et corporis sentiebam, repente congressus ex-
 petere audeam ac prouocare conflictus: ut in me constantiae

1 ne *V* disparsiones *D*: dispersiones *VOX* 2 cohercere
VPX: cohercere *DO* 3 adque *VO* fanthasmatae *V* fantas-
 mate *DOP* 7 gemitibus *V* 8 adque *VO* 10 mihi *om.*
D 13 cūsecutum *D* consequutum *O* quoqui *D*¹ 16 fre-
 quenterqui *D*¹ 19 exagitur *V*¹ 20 fanthasm. *V* fantasm. *D*
OP inquietur *V*¹ 24 fistina *V* rursus *OPXv* repa-
 ratur *D*¹ 25 animatur *D*¹ 26 circumseptum *codd.* 27 tre-
 miscebam *D* corum tactu *O* 28 repetente *D*

huius uigor per dei gratiam diutius inmoretur, totis mihi est uiribus proclamandum: deus in adiutorium meum in-
 14tende: domine ad adiuuandum mihi festina. huius igitur uersiculi oratio in aduersis ut eruamur, in prosperis ut seruemur nec extollamur incessabili iugitate fundenda est. 5
 huius, inquam, uersiculi meditatio in tuo pectore indisrupta uoluatur. hunc in opere quolibet seu ministerio uel itinere constitutus decantare non desinas. hunc et dormiens et reficiens et in ultimis naturae necessitatibus meditare. haec uolutatio cordis uelut formula tibi salutaris effecta non solum 10
 inlaesum ab omni daemonum incursione custodiet, sed etiam cunctis te uitii terrenae contagionis expurgans ad illas inuisibiles theorias caelestesque perducet atque ad illum ineffabilem ac perpaucis expertum prouehet orationis ardorem. 15
 hunc uersiculum meditati tibi somnus inrepat, donec incessa- 15
 bili eius exercitatione formatus etiam per soporem eum decantare consuescas. hic tibi expergefato primus occurrat, iste euigilantis cogitationes anticipet uniuersas, iste te de tuo surgentem cubili curuationi genuum tradat atque illinc deinceps ad omne opus actusque deducat, hic te omni tem- 20
 pore prosequatur. hunc meditaberis secundum praecepta legislatoris sedens in domo et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. hunc scribes in limine et ianuis oris tui, hunc in parietibus domus tuae ac penetralibus tui pectoris conlocabis, ita ut haec ad orationem procumbenti 25
 sit tibi adclinis decantatio et exinde consurgenti atque ad omnes usus uitae necessarios incedenti fiat erecta et iugis oratio.

22 Deut. 6, 7

1 uigur <i>V</i>	tutis <i>V</i> ¹	4 uirsiculi <i>V</i>	5 ne <i>Ov</i>	extul-
lámur <i>V</i>	8 constitutur <i>D</i> ¹	9 necissit. <i>V</i>	13 perducit <i>D</i> ¹	
adque <i>VDO</i>	14 hac <i>D</i>	proueit <i>D</i>	15 sumnus <i>V</i>	18 euigi-
lantis <i>r</i> : euigilantes <i>VD</i>	uigilantes <i>OP</i>	euigilanti <i>X</i>	is te euigilante	
<i>c</i> uniuirsas <i>V</i>	te <i>om. O</i>	19 cubiculo <i>O</i>	adque <i>VO</i>	
illic <i>DO</i>	20 deinde <i>O</i>	22 ambolans <i>V</i>	itenere <i>D</i>	23 adque
<i>VO</i>	24 oris] cordis <i>O</i>	penetrabilibus <i>VDOPX</i>		26 adque
<i>V</i>	27 incidenti <i>O</i>			

XI. Istam, istam mens indesinenter formulam teneat, donec usu eius incessabili et iugi meditatione firmata cunctarum cogitationum diuitias amplasque substantias abiciat ac refutet, atque ita uersiculi huius paupertate constricta ad illam euangelicam beatitudinem, quae inter ceteras beatitudines primatum tenet, prona facilitate perueniat. beati enim inquit pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. et ita quis per istiusmodi paupertatem egregius pauper existens illud propheticum implebit eloquium: pauper et inops laudabit nomen domini. et re uera quae maior aut sanctior potest esse paupertas quam illius, qui nihil se praesidii, nihil uirium habere cognoscens de aliena largitate cotidianum poscit auxilium, et uitam suam atque substantiam singulis quibusque momentis diuina ope intelligens sustentari uerum se mendicum domini non inmerito profitetur, suppliciter ad eum cotidie clamans: ego autem mendicus et pauper sum: deus adiuuat me. ac sic ad illam quoque multiformem scientiam dei ipso inluminante conscendens incipiat deinceps sublimioribus ac sacratoribus mysteriis saginari secundum illud quod dicitur per prophetam: montes excelsi ceruis: petra refugium erinaceis. quod satis proprie huic quem diximus sensui coaptatur, eo quod quisquis in simplicitate atque innocentia perseuerans nulli est noxius uel molestus, sed sua tantum simplicitate contentus solummodo se ab insidiantium praeda desiderat

6 Mt. 5, 3 9 Ps. 73, 21 16 Ps. 39, 18 (LXX) 21 Ps. 103, 18

1 X- O istam istam VOP: ista D istam Xv 4 adque V
 O 5 beatitudinem euangelicam V 6 pruna V proma D¹
 inquit VD 7 pauperis V ipsurum V 9 existens DOP
 X prof. VDP 10 inobs V 13 cottid. DX adque
 V 16 cottid. D 17 adiuuat V: adiuua *rell. v* post
 me in O cap. 11 incipit 18 multifurmem V 19 concendens
 V 20 mist. O prof. VD 21 petre O erinacis V
 erenaceis D¹ erenaciis D² arenacis O herinacis P ericiis X
 22 quem] q, V¹ 23 adque V 25 c̄tēptur D solummodo V

contutari, uelut erinaceus spiritalis effectus iugi euangelicae illius petrae uelamine protegatur, id est memoria dominicae passionis praedictique uersiculi incessabili meditatione munitus infestantis inimici declinet insidias. de his spiritalibus erinaceis et in Prouerbiis ita dicitur: et erinacei gens in-
 4 ualida, qui fecerunt in petris domos suas. et re uera quid inualidius Christiano, quid infirmius monacho, cui non solum nulla iniuriarum uindicta subpeditat, sed ne leuis quidem tacitae commotio saltim intrinsecus pullulare conceditur? quisquis autem ex hoc proficiens statu non solum innocentiae
 10 simplicitatem possidet, sed etiam discretionis uirtute munitus uirulentorum serpentium exterminator effectus est habens contritum Satanam sub pedibus suis, et ad figuram rationalis cerui mentis alacritate peruenit, pascetur in propheticis atque apostolicis montibus, id est excelsissimis eorum ac
 15 sublimissimis sacramentis. quorum iugi pascuo uegetatus omnes quoque psalmodum adfectus in se recipiens ita incipiet decantare, ut eos non tamquam a propheta compositos, sed uelut a se editos quasi orationem propriam profunda cordis compunctione depromat uel certe ad suam personam aestimet
 20 eos fuisse directos, eorumque sententias non tunc tantummodo per prophetam aut in propheta fuisse completas, sed in se cotidie
 5 geri inplerique cognoscat. tunc enim scripturae diuinae nobis

5 Prov. 30, 26 (LXX)

1 inaceus	<i>D</i>	herinatus	<i>P</i>	ericius	<i>X</i>	2 protigatur	<i>V</i>	me-
morie	<i>O</i>	4 infestantes	<i>VO</i>	infestantis	<i>D</i> ¹	is	<i>O</i>	erinacii
<i>D</i> ²	herinacii	<i>P</i>	ericiis	<i>X</i>	5 et post dicitur	om.	<i>O</i>	erinacei
<i>D</i> ¹ <i>O</i> :	erinacis	<i>V</i>	erinacii	<i>D</i> ²	herinacis	<i>P</i>	ericii	<i>X</i>
6	domus	<i>D</i>						
<i>X</i>	7 munacho	<i>V</i>	9 commutio	<i>V</i>	saltem	<i>O</i>	in-	
sicus	<i>V</i>	conciditur	<i>D</i> ¹	11 munitur	<i>D</i> ¹	12 exterminatur		
<i>V</i>	13 satanan	<i>D</i>	satan	<i>V</i>	sathanan	<i>O</i> ¹ <i>X</i>	sathan	<i>O</i> ² : om. <i>P</i>
rationalis	<i>O</i>	14 prof.	<i>VDP</i>	15 adque	<i>V</i>	16 pascua	<i>D</i> ² <i>OP</i> ²	
<i>X</i>	uegitatus	<i>VP</i>	uegetatur	<i>D</i> ¹	17 adfectur	<i>D</i> ¹	18 prof.	
<i>VP</i>	compositus	<i>V</i>	19 editus	<i>V</i>	21 directus	<i>V</i>	senten-	
tiam	<i>V</i>	tantummodo	<i>V</i>	22 profetam	<i>VDP</i>	profeta	<i>VP</i>	
completos	ex completus	<i>V</i>	cottid.	<i>D</i>	23 geri inpl.]	gerique		
<i>D</i> ¹	scribt.	<i>VO</i>	nubis	<i>V</i>				

clarius perpatescunt et quodammodo earum uenae medullae-
 que panduntur, quando experientia nostra earum non tantum
 percipit, sed etiam praeuenit notionem, sensusque uerborum
 non per expositionem nobis, sed per documenta reserantur.
 5 eundem namque recipientes cordis affectum, quo quisque
 decantatus uel conscriptus est psalmus, uelut auctores eius
 facti praecedemus magis intellectum ipsius quam sequemur,
 id est ut prius dictorum uirtutem quam notitiam colligentes,
 quid in nobis gestum sit uel cotidianis geratur incursibus
 10 superueniente eorum meditatione quodammodo recordemur, et
 quid nobis uel negligentia nostra pepererit uel diligentia
 conquisierit uel prouidentia diuina contulerit uel instigatio
 fraudauerit inimici uel subtraxerit lubrica ac subtilis obliuio
 uel intulerit humana fragilitas seu inprouida fefellerit igno-
 15 ratio, decantantes reminiscamur. omnes namque hos adfectus 6
 in Psalmis inuenimus expressos, ut ea quae incurrerint uelut
 in speculo purissimo peruidentes efficacius agnoscamus et ita
 magistris adfectibus eruditi non ut audita, sed tamquam per-
 spectata palpemus, nec tamquam memoriae commendata, sed
 20 uelut ipsi rerum naturae insita de interno cordis parturiamus
 adfectu, ut eorum sensus non textu lectionis, sed experientia
 praecedente penetremus. atque ita ad illam orationis incor-
 ruptionem mens nostra perueniet, ad quam in superiore
 tractatu, quantum dominus donare dignatus est, ordo conlati-
 25 onis ascendit: quae non solum nullius imaginis occupatur
 intuitu, sed etiam nulla uocis, nulla uerborum prosecutione
 distinguitur, ignita uero mentis intentione per ineffabilem

25 cf. VIIL, 25

2 nostra eorum V	3 percepit V ¹	nationem V	4 ex-
positionem V	documenta VD ¹	5 recipientis VD ¹ P	6 de-
cantatur D	conscriptū D ¹	7 praecedemus OX: praecedimus	
V ¹ P ¹ praecedimus V ² DP ²	intillectum V	sequemur VOX:	
sequamur D ¹ sequimur D ² P	9 cottid. D	14 ignorantia O	
16 expressus V	17 puidentis D ¹	efficatius DX	18 prospecta
D perspecta . . .	19 tamquam om. O	22 adque VO	incurrpt.
V	23 perueniat X	26 intuitur D ¹	prosequutione O

XIII. Cass. 2.

20

cordis excessum inexplebili spiritus alacritate profertur, quam-
que mens extra omnes sensus ac uisibiles effecta materies
gemitibus inenarrabilibus atque suspiriis profundit ad deum.

XII. GERMANVS: Non solum nobis traditionem spiritalis
huius quam poposcimus disciplinae, sed ipsam plane perfecti- 5
onem satis aperte atque dilucide putamus expressam. quid
enim potest esse perfectius quidue sublimius quam dei me-
moriā tam compendiosa meditatione conplecti atque unius
uersiculi uolutatione a cunctis uisibilium terminis emigrare
et quodammodo affectus orationum cunctarum breui sermone 10
concludere? et idcirco unum quod superest adhuc nobis pre-
camur exponi, quemadmodum hunc eundem uersiculum quem
nobis uice formulae tradidisti stabiliter retinere possimus, ut
sicut per dei grātiā sumus a saecularium cogitationum
ineptiis liberati, ita spiritalis quasque immobiliter retentemus. 15

XIII. Cum enim capitulum cuiuslibet psalmi mens nostra
conceperit, insensibiliter eo subtracto ad alterius scripturae
textum nesciens stupensque deuoluitur. cumque illud in semet
ipsa coeperit uolutare, necdum illo ad integrum uentilato
oborta alterius testimonii memoria meditationem materiae 20
prioris excludit. de hac quoque ad alteram subintrante alia
meditatione transfertur, et ita animus semper de psalmo
rotatus ad psalmum, de euangelii textu ad apostoli transiliens
lectionem, de hac quoque ad prophetica deuolutus eloquia et
exinde ad quasdam spiritalis delatus historias per omne 25
scripturarum corpus instabilis uagusque iactatur, nihil pro
arbitrio suo praeualens uel abicere uel tenere nec pleno quic-

1 inexplebili V inexplebile D¹ inexplicabile D² 2 materies V:
materias *rell. v* 3 adque VO profudit D¹ 5 poposcimus
V 6 adque VO delucide V lucide O 7 quidue O
8 adque V 12 uersiculum V 13 tradidisti D¹ 14 sicut]
sunt, D¹ 15 ineptis D retentemus D²OP²X: retinemus V
retinemus D¹ retentimus P¹ 17 subtracto V¹ scribt. VO
19 uolutare OX¹ 22 salmo O 23 rotatur D¹ transiens V
24 profetica deuolutur V 25 dilatus D¹ historias V 26 scribt.
VO

quam iudicio et examinatione finire, palpator tantummodo
 spiritalium sensuum ac degustator, non generator nec possessor
 effectus. atque ita mens mobilis semper ac uaga in tempore 2
 quoque synaxeos uelut ebria per diuersa distrahitur, nullum
 5 officium competenter exsoluens. uerbi gratia cum orat, psal-
 mum aut aliquam recolit lectionem. cum decantat, aliud quid
 meditatur quam textus ipsius continet psalmi. cum lectionem
 recitat, faciendum aliquid uoluit factumue reminiscitur. atque
 in hunc modum nihil disciplinate nec oportune recipiens uel
 10 dimittens uelut fortuitis agi uidetur incursibus, retinendi ea
 quibus delectatur uel inmorandi eis non habens potestatem.
 necessarium ergo nobis est prae omnibus nosse quemadmodum 3
 haec spiritalia competenter explere possimus officia uel certe
 hunc eundem uersiculum, quem nobis uice formulae tradidisti,
 15 immobiliter custodire, ut omnium sensuum ortus ac fines non
 in sua uolubilitate fluctuent, sed in nostra dictione consistant.

XIIII. ISAAC: Licet pridem super hac re disputantibus
 nobis de orationis statu, quantum reor, sit sufficienter ex-
 pressum, tamen quia uobis haec eadem poscitis iterari, de
 20 confirmatione cordis breuiter intimabo. tria sunt quae uagam
 mentem stabilem faciunt, uigiliae, meditatio et oratio, qua-
 rum adsiduitas et iugis intentio conferunt animae stabilem
 firmitatem. quae tamen alias nullo modo poterit adprehendi, 2
 nisi per operis non filargyriae, sed sacris coenobii usibus dedi-
 25 cati infatigabilem iugitatem omnes omnino sollicitudines et
 curae uitae praesentis prius fuerint abdicatae, ut ita illud

1 iuditio V et om. O palpatur V 2 degustatur V
 3 adque V mobiles V¹ 4 synaxeus V sinaxeos DO diuisa
 V 5 cum DX: dum VO 7 ipsius] pius D 8 adque VO
 10 dimittens V: emittens DOX mittens P furtuitis V recur-
 sibus D² 11 in eis OX potestatem V 14 nubis V
 formulae V 15 custodire V¹ fines D²: finis *rell. v* 16 ditione
ex dictione D consistat D¹O 17 pridie D² 19 iterari V
 21 faciunt 22 stabilem om. V 24 filargyriae (*ex filargiriam*) D
et O fylargyrie P phylargyriae X cenubii D didicati V dedi-
 cat* D 25 sollicitudinis V¹ 26 post abdicatae addunt Dr:
 atque in hanc solam obseruantiam defixerit se (se s. l. m. 2 D) tota
 mentis intentio: *similia Cuyckius in septem mss inuenerat*

apostolicum mandatum: sine intermissione orate possimus implere. parparum namque orat, quisquis illo tantum tempore quo genua flectuntur orare consuevit. numquam uero orat, quisquis etiam flexis genibus euagatione cordis qualicumque distrahitur. et idcirco quales orantes uolumus inueniri, tales nos esse oportet ante tempus orandi. necesse est enim mentem in tempore supplicationis suae de statu praecedente formari illisque eam cogitationibus orantem uel ad caelestia sublimari uel ad terrena demergi, quibus ante orationem fuerit inmorata. 10

3 Huc usque abbas Isaac adtonitis nobis secundam conlationem de orationis qualitate digessit. cuius doctrinam super illius praedicti uersiculi meditatione, quam uelut informationis loco ab incipientibus tradiderat retinendam, admirantes admodum et excolere tenacissime cupientes, utpote quam compendiosam ac facilem credebamus, difficiliorem satis ad obseruandum experti sumus quam illud studium nostrum, quo solebamus antea per omne scripturarum corpus absque ullius perseuerantiae uinculo uaria passim meditatione discurrere. constat igitur neminem prorsus ob inperitiam litterarum a perfectione cordis excludi nec rusticitatem obesse ad capessendam cordis atque animae puritatem, quae compendiosissime adiacet cunctis, si modo sanam et integram mentis intentionem iugi ad deum uersiculi huius meditatione seruauerint.

1 I Thess. 5, 17

1 intirmistione V 2 impleri D parparum D¹ 6 inuenire D¹ 11 *uerba* huc usque abbas *rubro colore depicta in V iam legi non possunt* 12 doctrina V 14 admodo V 15 utpote V 16 obseruandam D¹ 18 scribt. O obseruantiae DOXr 20 perfectionē D 21 capiscendam V capescendam OP
22 cordis atque om. OX 24 seruauerint ex seruarent D seruauerit O PX
Explicit conlatio (collatio P: om. D) abbatis isaac secunda de oratione VDOP Expl. conl. decima quae et ultima presentis uoluminis abbatis isaac de oratione X

IOHANNIS CASSIANI

CONLATIONVM PARS SECVNDA

SIVE

CONLATIONES XI—XVII.

- Σ = Sessorianus LV saec. VII—VIII.
 Π = Corbeiensis, post Sangermanensis, nunc Petropolitanus O. I. 4
saec. VII—VIII.
 \mathcal{T} = Sangallensis 576 saec. VIII.
 O = Parisinus 2170 saec. VIII.
 φ = cod. Prosperi Vindobonensis 397 saec. X.
Prosp. uel *Pr.* = Prosper contra Collatorem (Migne, tom. LI).
-

PRAEFATIO.

Cum uirtutem perfectionis uestrae, qua uelut magna quaedam luminaria in hoc mundo admirabili claritate fulgetis, multi sanctorum qui uestro erudiuntur exemplo uix queant
 5 aemulari, tamen uos, o sancti fratres Honorate et Eucheri, tanta illorum sublimium uirorum, a quibus prima anachoreseos instituta suscepimus, laude flammamini, ut unus quidem uestrum ingenti fratrum coenobio praesidens congregationem
 10 intuitu, illorum quoque patrum praeceptis optet institui, alter uero, ut etiam corporali eorundem aedificaretur aspectu, Aegyptum penetrare uoluerit, ut hanc quasi frigoris Gallicani rigore torpentem prouinciam derelinquens ad illas quas sol iustitiae proximus respicit terras, maturis uirtutum fructibus
 15 redundantes, uelut turtur castissimus transuolaret. necessario 2 hoc mihi uirtus caritatis extorsit, ut unius desiderio, alterius etiam labori consulens tam abruptum scribendi periculum non uitarem, dummodo et priori apud filios adderetur auctoritas et secundo tam periculosae nauigationis necessitas demere-
 20 retur. proinde quia fidei uestrae atque feruori nec illa instituta coenobiorum, quae duodecim libellis ad beatae memoriae episcopum Castorem quo potuimus sermone conscripsimus, nec decem conlationes in Scitiotica heremo conmorantium patrum,

Incepit praefatio II	Incipit praefatio O	<i>nihil inscriptum in</i>
Σ 6 tanto Σ	7 unusquisque O	8 praesedens II ¹
10 intuito II ¹	obtet O	11 edificetur O
17 abruptum O	18 aput ΣO	20 adque II ¹ , et sic semper
22 conscripsimus O		

quas praecipientibus sanctis Helladio et Leöntio episcopis
 utcumque digessimus, satisfacere potuerunt, nunc, ut etiam
 itineris nostri ratio cognoscatur, trium in alia heremo con-
 sistentium quos primos uidimus patrum septem conlationes
 pari conscriptas stilo uobis credidi consecrandas, quibus ea, 5
 quae de perfectione in praeteritis opusculis nostris obscurius
 3 forsitan comprehensa uel praetermissa sunt, suppleantur. si
 uero sanctam studii uestri sitim etiam haec satiare non qui-
 uerint, septem aliae conlationes, quae ad sanctos qui in Stoe-
 chadibus consistunt insulis emittendae sunt fratres, desiderium 10
 ut arbitror uestri ardoris explebunt.

1 elladio $\Sigma\Pi O$ 3 cognoscatur Π^1 et sic passim, item agnusco
 4 primus Π^1 8 quaerint Π^1 9 istoecadibus Σ stocadibus
 O 11 ut arbitror *om. Π* Finit (Finis Σ) praefatio. Incipit con-
 latio (lib. conlationum Σ) abbatis chaeremonis de perfectione $\Sigma\Pi$: *in*
utroque cod. capitula praemissa sunt praefationi Explicit pre-
 fatio O

XI.

CONLATIO ABBATIS CHAEREMONIS
PRIMA.

DE PERFECTIONE.

CAPITVLA.

- I. Descriptio Thenneseos oppidi.
 II. De episcopo Archebio.
 III. Descriptio heremi in qua conmorabantur Chaeremon,
 Nesteros et Ioseph.
 10 IIII. De abbate Chaeremone et excusatione eius super
 postulata doctrina.
 V. De responsione nostra contra excusationem eius.
 VI. Propositio abbatis Chaeremonis, quod tribus modis
 uitia uincantur.
 15 VII. Quibus gradibus ad sublimitatem caritatis possit
 ascendi et quae sit in ea stabilitas.
 VIII. Quantum excellant qui per caritatis affectum decli-
 nant a uitiiis.
 20 VIIII. Quod caritas non solum de seruis filios faciat, sed
 etiam imaginem dei ac similitudinem conferat.
 X. Quod perfectio caritatis sit pro inimicis orare, et
 quo indicio anima necdum purgata noscatur.

Capitula conlationes primae (conl. pr. om. Σ) abbatis chaeremonis de
 perfectione Σ II Incipit capitulatio O 6 descriptio O, *item infra*
 oppido II 7 archaebio II arcebio O 9 nesteros Σ nester O
 et om. Σ cf. cap. 3, 2 14 uocantur O 16 quare Σ 22 quo]
 quod Σ animae n. purgatae Σ

- XI. Interrogatio, cur affectum timoris et spei dixerit imperfectum.
 XII. Responsio de diuersitate perfectionum.
 XIII. De timore qui de caritatis magnitudine generatur.
 XIII. Interrogatio de consummatione castitatis. 5
 XV. Dilatio expositionis postulatae.

I. Cum in coenobio Syriae consistentes post prima fidei rudimenta succedentibus aliquatenus incrementis maiorem perfectionis desiderare gratiam coepissemus, statuimus confestim Aegyptum petere ac remotissima etiam Thebaidos heremo penetrata sanctorum plurimos, quorum gloriam fama per uniuersa diffuderat, si non aemulandi, saltem agnoscendi studio inuisere. igitur ad oppidum Aegypti, cui Thennesus nomen est, emensa nauigatione peruenimus. cuius accolae ita uel mari uel stagnis salsis undique circumluuntur, ut solis, quia terra deest, negotiationibus dediti opes atque substantiam nauali commercio parent, ita ut aedificiis cum uoluerint extruendis terra non suppetat, nisi de longinquo nauigiis adportetur.

II. Vbi cum aduenientibus nobis fauens desideriiis nostris diuinitas beatissimi atque praecipui uiri Archebi episcopi praestitisset aduentum, qui raptus de anachoretarum coetu et episcopus Panephyssi oppido datus tanta districtione omni aeuo suo propositum solitudinis custodiuit, ut nihil de praeteritae humilitatis tenore laxauerit aut de adiecto sibi honore

1 quur O 4 de om. ΠO: cf. XII, 5, tit., Inst. IIII, 43
 5 caritatis O 6 expositiones Π¹ postulatae. Finiunt capitula
 abbatis chaeremonis de perfectione (a. ch. de p. om. Π) ΣΠ Explicit
 capitulatio. Incipit conlatio sci ceremonis de perfectione O 7 Cum]
 incipit T, cuius primum folium deperditum est, praemissa inscriptione:
 Incipit collatio prima abbatis cheremonis de perfectione cenobiis si-
 riae O 11 plurimus Π¹ gloria Σ glorie famā O 12 saltem
 ΣΠ² 13 thennensus T 16 adque O 18 extruendis ΠT
 21 archaebi Σ archaee (-e) bii ΠTO 22 coeto Σ et om. O
 23 paneyissi Σ panephyssi ΠO phanephyssi T districtione ΣΠO

blanditus sit (non enim tamquam idoneum se ad istud officium testabatur adscitum, sed ut indignum ab illa anachoreseos disciplina querebatur expulsus, eo quod triginta et septem annis in eadem conmoratus ad puritatem tantae professionis
 5 nequaquam peruenire potuisset): hic igitur cum in supra dicta Thenneso, quo eum eligendi illic episcopi causa perduxerat, pie nos atque humanissime suscepisset, agnito desiderio nostro, quo sanctos patres etiam in ulterioribus Aegypti partibus inquirere desiderabamus: uenite, inquit, uidete interim 2
 10 senes haud longe a nostro monasterio consistentes, quorum ita et antiquitas in corporibus iam curuatis et sanctitas in ipso etiam fulget aspectu, ut uel sola contemplatio eorum magnam intuentibus possit conferre doctrinam: a quibus id, quod ego amissum doleo quodque tradere iam perditum nequeo,
 15 non tam uerbis quam ipso sanctae uitae discatis exemplo. credo autem inopiam meam hoc studio aliquatenus subleuandam, si inquirentibus uobis illam euangelicam margaritam, quam ipse non habeo, saltim prouidero ubi eam conmodius comparetis.

20 III. Sumpto itaque baculo et pera, ut illic cunctis uiam ingredientibus monachis moris est, ad ciuitatem nos suam, id est Panephsin itineris dux ipse perduxit: cuius terras, immo etiam contiguae regionis plurimam partem quondam opulentissimam (siquidem ex ea cuncta, ut fama est, in regio
 25 cibos subministrabantur) repentino terrae motu excussum mare transgressis limitibus occupauit atque ita conlapsis fere omnibus uicis opimas olim terras salsis paludibus supertexit, ut illud quod in psalmo spiritaliter decantatur: posuit

17 cf. Mt. 13, 45

28 Ps. 106, 33 sq.

1 istum Σ istut O 2 uelut $\Pi T O v$ 4 commemoratus Π^1
 6 theneso Σ thenneso T 9 anquirere Π^1 : at cf. XVIII, 9, 2.
Inst. VII, 11. X, 2, 4. inquit ΠO interim] iteneri Π
 10 haut $\Sigma \Pi$ aut O monastherio Σ 11 purgatis O 18 sal-
 tem ΣO 20 nulla distinctio in T sumto ΣO 22 panephsin Π^2 :
 panepysin Π^1 paneyisin Σ phanephsin T panefisis O 23 inmo Σ (*pas-*
sim) condam O 25 cibus Π^1 26 conlabsis $\Sigma \Pi$ fere Σ :
 ferme $\Pi T O v$ cf. XVII, 1 27 optimas T illut ΣO (*passim*)

flumina in desertum: et exitus aquarum in sitim. terram fructiferam in salsuginem, a malitia habitantium in ea, secundum litteram de illa putent regione
 2 praedictum. in his igitur locis multa in hunc modum oppida
 eminentioribus tumulis collocata fugatis habitatoribus suis 5
 eluies illa uelut insulas fecit, quae desideratam secedentibus
 sanctis solitudinem praebent, in quibus tres senes, id est
 Chaeremon, Nesteros et Ioseph, anachoretæ antiquissimi
 consistebant.

III. Itaque beatus Archebius primum nos perducere ad 10
 Chaeremonem maluit, quia et monasterio eius propior et
 duobus aliis prouectior esset aetate. nam cum centenarium
 uitae annum spiritu tantum alacer excessisset, ita dorsum
 eius temporis fuerat uetustate atque orationum iugitate cur-
 uatum, ut quasi in primaeuam redactus infantiam submissis 15
 2 ac protentis terra tenus manibus progredere-
 tur. huius igitur et uultum mirabilem et incessum pariter intuentes (siquidem
 defectis mortificatisque iam omnibus membris nequaquam
 censuram praeteritae districtio-
 nis amiserat) cum sermonem
 atque doctrinam suppliciter posceremus ac desiderium tantum 20
 spiritualium institutionum causam fuisse aduentus nostri pro-
 testaremur, grauius ille suspirans: quid uobis, ait, possum
 conferre doctrinae, cui inbecillitas senectutis ut rigorem
 pristinum relaxauit, ita loquendi quoque ademit fiduciam?
 3 quemadmodum enim docere praesumam quod ipse non facio, 25
 aut alium in eo instruam quod me iam uel minus uel tepi-
 dius exercere cognosco? ob quam rem nullum iuniorum mihi
 in hanc usque aetatem cohabitare permisi, ne exemplo meo

2 inhabitantium $\mathcal{T}Ov$	3 eam O	putent] pute ^v ter Π	5 suis
om. $\Pi\mathcal{T}Ov$	6 desiderata Σ	sedentibus O	8 ceremon O
ioseph \mathcal{T}	anachoritae O	10 III \mathcal{T}	archaebius Σ
luit Π^1	monasth. Σ	proprior ΣO	12 esset] es Σ
14 adque			
O	15 summissis ΠO	19 destructionis $\Sigma\Pi O$	20 adque O
suppliciar (?) Σ	in fin. uers.	21 causa Σ	22 agit O
23 in-			
becillitas Σ	25 quemadmodum Σ	28 hanc] ac Π^1	hac Π^2
O	aetate ΠO	quohabitare O	

alterius districtio relaxetur. numquam enim erit efficax instituentis auctoritas, nisi eam effectu operis sui cordi adfixerit audientis.

V. Ad haec nos non mediocri confusione compuncti ita respondimus: Licet sufficere nobis ad omnem instructionem debeat uel loci istius difficultas uel ipsa etiam solitaria adhuc uita, quam iuuentas quoque robusta uix tolerat, quae nos etiam te tacente satis abundeque instruunt atque compungunt, rogamus tamen ut taciturnitate paululum praetermissa ea nobis potius dignanter infundas, per quae hanc quam uidemus in te uirtutem non tam imitatione complecti quam admiratione possimus. nam etiamsi reuelatus tibi tepor noster inpetrare id quod expetimus non meretur, debet hoc saltem labor tanti itineris obtinere, quo huc de Bethleemitici coenobii rudimentis institutionis uestrae desiderio et profectus nostri amore properauimus.

VI. Tunc beatus CHAEREMON: Tria sunt, inquit, quae faciunt homines a uitiiis temperare, id est aut metus gehennae siue praesentium legum aut spes atque desiderium regni caelorum aut affectus boni ipsius amorque uirtutum. nam timor ita mali contagium legitur exsecrari: timor domini odit malitiam. spes etiam uitiorum omnium excludit incursum: non enim delinquent omnes qui sperant in eum. amor quoque ruinam non metuit peccatorum, quia caritas numquam cadit, et iterum: caritas operit multitudinem peccatorum. et idcirco beatus apostolus omnem salutis summam in istarum trium uirtutum consum-

21 Prov. 8, 13 23 Ps. 33, 23 25 I Cor. 13, 8
I Petr. 4, 8

1 districtio	ΠΟ	laxaretur	ΠΤΟv	4 IIII	Τ	6 athuc	Σ
(passim)	7 iuuentus	ΠΤv	iubentus	O	8 adque	O	9 paululum
Τ	12 ammiratione	Σ	13 hos	Π¹	14 saltem	ΣΠΟ	optinere
ΣΤ	blethemitici	Σ	bethlem.	O	15 choenobii	Σ	cenobi
17 V	Τ	inquit	ΠΤΟ	18 temperari	Τ	19 legum aut]	legorna
ut	Σ	20 boni]	homini	Π	21 execrari	ΠΟ	23 incursum
25 cooperit	O	26 iccirco	Σ	apostulus	Π¹	27 istorum	Σ

matione concludens nunc, inquit, manet fides, spes, caritas, tria haec. fides namque est quae futuri iudicii ac suppliciorum metu uitiorum facit contagia declinari, spes quae mentem nostram de praesentibus auocans uniuersas corporis uoluptates caelestium praemiorum expectatione contemnit, 5 caritas quae nos ad amorem Christi et spiritualium uirtutum fructum mentis ardore succendens, quidquid illis contrarium est, toto facit odio detestari. quae tria licet ad unum finem tendere uideantur (prouocant enim nos a rebus illicitis abstinere), magnis tamen excellentiae suae gradibus ab inuicem 10 3 disparantur. duo namque superiora proprie hominum sunt eorum qui ad profectum tendentes necdum affectum concepere uirtutum, tertium specialiter dei est et eorum qui in sese imaginem dei ac similitudinem receperunt. ille namque solus ea quae bona sunt nullo metu, nulla remunerationis gratia 15 prouocante, sed solo bonitatis operatur affectu. omnia enim, ut ait Salomon, operatus est dominus propter semet ipsum. suae namque bonitatis obtentu omnem bonorum copiam dignis indignisque largitur, quia nec fatigari iniuriis potest nec iniquitatibus hominum passibiliter permoueri, 20 semper scilicet manens perfecta bonitas inmutabilisque natura.

VII. Si quis igitur ad perfectionem tendit, de illo primo timoris gradu quem proprie diximus esse seruilem, de quo dicitur: cum omnia feceritis, dicite: quia serui inutiles sumus, ad altiorem spei tramitem gradu proficiente 25 conscendet, qui iam non seruo, sed mercenario comparatur, quia mercedem retributionis expectat et quasi de peccatorum absolute et poenali timore securus ac bonorum sibi operum conscius, licet placiti praemium uideatur expetere, tamen ad affectum illum filii, qui de paternae indulgentiae liberalitate 30

1 I Cor. 13, 13

16 Prov. 16, 4

24 Luc. 17, 10

1 inquit Π	manent $\Pi^2 \mathcal{T}v$	2 et caritas O	3 declinare
\mathcal{T} 5 exsp. Π	contempnit Π	6 karitas O	7 quidquid
Σ quicquid $\Pi^2 \mathcal{T}O$	illi O	8 testari Σ	11 *separantur Π
disparantur O	13 se Π	15 remunerationes Π^1	17 salamon Σ
(passim) solomon \mathcal{T}^1	18 suo O	20 commoueri \mathcal{T}	22 VI \mathcal{T}
23 timores Π^1	29 uidetur O		

confidens omnia quae patris sunt sua esse non ambigit, peruenire non potuit. ad quem etiam ille prodigus, qui cum 2 substantia patris etiam filii nomen amiserat, adspirare non audet dicens: iam non sum dignus uocari filius tuus: 5 post illas enim porcorum siliquas quarum ei satietas negabatur; id est uitiorum sordidos cibos, quia in semet ipsum reuersus et salutari timore conpunctus inmunditiam porcorum horrere iam coeperat ac dirae famis supplicia formidabat, uelut iam seruus effectus etiam mercennarii statum de mercede 10 iam cogitans concupiscit ac dicit: quanti mercennarii patris mei abundant panibus, et ego hic fame pereo. reuertar ergo ad patrem meum et dicam illi: pater, peccaui in caelum et coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus: fac me sicut 15 unum de mercennariis tuis. sed istam humilis paenitentiae uocem in occursum eius pater prosiliens maiore quam emissa fuerat pietate suscepit eumque non contentus minora concedere utroque gradu sine dilatione transcurso pristinae filiorum restituit dignitati. festinandum proinde etiam nobis 20 est, ut ad tertium filiorum gradum, qui omnia quae patris sunt sua esse credunt, per indissolubilem caritatis gratiam conscendentes caelestis illius patris imaginem ac similitudinem recipere mereamur et ad imitationem ueri illius filii proclamare possimus: omnia quae habet pater, mea sunt. 25 quod etiam de nobis beatus apostolus profitetur dicens: omnia uestra sunt, siue Paulus siue Apollo siue Cephas, siue mundus siue uita siue mors, siue praesentia siue futura: omnia uestra sunt. ad quam

4 Luc. 15, 19

10 l. c. 17—19

24 Ioh. 16, 15

25 I Cor. 3, 22

1 uenire \mathcal{T} 4 post tuus addunt $\Pi\mathcal{T}Ov$: fac me sicut unum de mercennariis tuis: quae uerba hic minus quadrare, infra autem recte posita esse manifestum est 5 siliquas O ei] et Π 6 id est umorum sordibus Π 8 horrere O tam Π^1 10 quantum Π^1 11 et om. Π 14 tuus] tus O 15 ista Π ad istam \mathcal{T} patientiae Π 16 uoce Π^2 18 dilectione O 20 qui] quia Π^1 27 cefhas Σ cefas Π chefas O hic mundus \mathcal{T} 28 omnia enim uestra \mathcal{T} *Vulg.*

similitudinem etiam saluatoris praecepta nos prouocant: estote, inquit, uos perfecti, sicut et pater uester caelestis perfectus est. in illis enim nonnumquam solet interrumpi bonitatis affectus, cum aliquo uel tepore uel laetitia uel oblectatione uigor animi relaxatus aut metum ad 5
5 praesens gehennae aut desiderium subtrahit futurorum. et est quidem in illis gradus cuiusdam profectus inbuens nos, ut dum uel poenarum metu uel praemiorum spe incipimus uitia declinare, ad caritatis gradum transire possimus, quia timor, inquit, non est in caritate, sed perfecta 10
caritas foras mittit timorem: quoniam timor poenam habet, qui autem timet non est perfectus in caritate. nos ergo diligamus, quia deus prior 6
6 dilexit nos. non ergo aliter ad illam ueram perfectionem conscendere poterimus, nisi, quemadmodum nullius alterius 15
nisi nostrae salutis gratia prior nos ille dilexit, ita eum nos quoque nullius alterius rei nisi sui tantum amoris dilexerimus obtentu. quamobrem studendum nobis est, ut de hoc timore ad spem, de spe ad caritatem dei uel ipsarum uirtutum amorem perfecto mentis conscendamus ardore, ut transmigrantes 20
in affectum boni ipsius immobiliter, quantum humanae possibile est naturae, quod bonum est retentemus.

VIII. Multum namque differt inter eum qui metu gehennae uel spe retributionis futurae uitiorum in se extinguit incendia, et eum qui diuinae caritatis affectu ipsam malitiam et in- 25
munditiam perhorrescit ac puritatis possidet bonum amore tantum ac desiderio castitatis, nec iam remunerationem futurae promissionis aspiciens, sed praesentis boni delectatus conscientia agit omnia non contemplatione poenarum, sed 2
2 delectatione uirtutum. hic namque status nec submotis 30

2 Mt. 5, 48

10 I Ioh. 4, 18—19

1 etiam similitudinem <i>TOr</i>	2 inquit <i>II T¹</i>	et uos <i>II T O v</i>
6 gehennae <i>O</i>	7 in <i>om. O</i>	10 inquit <i>II T¹</i>
15 quemadmodum <i>Σ</i>	alterius rei nisi <i>O</i>	20 amore <i>Σ</i>
damus <i>T</i>	23 VII <i>T</i>	27 ac] et <i>II c</i>
bonis <i>II¹</i>	30 summotis <i>II O</i>	28 promissiones <i>II¹</i>
		ascen-

cunctorum hominum testimoniis abuti occasione peccati nec occultis cogitationum uiolari oblectationibus potest, dum affectum uirtutis ipsius medullitus retinens, quidquid illi contrarium est, non solum corde non recipit, uerum etiam summo detestatur horrore. aliud namque est praesenti bono quempiam delectatum odio habere uitiorum carnisue contagia, aliud futurae remunerationis intuitu illicitas concupiscentias refrenare, aliudque est praesens metuere detrimentum et aliud futurum formidare supplicium. postremo multo maius est propter bonum ipsum a bono nolle discedere, quam propter metum mali malis non praebere consensum. in illo enim uoluntarium bonum est, in isto uero uelut coactum et tamquam nolenti uiolenter extortum uel metu supplicii uel cupiditate praemiorum. nam qui timoris obtentu a uitiorum abstinet blandimentis, adempto timoris obstaculo rursus ad illud quod diligit reuertetur et ob id nec stabilitatem boni iugiter obtinebit, sed ne ab inpugnatione quidem aliquando requiescet, quia nec firmam ac perpetuam pacem castimoniae possidebit. ubi enim est inquietudo bellorum, non possunt non etiam uulnerum interuenire discrimina. necesse est enim quempiam in conflictu situm, quamuis bellator sit ac fortiter dimicans letalia aduersariis uulnera frequenter infligat, nonnumquam tamen hostili mucrone perstringi. qui uero superata inpugnatione uitiorum pacis iam securitate perfruitur et transiit in ipsius uirtutis affectum, iugem statum illius boni cuius iam totus est retentabit, quia damno intimae castitatis nihil credit esse damnosius. nec enim carius ac pretiosius quicquam praesenti iudicat puritate, cui poena grauis est uel uirtutum pernicioosa transgressio uel ipsius uitii uirulenta contagio. huic, inquam, nec reuerentia humanae praesentiae

1 occasione Π	2 oculis Σ	3 quidquid Σ (<i>passim</i>)	quicquid
\mathcal{PO}	5 aliud O	7 aliud O , <i>item infra</i>	9 iudicium O
multum Π	12 uelud T^1	15 adempto ΣO	16 reuertitur Π
17 opt. Σ	ne] nec Π	18 requiescit Π	castimoniae Π
19 possedebit Π^1	21 positum \mathcal{PO}	22 aduersarius Π^1	23 pre-
stringi O	25 transiet O	27 ac] aut T	28 quicquam O
puritatem Σ	29 pernit. Π		

quicquam adiciet honestatis nec minuet solitudo, sed ubique secum semperque circumferens arbitram non solum actuum, sed etiam cogitationum suarum conscientiam illi potissimum studere contendet, quam nec circumueniri nec falli nec subterfugere se posse cognoscit. 5

VIII. Quem statum si quis de adiutorio dei, non de studii sui labore praesumens meruerit possidere, de condicione serui, in qua timor est, et mercennaria spei cupiditate, in qua non tam bonitas largientis quam praemium retributionis expetitur, in adoptionem incipiet transire filiorum, ubi iam non 10 timor, non cupiditas, sed illa caritas quae numquam cadit iugiter perseuerat. de quo timore et caritate quosdam increpans dominus quid cui personae conueniret ostendit: filius honorat patrem, et seruus dominum suum timet: et si 15 dominus ego sum, ubi est timor meus? necesse est enim timere eum qui seruus est, quia si sciens uoluntatem domini sui fecerit digna plagis, uapulabit multis. per hanc itaque caritatem quisque ad imaginem dei similitudinemque peruenerit, bono iam propter boni ipsius delecta- 20 bitur uoluptatem, ac similem quodammodo possidens patientiae ac lenitatis affectum nullis deinceps peccantium uitii irascetur, sed ueniam potius infirmitatibus eorum condolens atque compatiens inplorabit, seque reminiscens tamdiu similium passionum stimulis inpugnatum, donec miseratione domini saluaretur, 25 nec suo eruditum studio ab inpugnatione carnali, sed dei protectione saluatum, non iracundiam, sed misericordiam errantibus intellet inpendendam, illum uersiculum ad deum

11 cf. I Cor. 13, 8

13 Mal. 1, 6 (LXX)

17 Luc. 12, 47

1 minus <i>Π</i> ¹	2 semper <i>O</i>	4 contendit <i>Πv</i>	quem <i>TOv</i>
nec post quam <i>om. Π</i>	5 cognosceat <i>Π</i>	6 VIII <i>T</i>	7 con-
dit. <i>ΠT</i>	8 quā <i>Π</i>	13 filius inquit <i>T</i>	14 dñs <i>Σ</i>
<i>om. ΠTO: cf. cap. 13, 4</i>	15 et post meus <i>om. Σ</i>	17 si <i>om.</i>	
<i>Π</i>	18 sui non <i>ΠT</i>	sui et <i>O</i>	multis] paucis <i>O</i>
<i>Π</i>	21 uoluptate <i>Π</i>	uoluntatem <i>T</i>	simile <i>Σ</i>
<i>O</i>	28 dominum <i>T</i>		quodammodo

cum omni cordis tranquillitate decantans: tu dirupisti
 uincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis, et:
 nisi quia dominus adiuuit me: paulo minus habita-
 uerat in inferno anima mea. et in hac mentis humili- 3
 5tate consistens poterit etiam euangelicum illud perfectionis
 explere mandatum: diligite inimicos uestros, bene
 facite his qui oderunt uos, et orate pro perse-
 quentibus et calumniantibus uos. et ita ad illud prae-
 mium quod subiungitur merebimur peruenire, per quod non
 10 solum imaginem dei et similitudinem praeferamus, uerum
 etiam filii nuncupemur: ut sitis, inquit, filii patris uestri
 qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super
 bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos.
 quem affectum beatus Iohannes adsecutum se esse cognoscens
 15 ait: ut fiduciam habeamus in die iudicii, quia sicut
 ille est et nos sumus in hoc mundo. in quo enim in- 4
 firma et fragilis humana natura esse, sicut ille est, potest,
 nisi si in bonos et malos, iustos et iniustos ad imitationem
 dei placidam semper sui cordis extenderit caritatem, et ut
 20 bonum propter boni ipsius operetur affectum, perueniens ad
 illam ueram adoptionem filiorum dei, de qua idem beatus
 apostolus ita pronuntiat: omnis qui natus est ex deo
 peccatum non facit, quia semen ipsius in eo est,
 et non potest peccare, quoniam ex deo natus est,
 25 et iterum: scimus quoniam omnis qui natus est ex
 deo non peccat, sed generatio dei conseruat eum,
 et malignus non tangit eum? quod intellegendum est 5

1 Ps. 115, 16—17 3 Ps. 93, 17 6 Mt. 5, 44 11 l. c.
 45 15 I Ioh. 4, 17 22 l. c. 3, 9 25 l. c. 5, 18

1 tranquillitate decantatus Π 2 hostiam] sacrificium O 6 ini-
 micus Π^1 8 uobis Υ 9 subiungiter Π merebimur ΣO :
 mirebitur Π^1 merebitur $\Pi^2 \Upsilon$ 11 noncup. Π^1 inquit Π
 12 quia Π^1 (ante solem) 13 bonus et malus Π^1 malos et bonos
 O 14 iohannis Π^1 ihoannes adsequutum O 15 diem O
 17 est *eras. in O* 18 si *om. TO* bonos it Σ malus iustus
 et iniustus $\Sigma \Pi^1$ 19 placitam O extendit O 22 ita *om.*
 O 24 quoniam] quia Υ

non de omni genere peccatorum, sed de capitalibus tantum criminibus dici. a quibus se quisquis extrahere atque emundare noluerit, pro illo in alio loco praedictus apostolus ne orari quidem debere pronuntiat qui scit, inquit, fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petet, et 5 dabit ei uitam, peccantibus non ad mortem. est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget. ceterum de illis quae pronuntiantur non esse ad mortem, a quibus etiam hi qui fideliter Christo deseruiunt, quantalibet semet ipsos circumspectione custodiant, immunes esse non 10 possunt, ita dicitur: si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos decipimus et ueritas in nobis non est, et iterum: si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum et uerbum eius non 6 est in nobis. impossibile namque est quemlibet sanctorum 15 non in istis minutiis, quae per sermonem, per cogitationem, per ignorantiam, per obliuionem, per necessitatem, per uoluntatem, per obreptionem admittuntur, incurrere. quae licet ab illo peccato quod ad mortem esse dicitur aliena sint, culpa tamen ac reprehensione carere non possunt. 20

X. Cum ergo quis hunc quem praediximus bonitatis affectum et imitationem dei fuerit adsecutus, tunc uisceribus dominicae longanimitatis indutus pro persecutoribus quoque suis orabit similiter dicens: pater; ignosce eis: non enim sciunt quid faciunt. ceterum euidentis indicium est animae necdum 25 uitiorum faecibus eliquatae in criminibus alienis non affectu

4 l. c. 16 11 l. c. 1, 8 13 l. c. 10 24 Luc. 23, 34

4 orare Π	deberi Σ	5 petat pro eo O	6 dabitur ei uita* Π, et ita T a m. 2
7 rogent T	9 hii ΣΠT'O	10 ipso O	11 quoniam ΠT'Ov
12 decipimus Σ: seducimus ΠT'Ov	13 quoniam T Vulg.	14 faciemus T	16 in om. Σ
15 peccabimus O	17 per non uoluntatem O	18 per uol. per obrept.] per obreptionem per somnum T	19 alienati sint O
20 reprehensionem O	21 VIII T	22 ex imitatione T	23 persecutoribus O
24 orauit Σ	26 fecibus ΠT'O		

miseri cordiae condolere, sed rigidam iudicantis tenere censuram. nam quemadmodum perfectionem cordis poterit obtinere is, qui non habet illud quo apostolus plenitudinem legis consummari posse signavit alterutrum, inquit, onera uestra portate, et sic adimplebitis legem Christi, sed nec illam uirtutem possidet caritatis, quae non irritatur, non inflatur, non cogitat malum, quae omnia suffert, omnia sustinet? iustus enim miseretur animas pecorum suorum: uiscera autem inpiorum sine misericordia. ideoque isdem uitiiis monachum subiacere certissimum est, quae in alio inclementi atque inhumana seueritate condemnat. rex enim rigidus incurret in mala, et qui obturat aures suas ne audiat infirmum, et ipse inuocabit, et non erit qui exaudiat eum.

XI. GERMANVS: Potenter quidem atque magnifice de perfecta dei caritate dissertum est. uerumtamen illud nos permouet, quod, cum eam tanta laude praetuleris, timorem dei et spem retributionis aeternae imperfecta esse dixisti, cum utique multo aliud uideatur de eis propheta sensisse dicens: timete dominum omnes sancti eius: quia nihil deest timentibus eum, et iterum in obseruandis iustificationibus dei retributionis se contemplatione fateatur exercitum inclinaui, inquit, cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum, propter retributionem. et apostolus fide, inquit, Moyses grandis factus ne-

4 Gal. 6, 2 6 I Cor. 13, 4—7 8 Prov. 12, 10 (LXX)
 12 Prov. 13, 17 (LXX) 13 Prov. 21, 13 (LXX) 21 Ps. 33, 10
 24 Ps. 118, 112 26 Hebr. 11, 24—26

2 quemammodum Σ opt. Σ his $\Sigma\Pi^1O$ 3 quod Πv
 illud quoque quod O consummare Πv 5 in (im-) plebitis Π
 \mathcal{TO} : cf. XVI, 23 7 quae om. Σ : cf. III, 7, 11 8 autem
 miseratur \mathcal{T} 9 peccatorum \mathcal{T} 10 sunt post misericordia add.
 \mathcal{T} hisdem ΠO monacum O 11 adque O 12 incurrit
 Π incidet \mathcal{T} 13 obdurat \mathcal{T} 14 inuocauit Σ 16 X \mathcal{T}
 20 aliud O 21 quoniam \mathcal{TO} 23 fatetur \mathcal{T} exercitatum
 $\Pi^2 v$ 26 inquit O

gavit se esse filium filiae Pharaonis, magis eligens adfligi cum populo dei quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias aestimans thesauris Aegyptiorum inproperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem. quo-
 modo ergo imperfecta esse credenda sunt, cum et beatus Daud retributionis obtentu iustificationes domini se fecisse gloriatur, et legislator praemia futura prospiciens spreuisse adoptionem regiae dignitatis et adflictionem dirissimam thesauris Aegyptiorum praetulisse dicatur? 10

XII. CHAEREMON: Pro statu atque mensura uniuscuiusque mentis scriptura diuina ad diuersos perfectionum gradus arbitrii nostri prouocat libertatem. nec enim poterat uniformis omnibus perfectionis corona proponi, quia nec omnium una uirtus aut uoluntas aut feruor est, et idcirco ipsarum
 quodammodo perfectionum diuersos ordines diuersasque men-
 suras sermo diuinus instituit. quod ita esse euangelicarum
 quoque beatitudinum uarietas euidenter ostendit. licet enim
 beati dicantur quorum sunt regna caelorum, et beati qui
 possidebunt terram, et beati qui consolationem recipient, et
 beati qui saturitate potentur, tamen multum credimus inter-
 esse inter habitationem regni caelorum et possessionem illius
 quaecumque est terrae, et inter perceptionem consolationis et
 plenitudinem saturitatemque iustitiae, multumque distare
 inter illos qui misericordiam consequentur et illos qui glori-
 osissima uisione dei perfrui merebuntur. alia enim gloria
 solis, et alia gloria lunae, et alia gloria stellarum: stella enim a stella differt in gloria. ita 25

19 cf. Mt. 5, 3 sqq.

26 I Cor. 15, 41—42

1 faraonis <i>ΠΟ</i>	3 ioc. <i>Π</i>	4 existimans <i>ΠΤΟ</i>	thensauris
<i>Π</i> 6 sunt] est <i>Πν</i>	11 XI <i>Τ</i>	ceremon <i>Ο</i>	12 perfecti-
onis <i>Τ</i> 14 omnium] omnibus <i>ΤΟ</i>	16 quodammodo <i>Ο</i>	diuer-	
sas origines <i>Τ</i>	20 consolationem <i>Π</i>	21 saturitatem <i>Ο</i>	
25 gloriosissimam uisionem <i>Ο</i>	27 gloriae lunae <i>Σ</i>	lune alia gloria	
<i>Τ</i> 28 ab <i>ΠΟ</i>	stilla <i>Π'</i>	in gloriam <i>Τ</i>	

et resurrectio mortuorum. cum igitur iuxta hunc modum scriptura diuina timentes deum laudet et dicat: beati omnes, qui timent dominum, et plenam per hoc illis beatitudinem repromittat, iterum tamen dicit: timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem: quoniam timor poenam habet, qui autem timet non est perfectus in caritate. et rursus, cum 4 seruire deo gloriosum sit et dicatur: seruite domino in timore, et: magnum tibi est uocari seruum meum, 10 et: beatus seruus ille, quem cum uenerit dominus suus inueniet sic facientem, tamen ad apostolos dicitur: iam non dico uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus suus: uos autem dico amicos, quia omnia quaecumque audiui a patre nota feci uobis, 15 et iterum: uos amici mei estis, si feceritis ea quae praecipio uobis. uidetis ergo perfectionum gradus esse di- 5 uersos et de excelsis ad excelsiora nos a domino prouocari ita, ut is qui in timore dei beatus et perfectus extiterit, ambulans sicut scriptum est de uirtute in uirtutem et de perfectione 20 ad aliam perfectionem, id est de timore ad spem mentis alacritate conscendens, ad beatiorum denuo statum, quod est caritas, inuitetur, et qui fuerit fidelis seruus ac prudens, ad amicitiae sodalitatem et adoptionem transeat filiorum. se- 6 cundum hunc ergo sensum nostra quoque est intellegenda 25 sententia: non quo contemplationem perpetuae illius poenae uel beatissimae retributionis quae repromittitur sanctis nullius pronuntiemus esse momenti, sed quia, cum sint utiles et

2 Ps. 127, 1	4 I Ioh. 4, 18	8 Ps. 2, 11	9 Esai.
49, 6 (LXX)	10 Mt. 24, 46	12 Ioh. 15, 14—15	15 l. c. 13
19 Ps. 83, 8	22 Mt. 24, 45	23 cf. Gal. 4, 5	

1 post mortuorum in <i>T</i> cap. 12 incipit	4 non est timor <i>T</i>
7 rursū <i>O</i>	11 inuenerit <i>TOv</i>
apostolus <i>II</i> ¹	12 uos <i>om.</i> <i>O</i>
meo nota <i>TO</i>	13 suus] eius <i>T</i>
extiterat <i>II</i>	14 patre
extiterit <i>T</i>	15 quae ego <i>O</i>
19 scribturn <i>O</i>	16 praecepi <i>T</i>
24 ergo <i>om.</i> <i>T</i>	17 his <i>II</i> ¹ <i>O</i>
25 contemplatione <i>O</i>	18 uirtutibus <i>O</i>
	19 promittitur <i>O</i>

sectatores suos ad initia beatitudinis introducant, caritas rursum, in qua plenior fiducia perpetuumque iam gaudium est, adsumens eos de timore seruili et mercennaria spe ad dilectionem dei et adoptionem transferet filiorum et quodammodo perfectiores faciet de perfectis. multae enim ait saluator 5 mansiones sunt apud patrem meum, et licet omnia astra esse uideantur in caelo, inter claritatem tamen solis et lunae atque luciferi ceterarumque stellarum multa distantia 7 est. et idcirco beatus apostolus non solum timori ac spei, sed etiam cunctis charismatibus, quae magna ac mirifica 10 habentur, eam praefrens supra modum excellentiorem omnibus uiam caritatis ostendit. nam cum uellet expleto omni catalogo spiritalium charismatum uirtutum eius membra describere, ita praefatus est: et adhuc supra modum excellentiorem uobis uiam demonstro. si linguis 15 hominum loquar et angelorum, et si habuero prophetiam et nouerim mysteria omnia et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et tradidero corpus meum 20 ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. uidetis ergo nihil pretiosius, nihil perfectius nihilque sublimius et ut ita dixerim nihil caritate perennius inueniri. siue enim prophetiae, euacuabuntur: siue linguae, cessabunt: siue scientia, destruetur. cari- 25 tas autem numquam excidet, sine qua non solum illa praecellentissima charismatum genera, sed etiam martyrii ipsius gloria euacuatur.

5 Ioh. 14, 2 7 cf. I Cor. 15, 41 14 I Cor. 12, 31. 13, 1—3 24 l. c. 13, 8

1 spectatores <i>Π</i>	karitas <i>O</i>	rursus <i>O</i>	2 iam <i>om.</i> <i>Σ</i>
3 delectationem <i>T</i>	4 transferat <i>T</i>	quodammodo <i>O</i>	5 faciat
<i>O</i> 6 apud <i>ΣO</i>	8 luna adque <i>O</i>	stillarum <i>Π¹</i>	9 iccirco
<i>Σ</i> 13 catalogo <i>O</i>	carism. <i>ΣO</i>	15 uiam uobis <i>TO, ut est</i>	
<i>XV, 2, 2</i>	16 prof. <i>Π</i>	17 mist. <i>O</i>	19 cibus <i>Π¹</i>
deest <i>O</i>	24 inueniri <i>Π¹</i>	prof. <i>ΠO</i>	22 pro-
<i>Π²</i> excidit <i>T¹</i>	27 carism. <i>O</i>	martirii <i>O</i>	25 distr. <i>Π¹</i>
			26 excedet
			28 uacuatur <i>ΠT^v</i>

XIII. Quisquis igitur huius fuerit caritatis perfectione fundatus, necesse est ut ad illum sublimiorem caritatis timorem gradu excellentiore conscendat, quem non poenarum terror nec cupido praemiorum, sed amoris generat magnitudo, 5 quo uel filius indulgentissimum patrem uel frater fratrem uel amicum amicus uel coniugem coniunx sollicito reueretur affectu, dum eius non uerbera neque conuicia, sed uel tenuem amoris formidat offensam atque in omnibus non solum actibus, uerum etiam uerbis adtonita semper pietate distenditur, ne 10 erga se quantulumcumque feruor dilectionis illius intepescat. cuius timoris magnificentiam unus prophetarum eleganter 2 expressit diuitiae, inquit, salutis sapientia et scientia: timor domini ipse thesaurus eius. non potuit timoris istius dignitatem ac meritum magis euidenter expri- 15 mere, quam ut diuitias salutis nostrae, quae in uera sapientia dei scientiaque consistunt, diceret nisi a timore domini non posse seruari. ad hunc igitur metum non peccatores, sed sancti propheticis inuitantur eloquiis dicente psalmographo: timete dominum omnes sancti eius: quia nihil de- 20 est timentibus eum. qui enim hoc timore dominum 3 metuit, perfectioni eius certum est nihil deesse. nam de illo timore poenali euidenter Iohannes apostolus dicit: qui timet non est perfectus in caritate, quia timor poenam habet. multa ergo distantia est inter istum timorem cui 25 nihil deest, qui sapientiae scientiaque thesaurus est, et illum imperfectum, qui principium sapientiae nuncupatur qui- que poenam in sese continens de perfectorum cordibus superueniente plenitudine caritatis extruditur. timor enim non

12 Esai. 33, 6 19 Ps. 33, 10 22 I Ioh. 4, 18 26 Ps. 110, 10 28 I Ioh. 4, 18

1 *nulla distinctio in T* in huius *ΠΤΟv* 5 quod *O* fra-
 trem frater *ΠΤv* 6 amicus amicum *O* coniunx *ΤΟ* reuerentur
O 7 conuincia *O* 8 adque *O* 9 uerbis *om. T* 11 prof.
Π 14 ipsius *O* expremere *Π'* 16 dei et scientiaque (que
del. m. 2) Π domini] dei *Σ* 18 prof. *Π* psalmografo
ΣΟ 22 iohannis *Π* 24 iustum *Σ* 25 sapientia scientiaque
O 27 se *O*

est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit
 4 timorem. et re uera si principium sapientiae in timore
 consistit, quae erit eius nisi in Christi caritate perfectio,
 quae illum in sese perfectae dilectionis continens metum non
 iam principium, sed thesaurus sapientiae et scientiae nuncu- 5
 patur? et idcirco duplex timoris est gradus. unus incipientium,
 id est eorum qui adhuc sub iugo et terrore seruili sunt, de
 quo dicitur: et seruus dominum suum timebit, et in
 euangelio: iam non dico uos seruos, quia seruus
 5 nescit quid faciat dominus suus. et ideo seruus, 10
 inquit, non manet in domo in aeternum, filius
 manet in aeternum. inuit enim nos ut ab illo poenali
 metu ad caritatis plenissimam libertatem et amicorum filio-
 rumque dei fiduciam transeamus. denique beatus apostolus,
 qui seruilem illum timoris gradum olim caritatis dominicae 15
 uirtute transcenderat, inferiora despiciens maioribus se ditatum
 bonis a domino profitetur. non enim, inquit, dedit nobis
 deus spiritum timoris, sed uirtutis et dilectionis
 6 et sobrietatis. eos etiam, qui perfecta caelestis illius
 patris dilectione flagrabant quosque ex seruis filios adoptio 20
 diuina iam fecerat, hoc adhortatur eloquio: non enim ac-
 cepistis spiritum seruitutis iterum in timore,
 sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clama-
 mus Abba pater. de hoc etiam metu, cum illum septi-
 formem spiritum propheta describeret, quem in homine illo 25
 dominico secundum incarnationis dispensationem descendisse

8 Mal. 1, 6 (LXX) 9 Ioh. 15, 14 10 l. c. 8, 35
 17 II Tim. 1, 7 21 Rom. 8, 15

1 foris O	4 in se semper perfectae O	5 thesaurus II te-
saurus O	noncup. II ¹	sunt om. O
O uos seruus II ¹	7 est sub O	9 dicam
II O	10 faciet O	suus] eius T
13 filiorum O	14 fiducia Σ	11 inquit
16 transcend. O	17 donis T	apostulus II ¹
18 disp. II	19 inquit T ¹ O	16 tra-
19 II ¹	20 dilectionis II	scend. O
21 O	fraglabant O	21 adhurt. II ¹ adort.
accipistis O	23 adopt. filiorum T ^v	24 illam (illa O)
septiformem spiritus sancti gratiam II T O v	25 profeta O	quam
T ²	26 incarnationes II ¹	discendisse III ¹

non dubium est, dixissetque: et requiescet super eum spiritus domini: spiritus sapientiae, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiae, et pietatis, nouissime uelut quiddam praecipuum intulit dicens: et replebit eum spiritus timoris domini. in quo primitus illud est diligentius intuendum, 7 quod non dixerit 'et requiescet super eum spiritus timoris domini', sicut de illis prioribus dixerat, sed replebit, inquit, eum spiritus timoris domini. tanta enim ubertatis eius 10 est magnitudo, ut, quem semel sua uirtute possederit, non partem, sed totam eius occupet mentem. nec inmerito. illi etenim quae numquam excidet cohaerens caritati non solum replet, sed etiam perpetua et inseparabili eum quem ceperit possidet iugitate, nullis laetitiae temporalis uel uoluptatum 15 oblectationibus inminutus: quod nonnumquam illi qui foras mittitur timori euenire consuevit. hic est igitur perfectionis 8 timor, quo homo ille dominicus, qui non solum redimere humanum genus, sed etiam praebere uenerat perfectionis formam atque exempla uirtutum, repletus fuisse narratur. 20 illum enim seruilem suppliciorum timorem uerus dei filius, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, habere non potuit.

XIIII. GERMANVS: Quia de perfectione caritatis sermo digestus est, uolumus etiam de castitatis fine aliqua liberius 25 sciscitari. non enim ambigimus illud praecelsum fastigium caritatis, per quam, sicut huc usque dissertum est, ad imaginem dei similitudinemque conscenditur, sine castitatis perfectione

1 Esai. 11, 2 5 1. c. 3 12 I Cor. 13, 8 15 cf. I Ioh. 4, 18 21 I Pet. 2, 22

1 dixissetque Σ 4 uelud \mathcal{T} 5 repleuit ΣO $\widetilde{\text{spu}} O$
 8 dei O repleuit Σ inquit \mathcal{T} : om. Π , in quo est ras. 2 litt.
 9 $\widetilde{\text{spu}} O$ eius est ubertatis O 12 quohrens O caritate Π^1
 13 coeperit $\Pi\mathcal{T}$ 14 nullus Σ nullius \mathcal{T} 15 foris O
 17 quod] quod O 19 adque O 20 supplicii O 23 XIII \mathcal{T}
 quoniam $\Pi\mathcal{T}O$: cf. VIII, 20. XVIII, 7 24 degestus Π^1 25 exciscitari Σ illū O 26 desertum Π^1

subsistere omnino non posse: sed utrum ita eius possit perpetuitas obtineri, ut numquam libidinis titillatio integritatem nostri cordis infestet, et ita ualeamus ab hac passione carnali in carne degentes peregrinari, ut numquam incentiuorum aestibus aduramur, uolumus edoceri. 5

XV. CHAEREMON: Summae quidem beatitudinis ac singularis est meriti ita istum per quem domino cohaeremus affectum uel discere iugiter uel docere, ut meditatio eius secundum psalmographi sententiam omnes uitae nostrae dies noctesque consumat et mentem nostram insatiabiliter esurientem siti-¹⁰ entemque iustitiam caelestis huius cibi perpetua ruminacione sustentet. sed consulendum est etiam iumento corporis nostri secundum benignissimam saluatoris nostri prouidentiam, ne deficiat in uia: spiritus enim promptus, caro autem infirma. quae etiam nunc uel exigui cibi perceptione cu-¹⁵ randa est, ut post refectionem eius etiam ad ea quae desideratis diligentius indaganda mentis quoque addatur intentio.

9 cf. Ps. 1, 2

13 cf. Mt. 15, 32

14 Mt. 26, 41

2 opt. Σ	nonquam Π^1	integritate Π	3 ab] ad Π^1
infestatione Υ	6 XIII Υ	ac. om. Π	9 psalmografhi Σ
psalmografi O	10 consūmet O	14 deficient in uiam O	
enim] quidem O	promptus ΣO	17 Explicit conlatio (conl. om. Σ : conl. prima O) abbatis chaeremonis de perfectione $\Sigma\Pi\Upsilon O$ (deo gratias <i>add.</i> O) Incipit eiusdem (senis <i>add.</i> O) secunda de castitate. Capitula (conlationis secundae abbatis <i>add.</i> Π) chaeremonis de castitate $\Sigma\Pi$ In- cipit capitula conlationis eiusdem de castitate Υ Incipit capitulatio O	

XII.

CONLATIO ABBATIS CHAEREMONIS
SECUNDA.

DE CASTITATE.

CAPITVLA.

- 5
- I. Verba abbatis Chaeremonis de castitate.
 II. De corpore peccati et membris eius.
 III. De mortificatione fornicationis et inmunditiae.
 10 IIII. Quod ad obtinendam castimoniae puritatem non
 sufficiat humani laboris intentio.
 V. De utilitate inpugnationis quae nobis de incentiuorum
 aestibus generatur.
 VI. Quod patientia ardorem fornicationis extinguat.
 VII. De differentiis et gradibus castitatis.
 15 VIII. Quod de natura castitatis et effectu eius inexperti
 tractare non possint.
 VIIII. Interrogatio, an corporis motum etiam dormientes
 possimus euadere.
 X. Responsio, quod per somnum accidens carnis con-
 20 motio non officiat castitati.
 XI. Quod multum intersit inter continentiam et casti-
 tatem.

6 de castitate *om.* O 7 et de O 9 optin. ΣT 11 de
ante incentiuorum *om.* II 12 generantur ΠO 14 differentiis
 Π¹ 15 castitatis effectibus inexpertes O 18 possumus O
 19 accedens T carnes Π¹ 20 non *om.* II 21 interest O

- XII. De mirabilibus quae peculiariter in suis sanctis dominus operatur.
- XIII. Quod soli qui experiuntur agnoscant dulcedinem castitatis.
- XIIII. Interrogatio de continentiae qualitate et temporis modo, in quo castitas perfici possit.
- XV. Responsio, intra quod tempus possibilitas castitatis possit agnosci.
- XVI. De fine ac remedio castitatis.

I. Refectione transacta, quae doctrinae cibum desiderantibus nobis onerosa magis uisa est quam iucunda, cum ilico nos promissi sermonis debitum senex expectare sensisset, grata, inquit, est mihi non solum adtonita ad descendum uestrae mentis intentio, sed etiam disciplina propositae quaestionis. rationabilis enim re uera interrogationis a uobis ordo seruatus est. necesse est enim ut tam excelsae plenitudinem caritatis inmensa illa perfectae atque perpetuae castimoniae praemia consequantur parque sit gaudium in tanta parilitate palmarum. tanta enim sibi societate foederantur, ut unā absque altera nequeat possideri. hoc igitur propositio uestra complexa est, ut utrum ignis ille concupiscentiae, cuius haec caro uelut insitum sentit ardorem, ad plenum possit extingui, disputatione simili panderemus. de quo primum quid beatus apostolus

1 in et 2 dominus *om.* O 2 deus Σ: *cf. cap. 12, 1* 3 agnoscere T dulcedinem Π¹ 9 Finit capitula abbatis chaeremonis de castitate Σ Fiunt (*sic*) capitula de castitate Π Expliciunt capitula T Finit capitulatio ΟΝΕΤ ΧΙΙΑ O Incipit (*om.* Σ) conlatio (eiusdem *add.* T) abbatis chaeremonis de castitate ΣT: *om.* ΠO

11 iocunda ΠT 12 promissis Π¹O sermonibus O gratia Π¹ 13 inquit O 16 excelsā Π 17 inmensae Π 18 perque O 20 nequeant T hoc . . . est ut *om.* O . 21 ut *om.* Σ O uelud T¹

senserit diligentius inquiramus. mortificate, inquit, membra uestra quae sunt super terram. prius ergo quam cetera perscrutemur, quae ista sint membra quae mortificari praeceperit indagemus. neque enim beatus apostolus ad abs-
 5 cisionem manuum aut pedum aut genitalium inmiti nos praeceptione compellit, sed corpus peccati, quod utique constat ex membris, quantocius destrui zelo perfectae desiderat sancti-
 tatis. de quo corpore alibi ut destruat, inquit, corpus peccati, et quae sit eius destructio consequenter exponit:
 10 ut iam, inquit, non seruiamus peccato. a quo etiam se liberari cum heulatu postulat dicens: infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius?

II. Hoc itaque peccati corpus multis uitiorum membris probatur exstructum, et ad eius adtinet portionem, quidquid
 15 uel facto uel dicto uel cogitatione peccatur. cuius membra rectissime super terram esse dicuntur. non enim possunt hi qui eorum utuntur ministerio ueridice profiteri: nostra autem conuersatio in caelis est. huius igitur corporis in hoc loco apostolus membra describens mortificate, inquit,
 20 membra uestra quae sunt super terram, fornicationem, inmunditiam, libidinem, concupiscentiam malam et auaritiam, quae est simulacrorum seruitus. primo itaque loco fornicationem credidit inferendam,
 25 quae carnali conmixtione perficitur. secundum etiam membrum inmunditiam nuncupauit, quae nonnumquam absque ullo mulieris tactu uel dormientibus uel uigilantibus per incuriam

1 Col. 3, 5 8 Rom. 6, 6 10 l. c. 11 l. c. 7, 24
 17 Phil. 3, 20 19 Col. 3, 5

1 senserit *om.* II inquit O 2 terra O *post terram in*
T cap. 2 incipit 3 sunt O mortificare O 5 inmitti Σ
 inmitis O 7 destrui O castitatis O 8 et alibi T
 destruat O inquit II 10 inquit II non inquit O 11 heu-
 lato II: eiulatu ΣTO 13 non distinguit T 14 exstructum
 T quicquid ΠTO 16 hii ΣΠ²T¹O 17 ueredicere II
 confiteri O 18 autem *om.* O ante huius in O cap. 3 in-
 cipit 19 apostulus Π¹ 22 cultus ac seruitus T 26 at-
 tactu T

incircumspectae mentis obrepat et ideo notatur ac prohibetur in lege, quae inmundos quosque non solum sacrarum carni- participatione priuauit, uerum etiam, ne contactu suo sancta polluerent, a castrorum iussit congregatione secerni dicens: anima quaecumque comederit de carnibus sacri- 5 ficii salutaris quod est domini, in qua est inmunditia, peribit coram domino, et quidquid tetigerit 3 inmundus, inmundum erit. in Deuteronomio quoque: si fuerit inter uos homo, qui nocturno pollutus est somnio, egredietur extra castra, et non reuer- 10 tetur, priusquam ad uesperam lauatur aqua: et post solis occasum regredietur in castra. deinde tertium peccati membrum libidinem ponit, quae in recessibus animae coalescens accidere cuipiam etiam sine passione corporis potest. libidinem enim ab eo quod libeat dictam esse 15 4 non dubium est. post haec de maioribus peccatis ad minora descendens quartum intulit membrum concupiscentiam malam, quae non solum ad praedictam inpudicitiae passionem, uerum etiam ad omnes noxias cupiditates generaliter referri potest, quae corruptae tantummodo uoluntatis est aegritudo. de qua 20 dominus in euangelio: qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. multo enim maius est etiam tunc mentis lubricae desiderium continere, cum ei inlecebrosi aspectus offertur occasio. 5 quibus manifestissime conprobatur ad perfectionem puritatis 25 castimoniam continentiae corporalis solam non posse sufficere, nisi etiam mentis addatur integritas. post quae omnia nouis-

5 Lev. 7, 20 (LXX) . 7 Num. 19, 22 9 Deut. 23, 10—11
21 Mt. 5, 28

1 obrepiat Π	2 inmundus Π^1	sacrorum Π	3 priuabit
ΣO	7 quicquid $\Pi T O$	8 inmundus <i>om.</i> T	deuther. Σ
9 pullutus Π	13 quae inrecessabili animae Π	14 accedere Π^1	
accendere copiam O	17 discendens Π^1	19 referre O	20 cor-
rupta et Σ	uoluntatis est aegritudo <i>om.</i> Π	21 uiderit inquit	
O	22 meatus O	23 post suo in T cap. tertium incipit	
magis O	27 nisi ΣO : nisi ei $\Pi T v$		

simum corporis illius membrum et auaritiam, inquit, procul dubio ostendens non solum ab appetitu rerum alienarum animum continendum, uerum etiam propria magnanimitate contemnenda. hoc enim et in Actibus apostolorum fecisse legitur credentium multitudo, de qua dicitur: multitudinis autem credentium erat cor et anima una, nec quisquam eorum quae possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, uendentes adferebant pretia eorum quae uendebant et ponebant ante pedes apostolorum: diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat. et ne ad paucos pertinere uideretur ista perfectio, auaritiam simulacrorum seruitutem esse testatus est. nec inmerito. quisquis enim non communicat necessitatibus egenorum et pecuniae suae, quam infideli tenacitate conseruat, Christi praecepta postponit, idololatriae crimen incurrit, amorem scilicet materiae mundialis diuinae praeferens caritati.

III. Si ergo multos ita pro Christo suas uidemus abieciisse substantias, ut non solum possessionem pecuniarum, uerum etiam desiderium de cordibus eorum in perpetuum probemus abscisum, consequens est ut eodem modo etiam fornicationis ardorem extingui posse credamus. neque enim rem impossibilem apostolus cum possibili coniunxisset, sed utraque sciens esse possibilia pari modo mortificanda decreuit. et in tantum beatus apostolus fornicationem siue inmunditiam de nostris membris extirpari posse confidit, ut non solum mortificari

5 Act. 4, 32 et 34—35

14 cf. Col. 3, 5

26 l. c.

1 illius corporis <i>O</i>	2 ab <i>om.</i> <i>O</i>	6 quicumque <i>O</i>	7 possidebant <i>T</i>
aliquit <i>O</i>	8 dicebant <i>T</i> ¹	erat <i>O</i>	quodquot Σ
9 possessorum Σ	10 pretia . . . uendebant <i>om.</i> <i>O</i>	11 diuidebantur \dot{O}	14 seruitutem simulacr. <i>O</i>
14 seruitutem simulacr. <i>O</i>	16 praecepto <i>O</i>	17 idololatriae <i>IIYO</i>	18 praefere <i>II</i> ¹
18 praefere <i>II</i> ¹	praeferebant <i>II</i> ²	19 non distinguunt <i>TO</i>	20 possessionum <i>O</i>
20 possessionum <i>O</i>	22 abscisum <i>O</i>	24 utramque <i>II</i> ² <i>O</i>	25 possibili <i>II</i> ¹
25 possibili <i>II</i> ¹	possibile <i>II</i> ² <i>O</i>	27 extirp. <i>III</i> ^T	mortificare <i>T</i>

ea, sed ne nominari quidem in nobis debere pronuntiet fornicatio, inquit, et omnis immunditia aut auaritia nec nominetur in uobis, aut turpitudine aut stultiloquium aut scurrilitas, quae ad rem non pertinent. quae etiam pari modo perniciosa esse et aequali 5
 3 nos a regno dei exclusionem depellere edocet dicens: illud autem scitote, quod omnis fornicator aut immundus aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi et dei, et iterum: nolite errare: neque fornicarii neque idolis 10
 seruietes neque adulteri neque molles neque masculorum concubitores neque fures neque auari neque ebriosi neque maledici neque rapaces regnum dei possidebunt. dubium proinde esse non debet fornicationis et immunditiae de membris nostris aboleri posse 15
 contagium, quandoquidem non aliter ea quam auaritiam, stultiloquium, scurrilitatem, ebrietatem ac furta, quorum facilis amputatio est, mandauerit abscidenda.

III. Certos tamen esse nos conuenit, quod, licet omnem continentiae districtiorem, famem scilicet ac sitim, uigilias 20
 quoque et operis iugitatem atque incessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniam puritatem horum laborum merito contingere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes experientiae magisterio doceamur incorruptionem 2
 eius diuinae gratiae largitate concedi. ob hoc sane solummodo 25
 se unusquisque infatigabiliter in his exercitiis perdurare debere cognoscat, ut per illorum afflictionem misericordiam domini consecutus de inpugnatione carnis ac dominatione prae-

2 Eph. 5, 3—4

6 l. c. 5

10 I Cor. 6, 9—10

1 eā II	2 inm. omnis T	4 scurrilitas II	pertinet Tv
6 edocens II ¹	docet T	7 fornicatur II ¹	10 fornicari SO
12 mascul. II	13 neque ebriosi om. ΣII: at cf. infra ebrietatem		
neque malefici	neque ebriosi O	17 scurrilitatem II	18 absti-
nenda O	20 district. SO	sitim II ¹ : sitim ΣII ¹ TO cf. VII,	
2, 1	21 adque O	incessabili Σ	24 incorruptione II ¹
25 donari O	28 consequutus TO		

potentium uitiorum diuino mereatur munere liberari, non quo adepturum se per illa confidat istam quam cupit inuiolatam corporis castitatem. tanto autem erga acquisitionem casti-
 3 moniae desiderio atque amore flammetur, quanto quis pecuni-
 5 arum auidissimus adpetitor, uel si qui summa honorum ambi-
 tione distenditur, uel qui intolerabili pulchrae mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri. et ita fiet ut, dum pro integritatis perpetuitate insatiabili cupiditate succenditur, desiderabilis despiciatur cibus, neces-
 10 sarius horreat potus, somnus denique ipse naturae debitus respuatur uel certe ut deceptor fraudulentissimus puritatis et aemulus atque contrarius castitati adtonita atque suspecta mente capiatur, et ita unusquisque cotidie integritatis suae matutinus explorator effectus de conlata sibi purificatione
 15 congaudeat eamque se non suo studio nec uigilantia, sed protectione domini sentiat consecutum, ac tamdiu illius perseuerantiam suo corpori intellegat cohaesuram, quamdiu eam dominus sua fuerit miseratione largitus. qui enim hanc
 4 stabiliter obtinet fidem, nequaquam superbum sapiens de sua
 20 uirtute confidet neque seductus longis obsceni liquoris indutiis blandissima securitate soluetur, sciens impurissimae conluuionis aspergine se protinus maculandum, si uel paululum quid ab eo protectio diuina discesserit. ac perinde pro perpetuitate eius cum omni contritione et humilitate cordis indefessis est
 25 orationibus excubandum.

V. Vultis autem capere super huius rei quam dicimus ueritate euidens argumentum, per quod et haec quae dicta sunt

1 mereamur Σ	mereatur munere] possit merito O	quod
O	2 illā ΠO	4 adque O flammemur ΣO inflammemur
T	5 cupidissimus $\Pi T O v$	si <i>om.</i> $\Pi T O v$ bonorum Π
6 pulchrae mul.] sanctae caritatis (<i>sic</i>) Π	7 raptatus T^2	8 pro-
pter int. perpetuitatem O	9 succendimur $\Pi T O v$	disid. dispic.
Π^1	11 fraudulent. T	et <i>om.</i> O
O	12 castitatis T	adque
se <i>om.</i> Σ	13 cott. Y cotidiane O	15 eaque O
16 dei Σ	consequutum $T O$	17 quoesuram O
19 opt. Σ	20 longi Σ	licoris O (<i>passim</i>)
T	23 proinde $O v$	25 incubandum O

adprobetis et istam corporis pugnam, quae inimica nobis
 putatur ac noxia, utiliter membris nostris insertam esse
 doceamini? considerate quaeso illos qui corpore sunt spadones
 quae praecipue causa in uirtutibus adpetendis desides reddat
 ac tepidos. nonne quia conrumpendae castitatis credunt se
 2 periculum non habere? quod tamen nemo ita proposuisse me
 credat, ut neminem eorum penitus inueniri posse confirmem
 perfecta abrenuntiatione flagrantem, sed quia naturam quo-
 dammodo suam uincant, si qui forte eorum ad propositam
 perfectionis palmam summa animi distractione contendunt,
 10 cuius ardor ac desiderium eum quem semel accenderit famem,
 sitim, uigilias, nuditatem cunctosque labores corporis non solum
 patienter, uerum etiam libenter sustinere compellit. uir enim
 in doloribus laborat sibi et uim facit perditioni
 suae, et iterum: animae autem egenti etiam amara
 15 3 dulcia uidentur. alias namque non poterunt desideria
 praesentium rerum uel reprimi uel auelli, nisi pro istis affecti-
 bus noxiis, quos cupimus amputari, alii salutare fuerint intro-
 missi. nullatenus enim ualet uiuacitas mentis absque alicuius
 desiderii uel timoris, gaudii uel maeroris affectione subsistere,
 20 nisi haec eadem in bonam partem fuerint inmutata. et id-
 circo si carnales concupiscentias de cordibus nostris desidera-
 mus extrudere, spirituales in earum locis plantemus protinus
 uoluptates, ut his animus noster semper innexus et habeat
 quibus iugiter inmoretur et inlecebras praesentium ac tempo-
 25 4 raliu respuat gaudiorum. cumque in hunc statum mens
 nostra cotidianis exercitiis erudita profecerit, tunc uersiculi
 illius affectum experientia docente percipiet, quem omnes qui-

13 Prov. 16, 26 (LXX)

15 Prov. 27, 7 (LXX)

3 sphadones Σ spad. sunt \mathcal{T}	8 qui \mathcal{T} (<i>in marg. add.</i> uel
quod) 9 uindicant \mathcal{T}^1	quis $\Pi^1 O$ 10 destrict. ΣO de-
structione \mathcal{T}^1	conscendant O 14 perditionis O 15 suae
om. Π 18 alia $\Pi^1 \mathcal{T}^1$	salutaris Π 20 uel gaudii uel O
21 fuerit Π inuitata Σ	22 carnalis concupiscentia Σ 24 uo-
luntates $\mathcal{T} v$ uolūtates O	innexus \mathcal{T} 27 cott. \mathcal{T} profic.
Π^1 28 concipiet $\Pi \mathcal{T} O v$	

dem solita psallendi modulatione concinimus, uirtutem uero eius non nisi pauci expertique percipiunt: prouidebam dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi, ne commouear. ille etenim solus uim atque intellectum huius carminis efficaciter adsequetur, qui perueniens ad istam de qua loquimur corporis atque animae puritatem intellegit se cunctis momentis, ne rursus ab eadem deoluatur, a domino conseruari dextrasque suas, id est operationes sanctas ab eodem iugiter communiri. dominus 5
 10 enim sanctis suis non a sinistris, quia nihil habet sinistrum uir sanctus, sed a dextris semper adsistit, a peccatoribus uero et impiis non uidetur, quia non habent illas dextras quibus dominus consueuit adsistere nec possunt dicere cum propheta: oculi mei semper ad dominum: quia ipse euellit
 15 de laqueo pedes meos. quod nullus poterit ueridice profiteri nisi qui uniuersa quae in hoc mundo sunt aut noxia aut superflua aut certe inferiora summis uirtutibus iudicans omnem intuitum suum, omne studium omnemque curam erga cultum sui cordis et castimoniae defixerit puritatem. atque
 20 ita mens istis exercitiis elimata et profectibus expolita ad perfectam corporis atque animae perueniet sanctitatem.

VI. Quantum enim quis in lenitate ac patientia cordis, tantum in corporis puritate proficiet, quantoque longius iracundiae propulerit passionem, tanto castitatem tenacius obtinebit. non enim aestus corporis declinabit nisi qui animi motus ante conpresserit. quod apertissime saluatoris nostri ore laudata beatitudo declarat: beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. non ergo aliter nostram 2
 possidebimus terram, id est non alias dicioni nostrae rebellis

2 Ps. 15, 8

14 Ps. 24, 15

27 Mt. 5, 4

2 expertique Π ^a	preuid. O	3 dño Π ^a	4 enim γO
5 ads(ass-) equitur ΠγO	7 rursum γ	ad eadem reuolbatur	
O	8 dexterisque O	12 dexteras Σv	13 prof. Π
niam γv	euellit Π	15 meus Π ^a	ueridice Π
curam ΠγOv	20 ita om. γ	23 iracundiae Π	24 opt.
Σ	25 declinavit Σ		

huius corporis terra subdetur, nisi mens nostra prius fuerit patientiae lenitate fundata, nec poterit quis aduersus carnem suam insurgentia libidinis bella conprimere, nisi prius armis mansuetudinis instruatur: mansueti enim possidebunt terram, et inhabitabunt in saeculum saeculi super 5 eam. hanc, inquam, terram quemadmodum obtinere possimus idem propheta in consequentibus psalmi ipsius docet: expecta dominum, et custodi uiam eius: et exaltabit 3 te ut hereditate capias terram. constat igitur ad possessionem terrae istius firmiter obtinendam neminem posse 10 conscendere nisi illos tantum, qui per immobilem patientiae lenitatem uias domini duras ac praecepta seruantes de caeno carnalium passionum extrahente eodem fuerint exaltati. mansueti ergo possidebunt terram et non solum possidebunt eam, sed etiam delectabuntur in multitudine 15 pacis, qua nemo, in cuius carne adhuc bella concupiscentiae suscitantur, stabiliter perfruetur. necesse est enim infestari eum dirissimis daemoniorum proeliis et ignitis luxuriae iaculis sauciatum a terrae suae possessione deuolui, donec dominus auferat bella usque ad fines terrae eius, arcum 20 conterat et confringat arma, et scuta conburat igni, illo scilicet quem uenit dominus mittere super terram, arcus etiam et arma confringat, quibus aduersus eum nequitiae spiritalis diebus ac noctibus dimicantes ignitis configebant 4 cor eius iaculis passionum. et ita cum eum dominus conterens 25 bella ab omnibus incentiuorum aestibus liberarit, ad illum puritatis perueniet statum, ut deposita confusione, qua semet

4 Ps. 36, 11 et 29 7 l. c. 34 14 l. c. 11 20 Ps.
45, 10 22 cf. Luc. 12, 49

1 corporis nostri \mathcal{T} 3 conprimere Π^1 4 enim] autem \mathcal{T}
6 opt. $\Sigma\mathcal{T}$ 7 prof. Π edocet Πv expecta \mathcal{T} 8 uias
 $\mathcal{T}^2 O$ exaltauit Σ 9 hereditatem Π terrae Π^2 10 opt.
 $\Sigma\mathcal{T}$ 13 passionem Π^1 14 ergo] autem \mathcal{T} 15 eam om. \mathcal{T}
multitudinem Π 16 quia $\Sigma^1 \Pi^1$ quã O 18 durissimis $\Sigma^1 O$
daemoniorum Σ^1 : daemonum *rell. v* luxuriae Π 20 arcumque
 \mathcal{T} 21 confringat Π^1 comburit Π^1 conburet \mathcal{T}^1 22 igne
 Σ 25 passionem Π^1

ipsum, id est carnem suam dum inpugnaretur horrebat, incipiat ea uelut purissimo tabernaculo delectari (non enim accedunt ad eum mala: et flagellum non adpropinquabit tabernaculo eius), ad illud scilicet propheticum patientiae uirtute perueniens, ut mansuetudinis merito non modo suam hereditet terram, uerum etiam delectetur in multitudine pacis. ubi autem adhuc superest sollicitudo certaminis, pacis esse non potest multitudo. non enim ait 'delectabuntur in pace', sed in multitudine pacis. per quod euidenter ostenditur ita efficacissimam medicinam cordis esse patientiam secundum illud Salomonis: mansuetus uir cordis est medicus, ut non solum irae, tristitiae, acediae, cenodoxiae, superbiae, uerum etiam libidinis omniumque pariter extirpet fomitem uitiorum. in longanimitate enim, ut ait Salomon, prosperitas regibus. nam qui mitis semper atque tranquillus est, nec iracundiae perturbatione succenditur nec acediae atque tristitiae angore consumitur nec cenodoxiae uanitate distenditur nec superbiae tumore sustollitur. pax enim multa diligentibus nomen domini: et non est illis scandalum. et ideo non inmerito pronuntiatur: melior patiens forte, et qui continet iram capiente urbem. hanc igitur pacem donec firmam atque perpetuam obtinere mereamur, multis necesse est nos impugnationibus adtemptari frequenterque nobis est uersiculus iste cum gemitu lacrimisque repetendus: miser factus sum, et adflictus sum usque quaque: tota die contristatus ingrediebar. quoniam lumbi mei inpleti

2 Ps. 90, 10 6 Ps. 36, 11 11 Prov. 14, 30 (LXX)
 14 Prov. 25, 15 (LXX) 19 Ps. 118, 165 21 Prov. 16, 32 (LXX)
 25 Ps. 37, 7—8

1 orrebat γO 2 uelud γ 3 accedunt ΣO appropinquabit Σ 4 prof. Π 7 adhuc *om.* γ 11 salamonis Σ
 mansueti Π 12 irae et γ 14 extirpet ΣO : ext. $\Pi \gamma$
 15 salamon $\Sigma \Pi$ 17 consumetur Π^1 19 domini] tuum O
 21 forte $\Sigma \Pi \gamma O$ (*in* Σ e *corr.* ex i m. 1) *cf.* XVIII, 13, 2 conti-
 nent $\Sigma \Pi^1$ 22 capient Π^1 capienti Π^2 capiet O 23 opt. $\Sigma \gamma$
 24 adtemptari ΣO uerseculus Π 26 adflictus] incuruatus γ

sunt inlusionibus, et: non est sanitas in carne
 mea a facie irae tuae: non est pax ossibus meis a
 7 facie insipientiae meae. tunc enim haec competenter et
 in ueritate deflebimus, quando post longam puritatem cor-
 poris nostri, sperantes iam carnalia nos omnimodis euasisse 5
 contagia, stimulos carnis ob elationem cordis aduersum nos
 rursum sentimus insurgere uel certe per fallaciam somniorum
 impuritas nos pristinae conluuionis adspargit. cum enim coe-
 perit quis diuturna cordis et corporis puritate gaudere, necesse
 est ut, dum se credit ulterius iam non posse ab illa sinceri-10
 tate deuolui, intra semet ipsum quodammodo gloriatur et
 8 dicat: ego dixi in abundantia mea: non mouebor in
 aeternum: sed cum utiliter a domino subrelictus illum
 puritatis statum, in quo sibimet confidebat, senserit proturbari
 seseque in illo spiritali uiderit titubare successu, recurrat 15
 protinus ad illius integritatis auctorem et agnoscens infirmi-
 tatem suam confiteatur et dicat: domine, non in mea,
 sed in tua uoluntate praestitisti decori meo uir-
 tutem. auertisti faciem tuam, et factus sum con-
 turbatus: illud quoque beati Iob: si lotus fuero quasi 20
 aquis niuis, et fulserint uelut mundissimae manus
 meae: tamen sordibus intingues me, et abomina-
 9 buntur me uestimenta mea. quod tamen is qui suo
 uitio se in sordibus tinguit non potest suo dicere creatori.
 donec ergo ad perfectum puritatis perueniat statum, necesse 25
 est eum inaequalitatibus istis frequentius erudiri, quoad usque
 per dei gratiam confirmatus in illa quam adpetit puritate
 efficaciter dicere mereatur: expectans expectaui domi-
 num, et respexit me. et exaudiuit deprecationem

1 l. c. 4 12 Ps. 29, 7 17 l. c. 8 20 Iob. 9, 30—31
 28 Ps. 39, 2—3

3 competenter haec \mathcal{T} 6 stimulus Π^1 7 per] ad Π
 8 adspargit \mathcal{O} : aspargit Π^1 aspergit $\Sigma\Pi^2\mathcal{T}$ enim] ergo Πv
 12 mea abundantia \mathcal{T} 19 auertis Π tuam a me et $\mathcal{T}\mathcal{O}v$
 21 uelud \mathcal{T} 22 intingues Π 24 tinguit $\mathcal{T}\mathcal{O}$: tingit $\Sigma\Pi$ 27 per
 d. gr.] dei gratia \mathcal{T} 28 exspectans exp. Π 29 precem Π

meam: et eduxit me de lacu miseriae, et de luto faecis. et statuit supra petram pedes meos: et direxit gressus meos.

VII. Multi sunt enim castimoniae gradus quibus ad illam inuolabilem conscenditur puritatem. quos licet nec perspicere nec enuntiare ut dignum est uirtus nostra sufficiat, tamen, quia series narrationis exposcit, secundum mediocritatem experientiae nostrae utcumque proferre temptabimus, reseruantes perfectiora perfectis nec praeiudicantes his qui feruentiore studio puriorem castimoniam possidentes quanto maioris industriae sunt, tanto etiam perspicaciae uigore praecellunt. proinde sex gradibus licet multa a se inuicem sublimitate distantibus fastigia castitatis praecelsa distinguam ita, ut quaedam media quae tamen multa sunt praetermittam, quorum subtilitas ita humanos subterfugit sensus, ut eam nec mens inspicere nec proloqui lingua praeualeat, quibus sensim castitatis ipsius perfectio cotidianis profectibus adolescit. secundum similitudinem namque corporum terrenorum, quae singulis diebus insensibiliter sui capiunt incrementa et ita dum nesciunt ad perfectum habitum prouehuntur, animae quoque robur ac maturitas castitatis acquiritur. primus itaque pudicitiae gradus est, ne uigilans inpugnatione carnali monachus elidatur, secundus, ne mens illius uoluptariis cogitationibus inmoretur, tertius, ne femineo uel tenuiter ad concupiscentiam moueatur aspectu, quartus, ne uigilans uel simplicem carnis perferat motum, quintus, ne, cum memoriam generationis humanae uel tractatus ratio uel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus mentem uoluptariae actionis perstringat adsensus, sed uelut opus quoddam simplex ac

1 loto Π^1	2 fecis $\Pi\mathcal{T}$ fece O	super Π <i>Vulg.</i>	3 post
gressus meos <i>additum est in Π:</i> usque hic		4 enim sunt \mathcal{T}	
5 quo scilicet $\Sigma\Pi O$	8 temptauimus Σ	10 maiores $\Pi^1 O$	
13 ut <i>om.</i> Σ	17 perfecto Σ	cottid. \mathcal{T}	19 insins. Π^1
20 praeuehuntur Σ	21 robor $\Pi\mathcal{T}$	rubor O	castitas Σ
22 ne] uti ne \mathcal{T}	23 uoluntariis \mathcal{T}	24 uel] nec Π	26 cum
m memoriam Σ	27 lectiones Π^1	28 suptil. Σ	uoluntariae
$\mathcal{T}O$	29 uelud \mathcal{T}		

ministerium humano generi necessario contributum tranquillo
 ac puro cordis contempletur intuitu nihilque amplius de eius
 recordatione concipiat, quam si operationem laterum uel cuius-
 4 libet alterius officinae mente pertractet. sextus castimoniae
 gradus est, ne inlecebrosis phantasmatibus feminarum uel 5
 dormiens inludatur. licet enim hanc ludificationem peccato
 esse obnoxiam non credamus, concupiscentiae tamen adhuc
 medullitus latitantis indicium est. quam tamen inlusionem
 diuersis modis constat accidere. nam secundum illum usum,
 quem uigilans exercere uel cogitare consueuerat, etiam dor- 10
 miens unusquisque temptatur. aliter enim falluntur hi qui
 carnalem copulam norunt, aliter qui femineae sunt conmixti-
 onis expertes. hi enim sicut simplicioribus ac purioribus
 somniis inquietari solent, ita etiam faciliore diligentia ac
 5 minore possunt labore purgari. illi autem sordidioribus magis- 15
 que expressis phantasmatibus inluduntur, donec paulatim
 secundum mensuram castitatis, ad quam unusquisque contendit,
 in odium illius rei quam uoluptariam antea sentiebat mens
 etiam somno sopita uertatur illudque ei, quod fortibus uiris
 pro summo laborum stipendio repromittitur per prophetam, 20
 concedatur a domino: et arcum, et gladium, et bellum
 conteram de terra uestra: et dormire uos faciam
 6 fiducialiter. et ita demum quis ad illam beati Sereni
 paucorumque similium uirorum perueniet puritatem, quam
 idcirco a praedictis sex castimoniae gradibus sequestrauit, quia 25
 non solum possideri, sed etiam credi non nisi a rarissimis
 potest, et quia id quod illi specialiter diuini muneris largitate
 conlatum est proponi ad generalis praecepti non potest formam,
 scilicet ut eo usque mens nostra castitatis ipsius puritate

21 Osee 2, 18

23 cf. VII, 1

1. necessariæ (a *eras.*) *T* 5 fant. *ΠΤΟ* 8 latitantes *Π*¹
 11 temptatur *ΣΟ* hii *Π*²*Ο* 13 hii *Π*²*T*¹*Ο* 14 etiam] enim
Π 15 maiusque *T* 16 fantastismatibus *Π* fantasm. *Ο* inlu-
 datur *Π*¹ 18 uoluptaria *Σ* uoluntariam *T* uolunt. *Ο* 19 illud
 quoque *ΠΟ* 20 summo] somno *Π* prof. *Π* 25 a] ad *Π*¹
 gradus *Π*¹ 26 possederi *Π*¹

formetur, ut etiam ipso naturali motu carnis emortuo illum obscenum liquorem omnino non perferat. opinionem sane 7 quorundam, quam super hac carnis conluuione definiunt, silere non debeo, qui dicunt non idcirco eam dormientibus 5 euenire, eo quod eam producat fallacia somniorum, sed potius quia redundantia umoris illius aliquas in aegrotanti corde fingat inlecebras. denique aiunt quod illo tempore, quo non inquietat illa concretio, quemadmodum fluxus eius, ita etiam inlusio conquiescat.

10 VIII. Sed haec suscipere uel probare et utrum possibilis an impossibilia sint certo examine definire poterit nemo, nisi per experientiam longam et puritatem cordis ad confinia carnis ac spiritus uerbo domini dirigente peruenerit. de quo beatus apostolus uiuus est, inquit, sermo dei et efficax et 15 penetrabilior omni gladio ancipiti et pertingens usque ad diuisionem animae ac spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis. et ita inter illorum quodammodo 2 terminos conlocatus, quid humanae condicioni necessario sit 20 atque ineuitabiliter adtributum quidue consuetudine uitiosa et incuria iuuentatis inuectum, uelut inspector et arbiter iusta trutinatione discernet ac super eorum effectum atque naturam non falsis uulgi opinionibus abducetur nec praeiudicatis inexpertorum definitionibus adquiescet, sed puritatis modum certa 25 experientiae suae libra et iusta examinatione perpendens nequaquam illorum decipietur errore, qui neglegentiae suae uitio crebrioribus quam natura compellit egestionibus sordidati de naturali condicione causantur, cumque eos constet inferre

14 Hebr. 4, 12

1 motu] more	ex mori Π	motu naturali T	mortuo T	6 hu-
moris T ² O	aegrotantis Σ:	cf. V, 4, 5	8 contritio T ¹	
10 uel] et Π	et om. Π	14 inquit ΠO	dñi Σ	17 quo-
que ac ΠT ² Ov:	cf. VII, 5, 7	18 et intentionum om. T	19 con-	
dit. ΠT	necessarium ΣT	21 iuuentutis Tv	iubentutis O	
uelud T	22 tutrinatione Σ	discernit T	23 ab-	
ducitur T, sed i in ras. m. 2	adducetur O	24 adquiescit TO		
26 neclegentiae Σ	28 condicione ΠT			

potius uim naturae et extorquere ab ea pollutionem quam ipsa non ingerit, intemperantiam suam ad necessitatem carnis, immo ad eius referunt creatorem, proprias culpas ad naturae infamiam transferentes. de quibus in Prouerbiis eleganter exprimitur: insipientia uiri corrumpit uias suas, 5 deum autem causatur corde suo. postremo si quis huic adsertioni nostrae fidem derogare uoluerit, quaeso ut non ante praeiudicata nobiscum opinione disceptet, quam disciplinae huius suscipiat instituta, cumque haec perpaucis mensibus illa qua traditur moderatione seruauerit, profecto haec quae diximus uero poterit probare iudicio. ceterum frustra de cuiuslibet artis ac disciplinae fine contendet, quisque non prius omnia quae ad consummationem eius pertinent summo fuerit 4 studio ac uirtute sectatus. uelut si uerbi gratia similitudinem mellis ex tritico, aut rursum ex eo, sicut etiam ex rafani 15 linique seminibus, lenissimi olei liquorem produci posse confirmem, si quis horum penitus ignarus adsistat, nonne contra rerum naturam hoc esse conclamans me uelut apertissimi auctorem mendacii deridebit? cui si ego testes innumeros qui haec se et uidisse et gustasse et fecisse testentur exhibeam, 20 rationem insuper atque ordinem quo illae species uel in olei pinguedinem uel in mellis dulcedinem transformentur edisseram, ille autem in stultissimae persuasionis obstinatione persistens neget ab illis seminibus quicquam uel dulcedinis uel unguinis posse produci: nonne magis notanda est inrationabilis 25 eius peruicaxque contentio quam sermonis mei ueritas inridenda, quae multorum ac fidelium testium grauitate et euidentibus documentis et quod his amplius est experientiae

5 Prov. 19, 3 (LXX)

2	necessitate Σ	4	eliganter Π	5	suas om. Πc	eius
<i>Or</i>	6 corde] de \mathcal{T}	in corde	<i>Ov</i>	8	deceptet Π	9 susci-
piet \mathcal{T}^1	10	prefecto Π^1	12	contendit quisquis \mathcal{T}	14	uelud
\mathcal{T}	15	etiam om. \mathcal{T}	raphani \mathcal{T}	18	uelud \mathcal{T}	apertissime
$\Pi\mathcal{T}$	19	ego] ergo Σ	quia $\Pi^1 O$	20	fecesse Π^1	21 quos
ille species uelut in Π	22	pinguid. $\Pi^1\mathcal{T}^1$	23	in om. ΣO		
stultissime Σ	stultissima	persuasione et \mathcal{T}	24	dulcid. Π^1		
25 unguedinis <i>YO</i>		rationabilis Π				

probatione fulcitur? et ideo quisquis ad illum puritatis statum 5
 iugi cordis intentione peruenerit, ut iam mente ab huius
 passionis titillatione penitus absoluta per soporem caro eius
 uelut redundantiam superflui umoris expellat, condicionem
 5 modumque naturae certissime deprehendet, et ita cum ex-
 pergefactus inuenerit carnem suam post longa tempora se
 inscio atque ignorante pollutam, tum demum de naturali
 necessitate causetur, ad illum sine dubio perueniens statum,
 ut talis inueniatur in nocte qualis in die, talis in lecto qualis
 10 in oratione, talis solus qualis turbis hominum circumsaeptus,
 postremo ut numquam se talem secretus aspiciat, qualem
 uideri ab hominibus erubescit, nec in eo tale aliquid ineui-
 tabilis ille oculus deprehendat, quod ab humanis aspectibus
 uelit esse celatum. et ita cum coeperit suauissimo lumine 6
 15 castitatis iugiter delectari, dicere poterit cum propheta: et
 nox inluminatio in deliciis meis. quia tenebrae
 non obscurabuntur a te, et nox sicut dies inlumina-
 bitur: sicut tenebrae eius, ita et lumen eius. deni-
 que hoc ipsum, quia supra condicionem naturae uidetur
 20 humanae, qualiter obtinuerit idem propheta subiungit dicens:
 quia tu possedisti renes meos, id est, non industria
 mea neque uirtute hanc promerui puritatem, sed quia tu
 mortificasti insitum renibus meis libidinosae uoluptatis ardorem.

VIII. GERMANVS: Perpetuam quidem corporis puritatem
 25 ex parte aliqua experti sumus a uigilantibus posse per dei
 gratiam possideri, et conmotionem carnis districtiois rigore
 atque iudicio resistente uigilantibus posse non contingere non

15 Ps. 138, 11—12

21 l. c. 13

2 ab] ad Π^1	4 uelud \mathcal{T}	humoris \mathcal{TO}	condit. $\Pi\mathcal{T}$
5 modoque Π^1	deprae (e) hendit $\Pi^1\mathcal{T}$	depraehendat Π^2	8 per-
uenisse Σ	9 in ante nocte om. \mathcal{T}	post die add. Σ : talis in	
die die et O	10 circumseptus $\Sigma\Pi\mathcal{T}O$	11 secretum \mathcal{T}	
12 erubescit Π^1	13 ab om. \mathcal{T}	14 uellit Π	15 prof. Π
16 inlum. mea $O(v)$	19 super O	condit. $\Pi\mathcal{T}$	20 prof. Π
22 tu om. \mathcal{T}	23 uoluntatis $\Pi\mathcal{T}$	26 possederi Π^1	com-
motiones \mathcal{T}	districtiois ΣO	districtiones Π^1	

negamus. utrum autem et dormientes hac inquietudine carere
possimus uolumus edoceri. duabus namque de causis possibile
hoc esse non credimus: quas licet absque uerecundia neque-
amus effari, tamen, quoniam hoc medicinae ipsius necessitas
cogit, quaesumus ut cum uenia tui, si qua forte inuerecundius 5
fuerint denudata, suscipias. primum ergo est, quod per somni
quietem mentis uigore laxato obseruari nequaquam ualeat
illius conmotionis obreptio, secundo, quod etiam urinae collectio,
cum uesicae capacitatem quiescentibus nobis indesinenti con-
fluxu interni umoris oppleuerit, excitet membra marcentia, quod 10
etiam paruulis uel spadonibus eadem nihilominus lege con-
tingit. unde fit ut, si non oblectatio libidinis uulnerat mentis
adsensum, confusione tamen eam humiliet turpitude mem-
brorum.

X. CHAEREMON: Apparet uos necdum uerae castitatis 15
agnouisse uirtutem, quandoquidem districtionis auxilio eam a
uigilantibus tantum creditis retentari, et inde est quod puta-
tis a dormientibus quasi rigore animi resoluta integritatem
non posse seruari. porro castitas non ut arbitramini districti-
onis praesidio, sed amore sui et propriae puritatis delectatione 20
subsistit. non enim castitas, sed continentia dicitur, ubi ad-
2 huc ei aliqua resistit aduersitas uoluptatis. uidetis ergo his
qui castitatis affectum per dei gratiam medullitus receperunt
districtionis cessationem cum dormiunt non obesse, quae infida
etiam uigilantibus ratione certissima conprobatur. quidquid 25
enim cum labore conprimitur, temporales dimicanti praestat
indutias, non tamen perpetuam securitatis quietem tribuit
post laborem: quidquid autem profunda fuerit uirtute deuictum,
absque ulla inquietudinis suspitione compositum iugem pacis

1 hanc inquietudinē Π 2 possumus Π¹ possibile] posse *corr.*
ex posite Π 3 qua (quia O) scilicet Π¹O 4 eff**ari Π quia
T 5 uenia tui si] ueniat utⁿ Π 6 somnii TO 9 uaesicae
Σ uissicae Π uessice T capacitate Π 10 umores Π¹ humoris
TO 15 uaere Π 16 destr. ΣΠO 17 tantum *om.* T
19 destr. ΣΠO 21 subsistet Π¹ continentiae Π 24 destr.
ΣΠO 25 quicquid ΠTO 26 conprimetur Π¹ 27 inducias
T quietam Σ 28 quicquid TO

victori conferet firmitatem. quamobrem donec pulsari nos 3
 carnis conmotione sentimus, nouerimus nos ad castitatis nec-
 dum peruenisse fastigia, sed adhuc sub infirmitate continentiae
 constitutos proeliis fatigari, in quibus necesse est dubios esse
 5 semper euentus. quod autem ineuitabilem esse conmotionem
 carnis hoc adstruere uoluistis indicio, quod ea ne ipsi quidem
 eunuchi carere demptis genitalibus possunt, sciendum est non
 eis carnales aestus nec effectum libidinis, sed solam satiuae
 generationis deesse uirtutem. unde manifestum est ne illos 4
 10 quidem, si ad hanc ad quam nos nitimur castitatem cupiunt
 peruenire, ab humilitate et contritione cordis uel continentiae
 districtione debere laxari, licet nequaquam sit discredendum
 minore ab eis castimoniam posse labore ac studio comprehendi.

XI. Quamobrem perfectio castitatis a laboriosis conti-
 15 nentiae rudimentis perpetua tranquillitate discernitur. haec
 est enim uerae consummatio castitatis, quae non inpugnans
 carnalis concupiscentiae motus, sed toto horrore detestans
 iugem atque inuiolabilem sui retinet puritatem nec potest
 aliud quid esse quam sanctitas. hoc autem fiet, quando iam
 20 desinens caro aduersus spiritum concupiscere desiderii eius
 uirtutique consenserit, coeperintque sibi inuicem pace firmis-
 sima foederari et secundum psalmographi sententiam habita-
 uerint fratres in unum, illam repromissam a domino
 beatitudinem possidentes de qua ait: si duo ex uobis con-
 25 senserint super terram de omni re quamcumque
 petierint, fiet illis a patre meo qui in caelis est.
 quisquis ergo intellectualis illius Iacob, id est subplantatoris 2
 transcenderit gradum, ab illa continentiae conluctatione ac

23 Ps. 132, 1

24 Mt. 18, 19

1 post firmitatem in *O cap. 11 incipit* 4 necessest *Π'* 5 sem-
 per esse *Π* 7 demtis *Σ* adeptis *O* 8 affectum *Υ* 12 destr.
ΣΠΥ'Ο deberi *Σ* nequam *Π'* 14 *O non distinguit*
 16 uere *ΣΟ* 17 motum *Υ* 18 adque *O* 19 autem *om.*
Π' 21 inuicem sibi *Υ* 22 psalmographi *Σ* psalmigraphi *Υ*
 psalmografi *O* 26 fiet illis *post in caelis est habet Υ* 27 sup-
 plant. *ΣΠ*

supplantatione uitiorum obstupefacto femoris neruo ad Israhelis meritum perpetua cordis directione conscendet. quem ordinem etiam beatus Dauid ita spiritus sancti uaticinatione distinxit, in primis inquiring notus in Iudaea deus, id est in anima, quae adhuc sub peccatorum confessione retinetur: Iudaea enim 5 confessio interpretatur. in Israhel autem, id est in eo qui uidens deum siue ut quidam interpretantur rectissimus dei est, non solum notus, sed etiam magnum nomen est 3 eius. deinde ad sublimiora nos prouocans ac uolens etiam locum ipsum quo dominus delectatur ostendere et factus 10 est, inquit, in pace locus eius, id est non in conflictu certaminis et conluctatione uitiorum, sed in castimoniae pace et cordis tranquillitate perpetua. hunc igitur pacis locum extinctione carnalium passionum si quis meruerit obtinere, ex hoc quoque proficiens gradu ac Sion spiritualis, id est specula 15 dei consequenter effectus erit etiam habitatio eius. non enim in conflictu continentiae, sed in iugi uirtutum specula dominus conmoratur, ubi iam non retundit, non comprimit, sed in perpetuum confregit potentias arcuum, ex quibus uidelicet aduersus nos libidinum quondam iacula dirigebantur ignita. 20 uidetis ergo, quia sicut non est in conluctatione continentiae, sed in castitatis pace locus domini, ita etiam habitatio eius in specula sit et contemplatione uirtutum. unde non inmerito portae Sion cunctis Iacob tabernaculis praeferuntur: diligit enim dominus portas Sion super omnia tabernacula 25 Iacob. quod autem per hoc ineuitabilem esse conmotionem carnis adseritis, quod urina, cum uesicam iugi stillatione repleuerit, quieta suscitetur membra, licet ueris sectatoribus

4 Ps. 75, 2

6 l. c.

10 l. c. 3

24 Ps. 86, 2

1 srahelis ΣO 2 conscendet T 3 ita] a T distinxit
 Σ 6 $\text{ifr} \Sigma$ 7 uidet $T O v$ rectissimus II^1 11 inquit
 O 13 et cordis *om.* II 14 opt. ΣT 19 confringit II
arcum II^1 aduersum $T v$ 20 condam O 22 castitatis pace]
castitate Σ castitate pacis O 27 urinam Σ uessicam T
iugi stillatione *scripsi: cf. XVIII, 6, 3* iugis titillatione ΣO iugi
(iugis II^1) instillatione $II T v$ 28 uiris II^1 ueteribus T in ras. a
m. 2

puritatis ad obtinendam eam nihil praeiudicet ista conmotio,
 quam haec sola interdum et tantum per soporem necessitas
 excitarit, sciendum tamen est, quod ita si conmoti fuerint ad
 quietem propriam reducantur castitatis imperio, ut non modo
 5 cum nullo pruritu, sed ne cum minima quidem libidinis
 recordatione sedentur. et ideirco, ut cum lege animi lex 5
 quoque congruat corporalis, etiam in ipsius aquae potu ita
 est nimietas castiganda, ut umoris cotidiani illa collectio
 pigrius arefactis influens membris illum quem ineuitabilem
 10 putatis corporis motum non solum rarissimum, uerum etiam
 lentum reddat ac tepidum, frigidumque ut ita dixerim ignem
 et absque ullius adustionis ardore rorantem suscitet flammam
 instar admirabilis illius Moysaicae uisionis, ut carnis nostrae
 rubus innoxio igne circumdata non uratur, uel sicut illorum
 15 trium iuuenum, quibus ita rorante spiritu fornacis Chaldaeicae
 flamma discussa est, ut nec capillos eorum aut fimbrias odor
 ignis adflaret, ut illud quodammodo quod sanctis repromittitur
 per prophetam incipiamus iam in hoc corpore possidere: cum
 ambulaueris per ignem, non conbureris, et flamma
 20 non ardebit in te.

XII. Magna enim uere atque mirifica sunt nec ulli hominum
 penitus nisi his tantum qui experti sunt nota quae dominus
 fidelibus suis adhuc in isto corruptionis uasculo constitutis
 ineffabili liberalitate largitur. quae propheta mentis puritate
 25 perlustrans tam ex sua quam ex illorum persona qui in hunc
 statum affectumque perueniunt exclamauit: mira opera tua,
 et anima mea cognoscit nimis. alioquin nihil noui

13 cf. Ex. 3, 2

15 cf. Dan. 3, 94

18 Esai. 43, 2

26 Ps. 138, 14

1 opt. ΣΥ	2 haec om. Υ	tantum scripsi: tamen codd. v
cf. cap. 16, 2	3 suscitavit Π	5 pruritu Π ¹ nec O
7 corporales Π ¹	8 humoris ΥΟ	cotidiana Π cottidiani Υ quo-
tidiani O	9 pigrius] prius Πc	12 ardore (e add. m. 2) errantem
Π rotantem O	13 mosaicae ΣΥΟ	15 chaldaeicae Π ¹ Υ ¹ chaldaicae
Π ² Υ ² v caldaicae O	16 discussa Π ¹	nec] ne Σ 17 repromittitur
Π 18 prof. ΠΟ	19 conbureris Π ¹	24 prof. Π 27 cogno-
scit] nobit O		

XIII. Cass. 2.

23

uel magni intellegitur propheta dixisse, si alio cordis affectu
 2 uel de aliis operibus dei haec pronuntiasse credatur. nullus
 etenim est hominum, qui mira esse opera dei etiam ex ipsius
 creaturae magnitudine non agnoscat. ceterum illa, quae in
 sanctis suis cotidiana operatione dispensat ac speciali munifi- 5
 centia affluenter effundit, nullus alius nisi anima perfruentis
 agnoscit, quae in secreto conscientiae suae ita est beneficiorum
 eius arbitra singularis, ut ea non solum nullo ualeat sermone
 disserere, sed ne sensu quidem et cogitatione conplecti, cum
 ab illo ignito feruore discedens ad istos materiales ac terrenos 10
 3 intuitus fuerit deuoluta. quis enim in se opera domini non
 miretur, cum insatiabilem uentris ingluuiem et sumptuosam
 gulae perniciosamque luxuriam ita in se uiderit fuisse con-
 pressam, ut uix ipsum exiguum ac uilissimum cibum raro
 inuitusque percipiat? quis non obstupescat opera dei, qui illum 15
 ignem libidinis, quem naturalem antea et uelut inextinguibilem
 esse credebat, ita refrixisse persenserit, ut ne simplici quidem
 se corporis motu sentiat incitari? quomodo non uirtutem
 domini contremescat, quisque homines quondam diros atque
 truculentos, qui ad summum iracundiae furorem etiam blan- 20
 dissimis subditorum inritabantur obsequiis, ad tantam uiderit
 transisse lenitatem, ut non solum nullis iam conmueantur
 iniuriis, sed etiam cum inlatae fuerint summa magnanimitate
 4 congaudeant? quis plane non miretur opera dei ac toto pro-
 clamet affectu: quia ego cognoui quod magnus est 25
 dominus, cum uel se uel alium quempiam ex rapacissimo
 liberalem, ex prodigo continentem, ex superbo humilem, ex

25 Ps. 134, 5

1 uel] nec *II Ov* intellegitur Σ : cf. *XIII, 12, 1 et 2* prof.
II 5 cott. *T* 6 affluentur *II*¹ affluenter *II*²*T* 8 eam *II O*
 10 descendens (*ex* descendens) *T et O* terrenus *II*¹ 11 intuitos
O desoluta *T*¹ 13 gulae Σ guile *O* pernit. *II T* luxuriam
II 15 qui] cum *T* 16 ante *T O* ac uelud *T* 17 refrigisse
O 19 contremiscat *II* quisq. cum *T* (*sed* q. cum *in ras.*
m. 2) et v condam *O* 20 truculentus *II*¹ 21 inritabantur
*II*¹ 22 transisse uiderit *II T O v* commou. *II T O* (*in* Σ litterae
nm iam non leguntur) 24 congaudeat *II*

delicato ac tenero squalidum hirsutumque perspexerit et egestate atque angustia praesentium rerum etiam uoluntarie perfuerentem? ista sunt profecto mira opera dei, quae peculiariter anima prophetae similitudinemque eius mirificae contemplationis intuitu stupefacta cognoscit. ista sunt prodigia quae posuit super terram, quae idem propheta considerans ad admirationem eorum cunctos populos aduocat dicens: uenite, et uidete opera dei, quae posuit prodigia super terram: auferens bella usque ad fines terrae. arcum conteret, et confringet arma: et scuta comburet igni. quod enim maius potest esse prodigium quam sub momento breuissimo ex rapacissimis publicanis apostolos fieri, ex persecutoribus truculentis praedicatores euangelii patientissimos reddi, ita ut eam quam persequebantur fidem etiam effusione sui sanguinis propagarent? ista sunt opera dei quae se cotidie una cum patre filius operari protestatur dicens: pater meus usque hodie operatur, et ego operor. de istis operibus dei beatus David in spiritu canens benedictus, inquit, dominus deus Israhel, qui facit mirabilia magna solus. de istis et Amos propheta qui facit, inquit, omnia et conuertit ea, et transmutat in matutinum umbram mortis. haec nempe est inmutatio dexterarum excelsi. de hac salutari operatione dei orat propheta dominus dicens: confirma deus hoc, quod operatus es in nobis. ut praetermittam illas secretas atque absconditas

7 Ps. 45, 9—10 16 Ioh. 5, 17 18 Ps. 71, 18
20 Amos 5, 8 (LXX) 22 Ps. 76, 11 24 Ps. 67, 29

1 hrs. Σ 2 uoluptariae Π 3 profecto om. Π mira
om. O 4 profetae ΠO mirifice Σ 5 obstupefacta O
6 prof. Π ammirat. ΣΤ¹ 7 populus Π¹ uocat O 7 et
om. ΠO 8 domini (τοῦ κυρίου) ΤO 10 igne Σ corr. cf. cap.
6, 3 12 apostulus Π¹ 14 ita om. Τ cum effusionem
O 15 sui om. Σ cott. Τ 16 operari (operare Π¹) filius
ΠΤOυ 17 hodie] modo O 18 in om. Τ inquit O
19 israel Σ ifri Τ 20 istis operibus Τ prof. Π inquit
O 21 matutinum] mutationem Π 22 mutatio O 23 prof.
Π 24 hoc deus Τ 25 praetermittat Τ¹ adque O

dispensationes dei, quas intra se peculiariter exerceri mens sanctorum omnium momentis singulis intuetur, illam caelestem infusionem laetitiae spiritalis, qua deiectus animus inspirati gaudii alacritate sustollitur, illos ignitos cordis excessus et tam ineffabilia quam inaudita solacia gaudiorum, 5 quibus nonnumquam ignauissimo stupore torpentes ad orationem feruentissimam uelut de somno profundissimo suscitamur. 7 hoc, inquam, est gaudium de quo beatus apostolus quod oculus, inquit, non uidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit, eius scilicet qui terrenis uitiis 10 hebetatus adhuc homo est et humanis inhaeret affectibus nihilque de istis dei muneribus intuetur. denique idem apostolus tam de se quam de similibus sibi, qui iam de humana conuersatione discesserant, subiecit dicens: nobis autem reuelauit deus per spiritum suum. 15

XIII. In his igitur omnibus quantum mens ad subtiliorem profecerit puritatem, tanto sublimius intuebitur deum et admirationis intra semet ipsam potius capiet incrementa quam loquendi facultatem aut sermonem narrationis inueniet. ut enim uim laetitiae huius inexpertus mente percipere, ita ex-20 plicare sermone non ualebit expertus: tamquam si quis dulcedinem mellis ei qui numquam quicquam dulce gustauerit uelit sermonibus enarrare, profecto nec ille saporis illius suauitatem quam numquam ore percepit auribus capiet, nec ille dulcedinem quam gustus uoluptate cognouit uerbis poterit 25 indicare, sed propria tantum agnitione suauitatis inlectus necesse est ut experti saporis iucunditatem intra semet ipsum 2 solummodo tacitus admiretur. ita igitur quisquis in hunc quem praediximus uirtutum statum meruerit peruenire, haec

8 I Cor. 2, 9

14 l. c. 10

4 inspirati O:	insperati Σv	inspiti II ¹	in spiritibus II ²	inspirata
T in illos T	ignotos II	5 solatia II ¹	7 uelud T	
9 inquit O	10 homines II ¹	15 reuelabit II ¹ O	16 subtil.	
T sublimiorem O	17 proficerit T ¹	ammir. T	18 ipsum	
T 21 dulcid. II ¹ , item infra	23 uellit II ¹	24 quem T		
percepes II ¹	28 ammir. T	ita om. II		

omnia quae in suis peculiari gratia dominus operatur tacita mente perlustrans horumque omnium adtonita consideratione flammatus cum intimo cordis exclamabit affectu: mira opera tua, et anima mea cognoscit nimis. istud ergo est
 5 mirabile opus dei, hominem carneum carnales affectus in carne positum respuisse et in tanta rerum atque incursum uarietate unum tenere animi statum atque immobilem in omni accedentium permutatione durare. qua uirtute fundatus senex
 3 quidam cum apud Alexandriam turbis infidelium circumfusus
 10 non solum maledictis, uerum etiam grauissimis impellentium urgeretur iniuriis eique a subsannantibus diceretur: quid miraculi Christus uester, quem colitis, fecit? ille, ut, inquit, his ac maioribus, si intuleritis, non mouear nec offendar iniuriis.

15 XIII. GERMANVS: Quoniam nos admiratio non humanae huius neque terrenae, sed plane caelestis atque angelicae castitatis ita subito stupore confudit, ut terrorem magis desperationis incuteret quam ad expetendam se nostros animos prouocaret, quaesumus ut nos de obseruantiae qualitate ac
 20 temporis modo, quo adquiri uel perfici ualeat, doctrina plenissimae disputationis instituas, quatenus et consummari eam posse credamus et ad expetendam deinceps spatio constituti temporis animemur. incomprehensibilem namque eam in carne hac positam quodammodo iudicamus, nisi nobis ordo quidam
 25 ac uia qua ad illam ualeat perueniri certa ratione pandatur.

XV. CHAEREMON: Temerarium satis est super consummatione huius de qua loquimur castitatis in tanta praesertim uel uoluntatum diuersitate uel uirium certam temporis definire mensuram, quae non facile etiam in istis materialibus artibus
 30 ac uisibilibus disciplinis decerni potest. secundum intentionem

3 Ps. 138, 14

4 tua dñe et T tua dñ et O cognoscet Σ nobit O 7 accidentium T: accidentium ΣΠOv: cf. I, 5, 4 9 aput ΣO alexandream Π¹ 11 urgeretur Π¹TO¹ 12 inquit O ut his inquit T 13 ac om. Π confundar O 15 ammir. T 17 confundit ΣO errorem T¹ 23 animetur Π¹ 25 pendatur Σ 26 ceremon O 28 uoluptatum Π

namque animi atque ingenii qualitatem necesse est eas ab unoquoque uel celerius uel tardius adprehendi. rationem tamen obseruantiae et temporis modum, intra quem eius possibilitas 2 agnoscatur, constantissime possumus praefinire. quisquis igitur extractus a cunctis confabulationibus otiosis et mortificatus 5 ab omni ira ac sollicitudine curaque mundana duobus tantum paxamatiis fuerit cotidiana refectione contentus, et aquae satietate subtracta quietem somni trium siue ut alii statuerunt quattuor horarum spatio terminarit, nec tamen laborum aut continentiae huius merito, sed miseratione domini eam se 10 crediderit adepturum, quia sine hac fide uana est omnis humani laboris intentio, non amplius quam sex mensibus perfectionem istius impossibilem sibi non esse cognoscet. 3 euidens tamen est iam proximae puritatis indicium incipere eam de proprii laboris industria non sperare. si enim uim 15 uersiculi illius unusquisque in ueritate conceperit: nisi dominus aedificauerit domum, in uanum laborauerunt qui aedificant eam, sequitur ut nec de puritatis suae meritis extollatur, intellegens eam se non sua diligentia, sed domini misericordia consecutum, nec contra alios inimiti 20 rigore moueatur, sciens humanam nihil esse uirtutem, si eam uirtus diuina non iuuerit.

XVI. Proinde unicuique nostrum aduersus spiritum fornicationis totis uiribus desudanti uictoria singularis est de merito conatus sui remedium non sperare. quae fides licet facilis ac 25 plana omnibus uideatur, tamen tam difficile ab incipientibus quam ipsius castitatis perfectio possidetur. nam cum eis uel particula puritatis adriserit, continuo in conscientiae suae secretis elatione quadam subtiliter inlabente sibimet blandiuntur, credentesque eam se diligentiae suae studio consecutos 30

16 Ps. 126, 1

1 ea sub <i>II</i>	4 definire <i>ex</i> definire <i>II et Oc</i>	6 tantummodo
<i>T</i>	7 paxamatiis <i>T</i> paximatii <i>O</i>	fuerint <i>II</i> ⁴ cott. <i>T</i> et
ea quae Σ	8 siue trium Σ	9 spatio... tamen <i>om.</i> <i>II</i>
10 merita <i>II</i>	eam] tam <i>II</i>	12 non <i>om.</i> <i>T</i>
16 conciperet <i>II</i>	17 laborant <i>O</i>	20 ne <i>O</i>
28 in <i>om.</i> <i>T</i>	30 consecutus <i>II</i> ⁴	23 aduersum <i>O</i>

necesse est ut superno illo praesidio paululum denudati tam-
 diu illis quas diuina uirtus extinxerat passionibus opprimantur,
 quamdiu experientia docente cognoscant se uiribus atque
 industria sua puritatis bonum obtinere non posse. et ut ²
⁵ disputationem nostram de fine plenissimae castitatis longa
 lucubratione confectam breuiter concludamus in unum omnia
 quae copiose sparsimque digesta sunt colligentes, haec est
 consummatio castitatis, ut uigilantem monachum oblectatio
 libidinis nulla perstringat, ut quiescentem somniorum non
¹⁰ fallat inlusio, sed cum dormienti tantum per sopitae mentis
 incuriam conmotio carnis obrepserit, quemadmodum sine ulla
 titillatione uoluptatis excita est, ita etiam sine ullo pruritu
 corporis conquiescat. haec de castitatis fine, quantum potui-³
 mus, non uerbis, sed experientia magistrante digessimus.
¹⁵ quae licet a desidiosis ac neglegentibus arbitrer impossibilia
 forsitan iudicanda, certus tamen sum a studiosis ac spiritalibus
 uiris agnoscenda pariter ac probanda. tantum namque inter
 hominem distat et hominem, quantum et illa ad quae animi
 eorum tendit intentio ab inuicem disparantur, id est uel
²⁰ caelum ab inferno uel Christus a Beliar, secundum sententiam
 domini saluatoris: si quis mihi ministrat, me sequa-
 tur, et ubi sum ego, illic et minister meus erit,
 et iterum: ubi est thesaurus tuus, ibi erit et cor
 tuum.

²⁵ Huc usque beatus Chaeremon de castitatis perfectione ⁴
 disseruit admirabilemque doctrinam sublimissimae puritatis
 tali sermone conclusit, suadens stupentibus atque anxiis nobis,
 ut, quia iam noctis pars maior effluxerat, tradita quieti

21 Ioh. 12, 26

23 Mt. 6, 21

1 paululum \mathcal{T}	2 illius Π^1	4 bonum <i>om.</i> Π	opt. $\Sigma\mathcal{T}$
6 lucubratione Σ	7 cupiose <i>et</i> degesta Π^1	8 oblectatione	
Σ	11 inrepperit \mathcal{T}	12 excitata $\Pi\mathcal{T}Ov$: <i>cf.</i> XXI, 26, 2	
ullo <i>om.</i> Π	proritu Π^1	14 degessimus Π^1	15 necleg.
ΣO	16 ab O	18 distat et hominem <i>om.</i> Π	20 beliar Σ
<i>et, ut uid.</i> , Π^1 : belial $\Pi^2\mathcal{T}Ov$	26 desseruit Π^1	ammir. \mathcal{T}	
28 quieti Π^1			

paululum membra naturali soporis cibo minime fraudaremus, ne languens torpore corporis sui etiam mens uigorem sanctae intentionis amitteret.

1 paulol. \mathcal{T} naturalis operis Π 2 torpere Π^1 3 Explicit secunda conlatio (conlatio .II. Π , numero a m. 2 s. l. addito, conlatio secunda O) abbatis chaeremonis (cher. $\mathcal{T}O$) de castitate. Incipit eiusdem (senis *add.* O) conlatio tertia (conl. tert. *om.* \mathcal{T} , conl. *om.* ΠO) de protectione dei (de gratia dei et libero arbitrio O) $\Sigma\Pi\mathcal{T}O$. Capitula abbatis chaeremonis de protectione dei $\Sigma\Pi$ Incipiunt capitula \mathcal{T} Incipit capitula eiusdem O

XIII.

CONLATIO ABBATIS CHAEREMONIS
TERTIA.

DE PROTECTIONE DEI.

CAPITVLA.

- 5 I. Prooemium.
- II. Interrogatio, quare non merita uirtutum laborantis
industriæ deputentur.
- 10 III. Responsio, quod sine adiutorio dei non solum perfectio
castitatis, sed omnino nihil boni perfici possit.
- IIII. Obiectio, quemadmodum gentiles absque gratia dei
castimoniam habuisse dicantur.
- V. Responsio de philosophorum imaginaria castitate.
- 15 VI. Quod sine gratia dei nullos industrios conatus exsequi
ualeamus.
- VII. De principali proposito dei et prouidentia cotidiana.
- VIII. De gratia dei et arbitrii libertate.
- VIIII. De uirtute bonae uoluntatis nostrae et gratiae dei.
- X. De liberi arbitrii infirmitate.
- 20 XI. Vtrum bonam uoluntatem nostram sequatur an prae-
cedat gratia dei.

6 prohimium Σ proemium \mathcal{T} premium de protectione dei O
 7 quare] quae Σ laboranti Π laborantis... deputentur *om.* O
 8 industria $\Sigma\Pi$ deputetur Π 9 perfectio... 10 possit *om.* O
 10 castatis \mathcal{T} omnino *om.* \mathcal{T} 11 gentes O 12 dicuntur
 \mathcal{T}^1O 14 nullus Π nullo \mathcal{T} industria \mathcal{T} exequi $\mathcal{T}O$
 16 cott. \mathcal{T} 18 gratia $\mathcal{T}O$ 19 libera Π infirmate Π liber-
 tate \mathcal{T} infirmitate et gratia dei O 20 praecellat Σ

- XII. Quod uoluntas bona nec semper gratiae nec semper sit homini tribuenda.
- XIII. Quod gratiam dei humani conatus compensare non possint.
- XIII. Quod temptationibus suis deus uirtutem humani ex- 5 periatur arbitrii.
- XV. De multiplici uocationum gratia.
- XVI. De gratia dei, eo quod humanae fidei transcendat angustias.
- XVII. De inscrutabili dispensatione dei. 10
- XVIII. Definitio patrum, eo quod arbitrium ad saluandum non sit idoneum.

I. Cum ad synaxin matutinam percepto paululum sopore remeantes senem opperiremur, ingenti abba Germanus scrupulo mouebatur, quod in praeterita disputatione, cuius uirtus sum- 15 mum desiderium incognitae nobis castitatis infuderat, unius adiectione sententiae beatus senex meritum humanae cassasset industriae, adstruens hominem, quamuis summis ad bonam frugem uiribus enitatur, tamen boni conpotem esse non posse, nisi id diuini tantum muneris largitate, non operis sui studio 20 percepisset. hanc igitur quaestionem adtonite uolentibus nobis progressus cellam beatus Chaeremon, cum quiddam nos inuicem mussitare sensisset, solito breuius orationum atque psalmodum sollemnitate transcurra, quid moueret, inquit.

II. Tum GERMANVS: Quantum excellentissimae, inquit, 25 sublimitate uirtutis, quae nocturna disputatione patefacta est,

1 gratia <i>II</i>	3 gratiae <i>T</i>	dei <i>om.</i> <i>II</i>	5 temptat. <i>Σ O</i>
12 Finiunt capitula conlationis (collectionis <i>Σ</i>) tertiae abbatis chaeremonis (chaēr <i>Σ</i>) de protectione dei <i>Σ II</i>	Expliciunt capitula. Incipit conlatio <i>T</i>		13 synaxim
<i>Tv</i> sinaxin <i>O</i>	Paulol. <i>T</i>	14 abbas <i>II T O v</i>	scripulo <i>O</i>
17 causasset <i>II</i>	cassaret <i>O</i>	21 uolentibus <i>II</i>	22 cellula <i>II v</i>
cella <i>T</i> celle <i>O</i>	quidam <i>II</i>	23 musitare <i>T O</i>	breuis <i>Σ</i>
24 solemn. <i>II T</i>	24 mouerit <i>II c</i>	25 tunc <i>T v</i>	excellentissime
<i>Σ II</i> excellentissima <i>T</i>	inquit <i>O</i>		

paene ut ita dixerim a fide possibilitatis excludimur, tantum nobis (pace tui dictum sit) uideatur absurdum, si laborum stipendium, id est perfectio castitatis, quae instantia proprii sudoris acquiritur, non specialiter laborantis deputetur industriae. ineptum est enim, ut si uerbi gratia agricolam erga culturam terrae inremisum studium uiderimus inpendere, non illius efficaciae adscribamus et fructum.

III. CHAEREMON: Hoc ipso quod proposuistis exemplo euidentius adprobatur nihil posse perficere sine adiutorio dei laborantis industriam. nec enim agricola cum omnes conatus suos in excolendis expenderit terris, confestim etiam prouentum segetum et ubertatem frugum suae poterit industriae deputare, quam inritam esse frequenter expertus est, nisi eam et pluuiarum oportunitas et hiemis tranquilla serenitas subsequatur, ita ut adultos iam fructus ac perfecta maturitate solidatos de manu quodammodo tenentium uiderimus plerumque praereptos nihilque laborantibus illam iugem sudoris instantiam contulisse, quia non fuit domini opitulatione directa. sicut igitur inertibus agricolis, qui sua frequenti uomere arua non subigunt, hanc ubertatem segetum pietas diuina non confert, ita laborantibus pernox sollicitudo non proderit, nisi misericordia domini fuerit prosperata. in quo tamen humana superbia nullatenus se gratiae dei uel exaequare uel admiscere contendat participemque se in muneribus dei per hoc conetur inserere, ut laborem suum auctorem esse diuinae existimet largitatis ac prouentum copiosissimarum frugum industriae suae meritis respondisse gloriatur. consideret namque ac ueridica examinatione pendat, quod ne ipsos quidem conatus, quos pro desiderio opulentiae intentus exercuit, suis uiribus inpendere potuisset, nisi eum ad exercendum omne opus ruris protectio domini ac

2 tui] cui II ¹	9 proficere IIPOv	10 conatos O	13 in-
ritam O ¹ : irritam rell.	14 oportunitatis II ¹	15 adultus II	
fructos O	solidatus II	18 quia] qua II ¹	19 suo
T ¹ O	frequenter IIc	20 non om. ΣT	22 preparata O
23 exsequare II ¹	24 se om. O	25 extimet O	largitates
II	27 ueredica II	28 pro om. T	30 dei O

misericordia roborasset, et inefficax eius uoluntas fuisset ac
 uirtus, nisi etiam peragendi copiam, quae nonnumquam uel
 siccitatis uel imbrum nimietate fraudatur, diuina clementia
 4 praestitisset. nam cum et boum uirtus et sanitas corporis et
 omnium effectus operum actuumque prosperitas a domino fuerit 5
 condonata, orandum est ne fiat ei sicut scriptum est caelum
 aereum et terra ferrea, et ne residuum locustae
 comedat bruchus et residuum bruchi eruca deuoret
 et residuum erucae robigo consumat. nec in hoc
 tantum eget diuinitatis auxilio agricolae laborantis industria, 10
 nisi etiam insperatos auertat casus, quibus, etiamsi desiderata
 fructuum fecunditate ager fuerit opimatus, non solum spei
 suae uana expectatione frustrabitur, uerum etiam perceptarum
 et reconditarum iam uel in area uel in horreo frugum uber-
 5 tate fraudabitur. quibus manifeste colligitur non solum actuum, 15
 uerum etiam cogitationum bonarum ex deo esse principium,
 qui nobis et initia sanctae uoluntatis inspirat et uirtutem
 atque oportunitatem eorum quae recte cupimus tribuit pera-
 gendi: omne enim datum bonum et omne donum per-
 20 fectum de sursum est descendens a patre luminum, 20
 qui et incipit quae bona sunt et exsequitur et consummat in
 nobis, dicente apostolo: qui autem dat semen seminanti,
 et panem ad manducandum praestabit et multi-
 6 iustitiae uestrae. nostrum uero est, ut cotidie adtrahen- 25
 tem nos gratiam dei humiliter subsequamur, uel certe dura

15 quibus manifeste . . . p. 365, 6 noluerunt reuerti] Prosp. 2, 2

6 Deut. 28, 23 7 Ioel 1, 4 19 Iac. 1, 17 22 II Cor.
9, 10 26 Act. 7, 51

2 etiam] eam Π 4 nam] nam et Σ, sed et del. m. 2 boum
 T: bonum ΣΠΟ 5 affectus T 7 locustae PO 8 comedebat
 Π¹ brucus ΣΟ et T a m. 2 bruhi Σ bruci T a m. 2 et O
 deuoret eruca T 9 rubigo ΠΤΟ 13 exspectat. T 17 qui]
 quibus T 21 exequitur O 22 apostulo Π¹ 24 fructum T
 25 cott. T cotidie O adtrahente ΣΟ 26 gratia Σ ut uid. et O
 gratiam φ

ceruice et incircumcisis ut scriptum est auribus eidem resistentes per Hieremiam mereamur audire: numquid qui cadit, non resurget? aut qui auersus est, non reuertetur? quare ergo auersus est populus iste in Hierusalem auersione contentiosa? indurauerunt ceruices suas, noluerunt reuerti.

III. GERMANVS: Huic sensui, cuius pietas abrupte a nobis non potest improbari, illud uidetur obsistere quod ad destructionem liberi tendit arbitrii. nam cum multos gentilium, qui utique diuini adiutorii gratiam non merentur, non solum frugalitatis atque patientiae, sed, quod magis mirum est, etiam castitatis uideamus fulgere uirtutibus, quomodo captiuato liberae uoluntatis arbitrio dei munere conlatae illis fuisse credendae sunt, cum utique mundanae sapientiae sectatores non solum dei gratiam, sed ipsum etiam uerum deum penitus ignorantes, quantum uel serie lectionis uel quorundam traditione cognouimus, summam castimoniae puritatem proprii laboris industria possedissee dicantur?

V. CHAEREMON: Gratum mihi est quod, dum summo agnoscendae ueritatis amore flammamini, quaedam etiam inepta proponitis, quorum obiectione probatior atque ut ita dixerim exploratior catholicae fidei uirtus adpareat. quis etenim sapiens tam contrariis propositionibus uteretur, ut caelestem castimoniae puritatem, quam hesternae die nec per dei gratiam mortalium cuiquam adserebatis posse conferri, nunc eandem etiam a gentilibus crederet uirtute propria fuisse possessam? sed quia haec explorandae procul dubio ut dictum est studio ueritatis opponitis, quid de his teneamus aduertite. primum philosophos nequaquam credendum est talem animi castitatem qualis a nobis exigitur adsecutos, quibus iniungitur ut non

2 Hierem. 8, 4-5

2	ihrem. O	numquit Σ	3	cadet IO	4	reuertitur	
II	5 ihřflm O	8	dextructionem Σ	17	post summam Σ		
	<i>addit: eas, quae uox dittographia syllabae sequentis cas esse uidetur</i>						
19	summae Σ	21	proponetis II ¹	24	externa ΣO	26	crederetis \mathcal{V}
	credideritis O	28	uertite II ¹	29	neque quam Σ		
30	exitur II ¹	adsecutus	II ¹				

solum fornicatio, sed ne inmunditia quidem nominetur in nobis. habuerunt autem illi quandam *μερικὴν*, hoc est portunculam castitatis, id est abstinentiam carnis, ut tantum a coitu libidinem cohercerent: hanc autem internam mentis ac perpetuam corporis puritatem non dicam opere adsequi, sed ⁵ nec cogitatione potuerunt. denique famosissimus ille ipsorum Socrates hoc, ut ipsi concelebrant, de se non erubuit profiteri. nam cum intuens eum quidam *φρυσιογνώμων* dixisset: *ὄμματα παιδεραστοῦ*, hoc est oculi corruptoris puerorum, et inruentes in eum discipuli inlatum magistro uellent ultum ire conuicium, ¹⁰ indignationem eorum hac dicitur compressisse sententia: *πάσασθε, ἑταῖροι εἰμὶ γάρ, ἐπέχω δέ*, id est: quiescite, o sodales: etenim sum, sed contineo. apertissime igitur non solum adsertione nostra, sed etiam ipsorum professione monstratur consummationem tantummodo inpudicitiae, id est ¹⁵ conmixtionis turpitudinem uiolenta ab illis necessitate compressam, non tamen desiderium de cordibus eorum et oblectati-
⁴ onem illius passionis exclusam. cum quo autem horrore proferenda est illa sententia Diogenis? factum enim, quod philosophos mundi huius uelut quiddam memorabile proferre ²⁰ non puduit, neque dici a nobis sine uerecundia neque audiri potest. nam cuidam in adulterii crimine puniendo, ut ferunt, ait: *τὸ δωρεὰν πωλούμενον θανάτῳ μὴ ἀγόραζε*, id est: quod

1 cf. Eph. 5, 3 8 ? 23 ?

2 habuerint *T*¹ *μερικίην Π μερικίαν T mericen O* 3 a
 coitu] coitus *T* 5 opera *Π*¹ 6 nec] ne *T* 7 erobuit *Π*¹
 8 quidem *Σ ομματαιαερτωϋ Σ ομματαιαερactoϋ Π ομματλερactoϋ*
T 9 hoc] id *O* oculo *Π*² 10 ultum ire *scripsi*: ultu ire
ΣO magistrum uellent ulum *Π*¹ magistro uellent uindicare *Π*² uel-
 lent ultuiri *T a m. 2* 11 indignatione *Π*¹ *O* 12 *Πωycωcθετωροει-*
μyπεxωae Σ τιαycacθε εταιροι em Γαρ·εττεxυae Π Πaycacθε εται-
ροι em Γαρ eΠεxω Δe T corruptissime O 15 cum consummationem
Π 18 cumque *Π*¹ horrorem *Π*¹ 19 dyogenis *Σ* 20 philo-
 sophus *O* uelud *T* 21 puduit] potuit *Π* 23 *αωρωιωc Σ*
Δωραι·ac Π Δωρεac T *Τιωλοyμενον T* *Γyιαoυμcνον ccιν-*
τωμν Π (id est yωαoυμcνον cαντωμν = πωλοyμενον θανατω μη)
corruptius O

gratis uenditur, morte non emas. constat ergo illos uerae castitatis quae a nobis expetitur nec agnouisse uirtutem, et ideo satis certum est circumcisionem nostram, quae in spiritu est, non posse nisi dei tantum munere possideri et his inesse
5 solummodo, qui deo tota spiritus sui contritione deseruiunt.

VI. Et idcirco licet in multis, immo in omnibus possit ostendi semper auxilio dei homines indigere nec aliquid humanam fragilitatem quod ad salutem pertinet per se solam, id est sine adiutorio dei posse perficere, in nullo tamen eui-
10 dentius quam in acquisitione atque custodia castitatis ostenditur. ut enim tantisper de integritatis eius difficultate disputatio differatur, de instrumentis eius breuiter interim disputemus. quis praeualeat quaeso quamuis feruens spiritu 2 uel squalorem solitudinis uel sicci panis non dicam cotidiana
15 nam esuriem, sed ipsam saturitatem nulla hominum laude suffultus suis uiribus sustinere? quis aquae perpetuam sitim sine domini consolatione tolerare illumque dulcem ac delectabilem matutinum soporem humanis fraudare oculis et intra terminos horarum quattuor omnem quietis refectionem iugi
20 possit lege concludere? quis indesinentem lectionis instantiam, quis inremissam operis sedulitatem nullum praesentis lucri commodum captans absque gratia dei explere sufficiat? quae 3 omnia sicut desiderari a nobis iugiter absque diuina inspirati-
one non possunt, ita nec perfici quidem sine eius auxilio ulla-
25 tenus queunt. et ut haec eadem non solum probata nobis experientiae disciplina, sed etiam certis indiciis et argumentis manifestiora reddamus, nonne in multis quae utiliter optamus implere, cum desiderii plenus ardor ac uoluntas perfecta non desit, interpellans quaecumque fragilitas cassat uota concepta

22 quae omnia ... 25 ullatenus queunt] Prosper 2, 3

1 emes Σ : cf. *Indic. s. u.* non uere $\Sigma\Pi\mathcal{T}$ 4 nisi] sine
 Π dei gratiae \mathcal{T} eis \mathcal{T} 9 tam Σ 10 atque] ad Π
 11 difficult. Π^1 14 cott. \mathcal{T} 15 esuri***em Π (ent *eras*.)
 17 dei \mathcal{T} toleraret \mathcal{T} 19 terminus Π^1 20 posset \mathcal{T}
 24 nec $\Sigma O^2 \varphi Pr.$: ne° \mathcal{T} (*m. 1*) ne $\cdot\Pi O^1 v$ 25 hac Σ 27 mani-
 festiore Π^1 29 fragilitatis Π

nec proposito nostro adsistit effectus, nisi uirtus perficiendi fuerit domini miseratione donata, ita ut, cum sit innumera multitudo illorum qui fideliter uirtutum studiis desiderent inhaerere, summam tamen eorum qui haec perficere uel 4 tolerare praeualeant inuenias raritatem? ut praetermittam quod 5 ne tunc quidem, cum omnino nulla nos arcet infirmitas, facultas uniuersa quae uolumus peragendi nostrae subiacet potestati. nam neque remotionis silentium nec distractionem ieiuniorum nec lectionis instantiam etiam illo quo possumus tempore pro nostro arbitrio retentamus, sed quibusdam occur- 10 rentibus causis etiam inuitissimi frequenter retrahimur a salutaribus institutis, ita ut uel loci uel temporis copiam, in quo haec exercere possimus, necesse sit nos a domino deprecari. 5 nec sufficere nobis id quod possumus certum est, nisi etiam oportunitas peragendi ea quae nobis utique possibile sunt a 15 domino tribuatur (de quibus et apostolus quoniam uolumus, inquit, uenire ad uos et semel et iterum, et impediuit nos Satanias), ita ut nonnumquam nos etiam utiliter ab istis spiritalibus sentiamus studiis auocari, ut, dum nolentibus nobis interrumpitur nostri cursus intentio et 20 infirmitati carnis aliquid relaxamus, etiam inuiti ad salutarem perseuerantiam reseruemur. de qua dispensatione dei simile aliquid beatus apostolus propter quod, inquit, ter dominum rogauit ut discederet a me. et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea: nam uirtus in infirmitate 25 perficitur, et iterum: quid enim oremus secundum quod oportet nescimus.

VII. Propositum namque dei, quo non ob hoc hominem fecerat ut periret, sed ut in perpetuum uiueret, manet immobile.

16 I Thess. 2, 18

23 II Cor. 12, 8—9

26 Rom. 8, 26

3 desiderant \mathcal{T} 6 ne] nec $\mathcal{T}O$ areet Π^1 post infirmitas
 Π in marg. m. 1 addit: et 8 distractionem ΣO^2 distractionis Π^1
distractiones Π^2 destructionem O^1 10 pro] ipso Σ 12 locis
 Σ 13 depraecare ex depraecari Σ m. 1 16 apostulus Π^1
17 inquit O et ante semel om. \mathcal{T} 23 inquit O 27 oporteat
 \mathcal{T}^1 28 quod ΣO 29 immobilem $\Sigma(O)$

cuius benignitas cum bonae uoluntatis in nobis quantulam-
 cumque scintillam emicuisse perspexerit uel quam ipse tam-
 quam de dura silice nostri cordis excuderit, confouet eam et
 exsuscitat suaque inspiratione confortat, uolens omnes ho-
 mines saluos fieri et ad agnitionem ueritatis ue-
 nire, quia non est, inquit, uoluntas ante patrem ue-
 strum qui in caelis est ut pereat unus ex pusillis
 istis, et iterum nec uult, inquit, deus perire animam,
 sed retractat cogitans ne penitus pereat qui ab-
 iectus est. uerax namque est et non mentitur, cum obte-
 statione definiens: uiuo ego, dicit dominus deus: quia
 nolo mortem inpii, sed ut conuertatur a uia sua,
 et uiuat. qui enim ut pereat unus ex pusillis non habet
 uoluntatem, quomodo sine ingenti sacrilegio putandus est non
 uniuersaliter omnes, sed quosdam saluos fieri uelle pro omni-
 bus? ergo quicumque pereunt, contra illius pereunt uoluntatem,
 ita eo contra unumquemque eorum cotidie proclamante: con-
 uertimini a uis uestris pessimis: et quare mori-
 mini domus Israhel? et iterum: quotiens uolui
 congregare filios tuos, sicut gallina congregat
 pullos suos sub alas suas, et noluisti. et: quare,
 inquit, auersus est populus iste in Hierusalem
 auersione contentiosa? indurauerunt facies suas,
 noluerunt reuerti. praesto est ergo cotidie Christi gratia,
 quae, dum uult omnes homines saluos fieri et ad
 agnitionem ueritatis uenire, cunctos absque ulla ex-

4 I Tim. 2, 4 6 Mt. 18, 14 8 II Reg. 14, 14 11 Ezech.
 33, 11 17 l. c. 19 Mt. 23, 37 21 Hierem. 8, 5 23 Hierem.
 5, 3 25 I Tim. 2, 4

3 cordis nostri *TO* excusserit *T*, sed ss *in ras.*, et *v* 6 in-
 quid *ΠO* patrum *Π¹* 7 pos. illis *Π¹* 8 inquit *O* 12 nolo
 mortem] non solumorte *Π¹* non uolo mortē *Π²* 13 qui enim... 15
 pro omnibus *om. Σ fort. recte* 15 pro] ex *T* 16 uoluntate *Σ*
 17 eo] e *Π* et *O*: *om. T* cott. *T* proclamantem *ΣT²O*
 18 post uestris *in Σ a erasum est* moriemini *ΠTOv* 19 israhel
Σ frhl O ut solet 20 tuus *Π¹* 22 inquit *ΠO* 23 auer-
 sione *Σ* suas et *T* 24 cott. *T*

ceptione conuocat dicens: uenite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam uos. si autem non omnes uniuersaliter, sed quosdam aduocat, sequitur ut nec omnes sint onerati uel originali uel actuali peccato nec uera sit illa sententia: omnes enim peccauerunt et egent gloria dei, nec per omnes homines mors pertransisse credatur. et in tantum omnes qui pereunt contra dei pereunt uoluntatem, ut nec ipsam mortem deus fecisse dicatur, ita scriptura testante: quia deus mortem non fecit, nec gaudet in perditione uiuorum. et inde est quod plerumque, dum pro bonis contraria postulamus, uel tardius uel nequaquam nostra exauditur oratio, et rursus ea quae credimus esse contraria utiliter ut benignissimus medicus etiam inuitissimis dominus inferre dignatur ac nonnumquam perniciosas dispositiones nostras letalesque conatus ab effectu detestabili retardat ac reuocat, ac properantes ad mortem retrahit ad salutem et de inferni faucibus extrahit ignorantes.

VIII. Quam curam atque prouidentiam circa nos suam sub figura meretricis Hierusalem et perniciosa ad idolorum cultum alacritate tendentis per Osee prophetam sermo diuinus elegantius expressit. dicente namque ea: uadam post amatores meos, qui dant panes mihi, et aquas meas, lanam meam, et linum meum, oleum meum, et potum meum, respondet saluti eius, non uoluntati consulens diuina dignatio: ecce ego saepiam uias eius spinis, et saepiam eam maceria, et semitas suas non inueniet. et sequetur amatores suos, et non adprehendet: et quaeret eos, nec inueniet illos, et dicet: reuertar

1 Mt. 11, 28 5 Rom. 3, 23 6 Rom. 5, 12 9 Sap.
1, 13 21 Os. 2, 5 25 l. c. 6—7

1 ad me *om.* *T* 5 sit illa] stilla *II*¹ est illa *II*² 6 gloriam
ΣΠΟ 8 uoluntate *Σ* 9 testat *Σ*¹ testatur *Σ*² 11 bonis]
nobis *Πc* 13 credemus *Σ* 15 pernit. *Π* affectu *Σ*
17 retrahit] trahit *T* 20 hoseę *O* propheta *Σ* profeta *II*¹
24 respondit *ΣTc* 25 sepiam *ΣTO* bis uiam *IIv* et *Vulg.*
26 macheria *ΣO* 27 adpraehendit *II*¹ 28 dicit *II*¹

ad uirum meum priorem: quia bene mihi erat tunc
 magis quam nunc est. ac rursus contumacias nostras²
 atque contemptus, quibus eum ad salutare inuitantem recur-
 sus rebelli spiritu dedignamur, tali comparatione describit: et
⁵ dixi, inquit: patrem uocabis me, et post me ingredi
 non cessabis. sed quomodo si contemnat mulier
 amatorem suum, sic contempsit me domus Israhel,
 ait dominus. satis congrue, quoniam Hierusalem adulteratae
 comparauerat a suo coniuge discedenti, amorem quoque ac
¹⁰ perseuerantiam benignitatis suae uiro qui feminam deperit
 comparauit. pietas enim ac dilectio dei quam circa humanum³
 genus semper inpendit, eo quod nullis ita uincatur iniuriis,
 ut a cura nostrae salutis abscedat et quodammodo superata
 iniquitatibus nostris a principali suo proposito reuocetur, magis
¹⁵ proprie exprimi alia comparatione non potuit quam exemplo
 uiri ardentissimo amore feminam diligentis, qui quanto magis
 neglegi se ac despici ab ea senserit, tanto uehementioris circa
 eam zeli ardore flammatur. adest igitur inseparabiliter nobis
²⁰ pietas creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam prae-
 cedat iugiter prouidentia, quam expertus propheta apertissime
 confitetur dicens: deus meus misericordia eius prae-
 ueniet me. qui cum in nobis ortum quendam bonae uolun-⁴
 tatis inspexerit, inluminat eam confestim atque confortat et
²⁵ incitat ad salutem, incrementum tribuens ei quam uel ipse
 plantauit uel nostro conatu uiderit emersisse. nam et ante-

18 adest ... 21 prouidentia] Prosp. 2, 3 23 qui cum ... 26
 emersisse] Prosp. 2, 3

4 Hierem. 3, 19—20 22 Ps. 58, 11 26 Esai. 65, 24

2 nunc mihi est Π rursus Σv 3 contemptus Σ inuitante
 Π 5 dixit Σ inquit O 6 contempnat Π 7 contem-
 sit ΣO israhel Σ ifr̄l T 8 Hierusalem] ifr̄l Σ (cf. adnot. ad
 XV, 1, 3) adulterae ΠTOv 10 femina O 17 neclegi
 Σ ac despici om. Πc 18 post flammatur habet T: VIII
 21 prof. Π 23 quemdam Π 26 emersisse Σ et om.
 ΠTOv

quam clament, inquit, ego audiam: adhuc loquentibus eis ego audiam, et iterum: ad uocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi. et non solum sancta desideria benignus inspirat, sed etiam occasiones praestruit uitae et oportunitatem boni effectus ac salutaris 5 uiae directionem demonstrat errantibus.

VIII. Vnde non facile humana ratione discernitur quemadmodum dominus petentibus tribuat, a quaerentibus inueniatur aperiatque pulsantibus, et rursus inueniatur a non quaerentibus se, palam adpareat inter illos qui eum non interrogabant, et 10 tota die expandat manus suas ad populum non credentem sibi et contradicentem, resistentes ac longe positos uocet, inuitos adtrahat ad salutem, peccare cupientibus explendae copiam subtrahat uoluntatis, ad nequitiam properantibus benignus 2 obsistat. cui autem facile pateat, quomodo salutis summa 15 nostro tribuatur arbitrio, de quo dicitur: si uolueritis, et audieritis me, quae bona sunt terrae manducabitis, et quomodo non uolentis neque currentis, sed miserentis sit dei? quid etiam sit illud, quod deus reddet unicuique secundum opera eius, et: deus 20 est qui operatur in uobis et uelle et perficere, pro bona uoluntate, et: hoc non ex uobis, sed dei donum est: non ex operibus, ut ne quis gloriatur? quid sit etiam illud quod dicitur: adpropinquate domino, et adpropinquabit uobis, et quod alibi dicit: nemo 25 uenit ad me nisi pater qui misit me adtraxerit

7 Vnde non 23 quis gloriatur] Prosp. 2, 4. 3, 1

2 Esai. 30, 19 8 cf. Mt. 7, 7 9 cf. Rom. 10, 20—21. Esai.
65, 1—2 16 Esai. 1, 19 18 Rom. 9, 16 20 Rom. 2, 6. Phil.
2, 13 22 Eph. 2, 8—9 24 Iac. 4, 8 25 Ioh. 6, 44

2 ego audiam *post eis om. T* 4 occasionem Σ^1 5 perstruit
 Σ affectus *T* 6 monstrat *II* 7 *non distinguit T*
quemammodum Σ 8 quaer. se *T* 9 rursus *O* 11 expandit
 Σ 13 ac trahat *T* 14 uoluptatis ϕ 19 miserantis *II*
21 nobis Σ : *cf. c. 12, 8. III, 15, 1* 24 illut *II* adpropin-
quitate Σ^1 25 uos *II^1*

eum? quid sit quod dicitur: rectos cursus fac pedibus³
 tuis, et uias tuas dirige, et quid sit quod orantes dici-
 mus: dirige in conspectu tuo uiam meam, et: per-
 fice gressus meos in semitis tuis: ut non moue-
⁵antur uestigia mea? quid sit quod iterum conmonemur:
 facite uobis cor nouum, et spiritum nouum, et quid
 sit illud quod repromittitur: dabo eis cor unum, et spiri-
 tum nouum tribuam in uisceribus eorum: et
 auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo
¹⁰eis cor carneum: ut in praeceptis meis ambulent,
 et iudicia mea custodiant? quid sit quod praecipit⁴
 dominus dicens: laua a malitia cor tuum Hierusalem,
 ut salua fias, et quid sit quod id ipsum propheta a domino
 postulat dicens: cor mundum crea in me deus, et iterum:
¹⁵lauabis me, et super niuem dealbabor? quid sit quod
 ad nos dicitur: inluminate uobis lumen scientiae, et
 quid sit quod de deo dicitur: qui docet hominem scienti-
 am, et: dominus inlumina caecos, uel certe quod
 orantes dicimus cum propheta: inlumina oculos meos ne
²⁰umquam obdormiam in mortem, nisi quod in his omni-
 bus et gratia dei et libertas nostri declaratur arbitrii, quia
 etiam suis interdum motibus homo ad uirtutum adpetitus
 possit extendi, semper uero a domino indigeat adiuuari? nec⁵

20 nisi quod p. 374, 2 liberatur] Prosp. 3, 2. 4, 1

1 Prov. 4, 26 (LXX)	3 Ps. 5, 9. 16, 5	6 Ezech. 18, 31
7 Ezech. 11, 19—20	12 Hierem. 4, 14	14 Ps. 50, 12
15 l. c. 9	16 Os. 10, 12 (LXX)	17 Ps. 93, 10
145, 8	18 Ps.	19 Ps. 12, 4

1 rectus Π ¹	2 suis Π ¹	diriges Π	4 semitas Π ¹
5 iterum quod T	7 promittitur O	cor unum ΣO ¹ et Vulgata	
(ἐπέφαν LXX): cor nouum ΠTO ² v: cf. III, 18		9 lapideo Π ¹	
11 praecipit ΠTOv	12 Hierusalem om. T	13 prof. Π	
14 deus om. Π	15 supra O	sit] est T	19 prof. Π
oculus meus Π ¹	20 morte T ²	in post quod om. Σ	is Σ
21 nostra Σ	quia Σφ: et quia ΠTO Pr. v	22 interdum suis	
T	23 a dño ΠTOφ Pr.: a deo Σ	indiget Σφ	

enim cum uoluerit quis sanitate perfruitur aut de aegritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur. quid autem prodest sanitatis gratiam concupisse, nisi deus, qui uitae ipsius usum tribuit, etiam uigorem incolumitatis inperiat? ut autem euidenti-
 5 clareat etiam per naturae bonum, quod beneficio creatoris indultum est, nonnumquam bonarum uoluntatum prodire principia, quae tamen nisi a domino dirigantur. ad consummationem uirtutum peruenire non possunt, apostolus testis est dicens: uelle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. 10

X. Nam libertatem scriptura diuina nostri confirmat arbitrii dicens: omni custodia serua tuum cor, sed infirmitatem eius apostolus manifestat dicens: dominus custodiat corda uestra et intellegentias uestras in Christo Iesu. uirtutem liberi arbitrii David enuntiat dicens: inclinaui
 15 cor meum ad faciendas iustificationes tuas, sed infirmitatem eius idem orans similiter docet inclina, inquires, cor meum in testimonia tua: et non in auaritiam, Salomon quoque: inclinet dominus corda nostra ad se, ut ambulemus in uniuersis uisibus eius, et custodi-
 20 amus mandata eius, et caerimonias eius, et iudicia eius. potestatem designat arbitrii nostri psalmographus dicens: cohibe linguam tuam a malo: et labia tua ne loquantur dolum: infirmitatem eius nostra protestatur oratio dicentibus nobis: pone domine custodiam ori-
 25 meo: et ostium circumstantiae labiis meis. arbitrii

4 ut autem 10 inuenio] Prosper 4, 2

9 Rom. 7, 18 12 Prov. 4, 23 13 Phil. 4, 7 15 Ps.
 118; 112 17 l. c. 36 19 III Reg. 8, 58 23 Ps. 33, 14
 25 Ps. 140, 3

2 prodeest O 3 dominus Πv 4 tribuat Π¹ incolomitatis
 Π²Υ post inperiat in Υ cap. 10 incipit 11 nulla distinctio
 in Υ 12 omnia Σ 15 enuntiauit Π 17 inclinaui ΣΠ¹
 (κλῆρον LXX sine scripturae uarietate) 19 salamon ΣΠ incli-
 net inquit (inquit O) ΠΥO 21 caerem. Π caeremonia Υ 22 psalmo-
 grafhus Σ psalmigraphus Υ 26 circumstantiae Σ

nostri facultas a domino declaratur, cum dicitur: solue uincula colli tui captiua filia Sion: fragilitatem eius propheta decantat dicens: dominus soluit conpeditos, et: disrupisti uincula mea: tibi sacrificabo hostiam
 5 laudis. audimus in euangelio dominum conuocantem, ut ad 3 eum per liberum properemus arbitrium: uenite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam uos, sed infirmitatem eius idem dominus protestatur dicens: nemo potest uenire ad me nisi pater qui
 10 misit me adtraxerit eum. apostolus liberum arbitrium nostrum indicat dicens: sic currite ut conprehendatis, sed infirmitatem eius Iohannes Baptista testatur, cum ait: non potest homo accipere a se quicquam nisi fuerit ei datum de caelo. iubemur animas nostras solli- 4
 15 cite custodire propheta dicente: custodite animas uestras, sed eodem spiritu alius propheta proclamat: nisi dominus custodierit ciuitatem, in uanum uigilauit qui custodit eam. apostolus Philippensibus scribens, ut liberum eorum designet arbitrium, cum metu et tremore, inquit,
 20 uestram salutem operamini: sed ut infirmitatem eius ostendat, adiungit: deus est enim qui operatur in uobis et uelle et perficere, pro bona uoluntate.

XI. Et ita sunt haec quodammodo indiscrete permixta atque confusa, ut quid ex quo pendeat inter multos magna
 25 quaestione uoluatur, id est utrum quia initium bonae uoluntatis praebuerimus misereatur nostri deus, an quia deus

23 Et ita p. 376, 11 praeuenerunt] Prosp. 5, 1. 7, 1

1 Esai. 52, 2	3 Ps. 145, 7	4 Ps. 115, 16—17	6 Mt. 11, 28
9 Ioh. 6, 44	11 I Cor. 9, 24	13 Ioh. 3, 27	
15 Hierem. 17, 21	16 Ps. 126, 1 (LXX)	19 Phil. 2, 12	
21 l. c. 13			

3 prof. ΠΟ	5 audiuius ΠΤΟv	11 incitat ΠΤΟv	
12 iohannis Π¹	14 ei datum fuerit Τ	15 prof. Π	16 prof. ΠΟ
17 uigilabit Σ	uigilat Π²v	uigilant O	uigilauerunt qui custodiunt Τ
19 designaret Σ	inquit O	21 enim] enim	
inquit Πc	22 nobis O	23 non distinguit Τ	24 multus Π¹
26 miseriatur Π¹	nobis Τ		

misereatur consequamur bonae uoluntatis initium. multi enim
 singula haec credentes ac iusto amplius adserentes uariis
 sibi que contrariis sunt erroribus inuoluti. si enim dixerimus
 nostrum esse bonae principium uoluntatis, quod fuit in per-
 secutore Paulo, quod in publicano Matthaëo, quorum unus 5
 cruori ac suppliciis innocentum, alius uiolentiis ac rapinis
 2 publicis incubans adtrahitur ad salutem? sin uero a gratia
 dei semper inspirari bonae uoluntatis principia dixerimus,
 quid de Zacchaei fide, quid de illius in cruce latronis pietate
 dicemus, qui desiderio suo uim quandam regnis caelestibus 10
 inferentes specialia uocationis monita praeuenerunt? consum-
 mationem uero uirtutum et executionem mandatorum dei si
 nostro deputauerimus arbitrio, quomodo oramus: confirma
 deus hoc, quod operatus es in nobis, et: opera
 manuum nostrarum dirige super nos? scimus ad 15
 maledicendum Israheli Balaam fuisse conductum, sed uidemus
 maledicere cupienti non fuisse permissum. custoditur Abi-
 melech, ne Rebeccam tangens peccet in deum. Ioseph fratrum
 liuore distrahitur, ut descensio filiorum Israhel in Aegypto
 fieret et illis de germani nece tractantibus futurae famis 20
 3 remedia pararentur. quod idem Ioseph a fratribus agnitus
 manifestat dicens: nolite pauere, nec durum uobis
 uideatur quod uendidistis me in his regionibus:
 pro salute enim uestra misit me deus ante uos, et
 infra: praemisit enim me deus ut reseruemini super 25

5 cf. Act. 9. Mt. 9, 9 9 cf. Luc. 19, 2 sqq. 23, 40 sqq.
 13 Ps. 67, 29 14 Ps. 89, 17 16 cf. Num. 22, 5 sqq.
 17 cf. Gen. 20, 6 18 cf. Gen. 37, 28 22 Gen. 45, 5
 25 l. c. 7—8

2 haec] et Σ 4 quod $\Sigma\Pi^1O\varphi$: quid $\Pi^2T Pr.v$ 5 quid
 $\Pi^2\varphi Pr.v$ quid fuit T mattheo ΣO mattheo ΠT 6 cruore
 $\Sigma\Pi O$ 7 a om. $T\varphi Pr.v$ 9 zaccei Σ zachei Π zachei T
 zacchei O fidem Σ 10 dicimus $\Pi\varphi Pr.c$ 11 speciali Π^1
 specialis $\Pi^2 O$ 14 hoc deus T 16 ifrl Σ (*passim*) 17 abi-
 melech Σ abimelec O 18 dominum T 19 discensio Π
 20 iermani O 21 quo Σ 23 uindedisti Π 24 dominus
 $\Pi T O v$ 25 dominus $O c$ seruemini Σ

terram, et escas ad uiuendum habere possitis. non uestro consilio, sed uoluntate dei missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, et dominum totius domus eius, et principem in omni terra Aegypti. et cum post obitum patris formidantibus fratribus suspicionem timoris auferret, nolite, inquit, timere: numquid dei possumus resistere uoluntati? uos cogitastis aduersus me malum: sed deus uertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in praesentiarum cernitis, ut saluos faceret populos multos. quod etiam beatus Dauid oeconomice tunc factum in psalmo centesimo quarto similiter declarauit dicens: et uocauit famem super terram: et omne firmamentum panis contriuit. misit ante eos uirum: in seruum uenundatus est Ioseph. haec ergo duo, id est uel gratia dei uel liberum arbitrium sibi quidem inuicem uidentur aduersa, sed utraque concordant et utraque nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus, ne unum horum homini subtrahentes ecclesiasticae fidei regulam excessisse uideamur. nam cum uiderit nos deus ad bonum uelle deflectere, occurrit, dirigit atque confortat: ad uocem enim clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi, et inuoca me, inquit, in die tribulationis: et eripiam te, et glorificabis me. et rursus si nos nolle uel intepuisse

15 haec ergo duo 24 glorificabis me] Prosp. 8, 1. 9, 1

6 Gen. 50, 19—20 12 Ps. 104, 16—17 21 Esai. 30, 19
22 Ps. 49, 15

2 uoluntati Π ¹	dei] dei huc Π ² T v	3 patrum Π ¹	far.
Π	6 fratribus ut Σ	inquit O	7 numquit Σ
Π T et cod. Amiat.	uoluntatem Π ² T ¹ et cod. Amiat.	8 ad-	rennuere
uersum O v	sed Σ: et T, om. Π O	10 uidetis Π	populus
Π ¹	11 daut O	oeconomiae Σ	oeconomice O
mo Π	13 et om. Π	omnem Σ O	12 centissi-
incipit	ergo om. Π v	duo om. T	(haec enim duo φ Pr.)
18 collegimus Σ	horum ex his homini Π	19 ecclesiasticae Π	
23 inquit O	tribulationis tuae Π T φ Pr. v	24 magnificabis T	

perspexerit, adhortationes salutiferas admouet cordibus nostris, quibus uoluntas bona uel reparetur uel formetur in nobis.

XII. Nec enim talem deus hominem fecisse credendus est, qui nec uelit umquam nec possit bonum. alioquin nec liberum ei permisit arbitrium, si ei tantummodo malum ut uelit et 5 possit, bonum uero a semet ipso nec uelle nec posse concessit. et quomodo stabit illa domini post praeuaricationem primi hominis lata sententia: ecce Adam factus est sicut 2 unus ex nobis, sciens bonum et malum? non enim talis ante fuisse putandus est, qui boni esset prorsus ignarus. 10 alioquin uelut quoddam inrationabile atque insensatum animal eum fatendum est fuisse formatum: quod satis absurdum atque a catholica fide omnimodis alienum est. quin immo secundum sapientissimi Salomonis sententiam fecit deus hominem rectum, id est, ut tantummodo boni scientia 15 iugiter frueretur, sed ipsi quaesiuerunt cogitationes multas: facti enim sunt, ut dictum est, scientes bonum et malum. concepit ergo Adam post praeuaricationem quam non habuerat scientiam mali, boni uero quam acceperat scientiam 3 non amisit. denique non amisisse humanum genus post prae- 20 uaricationem Adae scientiam boni etiam apostoli sententia euidenter declaratur, qua dicit: cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt, hi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus 25 suis, testimonium reddente eis conscientia et inter se inuicem cogitationibus accusantibus aut

3 Nec enim p. 379, 2 occulta hominum] Prosp. 9, 2. 10, 1

8 Gen. 3, 22 14 Eccles. 7, 29 (LXX) 16 l. c. 22 Rom. 2, 14—16

4 uellit Π^1 , *item infra* 6 concessisset Π 8 inlata \mathcal{T} data
 O 10 est $\Pi\mathcal{T}O\varphi$ *Pr.*: *om.* Σ 11 inrationabilem Σ 13 omni
modo \mathcal{T} 14 salamonis $\Sigma\Pi$ 15 scientiam $\Sigma\varphi^1$ 16 quae-
sierunt $\Pi\mathcal{T}O\varphi$ *Pr.* 19 acciperat Π^1 22 qua] que O 24 hii
 Σ hic O

etiam defendentibus, in die qua iudicabit deus occulta hominum. quo sensu etiam dominus per prophetam increpat Iudaeorum non naturalem, sed uoluntariam caecitatem, quam ipsi sibi contumaciter inferebant. surdi, inquit, 5 audite, et caeci intuemini ad uidentum. qui surdus, nisi seruus meus? et caecus, nisi ad quem nuntios meos misi? et ne forte hanc eorum caecitatem 4 aliquis naturae, non uoluntati possit adscribere, alibi ait: educ foras populum caecum, et oculos habentem: 10 surdum, et aures ei sunt, et iterum qui habentes, inquit, oculos non uidetis: et aures, et non auditis. dominus etiam in euangelio quia uidentes, inquit, non uident et audientes non audiunt neque intellegunt. et adimpletur in eis propheta Esaiiae dicens: auditu audi- 15 etis, et non intellegetis: et uidentes uidebitis, et non uidebitis. incrassatum est enim cor populi huius, et auribus grauiter audierunt: et oculos suos concluderunt: ne quando uideant oculis, et auribus suis audiant, et corde intellegant, et con- 20 uertantur, et sanem illos. denique ut possibilitatem 5 boni eis inesse signaret, increpans Pharisaeos quid autem, inquit, etiam ex uobis ipsis non iudicatis quod iustum est? quod utique non eis dixisset, nisi eos iudicio naturali id quod aequum est scisset posse discernere. unde 25 cauendum nobis est, ne ita ad dominum omnia sanctorum merita referamus, ut nihil nisi id quod malum atque per-

20 denique p. 380, 1 adscribamus naturae] Prosp. 11, 1—2

4 Esai. 42, 18—19 9 Esai. 43, 8 10 Hierem. 5, 21
12 Mt. 13, 13 14 Esai. 6, 9—10 (LXX) 21 Luc. 12, 57

2 prof. Π 3 sed] sed etiam Π 4 inquit O 5 qui Σ
Π¹O: quis Π²℥v 6 et qui caecus ℥ ad quos Π atquem O
8 posset ℥ 11 inquit ΠO et ante non om. ℥ audistis
O 12 inquit ΠO 14 prof. Π esaiæ ΣΠ esayē O
15 intellegitis Π¹ uidebitis et non om. Σ 18 clausurunt ℥
19 suis om. Πv 22 inquit O quid O 23 eis non ℥v
eos om. Π 25 est nobis ℥v deum Oφ Pr. r

uersum est humanae adscribamus naturae. in quo quidem sapientissimi Salomonis, immo domini cuius haec uerba sunt testimonio confutamur: ita enim, cum consummata templi extruptione oraret, effatus est: uoluitque Dauid pater meus aedificare domum nominis domini dei Israel: et ait dominus ad Dauid patrem meum: quod cogitasti in corde tuo aedificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans. uerumtamen non tu aedificabis domum nomini meo. haec ergo cogitatio atque iste tractatus regis Dauid utrumne bonus et ex deo, an malus et ab homine fuisse dicendus est? si enim bona atque ex deo fuit illa cogitatio, cur ab eo a quo inspirata est eidem negatur effectus? si autem mala et ex homine fuit, cur laudatur a domino? restat ergo ut et bona et ex homine fuisse credatur. in quem modum etiam nostras cotidie cogitationes possumus iudicare. neque enim aut soli Dauid bonum ex semet ipso cogitare concessum est, aut nobis, ne quid boni umquam sapere aut cogitare possimus, naturaliter denegatur. dubitari ergo non potest inesse quidem omni animae naturaliter uirtutum semina beneficio creatoris inserta: sed nisi haec opitulatione dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire, quia secundum beatum apostolum neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. adiacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem etiam liber ille qui dicitur Pastoris aper- tissime docet, in quo duo angeli unicuique nostrum adhaerere

4 uoluitque p. 381, 4 uel amare] Prosp. 12, 1. 13, 1

4 III Reg. 8, 17—19 23 I Cor. 3, 7 26 cf. VIII, 17, 1

2 salomonis ΣΠ 4 moraret (et *in ras.*) Σ¹ memoraret Σ²
 affatus T 5 nomini Tφ Pr. v israel Σ 8 pertractans Tφ
 Pr. r 9 tu non T nomine Π¹ 10 iste om. O 11 utrum
 Π 13 quur O, *item infra* ei denegatur φ 16 ad *eras. ante*
 modum *in* Π cottidie T 17 ipsum Π¹ 18 quit bonum quam
 Σ 19 *post* denegatur *in* TO cap. 13 incipit

dicuntur, id est bonus ac malus, in hominis uero optione consistere, ut eligat quem sequatur. et idcirco manet in 8
 homine liberum semper arbitrium, quod gratiam dei possit uel negligere uel amare. non enim praecepisset apostolus
 5 dicens: cum metu et tremore uestram salutem operamini, nisi scisset eam uel excoli a nobis posse uel negligi. sed ne crederent se ad opus salutis diuino auxilio non egere, subiungit: deus est enim qui operatur in uobis et uelle et perficere, pro bona uoluntate. et idcirco
 10 Timotheum monens noli, inquit, negligere gratiam dei quae est in te, et iterum: ob quam causam moneo ut resuscites gratiam dei quae est in te. inde est quod 9
 etiam Corinthiis scribens hortatur et conmonet, ne indignos se gratia dei infructuosis operibus exhiberent, dicens: adiuan-
 15 uantes autem et obsecramus ne in uacuum gratiam dei recipiatis. quam sine dubio quia in uacuum receperat Simon, non profuit ei perceptio gratiae salutaris. non enim praeceptis beati Petri maluit oboedire dicentis: paenitentiam age ab hac nequitia tua, et ora deum si forte
 20 remittatur tibi haec cogitatio cordis tui: in felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis uideo te esse. praeuenit ergo hominis uoluntatem, quia 10
 dicitur: deus meus misericordia eius praeueniet me, et rursum deum remorantem atque utiliter quodammodo
 25 subsistentem, ut nostrum experiatur arbitrium, uoluntas praeuenit nostra, cum dicitur: et mane oratio mea prae-

5 Phil. 2, 12 8 l. c. 13 10 I Tim. 4, 14 11 II Tim.
 1, 6 14 II Cor. 6, 1 18 Act. 8, 22—23 23 Ps. 58, 11
 26 Ps. 87, 14

1 ac *ex* et Σ 3 liberum semper $\Pi O \varphi$ *Pr.*: semper liberum
 Σ lib. arbitr. semper \mathcal{T} 6 negligi Σ 7 ne] nec O 10 in-
 quid ΠO negligere Σ 11 ammoneo O 12 etiam quod Σ
 13 corinthios Π 14 gratiae $\mathcal{T} O$ adiurantes \mathcal{T} 15 et *om.*
 O 16 reciperat Π^1 17 praefuit Σ^1 18 dicentes Π^1
 19 nequitia] negligentia Π 20 cordis tui *om.* Σ 21 obleg.
 Π^1 22 uoluntas Π^1 quia qui dicit \mathcal{T} uoluntatem miseri-
 cordia domini de qua dicitur v 24 rursus $\Pi \mathcal{T} O v$

ueniet te, et iterum: praeueni in maturitate, et
 clamaui, et: praeuenerunt oculi mei ad diluculum.
 11 aduocat etiam nos et inuitat, cum dicit: tota die expandi
 manus meas ad populum non credentem mihi et
 contradicentem, et inuitatur a nobis, cum dicimus ei:
 tota die expandi manus meas ad te. expectat nos,
 cum dicitur per prophetam: propterea expectat dominus
 ut misereatur uestri, et expectatur a nobis, cum dicimus:
 expectans expectaui dominum, et respexit me, et:
 expectaui salutare tuum domine. confortat nos, cum
 dicit: et ego erudiui, et confortauit bracchia eorum:
 et in me cogitauerunt malitiam, et ut nosmet ipsos
 confortemus hortatur, cum dicit: confortate manus dis-
 12 solutas, et genua debilia roborate. clamat Iesus: si
 quis sitit, ueniat ad me et bibat, clamat etiam ad
 eum propheta: laboraui clamans, raucae factae sunt
 fauces meae: defecerunt oculi mei, dum spero in
 deum meum. quaerit nos dominus dicens: quaesiui, et
 non erat uir: uocaui, et non erat qui responderet,
 quaeritur et ipse a sponsa flebiliter conquerente: in cubili
 meo in noctibus quaesiui quem dilexit anima mea:
 quaesiui eum et non inueni eum, uocaui eum et
 non respondit mihi.

XIII. Et ita semper gratia dei nostro in bonam partem
 cooperatur arbitrio atque in omnibus illud adiuuat, protegit 23

1 Ps. 118, 147	2 l. c. 148	3 Rom. 10, 21	6 Ps. 87,
10 7 Esai. 30, 18	9 Ps. 39, 2	10 Ps. 118, 166	11 Os.
7, 15 13 Esai. 35, 3	14 Ioh. 7, 37	16 Ps. 68, 4	
18 Cant. 5, 6	20 Cant. 3, 1 (LXX)		

1 maturitatem Π ¹ Τ ²	2 ad] ad te ΠΤΟυ	deluculum Π ¹
diluculo Π ² υ (πρὸς ὄρθρον LXX: προσ σε ὀρθρον S ¹ teste Tischendorfio: quam lectionis uarietatem expressam habes XXI, 26, 3)		
6 die in Σ s. l. m. 2	expectat Τ et sic deinceps	7 prof.
Π 10 expectaui ΠΤ	salutarem Π ¹ Ο	confortat] et con-
fortat Σ(?)c	11 brachia ΠΤ bracia Ο	12 ut et Σ
Π 18 dominus om. Σ	20 ab Ο	cubile Π ¹
24 non distin-		
quit Τ XIII O	25 proteget Τ	

ac defendit, ut nonnumquam etiam ab eo quosdam conatus
 bonae uoluntatis uel exigat uel expectet, ne penitus dormienti
 aut inertio otio dissoluto sua dona conferre uideatur, occasiones
 quodammodo quaerens quibus humanae segnitiae torpore
 5 discusso non inrationabilis munificentiae suae largitas uideatur,
 dum eam sub colore cuiusdam desiderii ac laboris inperitit:
 et nihilominus gratia dei gratuita perseuerat, dum exiguis
 quibusdam paruisque conatibus tantam immortalitatis gloriam,
 tanta perennis beatitudinis dona inaestimabili tribuit largitate.
 10 nec enim quia illius in cruce latronis praecesserat fides, id-
 circo pronuntiandum est non ei beatam conmorationem para-
 disis gratuito esse promissam, aut paenitentiam Daudis regis
 illam unius uerbi qua dixit: peccaui domino, duo tam
 grauia eius crimina et non potius clementiam dei abstulisse
 15 credendum est, ut per Nathan prophetam mereretur audire:
 et dominus transtulit iniquitatem tuam: non mori-
 eris. quod igitur homicidium adulterio addidit, liberi utique
 fuit arbitrii: quod autem arguitur per prophetam, diuinae
 dignationis est gratia. rursum quod peccatum suum humilia-
 20 tus agnoscit, suum est: quod uero sub breuissimo temporis
 puncto indulgentiam tantorum criminum promeretur, domini
 miserantis est donum. et quid de hac tam breui confessione
 et incomparabili diuinae retributionis immensitate dicamus,
 cum beatus apostolus ad illam magnitudinem futurae remu-
 25 nationis aspiciens quid de illis tam innumeris persecutionibus
 suis pronuntiauerit, considerare perfacile sit? nam momenta-
 neum hoc, inquit, et leue tribulationis nostrae
 supra modum ultra conparationem aeternum pon-
 dus gloriae operatur in nobis. de quo et alibi con-

10 cf. Luc. 23, 40 13 II Reg. 12, 13 16 l. c.
 26 II Cor. 4, 17

1 et O	defendet T	ab eo om. T	conatis II ¹	2 ex-
spectat II T ¹	5 inrationabiles II ¹	6 ei... desideria ac labores		
T	7 et] ut II	9 inextim. O	11 com**morationem II (fuit	
me)	paradysi Σ T	14 abstullisse II	15 natham T ¹ O	
prof. II	16 et om. Σ ¹ T	transtullit II ¹	18 prof. II	
22 miserantis T O	27 inquit O			

stanter enuntiat dicens: quia non sunt condignae
 4 passiones huius temporis ad futuram gloriam
 quae reuelabitur in nobis. quantumlibet ergo enisa
 fuerit humana fragilitas, futurae retributionis par esse non
 poterit nec ita laboribus suis diuinam inminuet gratiam, ut
 non semper gratuita perseueret. et idcirco praedictus magister
 gentium, licet gratia dei apostolatus gradum sortitum se
 fuisse testetur dicens: gratia autem dei sum quod sum,
 tamen se quoque diuinae gratiae respondisse pronuntiat
 dicens: et gratia eius in me uacua non fuit, sed
 10 abundantius illis omnibus laboraui: non autem
 5 ego, sed gratia dei mecum. nam cum dicit laboraui,
 conatum proprii signat arbitrii: cum dicit non autem ego,
 sed gratia dei, uirtutem diuinae protectionis ostendit:
 cum dicit mecum, non otioso neque securo, sed laboranti ac
 15 desudanti eam cooperatam fuisse declarat.

XIIII. Quod etiam in Iob probatissimo athleta suo, cum
 eum diabolus expetisset ad singulare certamen, diuinam legi-
 mus prouidisse iustitiam. si enim contra inimicum non sua
 uirtute, sed dei solius fuisset gratia protegente congressus et
 20 absque ulla uirtute patientiae suae diuina tantum opitulati-
 one suffultus multiplices illas ac tota inimici crudelitate
 quaesitas temptationum moles et exitia pertulisset, quomodo
 non illam calumniosam diabolus quam prius emiserat uocem
 aduersus eum iustius iterasset: numquid gratis Iob colit
 25 deum? nonne tu uallasti eum et uniuersam sub-

17 Quod etiam p. 385, 13 pondere praegravaret] Prosp. 14, 1

1 Rom. 8, 18 8 I Cor. 15, 10 10 l. c. 25 Iob. 1,
 9—11 (LXX)

3 enixa O 4 retributioni *ITv* (*non O*) 5 inminuit *Ic*
 6 idcirco Σ 7 gratiam *II*¹ 8 sum id quod *II*²O 9 diuinae
T 11 habund. *IT*¹ ego autem Σ et *Vulg.* 16 cooperatam
*II*¹ 17 non distinguit *T* XV O 18 diabolus *II*¹ 23 tem-
 tat. Σ O 24 diabolus *II*¹ amiserat *T* 25 numquit Σ
 colit Iob *Ic* 26 omnem O

stantiam eius per circuitum? sed aufer manum
 tuam, id est sine eum suis mecum uiribus decertare, nisi
 in faciem tuam benedixerit tibi. sed cum nullam²
 huiusmodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum
⁵ audeat iterare, non dei, sed illius se euictum uiribus confitetur:
 licet etiam gratia dei non in totum illi defuisse credenda
 sit, quae tantam temptatori temptandi tribuit potestatem,
 quantam et illum resistendi nouerat habere uirtutem, non
 eum ab illius inpugnatione sic protegens, ut nullum uirtuti
¹⁰ humanae relinqueret locum, sed hoc tantum procurans, ne
 uiolentissimus inimicus animam eius amentem faciens et in-
 potem sensu impari eum atque iniquo certaminis pondere
 praegravaret. quod ergo soleat interdum temptare dominus³
 fidem nostram, ut fortior uel gloriosior fiat, euangelici illius
¹⁵ centurionis edocemur exemplo, cuius puerum cum sciret uti-
 que potestate sermonis sui se dominus curaturum, offerre
 maluit praesentiam corporalem dicens: ego ueniam et
 curabo eum. sed illo hanc eius oblationem feruentioris
 fidei flagrantia supergrediente atque dicente: domine, non
²⁰ sum dignus ut intres sub tectum meum: sed dic
 tantum uerbo, et sanabitur puer meus, miratur eum
 dominus atque conlaudat cunctisque illis qui ex Israhelis
 populo crediderant praefert dicens: amen dico uobis, non
 inueni tantam fidem in Israhel, nullius enim laudis⁴
²⁵ esset aut meriti, si id in eo Christus quod ipse donauerat
 praetulisset. quam explorationem fidei etiam in illo magni-

17 Mt. 8, 7

19 l. c. 8

23 l. c. 10

2 mecum uiribus ΠΤΟφ Pr.: uir. mecum Σ 5 audiat Π¹
 euictum Σ: uictum ΠΤΟφ Pr. v 6 etiam] et Τ 7 tantum
 Τ¹ tempt. ΣΟ et sic deinceps 9 eum ΠΤΟφ Pr.: enim Σ
 11 amentem] ac. mentem. Σ 13 pergrauaret Π 14 euangelici
 Σ 15 edocemur ΠΟ docemur ΣΤ 19 supergrediente Ο
 20 tantum dic Τ 24 israhel Σ 25 aut Σ: ac ΠΤ v hac Ο
 si id] sed Π¹ si Π² 26 post praetulisset add. Π: amen dico uobis
 non dedi tantam fidem in Israhel. ΤΟ v: alioquin dixisset amen dico
 uobis (amen dico uobis om. v) non dedi t. f. in Israhel. ego haec ut
 spuria cum Σ omisi

ficentissimo patriarcha diuinam legimus dispensasse iustitiam, cum dicitur: et factum est post haec uerba, temptauit deus Abraham. non enim illam fidem quam ei dominus inspirabat, sed illam quam uocatus semel atque illuminatus a domino per libertatis arbitrium poterat exhibere, 5 experiri uoluit diuina iustitia. unde non inmerito fidei eius constantia conprobatur, atque ad eum subueniente gratia dei, quae eum paulisper subreliquerat ut probaret, ita dicitur: ne inferas manum tuam in puerum, neque facias ei quicquam: nunc enim scio quia times dominum 10 tu, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me. 5 quod temptationis genus nobis quoque ad probationis meritum posse contingere in Deuteronomio satis euidenter a legislatore praedicitur: si surrexerit inter uos propheta aut qui somnium uidisse se dicat et praedixerit signum 15 atque portentum, et euenerit quod locutus est et dixerit tibi: eamus et seruiamus diis alienis quos ignoratis, ne audias uerba prophetae illius aut somniatoris: quia temptans temptat te dominus deus tuus utrum diligas eum in toto corde tuo et 20 6 custodias mandata illius an non. quid ergo? cum istum prophetam aut somniatorem surgere permiserit deus, itane eos, quorum fidem probare disponit, protecturus esse credendus est, ut nullum penitus locum, quo suis uiribus cum temptatore configant, libero eorum reseruet arbitrio? et quid 25 eos necesse est uel temptari, quos ita infirmos nouit ac fragiles, ut nequaquam uirtute sua ualeant resistere temptatori? sed utique nec temptari eos iustitia domini permisisset,

2 Gen. 22, 1 (LXX) 8 l. c. 12 (LXX) 14 Deut. 13, 1—3

1 iustitia Σ 2 hoc Π^1 tempt. Σ (*passim*) deus temptauit
 T 3 qua T^1 5 per arbitrii libertatem $\Pi TO v$ (*cf. cap. 18, 4*
 liberae uoluntatis arbitrium: *uariat enim auctor ut XVII, 31, 1 sub*
 libertatis gratia *et XXI, 30, 3 sub gratiae libertate*) oporterat Σ
 6 merito Σ 11-tu] tuum Σ : *om. O* 13 deuteronomio Σ
 14 prof. ΠO 15 se uidisse T dicit Σ : *cf. XV, 1, 5* 18 prof.
 Π 22 prof. ΠO 23 disponet T 24 nullus Π locus
 Π *corr.* 25 temptatione T

nisi parem in eis resistendi scisset inesse uirtutem, qua possent
 aequitatis iudicio in utroque merito uel rei uel laudabiles
 iudicari. tale est et illud quod ab apostolo dicitur: itaque 7
 qui se existimat stare, uideat ne cadat. temptatio
 5 uos non adprehendit nisi humana. fidelis autem
 deus, qui non permittat uos temptari supra id quod
 potestis, sed faciat cum temptatione et exitum,
 ut sustinere possitis. cum enim dicit: qui stat,
 uideat ne cadat, sollicitam reddit arbitrii libertatem, quam
 10 utique nouerat percepta gratia uel stare per industriam uel
 cadere per neglegentiam posse. cum autem infert: temptatio
 uos non adprehendit nisi humana, infirmitatem eorum
 et inconstantiam necdum robustae mentis exprobrat, qua ad-
 huc spiritalium nequitiarum turbinibus non poterant inpugnari,
 15 aduersum quos se ipsum uel illos perfectos nouerat cotidie
 dimicare, de quibus ad Ephesios dicit: iam non est nobis
 conluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed
 aduersus principatus, aduersus potestates, ad-
 uersus mundi rectores tenebrarum harum, contra
 20 spiritalia nequitiarum in caelestibus. cum uero sub-
 iungit: fidelis autem deus, qui non permittat uos
 temptari supra id quod potestis, non utique optat ne
 eos dominus temptari permetteret, sed ne supra id quod
 sustinere poterant temptarentur. illud enim indicat humani 8
 25 arbitrii facultatem, hoc uero domini gratiam temptationum
 luctamina moderantis ostendit. in his igitur omnibus adpro-
 batur ita semper diuinam gratiam arbitrium hominis incitare,
 ut illud non in omnibus taliter protegat ac defendat, ut non

3 I Cor. 10, 12—13

16 Eph. 6, 12

21 I Cor. 10, 13

1 possit Σ	possint $\Pi^1 O$	2 aequitates Π^1	laudabilis Π^1
5 adpraehendat $\Pi^2 \mathcal{T}^2$	6 permittit \mathcal{T}	temptari Σ (<i>passim</i>)	
super O	7 faciet \mathcal{T}	et] etiam \mathcal{T}	8 dicet O
$\Pi^1 O^2$	12 adpraehendat Σ (?) $\Pi^2 \mathcal{T}^2$	15 aduersus $\mathcal{T} O$	9 reddet. cott.
\mathcal{T} quotidie O	16 efesios Π	18 princip. et potestates $\Pi^2 O$	
potestates et aduersus \mathcal{T}	20 nequitia* Π	21 deus <i>om.</i> $\Sigma \mathcal{T}^1$	
permittit \mathcal{T}	22 super O	23 id <i>om.</i> Π	24 humana Π
humanam O	26 post ostendit in \mathcal{T} cap. 14 incipit		

etiam propriis eum conatibus congregari aduersus spirituales
 faciat inimicos, in quibus uel gratiam dei uictor uel infirmi-
 tatem suam superatus intellegat et ita discat non de sua
 fortitudine, sed de diuino semper sperare suffragio atque ad
 suum iugiter recurrere protectorem. et ut hoc non nostra 5
 coniectura, sed euidentioribus adhuc scripturae diuinae testi-
 moniis adprobetur, illud quod in Iesu Naue legitur retractemus:
 has, inquit, gentes dimisit dominus ac disperdere
 noluit, ut in eis experiretur Israhelem, utrum
 custodiret mandata domini dei sui, et ut haberent 10
 9 consuetudinem cum hostibus proeliandi. et ut in-
 comparabili creatoris nostri clementiae mortale aliquid non pro
 aequalitate pietatis, sed ex aliqua indulgentiae similitudine
 conparemus: si nutrix pia atque sollicita diu paruulum sinu
 gestat, ut quandoque ingredi doceat, et primum quidem eum 15
 reptare permittit, dein erectum ut alternis passibus innitatur
 dexteræ suae uirtute sustentat, mox paululum derelictum si
 titubantem uiderit protinus adprehendit, nutantem suscipit,
 lapsam erigit et uel arcet a casu uel etiam decidere leuiter
 sinens eleuat post ruinam, cum autem eum ad pueritiam uel 20
 adolescentiae ac iuuentatis perduxerit robur, quaedam etiam
 pondera uel labores quibus non obprimatur sed exerceatur
 iniungit et cum aemulis decertare permittit: quanto magis
 caelestis ille omnium pater nouit quem sinu gratiae suae
 gestet, quem liberae uoluntatis arbitrio in conspectu suo exer- 25
 ceat ad uirtutem, et tamen adiuuat laborantem, exaudit
 uocantem, non relinquit quaerentem, eripit de periculo inter-
 dum etiam nescientem.

8 Iud. 3, 1—2 et 2, 22

1 aduersum Πv	2 inimicus Π^1	4 adque O	6 diuinae
<i>om.</i> $\Pi \Upsilon O v$	7 adprobemus Υ	hiesum Σ	<i>pro</i> iesu naue
Υ <i>habet</i> : lege diuina	8 inquit O	10 et <i>om.</i> Π	12 aliquit
$\Pi(\Sigma)$	13 pietates Π^1	14 <i>pro</i> si in Π est rasura 1—2 <i>litte-</i>	
<i>rarum</i>	sinu paruulum $\Pi \Upsilon O v$	15 gestet Υ	16 permittat Υ
dehinc $\Pi \Upsilon O v$	17 sustentet at mox paululum Υ	19 labsum	
$\Sigma \Pi$	erigit Π^1	21 adulisc. Π	iuuentutis $\Pi^2 \Upsilon v$ iuuentutis
O	27 relinquit O		

XV. Per quae euidenter ostenditur inscrutabilia esse iudicia dei et inuestigabiles uias eius, quibus ad salutem humanum adtrahit genus. quod etiam euangelicarum uocationum exemplis possumus adprobare. Andream namque ac Petrum ceterosque apostolos nihil de salutis suae remedio cogitantes spontanea gratiae suae dignatione praelegit: Zachaeum ad conspectum se domini fideliter extendentem et exiguitatem staturae suae sycomori celsitudine subleuantem non solum suscipit, uerum etiam benedictione cohabitationis inlustrat: inuitum ac repugnantem adtrahit Paulum: alium ita praecipit sibi inseparabiliter inhaerere, ut ei postulanti breuissimas pro sepultura patris non concedat inducias: Cornelio precibus et elemosynis iugiter insistenti uelut remunerationis uice uia salutis ostenditur eique angeli uisitatio praecipitur, ut accersiens Petrum uerba salutis ab eo quibus una cum omnibus suis saluaretur agnoscat. et ita multiplex illa sapientia dei salutem hominum multiplici atque inscrutabili pietate dispensat ac secundum capacitatem uniuscuiusque gratiam suae largitatis impertit, ut ipsas quoque curationes non secundum uniformem maiestatis suae potentiam, sed secundum mensuram fidei, in qua unumquemque repperit uel sicut unicuique ipse partitus est, maluerit exercere. credentem namque, quod ad emundationem leprae suae uoluntas Christi sola sufficeret, solo uoluntatis suae curauit adsensu dicens: uolo, mundare: alteri deprecanti ut adueniens per inpositionem manus suae defunctam filiam suscitaret,

1 Rom. 11, 33 4 cf. Mt. 4, 18 6 cf. Luc. 19, 2 sqq.
 10 cf. Act. 9, 3 sqq. 11 cf. Mt. 8, 21 sq. 12 cf. Act. 10
 25 Mt. 8, 3 26 cf. Mt. 9, 18

1 XVI O 3 adtrahet II¹ euangelicorum Σ 6 cogitantis
 II¹ zaccheum Σ II zacheum T zacceum O 8 sicomori II syco-
 more (re in ras. m. 2) O celsitudinem II¹ 9 benedictionem
 II¹ 10 inuitum II 11 praecipit T inseparabiliter Σ
 12 inducias T cornilio II¹ 13 aelemosinis Σ(O) 15 accersiens
 ex arcersiens O 16 et ita] etiam T 18 unicuiusque II¹
 21 repperit O 23 aemulationem Σ 25 ueniens T

ingressus domum eius eodem modo quo ille sperauerat id
 quod rogabatur indulgit: alii credenti summam salutis in
 uerbi eius praeceptione consistere ac respondenti: dic tan-
 tum uerbo, et sanabitur puer meus, per sermonis
 imperium resolutos artus pristino robore solidauit dicens: 5
 4 uade, et sicut credidisti fiat tibi: aliis de tactu
 fimbriae eius sperantibus medicinam ubertim sanitatis dona
 largitus est: aliorum morbis medellam rogatus indulgit: aliis
 spontaneam praestitit medicinam: alios hortatus est ut spe-
 rarent dicens: uis sanus fieri? aliis non sperantibus ultro 10
 ingessit auxilium: aliorum desideria, priusquam uoluntati
 eorum satisfaceret, explorauit dicens: quid uultis ut faci-
 am uobis? alii ignorantiam uiam, qua id quod concupierat
 obtineret, benignus ostendit si credideris, inquiring, uide-
 5 bis gloriam dei: inter alios ita uirtutem curationum 15
 affluenter effudit, ut de eis euangelista commemoraret: et cura-
 uit omnes languidos eorum: inter alios uero immensa
 illa beneficiorum Christi abyssus ita obturata est, ut dicatur:
 et non poterat inter illos Iesus facere uirtutes
 propter incredulitatem illorum. et ita largitas dei 20
 secundum capacitatem humanae fidei etiam ipsa formatur, ut
 huic quidem dicat: secundum fidem tuam fiat tibi,
 illi uero: uade, et sicut credidisti fiat tibi, alii autem:
 fiat tibi sicut uis, et rursus alteri: fides tua te
 saluum fecit.

25

3 Mt. 8, 8 6 l. c. 13 7 cf. Mt. 9, 20 10 Ioh. 5, 6
 12 Mt. 20, 32 14 Ioh. 11, 40 16 Mt. 14, 14 19 Marc. 6,
 5-6 22 Mt. 9, 29 23 Mt. 8, 13 24 Mt. 15, 28. Marc. 10,
 52. Luc. 18, 42

1 quod Π^1 3 uerbis Π^1 perceptione Σ 5 resolutio Σ
 6 et om. \mathcal{T} credidisti Π^1 aliis Σ tactus ΣO 8 me-
 dellam $\Pi^2 \mathcal{T}$ 13 qua] per quam \mathcal{T} 14 optin. $\Sigma \mathcal{T}$ credidisti
 Π^1 15 inter alios] iterum aliis \mathcal{T} curationum uirtutem \mathcal{T}
 16 affluenter $\Pi^2 \mathcal{T}$ effudit Π^1 commemoraret \mathcal{T} 18 abissus
 O operata Σ obdurata \mathcal{T} 19 iesus inter illos O 20 eorum.
 $\mathcal{T} O$ 23 et om. \mathcal{T}^1 credidisti Π^1 alii autem fiat tibi om.
 \mathcal{T} 24 rursus \mathcal{T} 25 saluam \mathcal{T} (quod pertinet ad Mt. 9, 22)

XVI. Nemo autem aestimet haec a nobis ob hoc fuisse prolata, ut nitamur adstruere summam salutis in nostrae fidei dicatione consistere secundum quorundam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes gratiam dei dispensari
 5 secundum meritum uniuscuiusque definiunt: sed absoluta plane pronuntiamus sententia etiam exuberare gratiam dei et transgredi humanae interdum infidelitatis angustias. quod in 2 illo euangelico regulo factum fuisse reminiscimur, qui dum facilius credit aegrotantem filium suum posse curari quam
 10 mortuum suscitari, praesentiam domini festinus inplorat dicens: domine, descende prius quam moriatur filius meus. cuius infidelitatem licet his sermonibus Christus arguerit: nisi signa et prodigia uideritis, non creditis, tamen non secundum infirmitatem fidei eius gratiam suae diuinitatis
 15 exercuit nec praesentia corporali, quemadmodum ille crederat, letales febrium morbos, sed uerbo suae potestatis exclusit dicens: uade, filius tuus uiuit. quam super-3 abundantiam gratiae etiam in illius paralytici curatione dominum legimus effudisse, cum ei languoris sui tantum, quo corpus
 20 fuerat resolutum, remedia poscenti animae prius ingerit sospitatem dicens: constans esto fili, dimittuntur tibi peccata tua. post quod non credentibus scribis posse eum remittere humana peccata ad confundendam incredulitatem eorum etiam membra eius paralyseos ualitudine resoluta
 25 potestatis suae sermone restrinxit dicens: quid cogitatis mala in cordibus uestris? quid est facilius, dicere:

1 Nemo autem . . . 5 definiunt] Prosp. 17, 1

11 Ioh. 4, 49 13 l. c. 48 17 l. c. 50 21 Mt. 9, 2
 25 l. c. 4—6

1 XVII O extimet O 3 quorūdam T 4 dispensatoris
 O 6 sane T 7 interdum humanae Πc 13 credetis O
 15 quemammodum Σ 16 uerbum Π¹ uerbo sed T 17 super-
 hab. Π¹ 18 paraletici Σ paralit. T O 19 langoris O 21 ho-
 spitatem Π¹ filii O 23 permittere Π¹ confundendum O
 24 paraliseos O ualetudine ΣΠ¹ 25 restinxit O

dimittuntur tibi peccata, aut dicere: surge et ambula? ut sciatis autem quia filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: surge, tolle lectum tuum et uade in domum tuam. similiter etiam in illo, qui triginta et octo annos iuxta natatoriae crepidinem frustra decumbens de aquae illius motu sperauerat medicinam, munificentiam ultroneae largitatis ostendit. nam cum uolens eum ad salutis remedia prouocare dixisset ei: uis sanus fieri? cumque ille de humani adiutorii inopia quæreretur ac diceret: hominem non habeo ut cum turbata fuerit aqua mittat me in piscinam, incredulitati eius et ignorantiae ueniam tribuens pristinae eum sanitati non illa qua sperauerat uia, sed qua uoluit dominus miseratione restituit dicens: tolle lectum tuum et uade in domum tuam. et quid mirum si haec domini potestate gesta narrentur, cum similia etiam per seruos suos diuina grátia fuerit operata? ingredientibus namque templum Petro et Iohanne cum ille claudus ex utero matris, qui gressum penitus ignorabat, elemosynam postularet, illi non uilia aera quae poscebat infirmus, sed gressus officia largiuntur et paruissimae stipis sperantem solacia inspiratae salutis praemiis locupletant dicente Petro: argentum et aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: in nomine Iesu Christi Nazareni surge et ambula.

25.

XVII. Per haec igitur exempla quae de euangélicis protulimus monumentis euidéntissime poterimus aduertere diuersis atque

26 Per haec p. 393, 13 refugium nominatur] Prosp. 18, 1

9 Ioh. 5, 6 10 l. c. 7 14 l. c. 8 23 Act. 3, 6

1 remittuntur *ΠΟυ* 3 demittendi *Π'* 4 paralytico *ΤΟ*
surge et *ΠΤc* 5 etiam] autem *Πυ* 6 annus *Π'* 7 crepidinem
Π 9 reuocare *Ο* 10 quaereretur *ΣΠ* 16 narrentur *Σ'*
17 fuerat *Π'* 19 et ex *Τ* 20 elemosinam *Σ* 21 elemosinam *Π* 22 ele-
mosina *Ο* 20 aera *Π* 21 paruissima *ΤΟ* 22 stipis] ab ipsis
Τ 22 solatia *Π* inspiratae *Σ* 24 dñi ihu *Ο* 26 XVIII
Ο 27 monumentis *ΤΟ'*

innumeris modis et inscrutabilibus uis deum salutem humani generis procurare et quorundam quidem uolentium ac sitientium cursum ad maiorem incitare fragrantiam, quosdam uero etiam nolentes inuitosque compellere, et nunc quidem ut impleantur ea quae utiliter a nobis desiderata perspexerit adiuuare, nunc uero etiam ipsius sancti desiderii inspirare principia et uel initium boni operis uel perseuerantiam condonare. inde est quod orantes non solum protectorem ac saluatorem, sed etiam adiutorem ac susceptorem dominum proclamamus. in eo enim quod prior aduocat et ignorantibus nos atque inuitos adtrahit ad salutem, protector atque saluator est, in eo autem quod adnitentibus nobis opem ferre refugientesque suscipere ac munire consueuit, susceptor ac refugium nominatur. denique hanc dispensationis dei multiplicem largitatem beatus apostolus mente pertractans et in quoddam immensum atque interminabile pietatis dei pelagus se incidisse conspiciens exclamauit: o altitudo diuitiarum sapientiae et scientiae dei: quam inscrutabilia iudicia dei et inuestigabiles uiae eius. quis enim cognouit sensum domini? huius ergo scientiae admirationem, quam ille talis ac tantus gentium magister expauit, euacuare conabitur, quisque crediderit illius inaestimabilis abyssi profunditatem humana ratione se posse metiri. nam qui ad plenum dispensationes dei, quibus salutem in hominibus operatur, uel mente concipere uel disserere se posse confidit, procul dubio impugnans apostolicae sententiae ueritatem scrutabilia esse dei

17 Róm. 11, 33—34

1 deum] dñi Σ O	2 ac Π Τ Ο φ Pr.: et Σ (?) v	3 fragrantiam
O	5 a om. Π	a nobis utiliter Τ
6 insperare Σ	9 et susceptorem deum O	11 saluatur Π ¹
12 adnitentibus Π Τ Ο: annitentibus φ innitentibus Σ		fugientes-
que Τ φ	13 munere Π ¹	18 sunt iudicia Τ Ο v
19 inuestigabiles Σ: sed cf. infra §. 3	uestigabiles	22 crede-
derit Π ¹	inaestimabiles Π	inestimabilis abyssi O
sationis Π	25 deserere Π ¹	26 dei esse Π Τ
O		iudicia dei

iudicia et uestigabiles uias eius profana pronuntiabit audacia.
 4 hanc igitur dispensationem atque amorem suum, quem nobis
 tribuere dominus indefessa pietate dignatur, uolens motu
 humanae affectionis exprimere nec inueniens in hac creatura
 talem caritatis affectum, cui eum comparare dignius posset, 5
 tenerrimis piaë matris uisceribus comparauit. et utitur quidem
 hoc exemplo, quia carius aliud in natura hominum non potest
 inueniri, dicens: numquid obliuisci potest uxor in-
 fantem suum, ut non misereatur filio uteri sui?
 sed non contentus hac comparatione transcendit eam confestim 10
 atque subiungit dicens: et si illa oblita fuerit, ego
 autem non obliuiscar tui.

XVIII. Per quod euidenti ratione colligitur ab his qui non
 loquacibus uerbis, sed experientia duce uel magnitudinem gra-
 tiaë uel modulum humani metiuntur arbitrii, quia non leui- 15
 bus cursus, nec fortibus proelium, nec sapientibus
 panis, nec prudentibus diuitiæ, nec scientibus gra-
 tia, sed operatur hæc omnia unus atque idem spiri-
 2 tus, diuidens unicuique prout uult. et idcirco fide non
 dubia et ut ita dicam palpabili experientia conprobatur uniuersi- 20
 tatis deum uelut piissimum patrem benignissimumque medicum
 secundum apostolum indifferenter omnia in omnibus operari et
 nunc quidem salutis inspirare principia et inserere unicuique

8 Esai. 49, 15 11 l. c. 15 Eccles. 9, 11 (LXX)
 18 I Cor. 12, 11

1 inuestigabiles Π^2 post audacia addunt $\Pi\Gamma O v$: ipso quo-
 que domino hæc ad eos ita testante: non enim cogitationes
 meae cogitationes uestrae, neque uiae uestrae uiae meae
 (uiae meae uiae uestre O), dicit dominus. quia sicut exal-
 tantur caeli a terra, sic exaltatae sunt uiae meae a uiis
 uestris, et cogitationes meae a cogitationibus uestris
 (Esai. 55, 8—9) quod scripturae testimonium quamquam hoc loco
 non ineptum esse uidetur, non quadrat tamen pluralis numerus eos
 adiunctus singulari pronuntiabit 5 dignus Σ 8 inuenire Π'
 numquit Σ 9 uteris Σ 10 transcendet Π 12 autem Σ .
 ($\alpha\lambda\lambda'\epsilon\gamma\omega$ LXX) tamen $\Pi\Gamma O v$ tui dicit dominus T 13 XVIII
 in ras. m. 2 O euidente Π 17 gratiaë sed operetur Π
 19 unicuique Π 23 unicuique Π^1

bonae uoluntatis ardorem, nunc uero ipsius operationis effectum
 et consummationem donare uirtutum: et nunc a ruina iam
 proxima lapsuque praecipiti etiam inuitos et inscios reuocare,
 nunc autem occasiones et oportunitates salutis ingerere ac
 5 praecipites uiolentosque conatus a letalibus dispositionibus in-
 hibere: et alios quidem uolentes currentesque suscipere, alios
 uero nolentes resistentesque pertrahere et ad bonam cogere
 uoluntatem. totum uero non semper resistentibus nec per- 3
 seueranter inuitis nobis a diuinitate concedi et summam
 10 salutis nostrae non operum nostrorum merito, sed caelesti
 gratiae deputandam ita domini ipsius uocibus edocemur: et
 recordabimini uiarum uestrarum, et omnium sce-
 lerum uestrorum, quibus polluti estis in eis: et
 displicebitis uobis in conspectu uestro in omnibus
 15 malitiis uestris, quas fecistis. et scietis quia ego
 dominus, cum bene fecero uobis propter nomen
 meum, non secundum uias uestras malas, neque
 secundum scelera uestra pessima domus Israhel.
 et idcirco hoc ab omnibus catholicis patribus definitur, qui 4
 20 perfectionem cordis non inani disputatione uerborum, sed re
 atque opere didicerunt, diuini esse muneris primum ut accen-
 datur unusquisque ad desiderandum omne quod bonum est,
 sed ita ut in alterutram partem plenum sit liberae uoluntatis
 arbitrium: itemque etiam secundum diuinae esse gratiae ut
 25 effici ualeant exercitia praedicta uirtutum, sed ita ut possibili-
 tas non extinguatur arbitrii: tertium quoque ad dei munera
 pertinere ut acquisitae uirtutis perseuerantia teneatur, sed
 ita ut captiuitatem libertas addicta non sentiat. sic enim 5
 uniuersitatis deus omnia in omnibus credendus est operari,
 30 ut incitet, protegat atque confirmet, non ut auferat quam

11 Ezech. 20, 43—44

2 et post effectum om. II	3 lapsuque ΣΠ	praecipiti Π ¹
5 uiolentusquae Π ¹	7 retinentesque ΠΟ	renitentesque Τν
diuinitate] adnuntiate II	11 gratia Σ	12 recordamini Τ
14 displicebitis Π ¹	18 israhel Σ	20 perfectione Σ
21 accedat O		
23 in om. ΤΟ	liberum Τ	25 efficacia Σ
		27 adquaesitae Π

semel ipse concessit arbitrii libertatem. si quid sane uersutius humana argumentatione ac ratione collectum huic sensui uidetur obsistere, uitandum magis est quam ad destructionem fidei prouocandum (non enim fidem ex intellectu, sed intellectum meremur ex fide, sicut scriptum est: nisi credideritis, non intellegitis), quia, quemadmodum et deus omnia operetur in nobis et totum libero adscribatur arbitrio, ad plenum humano sensu ac ratione non potest comprehendi.

Hoc nos beatus Chaeremon confirmatos cibo laborem fecit tam inuii itineris non sentire.

10

5 Esai. 7, 9 (LXX)

1 quis ΣO 3 destructionem Σ 6 intellegitis Π 7 operatur Π scribatur Π post arbitrio addunt $\Pi O v$: cum (cui $O v$) dicitur: si uolueritis, et audieritis me, quae bona sunt terrae manducabitis (*Esai. 1, 19*) *cf. cap. 9, 2* 9 cibos Σ^1 labore Π^1 10 tam inuiti Σ tanti \mathcal{T} Explicit abbatis chaeremonis (cher. \mathcal{T}) de protectione dei (conlatio -III- *add. II*) $\Sigma \Pi \mathcal{T}$ Incipit (incipit Π^1) conlatio abbatis nesterotis de spiritali scientia (scientia Π^1 *passim*) $\Sigma \Pi$: *om. \mathcal{T} Incipiunt capitula (capitula \mathcal{T}^1) conlationis primae (pr. *om. \mathcal{T}) abbatis nesterotis de spiritali scientia $\Pi \mathcal{T}$: *om. \Sigma* *subscriptio corrupta in O***

XIII.

CONLATIO ABBATIS NESTEROTIS PRIMA.

DE SPIRITALI SCIENTIA.

CAPITVLA.

- 5 I. Verba abbatis Nesterotis de religiosorum scientia.
 II. De adprehendenda spiritalium rerum cognitione.
 III. Quod actualis perfectio duplici ratione subsistat.
 IIII. Quod actualis uita erga multas professiones ac studia
 deriuetur.
 10 V. De professionis adreptae perseuerantia.
 VI. De infirmorum mobilitate.
 VII. Exemplum castitatis quo docetur non omnia ab om-
 nibus aemulanda.
 VIII. De spiritali scientia.
 15 VIII. Quod de actuali scientia proficiatur ad spiritalem.
 X. De adprehendenda uerae scientiae disciplina.
 XI. De multiplici intellectu diuinarum scripturarum.
 XII. Interrogatio, quomodo possit ad obliuionem saecu-
 larium carminum perueniri.
 20 XIII. Responsio, quo pacto memoriae fucum possimus ab-
 luere.
 XIII. Quod inmundi anima neque tradere neque percipere
 possit scientiam spiritalem.

5. nestoris O religiosiorum T 6 agnitione T 9 diri-
 uetur II T 10 professiones et perseuerantiae II' 12 caritatis
 Σ 20 facto Σ actu II frugum T possumus Σ O'

- XV. Obiectio de eo, quod multi inmundi scientiam habent et sancti non habeant.
- XVI. Responsio, eo quod mali scientiam ueram habere non possint.
- XVII. Quibus ratio perfectionis debeat aperiri. 5
- XVIII. Quibus de causis doctrina spiritalis infructuosa sit.
- XVIII. Quod plerumque etiam indigni gratiam salutiferi sermonis accipiant.

I. Sponsionis nostrae et itineris ordo compellit, ut abbatis Nesterotis praeclari in omnibus summaeque scientiae uiri institutio subsequatur. qui cum sacrarum scripturarum nos aliqua memoriae commendasse et eorum intellegentiam desiderare sensisset, talibus nos adorsus est uerbis. multa quidem scientiarum in hoc mundo sunt genera, tanta siquidem earum quanta et artium disciplinarumque uarietas est. sed cum omnes aut omnino inutiles sint aut praesentis tantum uitae comodis prosint, nulla est tamen quae non habeat proprium doctrinae suae ordinem atque rationem, per quam ab expetentibus possit adtingi. si ergo illae artes ad insinuationem sui certis ac propriis lineis diriguntur, quanto magis religionis nostrae disciplina atque professio, quae ad contemplanda inuisibilium sacramentorum tendit arcana nec praesentes quaestus, sed aeternorum retributionem expetit praemiorum, certo ordine ac ratione subsistit. cuius quidem duplex scientia est: prima *πρακτική*, id est actualis, quae

2 et sancti non habeant *om. T* 4 possunt *T* 5 aperire *II¹*
 6 spiritalis doctrina *ΠΤΟυ* 8 Expliciunt capitula *T* Finiunt capitula conlationis (conlationes *II¹: om. Σ*) abbatis nesterotis (nesteronis *II¹*) de spiritali scientia *ΣΠ* Incipit (*om. Σ*) conlatio abbatis nesterotis de spiritali scientia *ΣΤ: om. Π* 10 nestoris *O* in omnibus] nominis *T* et summae *Π*, *sed et s. l. add. m. 2* stientientiae *II¹* 14 generata *II¹* 16 sunt *II¹* 18 habet *Σ* 21 discipline *T¹* 25 ante prima in *T* est: *II* ΠΡΑΚΘΗΚΗ *T* plane corrupte *O* (*passim*)

emendatione morum et uitiorum purgatione perficitur: altera θεωρητική, quae in contemplatione diuinarum rerum et sacratissimorum sensuum cognitione consistit.

II. Quisquis igitur ad θεωρητικήν uoluerit peruenire, necesse est ut omni studio atque uirtute actualem primum scientiam consequatur. nam haec πρακτική absque theoretica possideri potest, theoretica uero sine actuali omnimodis non potest apprehendi. gradus enim quidam ita ordinati atque distincti sunt, ut humana humilitas possit ad sublime conscendere: qui si inuicem sibi ea qua diximus ratione succedant, potest ad altitudinem perueniri, ad quam sublato primo gradu non potest transuolari. frustra igitur ad conspectum dei tendit qui uitiorum contagia non declinat: spiritus namque dei odit fictum, nec habitat in corpore subdito peccatis.

III. Haec autem actualis perfectio duplici ratione subsistit. nam primus eius est modus, ut omnium natura uitiorum et curationis ratio cognoscatur. secundus, ut ita discernatur ordo uirtutum earumque perfectione mens nostra formetur, ut illis iam non uelut coacta et quasi uiolento imperio subiecta famuletur, sed tamquam naturali bono delectetur atque pascatur et arduam illam atque angustam uiam cum oblectatione conscendat. quo enim modo uel uirtutum rationem, qui secundus in actuali disciplina gradus est, uel rerum spiritalium et caelestium sacramenta, quae in theoriae gradu sublimiore consistunt, ualebit attingere, qui naturam uitiorum suorum nec potuit intellegere nec enisus est extirpare? consequenter enim 2

13 Sap. 1, 5 et 4

2	θεωρητική	3	cogitatione	4	non distinguit
θεωρητική	εω	(sic!) Π	theorice	6	πρακτική
theoretica	Σ bis	θεωρητικά	possidere	10	succendant
Π ¹	12	subuolari	domini	13	qui] quisque
O	domini	14	odit Σ:	effugiet	ΠΤΟv, ut est cap. 16, 2
17	modus est	19	eorumque	20	non iam
uelut] ut	Σ ¹	22	artam	25	sublimiori
enixus	O	extirp.	Π O	27	nisus

pronuntiabitur progredi ad excelsiora non posse qui non euerit planiora, multoque minus ea quae sunt extrinsecus adprehendet, quisque intellegere ea quae sibi sunt inserta non quiuerit. sciendum tamen duplici nobis laboris intentione sudandum in expellendis uitiiis quam in uirtutibus acquirendis. 5 et hoc non nostra capimus coniectura, sed illius sententia perdocemur qui solus opificii sui uires rationemque cognoscit. ecce, inquit, constitui te hodie super gentes et super regna, ut euellas, et destruas, et disperdas, 3 et dissipes, et aedifices, et plantes. in expulsionem 10 enim noxiarum rerum quattuor esse necessaria designauit, id est euellere, destruere, disperdere, dissipare, in perficiendis uero uirtutibus et his quae ad iustitiam pertinent acquirendis aedificare tantummodo atque plantare. unde liquido patet difficilius conuelli atque eradicari inolitas corporis atque ani- 15 mae passiones quam spiritales extrui plantarique uirtutes.

III. Haec igitur *πρακτική*, quae duobus ut dictum est subsistit modis, erga multas professiones studiaque diuiditur. quidam enim summam intentionis suae erga heremi secreta et cordis constituunt puritatem, ut in praeteritis Heliam et 20 Helisaeum nostrisque temporibus beatum Antonium aliosque eiusdem propositi sectatores familiarissime deo per silentium 2 solitudinis cohaesisse cognoscimus. quidam erga institutionem fratrum et peruigilem coenobiorum curam omnem studii sui sollicitudinem dederunt, ut nuper abbatem Iohannem, qui 25 in uicinia ciuitatis cui nomen est Thmuis grandi coenobio praefuit, ac nonnullos eiusdem meriti uiros apostolicis etiam signis meminimus claruisse. quosdam xenodochii et suscepti-

8 Hierem. 1, 10

2 adprehendit <i>ΠΤ</i>	4 tamen est <i>Τν</i>	duplici ratione <i>Τ</i>
5 sudandam <i>Π</i> , tam in <i>Τν</i>	8 inquit <i>Ο</i>	11 quattuor <i>Τ</i>
animae passiones <i>om. Π</i>	animi <i>Τ</i>	15 atque
<i>Τ</i>	17 <i>Πρακτική Π Πρακτική</i>	21 helisseum <i>Σ</i>
18 multis <i>Π</i>	20 ut] et <i>Τ</i>	25 de-
heliseum <i>Τ</i> elisseum <i>Ο</i>	24 peruigilem <i>Π</i>	sui <i>om. Σr</i>
dederunt <i>ΠΤΟc</i>	nuper beatum iohannem abbatem <i>Τ</i>	26 in <i>om. Π</i>
uicina <i>Π</i>	thumuis <i>Σ</i> himis <i>Τ</i> thembis <i>Ο</i>	coenobio <i>Σ</i>
27 eius <i>Π</i>	28 xenodochii <i>ΣΟ</i>	et susceptionis <i>om. Τ</i>

onis pium delectat obsequium, per quod etiam in praeteritis Abraham patriarcham et Loth domino placuisse et nuper beatum Macarium singularis mansuetudinis ac patientiae uirum, qui xenodochio ita apud Alexandriam praefuit, ut nulli eorum
 5 qui solitudinis secreta sectati sunt inferior sit credendus. quidam eligentes aegrotantium curam, alii intercessionem quae 3 pro miseris atque obpressis impenditur exsequentes aut doctrinae instantes aut elemosynam pauperibus largientes inter magnos ac summos uiros pro affectu suo ac pietate uiguerunt.

10 V. Quapropter hoc unicuique utile atque conueniens est, ut secundum propositum quod elegit siue gratiam quam accepit summo studio ac diligentia ad operis arrepti perfectionem peruenire festinet et aliorum quidem laudans admiransque uirtutes nequaquam a sua quam semel elegit professione
 15 discedat, sciens secundum apostolum unum quidem esse corpus ecclesiae, multa autem membra, et habere eam donationes secundum gratiam quae nobis data est differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministerio, siue qui
 20 docet in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, qui tribuit in simplicitate, qui praeest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate. nec enim ulla membra aliorum sibi membrorum possunt ministeria uindicare, quia nec oculi manuum nec nares aurium utuntur
 25 officio. et idcirco non omnes apostoli, non omnes prophetae. non omnes doctores, non omnes gratiam habent curationum, non omnes linguis loquuntur, non omnes interpretantur.

15 cf. Rom. 12, 4 sq.

17 l. c. 6—8

25 cf. I Cor. 12, 28

2 abraham \mathcal{T} loht O post placuisse v addit scimus, sed uidetur meminimus ex praecedenti enuntiato supplendum 3 macharium $\Pi\mathcal{T}$ mansuetudinis Π^1 sapientiae \mathcal{T} 4 xenodochi uita Σ apud ΣO alexandriam Π^1 7 obpressis $\Sigma\mathcal{T}O$ exsequentes O 8 aelimosinam Π elemosinam O 9 pietate] uoluntate \mathcal{T} 11 elegerit \mathcal{T} 14 quem Π 18 differenter \mathcal{T} prof. Π 19 ministrando $\mathcal{T}Ov$ 22 solitudine Π^1 23 ministeria possunt \mathcal{T} 24 naris Π^1 25 prof. ΠO 26 gratiam $\mathcal{T}O$: gratia Σ gratias Πv 27 omnis Π^1 locuntur ΣO

VI. Solent enim hi qui necdum sunt in illa quam arripuerunt professione fundati, cum audierint quosdam in diuersis studiis ac uirtutibus praedicari, ita eorum laude succendi, ut imitari eorum protinus gestiant disciplinam: in quo inritos necessario inpendit conatus humana fragilitas. impossibile 5 namque est unum eundemque hominem simul uniuersis quas superius comprehendi fulgere uirtutibus. quas si quis uoluerit pariter affectare, in id incidere eum necesse est, ut dum omnes sequitur nullam integre consequatur magisque ex hac inmutatione ac uarietate dispendium capiat quam profectum. 10 multis enim uiis ad deum tenditur, et ideo unusquisque illam quam semel arripuit inreuocabili cursus sui intentione conficiat, ut sit in qualibet professione perfectus.

VII. Absque illo namque dispendio, quo feriri monachum diximus qui mobilitate mentis ad studia cupit transire diuersa, 15 etiam hinc periculum mortis incurritur, quod nonnumquam recte quaedam ab aliis gesta malo ab aliis praesumuntur exemplo et quae nonnullis bene cesserant perniciose ab aliis sentiuntur. nam ut quiddam exempli gratia proferamus, uelut si quis illam uiri illius imitari uirtutem uelit, quam solet 20 abba Iohannes non ad imitationis formulam, sed tantummodo pro admiratione proferre: nam quidam ueniens ad praedictum senem habitu saeculari, cum ei quasdam frugum suarum primitias detulisset, ferocissimo quendam daemonio arreptum 2 ibidem repperit. qui cum abbatis Iohannis obtestationes ac 25 praecepta despiciens testaretur numquam se ad illius imperium de corpore quod obsederat migraturum, huius aduentu perterritus cum reuerentissima nominis illius inclamatione discessit. cuius tam euidentem gratiam senex non mediocriter

1 hii O	in om. O ¹	2 quum O	3 succendi O
5 inpendit T	inpendat O	7 fulgerere Σ	8 incedere II ¹
10 dispendium II	11 dñm Σ	14 ullo II	namque om.
IIc	19 uelut] ut O	21 abbas ITv (non O)	iohannis
II ¹	22 admiratione] animi ratione Σ	(uitium ortum ex scriptura	
ammiratione)	nam eras. in T	26 dispiciens II ¹	27 post
migraturum in II	uim deletum	29 senes O	

admiratus eoque amplius obstupescens, quod eum habitu cer-
 neret saeculari, coepit ab eo uitae ac professionis eius ordinem
 diligenter inquirere. cumque ille saecularem se atque uxorio 3
 uinculo conligatum esse dixisset, beatus Iohannes excellentiam
 5 uirtutis eius et gratiae mente pertractans quaenam illi esset
 conuersatio adtentius explorabat. ille se rusticum et cotidiano
 manuum opere uictum quaerere nec ullius boni esse se con-
 scium testabatur, nisi quod numquam ante ad ruris opera
 mane exercenda procederet neque uespere domum reuerteretur,
 10 nisi in ecclesia pro cotidiana uitae comteatu largitori eius
 deo gratias rettulisset, neque se umquam de fructibus suis
 aliquid usurpasse, nisi prius deo primitias eorum ac decimas
 obtulisset, et numquam se boues suos per alienae messis
 15 transduxisse confinium, nisi eorum prius ora clausisset, ne uel
 parum damni per incuriam eius proximus sustineret. et cum 4
 haec quoque abbati Iohanni necdum ad comparationem tantae
 gratiae, qua eum sibi praelatum esse cernebat, idonea uide-
 rentur atque ab eo, quidnam esset illud quod tantae gratiae
 meritis conferri posset, sciscitans scrutaretur, ille reuerentia
 20 tam sollicitae inquisitionis adstrictus uxorem se parentum ui-
 imperioque compulsam, cum profiteri monachum uellet, ante
 duodecim annos accepisse confessus est, quam nemine etiam
 nunc conscio sororis loco a se uirginem custodiri. quod factum
 cum audisset senex, tanta est admiratione permotus, ut coram
 25 ipso publice proclamaret non inmerito daemonem qui se de-
 spexerat illius non tolerasse praesentiam, cuius ipse uirtutem
 non solum in iuuentutis ardore, sed ne nunc quidem sine
 discrimine castitatis auderet adpetere. quod factum abbas 5
 Iohannes licet summa admiratione praetulerit, tamen neminem

3 quumque O 4 alligatum T iohannis II 6 se om.
 II cottid. II (non T) quotidiano O 7 se om. O: cf. XXIII,
 11, 4 constium II 10 cottid. II largiori Σ 11 retulisset
 II retulisset TO neque . . . 13 obtulisset om. O 13 protulisset
 Σ¹ 14 clusisset O 18 adque O 19 possit TO 20 ui im-
 perioque] imperio T 21 uelit T 24 quum O 25 dispexerat II
 26 ipse] in se Σ 27 iuuentutis Tv iubentutis O 29 iohannis II¹
 praetullerit II¹ protulerit O et v in margine: cf. XI, 11 init.

monachorum ut experiretur hortatus est, sciens multa recte ab aliis gesta magnam aliis imitantibus intulisse perniciem nec usurpari ab omnibus posse quod paucis dominus speciali munere contulisset.

VIII. Sed ad expositionem scientiae de qua sumptum est 5 sermonis exordium reuertamur. itaque sicut superius diximus *πρακτικῆ* erga multas professiones ac studia deriuatur, *θεωρητικῆ* uero in duas diuiditur partes, id est in historicam interpretationem et intellegentiam spiritalem. unde etiam Salomon cum ecclesiae multiformem gratiam enumerasset, 10 adiecit: omnes enim qui apud eam sunt uestiti sunt dupliciter. spiritalis autem scientiae genera sunt tria, tropologia, allegoria, anagoge, de quibus in Prouerbiis ita dicitur: tu autem describe tibi ea tripliciter super 2 latitudinem cordis tui. itaque historia praeteritarum ac 15 uisibilium agnitionem complectitur rerum, quae ita ab apostolo replicatur: scriptum est enim quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla et alterum de libera. sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. ad alle- 20 goriam autem pertinent quae sequuntur, quia ea quae in ueritate gesta sunt alterius sacramenti formam praefigurasse dicuntur. haec enim, inquit, sunt duo testamenta, unum quidem de monte Sina, in seruitutem generans, quod est Agar. Sina enim mons est in Ara- 25 bia, qui comparatur huic quae nunc est Hierusalem

11 Prov. 31, 21 (LXX) 14 Prov. 22, 20 (LXX) 17 Gal.
4, 22—23 23 l. c. 24—25

2 magnam in *T* 3 usurpare *Π* paucis *om.* *Σ* 5 sumtum
Σ(O) 7 diriu. *ΠO* theoricen *O* 10 salamon *ΣΠ*
11 apud *ΣO* 12 scientia *ΣO* 13 anagogen *Π* (*sed en in ras.*
m. 2) et O 14 eam tibi *T* ea tibi *O* 17 replicantur. scribtum
T quod *O* 18 alterum *Σ*: unum (*ἐνα*) *ΠO* (*sed in Π uerba*
et unum... 19 de ancilla *a m. 2 s. l. scripta extant*) alium *Tv*
19 carne *Σ* 21 autem *om.* *Π* secuntur *ΣΠTO* ea *om.*
T 22 ueritatate *Π* 23 inquit *ΠO* 25 quod] que *O*
enim] autem *O*

et seruit cum filiis suis. anagoge uero de spiritalibus 3
 mysteriis ad sublimiora quaedam et sacratiores caelorum secreta
 conscendens ab apostolo ita subicitur: quae autem sursum
 est Hierusalem libera est, quae est mater nostra.
 5 scriptum est enim: laetare sterilis quae non paris,
 erumpe et clama quae non parturis, quoniam
 multi filii desertae magis quam eius quae habet
 uirum. tropologia est moralis explanatio ad emundationem
 uitae et instructionem pertinens actualem, uelut si haec eadem
 10 duo testamenta intellegamus *πρακτικὴν* et theoreticam disci-
 plinam, uel certe si Hierusalem aut Sion animam hominis
 uelimus accipere secundum illud: lauda Hierusalem do-
 minum: lauda deum tuum Sion. igitur praedictae 4
 quattuor figurae in unum ita, si uolumus, confluunt, ut una
 15 atque eadem Hierusalem quadrifarie possit intellegi: secundum
 historiam ciuitas Iudaeorum, secundum allegoriam ecclesia
 Christi, secundum anagogen ciuitas dei illa caelestis, quae
 est mater omnium nostrum, secundum tropologiam ani-
 ma hominis, quae frequenter hoc nomine aut increpatur aut
 20 laudatur a domino. de his quattuor interpretationum gene-
 ribus beatus apostolus ita dicit: nunc autem, fratres, si
 uenero ad uos linguis loquens, quid uobis prodero,
 nisi uobis loquar aut in reuelatione aut in scientia
 aut in prophetia aut in doctrina? reuelatio namque ad 5
 25 allegoriam pertinet, per quam ea quae tegit historica narratio
 spiritali sensu et expositione reserantur: ut uerbi gratia si
 illud aperire temptemus, quemadmodum patres nostri om-
 nes sub nube fuerint, et omnes in Moysi baptizati

3 1. c. 26—27 12 Ps. 147, 12 17 Gal. 4, 26
 21 I Cor. 14, 6 27 I Cor. 10, 1—4

1 anagogen	ΣO	2 misteriis	ΠO	5 sterelis	$\Pi^1 O$
6 quoniam	ΣO : quia $\Pi T v$ et <i>Vulg.</i>	8 aemulationem	Σ	emendationem	$\mathcal{T} O v$
10 theoreticam	O	15 quadrifariam	Πv	quadrifaria	O
16 ecclesiam	Σ	18 nostrorum	ΠO	20 quattuor	\mathcal{T}
23 in ante scientia	om. \mathcal{T}	24 prof.	Π	25 tegit] gerit	
27 temptemus	$\Sigma(O)$	28 fuerunt	$\Pi \mathcal{T} O$	et in omnes in	
28 fuerunt	Σ	moyses	\mathcal{T}	moysen	O

sint in nube et in mari, et quemadmodum omnes eandem spiritalem escam manducauerint et eundem spiritalem de consequenti petra biberint potum, petra autem erat Christus. quae expositio praefigurationi corporis et sanguinis Christi quem cotidie sumimus 5
 6 comparata allegoriae continet rationem. scientia uero, quae similiter ab apostolo memoratur, tropologia est, qua uniuersa quae ad discretionem pertinent actualem utrum utilia uel honesta sint prudenti examinatione discernimus: ut est illud, cum apud nosmet ipsos iudicare praecipimur utrum deceat 10
 mulierem non uelato capite orare deum. quae ratio ut dictum est moralem continet intellectum. item prophetia, quam tertio apostolus intulit loco, anagogen sonat, per quam ad inuisibilia ac futura sermo transfertur, ut est illud: nolimus autem ignorare uos, fratres, de dormienti-15
 bus, ut non contristemini sicut et ceteri qui spem non habent. si enim credimus quoniam Christus mortuus est et resurrexit, ita et deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. hoc enim uobis dicimus in uerbo domini, quoniam nos qui 20
 uiuimus in aduentu domini non praeueniemus eos qui dormierunt in Christo, quoniam ipse dominus in iussu, in uoce archangeli et in tuba dei descendet de caelo, et mortui qui in Christo sunt resur-
 7 gent primo. qua exhortationis specie anagoges figura prae-25
 fertur. doctrina uero simplicem historicae expositionis ordinem pandit, in qua nullus occultior intellectus nisi qui uerbis

10 I Cor. 11, 13

14 I Thess. 4, 12—15

1. sunt $\Pi\mathcal{T}O$	2. escam spiritalem Σv et <i>Vulg.</i>	manducauerunt $\mathcal{T}O$ (<i>non</i> Π)	3. biberunt $\mathcal{T}O$	potum <i>om.</i> Π : <i>addidit</i>
<i>m.</i> 2 ante spiritalem	4. praefigurationis ΠO	5. quem] quae \mathcal{T}		
7. tropologiae Π , <i>om.</i> est	quia O	uniuersam Π^1	10. aput	
ΣO	12. prof. Π	13. locum Π^1	17. quod iesus O	18. est
<i>om.</i> Π^1	19. adducit O	21. <i>post</i> uinimus <i>add.</i> Ov : qui residui		
sumus	praeuenimus O	23. et in uoce $\mathcal{T}Ov$	discendit Π^1	
descendit O	25. primi $\Pi\mathcal{T}Ov$	26. doctrinam $\Sigma\mathcal{T}^1$	historica	
<i>corr. in</i> historicam Π	historiae \mathcal{T}^1	27. pandet Π^1		

resonat continetur, sicut est illud: tradidi enim uobis in primis, quod et accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, et quia sepultus est, et quia surrexit tertia die, et quia uisus est Cephae, et: misit deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, siue illud: audi Israel, dominus deus tuus dominus unus est.

VIII. Quapropter si uobis curae est ad spiritalis scientiae lumen non inanis iactantiae uitio, sed emundationis gratia peruenire, illius primum beatitudinis cupiditate flammamini de qua dictum est: beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt, ut etiam ad illam de qua angelus ad Danihelem ait peruenire possitis: qui autem docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti: et qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates, et in alio propheta: inluminate uobis lumen scientiae dum tempus est. tenentes itaque illam quam habere uos sentio diligentiam lectionis omni studio festinate actualem, id est ethicam quam primum ad integrum comprehendere disciplinam. absque hac namque illa quam diximus theoretica puritas non potest adprehendi, quam hi tantum qui non aliorum docentum uerbis, sed priorum actuum uirtute perfecti sunt post multa operum ac laborum stipendia iam quasi in praemio consequuntur. non enim a meditatione legis intellegentiam, sed de fructu operis adquirentes cum psalmographo canunt: a mandatis tuis

1 I Cor. 15, 3-5 5 Gal. 4, 4-5 7 Deut. 6, 4 12 Mt.
5, 8 14 Dan. 12, 3 17 Os. 10, 12 (LXX) 27 Ps. 118, 104

2 quod] quae II 3 scribturas T 4 surrexit II Ov
5 chephae Σ cephe II 7 israel Σ 8 deus unus Ov 9 O non
distinguit 11 prius T 12 quo Σ¹ 14 daniellem II O
15 spendor T 17 prof. II O 18 post est in O cap. 9 incipit
19 sentit Σ 20 quam om. T · 21 ad integram Σ haec II
22 theoterica Σ theorica TO 23 hii Σ O documentum Σ
25 iam quasi in] iam sunt ^{si qua} (sic) II consecuntur Σ TO 27 psalmo-
grafo Σ psalmigrapho T

intellexi, et excoctis passionibus uniuersis fiducialiter di-
 3 cunt: psallam, et intellegam in uia immaculata. ille
 enim psallens intellet quae canuntur, qui in uia immaculata
 gressu puri cordis innititur. et idcirco si scientiae spiritalis
 sacrum in corde uestro uultis tabernaculum praeparare, ab 5
 omnium uos uitiorum contagione purgate et curis saeculi
 praesentis exuite. impossibile namque est animam, quae mun-
 danis uel tenuiter distentionibus occupatur, donum scientiae
 promereri uel generatricem spiritalium sensuum aut tenacem
 4 sacrarum fieri lectionum. obseruate igitur in primis, et 10
 maxime tu, Iohannes, cui magis ad custodienda haec quae
 dicturus sum aetas adhuc adulescentior suffragatur, ne studium
 lectionis ac desiderii tui labor uana elatione cassetur, ut
 indicas summum ori tuo silentium. hic est enim primus
 disciplinae actualis ingressus, ut omnium seniorum instituta 15
 atque sententias intento corde et quasi muto ore suscipias ac
 diligenter in pectore tuo condens ad perficienda ea potius
 quam ad docenda festines. ex hoc enim cenodoxiae perniciosa
 praesumptio, ex illo autem fructus spiritalis scientiae pullu-
 5 labunt. nihil itaque in conlatione seniorum proferre audeas, 20
 nisi quod interrogare te aut ignorantia nocitura aut ratio
 necessariae cognitionis inpulerit, ut quidam uanae gloriae
 amore distenti pro ostentatione doctrinae ea quae optime
 norunt interrogare se simulant. impossibile enim est eum,
 qui proposito adquirendae laudis humanae studio lectionis 25
 insistit, donum uerae scientiae promereri. nam qui hac pas-
 sione deuinctus est, necesse est ut aliis quoque et maxime
 superbiae uitii obligetur: et ita in actuali atque ethica con-
 gressionem prostratus scientiam spiritalem quae ex ea nascitur

2 Ps. 100, 1—2

3 intellegit $\Pi^2 \mathcal{TO}v$	4 spiritali ^s Σ	spiritali $\Pi O v$	11 iohan-
nis Π^1 o iohannes \mathcal{T}	12 adulisc. Π	13 relatione Σ	15 <i>post</i>
ingressus <i>addunt</i> $\Pi \mathcal{TO}v$:	18 coenodoxiae Σ	pernit. Π	19 prae-
omnis quippe labor hominis in ore	21 interrogationum \mathcal{T}	22 necessaria Σ	necessarie
ipsius (<i>Eccl.</i> 6, 7) et	24 est enim $\mathcal{TO}r$	27 deuinctus $\Pi \mathcal{T}^2$	
sumtio $\Sigma(O)$	ut] non ut \mathcal{T}		

minime consequetur. esto ergo per omnia citus ad audiendum, tardus autem ad loquendum, ne cadat in te illud quod notatur a Salomone: si uideris uirum uelocem in uerbis, scito quia spem habuit insipiens magis
 5 quam ille, nec quemquam uerbis docere praesumas quod opere ante non feceris. hunc enim nos ordinem tenere debere
 6 etiam exemplis suis dominus noster instituit, de quo ita dicitur: quae coepit Iesus facere et docere. caue igitur ne ante actum prosiliens ad docendum in illorum numero
 10 deputeris, de quibus in euangelio dominus ad discipulos loquitur: quae dicunt uobis seruate et facite, secundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim et non faciunt. alligant autem onera grauia et inportabilia et inponunt ea super umeros hominum,
 15 ipsi autem digito suo nolunt ea mouere. si enim ille qui unum mandatum minimum soluens docuerit sic homines, minimus uocabitur in regno caelorum, qui multa et maiora neglegens docere praesumpserit consequens profecto est ut non iam minimus in regno caelorum, sed in
 20 gehennae supplicio maximus habeatur. et ideo cauendum tibi est ne illorum ad docendum inciteris exemplis, qui peritiam disputandi ac sermonis affluentiam consecuti, quia possunt ea quae uoluerint ornate copioseque disserere, scientiam spiritalem possidere creduntur ab his qui uim eius et qualitatem discernere non nouerunt. aliud namque est facilitatem oris et
 25 nitorem habere sermonis et aliud uenas ac medullas caelestium intrare dictorum ac profunda et abscondita sacramenta purissimo cordis oculo contemplari, quod nullatenus humana

1 Iac. 1, 19 3 Prov. 29, 20 (LXX) 8 Act. 1, 1
 11 Mt. 23, 3—4 16 Mt. 5, 19

1 consequatur Π^2 3 salomone Σ (non Π) 4 habet $\mathcal{T}v$
 6 fieris Π debere *om.* \mathcal{T} 7 quo] qua Π 9 actuum Σ
 in *om.* Π 10 discipulos suos $\mathcal{T}c$ 14 humeros $\mathcal{T}O$ 18 nec-
 legens Σ praesumpserit $\Sigma(O)$ 20 suppliciiis \mathcal{T} est tibi
 \mathcal{T} 22 affluentiam \mathcal{T} possint Σ 24 et qualitatem] aequali-
 tatem Σ 27 intradictorum Π

doctrina nec eruditio saecularis, sed sola puritas mentis per inlumptionem sancti spiritus possidebit.

X. Festinandum igitur tibi est, si ad ueram scripturarum uis scientiam peruenire, ut humilitatem cordis immobilem primitus consequaris, quae te non ad illam quae inflat, sed ad eam quae inluminat scientiam caritatis consummatione perducatur. impossibile namque est inmundam mentem donum scientiae spiritalis adipisci. et idcirco omni cautione deuita, ne tibi per studium lectionis non scientiae lumen nec illa perpetua quae per inlumptionem doctrinae promittitur gloria, sed instrumenta perditionis de adrogantiae uanitate nascantur. 2 deinde hoc tibi est omnimodis enitendum, ut expulsa omni sollicitudine et cogitatione terrena adsiduum te ac potius iugem sacrae praebas lectioni, donec continua meditatio inbuat mentem tuam et quasi in similitudinem sui formet, arcam quodammodo ex ea faciens testamenti, habentem scilicet in se duas tabulas lapideas, id est duplicis instrumenti perpetuam firmitatem: urnam quoque auream, hoc est memoriam puram atque sinceram, quae reconditum in se manna perpetua tenacitate conseruet, spiritalium scilicet sensuum et angelici illius panis perennem caelestemque dulcedinem: nec non etiam uirgam Aaron, id est summi uerique pontificis nostri Iesu Christi salutare uexillum, immortalis memoriae semper uiriditate frondescens. haec namque est uirga quae posteaquam de Iesse radice succisa est uiuacius mortificata reuiuiscit. haec autem omnia duobus Cherubin, id est historicae et spiritalis scientiae plenitudine protegentur. Cherubin enim interpretatur scientiae

5 cf. I Cor. 8, 1 17 sqq.] cf. Hebr. 9, 4—5 24 cf. Esai. 11, 1

2 possidebit Σ : obt (opt. \mathcal{T}) inebit $\Pi\mathcal{T}Ov$ 4 scientiam uis Σc
 sc. peruenire desideras Or 5 consequeris Π^1 8 diuita Π^1
 9 nec] ne Π 11 arrog. $\Sigma\mathcal{T}O$ adrogantia* (e *eras.*) Π uanitatis
 nascatur Π 13 assiduum $\Sigma\mathcal{T}O$ 14 imbuat $\Sigma\Pi$ 16 in se
 scilicet $\Pi\mathcal{T}c$ 18 urnam] unam Σ auream quoque \mathcal{T} 21 dulci-
 dinem Π^1 24 iessae Π radice gesse O 25 succisa Π^1
 mortificate Π^1 26 chaerubin $\Sigma\Pi$ cherubim \mathcal{T} , *item infra*
 hystor. \mathcal{T} 27 protegentur $\Pi^2\mathcal{T}v$ protegetur O

multitudo: quae propitiatorium dei, id est placiditatem pectoris
 tui iugiter protegent et a cunctis spiritalium nequitiarum
 incursibus obumbrabunt. et ita mens tua non solum in arcam
 diuini testamenti, uerum etiam in regnum sacerdotale prouecta
 5 per indissolubilem puritatis affectum quodammodo absorta
 spiritalibus disciplinis illud inplebit pontificale mandatum,
 quod a legislatore ita praecipitur: et de sanctis non
 egredietur, ne polluat sanctuarium dei, id est cor
 suum, in quo iugiter habitaturum se dominus repromittit
 10 dicens: inhabitabo in eis et inter illos ambulabo.
 quamobrem diligenter memoriae commendanda est et incesa-4
 biliter recensenda sacrarum series scripturarum. haec etenim
 meditationis iugitas duplicem nobis conferet fructum: primum
 quod, dum in legendis ac parandis lectionibus occupatur
 15 mentis intentio, necesse est ut nullis noxiarum cogitationum
 laqueis captiuetur: deinde quod ea, quae creberrima repetitione
 percursa, dum memoriae tradere laboramus, intellegere id
 temporis obligata mente non quiuimus, postea ab omnium
 actuum ac uisionum inlecebris absoluti praecipueque nocturna
 20 meditatione taciti reuoluentes clarius intuemur, ita ut ocul-
 tissimorum sensuum, quos ne tenui quidem uigilantes opinati-
 one percepimus, quiescentibus nobis et uelut soporis stupore
 demersis intellegentia reueletur.

XI. Crescente autem per hoc studium innouatione mentis
 25 nostrae etiam scripturarum facies incipiet innouari, et sacrati-
 oris intellegentiae pulchritudo quodammodo cum proficiente
 proficiet. pro capacitate enim humanorum sensuum earum
 quoque species coaptatur et uel terrena carnalibus uel diuina
 spiritalibus adparebit, ita ut hi, quibus antea uidebatur crassis
 30 quibusdam nebulis inuoluta, nec subtilitatem eius deprehendere

7 Lev. 21, 12

10 II Cor. 6, 16

3 arca <i>II</i>	4 etiam] tamen <i>II</i>	5 insolubilem <i>T</i> ¹	pietatis
<i>T</i> absorta <i>ΣΠΤΟ</i>	12 scribt. <i>T</i>	13 confert <i>II</i> , sed rt in	
ras. m. 2	14 in legendis] intellegendis <i>II</i>	17 percussa <i>ΣΟ</i>	
20 reuoluentis <i>II</i> ¹	22 uelut] uel <i>IIc</i>	23 dimersis <i>ΣΤ</i>	
25 scribt. <i>T</i> ¹	26 quodadmodo <i>Σ</i>	29 hii <i>ΣΟ</i>	

nec fulgorem ualeant sustinere. sed ut hoc ipsum quod ad-
 struere nitimur aliquo clarius pandatur exemplo, unum legis
 testimonium protulisse sufficiat, per quod etiam omnia prae-
 cepta caelestia secundum mensuram status nostri ad omne
 2 hominum genus probemus extendi. scriptum est in lege: non 5
 fornicaberis. hoc ab homine carnalium adhuc obscenitatum
 passionibus obligato secundum simplicem litterae sonum
 salubriter custoditur. ab eo autem qui iam ab hac actione
 lutulenta et impuro discessit affectu necesse est id ipsum
 spiritaliter obseruari, ut scilicet non solum a caerimoniis 10
 idolorum, sed etiam ab omni superstitione gentilium et
 auguriorum atque ominum omniumque signorum et dierum
 ac temporum obseruatione discedat, uel certe ne quorundam
 uerborum aut nominum coniecturis, quae sinceritatem fidei
 3 nostrae polluant, implicetur. hac enim fornicatione etiam 15
 Hierusalem dicitur constuprata, quae fornicata est in omni
 colle sublimi, et sub omni ligno frondoso, et quam
 iterum dominus increpans per prophetam stent, inquit, et
 saluent te augures caeli, qui contemplantur
 sidera, et subputabant menses, ut ex eis adnunti- 20
 arent uentura tibi. de qua fornicatione et alibi arguens
 eos dominus ait: spiritus fornicationis decepit eos,
 et fornicati sunt a deo suo. quisque uero a gemina
 hac fornicatione discesserit, habebit tertiam quam deuitet,
 4 quae in legis et Iudaismi superstitionibus continetur. de 25

5 Ex. 20, 14 16 Hierem. 3, 6 18 Esai. 47, 13
 22 Os. 4, 12

3 testimonio Σ 4 caelestis Π 5 hominem Π^1 scribuntum
 Υ^1 9 impuro $\Pi\Upsilon O$: inproui Σ 10 caerimoniis Π 12 au-
 goriorum Π^1 atque ominum omniumque *scripsi*: atque omnium
 qui Σ adq; ***** omnium* Π (*fuit sine dubio*: adque omnium omni-
 umq;) atque omniumque O omniumque Υv 16 construpata Σ
 17 colle *om.* Σ sublime Π 18 dominus iterum Υc prof.
 Π stent... 20 sidera *om.* Π *spatio uacuo relicto* inquit O
 20 supputabant $\Sigma\Pi^2 O$ supputabunt Π^1 25 quae] qua Π^1
 legis et iudaismis Σ legis et in iudaismi (iudaicis O) ΥO lege et
 iudaismi Πc continetur Π^1

quibus apostolus dies, inquit, obseruatis et menses et tempora et annos, et iterum: ne tetigeris neque gustaueris neque contrectaueris. quae de superstitionibus legis dicta esse non dubium est, in quas si quis
 5 inciderit procul dubio moechatus a Christo ab apostolo non meretur audire: despondi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo, sed illud ad eum quod sequitur uoce eiusdem apostoli dirigitur: timeo autem ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua, ita corrumpantur
 10 sensus uestri a simplicitate, quae est in Christo Iesu. quodsi inmunditiam huius quoque fornicationis effugerit, habebit quartam, quae haeretici dogmatis adulterio perpetratur. de qua idem beatus apostolus: ego scio quia post discessionem meam intrabunt lupi
 15 graues in uos, non parcentes gregi, et ex uobis ipsis exsurgent uiri loquentes peruersa, ut abducant discipulos post se. hanc etiam qui potuerit declinare, caueat ne subtiliore peccato in fornicationis uitium conlabatur, quae scilicet in cogitationum peruagatione consistit,
 20 quia omnis cogitatio non solum turpis, sed etiam otiosa et a deo quantulumcumque discedens a perfecto uiro inmundissima fornicatio deputatur.

XII. Ad haec ego occulta primum conpunctione permotus ac deinde grauiter ingemescens: haec, inquam, omnia quae
 25 copiosissime digessisti maiora mihi intulerunt desperationis

1 Gal. 4, 10 2 Col. 2, 21 6 II Cor. 11, 2 8 l. c. 3
 13 Act. 20, 29—30

1 inquit O et ante tempora om. II 2 tetigeritis TO
 3 gustaueritis T²O contrectaberis II¹ contrectaueritis T contractaberitis O
 5 inciderit . . . non om. II, spatio uacuo relicto: m. 2 haec suppleuit: inciderit ab ipso aplo audire non
 6 audire om. II
 dispondi T¹ 8 apostolo II¹ dirigitur II² 9 eam II¹
 12 heretici ΣII T 14 scio inquit quia T decessionem O
 16 exsurgent O (ui)ri . . . 17 discipulos suppleuit m. 2 in II 18 ne om. II¹
 20 sed] uerum T 23 ante Ad in Σ extat: Nesthores, sed deletum a m. 1, in TO v: Germanus ergo O 24 ac om. T
 24 ingemiscens II 25 degessisti II disperat. II

augmenta quam hactenus sustinebam: quippe cui praeter illas
 generales animae captiuitates, quibus non dubito infirmos
 quosque pulsari extrinsecus, speciale impedimentum salutis
 accedit per illam quam tenuiter uideor adtigisse notitiam
 litterarum, in qua me ita uel instantia paedagogi uel continuae 5
 lectionis macerauit intentio, ut nunc mens mea poeticis illis
 uelut infecta carminibus illas fabularum nugas historiaeque
 bellorum, quibus a paruulo primis studiorum inbuta est rudi-
 mentis, orationis etiam tempore meditetur, psallentique uel
 pro peccatorum indulgentia supplicanti aut inpudens poematum 10
 memoria suggeratur aut quasi bellantium heroum ante oculos
 imago uersetur, taliumque me phantasmatum imaginatio semper
 inludens ita mentem meam ad supernos intuitus adspirare
 non patitur, ut cotidianis fletibus non possit expelli.

XIII. NESTEROS: De hac ipsa re, unde tibi purgationis 15
 maxima nascitur desperatio, citum satis atque efficax remedium
 poterit oboriri, si eandem diligentiam atque instantiam, quam
 te in illis saecularibus studiis habuisse dixisti, ad spiritualium
 scripturarum uolueris lectionem meditationemque transferre.
 necesse est enim mentem tuam tamdiu illis carminibus occu- 20
 pari, quamdiu sibi alia quae intra semet ipsam recolat simili
 studio et adsiduitate conquirat ac pro illis infructuosis atque
 2 terrenis spiritalia ac diuina parturiat. quae cum profunde
 alteque conceperit atque in illis fuerit enutrita, uel expelli
 priores sensim poterunt uel penitus aboleri. uacare enim 25
 cunctis cogitationibus humana mens non potest, et ideo quam-
 diu spiritalibus studiis non fuerit occupata, necesse est eam
 illis quae pridem didicit implicari. quamdiu enim non habuerit
 quo recurrat et indefessos exerceat motus, necesse est ut ad

1 actenus $\Sigma\Pi^2\mathcal{T}$ sustinui Π , sed tui in ras. m. 2 praeter
 illas] prae Π , spatio uacuo relicto: praecipue coniecit Π^2 2 animi
 O 4 accidit $\Sigma\mathcal{T}O$ adtegitte Σ 5 pedagogi $\Sigma\mathcal{T}O$ 8 par-
 uolo Π^1 12 fantasm. ΠO 13 supernus Π^1 15 nesteros
 O 19 scribt. \mathcal{T} lectione meditationem Π (sed fuisse uidetur
 lectione) 21 aliqua Πv ipsa Π^1 22 hac $\Sigma(O)$ 25 priora
 (a in ras. 2 litt.) \mathcal{T} (ad priores supple scripturae seu cogitationes)
 29 defessos \mathcal{T}

illa quibus ab infantia inbuta est conlabatur eaque semper
 reuoluat quae longo usu ac meditatione concepit. ut ergo 3
 haec in te scientia spiritalis perpetua soliditate roboretur nec
 ea iam temporarie perfruaris sicut illi qui eam non suo studio,
 5 sed aliena relatione contingunt et uelut aërio ut ita dixerim
 odore percipiunt, sed ut sensibus tuis inuiscerata quodammodo
 et perspecta atque palpata condatur, illud omni obseruantia
 custodire te conuenit, ut etiamsi ea quae optime nosti forte
 audieris in conlatione proferri, non ex hoc quod tibi iam
 10 nota sint aspernanter fastidioseque suscipias, sed ea cordi tuo
 illa auiditate con Mendes, qua debent desiderabilia salutis uerba
 uel auribus nostris indesinenter infundi uel de nostro iugiter
 ore proferri. quamuis enim adhibeatur sanctarum rerum 4
 crebra narratio, numquam tamen animae sitim uerae scientiae
 15 sustinenti satietas generabit horrorem, sed ea cotidie uelut
 noua ac desiderata suscipiens quanto frequentius hauserit,
 tanto auidius uel audiet uel loquetur et confirmationem potius
 perceptae scientiae ex eorum repetitione quam ullum ex
 frequenti capiet conlatione fastidium. euidens namque est
 20 tepidae ac superbae mentis indicium, si uerborum salutarium
 medicinam quamuis studio nimiae adsiduitatis ingestam
 fastidiose neglegenterque suscipiat: anima enim quae in
 satietate est fauis inludit, animae autem egenti
 etiam amara dulcia uidentur. si itaque haec diligenter 5
 25 excepta et in recessu mentis condita atque indicta fuerint
 taciturnitate signata, postea ut uina quaedam suaue olentia
 et laetificantia cor hominis, cum sensuum canitiae et patientiae
 fuerint uetustate decocta, cum magna sui fragrantia de uase

22 Prov. 27, 7 (LXX)

1 imbuta $\Sigma\Pi$	2 haec ergo \mathcal{T}	3 soliditate Π	4 tem-
pore \mathcal{T}	5 relatio Π^1	6 quoddammodo Π^1	7 palliata \mathcal{T}^2
obseruatione \mathcal{T}	8 obtime O	9 proferre Π	10 sunt \mathcal{T}
14 crebra Π	15 sustenenti Π^1 .	quotidie O	21 nimiae]
animae Π	22 neclegenterque Σ	23 fauis] fami \mathcal{T}	24 uidenter
Π^1	25 et om. \mathcal{T}	indicta $\Pi^1 r$: indita <i>rell.</i>	27 quum
O	canitiae Σ	28 fragrantia $\Sigma\Pi\mathcal{T}$	franglantia O

tui pectoris proferentur et tamquam perennis fons de experientiae uenis et inriguis uirtutum meatibus redundabunt fluentaque continua uelut de quadam abyssu tui cordis 6 effundent. eueniet namque in te illud, quod in Prouerbiis ad illum dicitur qui haec opere consummauit: bibe aquas de 5 tuis uasis et de puteorum tuorum fonte: superfluant tibi aquae de tuo fonte, in tuas autem plateas pertranseant aquae tuae, ac secundum Esaiam prophetam eris quasi hortus inriguus, et sicut fons aquarum, cuius non deficient aquae. et aedifica- 10 buntur in te deserta a saeculis: fundamenta generationis et generationis suscitabis: et uocaberis aedificator saepium, auertens semitas in quietem. 7 illa enim tibi beatitudo proueniet quam idem propheta promittit: et non faciet dominus auolare a te ultra 15 doctorem tuum: et erunt oculi tui uidentes praecceptorem tuum. et aures tuae audient uerbum post tergum monentis: haec uia, ambulate in ea neque ad dexteram neque ad sinistram. atque ita fiet ut non solum omnis directio ac meditatio cordis tui, 20 uerum etiam cunctae euagationes atque discursus cogitationum tuarum sint tibi diuinae legis sancta et incessabilis ruminatio.

XVIII. Inpossibile est autem haec sicut praefati sumus inexpertum quemquam uel agnoscere uel docere. nam qui ne ad percipiendum quidem capax est, quomodo erit idoneus 25 ad tradendum? de quibus tamen etiamsi aliquid docere praesumpserit, inefficax procul dubio et inutilis usque ad aures

5 Prov. 5, 15—16 (LXX) 9 Esai. 58, 11—12 15 Esai. 30, 20—21

1 sui \mathcal{T} 3 sui \mathcal{T} 4 illud in te \mathcal{T} 5 aquam \mathcal{TO}
 6 superfluant Π 8 esaiam $\Sigma\Pi$ 9 prof. Π 11 saeculis et
 \mathcal{T} 12 et generationis] suscitans \mathcal{T} suscitabis] suscitaberis ΣO
 13 sepium O semitam Σ in quietem] iniquitatum \mathcal{T} , *sed ita-*
tum in ras. m. 2, et c 14 prof. Π 15 faciet a te dominus auo-
lare a te Σ 18 postergum \mathcal{TO} haec est uia \mathcal{T} 22 incessa-
biles Π^1 23 autem] aut Σ : *om.* Π 25 nec O 26 prae-
sumserit ΣO

tantummodo audientium eius sermo perueniet, cor autem eorum penetrare non poterit inertia operum et infructuositate suae proditus uanitatis, quia non de thesauro bonae promitur conscientiae, sed de inani praesumptione iactantiae. inpossi-
 5 bilingue namque est inmundam animam, quantalibet desudauerit lectionis instantia, adipisci scientiam spiritalem. nemo enim in uas faetidum atque corruptum unguentum aliquod nobile aut mel optimum aut pretiosi quicquam liquoris infundit. facilius enim quamuis odoratissimum myrum semel horrendis
 10 inbuta faetoribus testa contaminat quam ut aliquid ex eo suauitatis aut gratiae ipsa concipiat, quia multo citius munda corrumpuntur quam corrupta mundantur. ita igitur et uas
 15 pectoris nostri, nisi prius fuerit ab omni faetidissima uitiorum contagione purgatum, non merebitur suscipere illud benedictionis unguentum de quo dicitur per prophetam: sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram uestimenti eius, nec illam scientiam spiritalem et eloquia scripturarum quae dulciora sunt super mel et fauum inpolluta seruabit.
 20 quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci cum tenebris? quae autem conuentio Christi ad Beliar?

XV. GERMANVS: Definitio ista nequaquam uidetur nobis ueritate fulciri aut probabili ratione subnixa. cum enim
 25 omnes qui fidem Christi aut nequaquam suscipiunt aut inpiadogmatum prauitate corrumpunt inmundi cordis esse manifestum sit, quomodo multi Iudaeorum atque haeticorum uel

15 Ps. 132, 2

19 Ps. 18, 11

20 II Cor. 6, 14—15

3 proditus] prepeditus Π^2	uanitates Π^1	4 scientiae \mathcal{T}
praesumptione ΣO	7 fetidum $\mathcal{T} O$ (<i>passim</i>)	correctum Π^1
unguentum Π	aliquot Σ	8 optimum O
9 myrrum $\Sigma \mathcal{T}^2$	mustum Π^2	licoris O
11 conspiciat Π^1	10 teste Π^1	aliquit $\Pi(\Sigma)$
toris Π^1	12 mundentur \mathcal{T}	13 peccatoris Σ
15 unguentum Π bis	prof. Π	17 horam Σ orā
Π , ā in ras. m. 2	18 scribt. \mathcal{T}^1	19 seruauit Σ
tenebras Σ	22 belial $\Pi^2 \mathcal{T} O v$	21 quā O

etiam catholicorum, qui diuersis uitiis inuoluuntur, perfectam scripturarum scientiam consecuti de spiritalis doctrinae magnitudine gloriuntur, et e contra sanctorum uirorum innumera multitudo, quorum cor ab omni peccatorum contagione purgatum est, simplicis fidei pietate contenta profundioris scientiae ignorat arcana? quemadmodum ergo stabit ista sententia, quae scientiam spiritalem soli cordis tribuit puritati?

XVI. NESTEROS: Haud recte uirtutem definitionis explorat qui non omnia diligenter prolatae sententiae uerba perpendit. praediximus namque huiusmodi homines disputandi tantum habere peritiam et elocutionis ornatum, ceterum scripturarum uenas et arcana spiritalium sensuum intrare non posse. etenim uera scientia non nisi a ueris dei cultoribus possidetur, quam is utique non habet populus cui dicitur: audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non uidetis: et aures, et non auditis, et iterum: quia tu scientiam reppulisti, et ego repellam te ne mihi sacerdotio fungaris. cum enim in Christo omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi esse dicantur, quomodo is, qui Christum inuenire contempsit aut inuentum sacrilegore blasphematur aut certe catholicam fidem inmundis operibus polluit, ueram scientiam adsecutus esse credendus est? spiritus enim dei effugiet fictum, nec habitat in corpore subdito peccatis. non ergo alias ad scientiam spiritalem nisi hoc ordine peruenitur, quem unus prophetarum eleganter expressit: seminate uobis ad iustitiam, metite spem uitae, inluminare uobis lumen scientiae.

14 Hierem. 5, 21 16 Os. 4, 6 18 Col. 2, 3 22 Sap. 1; 5 et 4 26 Os. 10, 12 (LXX)

2 scribt. \mathcal{T} 3 e om. Σ uirorum sanctorum \mathcal{T} 6 archana $\Pi^2 \mathcal{P} \mathcal{O}$ 8 haut $\Sigma \Pi$ non \mathcal{O} 11 locutionis Σ
scribt. \mathcal{T} 12 archana Π^2 14 his Π^1 15 oculus Π^1
16 et ante non om. Σ auditis Π^2 (t in ras. 2 litt. m. 2): audietis $\Sigma \mathcal{T} \mathcal{O}$ 17 reppulisti et repellam Π sacerdotio fungaris mihi \mathcal{T} 19 scientiae eius \mathcal{T} 20 his $\Pi^1 \mathcal{O}$ contempsit $\Sigma \Pi^1$
23 habitabit $\Pi \mathcal{P} \mathcal{O} v$ et *Vulg.*: cf. cap. 2 24 peccato \mathcal{T} 25 quam \mathcal{T} profetarum eliganter Π 27 inluminare Π

primum ergo seminandum nobis est ad iustitiam, hoc est ut 3
 actualem perfectionem operibus iustitiae propagemus, deinde
 metenda nobis est spes uitae, id est uirtutum spiritualium
 fructus expulsionem uitiorum carnalium congregandi: et ita in-
 5 luminare nobis lumen scientiae poterimus. quem ordinem
 etiam psalmographus teneri debere decernit dicens: beati
 immaculati in uia: qui ambulant in lege domini.
 beati, qui scrutantur testimonia eius. non enim prius
 dixit: beati, qui scrutantur testimonia eius et postea
 10 intulit: beati immaculati in uia, sed prius inquit: beati
 immaculati in uia, per hoc euidenter ostendens neminem
 recte posse ad perscrutanda dei testimonia peruenire, nisi
 prius per actualem conuersationem in uia Christi immaculatus
 incedat. hi ergo quos dixistis non istam quam inmundi 4
 15 habere non possunt, sed *ψευδώνυμον*, hoc est falsi nominis
 scientiam possident, de qua beatus apostolus, o, inquit,
 Timothee, depositum custodi, deuitans profanas
 uocum nouitates et obpositiones falsi nominis
 scientiae, quod in Graeco dicitur *τὰς ἀντιθέσεις τῆς*
 20 *ψευδωνύμου γνώσεως*. de istis ergo qui imaginem quandam
 scientiae uidentur acquirere, uel de his qui cum sacrorum
 uoluminum lectioni ac memoriae scripturarum diligenter
 insistant, carnalia tamen uitia non relinquunt, in Prouerbiis
 eleganter exprimitur: sicut in auribus aurea in naribus
 25 suis, ita mulieri male moratae species. quid enim 5
 prodest quempiam ornamentum eloquiorum caelestium et illam
 pretiosissimam scripturarum speciem consequi, si eam lutu-
 lentis operibus uel sensibus inhaerendo quasi inmundissimam

6 Ps. 118, 1—2

16 I Tim. 6, 20

24 Prov. 11, 22 (LXX)

6 psalmografus Σ psalmigraphus ℥ 10 beati inquit (inquit O)
 Π O 13 prius actuali conuersatione ℥ 14 hii Σ Π histam
 Π¹ 15 Ψευδώνυμον Π Ψευδωνύμων ℥ 16 inquit O
 18 oppositiones Σ Π 20 Γνωσεως Σ Γνωσεως Π tac|ΝΤΙΘεερε
 τε αωνΓμο|γ γνωσεως ℥ corruptissime O 23 relinunt Σ O
 24 eleganter Π 25 mulieris ℥ 26 prodeest O quempiam
 om. Σ ornamenta ℥ 27 scribt. ℥

terram subigendo confringat aut caenosis libidinum suarum
 polluat uolutabris? fiet enim, ut id quod recte utentibus
 decori esse consuevit non solum istos ornare non possit,
 uerum etiam maioris caeni conluuione sordescat. ex ore
 enim peccatoris non est pulchra laudatio, cui dicitur 5
 per prophetam: quare tu enarras iustificationes meas,
 6 et adsumis testamentum meum per os tuum? de
 huiusmodi animabus, quae nequaquam stabiliter timorem
 domini possidentes (de quo dicitur: timor domini disci-
 plina et sapientia est) scripturarum acquirere sensum de 10
 iugi earum meditatione conantur, satis proprie in Prouerbiis
 memoratur: ut quid fuerunt diuitiae insipienti?
 possidere enim sapientiam excors non poterit. in
 tantum uero ab illa eruditione saeculari, quae carnalium
 uitiorum sorde polluitur, uera haec et spiritalis scientia sub- 15
 mouetur, ut eam in nonnullis elinguibus ac paene inlitteratis
 7 sciamus nonnumquam admirabiliter uiguisse. quod in apostolis
 multisque etiam sanctis uiris euentissime conprobatur, qui
 non inani foliorum dilatabantur luxuria, sed ueris spiritalis
 scientiae fructibus curuabantur: de quibus in Actibus aposto- 20
 lorum scriptum est: uidentes autem Petri constantiam
 et Iohannis, et conperto quod homines essent sine
 litteris et idiotae, admirabantur. et idcirco si tibi
 curae est ad eius inmarcescibilem fragrantiam peruenire,
 cunctis primum conatibus elabora, ut a domino puritatem 25
 8 castitatis obtineas. nullus enim in quo adhuc carnalium

4 Sir. 15, 9 6 Ps. 49, 16 9 Prov. 15, 33 (LXX)
 12 Prov. 17, 16 (LXX) 21 Act. 4, 13

1 confricet (ce in ras. m. 2) T cenosis II T O 4 sordescant
 T 5 peccatore Σ pulchra O 6 prof. II 7 de huius-
 modi 13 non poterit om. O 10 scribt. T 11 conatur
 Σ 12 profuerunt T 13 excors] cordis T 14 uero] enim
 T quae] qui II¹ 15 summouetur II 16 inlitteratis T
 17 ammirabiliter Σ 18 qui] quia II¹ 19 filiorum II¹
 21 scribtum T 22 et ante conperto om. T 23 literis T
 ideotae II¹ post admirabantur in O cap. 17 incipit 24 cura Σ
 fragrantiam Σ II T fragrant. O 26 optineas Σ T accipias II

passionum et maxime fornicationis dominatur affectus spiri-
 talem poterit scientiam possidere. in corde enim bono
 requiescet sapientia, et: qui timet dominum,
 inueniet scientiam cum iustitia. hoc autem quo prae-
 5 diximus ordine ad spiritalem scientiam perueniri etiam beatus
 apostolus docet. nam cum uniuersarum uirtutum suarum
 non solum catalogum texere, uerum etiam ordinem earum
 uellet exponere, ut quae quam sequeretur uel quae quam
 parturiret exprimeret, post aliquanta intulit dicens: in
 10 uigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in
 longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in
 caritate non ficta. qua coniugatione uirtutum euidentis-9
 sime nos uoluit erudire de uigiliis atque ieiuniis ad castitatem,
 de castitate ad scientiam, de scientia ad longanimitatem, de
 15 longanimitate ad suauitatem, de suauitate ad spiritum sanctum,
 de spiritu sancto ad caritatis non fictae praemia perueniri.
 cum igitur hac disciplina atque hoc ordine tu quoque per-
 ueneris ad scientiam spiritalem, habebis procul dubio sicut
 diximus non sterilem nec inertem, sed uiuidam fructuosamque
 20 doctrinam, semenque salutaris uerbi, quod a te fuerit audi-
 entium cordibus commendatum, subsequens spiritus sancti
 imber largissimus fecundabit ac secundum id quod propheta
 pollicitus est dabitur pluuia semini tuo, ubicumque
 seminaueris in terra: et panis frugum terrae tuae
 25 erit tibi uberrimus, et pinguis.

XVII. Caue etiam ne haec quae non tam lectione quam
 experientiae sudore didiceris, cum te aetas maturior prouexerit
 ad docendum, uanae gloriae amore seductus inmundis homini-

2 Prov. 14, 33 3 Sir. 32, 20 9 II Cor. 6, 5—6
 23 Esai. 30, 23

3 requiescit $\Pi^2 \mathcal{P} O$ et *Vulg.* sapientia et iusticia \mathcal{T} et *om.*
 Π 4 inuenit Π scientia Σ 8 ut quae quam] ut quaedam
 Π^1 9 pos Π^1 ut *uid.* 12 in qua Πv 16 peruenire O
 19 sterilem Π^1 uiam Πc 20 quod] quod cum \mathcal{T} in *ras. m. 2,*
et c 22 inber O fecundauit Σ prof. Π 24 frugum
om. \mathcal{T} 25 tibi *om.* $\Pi \mathcal{T} O v$ 26 XVIII O 27 prouexerat Π^1

bus passim ingeras illudque quod sapientissimus Salomon
interdixit incurras: noli adplicare inpium ad pascua
iusti, neque seducaris saturitate uentris. non enim
expediunt stulto deliciae, nec opus est sapientia
2 ubi deest sensus. magis enim ducitur insipientia, 5
quia seruus durus non emendabitur uerbis: si enim
et intellexerit, non oboediet. et: in aures impru-
dentis noli quicquam dicere, ne forte inrideat
sapientes sermones tuos. et: ne dederitis sanctum
canibus, neque miseritis margaritas uestras ante 10
porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis et
conuersi disrumpant uos. oportet itaque ut huiusmodi
hominibus spiritalium sensuum contegens sacramenta effica-
citer canas: in corde meo abscondi eloquia tua: ut
3 non peccem tibi. sed dices forsitan: et quibus diuinarum 15
scripturarum dispensanda sunt sacramenta? docet te sapientis-
simus Salomon: date, inquit, ebrietatem his qui in
tristitia sunt, et uinum bibere his qui in doloribus
sunt, ut obliuiscantur paupertatis, et dolorum
suorum non meminerint amplius, id est his qui pro 20
paenitudine actuum pristinorum maerore atque tristitia de-
primuntur, spiritalis scientiae iucunditatem uelut uinum,
quod laetificat cor hominis, affluenter infundite eosque
salutaris uerbi crapula refouete, ne forte iugitate maeroris ac
letali desperatione demersi abundantiore tristitia ab- 25
4 sorbeantur qui eiusmodi sunt. de illis uero qui in

2 Prov. 24, 15 (LXX) 3 Prov. 19, 10 (LXX) 4 Prov.
18; 2 (LXX) 6 Prov. 29, 19 (LXX) 7 Prov. 23, 9 (LXX)
9 Mt. 7, 6 14 Ps. 118, 11 17 Prov. 31, 6-7 (LXX) 22 Ps.
108, 15 25 II Cor. 2, 7

1 illudque] et illud \mathcal{T} salamon $\Sigma\Pi\mathcal{T}^1$ 2 pascuam \mathcal{T} pa-
schuam O 4 sapientia* Π 5 dicitur $\mathcal{T}c$ 7 et in *om.* Π
aure O 9 sanctum... 10 miseritis *om.* Π 11 ea Π 15 dicis
 $\Pi\mathcal{T}$ (*non O*) 16 scribt. \mathcal{T}^1 17 salamon $\Sigma\Pi\mathcal{T}^1$ inquit
 O is Σ , *item infra* 19 ut *om.* O 22 scientiae spiritalis
 \mathcal{T} iocund. Π 23 affluenter $\Pi^2\mathcal{T}$ 24 singularis Σ
25 demersi abundantiori $\mathcal{T}O$

tepore ac negligentia constituti nullo cordis sui dolore mor-
 dentur ita dicitur: nam qui suavis et sine dolore est,
 in egestate erit. quanta potes igitur cautione deuita, ne
 uanae gloriae amore distentus illius quem propheta conlaudat
 5 particeps esse non possis, qui pecuniam suam non dedit
 ad usuram. omnis enim qui eloquia dei (de quibus dicitur: 5
 eloquia domini, eloquia casta: argentum igne
 examinatum, probatum terrae purgatum septu-
 plum) humanae laudis amore dispensat, pecuniam suam erogat
 10 ad usuram, non solum nullam pro hoc laudem, sed etiam
 supplicia meriturus. ob hoc enim pecuniam domini maluit
 profligare, ut ex ea temporalem consequeretur ipse mercedem,
 non ut dominus, sicut scriptum est, ueniens reciperet
 quod suum est cum usura.

15 XVIII. Duabus autem ex causis inefficacem spiritalium
 rerum constat esse doctrinam. nam aut ille qui docet inex-
 perta commendans uano uerborum sono instruere nititur audi-
 torem, aut certe nequam ac utiis refertus auditor salutarem
 spiritalis uiri sanctamque doctrinam obdurato corde non recipit:
 20 de quibus dicitur per prophetam: excaecatum est enim
 cor populi huius, et auribus grauiter audierunt:
 et oculos suos, concluserunt: ne quando uideant
 oculis suis, et auribus suis audiant, et corde intel-
 legant, et conuertantur, et sanem illos.

25 XVIII. Nonnumquam tamen dispensatoris nostri dei, qui
 omnes homines uult saluos fieri et ad agnitionem

2 Prov. 14, 23 (LXX) 5 Ps. 14, 5 7 Ps. 11, 7 13 Mt.
 25, 27 20 Esai. 6, 10 (LXX) 25 I Tim. 2, 4

1 negligentia Σ 2 dicuntur Σ 3 diuita Π 4 more
 Σ prof. Π 9 paecuniam ergo suam Σ 11 enim] enim in
 Σ pecunias Π 12 prosequeretur Σ 14 usuris Υ
 15 XVIII O spiritalem Υ 16 rerum *om.* Υ inexpertam
 Π 18 ac] aut O salutaris Π 19 obdurato ΠO^2 : obtu-
 rato $\Sigma \Upsilon O^1 v$ 20 prof. Π 22 et *ante* oculos *om.* O clau-
 serunt Υ 23 suis *post* oculos *om.* Υ 25 non *distinguit* O
 nostri] nisi Π^2 , *sed rursus deletum; uid. fuisse* $\tilde{n}if =$ nostris
 26 saluus Π^1 saluos uult Σ

ueritatis uenire, munifica liberalitate conceditur, ut is qui dignum se euangelicae praedicationi inreprehensibili conuersatione non praebuit pro salute multorum spiritalis doctrinae gratiam consequatur. quibus autem modis etiam charismata curationum ad expellendos daemones a domino concedantur, 5 consequens est ut simili disputatione pandamus, quam consergentes ad refectionem in uesperam reseruemus, quia efficacius semper corde concipitur, quidquid sensim et absque nimio labore corporis intimatur.

1 his $\Pi^1 O$ 2 praedicationis Π . 4 carism. O (*passim*)
 5 daemones $\Pi^2 \mathcal{R}^2 v$ 7 qui Π^1 8 conspicitur Π quicquid
 $\mathcal{R}^2 O$ 9 Explicit abbatis nesterotis de spiritali scientia conlatio
 (conl. de sp. stientia Π). Incipit (Incepit Π^1) eius (eiusdem Π) se-
 cunda (*om.* Π) de charismatibus diuinis $\Sigma \Pi$ Explicit collatio abbatis
 nesterotis prima de spiritali scientia \mathcal{T} Capitula abbatis nesterotis de
 charismatibus diuinis Σ Incipiunt capitula Π Incipiunt capitula de
 secunda conlatione eiusdem senis \mathcal{T} Exp[licit] coll[atio] abbatis nesterotis de spiri-
 tali scientia. amen. Incipit eiusdem $\tilde{sc}i$ uiri secunda. Capitula O

XV.

CONLATIO ABBATIS NESTEROTIS
SECUNDA.

DE CHARISMATIBVS DIVINIS.

CAPITVLA.

- 5
- I. Disputatio abbatis Nesterotis de triperita charismatum ratione.
- II. In quo quis sanctos uiros debeat admirari.
- III. De suscitato mortuo ab abbate Macario.
- 10 IIII. De miraculo quod abbas Abraham in mulieris fecit uberibus.
- V. De claudi cuiusdam curatione quam idem est operatus.
- VI. Quod meritum uniuscuiusque non ex signis debeat aestimari.
- 15 VII. Quod charismatum uirtus non in mirabilibus, sed in humilitate consistat.
- VIII. Quod mirabilius sit de semet ipso uitia quam de altero daemones extrusisse.
- VIII. Quantum praecellat uitae probitas opera signorum.
- 20 X. Reuelatio de perfectae castitatis experimento.

6 nestherotis ΣΤ nestoros O carismatum ΤΟ 7 ratione]
 gratia Τ 8 quos Σ qui O debeat uiros imitari Σ
 9 ab om. O machario ΣΤ 10 mulieres Π¹ 12 cuidam
 Π 14 extimari O 15 carism. ΤΟ sed... consistat] sit
 Τ 18 demones extruisse Τ 19 prouitas Π 20 caritatis
 Σ Finiunt capitula (om. Π) abbatis nesterotis de charismatibus
 diuinis ΣΠ Incipit conlatio abbatis nestherotis Τ Finiunt capitula.
 Incipit conlatio sēda O

I. Post synaxin uespertinam ad repromissam narrationem intenti psiathiis pariter ex more consedimus: cumque silentium aliquantisper pro senis reuerentia praeberemus, taciturnitatem uerecundiae nostrae tali praeuenit eloquio. usque ad spiritalium rationem charismatum proferendam praecedens 2
disputationis ordo peruenerat, quam tripertitam esse maiorum traditione percepimus. prima siquidem curationis causa est, cum pro merito sanctitatis electos quosque ac iustos uiros signorum gratia comitatur, sicut apostolos multosque sanctorum signa ac prodigia secundum auctoritatem domini 10
fecisse manifestum est ita dicentis: infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, daemona 3
eicite: gratis accepistis, gratis date. secunda, cum ob aedificationem ecclesiae uel eorum qui infirmos suos ingerunt uel eorum qui curandi sunt fidem sanitatum uirtus 15
etiam a peccatoribus indignisque procedit. de quibus saluator in euangelio multi, inquit, dicent mihi in illa die: domine domine, nonne in tuo nomine prophetauimus, et in tuo nomine daemona eiecimus, et in tuo nomine uirtutes multas fecimus? et tunc con- 20
fitebor illis quia numquam noui uos: discedite a me, operarii iniquitatis. et e contrario si offerentum uel infirmorum desit fides, etiam illos quibus curationum dona conlata sunt non sinit sanitatum exercere uirtutem. de qua re Lucas euangelista et non poterat, inquit, Iesus 25
facere inter eos uirtutes propter incredulitatem eorum: unde idem dominus multi, inquit, leprosi erant in Israhel sub Helisaeo propheta, et nemo eorum

11 Mt. 10, 8 17 Mt. 7, 22—23 25 Marc. 6, 5—6
27 Luc. 4, 27

1 synaxim \mathcal{T} synaxi O 2 psiathis Σ psiathiis Π spiathiis \mathcal{T}
psiatis O 5 narrationem $\mathcal{T}O$ 7 curationum Πv 8 iustus
 Π^1 9 apostolus $\Sigma \Pi^1 O$ 11 infirmus Π^1 12 daemones $\Pi \mathcal{T}O v$
14 infirmos suos ingerunt] infirmus egerunt Π^1 16 a om. \mathcal{T} 17 in-
quid ΠO 18 prof. Π 19 demonia multa eiecimus O 22 operari
 ΣO^1 25 inquit O 27 illorum Πv inquit O 28 Israhel]
hierusalem Σ ihrstfm O helisseo Σ heliseo \mathcal{T} elisseo O prof. Π

mundatus est nisi Neman Syrus. tertius curationum 5
 modus etiam concludio daemonum ac factione simulatur, ut,
 dum homo manifestis criminibus obligatus propter admirati-
 onem signorum sanctus ac dei famulus creditur, etiam uitiorum
 5 eius aemulatio suadeatur et per hoc obtrectationis aditu
 reserato etiam religionis sanctitas infametur, uel certe ut is
 qui curationum dona habere se credit per superbiam cordis
 elatus grauius elidatur. inde est quod inuocantes eorum
 10 fructus habere cognoscunt, uri se eorum meritis ac de obsessis
 simulant corporibus effugari. de quibus in Deuteronomio si 6
 surrexerit, inquit, in medio tui prophetae, aut qui
 somnium uidisse se dicat, et praedixerit signum
 atque portentum, et euenerit quod locutus est, et
 15 dixerit tibi: eamus, et sequamur deos alienos quos
 ignoras, et seruiamus eis: non audies uerba pro-
 phetae illius aut somniatoris: quia temptat uos
 dominus deus uester, ut palam fiat utrum diligatis
 eum an non, in toto corde, et in tota anima uestra:
 20 et in euangelio exsurgent, inquit, pseudochristi et
 pseudoprophetae, et dabunt signa magna et pro-
 digia, ita ut in errorem inducantur etiam, si fieri
 potest, electi.

II. Quapropter numquam debemus eos qui haec adfectant
 25 in his uirtutibus admirari, sed potius intueri utrum uitiorum
 omnium expulsionem et morum emendationem perfecti sint, quod
 utique non pro alterius fide aut diuersitate causarum, sed pro

11 Deut. 13, 1—3

20 Mt. 24, 24

1	naaman	Π²Υυ	sirus	Π	tertium	Π	5	suadatur	Σ
	obtrectationes	Π¹	obtrectationibus	Υ	auditu	ΠΟ¹	6	relegionis	
Π	11	deuteronomio	Σ	12	inquit	ΠΟ	prof.	Π	13
	uidisse	Υ	14	benerit	Ο	15	ds̄ alienus	Π¹	16
	17	huius	Υ	temptat	ΣΟ	18	palam fiat]	sciat	Ο
ΠΟ	21	pseudoprofetae	Π	seudoprophetae	Ο	22	errore	Π¹	
	etiam ante electi habent ΠΥΟυ et Vulg.: sed cf. Nov. test. Gr. ed. Tischendorf								
	24	nulla distinctio in	Π	26	emundatione	Π			

2 uniuscuiusque studio dei gratia dispensante conceditur. haec
 namque est actualis scientia, quae alio uocabulo caritas ab
 apostolo nuncupatur et uniuersis linguis hominum et angelorum
 et plenitudini fidei, quae etiam montes transferat, et omni
 scientiae ac prophetiae et erogationi omnium facultatum 5
 ipsique postremo glorioso martyrio apostolica auctoritate
 praefertur. nam cum dinumerasset uniuersa charismatum
 genera et dixisset: alii datur per spiritum sermo sapi-
 entiae, alii sermo scientiae, alii fides, alii gratia
 sanitatum, alii operatio uirtutum et reliqua, de cari- 10
 tate dicturus quemadmodum eam cunctis praetulerit charis-
 matibus paucis aduertite: et adhuc, inquit, supra modum
 3 excellentiorem uiam uobis demonstro. per quod
 euidenter ostenditur perfectionis ac beatitudinis summam non
 in illorum mirabilium operatione, sed in caritatis puritate 15
 consistere. nec inmerito. omnia enim illa euacuanda ac
 destruenda sunt, caritas uero perpetuo permansura. ideoque
 a patribus nostris opera ista signorum nequaquam uidimus
 adfectata: quin immo cum ea spiritus sancti gratia possiderent,
 numquam exercere uoluerunt, nisi forte extrema illos et 20
 ineuitabilis necessitas coartasset.

III. Sicut et ab abbate Macario, qui habitationem Scythoticae
 solitudinis primus inuenit, mortuum suscitatum esse remini-
 scimur. nam cum haereticus quidam, qui Eunomii perfidiam
 sectabatur, sinceritatem catholicae fidei arte dialectica sub- 25
 uertere conaretur magnamque iam hominum multitudinem
 decepisset, rogatus a catholicis uiris, qui ruina tantae sub-

3 cf. I Cor. 13, 1—3 8 I Cor. 12, 8—10 12 l. c. 31
 16 cf. I Cor. 13, 8

1 ante haec in Π est .II., sed m. 2 ut uid. 3 noncupatur
 Π¹ hominum] hom. loquar Π 5 ac om. T prof. Π
 6 martirio O 7 praeferatur Σ 8 et Σ: adque Π atque T
 Ov ali Σ et sic deinceps 9 alii fides... 10 sanitatum om.
 Π 12 et om. T inquit ΠO 13 uobis uiam ΠOc
 15 in ante illorum om. Π 17 perpetua Π 21 cohortasset Σ
 22 et om. T ab om. ΠO machario ΠT inhabitationem
 O schythoticae Σ scythoticae Π² 23 resuscitatum O
 24 ereticus O 26 conaretur subuertere T

uersionis grauissime mouebantur, beatus Macarius, ut simplicitatem totius Aegypti ab infidelitatis naufragio liberaret, aduenit. quem cum haereticus arte dialectica fuisset adgressus 2 et ad Aristotelicas ignorantem spinas uellet abducere, beatus
 5 Macarius apostolica multiloquium eius breuitate concludens, non est, inquit, in uerbo regnum dei, sed in uirtute: eamus igitur ad sepulchra et nomen domini super mortuum qui primus inuentus fuerit inuocemus ac sicut scriptum est ostendamus ex operibus fidem nostram, ut manifestissima
 10 rectae fidei documenta eius testimonio declarentur et perspicuam ueritatem non inani disputatione uerborum, sed uirtute signorum et illo quod non potest falli iudicio comprobemus. quo audito haereticus coram circumstanti plebe pudore 3 constrictus cum ad praesens praebere se condicioni propositae
 15 simulasset adsensum seque adfuturum in crastinum promississet, postero die expectantibus uniuersis, qui studiosius ad condictum locum spectaculi huius cupiditate confluerant, exterritus conscientia suae infidelitatis aufugit ac protinus ab uniuersa Aegypto transmigravit. quem cum beatus Macarius
 20 usque ad horam nonam cum populis praestolatus pro sua conscientia declinasse uidisset, adsumens plebem, quae ab illo fuerat deprauata, ad condicta sepulchra perrexit. hunc autem 4 Aegyptiis morem Nili fluminis inuexit eluuius, ut, quoniam uniuersa terrae illius latitudo instar immensi pelagi non paruo
 25 anni tempore solita aquarum eruptione contegitur, ita ut nulla tunc cuiquam uiandi copia nisi lemborum transuectione tribuatur, corpora mortuorum pigmentis condita redolentibus in

5 I Cor. 4, 20 8 cf. Iac. 2, 14

1 macharius ΠΤ	ut om. O	4 ad om. Σ	adducere Π
Τ (non O)	5 macharius ΠΤΟ	6 inquit ΠΟ	7 sepulcra
O	9 manifestissime Τv	10 testimonia Π	11 sed] sed in
Π	13 auditu Π ¹	ereticus O	circumstante Π ² Τ
Π ¹	14 se om. Τ	condicioni ΠΤ	16 exspect. Π
huius §. 6 fin. praestigiis fidem desunt in Π, uno archetypi folio deperdito: librarium fugisse hunc defectum inde colligitur, quod in eadem linea scribere perrexit			
		confluerunt O	18 aufugit] haut
fugit Σ	19 macharius Τ	20 ad om. Τ	22 sepulcra O
25 inruptione Τ	26 limborum Σ		

editioribus cellulis recondantur. nam madens ebrietate continua terrae illius solum humandi arcet officium. si qua enim cadauera defossa susceperit, euomere ad superficiem suam 5 inundationum nimietate compellitur. cum igitur antiquissimo cuidam cadaueri beatus Macarius adstitisset, ait: o homo, si uenisset huc mecum haereticus ille filius perditionis et adstante ipso nomen Christi dei mei inuocans exclamarem, utrumne coram his, qui paene eius fuerant fraude subuersi, surrecturus fuisses edicito. tum ille consurgens aduentis uoce respondit. quem interrogans abbas Macarius quidnam fuisset aliquando, 10 cum frueretur hac uita, uel qua hominum fuisset aetate aut si nomen Christi tunc temporis cognouisset, ille sub antiquissimis regibus se uixisse respondit Christique nomen adseruit 6 illis se nec audisse temporibus. cui rursus abbas Macarius, dormi, inquit, in pace cum ceteris in tuo ordine, a Christo 15 in fine temporum suscitandus. haec igitur eius uirtus et gratia quantum in ipso fuit semper fortasse latuisset, nisi eum necessitas totius prouinciae periclitantis et erga Christum plena deuotio amorque sincerus istud exercere miraculum compulisset. quod utique ut ab eo fieret non ostentatio gloriae, 20 sed caritas Christi et totius plebis extorsit utilitas: ut beatum quoque Heliam fecisse Regnorum lectio manifestat, qui ignem de caelo super hostias inpositas pyrae idcirco descendere postulauit, ut periclitantem pseudoprophetarum praestigiis fidem totius populi liberaret. 25

III. Quid etiam abbatis Abrahae gesta commemorem, qui ἀπλοῦς, id est simplex pro simplicitate morum et innocentia cognominatur? qui cum metendi gratia ad Aegyptum

1 reconduntur Σ	5 macharius T O	ait om. T O	homo
inquit T O	7 ipso] illo O	8 fraude fuerant T	10 abbas]
beatus O	macharius T O	quidnam] qui T	14 ille O
rursū O	macharius T	macarius abbas O	15 inquit O
16 finem O	18 prouintiae T	19 istut Σ	20 ostentatione
Σ	22 eliam O	23 hostiam inpositam T	pirae Σ
24 seudoprof. O	25 populi] polu II, corr. in populo	26 quod	
II ¹	conmemorarem Σ	commorarem II ¹	27 ατιαοις O
simplicitatem II ¹	28 gratiam II ¹		

de heremo diebus Quinquagesimae perrexisset et a muliere quadam paruulum suum lactis inopia iam tabidum atque seminecem praeferente lacrimosis precibus fuisset obstrictus, calicem ei aquae potandum inpresso crucis signaculo dedit, cuius haustu confestim mirum in modum arida iam penitus ubera lactis copia redundante fluxerunt.

V. Vel cum idem ipse pergens ad uicum circumdatus est inludentium turbis, qui subsannantes ostendebant ei quendam hominem contracto genu multis iam annis gressus officio destitutum et antiqua debilitate reptantem, ac temptantes eum, ostende, aiebant, abba Abraham, si seruus es dei, et restitue hunc pristinae sanitati, ut nomen Christi quem colis uanum non esse credamus. tum ille confestim inuocato Christi nomine inclinans se et adprehendens aridum pedem hominis traxit. cuius tactu continuo siccum genu incuruumque directum est ac recepto usu gressuum, quem obliuioni iam traderat annosa debilitas, laetus abscessit.

VI. Hi itaque uiri nihil sibi pro talium mirabilium uirtute donabant, quia non haec suo merito agi, sed domini misericordia fatebantur, apostolicis uerbis in admiratione signorum humanam gloriam refutantes: uiri fratres, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra uirtute aut pietate fecerimus hunc ambulare? nec quemquam in donis ac mirabilibus dei, sed potius ex propriis uirtutum fructibus praedicandum esse censebant, qui industria mentis et operum uirtute generantur. plerumque enim, ut supra iam dictum est, homines mente corrupti, reprobi circa

21 Act. 3, 12

1	quinquagesimae (sic!) Π	quinquagesime O	2	quaedam Π
inopiam Π ¹	iam om. Π	3 adstrictus T	4	potandum
Π ¹	5 immodum O	6 copia lactis Πv	9	contractu Σ
10 temptantes Σ	11 ostendere T	agebant Π	habraham	
T	14 inclinans se] inclinasse Π ¹ O	15 curuumque Tc		
16 gressum ΣO	18 hii T ¹ O	19 haec] ex Σ	misericordiam	
Π ¹	21 uiri] ut T	admiramini ΠOv	22 in om. T	aut]
ut O	24 ac mirabilibus] mirabilium T	27 iam om. T		

fidem, in nomine domini et daemonia expellunt et uirtutes
 maximas operantur. de quibus cum apostoli causarentur et
 dicerent: praeceptor, uidimus quendam in nomine
 tuo eicientem daemonia, et prohibuimus eum,
 quia non sequitur nobiscum, licet eisdem ad praesens 5
 responderit Christus: nolite prohibere: qui enim non
 est aduersus uos, pro uobis est, tamen eis in fine
 dicentibus: domine domine, nonne in tuo nomine
 prophetauimus, et in tuo nomine daemonia eieci-
 mus, et in tuo nomine uirtutes multas fecimus? 10
 responsurum se esse testatur: quia numquam noui uos:
 3 discedite a me, operarii iniquitatis. et idcirco etiam
 istos, quibus hanc gloriam signorum atque uirtutum pro merito
 sanctitatis ipse concessit, ne in his extollantur admonet dicens:
 nolite gaudere quia daemonia uobis subiciuntur, 15
 gaudete autem quia nomina uestra scripta sunt in
 caelis.

VII. Denique ipse auctor signorum omnium atque uirtutum,
 cum ad doctrinae suae magisterium discipulos aduocaret, quid
 ab eo ueri atque lectissimi sectatores peculiariter discere 20
 deberent euidenter ostendit: uenite, inquit, et discite a
 me, non utique ut daemonas caelesti potestate pellatis, non
 ut leprosos emundetis, non ut caecos inluminetis, non ut
 mortuos suscitatis: haec enim etiamsi per quosdam seruos
 meos operor, non potest se inserere laudibus dei humana 25
 condicio nec ullam sibi in hoc minister et famulus decerpere

3 Luc. 9, 49 6 l. c. 50 8 Mt. 7, 22 11 l. c. 23
 15 Luc. 10, 20 21 Mt. 11, 28—29

4 aeciente *II*¹ 6 responderet *II* 7 aduersum *Σv et Vulg.*
 eis] sibi *T* in eis in *II*, *sed prius in deletum* finem *O* 8 alterum
 domine *om. T* nonne in nomine tuo *Σ: cf. cap. 1, 3* 9 prof.
II eicimus *II*¹ et in... eiecimus *om. Oc* 11 esse se *O*
 12 operari *O* 14 in *om. O* 18 adque *O* 19 et quid *O*
 20 uiri *II*¹ electissimi *II*^{2c} rectissimi *TOr* discedere debent
*II*¹ 21 inquit *II O* 22 daemones *II*^{2T}^{2v} caelestis *II*¹
 23 mundetis *T* 24 enim *om. II* 26 conditio *II T* nec] ne
O debet decerpere *TO*

portionem, ubi solius diuinitatis est gloria: uos autem, inquit, hoc discite a me quia mitis sum et humilis corde. hoc enim est quod cunctis generaliter discere et exercere 2 possibile est, opera autem signorum atque uirtutum nec semper 5 necessaria nec omnibus conmoda sunt nec omnibus conceduntur. humilitas ergo est omnium magistra uirtutum, ipsa est caelestis aedificii firmissimum fundamentum, ipsa est donum proprium atque magnificum saluatoris. is etenim uniuersa miracula quae Christus operatus est sine periculo elationis 10 exercet, qui mitem dominum non sublimitate signorum, sed patientiae atque humilitatis uirtute sectatur. qui uero inmundis 3 spiritibus imperare aut languentibus sanitarum dona conferre aut aliquod signum mirabile populis gestit ostendere, quamuis in ostentationibus suis Christi inuocet nomen, tamen alienus 15 a Christo est, quia humilitatis magistrum superba mente non sequitur. nam etiam cum ad patrem remeans quoddam ut ita dixerim conderet testamentum, hoc discipulis dereliquit: mandatum, inquit, nouum do uobis ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos ut et uos diligatis inuicem, 20 statimque subiunxit: in hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis inuicem. non ait 'si signa atque uirtutes similiter feceritis', 4 sed si dilectionem inuicem habueritis, quam certum est nisi mites atque humiles seruare non posse. quapropter 25 numquam monachos probos nec morbo cenodoxiae uacuos nostri maiores esse duxerunt, qui semet ipsos exorcistas coram hominibus profitentur et inter admirantium turbas hanc quam

2 l. c. 29

18 Ioh. 13, 34

20 l. c. 35

1 inquit O	2 a] ex <i>HO</i>	6 est ergo <i>HOv</i>	ipsa... 7
fundamentum <i>om. T</i>	8 is Σ : <i>om. T</i> , in <i>II</i> his <i>erasum est</i> his		
s. l. m. 2 O	12 inperare O	13 aliquot Σ aliquid <i>II¹O</i>	
populo <i>T</i>	14 alienus] longe <i>T</i>	15 a <i>om. \Sigma</i>	qui <i>T</i>
17 discipulos <i>II¹</i>	dereliquit <i>II</i>	derelinquit <i>T¹</i>	derelinquit O
18 inquit O	19 sicut] ut <i>T</i>	ut et] et ut Σ	ut et... in-
uicem <i>om. T</i>	22 in inuicem <i>TO</i>	23 in inuicem O	habue-
ritis in inuicem <i>T</i>	25 nec] sed <i>T</i>	26 dixerunt <i>TO²v</i>	

uel meruerunt uel praesumpserunt gratiam iactantissima
 5 ostentatione diffamant. sed in cassum. qui enim innititur
 mendaciis, hic pascit uentos: idem autem ipse
 sequitur aues uolantes. sine dubio enim eueniet eis
 illud quod in Prouerbiis dicitur: sicut uenti et nubes et 5
 pluuiae manifestissimae sunt, ita qui gloriantur
 in dato falso. et ideo si quis coram nobis horum aliquid
 fecerit, non de admiratione signorum, sed de ornatu morum
 debet apud nos esse laudabilis, nec utrum daemonia ei sub-
 dita sint, sed utrum caritatis membra quae describit apostolus 10
 possideat inquirendum.

VIII. Et re uera maius miraculum est de propria carne
 fomitem eradicare luxuriae quam expellere immundos spiritus
 de corporibus alienis, et magnificentius signum est uirtute
 patientiae truculentos motus iracundiae coercere quam 15
 aëriis principibus imperare, plusque est exclusisse edacissimos
 de corde proprio tristitiae morsus quam ualitudines alterius
 febresque corporeas expulisse: postremo multis modis praeclarior
 uirtus sublimiorque profectus est animae propriae curare
 languores quam corporis alieni. quanto enim haec sublimior 20
 carne est, tanto praestantior eius est salus, quantoque pretiosi-
 oris excellentiorisque substantiae, tanto grauioris ac pernici-
 osioris est et ruinae.

VIII. Et de illis quidem curationibus ita beatissimis
 apostolis dicitur: nolite gaudere quia daemonia uobis 25
 subiciuntur. hoc enim faciebat non eorum potestas, sed
 uirtus nominis inuocati: et idcirco monentur ut ex hac parte

2 Prov. 10, 4 5 Prov. 25, 14 (LXX) 10 cf. I Cor. 13,
 4 sqq. 25 Luc. 10, 20

1 praesumpserunt Σ	iactantissimam Π^1	3 pascet $\Pi \mathcal{T}$ poscit
O^1 4 sequetur Σ	euenit \mathcal{T} eis] illis Σ	5 prouerbis O
5 et pluuiae et nubes \mathcal{T}	6 gloriatur \mathcal{T}	7 aliquid $\Pi(\Sigma)$ 9 apud
ΣO subiecta $\Pi \mathcal{T} O v$	12 VII (sic) O	13 luxoriae $\Pi^1 \mathcal{T}^1$
immundis Π^1	15 coercere \mathcal{T} cohibere Πv	16 excusisse \mathcal{T}
17 ualitudines ΣO ualitudinis Π^1	18 postremo Σ	19 est
om. Π	20 languores O quantum \mathcal{T}	22 ac] et Σ pernit.
$\Pi \mathcal{T}$ 24 VIII O	25 subiciuntur uobis \mathcal{T}	27 inuocata \mathcal{T}

nihil sibi beatitudinis aut gloriae audeant uindicare, quae dei tantum potentia ac uirtute perficitur, sed ex illa uitae suae cordisque intima puritate, ob quam nomina eorum inscribi merentur in caelis.

5 X. Et ut hoc ipsum quod diximus uel testimoniis ueterum uel diuinis oraculis adprobemus, quid beatus Pafnutius uel de admiratione signorum uel de gratia senserit puritatis, immo quid angeli reuelatione cognouerit, ipsius uerbis atque experimentis rectius proferemus. hic namque ita multis uigens annis
 10 districtione praecipua, ut crederet se etiam carnalis concupiscentiae laqueis penitus absolutum, eo quod cunctis infestationibus daemonum quibus diu aperteque confixerat superiorem se esse factum sentiret, dum aduenientibus uiris sanctis pulmentum lenticulae, quod illi atheran nominant, praepararet,
 15 manus eius, ut adsolet, in clibano flamma superuolitante conbusta est. quo facto tristificatus magnum in modum coepit
 20 secum tacitus uoluere, cur ignis, inquiring, mecum non habet pacem, cum diriora mihi daemonum cesserint proelia? aut quemadmodum me in illo metuendo examinis die pertransiturus ille ignis inextinguibilis et inquisitor meritorum omnium non tenebit, cui nunc extrinsecus hic temporalis ac paruulus non pepercit? cumque aestuanti huiuscemodi cogitationibus atque tristitia sopor subitus obrepisset, adueniens angelus domini, cur, inquit, Pafnuti, tristis es, quod necdum tibi pacatus sit
 25 ignis iste terrenus, cum adhuc resideat in membris tuis carnalium motuum necdum ad purum excocta conmotio? cuius 3

3 scribi mererentur \mathcal{PO} 5 VIII O 6 pafnutius Σ pahnūtius O 7 admiratione Σ 10 districtione ΣO praecipue Π^1 12 aperteque] a parte Π 13 factum esse $\Pi \mathcal{P} v$
 14 theran uel iheran \mathcal{T} 15 in clibano ut adsolet $\Pi \mathcal{P} O v$: at cf. *Inst. V, 40, 2, ubi rei narratae praemittitur*: quod .. solet .. euenire
 16 quod Π^1 tristi|factus Π^1 tristis factus Π^2 magnum in domum Π^1 manens in domo coniecit Π^2 immodum O 17 quur O 18 duriora \mathcal{T} 19 pertransiturus ille *scripsi*: pertransiturus si ille Σ per se transiturum (transitorum Π^1) ille $\Pi \mathcal{P} O v$ 21 temporalia Π^1 23 obrepisset $\Pi^1 O$ 24 quur inquit pahnūti O quod \mathcal{T} 25 iste ignis Σ

radices donec in tuis uiuunt medullis, ignem istum materialem nequaquam tibi pacificum esse permittent. quem utique innoxium alias sentire non poteris, nisi omnes internos motus his indiciis in temet ipso experiaris extinctos: uade, adprehende nudam et pulcherrimam uirginem, et si illam tenens tranquillitatem 5 tui cordis immobilem aestusque carnales pacificos in te senseris perdurasse, huius quoque uisibilis flammae mitis atque innoxius in modum illorum trium in Babylonia puerorum te 4 adlambet adtactus. itaque senex huiusmodi reuelatione percussus non quidem experimenti diuinitus demonstrati pericla 10 consuluit, sed interrogans conscientiam suam et puritatem sui cordis examinans nec adhuc pondus castimoniae suae huius probationis ponderi compensare coniectans, non mirum est, ait, si cedentibus mihi inmundorum spirituum proeliis adustiones ignis, quas dirissimis congressibus daemonum inferi- 15 ores esse credebam, adhuc aduersum me senserim saeuientes. 5 maior quippe est uirtus ac sublimior gratia internam libidinem carnis extinguere quam nequitas daemonum extrinsecus intru- entes signo domini ac uirtutis altissimae potentia subiugare uel de obsessis corporibus nominis diuini inuocatione propellere. 20

Huc usque abba Nesteros rationem de uera charismatum operatione consummans nos ad senis Ioseph cellam, quae sex ferme milibus ab ipso aberat, properantes doctrinae suae institutione prosecutus est.

3 metus Π^1 is Σ 5 pulcherrimam O 8 immodum O
 babilloniā Π babilonia $\mathcal{T}O$ 9 ablanbet Σ allamberit \mathcal{T}
 huiuscemodi O 10 pericula Ov 11 consulit \mathcal{T} 12 nec] nec-
 dum \mathcal{T} 13 compensare coniectans] compensans \mathcal{T} 15 durissimis
 \mathcal{T} congressionibus O 16 aduersus \mathcal{T} 19 altissime (e *ex*
corr.) Σ altissimi $\mathcal{T}r$ potentiae ΣO subrogare \mathcal{T} 21 huc]
 hoc Σ nectoros O orationem $\Pi\mathcal{T}Ov$: cf. cap. 1, 2 22 iosep
 Σ cellulam \mathcal{T} 24 Explicit abbatis nesterotis de charismatibus
 diuinis Σ Explicit abbatis nesterotis conlatio secunda. Incipit abbatis
 ioseph de amititia Π Explicit conlatio nesterotis \mathcal{T} Incipiunt (*om.* Π)
 capitula conlationis primae (pr. *om.* \mathcal{T}) abbatis ioseph de amicitia (ami-
 titia $\Pi^1\mathcal{T}$) $\Sigma\Pi\mathcal{T}$ Explicit conlatio abbatis nesteros XVa. Incipit ab-
 batis ioseph de amicitia. $\tilde{\Gamma}$ capitula. O

XVI.

CONLATIO ABBATIS IOSEPH PRIMA.

DE AMICITIA.

CAPITVLA.

- 5 I. Quid a nobis abba Ioseph primitus inquisierit.
 II. Disputatio eiusdem senis de infido amicitiarum genere.
 III. Vnde indissolubilis amicitia.
 IIII. Interrogatio, utrum utile aliquid etiam contra uotum
 fratris effici debeat.
 10 V. Responsio, quod perpetua amicitia nisi inter perfectos stare non possit.
 VI. Quibus modis inuiolabilis possit societas retentari.
 VII. Quod nihil caritati praeponendum sit nec iracundiae
 postponendum.
 15 VIII. Quibus de causis inter spiritales nascatur dissensio.
 VIII. De amputandis etiam spiritualibus causis discordiarum.
 X. De optimo examine ueritatis.
 XI. Quod impossibile sit quemquam, qui proprio fudit
 iudicio, diaboli inlusione non decipi.
 20 XII. Quam ob causam non debeant inferiores in conlatione
 contemni.
 XIII. Quod caritas non solum res dei, sed etiam deus sit.

5 abbas *Tr* adquisierit *T* 6 infido] intimo *T* 7 amiti-
 tiarum uirtus possideatur *T* amicitia possideatur *O* 10 amiti-
 tiarum uirtus *T* 15 spiritalis *II*¹ spiritalem nascitur *T* 17 obtimo
TO 19 incursione *T* 20 ob quam *T* 21 contempni *II* *T*
 22 dei] dei est *T*

- XIIII. De gradibus caritatis.
- XV. De his qui uel suam uel fratrum conmotionem
 dissimulatione conroborant.
- XVI. De eo quod, si frater aduersum nos aliquid habeat
 simultatis, munera orationum nostrarum a domino 5
 respuantur.
- XVII. De his qui patientiam saecularibus magis putant
 inpendendam esse quam fratribus.
- XVIII. De his qui patientiam mentientes ad iracundiam
 fratres silentio accendunt. 10
- XVIII. De his qui ex indignatione ieiunant.
- XX. De quorundam simulata patientia, qui maxillam
 alteram ingerunt uerberandam.
- XXI. Interrogatio, quemadmodum Christi mandatis ob-
 temperantes euangelica perfectione fraudentur. 15
- XXII. Responsio, quod Christus non solum facti, sed etiam
 uoluntatis inspector sit.
- XXIII. Quod ille sit fortis et sanus, qui subcumbit alterius
 uoluntati.
- XXIII. Quod infirmi iniuriosi sint et iniurias ferre non 20
 possint.
- XXV. Interrogatio, quomodo fortis sit qui non semper
 sustentat infirmum.
- XXVI. Responsio, quod infirmus se non sinat sustentari.
- XXVII. Quomodo sit iracundia conprimenda. 25
- XXVIII. Amicitias coniuratione initas firmas esse non posse.

2 uel fratrum uel suam *T* communionem *II* 4 de *om.* *II*
 eo *om.* *T* aduersus *TO* 5 nostrarum *om.* *T* 8 fratribus
 silentio *T*: *inrepsit uox ex titulo sequente, in quo omissa est* 10 acce-
 dant *II*¹ 11 dignatione *II*¹ 12 qua *O* 13 uerberantiam
*II*¹ 15 euangelicam perfectionem *II*¹ 16 factis *ΣO* 17 est
Σ 24 sentiat *Σ* 25 quemadmodum *II* 26 Finiunt
 capitula abbatis ioseph conlationis primae de amicitia. Incipit conlatio
 de amicitia abbatis ioseph *Σ* Finiunt capitula conlatio (*sic*) primae
 abbatis ioseph de amicitia *II* Expliciunt capitula. Incipit conlatio
 prima abbatis ioseph de amicitia *T* Explicuit capitula. Incipit conlatio
 sc̃i ioseph *O*

I. Beatus Ioseph, cuius nunc instituta ac praecepta pandenda sunt, unus e tribus quorum in prima conlatione fecimus mentionem, clarae admodum familiae ac primarius ciuitatis suae intra Aegyptum fuit, quae appellatur Thmuis, et ita non
 5 solum Aegyptia, sed etiam Graeca facundia diligenter edoctus, ut uel nobis uel his qui Aegyptiam linguam penitus ignorabant non ut ceteri per interpretem, sed per semet ipsum elegantissime disputaret. qui cum institutionem suam nos desiderare
 10 sensisset, percontatus primum utrumnam essemus germani fratres audiensque a nobis quod non carnali, sed spiritali essemus fraternitate deuincti, nosque ab exordio renuntiationis nostrae tam in peregrinatione, quae ab utroque nostrum fuerat obtentu militiae spiritalis arrepta, quam in coenobii studio indiuidua semper coniunctione sociatos, tali usus est
 15 sermonis exordio.

II. Amicitiarum ac sodalitatis multa sunt genera, quae diuersis modis humanum genus dilectionis societate conectunt. quosdam enim praecedens commendatio primum notitiae, post etiam amicitiae fecit inire conmercia. in quibusdam uero
 20 contractus quidam seu dati acceptiue depectio caritatis foedera copulauit. quosdam negotiationis seu militiae uel artis ac studii similitudo atque communio amicitiarum uinculis nexerunt, per quam ita etiam effera sibi inuicem corda mansuescunt, ut etiam hi qui in siluis ac montibus latrociniis gaudent
 25 et effusione humani sanguinis delectantur, suorum scelerum participes amplectantur ac foueant. est etiam dilectionis aliud 2 genus, quod instinctu naturae ipsius et consanguinitatis lege conectitur, qua uel contribules uel coniuges uel parentes seu fratres ac filii naturaliter ceteris praeferuntur, quod non solum
 30 humano generi, uerum etiam omnibus alitibus atque animanti-

2 XI, 3, 2

2 ex <i>ΠΤΟv</i>	4 thymuis <i>Υ</i>	thembis <i>Ο</i>	5 aegyptiam <i>Π¹</i>
7 ut ceteri <i>om. Υ</i>	eligant. <i>Π</i>	9 perconatus <i>Π</i>	percunctatus <i>Υ</i>
13 cenobi <i>Ο</i>	14 taliter <i>Υ</i>	19 commertia <i>ΠΥ</i>	20 depectio <i>Ο¹</i> :
deceptio <i>Σ</i>	depactio <i>ΥΟ²v</i>	accepti**	de*pectio <i>Π¹</i>
<i>Π²</i>	21 uel <i>om. Π</i>	23 **fera <i>Π</i>	efferata <i>ΥΟ</i>
28 qua] qui <i>Π¹</i>		24 hii <i>ΣΥ¹</i>	

bus inesse deprehenditur. nam pullos uel catulos suos naturali affectu instigante sic protegunt ac defendunt, ut frequenter pro ipsis etiam obicere se periculis mortique non metuant. denique etiam illa bestiarum uel serpentium uel alitum genera, quae intolerabilis feritas ac letale uirus ab omnibus separat 5 ac secernit, ut sunt basilisci uel monocerotes uel grypes, cum etiam uisu ipso cunctis perniciosae esse dicantur, inter se tamen pro originis ipsius affectionisque consortio pacata et innoxia 3 perseuerant. sed haec omnia quae diximus genera caritatis sicut malis ac bonis, feris etiam atque serpentibus uidemus 10 esse communia, ita etiam usque in finem certum est perseuerare non posse. etenim interrumpit ea frequenter ac diuidit locorum discretio et obliuio temporalis et uerbi uel causae negotiorumque contractus. ut enim ex diuersis uel 15 lucri uel libidinis uel consanguinitatis ac necessitudinum uariarum societatibus adquiri solent, ita intercedente qualibet diuortii occasione soluuntur.

III. In his igitur cunctis unum est genus insolubile caritatis, quod nec commendationis gratia nec officii uel munerum magnitudo contractusue cuiusquam ratio uel naturae necessitas 20 iungit, sed sola similitudo uirtutum. haec, inquam, est quae nullis umquam casibus scinditur, quam non solum dissociare uel delere locorum uel temporum interualla non praeualent, 2 sed ne mors quidem ipsa diuellit. haec est uera et indisrupta dilectio, quae gemina amicorum perfectione ac uirtute con- 25 crescit, cuius semel initum foedus nec desideriorum uarietas nec contentiosa dirumpet contrarietas uoluntatum. ceterum multos nouimus in hoc proposito constitutos, qui cum pro caritate Christi flagrantissima essent sodalitate deuincti, non perpetuo eam nec indisrupte seruare potuerunt, quia, licet 30 bono societatis principio niterentur, non tamen uno nec pari

1 depraehinditur Π	4 etiam <i>om.</i> \mathcal{T}	5 hominibus \mathcal{T}	6 ac]
et Σ ae Π^1	monocherotes uel gryppes \mathcal{T}	grifes O	7 pernit.
$\Pi\mathcal{T}$	10 uidimus Π	11 in] ad \mathcal{T}	16 societatibus] necessitatibus
\mathcal{T}	quolibet Σ	17 occansione Π	20 contractusque Πv
24 ipsa quidem Σ	28 constitutus Π^1	29 flagrantissimae Π	
soliditate Σ	30 potuerant \mathcal{T}	31 bono] uno Π^2	

studio arreptum propositum tenuerunt fuitque inter eos quaedam temporalis adfectio, quia non aequali utriusque uirtute, sed unius patientia seruabatur: quae quamuis ab uno magnanimiter atque infatigabiliter retentetur, necesse est tamen eam
 5 alterius pusillanimitate disrumpi. infirmitates namque eorum 3
 qui tepidius perfectionis expetunt sanitatem, quantalibet fortium tolerantia sustententur, ab ipsis tamen qui infirmi sunt non feruntur. habent enim insitas sibi commotionum causas quae eos quietos esse non sinant: ut solent hi qui
 10 carnali aegritudine detinentur stomachi sui infirmitatisque fastidia coquorum uel ministrantium neglegentiis imputare, et quantalibet eis obsequentium sollicitudo deseruiat, nihilominus tamen sanis causas suae commotionis adscribere, quas sibi utique uitio ualitudinis suae inesse non sentiunt. quamob- 4
 15 rem haec est amicitiae ut diximus fida insolubilisque coniunctio, quae sola uirtutum parilitate foederatur: dominus enim inhabitare facit unius moris in domo. et idcirco in his tantum indisrupta potest dilectio permanere, in quibus unum propositum ac uoluntas, unum uelle ac nolle consistit.
 20 quam si uos quoque cupitis inuiolabilem retentare, festinandum est uobis, ut expulsis primitus uitiiis mortificetis proprias uoluntates et ut unito studio atque proposito illud quo propheta admodum delectatur gnauiter impleatis: ecce quam bonum, et quam iucundum habitare fratres in
 25 unum. quod non localiter, sed spiritaliter oportet intellegi. 5
 nihil enim prodest si moribus ac proposito dissidentes una habitatione iungantur, nec obest parili uirtute fundatis per

16 Ps. 67, 7

23 Ps. 132, 1

1 inter eos] eis \mathcal{T} 2 aequaliter \mathcal{T} 7 sustentetur ΠO
 ab *is (s eras.) Π 8 post feruntur $\mathcal{T} O r$ habent inserta haec: et ut
 ita dicam ipsum (ipsuht O) tolerari (tolerare \mathcal{T}) non tolerant con-
 mixtionum Σ commotionum $\Pi \mathcal{T} O$ 9 hii $\Sigma \mathcal{T}^1$ 10 detinentur
 Π^1 sthomaci Σ stomachi O infirmitatesque Π^1 13 causas $\mathcal{T} O$:
 causae Σ caus Π^1 cause Π^2 14 ualetudinis Σ 16 enim] autem
 Σ 22 uoluntatis Π^1 ut om. $\Pi \mathcal{T} O$ quod $\mathcal{T}^1 O$ prof. Π
 23 nouiter Π (o in ras.) suauiter \mathcal{T}^2 nauiter O 24 iocundum \mathcal{T}
 26 prodeest O 27 pari Π

locorum interualla disiungi. apud deum namque morum cohabitatio, non locorum, unita fratres habitatione coniungit, nec potest umquam pacis integritas custodiri, ubi uoluntatum diuersitas inuenitur.

III. GERMANVS: Quid ergo? si uno uolente perficere aliquid, 5 quod secundum deum conmodum et salubre perspexerit, alius non praestet adsensum, exsequendumne etiam contra uotum fratris est an pro eius arbitrio neglegendum?

V. IOSEPH: Idcirco diximus plenam atque perfectam amicitiae gratiam nisi inter perfectos uiros eiusdemque uirtutis 10 perseuerare non posse, quos eadem uoluntas unumque propositum aut numquam aut certe raro diuersa sentire aut in his quae ad profectum spiritalis pertinent uitae patitur disside- quodsi animosis coeperint contentionibus aestuare, liquet utique eos numquam secundum regulam quam prae- 15 diximus fuisse concordem. sed quia nemo potest a perfectione habere principium, nisi qui ab ipso eius coeperit fundamento, et uos non quanta eius sit magnitudo, sed quemadmodum ad eam perueniri possit inquiritis, necessarium reor ut paucis regulam eius uobis ac tramitem quendam per quem gressus uestri 20 dirigantur aperiam, ut patientiae ac pacis bonum facilius obtinere possitis.

VI. Prima igitur sunt uerae amicitiae in contemptu substantiae mundialis et omnium quas habemus rerum despectione fundamina. perquam enim iniustum atque inpium est, si post 25 abrenuntiatam mundi et omnium quae in eo sunt uanitatem pretiosissimae fratris dilectioni supellex uilissima quae superfuit praeferatur. secundum est ut ita suas unusquisque resecat uoluntates, ne sapientem atque consultum esse se iudicans

1 coniungi Σ^1	apud ΣO	dñm O	2 quoabitatio O
7 exequ. O	12 raro facit $\mathcal{T}O$	aduersa \mathcal{T}	16 a] ad Σ
18 siht eius O	19 peruenire ΠO^1	20 uobis eius $\Pi \mathcal{T}O v$	
22 optinere $\Sigma \mathcal{T}$	23 contentu Σ	24 dispectione Π^1	dipectione
\mathcal{T}^1	25 enim <i>om.</i> \mathcal{T}	26 renuntiatam Π^1	renuntiatam Π^2
tionem \mathcal{T}	uanitatum \mathcal{T}^2	27 praefuit Σ^1	superfluit \mathcal{T}
29 se <i>om.</i> ΣO			

suis malit quam proximi definitionibus oboedire. tertium est 2
 ut sciat omnia, etiam quae utilia ac necessaria aestimat,
 postponenda bono caritatis ac pacis. quartum ut credat nec
 iustis nec iniustis de causis penitus irascendum. quintum ut
 5 aduersum se iracundiam fratris etiam sine ratione conceptam
 eodem modo quo suam curare desideret, sciens aequaliter
 sibi perniciosam alterius esse tristitiam acsi aduersus alium
 ipse moueatur, nisi eam, quantum in se est, etiam de fratris
 mente depulerit. postremum illud est quod generale uitiorum
 10 omnium peremptorium esse non dubium est, ut se de hoc
 mundo credat cotidie migraturum. quae persuasio non solum 3
 nullam in corde tristitiam residere permittet, uerum etiam
 uniuersos concupiscentiarum ac peccatorum omnium conprimet
 motus. haec igitur quicumque tenuerit, amaritudinem irae
 15 atque discordiae nec pati poterit nec inferre. his autem
 cessantibus cum primum ille aemulus caritatis in cordibus
 amicorum tristitiae sensim uenena suffuderit, necesse est ut
 frequentibus iurgiis paulatim dilectione tepefacta amantium
 corda diu exulcerata quandoque dissociet. nam qui per callem 4
 20 praedictae directionis ingreditur, in quo ab amico umquam
 suo poterit dissidere, qui primam litium causam, quae ex
 paruulis rebus uilissimisque materiis generari solet, nihil suum
 uindicans radicitus amputarit, illud quod in Actibus apostolo-
 rum legimus de unitate credentium omni uirtute custodiens:
 25 multitudinis autem credentium erat cor et anima
 una, nec quisquam eorum quae possidebant aliquid
 suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia?
 deinde quemadmòdum ab eodem seminarium dissensionis

25 Act. 4, 32

1 malit] magis uelit \mathcal{T}	3 ut om. Π	4 nec iniustis om. O
5 aduersus $\Pi\mathcal{T}Ov$	contentam Σ	7 pernit. $\Pi\mathcal{T}$
10 peremptorum Σ	de] ex \mathcal{T}	11 cott. \mathcal{T} quotidie O
12 per-	14 post motus in \mathcal{T} est: VII	15 is Σ
mittit $\Pi\mathcal{T}c$	quicumque] qui eum	
(sic) Π	pro irae in Π est rasura: fuisse uidetur et	
16 stimulus \mathcal{T}	18 patefacta Π	20 dilectionis \mathcal{T}
21 litium]	23 amputaberit O^1	26 aliquid $\Pi^1(\Sigma)$
limum Π^1	qua ex Σ	
27 dicebant O	28 eo $\Pi\mathcal{T}Ov$	dissentionis Σ

exsurget, qui non suae, sed fratris seruiens uoluntati domini
 atque auctoris sui fuerit imitator effectus, qui loquens ex
 persona hominis quem gerebat non ueni, inquit, facere
 uoluntatem meam sed uoluntatem eius qui misit
 5 me? quo autem modo ullum contentionis fomitem suscitabit, 5
 qui de intellegentia ac sensu suo non tam proprio iudicio
 quam fratris credere decreuit examini, pro eius scilicet arbitrio
 uel probans sua inuenta uel improbens et euangelicum illud
 pii cordis humilitate consummans: uerum tamen non sicut
 ego uolo sed sicut tu? aut qua ratione aliquid quo frater 10
 maestificetur admittet, qui bono pacis nihil iudicat esse preti-
 osius, dominicae illius sententiae memoriam non amittens:
 in hoc cognoscent omnes quod mei estis discipuli,
 si dilectionem habueritis inuicem, per quam uelut
 speciali signaculo gregem ouium suarum in hoc mundo uoluit 15
 Christus agnosci atque hoc a ceteris ut ita dixerim caractere
 6 discerni? qua uero ex causa uel in se recipere uel in alio
 residere rancorem tristitiae sustinebit, cui summa definitio est
 iracundiae, quae perniciosa et illicita est, iustas causas esse
 non posse, eodemque se modo suscensente sibi fratre orare 20
 non posse, quo si fratri suo ipse suscenseat, illam domini
 saluatoris humili semper retinens corde sententiam: si offers
 munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris
 quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relin-
 que ibi munus tuum ad altare, et uade prius 25
 reconciliare fratri tuo, et sic ueniens offers
 7 munus tuum? nihil enim proderit si te quidem adseras non
 irasci et credas te illud implere mandatum quo dicitur: sol

3 Ioh. 6, 38 9 Mt. 26, 39 13 Ioh. 13, 35 22 Mt.
 5, 23—24 28 Eph. 4, 26

1 exurget O 3 inquit O 4 me misit O 5 ullius T
 6 tamen II¹ 11 admittit T quo II¹ 12 ille II¹ 13 di-
 scipuli estis T 14 in inuicem TO uel II¹ uelud T 16 acce-
 teris T caractere ΣTO 18 sustenebit II¹ 19 pernit. IT
 20 suscensentes II fratrem II 22 retinens semper Σ 24 con-
 tra T 26 reconciliari ΣII²Tv offer IIv offeres T 27 post
 tuum in T est: VIII 28 illud II¹(Σ)

non occidat super iracundiam tuam, et: qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, alterius uero tristitiam quam delinire tua mansuetudine potuisti contumaci corde despicias. eodem namque modo praecepti dominici 5 praeuaricatione plecteris. qui enim dixit irasci te aduersus alterum non debere, dixit nec alterius contemni debere tristitiam, quia non interest apud deum qui omnes homines uult saluos fieri, utrum te an alium quempiam perdas. unum 8 siquidem cuiuslibet interitu ei nascitur detrimentum, itidem-
10 que illi cui omnium grata perditio est unum lucrum uel tua uel fratris morte conquiritur. quemadmodum postremo poterit uel tenuem contra fratrem retinere tristitiam, qui se credit cotidie, immo continuo ab hoc saeculo migraturum?

VII. Sicut ergo nihil praeponendum est caritati, ita furori 15 uel iracundiae nihil est e contrario postponendum. omnia namque, quamuis utilia ac necessaria uideantur, spernenda sunt tamen, ut irae perturbatio deuitetur, et omnia etiam quae putantur aduersa suscipienda atque toleranda sunt, ut dilectionis pacisque tranquillitas inlibata seruetur, quia nec 20 ira atque tristitia perniciosius quicquam nec caritate utilius est credendum.

VIII. Nam quemadmodum carnales adhuc et inbecillos fratres ob uilem terrenamque substantiam cito inimicus bile disiungit, ita etiam inter spirituales gignit pro intellectuum 25 diuersitate discordiam, ex qua sine dubio contentiones rixaeque uerborum, quas apostolus damnat, plerumque consurgunt: unde consequenter diuortia inter unianimos fratres hostis in-

1 Mt. 5, 22

7 I Tim. 2, 4

26 cf. Gal. 5, 20

1 tuam] uestram *TOv*: om. *II* cf. cap. 17, 1 3 delinire *ΣT*
 4 despicias *II* modo namque *T* 5 aduersum *O* 6 contem-
 pni *II* • debere contemni *T* 7 aput *ΣO* 9 interitum
 et *II* 10 ille *Σ* unam *Σ* 13 cott. *T* 14 non distin-
 guit *T* 17 diuitetur *II*¹ etiam] enim *II* 20 adque *O*
 tristitiae *II*¹ pernit. *II*¹ *T* 22 non distinguit *T* inbecillos
Σ inbecillos *T*¹ inbecilles *II*² *T*² (*v*) 23 cito *T* citra *O* uile *O*
 27 diuorsia *Σ* unianimos *ΣO*¹: unianimos *II* *TO*: hostes *II*

uidus ac malignus interserit. uera est namque sapientissimi Salomonis illa sententia: odium suscitatur contentio, uniuersos uero qui non contendunt proteget amicitia.

VIII. Quapropter ad conseruandam perpetuam et indiui-
duam caritatem nihil prodest primam causam amputasse
discidii, quae nasci solet de rebus caducis atque terrenis, et
uniuersa despexisse carnalia atque omnium quibus noster usus
indiget rerum indiscretam communionem fratribus permisisse,
nisi etiam secundam, quae sub specie spiritalium sensuum
nasci solet, similiter abscedentes adquisierimus in omnibus
humilem sensum et consonas uoluntates.

X. Memini namque, cum me adhuc adhaerere consorti
aetas iunior hortaretur, huiusmodi nobis intellegentiam uel
in moralibus disciplinis uel in scripturis sacris frequenter
insertam, ut nihil ea uerius nihilque rationabilius crederemus.
sed cum in unum conuenientes sententias nostras promere
coepissemus, quaedam communi examinatione discussa primum
ab altero falsa ac noxia notabantur, mox deinde ut perniciosa
communi pronuntiata iudicio damnabantur: quae in tantum
prius infusa a diabolo uelut luce fulgebant, ut facile potuissent
generare discordiam, nisi praeceptum seniorum ueluti diuinum
quoddam oraculum custoditum ab omni nos contentione reuo-
casset, quo ab illis legali quadam sanctione praescriptum est,
ut neuter nostrum plus iudicio suo quam fratris crederet, si
numquam uellet diaboli calliditate deludi.

XI. Etenim saepe illud quod apostolus dicit probatum est
euenire: ipse enim Satanias transfiguratur se in ange-

2 Prov. 10, 12 (LXX)

28 II Cor. 11, 14

2 salomonis ΣΠ 3 protegit (καλύπτει) Πc 6 prodeest O
putasse Σ 9 promississe Σ permississe Π 11 adquisierimus
Π 12 sensuum et consonans Π 13 consortia Π¹ consortio Π²
Υ consortii O 15 sanctis O 17 promerere Π¹ 19 pernit.
ΠΥ 21 diabolo Π¹ 22 uelut ΠOυ uelud Υ 24 quod ΥO
perscriptum ΠO 25 crederit Π¹ 27 non distinguit Υ in Σ
uerba etenim saepe illud quod apostolus dicit bis scripta sunt: in medio
eorum rasura est; fortasse fuit XI

lum lucis, ut obscuram ac taetram caliginem sensuum pro
 uero scientiae lumine fraudulenter offundat. qui nisi humili
 et mansueto corde suscepti maturissimi fratris uel probatissimi
 senioris reseruentur examini et eorum iudicio diligenter excussi
 5 aut abiciantur aut recipiantur a nobis, sine dubio uenerantes
 in cogitationibus nostris pro angelo lucis angelum tenebrarum
 grauissimo feriemur interitu. quam perniciem impossibile est
 euadere quempiam iudicio proprio confidentem, nisi humilitatis
 uerae amator et exsecutor effectus illud quod apostolus magno-
 10 pere deprecatur omni contritione cordis inpleuerit: si qua 2
 ergo consolatio in Christo, si quod solacium
 caritatis, si qua uiscera et miserationes, inplete
 gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem cari-
 tatem habentes, unanimes, id ipsum sentientes,
 15 nihil per contentionem neque per inanem gloriam,
 sed in humilitate superiores uobismet ipsis alter-
 utrum arbitrantur, et illud: honore alterutrum
 praeuenientes, ut plus unusquisque consorti suo scientiae
 et sanctitatis adscribens summam discretionis uerae in alterius
 20 magis quam suo credat stare iudicio.

XII. Saepe autem accidit siue inlusione diaboli siue inter-
 cessu erroris humani, quo nullus est in hac carne qui falli
 uelut homo non possit, ut et ille interdum qui acrioris ingenii
 scientiaeque maioris est aliquid falsum mente concipiat, et
 25 ille qui tardioris ingenii ac minoris est meriti rectius aliquid
 ueriusque praesentiat. et idcirco nullus sibi quamuis scientia
 praeditus inani tumore persuadeat quod possit conlatione
 alterius non egere. nam etiamsi iudicium eius diabolica non

10 Phil. 2, 1—3

17 Rom. 12, 10

1 taetram II: tetram ΣΤΟ 2 fraudulenter II¹ fraudolenter Τ:
 om. Σ effundat ΣΠ² offendat O 4 seniores II¹ 7 post
 interitu in ΣΤ est: XI pernit. II 9 exsecutor O 11 con-
 sulatio II¹ 12 uiscera miserationis Τν 15 contentione II
 16 in om. ΤΟ humilitatem II¹ 17 honore mutuo ΤΟ alter-
 utrum om. O 19 summa II 20 quam in Τν 21 siue in-
 lusione diaboli om. Τ 22 quo] quod O 26 persentiat Ov
 quauis II 27 in collatione Τ

fallat inlusio, elationis tamen et superbiae grauiore laqueos non euadet. quis enim hoc sibi absque ingenti poterit usurpare pernicie, cum uas electionis, in quo Christus, ut ipse professus est, loquebatur, ob hoc solummodo se adserat Hierosolymam conscendisse, ut cum suis coapostolis euangelium, quod gentibus reuelante et cooperante domino praedicabat, secreta examinatione conferret? per quod ostenditur non solum unanimitatem atque concordiam per haec praecepta seruari, uerum etiam cunctas diaboli aduersantis insidias et inlusionum eius laqueos non timeri. 10

XIII. Denique in tantum uirtus caritatis extollitur, ut eam beatus Iohannes apostolus non solum rem dei, sed etiam deum esse pronuntiet dicens: deus caritas est: qui manet in caritate, in deo manet et deus in ipso. nam usque adeo illam diuinam esse perspicimus, ut illud apostoli manifestissime uigere sentiamus in nobis: quoniam caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui habitat in nobis. quod tale est acsi dicat: quoniam deus diffusus est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui habitat in nobis. qui etiam, cum ignoremus quid debeamus orare, interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quoniam secundum deum postulat pro sanctis. 20

XIII. Illam igitur caritatem, quae dicitur ἀγάπη, possibile est omnibus exhiberi. de qua beatus apostolus ergo dum tempus habemus, inquit, operemur quod bonum est ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. quae in tantum omnibus est generaliter exhibenda, ut eam 25

3 cf. II Cor. 13, 3 5 cf. Gal. 2, 1—2 13 I Ioh. 4, 16
16 Rom. 5, 5 21 Rom. 8, 26—27 26 Gal. 6, 10

1 fallit O graues T 5 hierosolimam II hierosolimam T
iherosolimam O 8 unanimitatem IT¹: unanim. ST² unanimi-
tate O 12 iohannis II¹ 13 et qui TOv 18 quod tale
20 in nobis om. T 25 non distinguit T In illam II arani
T 26 ab omnibus O exhibere Tv 27 inquit ITO

etiam inimicis nostris a domino iubeamur impendere: nam diligite, inquit, inimicos uestros. *διάθεις* autem, id est adfectio, paucis admodum et his qui uel parilitate morum uel uirtutum societate conexi sunt exhibetur, licet etiam ipsa *διάθεις* multam in se differentiam habere uideatur. aliter 2 enim parentes, aliter coniuges, aliter fratres, aliter filii diliguntur, et in ipsa quoque horum affectuum necessitudine magna distantia est, nec uniformis parentum dilectio erga filios inuenitur. quod etiam Iacob patriarchae probatur exemplo, qui cum esset duodecim filiorum pater omnesque paterna caritate diligeret, tamen propenso Ioseph dilexit affectu, ut de eo aperte scriptura commemoret: inuidebant autem ei fratres sui, eo quod diligeret eum pater suus: scilicet non quo uir iustus et pater non ualde diligeret etiam 10 ceteram prolem, sed quod huius, quia typum domini praefererat, affectui dulcius quodammodo atque indulgentius inhaereret. hoc etiam de Iohanne euangelista legimus eui-3 dentissime designari, cum de ipso dicitur: discipulus ille, quem diligebat Iesus, cum utique etiam reliquos undecim 20 similiter electos ita praecipua dilectione complexus sit, ut hoc etiam euangelica adtestatione designet dicens: sicut dilexi uos, et uos diligite inuicem: de quibus et alibi dicitur: diligens suos qui erant in mundo, usque in finem dilexit eos. sed hic unius dilectio non erga reliquos 25 discipulos teporem caritatis, sed largiorem erga hunc superabundantiam amoris expressit, quam ei uirginitatis priuilegium et carnis incorruptio conferebat. quae idcirco uelut sublimior 4 cum quadam exceptione signatur, quia eam non odii compa-

2 Mt. 5, 44 12 Gen. 37, 4 18 Ioh. 13, 23 21 l. c.
34 23 l. c. 1

2 dicit diligite *Π*² inquit *ΤΟ*: *om.* *Π* *διάθεις*] *αΓΑΠΗ*
*Π*² *in ras.* 4 *ante* licet *in Τ* est: XIII 5 *διάθεις*] dilectio
*Π*² *in ras.* 7 eorum *O* 8 uniformes *Π*¹ 9 in iacob *O*
12 commemoraret *Π*¹ 15 quia] qui *Τr* 19 ihesus *O* 22' ut
et uos diligatis *O* 23' ad finem *Τ* 24 hic *ΣΠ*¹*ΤΟ*: haec *Π*²*c*
25 discipulus *Π*¹ superhabundantiam *ΠΤ* 26 ei] et *Π*
28 eam] eum *Σ*

ratio, sed affluentior gratia exuberantissimi amoris extollit. tale quid etiam ex persona sponsae legimus in Cantico Canticorum dicentis: ordinate in me caritatem. haec enim est uere caritas ordinata, quae odio habens neminem quosdam meritorum iure plus diligit, quaeque, cum generaliter diligit ⁵ cunctos, excipit tamen sibi ex his quos debeat peculiari affectione complecti, et rursum inter ipsos qui in dilectione summi atque praecipui sunt aliquos sibi qui ceterorum affectui superextollantur excerpt.

XV. E contra nouimus (quod utinam nesciremus!) nonnullos ¹⁰ fratrum tantae esse obstinationis atque duritiae, ut cum uel suos aduersus fratrem uel fratris aduersum se senserint animos excitatos, ad dissimulandam mentis suae tristitiam, quae ex indignatione alterutrae conmotionis exorta est, secēdentes ab eis, quos humili satisfactione atque conloquio lenire debuerant, ¹⁵ aliquos psalmorum incipiant decantare uersiculos. qui dum conceptam corde amaritudinem delinire se putant, insultando augent quod statim extinguere potuerunt, si magis anxii atque humiles esse uoluissent, ut oportuna conpunctio et ipsorum cordibus mederetur et fratrum animos deliniret. nam illo ²⁰ utique modo pusillanimitatis, immo superbiae suae uitium palpant et nutriunt potius quam extirpant fomitem iurgiorum, dominicae illius praeceptionis inmemores qua ait: qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, et: si recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum ²⁵ te, relinque ibi munus tuum ad altare, et uade prius reconciliare fratri tuo, et tunc ueniens offers munus tuum.

3 Cant. 2, 4 (LXX)

23 Mt. 5, 22

24 l. c. 23—24

1 affluentior <i>II</i> \mathcal{Y}	gratia <i>om.</i> <i>II</i>	2 tale quid] aliquid <i>T</i>
4 est <i>om.</i> <i>II</i> ¹ , ante enim <i>addidit</i> <i>II</i> ²		uera <i>O</i> 8 superextolluntur
<i>II</i>	9 exceptit <i>O</i>	10 nonnullus <i>II</i> ¹
aduersus se <i>II</i>	13 excitatus <i>II</i> ¹	12 aduersus] aduersum <i>T</i>
<i>TO</i>	17 cordis <i>II</i> v	16 incipiunt Σ <i>II</i> <i>O</i> v
<i>II</i> ¹	deliniret <i>II</i> ² <i>TO</i>	19 oportuna <i>T</i> ¹
deliniret <i>II</i> ² <i>TO</i>	21 pusillanimitates <i>II</i> ¹	20 cordis
23 praeceptiones <i>II</i> ¹	25 fuerit <i>II</i> ¹	22 stirpant <i>II</i>
27 reconciliari Σ <i>T</i> v	offer <i>II</i> ² r	26 prius <i>om.</i> <i>T</i>
	offeres <i>T</i> c	offerre <i>O</i>

XVI. In tantum igitur non uult nos dominus noster alterius
 respectui habere tristitiam, ut si aliquid aduersum nos frater
 habuerit, nec munera nostra suscipiat, id est nec orationes
 sibi a nobis permittat offerri, donec de animo eius tristitiam
 5 iuste iniusteue conceptam celeri satisfactione tollamus. neque
 enim ait 'si habet ueram querellam aduersum te frater tuus,
 relinque munus tuum ad altare et uade, prius reconciliare ei',
 sed si recordatus fueris, inquit, quia frater tuus
 habet aliquid aduersum te, id est etiam si leue aliquid
 10 ac uile sit quo fratris in te fuerit excitata conmotio, et hoc
 memoriam tuam subita recordatione pulsauerit, scias offerre
 te precum tuarum spiritualia munera non debere, nisi prius
 qualibet ex causa ortam tristitiam de corde fratris benigna
 satisfactione depuleris. si igitur euangelicus sermo etiam pro 2
 15 praeterita et minima simultate ac de exiguis oborta causis
 satisfacere nos irascentibus iubet, quid de nobis miseris fiet,
 qui recentes et maximas causas nostroque errore commissas
 pertinaci dissimulatione contempnimus et inflati tumore diabolico,
 dum humiliari erubescimus, auctores nos fraternae tristitiae
 20 denegamus, ac rebeli spiritu subici praeceptis domini dedi-
 gnantes nequaquam ea uel obseruari debere uel impleri posse
 contendimus? eoque fit, ut iudicantes eum impossibilia uel
 incongrua praecepisse efficiamur secundum apostolum non
 factores, sed iudices legis.

25 XVII. Illud quoque quibus lacrimis est deflendum, quod
 nonnulli fratrum, cum fuerint contumelia cuiuslibet sermonis
 accensi, si alterius cuiuspiam qui eam lenire desiderat precibus
 fatigentur, cum audierint nequaquam debere aduersus fratrem
 concipi retineriue tristitiam secundum illud quod scriptum

23 Iac. 4, 11

2 aduersus \mathcal{T}	6 ait <i>om.</i> Π	quaerellam Σ	querellam
aduersus \mathcal{T}	8 inquit quod \mathcal{TO}	13 hortam Σ	16 nos] non
Σ	18 contempnimus Π	diabolico Π^1	19 erubescimus Π^1
20 denegamus] designamus <i>ex</i>	dedignamus Π	rebelles \mathcal{T}	21 ob-
seruare \mathcal{TO}	implere \mathcal{T}	26 contumilia Π	29 concipere
tenereue \mathcal{T}	retinereue Π^1		

est: qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, et: sol non occidat super iracundiam tuam, proclamant
 2 illico: si paganus aliquis, si saecularis hoc fecisset aut ista dixisset, recte debuit sustineri. quis autem ferat fratrem tam grauis conscium culpae aut tam insolens de ore conuicium 5 proferentem! quasi uero patientia infidelibus tantum atque sacrilegis et non omnibus sit generaliter adhibenda aut iracundia contra gentilem noxia contra fratrem utilis aestimanda, cum utique perturbatae mentis obstinata commotio non dissimile, contra quemuis fuerit excitata, sibi inferat detrimentum. 10
 3 quantae autem obstinationis, immo uecordiae est, ut nec ipsam uerborum proprietatem brutae mentis stupore discernant, quia non dicitur: 'omnis qui irascitur alienigenae, reus erit iudicio, quod fortasse poterat secundum illorum sensum consortes nostrae fidei et conuersationis excipere, sed significanter ex-15 pressit euangelicus sermo dicens: omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. licet itaque secundum regulam ueritatis omnem hominem fratrem debeamus accipere, tamen hoc loco magis fidelis ac nostrae conuersationis participes quam ethnicus ipso fratris uocabulo designatur. 20

XVIII. Illud uero quale est quod interdum nos patientes esse credimus, quia respondere contemnimus lacessiti, sed ita commotos fratres amara taciturnitate uel motu gestuque inrisorio subsannamus, ut eos magis ad iracundiam uultu tacito prouocemus quam tumida potuissent incitare conuicia, 25 in eo nos aestimantes minime apud deum reos, quia nihil ore

1 Mt. 5, 22

2 Eph. 4, 26

16 Mt. 5, 22

2 occidet \mathcal{T} tuam] uestram $\mathcal{T}Ov$ 3 ita \mathcal{T} 5 conuitium
 Π 6 adque O 7 athibenda Σ adibenda $\mathcal{T}O$ aut *om.* \mathcal{T}
 8 fratres Π extimanda O 12 discernat $\mathcal{T}v$ 14 sensuum Σ
 non consortes O 15 conuersionis $\Sigma\Pi^1Oc$ 19 in hoc loco Π (hoc
s. l. m. 2) ac *om.* Π conuersatione participes Π^1 20 ethnicus]
alienus m. 2
 uis enim Π ipso *om.* Π et inimicus hic pro O designetur
 Π 21 patientes esse nos $\Pi\mathcal{T}Ov$ 22 credere \mathcal{T} credamus O
 contempnimus Π^1 23 commotio. fratris Π ^{*nem m. 2*} 26 extimantes O
 aput ΣO reus Π^1

protulimus quod nos notare hominum iudicio aut condemnare potuisset? quasi uero apud deum uerba tantummodo et non praecipue uoluntas uocetur in culpam, et opus solum peccati et non etiam uotum ac propositum habeatur in crimine, aut
 5 hoc tantum quid unusquisque fecerit et non quid etiam facere disposuerit in iudicio sit quaerendum. non enim sola conmoti-
 2 onis inlatae qualitas, sed etiam propositum irritantis in noxa est, et idcirco non quemadmodum iurgium fuerit excitatum, sed cuius conflagrauerit uitio, uerum iudicis nostri perquiret
 10 examen: effectus enim peccati, non ordo est considerandus admissi. quid enim refert utrum quis gladio ipse peremerit fratrem an aliqua ad mortem fraude compulerit, cum ipsius eum dolo uel crimine constet extinctum? quasi uero caecum in praeceps manu propria non inpegisse sufficiat, cum similiter
 15 reus sit qui pronum et imminentem iam foueae, cum potuerit, reuocare contempserit, aut ille solus in crimine sit qui manu sua quempiam laqueauerit et non etiam is qui uel parauerit uel ingesserit laqueum uel certe, cum potuerit, auferre noluerit. ita igitur tacere nihil prodest, si idcirco nobis indicamus
 20 silentium, ut quod agendum conuicio fuerat hoc taciturnitate faciamus, adsimulantes quosdam gestus, quibus et ille quem curari oportuit uehementiore inardescat iracundia et nos super haec omnia damno illius ac perditione laudemur: quasi uero non etiam ex hoc ipso quis criminiosior sit, quod gloriam sibi
 25 de fratris uoluerit perditione conquirere. utrique enim tale silentium erit aequaliter noxium, quia sicut exaggerat in alterius corde tristitiam, ita in suo non permittit extinguere. contra quos illa prophetae satis proprie est directa maledictio: 4

1 protulemus Π^1 condemnare Π 2 apud ΣO 3 culpam et] perturbatione Π 4 et ante non om. $\Pi^1 O r$ 5 quod $O v$ unusquisque fecerit per loquellam (loquellam $\Pi^2 T$ pro loquilla Π^1) et non quid (quod v) etiam per taciturnitatem facere studuerit $\Pi^1 T O v$ 6 conmutationis inlata aequalitas Σ 7 in tantis Σ innoxia $\Pi^1 O^1$ 9 iudices Π^1 10 affectus T 11 in admissis T referet Σ differt $T O v$ 12 ad mortem] morte Σ 16 contempserit ΣO 17 his $\Pi^1 O$ 19 prodeest O 22 uehementiori $\Pi^2 v$ 24 criminiosior Σ 25 inquirere T 28 prof. Π propria T

uae qui potat amicum suum mittens fel suum, et
 inebrians ut aspiciat nuditatem eius. repletus est
 ignominia pro gloria. illud quoque quod per alium de
 talibus dicitur: quia omnis frater subplantans sub-
 plantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet. 5
 et uir fratrem suum deridebit, et ueritatem non
 loquentur. extenderunt enim linguam suam quasi
 arcum mendacii et non ueritatis. saepe autem ficta
 patientia etiam acrius ad iracundiam quam sermo succendit
 et atrocissimas uerborum transcendit iniurias maligna taci- 10
 turnitas, leuiusque tolerantur inimicorum uulnera quam inri-
 5 dentium subdola blandimenta. de quibus proprie dicitur per
 prophetam: molliti sunt sermones eius super oleum:
 et ipsi sunt iacula, et alibi: uerba callidorum
 mollia, haec autem feriunt in penetralia uentris. 15
 quibus etiam illud potest eleganter aptari: in ore pacem
 cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei in-
 sidias, quibus tamen decipitur magis ipse qui decipit.
 nam qui praeparat ante faciem amici sui rete,
 circumdat illud pedibus suis, et: qui fodit foueam 20
 proximo suo, incidet in eam ipse. denique cum magna
 ad comprehendendum dominum cum gladiis et fustibus multi-
 tudo uenisset, nemo in auctorem uitae nostrae illo cruentior
 extitit parricida, qui cunctos ficto salutationis honore prae-
 6 ueniens osculum subdolae caritatis ingessit. cui dominus: 25
 Iuda, inquit, osculo filium hominis tradis? id est:
 amaritudo persecutionis atque odii tui hoc tegmen adsumpsit,

1 Hab. 2, 15—16 4 Hierem. 9, 4—5 7 l. c. 3 13 Ps.
 54, 22 14 Prov. 26, 22 (LXX) 16 Hierem. 9, 8 19 Prov. 29,
 5 (LXX) 20 Prov. 26, 27 (LXX) 26 Luc. 22, 48

4 frater *om.* Σ supplantabitur Σ 5 omnes Π^1 6 in-
 ridebit $\Pi(c)$ 9 arcus Σ 13 prof. Π 15 penetrabilia $\Sigma T O$
 16 eleganter Π 18 magis decipitur $\Pi O v$ magis tamen decipitur
 T 19 sui *om.* T 20 fodet Π^1 fouea Σ 21 ea ΣO
 24 exstitit Π quam qui $T^2 c$ 26 inquit O trades Σ
 27 hodie Π^1 assumpsit Σ

quo dulcedo ueri amoris exprimitur. apertius quoque ac uehementius uim huius doloris per prophetam exaggerat: quoniam si inimicus, inquit, meus maledixisset mihi, sustenuissem utique. et si is, qui oderat me, aduersus me magna locutus fuisset: abscondissem me utique ab eo. tu uero homo unianime: dux meus, et notus meus: qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo dei ambulauimus cum consensu.

XVIII. Aliud quoque profanum tristitiae genus est, quod dignum commemoratione non fuerat, nisi id a nonnullis fratribus sciremus admitti, qui cum tristificati fuerint uel irati ab ipso etiam pertinaciter abstinent cibo, ita ut, quod etiam dicere absque pudore non possumus, illi, qui dum placidi sunt refectionem cibi usque ad horam sextam uel ut multum nonam negant se posse differre, cum fuerint tristitia uel furore suppleti, ieiunia etiam biduana non sentiant tantamque inediae defectionem iracundiae satietate sustentent. in quo plane sacrilegii crimen euidenter incurrunt, ieiunia scilicet, quae soli deo pro humiliatione cordis et purgatione uitiorum sunt specialiter offerenda, pro diabolico tumore tolerantes. quod tale est acsi orationes atque sacrificia non deo, sed daemone deferant illamque Moysaicam increpationem mereantur audire: sacrificauerunt daemone et non deo, dis, quos non nouerant.

XX. Non ignoramus etiam aliud dementiae genus, quod sub colore fucatae patientiae in nonnullis fratribus inuenitur, quibus parum est iurgia commouisse, nisi etiam instigatoriis

2 Ps. 54, 13—15

23 Deut. 32, 17

2 per prophetam (prof. <i>ΠΟ</i>) uim huius doloris <i>ΠΤΟυ</i>	3 inquit
<i>Τ</i> meus inquit <i>Ο</i> sustenuissem <i>Π¹</i>	4 his <i>Π¹Ο</i> aduersus]
aduersum <i>Οr</i> super <i>ΠΤc</i>	6 unianimae <i>Π¹</i> : unanime <i>Σ</i> unianimis
<i>Π²</i> unanims <i>Τυ</i> unanimes <i>Ο</i>	12 abstinens <i>Π</i> 14 ad refectionem <i>Σ¹</i>
18 carmen <i>Σ</i>	19 humiliatione <i>Σ</i> 21 oratione
<i>Π¹</i> orationem <i>Π²</i>	22 mos. <i>ΣΠΤ</i> mosaycam <i>Ο</i> 23 diis <i>ΠΤυ</i>
dii <i>Ο</i> 24 ignorauerant <i>Τ</i>	26 fucatae <i>ΤΟ</i> : fugatae <i>Π</i> factae
<i>Σ¹</i> fictae <i>Σ²</i>	

uerbis ut feriantur iritent, cumque uel leui fuerint impulsione contacti, aliam quoque partem corporis ingerunt uerberandam, quasi per hoc perfectionem mandati illius inpleturi quo dicitur: si quis te percusserit in dextera maxilla tua, praebe illi et alteram, scripturae uim ac propositum 5 penitus ignorantes. euangelicam namque patientiam per iracundiae uitium exercere se putant, ob quod radicitus excidendum non solum uicissitudo talionis et concertandi inritatio prohibetur, sed etiam furorem uerberantis geminatae iubemur iniuriae tolerantia mitigare. 10

XXI. GERMANVS: Quomodo reprehendendus est is qui praecepto satisfaciens euangelico non solum non intulit talionem, sed etiam paratus est ut sibimet geminetur iniuria?

XXII. IOSEPH: Sicut paulo ante dictum est, non solum res ipsa quae geritur, sed etiam qualitas mentis et propositum 15 facientis est intuendum. et idcirco si id, quod ab unoquoque perficitur, quo animo fiat uel quo procedat affectu intimo perpendatis cordis examine, uidebitis patientiae lenitatisque uirtutem nequaquam posse contrario spiritu, id est inpatientiae 2 ac furoris impleri. siquidem dominus noster atque saluator 20 ad profundam nos instruens patientiae lenitatisque uirtutem, id est non ut labiis eam tantummodo praeferamus, sed ut in intimis animae nostrae adytis recondamus, istam nobis perfectionis euangelicae formulam dedit dicens: si quis te percusserit in dextera maxilla tua, praebe illi et 25 alteram (subauditur sine dubio dexteram, quae alia dextera nisi in interioris hominis ut ita dixerim facie non

4 Mt. 5, 39

1 quumque O	3 quod O	4 dextra O	dextram maxillam
tuam II	5 altera Σ	7 exsecrare Σ	putant ob] putent
hoc Σ	10 tolerantiam ΣΠ ¹	19 inpatientia Σ	20 impleri
ΣΠ	21 nos om. II	22 proferamus TO	ut post sed om.
Σ ¹	23 aditis ΣTO et II ex corr.	25 dextra II	illic
Π ¹	26 subauditur ... dexteram om. T	dextram II	27 nisi in
scripsi: nisi ΣΠTOv	facie*** (non eras.) Π ¹	facies Π ² Tv	faciem
O	non om. Tv	nisi interioris facile non coni.	Hartel

potest accipi), per hoc omnem penitus iracundiae fomitem de profundis cupiens animae penetralibus extirpare, id est, ut si exterior dextera tua inpetum ferientis exceperit, interior quoque homo per humilitatis adsensum dexteram suam praebeat uerberandam, compatiens exterioris hominis passioni et quodammodo succumbens atque subiciens suum corpus ferientis iniuriae, ne exterioris hominis caede uel tacitus intra se moueatur interior. uidetis ergo longe eos ab euangelica perfectione distare, quae patientiam docet non uerbis, sed interiore cordis tranquillitate seruandam eamque a nobis, cum quid aduersi euenerit, ita praecipit custodiri, ut non solum nosmet ipsos alienos ab iracundiae perturbatione seruemus, sed etiam illos qui suo conmoti sunt uitio succumbentes iniuriis eorum ad placiditatem expleta caedis satietate cogamus, furorem eorum nostra lenitate uincentes. et ita etiam apostolicum illud inplebimus: noli uinci a malo, sed uince in bono malum. quod ab illis inpleri non posse certissimum est qui illo spiritu ac tumore uerba lenitatis atque humilitatis emittunt, ut non solum non mitigent conceptum furoris incendium, sed magis illud tam in suo quam in fratris conmoti sensu faciant conflagrare. qui tamen, etiamsi possent aliquo modo ipsi mites ac placidi permanere, nec sic quidem aliquos iustitiae caperent fructus, cum damno proximi patientiae sibi gloriam uindicantes et per hoc ab illa apostolica caritate omnimodis alieni, quae non quaerit quae sua sunt, sed ea quae aliorum. non enim ita diuitias concupiscit, ut lucrum sibi de proximi faciat detrimento, nec acquirere quicquam cum alterius desiderat nuditate.

16 Rom. 12, 21

25 I Cor. 13, 5

2 penetrabilibus O extirpare II 3 exciperit II¹ T¹
 7 nec T 13 eos T 14 post placiditatem in II eorum *deletum*
 15 nostre II¹ 16 illud II(Σ) illud apostolicum Tc ma-
 lum in bono T 21 flagrare Σ conflagrare faciant T possint
 Σ II 22 mitis II¹ nec] ne II non T 27 detrimentum
 II¹ 28 nuditatem II¹ O

XXIII. Sciendum sane generaliter illum partes agere fortes qui uoluntati fratris suam subicit uoluntatem, quam eum qui in defendendis suis definitionibus ac tenendis pertinacior inuenitur. ille enim sustentans ac tolerans primum sani ac ualidi, hic autem infirmi et quodammodo aegrotantis obtinet 5 locum, quem ita palpari necesse est ac foueri, ut interdum etiam a rebus necessariis pro eius quiete ac pace salubre sit aliquid relaxari. in quo quidem non se credat quis aliquid de sua perfectione minuisse, tametsi quiddam de proposita 10 districtione condescendendo submiserit, sed e contrario multo amplius se pro longanimitatis et patientiae bono nouerit adquisisse. apostolicum namque praeceptum est: uos qui fortes estis, inbecillitates infirmorum sustinete, et: alterutrum onera uestra portate, et sic adimplebitis legem Christi. numquam enim infirmus sustentat 15 infirmum nec tolerare poterit aut curare languentem is qui similiter aegrotat, sed ille medellam tribuit inbecillo qui inbecillitati ipse non subiacet. merito enim ei dicitur: medice, cura te ipsum.

XXIII. Notandum etiam illud est infirmorum naturam 20 esse semper huiusmodi, ut prompti quidem ac faciles sint ad contumelias ingerendas et iurgia conserenda, ipsi uero ne minima quidem iniuriae uelint suspicione contingi, cumque inferentes proterua conuicia inconsiderata superequitent libertate, ne parua quidem atque leuissima sustinere contenti 25 sunt. ideoque secundum praedictam seniorum sententiam caritas stabilis atque indisrupta non poterit perdurare nisi

12 Rom. 15, 1

14 Gal. 6, 2

18 Luc. 4, 23

3 pertinacior Π	5 aegrotantes Π^1	optinet $\Sigma\mathcal{T}$	7 a
om. O	10 districtione ΣO	summiserit ΠO	11 longanimitates Π^1
$\Pi\mathcal{T}$	13 inbecillitates Σ	14 honera Π	implebitis
16 his ΠO	17 medellam $\Pi^2\mathcal{T}$	tribuet \mathcal{T}	inbecillo Σ
inbecillo \mathcal{T}	18 inbecillitati Σ	inbecillitatis ΠO	inbecillitati \mathcal{T}
ei om. Π	dicetur $\mathcal{T} O$	21 eiusmodi $\Pi\mathcal{T} O v$	
prompti ΣO	prompti \mathcal{T}^1	22 contumelias Π	inferendas \mathcal{T}
conserenda Π^1	23 suspicioni Π^1	25 nec O	

inter uiros eiusdem uirtutis atque propositi. scindi etenim
necesse est eam quocumque tempore, quantalibet cautione
fuerit ab altero custodita.

XXV. GERMANVS: In quo ergo laudabilis perfecti uiri potest
5 esse patientia, si tolerare non ualet semper infirmum?

XXVI. IOSEPH: Nec ego dixi quod illius qui fortis est ac
robustus uirtus tolerantiaque uincenda sit, sed quod infirmi
pessima ualitudo illius qui sanus est sustentatione nutrita
atque in deterius cotidie prolabens generatura sit causas, ob
10 quas uel ipse ultra non debeat sustineri uel certe patientiam
proximi notam ac deformationem inpatientiae suae esse con-
ciens abire quandoque malit quam semper magnanimitate
alterius sustineri. haec ergo ab his, qui sodalitates adfectum 2
cupiunt inuiolabilem custodire, praë omnibus obseruanda
15 censemus, ut primum quibuslibet iniuriis lacessitus non solum
labia, sed etiam profunda pectoris sui monachus tranquilla
custodiat: quae tamen si senserit uel tenuiter fuisse turbata,
omni semet ipsum taciturnitate contineat et illud quod Psal-
mista commemorat diligenter obseruet: turbatus sum, et
20 non sum locutus, et: dixi: custodiam uias meas: ut
non delinquam in lingua mea. posui ori meo custo-
diam, dum consistit peccator aduersum me. ob-
mutui, et humiliatus sum, et silui a bonis, nec
praesentem considerans statum ea profèrat quae ad horam
25 turbulentus suggerit furor dictatque animus asperatus, sed uel
recolat gratiam praeteritae caritatis uel reformandae pacis
redintegrationem mente prospiciat eamque uelut continuo
reuersuram etiam in ipso conmotionis tempore contempletur.
dumque se ad dulcedinem reseruat concordiae mox futurae, 3

19 Ps. 76, 5

20 Ps. 38, 2—3

1 uiros] utros Σ	3 ab altero <i>om.</i> Σ	5 praeualet Πc
6 ac robustus <i>om.</i> Σ^1	8 ualetudo $\Sigma T^1 O^1$	9 cott. T
Σ 11 esse <i>om.</i> O	cognoscens $T O$	12 magnanimitate (<i>i eras.</i>)
Π 17 tamen <i>om.</i> T	18 et] ut T	22 consistet Π^1 con-
sisteret $\Pi^2 T v$	aduersume Π	ommutui Σ
25 dicatque ΣO	27 prospiciat] concipiat T	23 ne Π

amaritudinem praesentium non sentiet iurgiorum et ita ea potissimum respondebit, e quibus uel a semet ipso reus fieri uel ab alio reprehendi restituta caritate non possit, sicque implebit propheticum illud eloquium: in ira misericordiae memor eris.

XXVII. Cohibere ergo nos oportet omnes iracundiae motus et gubernatrice discretione moderari, ne in illud quod a Salomone damnatur praecipiti furore raptemur: totam iram suam profert impius, sapiens autem dispensat per partes, id est: stultus quidem ad ultionem sui irae perturbatione succenditur, sapiens autem paulatim eam maturitate consilii ac moderationis extenuat et expellit. tale est et illud quod ab apostolo dicitur: non uosmet ipsos uindicantes, carissimi, sed date locum irae, id est: nequaquam ad uindictam iracundia cogente tendatis, sed date locum irae, hoc est: non sint corda uestra sic impatientiae ac pusillanimitatis angustiis coartata, ut uiolentam conmotionis procellam, cum inruerit, sustinere non possint, sed dilatamini in cordibus uestris, suscipientes aduersos iracundiae fluctus in illis extentis sinibus caritatis, quae omnia suffert, omnia sustinet: et ita mens uestra amplitudine longanimitatis ac patientiae dilatata habeat in se consiliorum salutare recessus, in quibus receptus quodammodo atque diffusus taeterrimus iracundiae fumus protinus euanescat. uel certe ita intellegendum est: damus locum irae, quotiens conmotioni alterius humili atque tranquilla mente subcumbimus et quodammodo dignos nos qualibet iniuria profitentes impatientiae saeuientis obsequimur. ceterum hi qui ita sensum apostolicae perfectionis inclinant,

4 Hab. 3, 2 (LXX) 8 Prov. 29, 11 (LXX) 13 Rom. 12, 19
20 I Cor. 13, 7

2 e om. $\mathcal{T}O$ 4 complebit O prof. Π 7 in om. $\Pi^1\mathcal{T}$
a] in \mathcal{T} salamone $\Sigma\Pi O$ 8 dampnatur Π^1 9 proferet O
impius Π insipiens $\mathcal{T}O$ 10 ad ultionem] adulationem Σ 15 iracundiae cogitatione \mathcal{T} 16 pusillanimitates (i eras. ?) Π^1 18 inruerint Σ
19 uestris om. \mathcal{T} suscipientis Σ aduersus $\Sigma\mathcal{T}^1O^1$ 21 amplitudinem longanimitates Π^1 22 dilata Π^1 habet Π 23 teterrimus *codd.* 24 uanescat Π^1 27 saeuientes Π^1 saeuienti O^2c

ut locum irae illos dare existiment qui ab irascente discedunt, uidentur mihi dissensionum fomitem non abscidere sed nutrire. nisi enim iracundia proximi humili statim satisfactione uin- 4 catur, prouocat eam fugiens potius quam declinat. illud 5 quoque huic simile est quod Salomon ait: noli festinare in spiritu tuo irasci, quia ira in sinu insipientium requiescit, et: noli procurrere in rixam cito, ne paeniteat te in nouissimo: neque enim ita festinationem rixae uel iracundiae culpat, ut earundem adprobet tarditatem. 10 similiter et illud suscipiendum est: stultus eadem ipsa hora pronuntiat iram suam, occultat autem ignominiam suam astutus. non enim ignominiosam iracundiae 5 passionem ita a sapientibus occultari debere decernit, ut iracundiae uelocitatem culpans non prohibeat tarditatem: quam 15 utique, si per necessitatem humanae infirmitatis inruerit, ideo censuit occultandam, ut, dum ad praesens sapienter obtegitur, in perpetuum deleatur. haec enim est natura irae, ut dilatata languescat et pereat, prolata uero magis magisque conflagret. dilatanda ergo atque amplianda sunt pectora, ne angustiis 20 pusillanimitatis artata iracundiae turbulentis aestibus obpleantur et recipere secundum prophetam illud nimis latum mandatum dei angusto corde nequeamus nec dicere cum propheta: uiam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatares cor meum. nam quia longanimitas sapientia sit, euidentis- 25 simis scripturae testimoniis edocemur: longanimus enim uir nimius in prudentia, pusillanimus autem ualde insipiens est. et idcirco de illo, qui sapientiae donum a domino laudabiliter postulauit, scriptura commemorat: et

5 Eccles. 7, 9 (LXX) 7 Prov. 25, 8 (LXX) 10 Prov. 12, 16 (LXX) 23 Ps. 118, 32 25 Prov. 14, 29 (LXX) 28 III Reg. 4, 29

1 exaestiment II 2 dissentionum Σ 4 potiusque declinant Σ
 5 salamon ΣII 10 eandem II¹O 11 autem om. Σ
 13 a] ex O: om. II debere om. Σ¹ 17 dilata II¹POv 20 pusillanimitates II¹
 infra 21 recipere] recte per II prof. II, item
 25 longanimis Tv 26 nimius in prudentia] concipit sensum T
 28 laudabiliter a domino IIv

dedit deus Salomoni sapientiam prudentiamque multam nimis, et latitudinem cordis quasi harenam maris innumerabilem.

XXVIII. Illud quoque multis est experimentis saepissime conprobatum nullo modo eos, qui amicitiarum foedus con-⁵ iurationis iniere principio, indisruptam potuisse seruare concordiam, siue quod eam non pro desiderio perfectionis nec pro apostolicae caritatis imperio, sed pro amore terreno et per necessitatem ac uinculum pacti retinere conati sunt, siue quod ille callidissimus inimicus, ut eos praeuaricatores sui¹⁰ faciat sacramenti, celerius ad inrumpenda amicitiarum uincla praecipitat. certissima ergo est prudentissimorum uirorum illa sententia concordiam ueram et indiuiduam societatem nisi inter emendatos mores eiusdemque uirtutis ac propositi uiros stare non posse.

15

Haec de amicitia beatus Ioseph spiritali narratione disseruit nosque ad custodiendam sodalitatis perpetuam caritatem ardentius incitauit.

1 dominus $\mathcal{T}v$ salamoni $\Sigma\Pi^2$ salamon Π^1 2 multa ΣO
 harena Σ arenam \mathcal{T} arena O 6 inire $\Sigma\Pi^1 O$ ineunt \mathcal{T}
 indisrupta Π concordia Π^2 7 seue Π^1 9 pro necessitate ac
 uinculo \mathcal{T} 11 rumpenda \mathcal{T} uincla $\mathcal{T}Oc$ 14 emendatus Π^1
 uirtutes Π^1 16 deseruit Π^1 18 inuitauit Σ Exp̄lc. abbatis
 ioseph de amicitia capitula | Incipit eiusdem de definiendo Σ Explicit
 abbatis ioseph de amicitia (amititia Π^1) conlatio prima. Item (om. Π)
 incipiunt capitula eiusdem senis de finiendo (de definitione \mathcal{T}) $\Pi\mathcal{T}$ Ex-
 p̄lct c̄to prima abbatis ioseph de amicitia. amen. Incipit eiusdem se-
 cunda de definiendo O

XVII.

CONLATIO ABBATIS IOSEPH SECVNDA.

DE DEFINIENDO.

CAPITVLA.

- 5 I. De uigiliis quas pertulimus.
 II. De abbatis Germani anxietate super sponsonis
 nostrae recordatione.
 III. Quid mihi ad hoc uisum sit.
 10 IIII. Interrogatio abbatis Ioseph nostraque responsio,
 unde anxietas emersisset.
 V. Expositio abbatis Germani, cur uel in Aegypto
 residere mallems uel retraheremur ad Syriam.
 VI. Interrogatio abbatis Ioseph, an in Aegypto maior
 profectus nobis quam in Syria conferretur.
 15 VII. Responsio de differentia institutionum utriusque
 prouinciae.
 VIII. Quod perfecti uiri nihil absolute debeant definire,
 uel utrum sine peccato possint definita rescindere.
 20 VIIII. Quod plerumque utilius sit statuta inrumpere quam
 implere.

6 abbate Π^1	7 recordationem Π^1	10 emanasset \mathcal{T}
11 Responsio \mathcal{T}	quor O	uel] et \mathcal{T}
retrahimur Σ	retrahemur Π	ad Syriam <i>om.</i> \mathcal{T}
12 resedere Π^1	13 iosep	
\mathcal{T} in <i>om.</i> \mathcal{T}	14 siria ΠO	conferretur Π rederetur \mathcal{T}
16 prouintiae $\Pi \mathcal{T}$	17 definire Π	18 finita rescindendi \mathcal{T}
19 rumpere \mathcal{T}	20 implere $\Sigma \Pi$	

- X. Interrogatio nostra de metu praebiti in coenobio Syriae sacramenti.
- XI. Responsio, quod propositum gerentis, non negotii sit considerandus effectus.
- XII. Quod boni proventus malignis auctoribus non profuerint nec bonis mala gesta nocuerint. 5
- XIII. Responsio nostra, quae causa nobis exegerit sacramentum.
- XIIII. Disputatio senis, quod sine culpa actionis ordo mutetur, dummodo boni studii capiatur effectus. 10
- XV. Interrogatio, an absque peccato sit quod infirmis nostra scientia occasionem ingerit mentiendi.
- XVI. Responsio, quod non propter infirmorum scandalum scripturarum ueritas sit mutanda.
- XVII. Quod utiliter mendacio sancti tamquam elleboro 15 usi sint.
- XVIII. Obiectio, eo quod illi tantum inpune mendacio usi sint qui sub lege uixerunt.
- XVIII. Responsio, eo quod licentia mendacii, quae ne in ueteri quidem indulta est testamento, probabiliter 20 a multis fuerit usurpata.
- XX. Quod utile plerumque mendacium et noxiam ueritatem etiam apostoli esse censuerint.
- XXI. An interrogantibus occultam continentiam sine mendacio oporteat propalari, et an suscipienda 25 sint quae semel fuerint recusata.
- XXII. Obiectio, quod oporteat quidem abscondi continentiam, sed suscipi recusata non debeant.

1 praebitae *ΠΤΟv* 2 siriae *Π* sponsionis *ΠΤΟv* 5 profectus, *O*
Tv indignis *Π² ex* malignis fuerint *Π¹* 7 a nobis
exigerit *T* sponsionem *ΠΤΟ* 9 actionis *T* 13 scandalorum *Π¹*
15 ueniabiliter *ΠT* uenerabiliter *O* *elleboro *Π*
(eras. *uid. a, certe non h*) 16 sint usi *T* husi sunt *O* 17 eo
om. *Πv* 19 XIX *T* 20 ueniabiliter *ΠΤΟv* 22 ueniabile
ΠΤΟv 23 consuerunt *T* censuerunt *Or* 24^c interrogationibus
T 26 sunt *O* fuerit recussata *Π* 28 suscipere cusata *Π¹*

- XXIII. Responsio, quod inrationabilis sit huius definitionis pertinacia.
- XXIIII. Quomodo abbas Piamun continentiam suam celare maluerit.
- 5 XXV. Testimonia scripturarum de conmutatis definiti-
onibus.
- XXVI. Quod sancti uiri pertinaces ac duri esse non possint.
- XXVII. Interrogatio, an sit contrarium praedictae sententiae illud quod dicitur: iuravi et statui.
- 10 XXVIII. Responsio, in quibus immobilis definitio sit tenenda et in quibus, si oportuerit, rescindenda.
- XXVIII. Quemadmodum debeant celanda committi.
- XXX. Nihil super his quae ad usum communis uitae ad-
tinent definiendum.

15 I. Praecedente igitur conlatione finita pariterque nocturno intercedente silentio cum fuissemus a sancto abbate Ioseph ad sepositam cellulam causa quietis adducti et sermonibus eius igne quodam in nostris cordibus excitato totam noctem habuissemus insomnem, egressi cellam et centum fere ab ea
20 passibus secedentes in loco remotiore consedimus. cum itaque secreti conloquii nobis familiariter etiam nocturnis tenebris oportunitas praerberetur, ilico ut resedimus abba Germanus grauiter ingemescens:

II. Quid agimus? inquit. ingenti namque discrimine nos
25 uidemus et perquam miserabili condicione constrictos, quos et

9 Ps. 118, 106

3 piamon *II* 7 possunt *TOv* 8 scientiae *O* 11 oportueris *II*¹
12 conmoti *O* 14 Finiunt capitula conlationis de definiendo Σ Finiunt capitula abbatis ioseph definiendo *II* Expliciunt capitula. Incipit conlatio de definiendo *T* Explicit capitula. Incipit
s̄ci ioseph conlatio de nicil esse finiendum *O* 17 abducti *TO*¹
19 cellulam *IIc* 21 conloqui *II*¹ 22 residimus *O* abbas *T*
Ov 23 ingemiscens *O* 24 non distinguit *T* inquit *TO*

XIII. Cass. 2.

30

ratio ipsa conuersatioque sanctorum quid salubrius sit ad profectum uitae spiritalis efficaciter docet et eligere id quod 2 expedit data senioribus sponsio non admittit. etenim potuimus exemplis talium ac tantorum uirorum ad perfectiorem uitam propositumque formari, nisi nos instanter ad coenobium 5 recurrere promissi pactio coartaret. quo si reuersi fuerimus, copia nobis ulterius huc remeandi nulla tribuetur. sin uero hic residentes desiderium nostrum maluerimus explere, quid agimus de sacramenti fide, quam senioribus nostris uelocissimum reditum pollicentes dedisse nos nouimus, ut uel cursim liceret 10 nobis huius prouinciae sanctos ac monasteria circuire? cumque sic aestuantes quid super statu salutis nostrae definiendum esset nequaquam inuenire possemus, solo gemitu testabamur durissimae condicionis necessitatem, accusantes teneritudinem frontis nostrae et ingentem nobis uerecundiam detestantes, 15 cuius onere praegrauati etiam contra utilitatem ac propositum nostrum retinentium precibus alias non potuissemus obsistere nisi maturissimo reditu repromisso, illius scilicet nos pudoris uitio laborasse deflentes, de quo dicitur: est pudor adferens peccatum. 20

III. Tum ego: Conpendium, inquam, angoribus adferat nostris consilium, immo auctoritas senis, ad quem oportet ut nostras sollicitudines deferamus, et quidquid eius fuerit sententia definitum, uelut diuinum et caeleste responsum cunctis aestibus nostris terminum ponat. quod quidem nobis per os 25 sancti huius a domino tribuendum et ob illius meritum et ob nostram fidem minime dubitemus. ipsius enim munere salubre consilium et creduli ab indignis et increduli a sanctis frequenter adepti sunt, domino id uel propter meritum respon-

19 Prov. 26, 11 (LXX)

2	efficaciter	<i>II¹ T</i>	3	ammittit	Σ	4	ac] aut	<i>O</i>	5	nos	<i>om.</i>
<i>II</i>	7	hoc	Σ	9	agemus	<i>II</i>	de] ex	<i>T</i>	sacramenti]	spon-	
sionis	<i>II T O v</i>		11	circuire	Σ	circumire	<i>II T¹</i>		post	circumire	<i>in</i>
<i>T est: II</i>		quumque	<i>O</i>	14	conditionis	<i>II T</i>		16	honore	<i>T¹ O</i>	
18	repromisso	huc	Σ	21	angoribus	Σ		23	quicquid	<i>T O</i>	
24	uelud	<i>T</i>	responsum	<i>II¹</i>	25	inponat	<i>T</i>	26	tribuendo		
<i>II¹</i>	28	ab indignis et increduli	<i>om. II</i>	29	accepti	<i>II</i>					

dentium uel propter fidem consulentium largiente. his itaque sermonibus a sancto abbate Germano ea alacritate susceptis, acsi eos non a me ipso, sed instinctu domini protulissem, aduentum senis atque instantem iam horam nocturnae synaxeos paululum praestolati, postquam eum solita salutatione suscepimus et legitimus orationum atque psalmorum inpletus est numerus, isdem rursus quibus ad quietem compositi fuera-

10 IIII. Tum uenerabilis Ioseph deiectiones nos animo contemplatus atque hoc nobis non sine causa coniciens accidisse illo nos patriarchae Ioseph sermone compellat: quid utique uultus uestri tristes sunt hodie? cui nos: non sicut uinculati illi Pharaonis ministri somnium uidimus et qui interpretetur non est, sed insomnem, inquam, duximus noctem, et qui

15 aestuum nostrorum moles subleuet non est, nisi eas dominus tua discretione submouerit. tum ille, qui patriarchae uirtutem et merito referret et nomine: nonne per dominum, inquit, est humanarum cogitationum curatio? proferantur in medium: potens enim est diuina clementia secundum fidem uestram

20 nostro eis medellam praestare consilio.

V. Ad haec GERMANVS: Credebamus, inquit, nos uestrae beatitudinis uisione non solum laetitia spiritali, sed etiam profectu abunde repletos ad nostrum coenobium recursuros et ea, quae fuissemus uestro magisterio consecuti, a nobis post

25 reditum uel tenui aemulatione sectanda. hoc enim et seniorum nostrorum dilectio sibi spondere nos compulit, dum sublimitatem uitae uestrae atque doctrinae posse nos aliquatenus imitari in illo coenobio crederemus. unde cum ex hoc nobis omnem aestimaremus laetitiam conferendam, intolerabili e

11 Gen. 40, 7 (LXX)

13 cf. l. c. 8

2 suscepti Σ	4 sinaxeos ΠO	7 hisdem ΠT	rursum
O 8 psiathiis Σ	psiathis O	9 contemplatur T	11 illi Π
13 faraonis ΠT	farahonis O	15 molem T	ni Π^1 dominus
om. Π	16 discretio Π corr.	summouerit Π	17 inquit $T O$
20 medelam $\Pi^2 T^2$	consilium Σ	21 inquit Π	nos inquit $T O$
23 recursoros Π^1	26 sibi om. Π	28 intimari Σ	cum om. Π

contrario dolore conficimur, considerantes illo nos ordine id
 2 quod salutare nobis esse cognoscimus obtinere non posse. ex
 utroque ergo nunc latere coartamur. si enim promissioni,
 quam coram cunctis fratribus in spelaeo in quo dominus
 noster ex aula uteri uirginalis effulsit ipso teste deprompsimus, 5
 satisfacere uoluerimus, summum spiritalis uitae incurrimus
 detrimentum: sin autem sponsionis inmemores et in his
 regionibus residentes utilitati perfectionis nostrae illa uolueri-
 mus postponere sacramenta, abrupta mendacii atque periurii
 3 pericula formidamus. sed ne hoc quidem aestus nostros 10
 possumus releuare consilio, ut postquam uelocissimo reditu
 iuris iurandi fuerit inpleta condicio, haec denuo loca celeri
 repetamus recursu. nam quamuis ad profectum spiritalium
 rerum uirtutemque tendentibus periculosa ac noxia sit etiam
 parua dilatio, tamen pollicitationem fidei nostrae quamuis 15
 moroso reditu solueremus, nisi nos non solum auctoritate,
 uerum etiam caritate seniorum nostrorum sciremus inex-
 solubiliter conligandos, ita ut remeandi ad haec loca nobis
 potestas deinceps nullo modo tribuatur.

VI. Ad haec beatus Ioseph interposito aliquantisper silentio: 20
 certi, inquit, estis maiorem spiritalium rerum profectum in
 regione hac uobis posse conferri?

VII. GERMANVS: Quamuis etiam illorum doctrinae summas
 grates rependere debeamus, qui nos docuerunt a paruulis
 magna conari et dato boni sui gustu egregiam perfectionis 25
 sitim nostris uisceribus indiderunt, si quid tamen iudicio
 nostro creditur, nullam ducimus conparationem inter haec
 atque illa quae illic percepimus instituta, ut sileamus con-
 uersationis uestrae inimitabilem puritatem, quam uobis non

2 optinere ΣΤ 3 promissioni quam seniorum caritate nos con-
 pellente coram Τ 4 speleo ΣΠΟ specu Τ 5 deprompsimus Σ
 7 in om. Π 8 illa... sacramenta] illam... pactionem ΠΤΟυ
 9 atque periurii om. ΠΤΟυ 10 periculis Π 12 iuris iurandi]
 sponsionis ΠΤΟυ impleta ΣΠ conditio Π 14 uirtutum-
 que Τ 16 auctoritatem Π¹ 21 inquit ΤΟ 24 gratias Τ
 28 illam Π¹ 29 imitabilem Σ puritatem dei Π

solum mentis ac propositi districtione, sed etiam locorum credimus beneficio patrocinate conferri. unde non dubitamus ad imitandam perfectionis uestrae magnificentiam hanc quae cursim traditur doctrinam non posse sufficere, nisi nobis etiam conmorationis ipsius adfuerint adiumenta, longique temporis eruditio cotidiana institutione torporem nostri cordis utcumque discussit.

VIII. IOSEPH: Sanum quidem est atque perfectum nostraeque professioni omnino conueniens, ut ea quae sub aliqua sponsione decernimus efficaciter impleamus. ob quam rem nihil oportet abrupte monachum definire, ne aut id quod incaute promisit implere cogatur aut consideratione honestioris intuitus reuocatus sponsionis suae praeuaricator existat. sed quia nunc propositum nobis est non tam de sanitatis statu quam de infirmitatis curatione tractare, non quid primore loco a uobis fuerit actitandum, sed quemadmodum de scopulo huius perniciosi naufragii possitis euadere salubri est consilio requirendum. quando ergo nullum nos coartat uinculum nec condicio ulla constringit, de comparatione secundarum rerum optione proposita id quod maioris est conmodi praelegatur: quando uero aliqua dispendiorum obsistit aduersitas, in comparatione damnorum illud est adpetendum quod leuioribus subiacet detrimentis. proinde quantum uestra patefecit adsertio, cum ad id uos loci sponsio inconsulta perduxerit, ut ex utroque uobis grauis inconmodi subeunda iactura sit, in eam partem inclinandum est electionis arbitrium, quae uel tolerabiliora dispendia inferat uel satisfactionis remedio facilius expietur. si ergo maiora spiritui uestro lucra ex hac conmoratione creditis conferenda quam illa sunt quae uobis de conuersatione illius coenobii nascebantur, neque sine iactura ingentium

1	districtione	ΣΠ'Ο	descriptione	Υ	4	sufferre	Σ	6	cott.
Υ	institutione	Π	13	praeuacator	Π'	existat	ΠΥΟ		
post	existat in Υ	est: VIII	15	priore	Υυ	16	scopulo	Π'	
17	pernit. Π	19	conditio	ΠΥ	21	in om. Υ	22	apetendum	Π
27	satisfactiones	Π'	29	credetis	Π'	30	indigentium	Σ	

conmodorum potest condicio uestrae sponſionis impleri, satius est hoc uos mendacii uel non inpletæ promiſſionis ſubire diſpendium, quod ſemel præteritum nec ipſum ultra iam repeti nec alia per ſemet poterit generare peccata, quam in illud incidere per quod tepidioris uitæ ut dicitis ſtatus cotidi- 5
4 ano uos atque interminabili adficiat detrimento. ueniabiliter enim, immo uero etiam laudabiliter definitio incauta mutabitur, ſi ad ſalubriorem tranſeat partem, nec conſtantia præuari- catio, ſed temeritatis emendatio eſſe credenda eſt, quotiens ſponſio uitioſa corrigitur. quæ omnia ſcripturarum quoque 10 poſſunt testimoniis apertiffime conprobari, quam multis etiam letaliter ceſſerit ſtatuta conpleſſe et e contrario quam multis eadem reſugiſſe commodum fuerit ac ſalubre.

VIII. Quod utrumque liquidiffime ſancti apoſtoli Petri et Herodis exempla teſtantur. ille enim quia diſceſſit a definiti- 15 one ſententiæ quam uelut ſacramento firmauerat dicens: non mihi lauabis pedes in æternum, immortalẽ Chriſti conſortium promeretur, abſcidendus procul dubio ab huius beatitudinis gratia, ſi in ſermonis ſui obſtinatione manſiſſet. hic uero fidem inconſulti retinens ſacramenti cruentiffimus 20 præcuſſoris domini exiſtit interemptor uanoque timore periurii damnationi ſemet ipſum atque ſuppliciiſ perpetuæ mortis inmerſit. in omnibus ergo rebus conſiderandus eſt finis et ſecundum eum propoſiti noſtri dirigendus eſt curſus: quem ſi ſuperueniente ſalubriore conſilio ad deteriore partem 25 uergere uiderimus, rectius eſt incongrua conſtitutione ſubmota ad meliorem tranſire ſententiã quam ſtatutis pertinaciter inhaerendo peccatis grauioribus obligari.

16 Ioh. 13, 8

1 conditio ΠΥ	4 in om. ΥΟ	5 incedere Υ¹	cott. Υ
6 detrimentum Π¹	7 enim om. Υ	uerum (?) Σ	8 pertrans-
eat Π	9 quoties Υ¹	14 non distinguit Υ	et herodis et
Σ et erodis hac iude traditoris O, de quo cf. Prolegomena			18 pro-
mereretur Υ¹	ad Π¹	20 inconſulte Π¹	21 domini om. Υ
exſtitit Π	interemptor ΣΟ		

X. GERMANVS: Quantum spectat ad desiderium nostrum, quod a nobis pro spiritalis conmodi utilitate susceptum est, optarem aedificari uestri iugitate consortii. si enim ad coenobium nostrum fuerimus reuersi, non solum nos ab hoc
 5 tam sublimi proposito relapsuros, sed etiam pro mediocritate conuersationis illius multis certum est dispendiis quatiendos. uerum illud nos euangelicum mandatum uehementer absterret: sit sermo uester est est, non non: quod autem his abundantius est, a malo est. credimus enim tanti
 10 transgressionem praecepti nulla compensari posse iustitia, nec in extremis recte cedere quod malo initio semel fuerit inchoatum.

XI. IOSEPH: In omnibus ut diximus causis non processus operis, sed uoluntas operantis est intuenda, nec statim quis
 15 quid egerit, sed quo uoto egerit inquirendum, ita ut nonnullos pro his factis de quibus bona postea orta sunt repperiamus fuisse damnatos et e contrario quosdam per reprehensibiles actus ad summam peruenisse iustitiam. et nec illi utilis rerum exitus profuit qui pessimo rem adgressus proposito non
 20 illam quae subsecuta est utilitatem, sed quiddam contrarium uoluit operari, nec huic nocuit reprehensibiliter inchoasse qui non pro contemptu dei nec delinquendi proposito, sed necessarii et sancti finis intuitu uituperabilis initii sustinuit necessitatem.

25 XII. Et ut haec eadem sanctarum scripturarum dilucidemus exemplis, quid salubrius, quid utilius uniuerso orbi potuit

8 Mt. 5, 37

1 expectat O	3 obtaremus TO	5 relapsuros ΣΠ elab-
suros T	8 ster est est Π habet in spatio, quod a librario uacuum relictum fuerat; suppleuit manus fere contemporanea	9 habundantius T
12 inchoatum T ¹ O	13 processio T	17 reprehensibilem actum T
19 pessimorum adgressus T (rum deletum)	21 inchoasse ΣO	22 contentu Σ domini T de*linquendi Π necessario Π
25 in ΣΠO cap. XII post exemplis incipit; haec om. T delucidemus Π ¹	26 salubrius	
T non distinguit	queso quid O	

procurari quam dominicae passionis salutare remedium? et tamen non solum non profuit, uerum etiam in tantum illi obfuit traditori cuius ministerio probatur inpletum, ut absolute de illo pronuntietur: bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. non enim secundum hoc quod euenit fructus illi 5 est sui operis repensandus, sed secundum id quod facere uoluit 2 uel effecturum esse se credidit. et rursum quid crimosius dolo atque mendacio etiam in extraneum, ne dixerim in germanum patremue commisso? et tamen non solum nullam pro his damnationem aut reprehensionem Iacob patriarcha 10 contraxit, uerum etiam perpetua benedictionis hereditate ditatus est. nec inmerito, quia et iste benedictionem primogenitis destinata non ex praesentis lucri auaritia, sed ex fide sanctificationis perpetuae concupiuit, et ille non humanae salutis obtentu, sed filargyriae crimine morti tradidit omnium redem- 15 3 ptorem. et idcirco utrique eorum fructus operationis suae secundum destinationem mentis ac propositum uoluntatis adscriptus est, qua nec ille fraudem nec iste salutem statuit operari. illud enim pro retributione mercedis iuste unicuique repensatur quod principaliter mente conceperit, non quod exinde uel bene 20 uel male contra uotum operantis emergerit. ideoque iustissimus iudex excusabilem, immo laudabilem talis mendacii censuit praesumptorem, quia sine eo ad benedictionem primitiuorum non poterat peruenire, nec debuit in crimen uocari quod 4 desiderio benedictionis exortum est. alioquin non modo iniquus 25 in fratrem patriarcha praedictus, sed etiam circumuentor in patrem et sacrilegus extitisset, si habens aliam uiam qua ad benedictionis illius gratiam perueniret hanc quae fratri

4 Mt. 26, 24

4 ei erat Σ	7 se esse $\mathcal{T}c$	9 fratremue O	10 dampnationem Π
et om. \mathcal{T}	11 perpetuam $\Pi^1 O$	perpetuae \mathcal{T}	12 nec] non \mathcal{T}
Σ phylargyriae Π	primogeniti Σ	13 destinata $\Pi \mathcal{T}$	15 fylargyriae
O	18 quam Π^1	quia $\mathcal{T} O v$	20 concipitur Π
23 praesumptorem ΣO	25 extortum $\mathcal{T} O$	27 patre Σ	
abiens Σ			

damnosa esset ac noxia expetere maluisset. uidetis igitur apud deum non processum operis, sed destinationem mentis inquiri. his itaque praestructis ut ad propositam quaestionem ob quam haec uniuersa praemissa sunt reuertamur, respondeatis mihi
5 primitus uelim, cuius rei causa uos illius sponsionis nexibus uinxeritis.

XIII. GERMANVS: Prima ut diximus extitit causa, qua nostros maestificare seniores ac praeceptis eorum obsistere uerebamur, secunda, qua, si quid perfectum atque magnificum
10 uel uisu uel auditu percepissemus a uobis, cum reuersi ad coenobium fuissemus, exercere nos posse inconsultissima persuasione credidimus.

XIIII. IOSEPH: Sicut praefati sumus, destinatio mentis uel remuneratur hominem uel condemnat secundum illud: et
15 inter se inuicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus, in die qua iudicabit deus occulta hominum, illud etiam: ego autem opera et cogitationes eorum uenio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis. quamobrem desiderio perfecti-
20 onis, ut uideo, hoc uos sacramenti uinculo conligastis, dum creditis illo eam posse ordine comprehendere quo nunc superueniente pleniore iudicio ad sublimitatem eius conscendi non posse perspicitis. non ergo praeiudicat quidquid discrepans
25 ab illa dispositione uisum fuerit accidisse, si modo nulla principalis illius propositi diuersitas subsequatur. neque enim opificii cuiusquam desertio est demutatio ferramenti aut

14 Rom. 2, 15—16

17 Esai. 66, 18

1 aput $\Sigma\Pi O$	2 destinationes <i>corr. ex</i> distinationis Π disti-
nationem \mathcal{T}^1	3 perstructis Σ
capitis deest in \mathcal{T}	5 primatus Σ
Π^1	7 <i>numerus</i>
13 <i>numerus deest in \mathcal{T}</i>	11 nos] non Π
remunerat $\mathcal{T}O^2v$	12 credimus
hominem deus uel $\mathcal{T}O$	14 remune-
uel condemnat Σ	15 inuicem <i>om.</i>
condempnat Π	20 sacramenti]
aut] uel Σ	sponsionis Πv (<i>non \mathcal{T}</i>) sponsionis ac sacramenti $O a m. 2$ ex sponsioni-
bus sacramenti	21 credetis Π^1 credidistis $\Pi^1 v$
23 quicquid $\mathcal{T}O$	

segnitiam arguit uiatoris uiae conpendiosioris ac directioris electio: ita igitur et in hac parte emendatio dispositionis inprouidae non spiritalis uoti est iudicanda transgressio. quidquid enim pro caritate dei et pietatis amore perficitur, quae promissionem habet uitae quae nunc est et futurae, 5 tametsi duris atque aduersis uideatur principiis inchoari, non solum nulla reprehensione, sed etiam laude dignissimum est. 3 et idcirco nihil praeiudicat refragatio sponsionis incautae, si, quolibet genere scopos tantum, id est proposita pietatis destinatio teneatur. omnia namque ob hoc agimus, ut deo cor 10 mundum exhibere possimus: cuius consummatio si in his locis facilius iudicatur, nihil uobis oberit extortae mutatio pactionis, dummodo principalis illius perfectio puritatis. pro qua sponso uestra processerat, secundum domini uoluntatem maturius adquiratur. 15

XV. GERMANVS: Quantum spectat ad uim sermonum qui rationabiliter prudenterque digesti sunt, haud difficile sponsionis nostrae scrupulus a nobis potuisset extrudi, nisi illud nos uehementissime deterreret, quod infirmioribus quibusque intro-mitti per haec uidetur exempla occasio mentiendi, si ullo modo 20 pacti fidem licito dissolui posse cognouerint, quippe cum tantis hoc ipsum et tam minacibus interdicatorum eloquiis propheta dicente: perdes omnes, qui loquuntur mendacium, et: os quod mentitur, occidet animam.

XVI. IOSEPH: Occasiones causaeque perditionum his qui 25 perituri sunt, immo qui perire desiderant, deesse non possunt.

5 I Tim. 4, 8 23 Ps. 5, 7 24 Sap. 1, 11

1 segnitia Π uiatores Π² directionis ΣΠ¹O 3 quicquid
 TO 4 more Π¹ 6 inchoare Π¹T inchoari O 9 desti-
 natione Σ 10 agemus Σ 11 in om. Π 12 exorte O
 15 adquiratur] sequitur in Ov locus interpolatus de quo cf. Prolego-
 mena 16 numerus capituli deest in T exspectat Π expectat
 O 17 degesti Π¹ haut ΣΠ aut O difficili Π 18 scrupulos Π¹
 19 intromitto Σ 20 fortasse per Ov 21 licito om.
 Πv cito O 22 prof. Π 23 locuntur ΣTO 24 occidit ΠOv
 et Vulg. 25 numerus capituli deest in T

neque enim abicienda sunt testimonia scripturarum ac de suo corpore penitus abradenda, quibus uel haereticorum prauitas animatur uel Iudaeorum infidelitas obduratur uel tumor sapientiae gentilis offenditur, sed utique et pie credenda et inmo-
 5 biliter sunt tenenda et secundum ueritatis regulam praedicanda. et idcirco non debemus alienae infidelitatis obtentu *οὐλονοῦίας*, 2 id est dispensationes prophetarum atque sanctorum quas scriptura commemorat abdicare, ne, dum infirmitati eorum condescendere debere nos credimus, non solum mendacii, uerum
 10 etiam sacrilegii crimine polluamur: sed quemadmodum diximus oportet nos ea et secundum historiam confiteri et quemadmodum pie gesta sint explanare. ceterum his qui prauis
 3 propositi sunt non ex hoc mentiendi aditus obstruetur, si earum rerum quas uel prolaturi sumus uel protulimus ueri-
 15 tatem aut penitus abnegare aut extenuare allegoricis interpretationibus laboremus. quid enim illis horum testimoniorum nocebit auctoritas, quibus etiam sola corruptio uoluntatis sufficit ad peccandum?

XVII. Itaque taliter de mendacio sentiendum atque ita eo
 20 utendum est, quasi natura ei insit ellebori. quod si inminente exitiali morbo sumptum fuerit, fit salubre, ceterum absque summi discriminis necessitate perceptum praesentis exitii est. ita namque etiam sanctos ac probatissimos deo uiros utiliter legimus usos fuisse mendacio, ut non solum nullum ex hoc
 25 peccati crimen incurrerint, uerum etiam summam sint iustitiam consecuti: quibus si gloriam potuit conferre fallacia, quid eis

3 obturatur *T'* 4 gentiles *Π'* 6 *εγκλωσας Σ οικνο-*
μιας Π οικονομας T oconomias *O* 7 prof. *Π* adque *O*
 scriptura *TO* 8 condescere *Σ* condiscendere *T'* 12 sunt *ΠΟε*
 13 extruitur *Σ* 17 uoluptatis *ΠΟ* 18 suffecit *Π'* ad pec-
 candum *om. Πv* ad peccatum *O* 19 non distinguit *T* eo uten-
 dum] coutendum *ΠΟ* 20 sit *Σ* 21 exitiabili *O* sumtum *Σ*
O sumpto *Π'* 23 ueniabiliter *ΠΤΟv* 24 usus *Π* ut non
 solum pag. 476, 1 ueritas intulisset *om. ΠΤΟv* in *Σ* uerba
 nullum ex hoc sicut raab cuius cum non solum, quae propter
δμοιοτέλευτον non solum *omissa fuerant, a man. 2 addita sunt partim*
supra lineam, partim in margine inferiore

e contrario nisi condemnationem ueritas intulisset? sicut Raab, cuius cum non solum nulla uirtutum, sed etiam impudicitiae monumenta scriptura commemoret, pro solo mendacio, quo exploratores maluit occultare quam prodere, admisceri populo 2 dei aeterna benedictione promeruit. quae si ueritatem loqui 5 aut saluti ciuium consulere maluisset, nulli dubium quod nec inminentem cum uniuerſa domo sua fugisset interitum nec auctoribus dominicae natiuitatis inserta et in patriarcharum adnumerata catalogo per successionem suae prolis edere meruisset omnium saluatorem. denique Dalila, quae utilitati 10 ciuium consulens exploratam prodidit ueritatem, perpetuae perditionis uicissitudinem consecuta solam criminis sui cunctis 3 memoriam dereliquit. quando ergo graue aliquod inminet de ueritatis confessione discrimen, tunc mendaciorum sunt recipienda perfugia, ita tamen ut reatu humilis conscientiae 15 salubriter mordeamur. ubi autem nulla condicio summae necessitatis incumbit, omni cautione mendacium uelut mortiferum deuitandum est: quemadmodum de ellebori diximus potu, quod salubre est quidem si tunc demum sumatur cum ineuitabilis atque mortifera inminet aegritudo, sin uero integra 20 et inperturbata corporis sanitate sumatur, statim ad praecipua occupanda uitalia uis pernicioſa pertendit. quod de Raab Hierichuntina et de Iacob patriarcha euidenter ostensum est, e quibus nec illa mortem alias quam hoc remedio potuisset euadere nec iste ad benedictionem primogeniti peruenire. 25 non enim deus uerborum tantum actuumque nostrorum discussor et iudex, sed etiam propositi ac destinationis inspector 5 est. qui si quid causa salutis aeternae ac diuinae contemplationis intuitu ab unoquoque uel factum uiderit uel promissum,

1 cf. Ios. 2 et 6

8 cf. Mt. 1, 5

10 cf. Iud. 16

3 scribura \mathcal{T} solo] tali $\Pi\mathcal{T}Ov$ mendatio $\Pi\mathcal{T}$ quod
 $\Pi\mathcal{T}$ 4 admiscere Σ 6 consolare Π^1 9 catalago \mathcal{T} 13 dere-
liquid O aliquot Σ 14 ueritate Π^1 16 conditio $\Pi\mathcal{T}$
18 deputandum Σ 22 pernit. $\Pi\mathcal{T}$ 23 hiericuntina Σ hieri-
chontina Πv iericuntie O 24 e om. $\mathcal{T}O$ illam ΣO 27 di-
stinationis Π^1 28 qui si quid] quis inquit Π quit Σ
29 pretermisſum O

tametsi hominibus durum atque iniquum esse uideatur, ille tamen intimam cordis inspiciens pietatem non uerborum sonum, sed uotum diiudicat uoluntatis, quia finis operis et adfectus considerandus est perpetrantis, quo potest quis, ut supra dictum est, etiam per mendacium iustificari et alius per ueritatis adsertionem peccatum perpetuae mortis incurrere. ad quem finem etiam Iacob patriarcha respiciens hispidam fraterni corporis speciem obuolutione pellium simulare non timuit et instiganti ad hoc mendacium matri laudabiliter ad-
 10 quieuit. uidebat enim ex hoc maiora sibi lucra benedictionis 6 atque iustitiae quam per simplicitatis obseruantiam conferenda. non enim dubitabat mendacii huius maculam inundatione paternae benedictionis protinus abluendam et uelut nubiculum quandam flatu sancti spiritus uelociter absumendam, atque
 15 uberiora sibi per hanc adfectaticiam simulationem quam per illam ingentiam ueritatem meritorum praemia conferenda.

XVIII. GERMANVS: Non mirum est has dispensationes in ueteri testamento probabiliter usurpatas ac nonnumquam uiros sanctos laudabiliter uel certe ueniabiliter fuisse mentitos, cum
 20 multo maiora eis pro temporum rudimentis licuisse uideamus. cur enim mirum sit, quod beatus Dauid fugiens Saulem percontanti Abimelech sacerdoti atque dicenti: quare tu solus, et nullus est tecum? ita respondit: rex, inquit, praecepit mihi sermonem, et dixit: nemo sciat rem,
 25 propter quam missus es: nam et pueris condixi in illum et illum locum, et iterum: si habes hic ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, et arma mea non tuli mecum. sermo enim regis

22 I Reg. 21, 1

23 l. c. 2

26 l. c. 8

1 inicium O 2 intima ΠΤ pietate T 3 deiudicat Π'
 4 effectus T potest quis] potuerunt quidam ΠΤΟv 5 alii ΠΤ
 Oυ 8 obuolutionem Π 12 dubitabit Π' 13 uelud T
 14 spiritus sancti ΠΤΟv 15 affectat. ΣΤΟ 16 praetia Π
 17 capitis numerus deest in T 18 probabiliter] licentius ΠΤΟv
 19 laudabiliter uel certe om. ΠΤΟv 21 quur O percunctanti
 T' (corr. eadem manus) 22 ahimelec Σ abimelec T abimelech O
 23 inquit ΤΟ 24 sermonem mihi T 25 est T' 26 et in illum
 Πc in illum locum et illum T

urguebat, uel illud, cum perductus ad Achis regem Geth
 insanum furiosumque simulauit ac mutauit os suum co-
 ram eis, et conlabebatur inter manus eorum: et
 inpingebat in ostium portae, defluebantque saliu-
 uae eius in barbam, cum etiam uxorū concubinarumque 5
 gregibus licito fruerentur nec ullum eis inputaretur ex hac
 parte peccatum, insuper etiam inimicorum sanguinem propria
 manu frequenter effunderent idque non solum non reprehensibile,
 2 uerum etiam laudabile crederetur? quae ita nunc euangelio
 coruscante uidemus omnimodis interdicta, ut sine ingenti 10
 crimine ac sacrilegio horum quicquam non possit admitti. in
 quem modum nec mendacium ullum, quamlibet pio colore
 contectum, non dicam probabiliter, sed nec ueniabiliter a
 quoquam credimus usurpari dicente domino: sit sermo
 uester est est, non non: quod autem his abun- 15
 dantius est, a malo est, apostolo quoque in eadem con-
 gruente: et nolite mentiri inuicem.

XVIII. IOSEPH: Vxorū quidem concubinarumque multarum
 antiqua illa libertas instante iam temporum fine et multipli-
 catione humanae generationis expleta non inmerito uelut 20
 minus iam necessaria per euangelicam perfectionem debuit
 amputari. nam usque ad aduentum Christi oportuit benedicti-
 onem primordialis illius uigere sententiae qua dictum est:
 2 crescite et multiplicamini, et replete terram. et
 idcirco iustissimum fuit, ut ex illa radice fecunditatis humanae, 25
 quae in synagoga pro dispensatione temporis utiliter uiguit,
 angelicae uirginitatis flosculi germinarent ac suaue olentes
 continentiae fructus in ecclesia gignerentur. mendacia uero
 etiam tunc fuisse damnata totius ueteris instrumenti textus

2 1. c. 13 14 Mt. 5, 37 17 Col. 3, 9 24 Gen. 1, 28

1 ur̄gebat II productus T acis O get II¹ 2 insanum
 se Tv 3 inter] in IIc 6 inputarentur II¹ 8 effunderet Σ
 11 ac] a Σ 13 non dicam...sed nec om. TOr 17 in inuicem T
 18 numerus deest in T 20 uelud T 23 uigere om. T
 quā] quia II 26 sinagoga IO 28 gigneretur II

euidenter ostendit dicens: perdes omnes, qui loquuntur mendacium, et iterum: suavis est homini panis mendacii: et postea replebitur os eius calculo, et ipse legislator mendacium, inquit, fugies. sed tunc demum 3
 5 id probabiliter diximus usurpatum, cum ei necessitas aliqua seu dispensatio salutaris adiuncta est, ob quam non debuerit condemnari. quale est illud quod commemorastis de Dauid rege, cum fugiens insectationem Saulis iniustam ad Abimelech sacerdotem non proposito cuiusdam lucri nec studio laedendi
 10 quempiam, sed ut tantummodo semet ipsum ab impiissima eius insectatione saluaret, mendacibus utitur uerbis, quippe qui manus suas inimici regis sanguine et quidem a deo sibi totiens traditi contaminare noluerit dicens: propitius mihi sit deus, ne faciam rem hanc domino meo, christo
 15 domini, ut mittam manum meam in eum, quia christus domini est. et idcirco dispensationes has quas 4
 uel ob uoluntatem dei uel ob praefigurationem spiritalium sacramentorum uel ob quorundam salutem sanctos uiros in ueteri testamento legimus exsecutos, in tantum nos quoque,
 20 cum necessitas coartauerit, non possumus abdicare, ut ne ipsos quidem apostolos, ubi consideratio alicuius utilitatis exegit, ab eis declinasse cernamus. quae paulisper interim differentes digestis primitus quae adhuc de ueteri testamento proferre disponimus post haec congruentius inferemus, ut facilius ad-
 25 probetur uiros iustos et sanctos tam in nouo quam in ueteri testamento in his oeconomiiis sibi per omnia concordasse. quid 5
 enim de illa Chusi ad Absalom pro salute regis Dauid pia

1 Ps. 5, 7 2 Prov. 20, 17 4 Ex. 23, 7 13 I Reg. 24, 7

1 locuntur ΣΠΟ 3 et ante postea om. Π 4 inquit γΟ
 5 ueniabiliter ΠΤΟυ 6 non om. γ 8 regem ΣΠ¹ ahi-
 melech Σ achimelech Π² abimelec O 9 cuiusquam ΠΤΟυ: at cf.
 Inst. X, 6 11 insectationem Π¹Ο 12 equidem O 16 hac
 Π¹ 20 possum Π 21 exigit ΣΤ¹ 23 proferere Σ
 26 ocoenominiis Σ οεωνομθικ γ 27 *husi Π corr., item in-
 fra absalom Σ²: absolom Σ¹ absalon ΠΟ absolon γ (eadem
 diuersitas infra)

simulatione dicemus, quae cum tota fallentis et circumuenientis
 promatur affectu et utilitatem consulentis inpugnet, scripturae
 diuinae testimonio conprobatur ita dicentis: domini autem
 nutu dissipatum est consilium Achitofel utile, ut
 induceret dominus super Absalom malum? nec enim 5
 reprehendi poterat id quod recto proposito ac pio iudicio pro
 iustis partibus gerebatur ac pro illius cuius pietas deo placebat
 salute atque uictoria religiosa fuerat simulatione conceptum.
 6 quid etiam de illius feminae pronuntiabimus facto, quae susci-
 piens illos qui ad regem Dauid a praedicto Chusi fuerant 10
 destinati abscondit in puteo et expandens uelamen super os
 eius, cum ptisanas se torrere simulasset, transierunt,
 inquit, gustata paululum aqua, atque hoc eos figmento
 ab insequentium manibus liberauit? quapropter respondete
 quaeso mihi, quid fuissetis acturi, si qua uobis nunc sub 15
 euangelio constitutis similis fuisset exorta condicio: utrumnam
 maluissetis eos simili celare mendacio dicentes eodem modo:
 transierunt gustata paululum aqua, et implere illud
 quod praecipitur: erue eos, qui ducuntur ad mortem:
 et redime eos qui interficiuntur, ne parcas, an 20
 7 ueritatis confessione latitantes prodere perempturis? et ubi
 illud apostoli: nemo quod suum est quaerat, sed quod
 alterius, et: caritas non quaerit quae sua sunt,
 sed ea quae aliorum, ac de se ipso: non quaero, inquit,
 quod mihi utile est sed quod multis, ut salui fiant? 25
 si enim ea quae nostra sunt quaerimus et id quod nobis utile
 est pertinaciter uolumus retentare, etiam in huiusmodi necessi-
 tatibus loqui nos necesse est ueritatem et reos fieri mortis

3 II Reg. 17, 14 12 l. c. 20 19 Prov. 24, 11 (LXX)
 22 I Cor. 10, 24 23 I Cor. 13, 5. Phil. 2, 4 24 I Cor. 10, 33

1 toto $\mathcal{P}Ov$ circumuenientes Π^1 4 ahitofel $\Pi^1\mathcal{T}$ utile *om.*
 ΠO 10 cusi O 11 distinati \mathcal{T} 12 tysanas \mathcal{T} tisanas O
 terrere Π^1 terere Π^2 13 inquit $\mathcal{T}O$ paulolum \mathcal{T} 16 extorta Σ
 18 paulolum \mathcal{T} 19 dicuntur \mathcal{T} 20 redimere ΠO ne] et
 \mathcal{T}^2 *in ras.* 21 perempturis ΣO *post* ubi *in* \mathcal{T} *add.* est a
m. 2 24 se *om.* Σ , *s. l. additum in* Π inquit $\Pi\mathcal{T}O$

alienae: si uero ea quae aliis salutaria sunt nostris utilitatibus
 praeponentes apostolico satisfecerimus imperio; sine dubio
 subeunda est nobis necessitas mentiendi. et idcirco nec 8
 integra caritatis uiscera possidere nec ea quae aliorum sunt
 5 secundum apostolicam disciplinam quaerere poterimus, nisi
 his quae districtioni nostrae perfectionique conueniunt paululum
 relaxatis condescendere utilitatibus aliorum prono maluerimus
 affectu et ita cum apostolo infirmis efficiamur infirmi, ut
 lucrari possimus infirmos.

10 XX. Quibus eruditus exemplis beatus quoque apostolus
 Iacobus omnesque illius ecclesiae primitiuae praecipui principes
 apostolum Paulum ad simulationis figmenta descendere pro
 inbecillitate infirmantium cohortantur eumque purificari secun-
 dum obseruantiam legis, caput radere, uota offerre compellunt,
 15 praesens illud dispendium quod ex hac hypocrisi gignebatur
 nihili reputantes, sed contemplantes potius lucra quae erant
 ex illius diutina praedicatione parienda. non enim tantum 2
 apostolo Paulo lucrum ex hac eius fuerat districtione conlatum,
 quantum celeri eius exitio uniuersis gentibus detrimentum.
 20 quod sine dubio uniuersae tunc euenisset ecclesiae, nisi illum
 haec utilis ac salubris hypocrisis praedicationi euangelicae
 reseruasset. tunc enim necessario ac ueniabiliter adquiescitur
 mendacii detrimento, quando maius ut diximus imminet de
 ueritatis confessione dispendium et utilitas quae nobis de ueri-
 25 tate confertur compensare illa quae generanda sunt damna
 non praeualet. quod temperamentum etiam aliis uerbis idem 3
 beatus apostolus ubique se semper tenuisse testatur. nam
 cum dicit: factus sum Iudaeis sicut Iudaeus, ut
 Iudaeos lucri facerem: his qui sub lege erant
 30 quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub

28 I Cor. 9, 20—22

2 proponentes Σ	6 districtioni Σ	districtione Π^1	paulo-
lum \mathcal{T}	8 cum apostolo cum \mathcal{T}	9 lucrare Σ	10 non distin-
guit \mathcal{T}	12 discendere \mathcal{T}^1	13 inbecillitate Σ	cumque Π
16 nihil \mathcal{T} nihil O ut solet	erant] sunt \mathcal{T}	18 districtione Σ	
20 euinisset Π	25 gerenda Σ	30 ipse sub lege non essem Πv	

lege, ut eos qui sub lege erant lucrifacerem: his qui sine lege erant tamquam sine lege essem, cum sine lege dei non essem sed in lege essem Christi, ut eos qui sine lege erant lucrifacerem: factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem: 5 omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos, quid aliud ostendit quam secundum infirmitatem atque mensuram eorum qui instituebantur condescendisse se semper et a perfectionis rigore aliquid relaxasse, nec tenuisse se id quod districtio poscere uidebatur, sed illud magis prae- 10
 4posuisse quod infirmantium utilitas exigebat? et ut haec eadem adtentius indagantes singillatim apostolicarum uirtutum insignia replicemus, quaeret aliquis, quomodo omnibus per omnia beatus apostolus suam probetur aptasse personam? ubi factus sit Iudaeis sicut Iudaeus? profecto ibi, ubi illam 15
 sententiam intimo corde custodiens qua Galatis denuntiauerat dicens: ecce ego Paulus dico uobis quia si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit, in Timothei tamen circumcisione imaginem quodammodo Iudaicae super- 5
 stitionis adsumpsit. et rursus ubi factus est eis qui sub lege 20
 erant tamquam sub lege esset? nempe ibi, ubi Iacobus omnesque seniores ecclesiae formidantes, ne in eum illa inrueret Iudaeorum credentium, immo Christianorum iudaizantium multitudo, quae ita fidem Christi receperat ut adhuc ritu caerimoniarum legalium teneretur, discrimini eius hoc consilio 25
 ac persuasionem succurrunt dicentes: uides, frater, quot milia sint in Iudaeis qui crediderunt, et hi omnes

17 Gal. 5, 2

26 Act. 21, 20—21

3 dei <i>om.</i> \mathcal{T}	6 facerem saluos] lucrifacerem $\mathcal{T}O$	8 adque
O instruebantur \mathcal{T}	se <i>om.</i> \mathcal{T}	9 perfectione Π ali-
quit $\Pi(\Sigma)$	10 districtio ΣO	11 <i>post</i> exigebat \mathcal{T} <i>in marg.</i>
<i>habet</i> XX	13 quaeret Π : quaerat ΣO	quaerit \mathcal{T} ; <i>cf.</i> §. 6
15 sit] est \mathcal{T}	16 quam $\Pi\mathcal{T}v$ (<i>non</i> O)	18 proderit O thi-
motei Σ	19 circumcisionem $\Pi^1 O^1$	iudeice O^1
20 adsum-	21 quasi \mathcal{T}	omnes qui Σ
sit Σ	22 eum <i>om.</i> Π	in-
ruerit Π	23 iudeizantium O	24 reciperat Π^1
O <i>Vulg.</i>	26 quod $\Sigma\Pi$	
27 sunt Π <i>Vulg.</i>	hi Π hii $\mathcal{T}^1 O$	

aemulatores sunt legis. audierunt autem de te quia discessionem doceas a Moysi eorum qui pergentes sunt Iudaeorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, et infra: hoc ergo fac quod tibi dicimus. sunt nobis uiri quattuor uotum habentes super se: his adsumptis sanctifica te cum illis, et inpende in illis ut radant capita, et scient omnes quoniam ea quae de te audierunt falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. et ita 6
 10 pro illorum qui sub lege erant salute illam paulisper districti-
 onem sententiae suae calcans qua dixerat: ego enim per
 legem legi mortuus sum ut deo uiuam, caput radere,
 purificari secundum legem atque in templo Moysaico ritu uota
 offerre compellitur. quaeres etiam ubi pro salute eorum qui
 15 legem dei penitus ignorabant, tanquam et ipse sine lege esset
 effectus sit? lege, in Atheniensi urbe, ubi gentilium uigebat
 impietas, quo usus sit praedicationis exordio: praeteriens.
 inquit, uidi simulacra uestra et aram in qua scrip-
 tum erat: ignoto deo. cumque de eorum superstitione 7
 20 fuisset orditus, tanquam si et ipse absque lege esset, sub
 occasione profani illius tituli fidem Christi intulit dicens:
 quod ergo ignorantes uos colitis, hoc ego adnuntio
 uobis. et post pauca, uelut si diuinae legis penitus esset
 ignarus, gentilis poetae uersum potius quam Moysi aut Christi
 25 maluit proferre sententiam et sicut quidam, inquires.
 uestrorum poetarum dixerunt: ipsius enim et

4 l. c. 23—24 11 Gal. 2, 19 17 Act. 17, 23 22 l. c.
 25 l. c. 28

2 moysi O²: mosi ΣΠ¹O¹ moyse Π²Υ 4 facere Π¹ 5 dixi-
 mus Π 6 assumtis Σ assumptis Υ adsumtis O 7 et inpende
 in illis om. Σ in om. Π 8 scient Π 9 ambulans ΣΥO
 10 destructionem Σ 12 domino Υ 13 moysaico Π²: mosaico
 ΣΠ¹Υ mosayco O 14 quaeris Υv 15 domini Σ 16 sit om. O
 sit sine lege in Υ uegebat Π¹ 17 post impietas additum uide
 a m. 2 in Υ 18 inquit ΠΥO 20 fuisset] sermonem fuisset
 ΠΥOv exorsus Or 23 si om. ΥO¹ esset om. Υ 24 gen-
 tiles Π¹ mosi Υ¹O¹ 26 uestrum ΠΥO

genus sumus. cum itaque suis eos quae refutare non possent testimoniis fuisset adgressus, ita de falsis uera confirmans subdidit dicens: genus ergo cum sumus dei, non debemus aestimare auro aut argento aut lapidi, sculpturae artis et cogitationis hominis, diuini- 5
 8 statem esse similem. infirmis autem infirmus effectus est, cum secundum indulgentiam, non secundum imperium his qui se continere non poterant in id ipsum redire concessit, siue cum lacte, non esca Corinthios potans in infirmitate et timore et tremore multo apud eos fuisse se dicit. omnia autem 10
 omnibus factus est, ut omnes faceret saluos, cum dicit: qui manducat non manducantem non spernat, et qui non manducat manducantem non iudicet, et: qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit, et qui non iungit, melius facit, et alibi quis, inquit, 15
 9 infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? atque hoc modo illud quod Corinthiis praeceperat adimpleuit dicens: sine offensione estote Iudaeis et Graecis et ecclesiae Christi, sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quaerens 20
 quod mihi utile est sed quod multis, ut salui fiant. utile enim sine dubio fuerat Timotheum non circumcidere, caput non radere, purificationem Iudaicam non adsumere, nudipedalia non exercere, uota legalia non offerre: sed facit haec omnia, quia non quaerit quod sibi utile est, sed quod 25
 10 multis. quod quamuis dei contemplatione sit factum, tamen simulatione non caruit. qui enim per legem Christi legi

3 l. c. 29 8 cf. I Cor. 7, 5 9 cf. I Cor. 3, 2. 2, 3
 11 Rom. 14, 3 13 I Cor. 7, 38 15 II Cor. 11, 29 18 I Cor.
 10, 32—33 27 cf. Gal. 2, 19

2 aggressus Σ 3 sumus ΣO : simus ITv *Vulg.* 4 lapidis
 ΣT lapide O 5 sculturae Σ cogitationi Π 6 infirmus]
 infirmis Π^1 9 corinthos Σ tremore et timore Σ 10 apud
 $\Sigma \Pi O$ 14 iungitur Π^1 15 quis enim inquit Σ 17 illut
 $\Pi(\Sigma)$ 22 fuerat] sibi fuerat TOr thimoteum Σ 23 capud
 Π iudeicam O^1 assumere Σ 25 omnia dum illorum saluti
 plus consulit quia Ov 26 multis] multis ut salui fiant $T Ov$

mortuus fuerat ut deo uiueret, quique illam iustitiam legis
 in qua conuersatus fuerat sine querella detrimentum fecerat
 et arbitrabatur ut stercore, ut Christum lucri faceret, ea quae
 legis erant uero cordis affectu offerre non potuit: nec fas est
 5 credi eum qui dixerat: si enim quae destruxi haec
 iterum reaedifico, praeuaticatorem me constituo in
 id incidere quod ipse damnauerat. et in tantum non magis
 res ipsa quae geritur quam gerentis pensatur affectus, ut e
 contrario quibusdam repperiatur ueritas nocuisse et profuisse
 10 mendacium. nam Doec Idumaeus regi Sauli de fuga Daud 11
 coram famulis conquerenti ac dicenti: numquid omnibus
 uobis dabit filius Iesse agros et uineas, et uni-
 uersos uos faciet tribunos, et centuriones: quoni-
 am coniurastis omnes aduersus me, et non est qui
 15 mihi renuntiet? quid nisi uerum prodidit dicens: uidi
 filium Iesse in Nob ad Abimelech filium Achitob
 sacerdotem.¹⁰ qui consuluit pro eo dominum, et
 cibaria dedit ei: sed et gladium Goliath Philistaei
 dedit ei? pro qua ueritate eradicari de terra uiuentium
 20 mernit, ac de eo dicitur per prophetam: propterea deus
 destruet te in finem, euellet te, et emigrabit te
 de tabernaculo tuo: et radicem tuam de terra
 uiuentium. ex illa igitur terra hic pro indicio ueritatis 12
 perpetua eradicatione conuellitur, in qua Raab meretrix pro
 25 mendacio cum sua cognatione plantatur: sicut etiam Samson

1 cf. Phil. 3, 6—8 5 Gal. 2, 18 11 I Reg. 22, 7—8
 15 l. c. 9—10 20 Ps. 51, 7 24 cf. Ios. 6 25 cf. Iud. 16

1 iustitiae legem Υ 2 quaerella $\Sigma\Pi$ querela Υ 3 christi
 Π 6 constinuo Π^1 7 incidisse Υ 9 et] ac ΥO 10 dohec
 Σ doech Υ 11 numquit Σ 12 iessae Π 15 quod Υ
 16 nobe $\Upsilon^2 O v$ *Vulg.* ad ΣO : apud $\Pi^2 \Upsilon$: cf. *Fleckeisenii Annales*
philolog. 1879, p. 426, *Roensch, It. u. Vulg.*² p. 390 ahimelech Σ
 abimelehc O apud achimelech *om.* Π^1 , *add.* Π^2 s. l. ahitob Σ
 acitob O filium achitob *om.* Πc 17 deum Υ 18 goliath O
 phylistei $\Sigma\Pi$ philistei Υ filisthei O 20 prof. Π 21 destruet
 te deus Σ euelle Π^1 et ebellet O emigravit $\Sigma\Pi^1$ 22 suo
 Σ : *om.* Υc 25 mendatio Π^1 agnatione O plantantur Σ

illam diu occultatam mendacio ueritatem in pie coniugi perniciosissime prodidisse reminiscimur, cui propterea deceptionem intulit ueritas inconsultissime patefacta, quia illud mandatum propheticum custodire neglexit: ab ea, quae dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. 5

XXI. Et ut exempla quaedam de nostris quoque ineuitabilibus ac paene cotidianis necessitatibus proferamus, quas quantalibet obseruantia numquam ita possumus praecauere, ut non uel inuiti uel uolentes in eas cogamur incurrere: quid quaeso faciendum est, cum refectionem procrastinare dispo-
10 nentibus nobis, utrum refecerimus, ad uesperam frater adueniens percontatur: celandumne ieiunium est et uirtus parsimoniae
2 contegenda, an ueritatis professione prodenda? si celamus, ut dominico satisfaciamus imperio quo dicitur: non uidearis
hominibus ieiunans sed patri tuo qui est in abs-
15 condito, et iterum: ne sciat sinistra tua quid faciat dextera tua, profecto mentimur. si uirtutem continentiae propalamus, euangelica nos sententia iure percellet: amen
3 dico uobis, receperunt mercedem suam. quid si oblatum a fratre quispiam poculum cum definitione rennerit,
20 absolute accepturum esse se denegans quod ille gaudens aduentu eius suppliciter ut sumatur exorat? rectumne est ut fratri ad genua prouoluto in terramque prostrato, qui non nisi his officiiis uiscera caritatis expleturum esse se credit, etiam cum labore suo pareat, an in sermonis sui atque propositi perti-
25 nacia perseueret?

XXII. GERMANVS: In illo quidem superiore exemplo dubium ut credimus non est quin expediat abscondi continentiam

4 Mich. 7, 5 14 Mt. 6, 18 16 l. c. 3 18 l. c. 2

1 illum $\Sigma\Pi O$	occultatum ΣO	coniungi Π^1	pernit. Π
2 propter \mathcal{T} , sed del. a m. 1	4 prof. Π	neglexit O	6 non
distinguit \mathcal{T}	7 pene $\Sigma\mathcal{T}O$	cottid. \mathcal{T}	9 uolentes Σ post
incurrere \mathcal{T} in marg. habet: XXI	12 percuntatur \mathcal{T}^1	14 quod	
O	18 sententiae Π^1	percellit $\Pi O c$	19 quod $\Sigma O v$
20 rennerit $\mathcal{T}^1 O$: rennerit $\Sigma\Pi\mathcal{T}^2$	21 se om. Σ	27 superiori \mathcal{T}	

nostram potius quam percontantibus prodi, ac super huiusce-
 modi causis nos quoque fatemur ineuitabile esse mendacium.
 in secundo autem nulla nobis incumbit necessitas mentiendi,
 primum quia possumus ea quae fratrum ministerio porriguntur
 5 ita rennuere, ut nullo nos definitionis uinculo conligemus,
 deinde quod semel rennuentes possumus immobilem tenere
 sententiam.

XXIII. IOSEPH: Has definitiones illorum monasteriorum
 esse non dubium est, in quibus renuntiationis uestrae ut
 10 dicitis rudimenta formata sunt, quorum principes fratrum
 refectioni suas adsolent praeponere uoluntates et obstinatissime
 id quod semel mente conceperint exsequuntur. ceterum seni-
 ores nostri, quorum fidei apostolicarum signa uirtutum testi-
 monium reddiderunt quique uniuersa iudicio potius ac
 15 discretionis spiritus quam rigida animi obstinatione gesserunt,
 eos qui alienis infirmitatibus adquiescerent multo uberiores
 fructus quam eos qui in suis definitionibus perdurarent capere
 censuerunt, sublimiorisque pronuntiauerunt esse uirtutis conte-
 gere potius continentiam necessario hoc ut dictum est humili-
 20 que mendacio quam patefacere superbo ueritatis indicio.

XXIII. Denique abbas Piamun post uiginti et quinque
 annos oblatam sibi a quodam fratre uuam ac uinum absque
 haesitatione suscipiens confestim ea quae ingesta fuerant
 contra consuetudinem degustare quam ignotae cunctis con-
 25 tinentiae maluit propalare uirtutem. nam si illud quoque
 considerare uelimus quod seniores nostros incunctanter fecisse
 meminimus, qui mirabilia uirtutum suarum uel proprios
 actus, quos necesse erat ad instructionem iuniorum in con-

1 quam *om.* Π¹ percontantius Π percunctantibus T¹ 2 fate-
 amur Π ineuitabilem Π¹ 4 possimus O 5 rennuere Π T¹ O:
 renuere Σ T² uinculo] uti poculo (*poculo m. 2*) Π conlegi-
 mus Π 6 rennuentes Π T² immobilem Π 8 monasteriorum
 Σ 11 uoluntate Π¹ opstinatissime T 12 exsecuntur Σ
 execuntur O 15 discretionis spiritu T qua Σ rigida Π¹
 18 sublimioresque Π¹ 21 piamon Π² T XXV T 22 oblatum
 Π adlatam T et T 23 gesta T 25 post uirtutem T in
margin. habet: XXV 27 actus proprios T 28 conlationē Π

latione proferri, sub aliorum solebant colorare personis, quid aliud possumus quam apertum super his iudicare mendacium? 2 atque utinam nos quoque dignum aliquid haberemus quod ad incitandam fidem proponi iunioribus possit! profecto minime uereremur huiuscemodi illorum figmenta sectari. rectius enim 5 est sub talis figurae colore mentiri quam pro obseruantia inrationabilis istius ueritatis aut ea quae audientes aedificare potuerunt incongrua taciturnitate contegere aut si ex nostra persona ueraciter proferantur. iactantiam noxiae uanitatis 3 incurrere. ad quod etiam nos magisterio suo doctor gentium 10 euidenter instituit, qui reuelationum suarum magnitudinem ex alterius maluit proferre persona dicens: scio hominem in Christo, siue in corpore siue extra corpus nescio, deus scit, raptum usque ad tertium caelum. et scio huiusmodi hominem, quia raptus est in 15 paradiso et audiuit ineffabilia uerba, quae non licet homini loqui.

XXV. Inpossibile nobis est breuiter uniuersa percurrere. quis etenim enumerare sufficiat omnes propemodum patriarchas sanctosque innumerabiles, alios pro uitae tutamine, alios pro 20 benedictionis desiderio, alios pro misericordia, alios pro aliquius occultatione mysterii, alios pro zelo dei, alios pro examine ueritatis patrocinium ut ita dixerim adsumpsisse mendacii? quae sicut enumerari cuncta non possunt, ita praetermitti 2 penitus uniuersa non debent. nam beatum Ioseph pietas 25 conpulit, ut falsum fratribus crimen etiam cum obtestatione regiae salutis inpingeret dicens: exploratores estis: infirmiora terrae uenistis inspicere, et infra mit-

12 II Cor. 12, 2-4 27 Gen. 42, 9 (LXX) 28 l. c. 16 (LXX)

2 diiudicare <i>T</i>	4 posset <i>ΠOv</i>	8 potuerant <i>ΠTv</i>	9 iac-
tantia noxie uanitatis enarrare <i>Π</i>	10 nos etiam <i>TO</i>	12 per-	sonam <i>Σ</i>
13 extra corpore <i>Π'</i>	14 iscit <i>Σ</i>	15 qui <i>Σ</i>	
16 paradyso <i>Σ</i>	paradisum <i>Tv</i>	18 <i>nulla distinctio in T</i>	22 mi-
sterii <i>ΠTO</i>	examinatione <i>Πv</i>	exanime <i>O</i>	23 assumsisse <i>Σ</i>
sumsisse <i>O</i>	26 obstinatione <i>Π</i>		ad-

tite, inquit, ex uestris unum, et adducite fratrem uestrum huc: uos autem custodimini hic, usque dum manifesta fiant uerba uestra, an uerum dicatis an non: sin autem, per salutem Pharaonis, exploratores estis. si enim non eos hoc misericordiamendacio terruisset, nec patrem fratremque reuisere nec eos in tantis inopiae periculis alere nec conscientiam postremo fratrum a reatu uenditionis suae expurgare potuisset. non ergo tam reprehensibile fuit metum fratribus incussisse mendacio quam sanctum atque laudabile occasione ficti periculi inimicos ac uenditores suos ad salutarem paenitentiam conpulsisse. denique cum grauissimae insimulationis urgerentur inuidia, non illius quod falso obiebatur, sed anterioris criminis conscientia frangebantur, dicentes ad inuicem: merito haec patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, quia despeximus tribulationem animae eius, cum rogaret nos, et non audiuimus eum: propter hoc uenit nobis omnis tribulatio haec. quae quidem confessio non solum apud fratrem in quem inopia crudelitate peccauerant, uerum etiam apud deum humilitate saluberrima tantum eorum facinus, ut credimus, expiauit. quid Salomon, qui perceptum a deo sapientiae donum in primo iudicio suo non nisi adsumptione mendacii declarauit? nam ut ueritatem quae muliebri mendacio tegebatur exculperet, etiam ipse mendacii utique astutissime excogitati usurpauit auxilium dicens: adferte mihi gladium, et diuidite infantem

14 l. c. 21 (LXX)

26 III Reg. 3, 24—25

1 inquit *TO* ex uobis *T Vulg.* fratrum *II* 2 custodiemini
II TO v 4 pro *II* faraonis *II* 7 inopiae periculo Σ
10 quem *II* sancta atque laudabili *T* facti *II* 12 con-
pulsisset Σ grauissime Σ urgerentur *II T* 13 falsum *T*
16 dispeximus *II T* 17 et] ut *O* audiremus *II TO* 18 in
nobis *O* 19 aput $\Sigma II O$ impi*ae (a *eras.*) *II* 20 aput ΣO
apud deum *om. II c* 21 salamon ΣII 22 qui *om. O* 23 as-
sumptione Σ 24 mulieris *II c* exsculperet *T* exculpe sed *O*
ipse etiam Σ ; *transposuit eadem manus* 25 mendacio *II*
astutissimae *II* auxilio Σ 26 afferte Σ

uiuum in duas partes, et date dimidiam partem uni, et dimidiam partem alteri. quae simulatio crudelitatis cum uerae matris uiscera permouisset, ab ea autem quae mater non erat laudaretur, tunc demum sagacissimo ueritatis indicio illam sententiam promulgauit quam 5 nemo a deo inspiratam esse non credidit date, inquires, huic infantem uiuum, et non occidatur: haec est 5 mater eius. proinde nec debere nec posse nos uniuersa conplere quae uel cum quiete animi uel conmotione decernimus, etiam aliis scripturarum testimoniis copiosius edocemur, quibus 10 uel uiros sanctos uel angelos uel ipsum omnipotentem deum ea quae definierant frequenter legimus inmutasse. nam beatus Daud cum iuris iurandi definitione decreuit dicens: haec faciat deus inimicis Daud, et haec addat, si reliquero de omnibus quae pertinent ad Nabal usque 15 6 mane, mingentem ad parietem. et continuo intercedente Abigail uxore eius ac pro eodem supplicante remittit minas, mollit sententiam et mauult transgressor propositi iudicari quam sacramenti sui fidem cum crudelitatis exsecutione seruare, dicens: uiuit dominus: nisi cito uenisses in occur- 20 sum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam, mingens ad parietem. cuius sicut illam praecipitis sacramenti facilitatem quae de perturbatae mentis conmotione descenderat nequaquam imitandam esse censemus, ita remissionem atque emendationem statuti sectandam esse 25 7 decernimus. electionis uas Corinthiis scribens reditum suum absoluta definitione promittit dicens: ueniam autem ad uos cum Macedoniam pertransiero: Macedoniam

6 l. c. 27 13 I Reg. 25, 22 20 l. c. 34 27 I Cor. 16, 5-7

4 sagacissimum Π^1 6 nemo nisi a \mathcal{TO} non om. \mathcal{T} : eras. in
 \mathcal{O} 7 hec enim est \mathcal{T} 8 eius uera \mathcal{O} 11 uel angelos om.
 \mathcal{T} 12 definierant utilitatis causa inmutasse reperimus. beatus \mathcal{T}
inmutasse $\Sigma\Pi$ 19 crudelitatis Π^1 execut. \mathcal{O} 23 facilitate
 Π 25 adque \mathcal{O} 26 chorinthiis Σ 27 autem cito ad \mathcal{O}
28 machedoniam Σ (*passim*) macedoniam enim pertransibo om. \mathcal{T}

enim pertransibo. apud uos autem manebo uel
 etiam hiemabo, ut uos me deducatis quocumque
 iero. nolo enim uos modo in transitu uidere: spero
 enim me aliquanto tempore manere apud uos. cuius
 5 rei etiam in secunda epistula ita meminit: et hac confi-
 dentia uolui prius uenire ad uos, ut secundam
 gratiam haberetis, et per uos transire in Mace-
 doniam, et iterum a Macedonia uenire ad uos et a
 uobis deduci in Iudaeam. sed superueniente salubriore
 10 consilio nequaquam se id quod promiserat exsecutum euidentis-
 sime confitetur. cum hoc, inquit, uoluisset, numquid
 leuitate usus sum? aut quae cogito secundum
 carnem cogito, ut sit apud me est et non non?
 denique cur maluerit definitionem sui praeterire sermonis 8
 15 quam aduentu suo onerosam discipulis inferre tristitiam, etiam
 cum sacramenti obtestatione declarat: ego autem testem
 deum inuoco in animam meam, quod parcens uobis
 non ueni ultra Corinthum. statui enim hoc ipsum
 apud me, ut non in tristitia uenirem ad uos. cum
 20 intraturos se domum Loth Sodomis angeli denegassent dicentes
 ad eum: non intrabimus, sed in platea manebimus,
 continuo eius precibus compelluntur statutum mutare sermonem,
 sicut scriptura subiungit: et coegit eos Loth, et deuer-
 terunt ad eum. qui utique si deuersuros ad eum esse se 9
 25 nouerant, inuitantis petitionem simulatoria excusatione rennu-

5 II Cor. 1, 15-16 11 l. c. 17 16 l. c. 23 et 2, 1
 21 Gen. 19, 2 23 l. c. 3 (LXX)

1 enim *om.* O aput ΣΠΟ 2 ducatis T 3 uos *om.* Π
 transitum ΣΠ¹O 4 enim *om.* T aput ΣΟ apud uos manere
 T 5 epistola TO haec Π¹O 7 transirem Σv transsire T¹
 8 uenirem Σ 10 id se T executum ΣΟ 11 inquit TO
 numquit Σ 13 aput ΣΠΟ et *om.* ΠTO 14 quur O
 15 aduento Π¹ honerosam Π inferret Σ 16 deum testem O
 17 anima mea Σ meam *om.* Π 19 aput ΣΠΟ 20 loht O,
item infra 21 plateis T 23 scribtura T diuerterunt Π¹T
 24 si] se Σ: *om.* T diuersuros TO se *om.* Σ se ad eum
 esse O 25 petitione Π rennuerunt T¹: renuerunt ΣΠT² ren-
 nuerent O

erunt: sin autem ueraciter excusabant, euidenter inmutasse
 sententiam conprobantur. quae utique non ob aliam credimus
 causam spiritum sanctum sacris uoluminibus indidisse, nisi
 ut istis erudiamur exemplis in definitionibus nostris non per-
 tinaciter permanere, sed eas arbitrio nostro debere subicere 5
 et ita iudicium nostrum ab omni legis uinculo liberum con-
 seruare, ut promptum sit ad sequendum quocumque uocauerit
 salubre consilium, nec differat aut recuset ad id quod utilius
 discretio salutaris inuenerit absque ulla cunctatione transire.
 10 et ut ad sublimiora adhuc ascendamus exempla, decumbentem 10
 in lecto regem Ezechiam grauique aegritudine laborantem ex
 persona dei Esaias propheta adorsus est dicens: haec dicit
 dominus: dispone domui tuae, quia morieris tu, et
 non uiues. et conuertit, inquit, Ezechias faciem
 suam ad parietem, et orauit ad dominum, et dixit: 15
 obsecro domine, memento quaeso quomodo ambula-
 uerim coram te in ueritate, et in corde perfecto,
 et quod bonum est in oculis tuis, fecerim. et fleuit
 Ezechias fletu magno. post quae rursus dicitur ad
 eundem: reuertere, et dic Ezechiae regi Iuda dicens: 20
 haec dicit dominus deus Dauid patris tui: audiui
 orationem tuam, uidi lacrimam tuam: et ecce ad-
 iciam super dies tuos quindecim annos: et de manu
 regis Assyriorum liberabo te, et ciuitatem hanc
 protegam propter me, et propter Dauid seruum 25
 11 meum. quid euidentius hoc testimonio, quo misericordiae ac
 pietatis intuitu mauult dominus suum cassare sermonem et a
 praestituto mortis termino quindecim annis uitam precantis

12 IV Reg. 20, 1-3 (LXX) (Esai. 38, 1-6) 20 1. c. 5-6
 (LXX)

1 si \mathcal{T}	immutasse Σ	2 conprobabantur Σ	3 uolo-
minibus Π^1	5 subiacere \mathcal{T}	7 promptum ΣO	prumptum \mathcal{T}^1
quodcumque Σ	8 aut] hac O	11 regem <i>om.</i> \mathcal{T}	12 eseias
Σ esayas O	profeta Π	14 inquit O	15 ad <i>ante</i> domi-
num <i>om.</i> Σ	ad deum $\mathcal{T}O$	17 et corde $\mathcal{T}c$	18 feci \mathcal{T}
19 fletu Π^1	22 lacrimas tuas $\mathcal{T}Or$	24 assiriorum $\mathcal{T}O$	
27 a $\Pi^2 \mathcal{T}O$: ad $\Sigma \Pi^1$	28 praestituto* Π		

extendere quam per immobilitatem decreti sui inexorabilis
 inueniri? similiter etiam loquitur ad Nineuitas censura diuina:
 adhuc triduum et Nineue subuertetur, moxque paeni-
 tentia eorum ieiuniisque mollitur tam minax et abrupta
 5 sententia atque ad partem misericordiae prona pietate deflecti-
 tur. quodsi quis uelut praescium conuersionis eorum sub-
 uersionem ciuitatis ad hoc eis dominum adserat conminatum,
 ut eos ad salutarem paenitentiam prouocaret, consequens est,
 ut hi qui fratribus praesunt absque reprehensione mendacii
 10 his qui indigent emendari aliqua etiam districtiora quam
 facturi sunt, si opus fuerit, conminentur. sin uero dixerit 12
 deum seueram illam sententiam suam paenitentiae eorum
 consideratione reuocasse secundum illud quod per Ezechielem
 ait: si dixero in pio: morte morieris: et egerit
 15 paenitentiam a peccato suo, feceritque iudicium
 et iustitiam, uita uiuet, non morietur, similiter
 edocemur non debere nos obstinate in nostris definitionibus
 perdurare, sed conminationem ex necessitate propositam cle-
 menti miseratione mollire. quod ne solis specialiter Nineuitis 13
 20 crederetur dominus praestitisse, etiam generaliter erga omnes
 eadem se esse facturum per Hieremiam perpetuo protestatur,
 et, cum necesse fuerit, incunctanter suam se sententiam
 mutaturum pro nostris meritis repromittit dicens: repente
 loquar aduersus gentem et aduersus regnum, ut
 25 euellam, et destruam, et disperdam illud. si paeni-
 tentiam egerit gens illa a malo, quod locutus
 sum aduersus eam: agam et ego paenitentiam

3 Ion. 3, 4 (LXX) 14 Ezech. 33, 14—15 23 Hierem.
 18, 7—10

1 pro immobilitate \mathcal{T} 2 niniuitas $\Pi^2\mathcal{T}$ ninneuitas O 3 niniue
 $\Pi^2\mathcal{T}$ ninneue O 6 uel \mathcal{T} conuersionis Σ subuersionis
 Π^1 7 asserat $\Sigma\mathcal{T}$ conminatum $\Pi\mathcal{T}$ 8 eo \mathcal{T} 9 ut] et
 Π hii \mathcal{T}^1O repraehensionem Π^1 10 is Σ destriictiora
 ΣO 11 commonentur Π^1 si uero dixerint \mathcal{T} dixerim O
 13 ezechilem Π 14 mortem Π^1 16 uiuet et non $\mathcal{T}Ov$ 18 con-
 minatione Σ conminationem $\Pi\mathcal{T}$ 19 niniuitis $\Pi^2\mathcal{T}$ ninneuitis O
 22 se suam $\mathcal{T}O$ 23 pro nostris meritis *om.* \mathcal{T} promittit $\mathcal{T}O$
 26 loquutus \mathcal{T} 27 aduersum Π

super malum, quod cogitavi ut facerem ei. et subito loquar de gente et regno, ut aedificem et plantem illud. si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat uocem meam: paenitentiam agam super bonum, quod locutus sum ut facerem ei. ad 5 Ezechiel quoque: noli subtrahere uerbum, si forte audiant et conuertantur unusquisque a uia sua mala: et paenitebit me mali quod cogitavi facere 14 eis propter malitiam studiorum eorum. quibus testimoniis declaratur non oportere ut pertinaciter in nostris 10 definitionibus haereamus, sed ratione eas ac iudicio temperandas semperque praelegenda ac praeferenda esse meliora et ad illam quae utilior iudicata fuerit partem sine cunctatione aliqua transeundum. illud etiam prae omnibus inaestimabilis illa censura nos instruit, quod cum sit ei ante ortum uniuscuius- 15 que praecognitus finis, ita ordine ac ratione communi et humanis quodammodo omnia dispensat affectibus, ut non potentialiter nec secundum praescientiae suae ineffabilem notitiam, sed secundum praesentes hominum actus uniuersa diiudicans uel respuat unumquemque uel adtrahat et uel 20 15 infundat cotidie suam gratiam uel auertat. quod ita esse etiam illa Saulis manifestat electio: cuius utique cum uituperabilem finem praescientia dei ignorare non posset, de tot milibus Israhelis eligit eum et ungit in regem, praesentis in illo meritum uitae remunerans, non peccatum futurae prae- 25 uaricationis intendens, ita ut, postquam reprobus factus est,

6 Hierem. 26, 2—3

22 cf. I Reg. 10

1 malo *TOr* et si subito loquar ad gentem et ad regnum *T*
 5 bono *Tr* 6 ezechiel Σ hiezechiel Π ezechielem *Tv* ezechielem *O*
 7 unusquisque *om. T* 8 et *om. T* 12 semperque... praeferenda
om. T legenda Π praeferenda Π^1 meliore *T* 13 de-
 iudicata Π^1 diiudicata $\Pi^2 TOv$: cf. cap. 26 et XIII, 12, 6 15 ortum]
 ortuos Π^1 17 effectibus *T* 18 praesentiae Π^1 20 diiudicans
 Π^1 unumquemque Σ uel adtrahat... cap. 30, 1 uiolare cogatur
 prae- *desunt in II, foliis tribus deperditis* 21 cottidie *T* auferat
T 22 quum *O* 23 possit *T* 24 elegit TO^2v ungit
O: ungit Σ unxit *Tv*

uelut paenitudinem gerens electionis suae deus humanis quodam-
 modo de eodem uocibus atque affectibus conqueratur dicens:
 paenitet me quod constituerim Saul regem: quia
 dereliquit me, et uerba mea opere non impleuit, et
 iterum: uerumtamen lugebat Samuhel Saulem,
 quoniam dominum paenitebat quod constituisset
 regem Saul super Israhel. denique hoc quod opere 16
 fuerat exsecutus postea etiam per Ezechielem prophetam
 dominus protestatur cum omnibus se hominibus cotidiano
 gesturum esse iudicio etiam si dixero, inquit, iusto
 quod uita uiuat, et confisus in iustitia sua fecerit
 iniquitatem: omnes iustitiae eius obliuioni tra-
 dentur, et in iniquitate, quam operatus est, in
 ipsa morietur. sin autem dixero inpio: morte
 morieris: et egerit paenitentiam a peccato suo,
 feceritque iudicium et iustitiam, pignus restituerit
 ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis
 uitae ambulauerit, nec fecerit quicquam
 iniustum: uita uiuet, non morietur. omnia peccata
 eius, quae peccauit, non inputabuntur ei. denique 17
 cum ab illo populo, quem ex omnibus gentibus dominus ad-
 optauit, propter subitam praeuaricationem misericordiae suae
 auertisset aspectum, interueniens pro eo legislator exclamat:
 obsecro, domine: peccauit populus iste peccatum
 magnum, fecerunt sibi deos aureos: et nunc si
 remittis peccatum eorum, remitte: sin alias, dele
 me de libro tuo quem scripsisti. cui dominus: si
 quis, inquit, peccauerit coram me, delebo eum de
 libro meo. Dauid quoque, dum de Iuda et persecutoribus

3 I Reg. 15, 11

5 l. c. 35

10 Ezech. 33, 13—16

24 Ex. 32, 31—33 (LXX)

4 dereliquit O	5 uerumtamen om. T	7 saul
regem T	israhel Σ ifrl T	8 executus T ¹ O
11 uiuet T	uibet O ¹	18 quicquam iniustum fecerit T
non Tv	20 ei om. T	22 subitam] subitam uituli Ov
mittes O	peccata T	28 inquit TO
		29 dum] cum T

Christi prophético spiritu quereretur, deleantur, inquit, de libro uiuentium. et quia non merebantur ad paenitentiam salutarem pro reatu tanti criminis peruenire, subiungit: 18 et cum iustis non scribantur. denique in ipso Iuda uis prophetae maledictionis euidenter inpleta est. nam expleto 5 prodicionis crimine suspendio se necauit, ne post illam deletionem nominis sui conuersus ad paenitentiam iterum scribi cum iustis mereretur in caelo. non ergo est ambigendum etiam Iudae nomen illo tempore, quo electus a Christo apostolatus sortitus est gradum, in libro uiuentium fuisse conscriptum 10 ac pariter eum audisse cum ceteris: nolite gaudere quia daemonia uobis subiciuntur, gaudete autem quia 19 nomina uestra scripta sunt in caelis. sed quia fylargyriae peste corruptus de adscriptione caelesti ad terrena deiectus est, competenter de eo ac de similibus eius dicitur 15 per prophetam: domine, omnes qui te derelinquunt confundantur, recedentes in terra scribantur, quia dereliquerunt uenam aquarum uiuentium dominum, et alibi: in consilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israhel non scribentur, et 20 in terra Israhel non ingredientur.

XXVI. Nec illius praecepti utilitas est silenda, quod etiam si instigante ira uel qualibet alia passione sacramento nos aliquo uinxerimus, quod a nemine quidem monachorum fieri penitus debet, utriusque tamen rei causa integro mentis est 25 pensanda iudicio, et eo comparanda est illa res quam statuimus huic ad quam transire compellimur, atque ad eam sine cunctati-

1 Ps. 68, 29 4 l. c. 6 Mt. 27, 5 11 Luc. 10, 20
16 Hierem. 17, 13 19 Ezech. 13, 9

1 inquit *TO* 6 nec *TO*² 7 dilectionem Σ delectionem *O*¹
iterum ... 8 mereretur *om. T*: *m. 2 in marg. addidit* scriptus est
10 conscriptum nec falsum est $\ddot{a}c$ pariter *T* 13 fylargyriae Σ phylargyriae *T* philargyriae *O* 14 adscriptione *T* 16 prof. *O*
17 recedentes a te in *Tv* 18 dereliquerunt *O* 19 erunt et
scribura commemorat domus *T* 20 *ifrl* ΣT 21 terram *Tv*
ifrl T 22 non distinguit *T* quo* et si *T* 25 integra *T*
26 *leo om. TOv* 27 adque *O*

one est transeundum quae superueniente saniore tractatu iustior fuerit iudicata. rectius enim est nostrum nos praeterire sermonem quam rei salubrioris ac piaae subire iacturam. denique numquam rationabiles ac probatos patres duos aut
 5 inreuocabiles in huiusmodi definitionibus fuisse reminiscimur, sed uelut ceram calore, ita eos ratione mollitos et intercedente salubriore consilio melioribus partibus sine haesitatione cessisse. quoscumque autem uidimus definitionibus suis pertinaciter inhaerere, inrationabiles semper probauimus ac discretionis
 10 expertes.

XXVII. GERMANVS: Quantum ad hanc pertinet rationem quae euidenter copioseque digesta est, nihil oportet monachum definire, ne aut praeuaricator inueniatur aut pertinax. et ubi illud Psalmistae ponemus eloquium: iuraui, et statui
 15 custodire iudicia iustitiae tuae? quid est enim aliud iurare et statuere quam definita immobiliter custodire?

XXVIII. IOSEPH: Nos non de principalibus mandatis, sine quibus non potest nostra salus omnino subsistere, ista decernimus, sed de his quae sine periculo status nostri uel relaxare
 20 possumus uel tenere: ut puta de inremisso rigore ieiunii, de uini siue olei perpetua abstinentia, de progressu cellulae penitus cohibendo, de lectionis seu meditationis incessabili iugitate, quae sine iactura professionis ac propositi nostri et exerceri cum libuerit possunt et cum necesse fuerit inreprehensi-
 25 biliter praetermitti. ceterum super obseruantia illorum principum mandatorum constantissime definiendum est ac pro his etiam mors, si necesse fuerit, non uitanda, pro quibus immobiliter est dicendum: iuraui et statui. quod fieri debet pro custodia caritatis, pro qua spernenda sunt uniuersa, ne

14 Ps. 118, 106

28 l. c.

1 seniore O	4 aut] ac T	5 huiusmodi O	6 cera
TO et] et ut Σ	9 probamus Σ	probabimus O	10 expertos
T ¹ 11 ad] in T	14 ponimus T	17 principabilibus Σ	
19 uel relaxare] uel retrahere T ² in ras.	20 utpute T	21 cellae	
TO ^r 24 exerceri cum] hic desinit T	possint Σ	25 obser-	
bantiam O			

XIII. Cass. 2.

32

bonum tranquillitatis illius perfectioque maculetur. similiterque iurandum est pro castimoniae puritate nec aliud nos facere oportet pro fide, pro sobrietate atque iustitia, quae omnia indemutabili perseuerantia sunt tenenda et a quibus paululum
 3 recessisse damnabile est. de illis uero corporalibus exercitiis, 5
 quae ad modicum esse dicuntur utilia, ita est ut diximus statuendum, ut si qua superuenerit certior pietatis occasio quae illa suadeat relaxari, nulla super his lege teneamur, sed praetermissis eis ad utiliora libere transeamus. in illis enim corporalibus exercitiis, si pro tempore relinquuntur, periculum 10
 non est: ab his uero uel ad momentum declinasse mortiferum est.

XXVIII. Hoc quoque simili cautione curandum est, ut, si qui forsitan sermo quem esse uultis occultum de uestro fuerit ore prolapsus, nulla occultationis praecepta sollicitent 15
 audientem: magis enim latebit si neglegenter atque simpliciter transeatur, quia non tanta quilibet fratrum super diuulgatione eius inpugnatione torquebitur, aestimans rem uilem aliqua transitoria confabulatione prolatam et quae ex hoc ipso sit leuior, quia cautissimo silentii praecepto sensibus audientis 20
 commendata non fuerit. nam si etiam fidem eius aliqua sacramentorum obtestatione deuinxeris, citius illud prodendum esse non ambigas: maior enim aduersus ipsum uis diabolicae inpugnationis insurget, ut et te maestificet uel denudet et illum transgressorem quantocius sui faciat sacramenti. 25

XXX. Et idcirco nihil debet abrupte monachus super his dumtaxat quae ad corporales exercitationes pertinent definire, ne aduersarium ad inpugnationem eorum quae uelut sub legis obseruatione custodit magis incitans citius ea uiolare cogatur. praefigens siquidem sibi legem unusquisque sub libertatis 30
 gratia constitutus perniciose semet ipsum obligat seruitute,

5 cf. I Tim. 4, 8

2	facere nos O	8	illas ΣO	14	quis O ² v	15	prolapsus
Σ	17	qualibet O	diuulgationis Σ	18	existimans Ov		
	aliqua ΣO:	aliquam v	19	ipse O	23	esse non ambisse non	
	ambigas Σ	28	nec O ²	29	cogitatur O	31	pernit. II
	seruitutem II ¹						

ut ea quae licito, immo etiam laudabiliter cum gratiarum actione praesumere potuisset, si necessitas fortasse compulerit, uelut transgressor percipere compellatur cum praeuaricatione peccati. ubi enim non est lex, nec praeuaricatio.

5 Hac beatissimi Ioseph institutione atque doctrina uelut 2
 diuino oraculo confirmati in Aegypto residere maluimus. sed
 licet parum deinceps de nostra essemus promissione solliciti,
 tamen expleto septem annorum numero sponsionem nostram
 gratanter impleuimus. excurrentes namque ad coenobium
 10 nostrum illo iam tempore, quo de inpetrando ad heremum
 reditu fiduciam gerebamus, primum senioribus nostris honorem
 debitum soluimus: deinde animis eorum, qui pro caritatis
 ardore creberrimis litterarum nostrarum satisfactionibus ne-
 quaquam fuerant deleniti, pristinam redintegrauimus caritatem,
 15 tandemque ad plenum aculeo nostrae sponsionis auulso ipsis
 quoque cum gaudio prosequentibus ad Scitioticae solitudinis
 secreta remeauimus.

Hanc uobis, o sancti fratres, inlustrium patrum scientiam 3
 atque doctrinam nostra ut potuit elucubrauit insecitia: quam
 20 etiamsi incultus forsitan sermo confudit potius quam digessit,
 quaeso ne laudem insignium uirorum reprehensio nostrae
 rusticitatis euacuet. tutius siquidem nobis in conspectu nostri
 iudicis uisum est doctrinae huius magnificentiam uel incultis
 sermonibus prodere quam silere, quippe cum et profectui
 25 lectoris, si sublimitatem sensuum contempletur, hoc quod
 inperitia nostri sermonis offenditur obesse non possit, et nobis

4 Rom. 4, 15

5 ac Σ hec O haec beatissimi ioseph expl conlatio definiendo
 II, in quo plus quam dimidia pars paginae prioris folii 120 et tota
 pagina posterior uacuae sunt relictae 6 uoluimus Σ 13 cele-
 berrimis O 14 retintegrauimus Σ 15 responsionis Σ
 19 elucubrauit Σ 22 totius O 24 quum O 25 con-
 plectetur Σ

maior sit utilitatis cura quam laudis. hoc sane omnes ad quorum manus opuscula ista peruenerint moneo, ut quidquid in eis placuerit patrum, nostrum uero sciant esse quod displicet.

1 *post laudis addunt Ov*: neque enim hoc quod sanctorum uirorum dicta descripsi (discr. *O*), et plenum periculi et egenum laudis esse non noueram, sed (sed ut *O*) prudens, ut dicitur, laqueo pedem indidi, nec me indubitato (indubitatu *O*) discrimini sub incerta spe alieni profectus tradere recusavi at *O* 2 quidquit Σ quicquid *O* 3 patrum] p. siht *O* 4 Exp̃lc lib sc̃i ioseph. de conlationib' Σ Explicit conlatio sc̃i ioseph de definiendo nichil. Incipiunt alie septem conlationes ad iubenianum. leontium et teorum^{do} directe *O*

IOHANNIS CASSIANI
CONLATIONVM PARS TERTIA

SIVE

CONLATIONES XVIII—XXIII.

- B* = Benedictoburanus, nunc Monacensis 4549 saec. VIII—VIII.
F = Frisingensis, nunc Monacensis 6343 saec. VIII.
O = Parisinus 2170 saec. VIII.
R = Reginensis 140 saec. VIII—X.
K = Caroliruhensis, olim Augiensis XCI saec. VIII.
Z = Sangallensis 575 saec. VIII.
 β = KZ.
-

PRAEFATIO.

Emissis iuuante gratia Christi decem conlationibus patrum,
 quae exigentibus beatissimis episcopis Helladio ac Leontio
 utcumque digestae sunt, septem alias beato episcopo et nomine
 5 et meritis Honorato, sancto quoque famulo Christi Eucherio
 dedicaui: totidem et nunc uobis, o sancti fratres Iouiniane,
 Minerui, Leonti et Theodore, credidi consecrandas. posterior
 siquidem uestrum illam coenobiorum sanctam atque egregiam
 disciplinam in prouinciis Gallicanis antiquarum uirtutum
 10 districtione fundauit, ceteri uero non solum coenobialem
 professionem adprime monachos expetere, uerum etiam ana-
 choreticam sitire sublimitatem uestris institutionibus prouo-
 cãstis. ea namque conlationes istae summorum patrum 2
 disputatione contextae sunt et ita in omnibus temperatae, ut
 15 utrique professioni, qua non solum occiduas regiones, uerum
 etiam insulas maximis fratrum cateruis fecistis florere, con-
 ueniant: id est ut non solum hi qui adhuc per congregationes
 laudabili subiectioe perdurant, sed etiam illi qui haud longe
 a uestris coenobiis secedentes anachoretarum sectari gestiunt
 20 disciplinam, pro condicione locorum ac status sui mensura
 plenius instruantur. quibus hoc praecipuum contulit prae- 3

Incipit (om. O) conlatio abbatis piamun (piamon O) ^{da} tribus generi-
 bus monachorum FO Prefatio O: om. F Incipit praefatio in nomine
 patris et filii et sp̃us sc̃i R Praefatio incipit operis sequentis K
 2 decim R¹ 3 elladio FORK ac] et F¹ 4 et nomine et
 meritis om. OKv: cf. VII, 1. XVII, 4 6 o om. K iouiane F
 iubeniane O iuuiane R 7 deputandas OKv: cf. praef. ad Conlat.
 part. I, §. 2, et praef. ad Conlat. part. II, §. 2 8 adque R
 10 destriptione F¹ 11 anachoreticam F¹ 15 utreq̃ue K 17 hii
 FORK in congregationis ORK 18 haut R¹ 19 anachori-
 tarum FK¹ 20 condicione FRK

cedens uestri laboris industria, ut parati iam atque in isdem exercitiis deprehensi facilius praecepta seniorum atque instituta suscipiant, ipsosque in cellulas suas auctores conlationum cum ipsis conlationum uoluminibus recipientes et cotidianis quodammodo cum eis interrogationibus ac responsionibus 5 conloquentes non propriis adinventionibus arduam istam et incognitam ferme in hac regione adpetant uiam, sed periculosam etiam illic, ubi iam tritissimi calles et innumera praecedentium exempla non desunt, anachoreseos disciplinam illorum potius praeceptis capere consuescant, quos in omnibus 10 et antiqua traditio et longae experientiae instruxit industria.

1 adque *R*¹ hisdem *FORK*¹ 2 adque *R* 7 periculo
 fame *K* 10 quos et in *F* 11 industria. Finit praefatio *FOK*
 Incipiunt capitula (abbatis piamun *add. K*) de tribus generibus monachorum abbatis piamun (abb. pi. om. *K*) *FK* Capitula eiusdem *O*, in quo capitula praefationem praecedunt Incipiunt capitula *R*, in quo aequae capitulatio praefationi praemissa est

XVIII.

CONLATIO ABBATIS PIAMVN.

DE TRIBVS GENERIBVS MONACHORVM.

CAPITVLA.

- 5 I. Quemadmodum Diolcon uenientes ab abbate Piamun fuerimus suscepti.
- II. Verba abbatis Piamun, quomodo rudes monachi exemplo seniorum debeant erudiri.
- III. Quod iuniores discutere seniorum praecepta non
10 debeant.
- IIII. De tribus generibus monachorum quae intra Aegyptum sunt.
- V. Quibus auctoribus coenobitarum sit instituta professio.
- VI. De anachoretarum ordine atque principio.
- 15 VII. De Sarabaitarum principio et conuersatione.
- VIII. De quarto genere monachorum.
- VIIII. Interrogatio, quid sit inter coenobium et monasterium.
- X. Responsio.
- XI. De humilitate uera et quomodo falsam cuiusdam
20 humilitatem prodiderit abbas Sarapion.

5 Capitula abbatis piamou de tribus generibus monachorum quem-
admodum *R* in *K* non extat nisi quemadmodum diolco *FO*
uenientis *F*¹ ab *om.* *F* piamon *R* ut solet, et *O* 6 excepti
ORr 7 piamon *OR* 9 seniorum discutere (discero *O*) *ORK*
non *om.* *O* 10 debent *R* 13 coenobitarum *OKv* 14 ana-
chorit. *FOR* adque *R* 15 sa*rabaitarum *FR* conuersione
O 17 intersit *ORKv* 19 falsa *F*

- XII. Interrogatio, quemadmodum uera patientia possit
adquiri.
XIII. Responsio.
XIIII. De exemplo patientiae cuiusdam religiosae feminae.
XV. De exemplo patientiae abbatis Pafnuti. 5
XVI. De perfectione patientiae.

I. Post conspectum atque colloquium trium illorum senum, quorum conlationes sancto fratre nostro Eucherio compellente utcumque digessimus, cum etiam ulteriores Aegypti partes, in quibus amplior atque perfectior sanctorum numerus con- 10 sistebat, maiore flagrantia desiderarem expetere, ad uicum, cui nomen est Diolcos, uni ex septem Nili fluminis ostiis imminentem, non tam itineris necessitate quam desiderio 2 sanctorum illic commorantium compellente peruenimus. cum enim uelut cupidissimi mercatores plurima illic celeberrimaque 15 coenobia ab antiquis audissemus patribus instituta, continuo quasi nauigationem inquisitionis incertae spe maioris lucri persuadente suscepimus. ubi cum diutissime fluctuantes ad illos uirtutum sublimitate conspicuos montes undique curiosos oculos tenderemus, abbatem Piamun, omnium anachoretarum 20 illic inhabitantium seniore eorundemque presbyterum uelut quandam sublimissimam pharum primus circumspectantium

1 quemadmodum *F* quomodo *R* 4 relegendae *RR*¹ 5 paf-
nuti *K*¹: pafnutii *FK*² pafnutii *R* pafnutii *O* 6 patientiae.
sequitur in K(v): XVII. De inuidiae malo. *extat hic titulus etiam in*
O, sed addito numero XVI; at in hoc codice titulus cap. 16 'de per-
fectione patientiae' omissus est pr. m. et suppletus a m. recentiore
Finiunt capitula *F* Finit cpla. Incipit liber octabus decimus *O* Nunc
conlatio abbatis piamonis *R* Expliciuunt capitula. Incipit conlatio abbatis
piamun de trib; generib; monachorum *K* 7 adque *R* 9 quum *O*
ulteriores *OR*: interiores *F* ulteriores *Kv* *cf. XI, 2, 1* 10 adque
*R*²*K* 12 diolchos *O* hostis *F* 14 commemorantium *F*
quum *O* 18 suscipimus *R*¹ diuitissime *F*¹ 20 piamum
K anachorit. *FO* 22 farum *OK*

notauit intuitus. hic etenim sicut euangelica illa ciuitas in 3
 excelsi montis uertice constitutus nostro protinus refulsit
 aspectui. cuius uirtutes atque mirabilia, quae per eum etiam
 sub conspectu nostro diuina gratia testimonium meritis eius
 5 reddente perfecta sunt, ne uel propositi nostri formam uel
 modum huius uoluminis excedamus, silentio praetermittenda
 credimus. non enim de mirabilibus dei, sed de institutis
 studiisque sanctorum quaedam quae reminisci possibile est nos
 spondimus memoriae tradituros, ut necessariam tantum per-
 10 fectae uitae instructionem, non inutilem absque ulla emendatione
 uitiorum ac superuacua admirationem legentibus praerberemus.
 cum itaque beatus Piamun summa nos gratulatione susceptos 4
 humanitate etiam congrua refecisset, intellegens nos non eius-
 dem esse regionis, primum unde uel cur Aegyptum petissemus
 15 sollicite percontatus ac de coenobio Syriae ob desiderium
 perfectionis nos illo aduenisse cognoscens ita exorsus est.

II. Quisque hominum, o filii, cuiuslibet artis peritiam ad-
 sequi concupiscit, nisi omni cura atque uigilantia eius se quam
 nosse desiderat disciplinae studiis manciparit ac perfectissi-
 20 morum quorumque opificii ipsius uel scientiae magistrorum
 praecepta atque instituta seruauerit, frustra inanibus uotis
 eorum similitudinem exoptat adtingere, quorum curam atque
 industriam detractat aemulari. nouimus enim nonnullos ita 2
 ad haec loca de uestris regionibus aduenisse, ut cognoscendi
 25 tantummodo gratia fratrum monasteria circumirent, non ut
 has regulas ob quas huc conueuerant atque instituta susci-
 perent ac secedentes in cellulis conarentur ea, quae uel uisu

1 cf. Mt. 5, 14

3 adque *R*¹ 6 silentio *om.* *OKv*: cf. *XVIII*, 2, 1. 4, 3
 7 credidimus *RKv* (*non O*) 9 memoria et *F* 12 quum *O*
 piamon *O(R)* 14 quur *FO* 15 percunctatus *K* desiderio
F 16 illuc *R* 17 non distinguit *F* quisque *ORK*: quisquis
Fv 18 adque *R*¹ se] et *F* 19 studiis] et ut his *F* manci-
 paret *F* 22 adque *FR*¹ 23 detractat *OR*¹: detrectat *FR*²*K*
 aemulare *K*¹ 25 circuirent *K* 26 adque *FR*¹ 27 cellulas
OKc

uel traditione perceperant, operibus experiri: qui mores suos ac studia quibus inbuti fuerant retentantes, ut eis exprobrari a nonnullis solet, non profectus sui gratia, sed uitandae egestatis necessitate existimati sunt prouincias conmutasse. 3 non solum enim nihil eruditionis adquirere, sed ne diutius 5 quidem in his partibus conmorari pertinacis animi obstinatione potuerunt. cum enim nec ieiuniorum morem neque psalmodiarum ordinem nec ipsorum denique indumentorum habitum permutassent, quid aliud in hac regione sectari quam sola uictus sui compendia crederentur? 10

III. Quamobrem si uos quemadmodum credimus dei causa ad aemulationem nostrae agnitionis adtraxit, omnibus institutis, quibus illic primordia uestra praeuenta sunt, penitus abdicatis quaecumque seniores nostros agere uel tradere uideritis summa humilitate sectamini. neque uos moueat aut ab imitatione 15 diuertat ac retrahat, etiamsi uobis ad praesens alicuius rei uel facti ratio uel causa non liqueat, quia eos, qui bene de cunctis ac simpliciter sentiunt et uniuersa quae a senioribus tradi gerue perspexerint fideliter imitari magis quam discutere student, per operis experientiam etiam scientia rerum omnium 20 2 subsequetur. ceterum numquam rationem ueritatis intrabit, quisquis a discussione coeperit erudiri, quia uidens eum inimicus suo potius quam patrum iudicio confidentem facile in id usque propellet, ut etiam illa quae maxime utilia atque saluberrima sunt superflua ei uideantur ac noxia, atque ita 25 praesumptioni eius callidus hostis inludet, ut inrationabilibus definitionibus suis pertinaciter inhaerendo hoc solummodo sibi sanctum esse persuadeat, quod rectum atque iustissimum suae tantum obstinationis errore censuerit.

III. Quamobrem ordo atque principium professionis nostrae 30 quemadmodum uel unde descenderit, primum debetis agnoscere.

2 exprobrarent <i>F</i>	7 quum <i>O</i>	20 prae <i>F</i>	experientia
<i>F</i>	21 subsequitur <i>R</i>	24 propellet <i>ORK</i> : propellit <i>Fv</i>	
adque <i>FR</i>	25 adque <i>FR</i>	26 praesumptione <i>F</i>	hostes
<i>F</i>	inludit <i>OK(v)</i>	27 perniciousiter <i>F</i>	28 adque <i>R</i>
que <i>FR</i>	31 descenderit <i>R</i>		30 ad-

tunc etenim poterit quis desideratae artis efficacius adsequi
disciplinam et ad exercendam eam ardentius incitari, cum
auctorum ac fundatorum eius agnouerit dignitatem. tria sunt²
in Aegypto genera monachorum, quorum duo sunt optima,
5 tertium tepidum atque omnimodis euitandum. primum est
coenobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes
unius senioris iudicio gubernantur: cuius generis maximus
numerus monachorum per uniuersam Aegyptum commoratur.
secundum anachoretarum, qui prius in coenobiis instituti
10 iamque in actuali conuersione perfecti solitudinis elegere
secreta: cuius professionis nos quoque optamus esse participes.
tertium reprehensibile Sarabaitarum est. de quibus singillatim
per ordinem plenius disseremus. harum igitur trium professi-³
onum ut diximus fundatores primum debetis agnoscere. nam
15 profecto ex hoc ipso uel odium professionis illius nasci poterit
quae uitanda est uel eius desiderium quae sequenda, quia
necesse est unamquamque uiam ad illum finem suum per-
trahere sectatorem, ad quem auctor ipsius inuentorque peruenit.

V. Itaque coenobitarum disciplina a tempore praedicati-
20 onis apostolicae sumpsit exordium. nam talis exstitit in
Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quae in Acti-
bus apostolorum ita describitur: multitudinis autem
credentium erat cor et anima una, nec quisquam
eorum quae possidebat aliquid suum esse dicebat,
25 sed erant illis omnia communia. possessiones et
substantias uendebant, et diuidebant ea omnibus
prout cuique opus erat. et iterum: neque enim quis-

22 Act. 4, 32

25 l. c. 2, 45

27 l. c. 4, 34—35

1 desiderat <i>F</i>	efficacius <i>FR</i>	2 quum <i>O</i>	4 aegyptum
<i>F</i> ¹ optima <i>OR</i>	5 adque <i>R</i>	omnis modis <i>F</i> ¹ <i>O</i>	6 coeno-
bitarum <i>OR</i> ²	coenobiorum <i>K</i>	9 anachorit. <i>F</i>	10 eligere <i>K</i> ¹
13 disseramus <i>K</i> ¹	16 sequenda est <i>F</i>	18 peruenerit <i>ORc</i>	
19 non distinguit <i>K</i>	coenobitarum <i>R</i> (<i>non O</i>)	20 exstitit <i>K</i>	
21 hierosolymis <i>F</i>	gerusolimis <i>R</i>	hierosolimis <i>K</i>	ihrlm <i>O</i>
22 di-	23 cor unum <i>Rv</i>	24 possidebant <i>O</i>	possedebat
describitur <i>ORK</i>			
<i>RK</i> ¹	aliquit <i>R</i> ¹	dicebant <i>FO</i>	27 prout <i>ORK</i> : etiam ut <i>F</i>

quam egens erat inter illos: quotquot enim posses-
 sores agrorum aut domorum erant, uendentes ad-
 ferebant pretia eorum quae uendebant et ponebant
 ante pedes apostolorum: diuidebatur autem sin-
 2 gulis prout cuique opus erat. talis, inquam, erat tunc 5-
 omnis ecclesia, quales nunc perpauca in coenobiis inuenire
 difficile est. sed cum apostolorum excessu tepescere coepisset
 credentium multitudo, ea uel maxime quae ad fidem Christi
 de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, a quibus apo-
 stoli pro ipsis fidei rudimentis et inueterata gentilitatis con- 10-
 suetudine nihil amplius expetebant nisi ut ab inmolaticiiis
 idolorum et fornicatione et suffocatis et sanguine
 temperarent, atque ista libertas quae gentibus propter infirmi-
 tatem primae credulitatis indulta est etiam illius ecclesiae
 perfectionem quae Hierosolymis consistebat paulatim conta- 15-
 minare coepisset, et crescente cotidie uel indigenarum numero
 uel aduenarum primae illius fidei refrigesceret feruor, non
 solum hi qui ad fidem Christi confluxerant, uerum etiam illi
 qui erant ecclesiae principes ab illa districtione laxati sunt.
 3 nonnulli enim, existimantes id quod uidebant gentibus pro 20-
 infirmitate concessum sibi etiam licitum, nihil se detrimenti
 perpeti crediderunt, si cum substantiis ac facultatibus suis
 fidem Christi confessionemque sequerentur. hi autem quibus
 adhuc apostolicus inerat feruor, memores illius pristinae per-
 fectionis, discedentes a ciuitatibus suis illorumque consortio, 25-
 qui sibi uel ecclesiae dei remissioris uitae negligentiam licitam
 esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus conmanere
 et ea, quae ab apostolis per uniuersum corpus ecclesiae

11 l. c. 15, 29

1 quodquod *FO* quodquot *R*¹ enim] autem *F* 3 quae
 uendebant *om. F* 4 diuidebantur *FOR*¹*K*¹ autem *om. R*
 7 cum post apost. excessum *ORK*^v 8 ea] et *K*¹ 9 alieniginis
*K*¹ 12 suffocaticiiis *R* 13 adque *FR* 15 hierusolymis *F*^r
 in gerusolimis *R* iherosolimis *O* 16 quotidie *O* indigenarum
*K*¹ 18 hii *FOR**K* 23 hii *FOR**K* 26 remissionis *F*^r
 remissiores *K*¹ negligentiam *FK*¹

generaliter meminerant instituta, priuatim ac peculiariter exercere coeperunt: atque ita coaluit ista quam diximus discipulorum qui se ab illorum contagio sequestrauerant disciplina. qui paulatim tempore procedente segregati a credentium 4
 5 turbis ab eo, quod a coniugiis abstinerent et a parentum se consortio mundique istius conuersatione secernerent, monachi siue *μονάζοντες* a singularis ac solitariae uitae districtione nominati sunt. unde consequens fuit ut ex communione consortii coenobiotae cellaeque ac diuersoria eorum coenobia
 10 uocarentur. istud ergo solummodo fuit antiquissimum monachorum genus, quod non solum tempore, sed etiam gratia primum est quodque per annos plurimos inuiolabile usque ad abbatis Pauli uel Antoni durauit aetatem: cuius etiam nunc adhuc in districtis coenobiis cernimus residere uestigia.

15 VI. De hoc perfectorum numero et ut ita dixerim fecundissima radice sanctorum etiam anachoretarum post haec flores fructusque prolati sunt. cuius professionis principes hos quos paulo ante commemorauimus, sanctum scilicet Paulum uel Antonium, nouimus extitisse: qui non ut quidam pusillanimitatis causa nec inpatientiae morbo, sed desiderio sublimioris
 20 profectus contemplationisque diuinae solitudinis secreta sectati sunt, licet eorum prior necessitatis obtentu, dum tempore persecutionis adfinium suorum deuitat insidias, heremum penetrasse dicatur. ita ergo processit ex illa qua diximus 2
 25 disciplina aliud perfectionis genus, cuius sectatores anachoretae id est secessores merito nuncupantur, eo quod nequaquam

2 adque *FR*¹ 5 ab] ad *F* a (*post quod*) *om.* *R* appa-
 rentum *F*¹ 6 ipsius *F* monachi *FOK*: *almaxi*¹ *R* 7 seu
F monaziantas *F* abnazontaic *R* monozontes *K* a *om.* *OKv*
 9 quinobioti *F* cenobioti *O* ΚΟΙΝΟΒΙΟΤΑΙ *R* ΚΟΙΝΟΒΙΑ *R* 10 uoca-
 bantur *F* solum *OKv* 11 solum] modo *OKv* 12 inuiolabile *FRr*:
 solum *OK* solum inuiolabile *c* ad *om.* *OK*
 13 antoni *OR*¹: antonii *FR*²*K* aetate *F* 14 sedere *F* re-
 dere *K*¹ 15 *V* *K* 16 anachorit. *F* 18 memorauimus *O*
Kv 19 extetisse *F*¹*OR*¹ exstitisse *K* pusillianim. *K*¹ 23 heri-
 mum *R*¹ eremum *O* 24 quam *Rv* 25 anachoritae *FOR*

contenti hac uictoria, qua inter homines occultas insidias
 diaboli calcauerunt, aperto certamine ac manifesto conflictu
 daemonibus congregari cupientes uastos heremi recessus pene-
 trare non timeant, ad imitationem scilicet Iohannis Baptistae,
 qui in heremo tota aetate permansit, Heliae quoque et Helisaei 5
 atque illorum de quibus apostolus ita memorat: circumi-
 erunt in melotis et in pellibus caprinis angusti-
 ati, adflicti, egentes, quibus dignus non erat
 mundus, in solitudinibus errantes et montibus et
 3 speluncis et in cauernis terrae. de quibus etiam 10
 figuraliter dominus ad Iob: quis autem est qui dimisit
 onagram liberum, et uincula eius resoluit? posui
 habitaculum eius desertum, et tabernacula eius
 salsuginem: inridens multitudinem ciuitatis, et
 querellam exactoris non audiens, considerabit 15
 montes pascuae suae, et post omne uiride quaerit.
 in Psalmis quoque: dicant nunc qui redempti sunt a
 domino, quos redemit de manu inimici, et post
 pauca: errauerunt in solitudine in inaquoso: uiam
 ciuitatis habitaculi non inuenerunt, esurientes, 20
 et sitientes: anima eorum in ipsis defecit. et
 clamauerunt ad dominum cum tribularentur: et
 4 de necessitatibus eorum liberauit eos. quos etiam
 Hieremias ita describit: beatus qui tulit iugum ab
 adulescentia sua, sedebit solitarius et tacebit, 25

6 Hebr. 11, 37—38 11 Iob 39, 5—8 (LXX) 17 Ps.
 106, 2 19 l. c. 4—6 24 Thren. 3, 27—28

3 herimi *R*¹ 5 herimo *R*¹ eliae *O* elissei *O* heli-
 sei *RK* 6 adque *R* commemorat *K*² *c* circuierunt *OK* *Vulg.*
 7 et in *OK*: et *FR* angustati *FK* 10 in *om.* *FR* 11 iob
FOK: iob ait *R* 12 posuit *FOc* 13 tabernaculum *F*
 15 querellam *F*² considerabit (*κατασκέπεται*) *O*: considerauit *FR*
Kv 16 quaerit (*ζητεῖ*) *FOK*: quaeret (*ζητήσεται*) *R* 17 nunc
om. *R* 19 et inⁱⁿ aquoso *R* 23 etiam *om.* *F* 24 iheremias
O hierimias *R*¹ describit *R*¹ 25 aduliscentia *FK*¹ aduliscentia
*RK*²

quia leuauit super se, quique illud Psalmistae adfectu et opere concinunt: similis factus sum pellicano solitudinis. uigilaui, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.

5 VII. Cumque his duabus professionibus monachorum religio Christiana gauderet, coepisset autem in deterius paulatim hic quoque ordo reccidere, emersit post haec illud deterrimum et infidele monachorum genus uel potius noxia illa plantatio rediuua concreuit, quae per Annaniam et Sapphiram in ex-
 10 ordio ecclesiae pullulans apostoli Petri seueritate succisa est: quae inter monachos tamdiu detestabilis execrandaque iudicata est nec a quoquam ulterius usurpata, quamdiu illius tam districtae formido sententiae memoriae fidelium inserta durauit, qua beatus apostolus praedictos noui facinoris principes non
 15 paenitentia, non ulla passus est satisfactione curari, sed perniciosissimum germen celeri morte succidit. illo igitur ex-2
 emplo, quod in Annaniam et Sapphiram apostolica districtione punitum est, a nonnullorum contemplatione paulatim longa incuria et temporis oblitteratione subtracto emersit istud
 20 Sarabaitarum genus, qui ab eo, quod semet ipsos a coenobiorum congregationibus sequestrarent ac singillatim suas curarent necessitates, Aegyptiae linguae proprietate Sarabaitae nuncu-
 pati sunt, de illorum quos praediximus numero procedentes, qui euangelicam perfectionem simulare potius quam in ueritate adripere maluerunt, aemulatione scilicet eorum uel laudibus
 25 prouocati, qui uniuersis diuitiis mundi perfectam Christi praeferunt nuditatem. hi igitur dum inbecillo animo rem 3

2 Ps. 101, 7--8

10 cf. Act. 5

1 *possis suspicari* effectus: at cf. III, 7, 6 opere ac mente proclamat
 2 concinnunt *K*¹ pellicano *R*² 5 VI *K* Qumque *O*
 relegio *R*¹*K*¹ 6 cristiana *F* 7 reccidere *F*¹: recidere *F*²*K* rece-
 dere *R* decidere *O* 9 ediuua *F* ananiã *OK* saffiram *F*
 saffiram *OR* 11 exsecrandaque *RK* 12 asurpata *F* 14 prae-
 dictus *K*¹ 15 non nulla *F*¹*O* nec ulla *R* 17 quo *Hartel*
 ananiam *OK* saffiram *F* saffiram *OR* destriptione *B*¹ (*cum hoc*
uocabulo incipit B) 26 quia *O* 27 inditatem *F* hii *B*¹*F**O*
RK inbecilli *B*² inuecillo *F* imbecillo *K*¹

XIII. Cass. 2.

33

summae uirtutis adfectant, uel necessitate ad hanc professionem uenire compulsi dum censi tantummodo nomine monachorum absque ulla studiorum aemulatione festinant, coenobiorum nullatenus expetunt disciplinam nec seniorum subduntur arbitrio aut eorum traditionibus instituti suas 5 discunt uincere uoluntates nec ullam sanae discretionis regulam legitima eruditione suscipiunt, sed ad publicam tantummodo id est ad hominum faciem renuntiantes aut in suis domiciliis sub priuilegio huius nominis isdem obstricti occupationibus perseuerant, aut construentes sibi cellulas 10 easque monasteria nuncupantes suo iure in eis ac libertate consistunt, nequaquam euangelicis praeceptionibus subcumbentes, ut nulla scilicet cotidiani uictus sollicitudine, nullis 4 rei familiaris distentionibus occupentur. quod illi soli absque ulla infideli dubitatione consummant, qui cunctis mundi 15 huius facultatibus absoluti ita se coenobiorum praepositis subdiderunt, ut ne sui quidem ipsius fateantur esse se dominos. illi autem qui districtionem ut diximus coenobii declinantes bini uel terni in cellulis commorantur, non contenti abbatis cura atque imperio gubernari, sed hoc praecipue procurantes, 20 ut absoluti a seniorum iugo exercendi uoluntates suas ac procedendi uel quo placuerit euagandi agendiae quod libitum fuerit habeant libertatem, etiam amplius in operibus diurnis quam hi qui in coenobiis degunt diebus ac noctibus consumuntur, sed non ea fide eodemque proposito. hoc enim isti 25 faciunt non ut fructum sui operis subiciant dispensatoris arbitrio, sed ut adquirant pecunias quas recondant. inter quos quantum intersit aduertite. illi nihil de crastino cogitantes

12 cf. Mt. 6, 25

3 ulla om. <i>F</i>	5 subiciuntur <i>Kc</i> (non <i>O</i>)	instituti <i>B</i> ¹
9 hisdem <i>ORK</i>	10 cellas <i>R</i>	11 in eis iure <i>OKv</i>
<i>OK</i> : succumb. <i>F</i> ¹	succumb. <i>rell.</i>	12 subcumb.
<i>F</i>	16 propositis <i>BF</i>	13 cottid. <i>B</i>
18 dstrict. <i>B</i> ¹	20 adque <i>R</i>	14 occupantur
<i>RK</i>	22 agendi uel <i>F</i> ¹ <i>R</i>	17 suddiderunt <i>B</i>
28 intersit.....§. 8 catholicae fidei <i>desunt in O</i> , dimidio folio 166 <i>reciso</i>	24 hii <i>FO</i>	18 ipsorum <i>K</i> ²
	de crastino nihil <i>K</i>	

gratissimos sudoris sui deo offerunt fructus, isti uero non
 solum in crastinum, sed etiam in multorum annorum spatia
 infidelem sollicitudinem prorogantes aut mendacem deum aut
 inopem credunt, qui promissam cotidiani uictus atque indu-
 5 mentorum sufficientiam praebere eis aut non possit aut nolit.
 illi hoc omnibus expetunt uotis, ut ἀκτημοσύνην, id est nudi-
 tatem omnium rerum ac perpetuam possideant paupertatem,
 isti ut omnium copiarum affluentiam consequantur. illi ob hoc 6
 certatim statutum transcendere canonem diurnis operibus
 10 elaborant, ut, quidquid monasterii sanctis usibus redundarit,
 uel carceribus uel xenodochio uel nosocomio uel indigentibus
 pro abbatis dispensetur arbitrio, isti ut, quidquid cotidianae
 superfuerit gulae, aut profusoriae proficiat uoluntati aut certe
 filargyriae uitio recondatur. postremo ut concedamus ab istis
 15 quoque haec quae non optimo proposito congeruntur melius quam
 diximus posse distribui, nec sic quidem ad meritum uirtutis
 illius ac perfectionis adspirant. illi etenim tantos monasterio 7
 reditus conferentes eisque cotidie renuntiantes in tanta sub-
 iectionis humilitate perdurant, ut quemadmodum sui, ita etiam
 20 eorum quae proprio sudore conquirunt potestate priuentur,
 abrenuntiationis primae feruorem, dum cotidie semet ipsos
 laboris sui fructibus nudant, iugiter innouantes: isti autem
 in eo ipso quod aliquid pauperibus largiuntur elati in praeceptis
 cotidie conlabuntur. illos patientia atque districtio, qua sic
 25 deuote in hac quam semel adripuerunt professione perdurant,

1 deo sudoris sui *RKv* 4 cottid. *B* adque *R* 5 nollet
K¹ 6 ΚΤΗΜΟCΥΝΗΝ *F* *corruptius R* 7 ac perp. poss. pauper-
 tatem *BFR*: paupertatemque possideant *Kv* (*sed mque add. K²*)
 8 affluentiam *F*: affl. *rell.* 9 transcedere *K* 10 quicquid *R*
 redundaret *FK¹* 11 xenodocio *K¹* nosocomio *BF* nosochomio
K uel *om. F* 12 quicquid *R* cottid. *BK* 13 guilae
B¹F¹ profusoriae *B*: profusori *F* profusiori *RKv* 14 filargyriae
F: filargyriae *BR* philargyriae *K* 15 obtimo *BR* 16 ne *RK*
 18 cottidie *BK* 19 quemadmodum *B* ita *om. K* 21 feruore
FK cottidie *BF* 24 cottidie *BK* adque *R* districtio *B¹*
 sic *BFR*: tam *Kv* 25 quam semel *RK*: qua diximus *B¹F* quā
 ut diximus *B²*

ut numquam suas expleant uoluntates, crucifixos huic mundo cotidie uiuosque martyras facit, hos arbitrii sui tepor ad 8 inferna demergit. haec igitur duo genera monachorum in hac quidem prouincia aequali propemodum inter se numerosi-
tate contendunt. ceterum per alias prouincias, quas me neces- 5 sitas catholicae fidei compulit peragraré, istud tertium Sara- baitarum genus abundare ac prope solum esse cognouimus. temporibus siquidem Luci, qui Arrianae perfidiae episcopus fuit, sub Valentis imperio, dum diaconiam nostris fratribus deferimus, his uidelicet qui de Aegypto ac Thebaida fuerant 10 ob catholicae fidei perseuerantiam metallis Ponti atque Armeniae relegati, licet coenobiorum disciplinam in quibusdam ciuitatibus rarissimam uiderimus, anachoretarum tamen ne ipsum quidem apud illos nomen auditum fuisse conperimus.

VIII. Sane est etiam aliud quartum genus, quod nuper 15 cernimus emersisse in his qui anachoretarum sibi specie atque imagine blandiuntur quique in primordiis suis feruore quodam breui coenobii perfectionem uidentur expetere, sed continuo tepefacti, dum pristinos mores ac uitia resecare contemnunt nec iugum humilitatis ac patientiae diutius sustinere contenti 20 sunt subdique seniorum imperio dedignantur, separatas expetunt cellas ac solitarie sedere desiderant, ut ita scilicet a nemine lacessiti patientes, mansueti uel humiles possint ab hominibus aestimari: quae institutio, immo tepor eos quos semel infecerit 2 ad perfectionem numquam permittit accedere. hoc enim modo 25 non solum non absceduntur, uerum etiam in deterius eorum uitia

1 ut] aut *F*¹ 2 cottid. *BFK* tepor *BF*: tepor uiuos
RKv 4 prouintia *BK* inter *RK*: in *BF* · 5 caeterum *B*
F prouintias *B* regiones *RKv* 6 catolicae *F* istut *R*¹
7 habundare *B* 8 luci *K*¹: lucii *rell.* 9 cum *Kc* (*non O*)
10 deferimus *scripsi*: defferemus *B*¹ deferemus *FO* defferemus *B*²*R*
deferimus *K*¹ deferremus *K*²*v* tebaida *B*¹*F* tabaida *O* thebaide
*K*¹*v* 11 adque *R* 12 arminiae *R*¹ relegati *B*¹: religati
*B*²*FR* ligati *ex* legati *K* 13 uideremus *B*¹*R*² anachorit. *B*
FR, *item infra* 16 adque *R* 18 breui *ORK*: uerbi *BF*
19 contempnunt *K*¹ 22 cellulas *FO* solitariae *B*¹*F*¹*K*¹ soli-
tarii *ORK*²*v* 24 inmo *F* quo *B*¹ 25 permittet *R*
26 non (*post solum*)] nun* *F* absceduntur *ORKv*

conualescunt, dum a nemine prouocata ut quoddam letale et
 intestinum uirus, quanto amplius celatum fuerit, tanto pro-
 fundius serpens insanabilem morbum generat aegrotanti. pro
 reuerentia enim singularis cellae nullus iam uitia solitarii
 5 audet arguere, quae ille ignorari maluit quam curari. porro
 uirtutes non occultatione uitiorum, sed expugnatione pariuntur.

VIII. GERMANVS: Estne aliqua inter coenobium monasterium-
 que distantia, an utroque nomine res una censetur?

X. PIAMVN: Licet a nonnullis soleant indifferenter mona-
 10 steria pro coenobiis appellari, tamen hoc interest, quod
 monasterium nomen est diuersorii, nihil amplius quam locum,
 id est habitaculum significans monachorum, coenobium uero
 etiam professionis ipsius qualitatem disciplinamque designat.
 et monasterium potest etiam unius monachi habitatio nomi-
 15 nari, coenobium, nisi ubi plurimorum cohabitantium deget
 unita communio, non potest appellari. dicuntur sane monasteria
 etiam in quibus Sarabaitarum collegia conmorantur.

XI. Quamobrem quoniam de optimo genere monachorum
 uideo uos professionis huius arripuisse principia, id est de
 20 laudabili coenobiorum palaestra ad excelsa fastigia anachoretic-
 cae tendere disciplinae, humilitatis patientiaeque uirtutem,
 quam uos illic didicisse non dubito, uero sectamini cordis
 adfectu, non eam sicut quidam falsa humiliatione uerborum
 nec adfectata atque superflua in quibusdam officiis corporis
 25 inclinatione fingentes. quod humilitatis figmentum abbas 2
 Sarapion quodam tempore eleganter inrisit. cum enim quidam
 ad eum summam sui abiectionem habitu ac uerbis praeferens
 aduenisset eumque senex secundum morem ut orationem colli-
 geret hortaretur, ille nequaquam adnuens deprecanti tantis
 30 se subiciens adserebat flagitiis inuolutum, ut ne usum quidem

1 conualescent *RKv* (*non O*) prouocati *OR²Kv* 5 ignorare
BF curare *BF: om. R* 9 piamon *RK* indifferenter *F¹*
 15 degit *Rv* 16 uerba appellari (*autem add. v*) non potest (*sic!*)
in OKv post coenobium extant 18 obtimo *BOR* 20 laudibili
F palestra *codd.* anachorit. *R* 24 adque *R* corporib;
F¹ 26 serapion *B(?) R²* eliganter *K¹* quum *O*

huius communis aëris capere mereretur, psiathii quoque ipsius
 3refugiens sessionem humi potius insidebat. cum uero ad
 ablutionem pedum multo minus praeuisset adsensum, tum
 abbas Sarapion refectione transacta conlationis consuetudine
 prouocante monere eum benigne ac leniter coepit, ne otiosus 5
 ac uagus, praesertim iuuenis tam robustus, instabili leuitate
 per uniuersa discurreret, sed ut in cella sedens secundum
 regulam seniorum suo potius opere quam aliena mallet
 munificentia sustentari. quod ne apostolus Paulus incidere
 et quidem cum ei in euangelio laboranti haec praebitio merito 10
 deberetur, diebus tamen ac noctibus maluit operari, ut cotidi-
 anum uictum uel sibi uel his qui eidem ministrantes opus
 4exercere non poterant suis manibus praepararet. ad haec ille
 tanta est tristitia ac dolore suppletus, ut amaritudinem corde
 conceptam ne uultu quidem dissimulare potuerit. cui senex: 15
 hactenus, inquit, o fili, cunctis te facinorum ponderibus
 onerabas, non metuens ne confessione tam atrocium criminum
 notam existimationis incurreres: quid quaeso nunc est, quod
 ad simplicem admonitiunculam nostram, quae tamen in se
 non modo nullum obprobrium, sed etiam aedificationis habuit 20
 ac dilectionis adfectum, tanta te uideo indignatione permotum,
 ut eam ne uultu quidem oculere aut frontis serenitate dissi-
 mulare potueris? an fortasse illam dum te humilias expectabas
 a nostro ore sententiam: iustus accusator sui est in
 5primordio sermonis? proinde est uera cordis humilitas 25
 retinenda, quae non de affectata corporis atque uerborum, sed
 de intima mentis humiliatione descendit: quae tunc demum

9 cf. II Thess. 3, 8. Act. 20, 34 24 Prov. 18, 17 (LXX)

1 psiathii <i>BF¹O</i>	2 insidebat <i>OR¹K¹</i>	qum <i>O</i>	uero <i>BF</i> :
uero etiam <i>ORKv</i>	4 serapion <i>BR²</i>	5 eum] cum <i>F</i>	7 discurre rere <i>K</i> set <i>B</i>
	resedens <i>R¹K¹</i>	residens <i>OR²K²v</i>	9 apostulus <i>F</i> paulus apostolus <i>Bc</i>
11 operare <i>F¹</i>	cottid. <i>BK</i>	16 actenus <i>B¹F¹OR¹</i>	10 equidem <i>BF</i>
17 confusione <i>K</i>	trocium <i>F</i>	19 ^{ciun} amoniunculam <i>B</i>	21 adfectum <i>K</i> :
aff. <i>rell.</i>	23 humiliabas <i>B²Ov</i>	25 uera est <i>ORKv</i>	26 ad- que <i>R¹</i>
	27 intimo <i>K¹</i>	humiliatione <i>F</i>	discendit <i>R¹</i>

eidentissimis patientiae suae fulgebit indiciis, cum quis non ipse de se crimina aliis non credenda iactauerit, sed ab alio sibimet adroganter ingesta contempserit et inrogatas sibi iniurias mansueta spiritus aequanimitate tolerarit.

5 XII. GERMANVS: Quemadmodum adquiri uel retentari possit ista tranquillitas optamus agnoscere, ut, sicut indieto nobis silentio oris claustra praecludimus uerborumque licentiam cohercemus, ita etiam cordis lenitatem custodire possimus, quod nonnumquam etiam cum lingua refrenatur, intrinsecus
10 tamen statum suae placiditatis amittit: et idcirco mansuetudinis bonum non alias tenere quempiam posse nisi remotione cellae ac solitario putamus habitaculo.

XIII. PIAMVN: Patientia uera atque tranquillitas absque profunda cordis humilitate nec acquiritur nec tenetur: quae
15 si de hoc fonte descenderit, nec beneficio cellae nec perfugio solitudinis indigebit. non enim patrocinium cuiusquam rei extrinsecus quaerit, quae humilitatis, id est generatricis atque custodis suae intrinsecus uirtute fulcitur. ceterum si mouemur
20 fundamenta firmiter stabilita, et ideo ad incursum uel exiguae tempestatis aedificium nostrum ruinosam commotione concutitur. non enim esset laudabilis nec admiranda patientia, si nullis inimicorum iaculis inpetita tranquillitatis propositum retentaret, sed in eo est praeclara atque gloriosa, quod inruentibus in
25 se temptationum procellis immobilis perseuerat. nam in quo uexari frangique aduersitatibus creditur, in eo potius roboratur, et in eo magis acuitur, in quo putatur obtundi. a passionibus enim ac sustentatione patientiam dici nullus ignorat, ideoque

1 quum *O* 2 ab aliis *ORKv* alio] aliis *Kv* (*non O*)
3 sibi *om.* *OKv* 4 spiritus *BFR*: cordis *OKv* *cf.* spiritus tepore
II, 2, 4 tolerarit *B¹r*: toleraret *F* tolerauerit *B²RRc* toleraberit
O 5 quemadmodum *B* retentari *B¹*: retineri *rell. v* 8 cohercemus *Kv* 9 quod] que *B²* quum *O* 11 quempiam tenere
O 13 adque *R* 15 descenderit *R¹* 17 quaeret *R* adque
R 18 custodiis *F* fulgetur *F¹* 19 alio *O* 24 adque
R 25 temptationum *F*

constat patientem pronuntiari neminem posse nisi eum, qui
 uniuersa quae sibi fuerint inrogata absque indignatione tolerarit.
 et ideo non inmerito a Salomone laudatur: melior patiens
 forte, et qui continet iram capiente urbem, et
 iterum: longanimus enim uir nimius in prudentia, 5
 3 pusillanimus autem ualde insipiens est. cum ergo
 quis uictus iniuria iracundiae igne succenditur, non causa
 peccati eius acerbitas inlatae contumeliae extitisse credenda
 est, sed potius manifestatio infirmitatis occultae, secundum
 illam parabolam domini saluatoris quam de duabus domibus 10
 ponit, una quae fundata erat super petram et alia quae
 super harenam, quibus aequaliter dicit pluuiarum ac fluminum
 uel tempestatum turbines inruisse: sed illam quae in petrae
 soliditate fundata nihil penitus detrimenti ex illa tam uiolenta
 conlisione sensisse, quae uero in harenarum pendula mobilitate 15
 constructa est statim fuisse conlapsam. quam utique apparet
 non propterea conruisse, quia imbrium uel torrentum inun-
 datione pulsata, sed quia super harenam imprudenter extracta
 4 est. non enim in hoc differt a peccatore uir sanctus, quia
 non similiter et ipse temptetur, sed quia hic etiam magna 20
 inpugnatione non uincitur, ille autem etiam parua temptatione
 superatur. neque enim esset ut diximus iusti alicuius uiri
 laudabilis fortitudo, si uinceret intemptatus, cum utique locum
 uictoria habere non possit absque aduersitate certaminum.

3 Prov. 16, 32 (LXX) 5 l. c. 14, 29 (LXX) 10 cf. Mt.
 7, 24 sqq.

2 tolerarit *B*¹: tolerauerit *rell.* v *cf. cap. 11, 5* 3 a *BF*: ita et
 a *O* ita a *RKv* solomone *R* salamone *K* 4 forte *FOR*¹*K*¹:
 forti *B*(?)*R*²*K*² *cf. XII, 6, 6* capiente *K*: capienti *B* capiet *F*
OR 5 longanimis *ORv* enim *om.* *ORKv cf. XVI, 27, 6*
 6 pusillanimis *Rv* quum *O* 7 igni *R* succenditur *F*
 8 aceruitas *B*¹*F* exstitisse *K* 10 parabolam *B* 11 una
O: unam *rell.* aliam *codd.* 12 arenam *BOR*¹*K*¹ 13 illa
F 14 fundata *B*¹*FRK*: fundata est *B*²*Ov* tus detrimenti]
hic incipit Z 15 arenarum *B*¹*FOR*¹*K*¹*Z* 17 quia] quod *in ras.*
m. 2 B: *om. F* ymbrium *B* 18 pulsata *ORβ*: pulsatam *B*¹
F pulsata sit *B*² arenam *B*¹*K*¹*Z* arena *O* structa *β*

beatus enim uir qui suffert temptationem, quia cum probatus fuerit accipiet coronam uitae, quam repromisit deus diligentibus se. secundum apostolum 5 quoque Paulum uirtus non in otio atque deliciis, sed in infirmitate perficitur. ecce enim, inquit, dedi te hodie in ciuitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum aereum, super omnem terram, regibus Iuda, et principibus eius, et sacerdotibus eius, et omni populo terrae. et bellabunt aduersum te, et non praeualebunt: quia ego tecum sum, ait dominus, ut eruam te.

XIII. Huius ergo patientiae uolo uobis duo saltem exempla proponere: unum religiosae cuiusdam feminae, quae patientiae uirtutem tanta auiditate sectata est, ut non solum temptati- 15 onum non uitaret incursus, sed etiam occasiones molestiarum sibi procuraret, quibus frequentius instigata non cederet. haec namque cum Alexandriae conmaneret essetque non obscuris orta maioribus atque in domo quae sibi fuerat a parentibus derelicta religiose domino deseruiret, ueniens ad 20 beatae memoriae episcopum Athanasium precabatur, ut aliquam sibi alendam uiduam daret, quae ecclesiasticis sumptibus pascebatur. et ut petitionem eius uerbis ipsius exprimamus, 2 da mihi, inquit, aliquam de sororibus quam repausem. pontifex ergo cum laudasset propositum feminae, quod eam 25 ad opus misericordiae uidisset esse promptissimam, iussit ex omnibus eligi uiduam quae et honestate morum et grauitate ac disciplina omnibus praeferretur, ne forte desiderium largitatis percipientis uitio uinceretur et quae mercedem quaereret in egena, prauis eius offensa moribus damnum fidei pateretur.

1 Iac. 1, 12

4 II Cor. 12, 9

5 Hierem. 1, 18—19

4 adque *R* deliciis *R*¹ 5 inquit *FOK*¹*Z* 8 iuda et *FO*
R: iudae et *B* iuda β et *Vulgata* 11 ut eruam te ait dominus β ,
ut est XXIII, 25, 2 12 saltem *FO* 13 relegiosae *B*¹*R*¹*K*¹
18 adque *R* 19 religiose *RK*¹ 21 aeclesiasticis *BF* 23 in-
quid *FORK*¹*Z* 24 pontifex *BFOR*: sacerdos βv *cf. §. 3 et 5 et XXI,*
26, 1 25 prumpt. *B*¹*K*¹*Z* 26 elegi *B*¹*R*¹*K*¹*Z* 29 egenam β
moribus offensa β damnum fidei *ante prauis habent* βv

3 cui cum domum abductae omnibus deseruiret obsequiis, uirtutem modestiae eius ac lenitatis experta uidensque se ab ipsa momentis singulis gratiarum actione pro officio humanitatis honorari, post dies paucos ad memoratum reuersa pontificem, rogaueram, inquit, ut mihi dari praeciperes quam ego 5 reficerem et cui morigeris famularer obsequiis. cumque ille necdum propositum feminae ac desiderium intellegens aestimasset petitionem eius dissimulatione praepositi fuisse neglectam, causasque morae illius non absque animi sui commotione perquirens protinus agnouisset honestiorem ei ceteris uiduam 10 deputatam, occulte praecepit ut ea illi quae esset cunctis nequior traderetur, quae scilicet uel iracundia uel rixis uel uinolentia seu uerbositate cunctas quibus haec uitia dominarentur excederet. quam cum multo facilius inuentam sibique 4 traditam domi habere coepisset atque eadem ei diligentia qua 15 priori illi uiduae uel etiam studiosius ministraret, hoc solum ab ea pro tantis obsequiis recipiebat gratiae, ut indignis iugiter adficeretur iniuriis, conuiciis quoque ab ea exprobrationibusque continuis uexaretur, obiciente ei et maledicis obtreptionibus increpante, eo quod eam non ad refrigerium, 20 sed potius ad cruciatum et contumeliam ab episcopo poposcisset magisque se de requie ad laborem quam de labore transtulisset ad requiem. cum ergo adsiduitas iurgiorum eo usque prorumperet, ut ne ab obiectione quidem manuum procax mulier temperaret, illa autem humilioris obsequii geminaret officia, 25 non furentem uincere renitendo, sed semet ipsam humiliter subiciendo discebat, ut multimodis indignitatibus laecessita

2 se om. B 4 onerari R¹KZ¹: cf. infra §. 5 reuersa (regressa R) pontificem BFOR: reuertitur sacerdotem βc 5 inquit OR inquires βc 6 morigeris om. β 8 propositi OR neglectas B¹ neglectam FO 10 acnouisset B¹ 13 post uerbositate addunt βc: atque etiam uanitate 14 excideret K¹ 15 adque R
 16 primori K¹ 19 obiciente... increpante BF²: obicientis... increpantis F¹ORβ 20 eam BFOR: se βv 21 poscisset F¹ poposcisset K¹ 24 obiectione BF: iniiectione ROβv 26 retinendo BFO 27 indignationibus Z

iurgantis insaniam humanitatis mansuetudine deleniret. quibus 5
ad plenum exercitiis confirmata perfectamque uirtutem desi-
deratae patientiae consecuta ad memoratum pontificem tam
pro electionis illius iudicio quam etiam pro beneficio exerci-
5 tationis suae gratias ei relatura perrexit, eo quod secundum
desiderium suum tandem magistram ei patientiae dignissimam
prouidisset, cuius iniuriis iugibus ut quodam palaestrae oleo
cotidie roborata ad summam animi patientiam perueniret,
tandem, inquiens, dedisti mihi quam repausem, nam illa prior
10 suis me potius honorabat ac refrigerabat obsequiis. haec de
sexu muliebri dixisse sufficiat, ut commemoratione hac non
solum aedificemur, uerum etiam confundamur, qui patientiam
nostram, nisi fuerimus in morem ferarum retrusi in caueis
cellarum, tenere non possumus.

15 XV. Nunc aliud abbatis Pafnuti pandamus exemplum, qui
in illius insignis et ubique praedicabilis Scitioticae heremi
in qua nunc presbyter est secretis tanto studio semper insedit,
ut ei ceteri anachoretae Bubali cognomen indiderint, eo quod
ingenito ut ita dixerim desiderio solitudinis semper habitatione
20 gauderet. itaque cum tantae in pueritia esset uirtutis ac 2
gratiae, ut etiam praeclari ac summi id temporis uiri graui-
tatem eius et immobilem constantiam mirarentur eumque,
licet minor esset aetate, pro uirtutum tamen merito senioribus
exaequarent suoque ordini ducerent inserendum, lior ille qui

1 humilitatis *OR* deleniret *O*: deliniret *rell.* 3 sacerdotem
βc tam *om. RK¹* 4 praelectionis *BF* 5 eidem *R*: *om. βv*
7 palestrae *codd.* 8 cottid. *BFK* quotidie *O* 9 repausarem *β*
10 onerabat *O* ^{1 hono} onerabat *K* ^r onerabat *Z* (*alterum o in ras.*) 13 no-
stram *om. β* ad ferarum morem *β* caueas *βv* 14 cellularum
Oβv 15 non distinguit *R* pafnuti *F¹Z¹*: pafnutii *BF²RKZ²*
pafnuntii *O* (*passim*) 16 scitioticae *OK¹Z*: scith. *rell.* herimi *R¹*
^h aheremi *K* 17 pre(prae-)sbiter *codd.* 18 anachoritae *B¹FOR*
indiderunt *OK¹* 20 post gauderet in *R* cap. 15 incipit pueritia
BF: p. sua *ORβv* ac *BFO*: et *Rβv* 22 immobilem *BFR*
K² 23 uirtute *B* fort. recte uirtutem *F¹* 24 ordine *Z*

aduersus Ioseph patriarcham fraternos quondam animos insti-
gavit, quendam de numero fratrum edacis zeli igne succendit:
qui naeuo quodam ac macula pulchritudinem eius cupiens
deformare hoc genus malignitatis excogitat, ut oportunitatem
temporis captaret, quo Pafnutius ad ecclesiam die dominica 5
3 processurus abesset a cella. in quam furtim inruens codicem
suum inter eius plectas, quas de palmarum foliis solebat
intexere, latenter abscondit, ac de concinnata factione securus
ipse quoque uelut purae ac simplicis conscientiae ad ecclesiam
uenit. cumque celebrata omnis fuisset ex more sollemnitas, 10
querellam sancto Isidoro, qui ante hunc eundem Pafnutium
eiusdem heremi presbyter fuit, coram cunctis fratribus detulit,
4 adserens sibi codicem de cella furto fuisse sublatum. quae
cum eius querimonia ita cunctorum fratrum praecipueque
presbyteri animos permouisset, ut quid primum suspicarentur 15
quidue decernerent non haberent, summa cunctis admiratione
perculsis de tam inauditi illic facinoris nouitate, quippe quod
nec ante illud tempus factum in illa heremo quis meminerat
nec post aliquando commissum est, ille qui rem detulerat
accusator urgebat, ut retentis in ecclesia omnibus missi 20
electi quique cunctorum singillatim fratrum cellulas scruta-
rentur. quod cum tribus senioribus a presbytero fuisset
iniunctum, uniuersorum cubilia reuoluentes ad extremum in
Pafnutii cellula absconditum codicem inter plectas palmarum,
quas illi siras uocant, sicut eum insidiator occulerat, reppere- 25
5 runt. quem cum inquisitores confestim ad ecclesiam delatum

1 cf. Gen. 37, 11

1 aduersum <i>Rβv</i>	patriarcha <i>F</i>	2 igni <i>R</i>	3 neuo <i>codd.</i>
pulchritudinem <i>B</i>	pulcrit. <i>O</i>	5 caperet <i>K¹</i>	ecclesiam <i>BO</i>
dominico <i>Ov</i>	6 qua <i>β</i>	furtum <i>B¹</i>	9 uelud <i>B</i> ecclesiam
<i>BO</i>	10 fuisset omnis <i>O</i>	solemnitas <i>Rβ</i>	11 querellam <i>B²</i>
<i>F²R²Z</i>	Isidoro <i>F</i>	eundem <i>R</i>	12 eremi <i>O</i> pre(prae-)sbiter
<i>BRβ</i>	14 querimonia <i>K¹</i>	15 presbyteri <i>BR</i>	17 quippe quod
... 19 commissum est <i>om. βv</i>	20 urgebat <i>β</i>	ecclesia <i>BO</i>	
21 cellas <i>R</i>	22 presbytero <i>BORZ</i>	23 cubicula <i>O</i>	24 cel-
lulam <i>F¹O</i>	cellam <i>R</i>	25 siras <i>R</i>	26 ecclesiam <i>BO</i>

coram omnibus protulissent, Pafnutius, licet de conscientiae
suae esset sinceritate securus, tamen uelut qui furti crimen
agnosceret satisfactioni se totum tradens locum paenitentiae
suppliciter postulauit, hoc uerecundiae suae modestiaeque pro-
5 spiciens, ne si maculam furti uerbis conaretur abluere,
insuper etiam mendacii notaretur, nemine scilicet aliud quam
id quod inuentum fuerat suspicante. cumque de ecclesia non
tam mente deiectus quam iudicio dei fidens protinus absces-
sisset, profusis in oratione iugiter lacrimis triplicatisque
10 ieiuniis summa se etiam in conspectu hominum mentis
humilitate prostrauit. sed cum duabus ferme ebdomadibus 6
ita se omni contritione carnis ac spiritus subiecisset, ut die
sabbati uel dominico non ad percipiendam communionem
sacram, sed ad prosternendum se in limine ecclesiae atque
15 ad ueniam suppliciter postulandam matutinus occurreret,
nequaquam passus est eum occultorum omnium testis et
cognitor uel a se amplius conteri uel ab aliis infamari. nam
quod ille inuentor sceleris, rei suae fur improbus, laudis
alienae callidus infamator, nullo hominum teste conmiserat,
20 per diabolum qui ipsius criminis inuentor fuerat publicauit.
adreptus namque dirissimo daemone cunctas factionis occultae 7
patefecit insidias criminationumque ac fraudium idem fuit
proditor qui commentor. ita autem spiritu illo inundo
grauiter diuque uexatus est, ut ne orationibus quidem sancto-
25 rum illic consistentium, qui diuinorum charismatum merito
daemoniis imperabant, potuerit emundari, sed ne ipsius quidem
Isidori presbyteri gratia singularis crudelissimum ab eo extru-
serit uexatorem, cui tanta erat uirtus domini largitate conlata,

1 protulissent *ORβv* (pro *in ras. m. 2 K*): detulissent *BF*
2 uelud *B¹* furtim *F¹* 3 lucum *F* 6 neminem *F¹*
7 quumque *O* ecclesia *B¹O* 8 confidens *O* 11 ebdomatibus
F 14 ecclesiae *B¹O* adque *FOR* 15 occurreret *BFOr*:
adcurreret *Rβ(c)* 17 contineri *B* 18 inuentor ille *β*
19 conmiserat *FO*: commis. *rell.* 20 diabulum *B¹K¹* 21 du-
rissimo *F¹* 22 ac *om. BF* fradium *B¹* fraudum *Rv*
25 carism. *BFO* 26 emendari *B¹F¹O¹* 27 isodori *B* ysodori
F psbiteri *BOR* extruxerit *F¹*

ut ne usque ad limina quidem eius quisquam adrepticus qui tardius sanaretur aliquando perductus sit, Christo hanc adulescenti Pafnutio gloriam reseruante, ut illius tantum orationibus cui insidiatus fuerat purgaretur, et cuius laudi aliquid inuidus inimicus decerpere se posse crediderat, eius nomen 5 proclamans et delicti sui ueniam et finem supplicii praesentis 8 acciperet. haec ergo ille in adulescentia sua futurae indolis iam tunc indicia praefigurans lineas quasdam perfectionis illius, quae erat maturitate aetatis augenda, adhuc in annis puerilibus designauit. si igitur ad culmen uirtutum eius 10 uolumus peruenire, talia nobis exordiorum fundamenta iacienda sunt.

XVI. Duplex sane ad narrationem huius facti causa me compulit, primum ut hanc immobilitatem uiri constantiamque pensantes, quanto minoribus inimici inpugnamur insidiis, 15 tanto maiorem tranquillitatis atque patientiae sumamus affectum, deinde ut firma definitione teneamus a temptationum procellis inpugnationibusque diaboli tutos nos esse non posse, si omne praesidium patientiae nostrae omnemque fiduciam non in interioris hominis nostri uiribus, sed in cellulae claustris 20 aut in solitudinis recessu sanctorumue consortio uel cuiusquam 2 quae extra nos sit rei praesidio conlocemus. nisi enim mentem nostram uirtute protectionis suae ille firmauerit qui in euangelio ait: regnum dei intra uos est, frustra aërii hostis insidias aut auxilio cohabitantium hominum uincere aut 25 localibus spatiis declinare aut munitione tectorum excludere posse nos credimus. nam cum haec omnia sancto Pafnutio non deessent, non tamen inpugnationis aditum aduersus eum

24 Luc. 17, 21

1 ut om. *BF* lumina *K*¹ 2 adoliscenti *B* adulisc. *K*¹*Z*
 adolesc. *RR*² 7 in om. *O* adulescentia *BK*¹ adulisc. *R*¹*Z*¹
 adolesc. *R*²*K*²*Z*² 9 erant *B*¹*F**O**K*²*Z*¹ aetatatis *B* 15 mi-
 noribus *BFR*: minoribus quam ille est adpetitus *Oβv* 16 adque *R*
 18 diabuli *B*¹ posses *F* 20 in post non om. *BFO*¹*K*¹
 21 sanctorum uel *F*¹ 22 rei] ei *F* 25 aut local. spat. decli-
 nare om. *F* 28 tamen *BF* ideo *R*: om. *Oβ*

temptator inuenire non potuit, neque illum nequissimum spiritum saepta parietum aut heremi solitudo aut tot in illa congregatione sanctorum merita reppulerunt. sed quia sanctus 3 dei famulus non in his quae extrinsecus sunt, sed in ipso
 5 occultorum omnium iudice spem sui cordis adfixerat, tantae inpugnationis machinis nequaquam potuit commoueri. e contra ille quem ad tantum facinus praecipitauit inuidia, nonne et solitudinis beneficio et munitione remotioris habitaculi et beati Isidori abbatis atque presbyteri aliorumque sanctorum con-
 10 sortio fruebatur? et tamen quia eum supra harenam repperit turbo diabolicus, non solum inepigit eius, uerum etiam subuertit habitaculum. non ergo quietem nostram extrinsecus inquiramus nec opitulari uitiiis impatientiae nostrae alienam putemus posse patientiam. sicut enim regnum dei intra 4
 15 nos est, ita inimici hominis domestici eius. nemo enim mihi magis quam sensus meus, qui mihi est uere intimus domesticus, aduersatur. et idcirco si fuerimus solliciti, ab intestinis hostibus laedi minime poterimus. ubi enim nobis nostri domestici non aduersantur, ibi et regnum dei in tran-
 20 quillitate mentis acquiritur. nam si rationem diligenter excutias, laedi ab homine quamuis malignante non potero, si ipse inpacifico aduersum me corde non dimicem. si autem laedor, non est uitium inpugnationis alienae, sed impatientiae meae. sicut enim grauis ac solidus cibus sano utilis, ita 5
 25 perniciosus est aegrotanti. non autem laedere sumentem potest, nisi ei ad nocendum uires adiecerit percipientis infirmitas. si umquam ergo similis inter fratres fuerit oborta temptatio, nequaquam a cursu tranquillitatis excussi blasphemis

14 l. c.

15 Mt. 10, 36

1 temptator <i>B</i> ¹	2 septa <i>codd.</i>	eremi <i>O</i>	3 repulerunt
<i>Rβ</i>	7 praecipitauit <i>K</i> ¹	9 isodori <i>BFZ</i> ¹	adque <i>R</i>
presbyteri <i>B</i>	10 arenam <i>B</i> ¹ <i>O</i>	13 oppitulare (e <i>in i mutat.</i>) <i>B</i>	
opitulare <i>F</i> ¹	16 est <i>om. F</i>	18 potuerimus <i>β</i>	enm (<i>sic</i>)
<i>B</i>	19 non <i>B</i> ² <i>v: om. B¹FORβ cf. I, 13, 2</i>		in <i>om. Rβv</i>
21 discucias <i>R(c)</i>	22 aduersum <i>BFO: aduersus Rβ</i>		27 ob-
horta <i>FO</i>	28 blasphemis <i>BFK'Z blasfemiis O</i>		

saecularium obtreccionibus aditum reseremus nec peruersos
 atque execrabiles quosque sanctorum uirorum numero insertos
 latitare miremur, quia, dum in huius saeculi area conculcamur
 atque conterimur, necesse est etiam paleas igni perpetuo
 6 deputandas inter electissima frumenta misceri. denique si uel 5
 Satanam inter angelos uel Iudam inter apostolos uel Nicolaum
 prauissimae haereseos inuentorem inter diaconos reminiscamur
 electos, hoc, quod nequissimi homines sanctorum ordini de-
 prehendantur inserti, mirum esse non poterit. nam licet hunc
 Nicolaum quidam adserant non illum fuisse qui ad opus 10
 ministerii ab apostolis est electus, nihilominus tamen eum de
 illo discipulorum fuisse numero negare non possunt, quos
 omnes tales tamque perfectos id temporis fuisse manifestum
 7 est, quales nunc perpaucos uix in coenobiis inuenimus. non
 ergo ruinam illius supra dicti fratris, qui in illa heremo tam 15
 lugubri lapsus est casu, neque illam horribilem maculam,
 quam tamen ille ingentibus paenitentiae lacrimis post deleuit,
 sed beati potius Pafnutii nobis proponamus exempla, nec sub-
 uersione illius destruamur cuius antiquum inuidiae uitium
 etiam auxit in peius adfectata religio, sed huius humilitatem 20
 tota uirtute sectemur, quam non illi quies heremi subito
 genuit, sed inter homines adquisitam consummauit atque ex-
 8 coluit solitudo. sciendum sane est inuidiae morbum difficiliter
 ad medellam quam cetera uitia peruenire. nam eum quem
 semel ueneni sui peste corruperit paene dixerim carere remedio. 25
 ipsa namque est lues de qua figuraliter dicitur per prophetam:

6 cf. Iob 1, 6. Mt. 10, 4. Act. 6, 5. Apoc. 2, 15

2 adque R	exsecr. β	3 qui BF	4 adque OR	con-
teremur F ¹	6 satan βv	archangelos β	nicalaum F ¹	
7 hereseos <i>codd.</i>	diacones O	8 ordine F ¹	10 nicalaum	
F	11 electus F ¹	nihilominus B ¹	13 tamquam F ¹	
id temporis BFORr:	in tempore β	in tempore illo c	17 dileuit	
R ¹ dileuit βc	20 relegio R ¹ K ¹	humilitate FO	21 illi]	
nulli β ¹	22 adquisita F	adque R	23 solitudo: <i>post hoc</i>	
<i>uocabulum in Oβv cap. XVII incipit. cf. quae in fine capitulorum</i>	24 medelam B ² R ² β ² (<i>passim</i>)	25 diximus B		
<i>adnotauit</i>				
26 luis β ¹				

ecce ego mittam uobis serpentes regulos, quibus
 non est incantatio: et mordebunt uos. recte igitur a
 propheta mortiferis basilisci uenenis morsus inuidiae comparan-
 tur, qua primus ille omnium uenenorum auctor et princeps
 5 et periit et peremit. nam ante suus quam eius cui inuiderat
 interemptor priusquam in hominem mortis uirus effunderet,
 ipse se perdidit: inuidia enim diaboli mors introiuit
 in orbem terrarum: imitantur ergo illum qui sunt
 ex parte eius. sicut enim ille qui primus eiusdem mali
 10 peste corruptus est nec medellam paenitentiae nec fomentum
 ullius curationis admisit, ita et hi qui isdem se percutiendos
 morsibus tradiderunt omnem opem sancti incantatoris excludunt,
 quia cum utique non culpa eorum quibus liuent, sed prosperi-
 tate crucientur, erubescentes ipsam prodere ueritatem extrin-
 15 secus sibi quasdam superfluas et ineptas causas offensionis
 inquirunt: quarum, quia omnimodis falsae sunt, uana curatio
 est, cum illud mortiferum uirus quod nolunt prodere lateat
 in medullis. de quibus sapientissimus ille competenter expres- 10
 sit: si momorderit serpens non in sibilu, non est
 20 abundantia incantatori. isti enim sunt taciti morsus
 quibus solis sapientium medicina non subuenit. nam usque
 adeo incurabilis est ista perniciēs, ut blandimentis exasperetur,
 infletur obsequiis, muneribus inritetur, quia, ut idem Salomon
 ait, nihil sustinet zelus. quanto enim amplius alius aut
 25 humilitatis subiectione aut patientiae uirtute aut munificentiae

1 Hierem. 8, 17 7 Sap. 2, 24—25 19 Eccles. 10, 11
 (LXX) 24 Prov. 27, 4 (LXX)

3 mortiferi *BFO* inuidia *F* 6 interemptor *BO* 7 perdit
F diabuli *B*¹ 8 ergo *BFO* *cod. Amiat.*: autem *Rβv* et *Vul-*
gata eum *Rβ* 9 eius] illius *O* 10 fomitem *BFOR*
 11 illius *B²FO* hii *FOβ¹* hisdem *RZ¹* 12 tradiderint *F²*
 13 libent *BF¹O* 16 quorum *β* 17 quum illum *O* quod] qui
K nolunt *Z²v*: non uult *FORKZ¹* non uolunt *B corr.* 18 alibi
 sap. ille *O²* alibi ille sapientissimus (solomon *add. R*) *Rβ* 20 hab-
 und. *BF* sunt *om. B¹F* taciti sunt *B²* 22 perniciēs *B¹Z²*

laude profecerit, tanto ille maioribus inuidiae stimulis incitatur, quia non nisi ruinam aut mortem eius cui inuidet concupiscit. 11 denique illorum undecim patriarcharum zelus in tantum nulla innoxii fratris subiectione potuit deleniri, ut de his scriptura commemoret: inuidebant autem ei fratres sui, eo 5 quod diligeret eum pater suus, et non poterant ei loqui quicquam pacificum, donec zelus eorum, qui nulla germani obsequentis atque subiecti sustinuit blandimenta, mortem eius cupiens uix posset uenditionis fraternae crimine satiari. cunctis ergo uitis perniciosiorem atque ad purgandum 10 difficiliorem esse constat inuidiam, quae ipsis remediis quibus reliqua extinguuntur accenditur. nam uerbi gratia qui damnum sibi inlatum dolet, largitatis compensatione curatur: qui de 12 inlata indignatur iniuria, humili satisfactione placatur. quid illo facias, qui hoc ipso magis quod te humiliorem ac benigni- 15 orem sentit offenditur, quem non ad iracundiam cupiditas, quae praemio delenitur, non iniuriae laesio aut amor ultionis accendit, quae officiorum uincitur blandimentis, sed successus tantum alienae felicitatis inritat? quis autem est qui se, ut satisfaciat inuidenti, a bonis conruere aut a prosperis alienari 20 aut a calamitate aliqua optet inuolui? quapropter ne totum, quidquid in nobis uiuidum est et quasi uitae uegetatione sancti spiritus animatum, uno tanti huius mali morsu basiliscus interimat, diuinum cui inuolui nihil est iugiter inploremus 13 auxilium. cetera enim uenena serpentum, id est carnalia 25

5 Gen. 37, 4 (LXX)

1 proficerit <i>B¹R¹β¹</i>	2 quia <i>BFO</i> : qui <i>Rβ</i>	inuidit <i>K¹Z</i>
concupiscet <i>B¹</i>	4 deleniri <i>R¹</i> : deliniri <i>rell.</i>	5 commemo**ret
<i>K</i> · ei <i>om. F</i>	8 adque <i>R</i>	9 possit <i>Rβ</i>
11 in ipsis <i>O</i> ipsius <i>K¹</i>	15 illi <i>O²Rv</i>	quo <i>B²</i>
17 delenitur <i>R¹</i> : delinetur <i>F</i> delinitur <i>rell.</i>	19 prosperitatis <i>βc</i> : <i>cf. §. 14</i>	
20 <i>post</i> inuidenti <i>rasura in B</i> ; <i>fort. aut eras.</i>	21 a <i>om. FOβ</i> :	
<i>cf. §. 13</i>	obtet <i>BO</i>	22 quicquid <i>ORZ²</i>
<i>Z</i>	23 animatum <i>B</i> : animatur <i>rell. v</i>	tanto <i>β</i> tantum <i>v</i>
25 etenim <i>β</i>	serpentium <i>OR²</i>	

peccata uel uitia, a quibus ut cito inuoluitur, ita facile expurgatur humana fragilitas, habent aliqua uulnerum suorum in carne uestigia, quibus quamuis terrenum corpus perniciosissime contumescat, tamen si theriacae remedium aut illam
 5 salutarium uerborum medellam aliquis peritissimus carminum diuinorum incantator admouerit, ad perpetuam animae mortem perniciēs uirulenta non peruenit: inuidiae autem quasi a regulo serpente effusum uirus uitam ipsam religionis ac fidei, priusquam uulnus in corpore sentiatur, excludit. non enim aduersus
 10 hominem, sed plane aduersus deum blasphemus extollitur, qui nihil in fratre aliud nisi felicitatem carpens non hominis culpam, sed dei tantum iudicia reprehendit. haec ergo est illa sursum germinans amaritudinis radix, quae se erigens ad superna ad contumeliam ipsius qui bona homini
 15 confert tendit auctoris. nec quemquam moueat quod deus missurum se serpentes regulos, qui eos quorum criminibus offenditur mordeant, conminatur. nam licet certum sit deum auctorem inuidiae esse non posse, aequum tamen et diuino dignum iudicio est, ut dum bona data humilibus conferuntur
 20 et superbis ac reprobis denegantur, eos qui secundum apostolum tradi in reprobum sensum merentur quasi ab ipso missa percutiat et consumat inuidia secundum illud: ipsi me ad aemulationem irritauerunt in non deo: et ego ad aemulationem inducam eos in non gente.
 25 Hac beatus Piamun desiderium nostrum, quo de primis
 coenobii scolis ad secundum anachoreseos gradum tendere

13 Hebr. 12, 15
 22 Deut. 32, 21 (LXX)

16 Hierem. 8, 17

21 Rom. 1, 28

1 a om. Rβ inuoluimur BFO 3 pernecios. B¹Z²
 4 theriacae R: tiriacae B tyr. FZ thir. O thyr. K 6 admorit B¹
 8 relegionis R¹K¹ 9 uulnus om. BF fort. recte 10 blasfemus
 BOZ 11 felicitatem BFOR: bonum meritum βv 14 ad contumeliam BFOR: in cont. βv 16 his qui O 17 sit] est β
 19 hominibus BFO¹ 23 deum β 24 gente R: gentem rell.
 25 piamon B²RR¹Z² qua β 26 ad om. BF

coeperamus, disputatione ardentius inflammavit. nam primordia solitariae commorationis, cuius scientiam postea sumus Scitii plenius adsecuti, ipso primum inbuente suscepimus.

2 commemorationis *OK*¹ scitii *BFOR*: scithii (hii *in ras.*) *K*
 scitii *Z*¹ schithiē *Z*² 3 percepimus *Rβv* Explicit liber con-
 lationum sancti (expl. conlatio *Oβ* finit conlatio *R*) abbatis piamun
 (piamon *RZ*²) de tribus generibus monachorum *BFORβ* Incipit abbatis
 iohannis de fine coenobiae (coenobitae *R*) et heremitae *BFR* Incipiunt
 capitula *R* Inc. cap. abbatis iohannis de fine coenobitae et haeremitae
β: om. BF Incipit conlatio iohannis de fine cenobite et eremite. In-
 cipit capitula eiusdem *O*

XVIII.

CONLATIO ABBATIS IOHANNIS.

DE FINE COENOBIOTAE ET HEREMITAE.

CAPITVLA.

- 5 I. De coenobio abbatis Pauli et patientia cuiusdam fratris.
 II. De humilitate abbatis Iohannis et interrogatione nostra.
 III. Responsio abbatis Iohannis, cur heremum reliquisset.
 10 IIII. De uirtute praedicti senis quam in anachoretica exercuit disciplina.
 V. De commodis heremi.
 VI. De utilitate coenobii.
 VII. Interrogatio de coenobii uel solitudinis fructu.
 15 VIII. Responsio super interrogatione proposita.
 VIIII. De consummata ac uera perfectione.
 X. De his qui imperfecti heremum petunt.
 XI. Interrogatio de remedio eorum qui cito de coenobii congregatione discesserint.
 20 XII. Responsio, quomodo solitarius uitia sua possit agnoscere.
 XIII. Interrogatio, quomodo sanari possit qui non expurgatis uitiiis solitudinem ingressus sit.

7 ihoannis *O* interrogatio *BO* 9 cur her. rel.] et interrogatio
 nostra (*sic*) *B* quur *FO* cum *R* herimum *R* relinquisset
FO 10 anachoritice *B* anachoritica *O¹R* 17 herimum *R*
 19 discesserint *BFO*: discesserunt β discedunt *Rv* 20 salitarius
B agnoscere *R* 22 ingressus sit] inquit *R*

XIII. Responsio super eorum medicina.

XV. Interrogatio, an ita castitas sicut et ceterae passiones debeat explorari.

XVI. Responsio, quibus documentis possit agnosci.

I. Post dies admodum paucos maioris doctrinae desiderio 5
pertrahente rursus ad abbatis Pauli coenobium summa alacritate
perreximus. ubi licet plus quam ducentorum fratrum numerus
moraretur, in honorem tamen sollemnitate, quae idem temporis
agebatur, infinita de aliis quoque coenobiis monachorum turba
confluxerat: nam prioris abbatis qui eidem coenobio praefuerat 10
anniuersaria depositio sollemniter curabatur. cuius conuentus
idcirco fecimus mentionem, ut patientiam cuiusdam fratris,
quae sub praesentia totius congregationis huius immobili eius
2 claruit lenitate, breuiter perstringamus. nam licet alio operis
huius tendat intentio, ut scilicet abbatis Iohannis, qui dere- 15
liata heremo illi se coenobio summa humilitatis uirtute sub-
diderat, proferamus eloquia, nequaquam tamen putamus
absurdum, si absque ulla circuitione uerborum magna ut
credimus studiosis quibusque uirtutum aedificatio conferatur.
in ingenti itaque atrio subdiuali illa monachorum multitudine 20
per duodenarium numerum distinctis orbibus consistente cum
quidam fratrum susceptum ferculum paulo tardius intulisset,

3 explorare *K*¹ 4 documentis *K*¹ agnoscere *R* Finitur
(expl *F*) capitula *FK*: om. *BRZ* Incipit abbatis iohannis de fine coeno-
biotae et heremiteae conlatio -II- β conlatio abbatis iohannis orditur
R: om. *BF* Explicit capitula. Incipit conlatio iohannis. Liber XVIII.
O 5 ammodum *BF* 6 ad om. *O* coenobio *F* summa
BFOR: s. spiritus βv 8 honore *K*²*Z* idem *B*¹ (cf. *Tac.*
Ann. XIII, 16): id *rell.* 11 solemniter *R*¹*Z* 12 facimus *R*
 βv : cf. *cap. 2, 1* 14 lenitatem breuiter *F*¹ breuiter om. *O*
praestringamus *OR* 16 heremo *R*¹ uirtute om. *O* 18 si
qui *O* circuitione *R* 20 in om. *OR* ingentibus *O*
sub diu alii *F*¹ 21 numero β ¹ ordinibus *Ov* 22 intulisset
et rell.] de hoc loco cf. *Prolegomena*

uidens hoc praedictus abba Paulus, qui inter turbas ministrantium fratrum sollicite discurrebat, exerta manu alapa eum sub omnium percussit intuitu, ita ut inlissae sonitus palmae etiam auersorum uel longius consistentium auribus resultaret. sed 3
 5 id memorabilis patientiae iuuenis tanta animi lenitate suscepit, ut non modo nullus fuerit ex ore eius sermo prolapsus uel tenuissimum murmur tacita laborum agitatione signatum, sed ne ipsa quidem oris modestia ac tranquillitas aut color saltim quantulumcumque mutatus. quod factum non solum nobis,
 10 qui nuper de Syriae monasterio uenientes patientiae huius uirtutem non tam euidentibus perceperamus exemplis, sed etiam cunctis qui expertes talium non erant studiorum ita mirum fuit, ut etiam summis uiris praecipua per hoc factum inferretur instructio, quod scilicet, etiamsi patientiam eius
 15 correptio paterna non mouerat, nec spectaculum quidem tantae multitudinis ullo uultum ipsius ruboris tinxisset indicio.

II. In hoc itaque coenobio repperimus antiquissimum senem nomine Iohannem, cuius uerba pariter et humilitatem qua sanctis omnibus praeminebat nequaquam silentio praetereunda
 20 censuimus, scientes eum hac maxime perfectione uiguisse, quae cum sit uirtutum omnium mater ac totius spiritualis structurae solidissimum fundamentum, a nostris penitus exulat institutis. unde non mirum est nec ad illorum sublimitatem 2
 nos posse conscendere, qui non dicam usque ad senectam in
 25 coenobii permanere non possumus disciplina, sed uix biennio subiectionis iugum sustinere contenti ad praesumptionem noxiae libertatis protinus euolamus, cum tamen illo ipso paruo tempore non secundum illam districtiois regulam, sed pro nostri arbitrii libertate utcumque senioris subici uideamur

1 abbas *Rv* 2 alapam *F'* 8 ac *BF'*: hac *O* adque *R*
 atque *βv* saltem *BFOR*² 12 experti* *K* experti *Z* 14 con-
 ferretur *O*²*Rβv* 15 ne *Rβv* 16 roboris *F'* tinxisset *OK*¹
Z 17 repperimus *K* 18 iohanem *B* qui^a *B* qui *F'*
 19 silentio *om.* *F'* 20 in hac *O* 22 exultat *F'* 24 in *BF'*:
 sub *ORβv* 26 iugo *O* 27 ipso illo *Rβv* 28 secundum]
 solum *O* destriptionis *B¹F¹O* 29 subici uideamur imperio *BF*
OR: subiciamur imperio *βv*, qui addunt: ut non patientiae fructum

3 imperio. hunc igitur senem cum in praedicti abbatis Pauli
 coenobio uidissemus, aetatem primum et gratiam uiri qua
 erat praeditus admirati demisso in terram uultu coepimus
 deprecari, ut nobis pandere dignaretur, quam ob causam
 relicta heremi libertate et illa professione sublimi, qua eum 5
 prae ceteris eiusdem uitae uiris fama céleberrima commendabat,
 4 sub coenobii iugum maluisset intrare. ille uelut inparem se
 anachoreticae disciplinae et summitate tantae perfectionis
 indignum ad iuniorum scolas reuertisse dicebat, si tamen
 uel ipsorum instituta secundum professionis meritum posset 10
 inplere. cuius responsionis humilitatem cum refragatio nostrae
 deprecationis excluderet, ad extremum ita exorsus est.

III. Anachoreticam disciplinam, quam me deseruisse mira-
 mini, non solum non respuo nec refuto, sed tota potius
 ueneratione complector atque suscipio: in qua post triginta 15
 annos, quos in coenobii commoratione transegeram, ita alios
 uiginti explesse me gaudeo, ut inter illos qui eam uel medi-
 2 ocriter adpetebant non usque quaque segnitiae denotarer. sed
 quia degustata eius puritas sollicitudine interdum carnalium
 rerum interpolata sordebat, recurrere ad coenobium commodius 20
 uisum est, ut et promptior adrepti propositi planioris con-
 summatio consequeretur et minus de praesumptae sublimioris
 professionis humilitate periculum. melius enim est deuotum

ediscere, sed tempus adipiscendae licentiae expectare uideamur *haec
 etiam in marg. O a m. 2 extant* 1 praedicti *om. βv* 3 demisso
O¹R²: dimisso rell. terra *BFO* 4 precari coepimus *βv*
 5 relictam *F¹* herimi *R¹* libertatem *F¹O* qua eum] que
 cum *F* 6 celeberrima con(com-)mendabat *BFORr: celebrauerat
 βc* 7 iugo *BF* subire maluisset intrare *O* coenobii iugum
 subire maluisset *β* uelud *B* 8 anachorit. *R* sublimitate
O²Rβv 10 meritum... 11 responsionis *om. O* possit *Rβ*
 13 anachorit. *OR¹* 15 adque *R* suspicio *O¹R¹* XXX *BF*
R 16 congregatione *Rβv* 17 XX *BF* XXX *R* 18 signi-
 tiae *FR¹K¹* segnitie *O* 19 gustata *B¹* sollicitudinem *β¹*
 21 promptior *B¹O* prumptior *R¹* adrepti *FO: arrepti rell.*
 planioris propositi *βv* 22 sequeretur *ORβv* 23 humilitate *B*
FR: humilitate difficultate (corr. ex difficilitate) O difficultate *βv*.

in minoribus quam indeuotum in maioribus promissionibus
 inueniri. et idcirco si quid elatius, immo liberius fortasse
 protulero, quaeso ut non iactantiae uitio, sed aedificationis
 uestrae depromptum studio censeatis, et quia uobis tam studiose
 5 quaerentibus nihil de ueritate existimo subtrahendum, caritati
 potius quam iactantiae deputetis. arbitror enim instructionis 3
 uobis aliquid posse conferri, si paulisper humilitate seposita
 simpliciter omnem propositi mei patefecero ueritatem. confido
 enim, quia nec apud uos de libertate dictorum cenodoxiae
 10 notam neque apud conscientiam meam de suppressione ueritatis
 quoddam mendacii crimen incurram.

III. Si quis igitur alius secretis heremi delectatus obliuioni
 tradere potuit humana consortia ac secundum Hieremiam dicere:
 et diem hominis non desiderauit, tu scis, ego quoque
 15 id domino sua gratia largiente uel adsecutum uel certe adsequi
 adnissum fuisse me fateor. itaque pio domini nostri munere
 memini me in huiusmodi raptum frequenter excessum, ut
 obliuiscerer me sarcina corporeae fragilitatis indutum, mentem-
 que meam ita omnes exteriores sensus subito respuisse et a
 20 cunctis materialibus rebus omnimodis exulasse, ut neque oculi
 neque aures meae proprio fungerentur officio. et ita diuinis
 meditationibus ac spiritalibus theoriis animus replebatur, ut
 saepe ad uesperam cibum me percepisse nescirem ac sequenti
 die de hesterna absolute ieiunii penitus dubitarem. ob quam 2
 25 etiam causam septem dierum cibus, hoc est septem paxamati-
 orum paria sequestrata in prochirio id est admanuensi porta

14 Hierem. 17, 16

1 indeuotum. *F*¹ professionibus *O* corr. *v* 2 inuenire *Z*¹
 4 depromptum *B*¹*O* deprumptum *R*¹ et om. *βv* 5 caritati...
 6 deputetis om. *βv* 9 neque apud uos *O* 10 apud *FO* 12 alius
BFORr: om. *βc* heremi *O* 13 hierimiam *R*¹ iheremiam *OZ*
 15 suam gratiam *ORβ* 16 nostri] non *F*¹ 17 me memini *B*
 corr. in om. *BF* excessus *R* excessu *BF*: cf. *III*, 5 18 cor-
 pore ac *F* 20 exulasse *B* exultasse *F* 23 percipisse *R* sequente
c quenti die cap. 10, 1 commotionis inpulerit *desunt in Z*:
interciderunt 4 folia 25 cibos *K*¹ paximatiorum *B*²*OR* paxmat.
K 26 sequestratim *RKv* admanuensis *B*¹*F*¹ admanuense *K*

die sabbati reponuntur, ut refectio praetermissa non lateat. qua consuetudine illius quoque obliuionis error excluditur, ut expletum ebdomadae cursum ac sollemnitatem diei ipsius reuolutam finitus panum indicet numerus, festiuitasque diei sacrae et congregationis sollemnitas solitarium latere non possit. 5 quodsi etiam hunc ordinem ille quem praediximus mentis excessus forte turbauerit, nihilominus cotidiani operis modus 3 dierum numerum signans arcet errorem. et ut ceteras heremi uirtutes silentio praetermittam (non enim est nobis de earum numerositate ac multitudine, sed de solitudinis atque coenobii 10 fine tractandum), causas potius ob quas illam deserere maluerim, quas etiam uos agnoscere uoluistis, breuiter explicabo, omnesque illos quos commemorauit solitudinis fructus quibus e diuerso sublimioribus meritis duxerim postponendos, breui oratione perstringam. 15

V. Quamdiu igitur raritate eorum, qui in heremo tunc temporis morabantur, libertas largior nobis diffusiore solitudinis uastitate blandita est, quamdiu maioribus remoti secretis frequentissime ad caelestes illos rapiebamur excessus, nec tanta uisitantium fratrum inruens multitudo parandae 20 humanitatis necessitate sensus nostros ingentium curarum distentionibus adgrauabat, solitudinis plane tranquilla secreta et illam conuersionem angelicae beatitudini comparandam 2 insatiabili desiderio ac toto animi ardore sectatus sum. sed cum maior ut dixi numerus fratrum habitationem illius soli- 25 tudinis coepisset expetere et coangustata uastioris heremi libertate non modo ignem illum diuinae contemplationis frigere fecisset, sed etiam multimodis mentem carnalium

2 quae <i>F</i> ¹	errore <i>B</i> ¹	3 ebdomadis <i>R</i>	solemn. <i>RK</i>
5 solempnitas <i>R</i>	7 nihilominus <i>B</i> ¹	cottidiani <i>B</i>	cotidiane
<i>K</i> ¹	8 significans <i>R</i>	11 illa <i>K</i>	12 adnoscere <i>K</i>
breuiter <i>B</i> ¹ <i>O</i>	14 dixerim <i>B</i> ¹ <i>c</i>	15 prestringam <i>O</i>	16 raritas
<i>Kv</i>	herimo <i>R</i> ¹	17 libertatem nobis largiendo (largiendum	
<i>O</i> ²) <i>O</i> ² <i>Kv</i>	diffusione <i>B</i>	20 parandae <i>B</i> ¹	22 adgrababat <i>F</i>
23 et <i>RKv</i> : ad <i>BFO</i>	beatitudinis <i>FO</i>	comparanda <i>F</i>	
25 quum <i>B</i> ¹ <i>F</i> ¹	dixi*** (<i>uid. fuisse diximus</i>) <i>B</i>	26 herimi <i>R</i> ¹	
28 frigescere <i>Kc</i>	frigeschere <i>O</i>		

rerum uinculis conpediret, elegi huius disciplinae utcumque implere propositum quam in illa tam sublimi professione carnalium necessitatum prouisione torpere, ut, si mihi illa libertas ac spiritales denegantur excessus, abiecta tamen
 5 crastinae diei penitus sollicitudine euangelici me praecepti consummatio consoletur, et id, quod mihi de illa theoretica sublimitate subtrahitur, hac oboedientiae subiectione pensetur. miserum namque est cuiuslibet artis ac studii disciplinam quempiam profiteri et ad perfectionem eius minime peruenire.

10 VI. Quamobrem quantis nunc in hac conuersatione perfruar commodis, breuiter explicabo. uos utrum illa solitudinis lucra his beneficiis ualeant compensari digesta narratione perpendite, per quam etiam hoc probare possibile est, utrum fastidio an desiderio solitariae illius puritatis his maluerim
 15 coenobii angustiis coartari. in hac igitur conuersatione diurni operis nulla prouisio, uenditionis uel coemptionis nulla distentio, non annui panis ineuitabilis cura, non sollicitudo corporalium rerum, qua non tantum propriis, sed etiam multorum aduenientium usibus necessaria praeparantur, postremo nulla adro-
 20 gantia laudis humanae, quae inmundior his omnibus in conspectu dei etiam magnos heremi labores nonnumquam euacuare consueuit. uerum ut in illa anachoretica disciplina illos 2 elationum spiritualium fluctus et exitiabilis cenodoxiae pericla praeteream, ad hoc generale cunctorum pondus, id est com-
 25 munem parandi uictus sollicitudinem reuertamur, quae eo usque mensuram non dico illius antiquae districtiois excessit, quae usum penitus olei nesciebat, sed ne hac quidem nostri temporis remissione coepit esse contenta, in qua uno olei

5 cf. Mt. 6, 34

1 competiret <i>F</i> ¹	conpederet <i>R</i> ¹	inpediret <i>K(v)</i>	2 implere <i>OR</i> :
impl. <i>rell.</i>	4 spiritalis denegatur <i>R</i>	6 theorica <i>ORKc</i>	
11 uos uero utrum <i>O</i>	12 compensare <i>O</i>	16 est prouisio <i>B</i> ²	pro-
uisio est <i>c</i>	coemt. <i>B</i>	distensio <i>BF</i> ²	disstensio <i>F</i> ¹
<i>O</i>	19 adrogantia <i>OR</i> :	arrog. <i>rell.</i>	18 quia
consueuit <i>BFOR</i> :	frequenter euacuat <i>Kv</i>	21 nonnumquam euacuare	
23 coenodoxiae <i>BFK</i>	pericula <i>ORKc</i>	22 anachorit. <i>OR</i> ¹	
		26 districtiois <i>B</i> ¹ <i>O</i>	

qui si mihi in congregatione nunc atque in turbis sito fuerit denegatus, saltem quies animae cordisque tranquillitas omnibus occupationibus absoluta non deerit. quae nisi illis quoque qui in solitudine conmorantur praesto fuerit, labores quidem
 5 anachoreseos sustinebunt, fructu uero ipsius fraudabuntur, qui non nisi quieta mentis stabilitate conquiritur. postremo
 6 etiamsi mihi in coenobio constituto ab illa puritate cordis fuerit aliquid inminutum, ero solius euangelici praecepti compensatione contentus, quod certum est omnibus illis heremi
 10 fructibus non posse postponi, ut scilicet de crastino nihil cogitem et usque ad finem subiectus abbati illum aliquatenus uidear aemulari de quo dicitur: humiliavit semet ipsum factus oboediens usque ad mortem, merearque illius uerbis humiliter dicere: quia non ueni facere uoluntatem
 15 meam sed uoluntatem eius qui misit me patris.

VII. GERMANVS: Quia te utriusque professionis non quemadmodum multos principia tantummodo contigisse, sed ipsa fastigia conscendisse manifestum est, quisnam coenobiotae,
 20 quis heremita sit, finis optamus agnoscere. nulli namque dubium est neminem de his uel fidelius posse uel plenius disputare quam illum, qui utramque perfectionem longo usu ac magistra experientia consecutus meritum earum ac finem ueridica potest insinuare doctrina.

25 VIII. IOHANNES: Vnum eundemque hominem in utraque professione perfectum esse non posse absolute pronuntiare potuissem, nisi me paucorum admodum retardaret exemplum.

12 Phil. 2, 8

14 Ioh. 6, 38

1 adque *R* 2 saltem *BFOR*² 5 fructus *O* 6 mentis
om. B 8 aliquid fuerit *RKv* et *O*, in quo aliquid s. l. m. 2 sup-
 pletum est 9 illos *K*¹ herimi *R*¹ 15 me misit *R*
 18 contegisse *R*¹ 19 coenobitae *BO*¹*R*²*v* 20 herimite *R*¹
 obtamus *O* 21 uel fidelius *RKv*: fideliter uel *BF* uel fideliter
O uel plenius] pleniusue *R* 22 utrumque *F*¹ professionem
R 23 ac (*post* usu) *BFO*: et *RKv* 24 ueridica *R*¹ 25 io-
 hannis *R*¹ in *om. R* 27 ammodum *BF*¹

magnum siquidem est in qualibet earum consummatum quem-
 piam repperiri: quanto magis ad plenum utramque perficere
 arduum ac paene dixerim homini impossibile esse perspicuum
 est. quod tamen si quandoque prouenerit, non statim ad
 2 generalem formulam referri potest. non enim a parte minima, 5
 id est de consideratione paucorum, sed ex his quae multorum,
 immo omnium subiacent facultati, uniuersalis est regula pro-
 ponenda. si qua uero rarissime atque a paucissimis obtinentur
 ac possibilitatem communis uirtutis excedunt, uelut supra
 condicionem humanae fragilitatis naturamque concessa a prae-10
 ceptis sunt generalibus sequestranda nec tam pro exemplo
 quam pro miraculo proferenda. quamobrem id quod inqui-
 ritis secundum mediocritatem sensus mei breuiter intimabo.
 3 finis quidem coenobiotae est omnes suas mortificare et cruci-
 figere uoluntates ac secundum euangelicae perfectionis salutare 15
 mandatum nihil de crastino cogitare. quam perfectionem
 prorsus a nemine nisi a coenobiota impleri posse certissimum
 est. quem uirum Esaias propheta describens ita beatificat
 atque conlaudat: si auerteris a sabbato pedem tuum,
 facere uoluntatem tuam in die sancto meo, et 20
 glorificaueris eum dum non facis uias tuas, et non
 inuenitur uoluntas tua, ut loquaris sermonem:
 tunc delectaberis super dominum, et sustollam te
 super altitudinem terrae, et cibabo te hereditate
 Iacob patris tui. os enim domini locutum est. 25
 4 heremitae uero perfectio est exutam mentem a cunctis habere
 terrenis eamque, quantum humana inbecillitas ualet, sic unire

16 cf. Mt. 6, 34

19 Esai. 58, 13—14

2 reppereri *F*¹ utraque *BFO* 3 dixerim *om. R* 6 ex
 his *BFOR*: de his *Kv* 7 facultati] uoluntati *O* 8 adque
R 9 uelud *B*¹ uel *O* 10 conditionem *B*²*K* a] hac *O* ac
*R*¹ 14 coenobitae *B*²*R*² chenobite *O* 17 coenobita *BF*²*R*²
 chenobiotam *O* 18 profeta *B* describens *K* 19 adque
R 22 inuenietur *B*²*O* ut non *K*¹ 24 ereditatem *O*
 25 loquutum *F* locutum est hec *K* 26 herimitae *R* 27 in-
 (im-)becillitas *R*¹*K*¹ ualet sic *BFO*: sinit *KKv* unire *R*

cum Christo. quem uirum Hieremias propheta describens
 beatus, inquit, uir qui tulit iugum ab adulescentia
 sua, sedebit solitarius et tacebit, quia leuauit
 super se. Psalmista quoque: similis factus sum pellicano
 5 solitudinis. uigilaui, et factus sum sicut
 passer solitarius in tecto. ad hunc igitur finem, quem
 uniuscuiusque professionis esse praediximus, nisi eorum uterque
 peruenerit, frustra et ille coenobii et iste anachoreseos expetit
 disciplinam: neuter enim uirtutem suae professionis inpleuit.
 10 VIII. Sed hoc *μερικῶς*, id est non integra et in omnibus
 consummata perfectio, sed pars perfectionis est. rara est ergo
 et paucissimis dono dei concessa perfectio. is enim uere et
 non ex parte perfectus est, qui et in heremo squalorem soli-
 tudinis et in coenobio infirmitatem fratrum aequali magna-
 15 nimitate sustentat. et ideo in utraque professione per omnia
 consummatum inuenire difficile est, quia nec anachoreta
ἀκτῆμοσύνην, id est contemptum ac priuationem materialium
 rerum, nec coenobiota theoreticam ad integrum potest adsequi
 puritatem, licet utrumque perfecte abbatem Moysen atque
 20 Pafnutium duosque Macarios nouerimus possedissee. et ita 2
 erant in utraque professione perfecti et, cum ultra omnes
 heremi accolas secedentes insatiabiliter secreto solitudinis
 pascerentur quantumque in ipsis erat nequaquam inquirerent

2 Thren. 3, 27—28

4 Ps. 101, 7—8

1 iheremias *O* profeta *B* describens *B¹R²K* 2 inquit
FORK¹ adulescentia *BFK¹* adolesc. *KK²* 3 leuabit *O* leua-
 bit *R* 4 pellicano *R²K¹* 6 passer *B* 8 et ante ille *om.*
BFO expetiit *F* 9 inpleuit *R*: inplebit *O* inpleuit *rell.*
 10 *μερικῶς* *O* *μηριτικῶς* *K* (*corrupte R*) 12 enim *BFO*: etenim
KKv 13 heremo *R¹* 14 infirmitates *KKv* 15 et ideo *B*
 et ideo *////* (et *eras.*) *F* 16 consummatum *B¹* anachorita *B¹F*
B²F²R² coenobiota *O* theoreticam *KKc* 18 moysen *F*
 adque *R* 20 pafnutium *F¹* pafnuntium *O* paphnutium *Rv*
 macarios *O*: macarios *F* macharios *rell.* nouerim *KKv* possi-
 disse *R¹* et *BF*: qui *KKv* (*corrupte O ex corr.*) 21 et scripsi:
 ut *codd.* *v* 22 heremi *R* acculas *B¹R¹* solitudinis *F¹*

humana consortia, tamen ita frequentiam ac fragilitates ad se concurrentium sustinebant, ut cum ad eos uisitationis uel profectus gratia innumera fratrum multitudo conflueret, tam iugem paene susceptionis inquietudinem immobili patientia tolerantibus nihil aliud uel didicisse uel exercuisse omni uitae 5 suae tempore crederentur, quam ut communibus tantum aduentium officiis deseruirent, ita ut apud cunctos esset ambiguum, in qua potissimum professione eorundem esset maior industria, id est utrum in illa heremitica puritate an in ista conuersatione communi magnanimitas eorum mirabilius aptaretur. 10

X. Solent autem nonnulli ita diuturno silentio solitudinis efferari, ut prorsus hominum consortia perhorrescant, et cum uel paululum a secreti sui consuetudine interueniente fratrum uisitatione discesserint, notabili mentis angore et euidentibus pusillanimitatis indiciis aestuare. quod uel maxime his euenire 15 consueuit qui non perfecte in coenobiis instituti nec excoctis prioribus uitis ad solitariam se uitam inmaturo desiderio transtulerunt: qui in utraque parte imperfecti semper ac fragiles, 2 quocumque aura commotionis inpulerit, inclinantur. nam quemadmodum consortio uel interpellatione fratrum impatienter 20 exaestuant, ita in solitudine consistentes eius ipsius quod expetunt silentii non ferunt uastitatem, quippe qui ne ipsam quidem rationem norunt, cuius causa desiderari uel expeti debeat solitudo, sed hanc esse uirtutem ac professionis huius existimant summam, ut fratrum consortia declinantes humanos 25 tantummodo refugiant ac detestentur aspectus.

XI. GERMANVS: Quo ergo uel nobis uel ceteris qui eiusdem fragilitatis atque mensurae sunt remedio poterit subueniri, qui

1 frequentia <i>F</i>	ac fragilitates ...	2 concurrentium <i>om. K</i>
2 sustinebunt <i>F</i> ¹	cum] eum <i>F</i> ¹	3 confluerat <i>F</i> ¹ confluerent
<i>O</i>	4 pene <i>BORK</i>	5 dedicisse <i>R</i> ¹
<i>R</i>	9 heremitica <i>R</i>	11 diurno <i>BFO</i>
perhorrescant <i>K</i> ¹	et <i>RK</i> : ut <i>BFO</i>	12 perhorrescant <i>B</i> ¹ <i>O</i>
15 estuent (ent <i>in ras. m. 2</i>) <i>B</i>	17 solitarium <i>F</i>	18 utramque
partē <i>K</i>	20 quemadmodum <i>B</i>	24 uirtutem <i>BFO</i> (<i>an uirtutum?</i>): uirtutis <i>Rβv</i>
	25 aestimant <i>R</i>	28 adque <i>R</i>

coenobialibus disciplinis tenuiter instituti ante expulsionem omnium uitiorum habitationem solitudinis coepimus adfectare, uel quo pacto inperturbatae mentis constantiam et immobilem patientiae poterimus adprehendere firmitatem, qui ipsas quodammodo scolas et exercitationis huius palaestram, in qua ad plenum erudiri ac perfici principia nostra debuerant, intempestiue intermissa coenobii congregatione dereliquimus? qualiter ergo nunc solitarie conmorantes perfectionem longanimitatis ac patientiae consequemur, uel quemadmodum has sibi inesse uel deesse uirtutes exploratrix internorum motuum conscientia deprehendet, ne forte, quia ab hominum consortio segregati nullis eorundem inritationibus prouocamur, falsa existimatione decepti tranquillitatem nos mentis immobilem possedissemus credamus?

XII. IOHANNES: In ueritate quaerentibus medicinam remedia curationum ab illo uerissimo animarum medico deesse non possunt, his praesertim qui ualitudines suas non desperando aut negligendo contempserint nec uulnerum suorum pericla celauerint aut medellam paenitentiae procaci mente respuerint, sed pro languoribus ignorantia uel errore uel necessitate contractis humili et tamen cauta ad caelestem medicum mente confugerint. ideoque nosse debemus, quod si ad solitudinem uel ad abdita loca nondum curatis uitiis secedamus, effectus eorum tantummodo reprimatur, non extinguatur affectus. latitat enim intra nos, immo etiam serpit radix omnium quae extirpata non fuerit peccatorum, quam adhuc in nobis

5 palestram *codd.* quo *BFO* 6 debuerunt *O* 7 derelinquimus *O* 9 quemadmodum *B* 10 uel deesse *om. BF* motuum *om. BF* conscientia manere prorsus deprehendet *BFO* 11 deprae-
hendat *R*¹ deprehendit β 12 eorundem *R* aestimatione *R\beta v*
13 immobilem] *hic finit R* possidere βv 17 quia *F* ualitudines *BFO*¹ 18 negligendo *F* negligendo *Z* pericla *K¹Zr*: peri-
cula *BFOK²c* 19 celauerunt *B*¹ medellam *B²F²Z²* paeni-
tentiae *om. BFO* respuerunt *B*¹ 20 languoribus *O* 21 et
tamen *scripsi*: et tandem *codd. r* tandem et *c* tamen et *coni. Har-
tel* 26 extirpata *F* extirpata β fuerit *BFOr*: fuerint β
fuerat *c*

uiuere his deprehendimus indiciis. uerbi gratia cum in solitudine constituti aduentum fratrum uel breuissimam eorum moram cum quadam aestuantis animi anxietate suscipimus, inesse adhuc in nobis uiuacissimae inpatientiae fomitem nouerimus. cum uero cuiusquam fratris speramus aduentum, 5 si eo pro necessitate aliqua paululum forsitan demorante uel tacita indignatio animi eius culpauerit tarditatem et mentem nostram intempestiuae expectationis sollicitudo turbauerit, irae atque tristitiae manifesta in nobis uitia residere conscientiae 3 nostrae probabit examen. item si fratre uel codicem ad 10 legendum uel quamlibet aliam ad utendum speciem postulante aut nos illius petitio contristauerit aut illum negatio nostra reppulerit, dubium non est nos adhuc auaritiae seu filargyriae laqueis conpediri. quodsi recordationem nobis femineam uel cogitatio subita uel sacrae series lectionis adtulerit et in ea 15 quadam nos senserimus titillatione pulsatos, sciamus necdum extinctum in membris nostris fornicationis ardorem. si uero de conparatione districtiois nostrae et remissionis alienae uel tenuissima mentem nostram temptarit elatio, certum est nos 4 dira superbiae peste corruptos. cum haec ergo uitiorum in 20 corde nostro deprehenderimus indicia, manifeste cognoscamus nobis non adfectum, sed effectum deesse peccati. quae utique passiones, si nos quandoque conuersationi miscuerimus humanae, protinus de cauernis nostrorum sensuum procedentes probant se non tunc primum cum eruperint nasci, sed tunc 25 demum quia diu latuerint publicari. et ita uniuscuiusque uitii radices in se esse defixas certis indiciis etiam solitariis depre-

1 deprendemus *O* 3 suscepimus *O* 4 uiuacissimum βv :
cf. II, 3, 2 5 mouerimus *F*¹ 7 indignatione *O* animi
BF: nimiam *O* βv 8 inmodica *O*² im(in-)modicae βv 9 adque
*F*¹ manifeste (-ae *K*¹) βv 10 probabit *O*: probauit *rell. v*
fratrem *B* fr̄r *O* 11 postulantem *BF*¹*O* 13 repulerit *Z*²
14 nobis femineam *BF*: feminae nobis *O* βv *cf. cap. 16, 4* 15 lectiones
*F*¹ eam *F*¹ 16 pulsatus *K*¹ 19 temptauerit *B* temptaberit
*O*² 21 agnoscamus *O* β 22 adfectum *F*: affectum *rell.* 24 proci-
dentes *O* 27 in se esse *r*: inesse *codd.* solitarios *K*¹ depre-
hendit βc

hendet, quisque puritatem suam non hominibus ostentare, sed illius conspectui inuiolatam studuerit exhibere, quem latere omnia cordis arcana non possunt.

XIII. GERMANVS: Argumenta quibus infirmitatum indicia
 5 colligantur et rationem discernendarum aegritudinum, id est
 quo pacto uitia quae celantur in nobis ualeant deprehendi,
 dilucide satis aperteque percepimus: omnia siquidem cotidiana
 experientia ac diurnis cogitationum nostrarum motibus ita ut
 dicta sunt intuemur. superest igitur, ut quemadmodum pro-
 10 bationes causaeque morborum eidentissima nobis ratione
 patefactae sunt, ita etiam curationum medella monstretur.
 nulli namque dubium est illum posse rectissime de remedio
 malarum ualitudinum disputare, qui earum prius causas atque
 origines conscientia aegrotantium adtestante deprehenderit.
 15 itaque licet doctrina beatitudinis tuae uulnerum nostrorum 2
 arcana nudauerit, quo fit ut sperare aliquid de remediis
 audeamus, quia tam euidens declaratio morbi spem remedii
 pollicetur, tamen quia primum, ut ais, in congregationibus
 initium salutis acquiritur et sani in solitudine esse non possunt
 20 nisi quos prius coenobiorum medicina sanauerit, perniciose
 rursum desperatione concidimus, ne forte qui imperfecti coe-
 nobium reliquimus nequaquam iam in heremo perfecti esse
 ualeamus.

XIIII. IOHANNES: De morborum suorum curatione sollicitis
 25 remedium salutare deesse non poterit, et idcirco eodem modo,
 quo uniuscuiusque uitii deprehenduntur indicia, etiam remedia
 sunt petenda. nam quemadmodum solitariis humanae con-
 uersationis uitia diximus non deesse, ita uirtutum studia et

2 exhibere FO 3 archana BF¹K¹ 7 lucide Oβv: cf. X, 12
 init. statis ac pteque F¹ percipimus O cottidiana FK
 8 diurnis c 9 quemammodum B 10 et uidentissima F¹
 11 medela B²F²Z² medellam O 12 remediis βv: cf. cap. 14, 1
 13 multarum β ualetud. BFO 14 aegrotantium conscientia
 βv 16 archana BF¹ etiam de O²βv 26 quod O
 27 petenda BFO: quaerenda βv quemammodum B hu-
 mana O

instrumenta sanitatum omnibus ab humana conuersatione
 2 discretis suppetere non negamus. cum se igitur impatientiae
 seu irae perturbationibus incursari illis quibus supra ostendimus
 indiciis unusquisque deprehenderit, contrariis semet ipsum
 obiectionibus semper exerceat, et propositis sibi multimodis 5
 iniuriarum dispendiorumque generibus uelut ab alio sibimet
 inrogatis adsuefaciat mentem suam omnibus quae inferre
 improbitas potest perfecta humilitate subcumbere, atque aspera
 sibi quaeque et intolerabilia frequenter obponens quanta eis
 occurrere debeat lenitate omni iugiter cordis contritione 10
 meditetur: et ita respiciens ad illas sanctorum omnium siue
 ipsius domini passiones uniuersa non solum conuiciorum, sed
 etiam poenarum genera inferiora meritis suis esse pronuntians
 3 ad omnem se dolorum tolerantiam praeparabit. cumque ali-
 quando ad coetus fratrum aliqua fuerit inuitatione reuocatus, 15
 quod non potest non uel raro etiam districtissimis heremi
 adcolis prouenire, si mentem suam etiam pro uilibus quibusque
 rebus deprehenderit tacite fuisse conmotam, ut quidam ocul-
 torum motuum seuerissimus censor mox sibi illa durissima
 iniuriarum genera, quibus ad perfectam tolerantiam semet 20
 ipsum cotidianis meditationibus exercebat, exprobet atque ita
 se obiurgans et increpans adloquatur: tune ille es, bone uir,
 qui te, dum in illa solitudinis tuae exerceres palaestra, omnia
 superaturum mala constantissime praesumebas, qui dudum,
 cum tibi non solum summas conuiciorum acerbitates, uerum 25
 etiam intoleranda supplicia ipse proponeres, satis ualidum
 4 atque ad omnes procellas immobilem te credebas? quomodo

1 ab *BF*: enim ab *O* etiam ab βv 2 posse suppetere *O* βv
 3 siue βv quibus *BF*: quae *O* βv 5 et] ut *BF* 6 uelud
*B*¹. 8 succumb. *BF* adque *F* 9 obponens *OK*¹*Z*: opp. *rell.*
 12 conuiciorum *B*² β 16 dstrict. *B*¹*FO* 17 adcolis *F*¹: accolis
rell. peruenire *BF* pro uilibus *O*: probabilibus *BF* pro
 leuibus βv 21 cottid. *K* exprobet *BFK*¹ adque *F*
 23 te dudum *K*²*Z* exerceres *scripsi*: exerceres *BFv* exercereris *O*
 exercere *K* exercens (ns in *ras. m. 2*) *Z* phalestra *K* palestra *rell.*
 25 conuiciorum *B*² β acerbitates *B*¹

inuicta illa patientia tua leuissimi uerbi prolusione confusa
 est? quomodo domum tuam supra illam solidissimam petram
 tanta ut tibi uidebatur mole constructam leuis aura conmouit?
 ubi est illud quod inani fiducia bellum in pace desiderans
 5 proclamabas: paratus sum, et non sum turbatus, et
 cum propheta saepe dicebas: proba me domine, et tempta
 me: ure renes meos et cor meum, et: proba me
 domine, et scito cor meum: interroga me, et co-
 gnosce semitas meas. et uide, si uia iniquitatis in
 10 me est? quomodo ingentem certaminis adparatum exigua
 hostis umbra conterruit? tali ergo semet ipsum conpunctionis 5
 animaduersione condemnans inultam suae conmotionis obrepti-
 onem esse non sinat, sed artiore carnem suam ieiunii ac
 uigiliarum correptione castigans ac iugibus continentiae poenis
 15 culpam suae mobilitatis excrucians illud, quod ad plenum
 excoquere in coenobii conuersatione debuerat, in solitudine
 constitutus hoc exercitationis igne consumat. illud sane ad
 obtinendam iugem ac stabilem patientiam constanter atque
 immobiliter est tenendum, non licere nobis, quibus lege diuina
 20 non solum ultio iniuriarum, sed etiam memoria prohibetur,
 cuiuslibet detrimenti uel irritationis obtentu ad iracundiam
 conmoueri. quod enim grauius animae potest euenire dis- 6
 pendium, quam ut per conmotionis subitam caecitatem ueri
 atque aeterni luminis claritate priuata ab illius qui mitis
 25 et humilis corde est contemplatione discedat? quid rogo
 perniciosius quidue deformius, quam ut quis honestatis iudicium
 et regulam ac disciplinam rectae discretionis amittat et ea
 sanus ac sobrius perpetret, quae ne temulentus quidem ac

5 Ps. 118, 60 6 Ps. 25, 2 7 Ps. 138, 23—24 19 cf.
 Lev. 19, 18 24 Mt. 11, 29

1 confossa *O*³*βv* 6 profeta *BF* dixisti *βv* 10 ad-
 paratum *FO*: app. *rell.* 12 condemnans *β*¹ inultam anime *O*
 suae con(com)motionis obreptionem *BFO*: animi sui commotiunculam
βv 15 illud *BF*: illud *O* id *βv*. 16 excoquere. *B¹F¹O*
 18 optinendam *BF³Z²* optionendam *F¹* 22 uenire *β* 25 ergo
O corr. 28 nec *βv* quidem quis *βv*

7 sensu indigens ueniabiliter admisisset? haec ergo et cetera his
 similia detrimenta quisque perpenderit, non solum uniuersa
 damnorum genera, sed etiam iniuriarum atque poenarum
 quaecumque possunt a crudelissimis inrogari facili sustentati-
 one despiciet, nihil dispendiosius iracundia nec pretiosius
 tranquillitate animi ac perpetua cordis sui iudicans puritate,
 ob quam non solum carnalium, sed etiam illarum quae
 spiritales uidentur rerum spernenda sunt commoda, si alias
 adquiri uel perfici nisi cum huius tranquillitatis perturbatione
 non possunt. 10

XV. GERMANVS: Sicut ceterorum uulnerum, id est irae,
 tristitiae, impatientiae, per obiectionem contrariarum rerum
 medella monstrata est, ita etiam contra spiritum fornicationis
 quod curationis genus nos oporteat adhibere uolumus edoceri,
 id est utrum concupiscentiae ignis propositis sicut illic
 maioribus irritationum augmentis possit extingui: quod satis
 castitati credimus esse contrarium, si non solum exaggerentur
 in nobis libidinis incentiua, sed uel praetereunte adtingantur
 mentis intuitu. 15

XVI. IOHANNES: Quaestionem, quae etiam tacentibus uobis
 narrationem nostram fuerat secutura, sagax interrogatio uestra
 praeuenit, et idcirco efficaciter eam sensibus uestris concipi-
 endam esse non ambigo, quando equidem institutionem nostram
 acumen uestri praecessit ingenii. sine labore enim cuiuslibet
 quaestionis dilucidatur obscuritas, cum absolutionem eius
 anticipans inquisitio quo ducenda est antecedit. itaque remediis
 quidem illorum quae supra diximus uitiorum non solum nihil
 efficiunt, uerum etiam multum conferunt humana consortia.
 2 nam frequentia impatientiae suae crebrius patefacta quanto

4 facilius in temptatione *BF* 5 despiciet *Z* dispendiosius
BF 6 hac *F* 8 uidentur *F*¹ spernanda *F* 12 con-
 trariarum *K*¹ 13 medela *B*²*F*²*Z*² medellam *O* 14 curationis
*B*¹ 15 utrum *BFO*¹: utrum etiam *O*²*βv* 16 irritationis *βc*
 18 adtingantur mentis intuitu *BFO*: mentis oculo perstringantur *βv*
 20 p quae *B*¹ 23 quando equidem *BF*¹*O*: quando quidem *F*²
βv 26 itaque de *BF*

magis adsiduum superatis dolorem conpunctionis intulerint, tanto uelociorem laborantibus conferunt sanitatem. ob quod etiam in solitudine consistentes, cum inritationum fomes atque materia ab hominibus non possit exurgere, tamen earundem 5 incitamenta debemus etiam de industria retractare, ut aduersus ea iugi cogitationum conluctatione pugnantibus nobis medella promptior conferatur. contra spiritum uero fornicationis diuersa 3 ratio et dispar est causa. nam quemadmodum corpori usus libidinis carnisque uicinia, ita etiam menti memoria eius 10 penitus subtrahenda. satis enim perniciosum est adhuc infirmis aegrisque pectoribus uel tenuissimam recordationem huius passionis admittere, ita ut nonnumquam eis etiam sub recordatione sanctarum feminarum uel sub sacrae lectionis historia noxiae titillationis stimulus excitetur. cuius causa seniores 15 nostri huiusmodi lectiones sub praesentia iuniorum solent consultissime praeterire. sane perfectis et adfectu iam castimoniae consummatis probationes quibus examinare se ualeant deesse non possunt, quibus perfecta eorum cordis integritas incorrupto conscientiae suae iudicio conprobetur. erit ergo 4 20 consummato dumtaxat uiro similis etiam super hac passione probatio, ut qui se radices morbi huius penitus extirpasse cognouerit explorandae gratia castitatis imaginationem aliquam inlecebrosa mente concipiat. ceterum ab his qui adhuc infirmi sunt hanc examinationem nullatenus conuenit adtemptari (erit 25 enim eis magis perniciosa quam utilis), ut coniunctionem femineam et palpationem quodammodo teneram atque mollissimam corde pertractent. cum ergo perfecta quis uirtute 5 fundatus ad inlecebram blandissimorum tactuum, quos cogitando confinixerit, nullum mentis adsensum, nullam commoti-

3 adque B^1 4 materiam B omnibus O exurgere FO
 6 eam β medela $B^2F^2Z^2$ medellam O 8 quemadmodum B
 9 libidinis 10 penitus sub *om.* F uicinia BO : uicinitas βv
 ita *om.* O eius B^1O : eius est βv 10 penitus est B^2 13 uelut
 sub β storia O ut solet 16 sane *et rel.*] de hoc loco cf. *Prolegg.*
 iam] uiam F^1 uia F^2 19 comprob. BF 21 exstirp. β
 22 gratiae B 24 adtemptare BF 27 quum O

onem carnis in se deprehenderit exagitata, certissima puritatis suae capiet documenta, ita ut ad hanc se firmitatem puritatis exercens castitatis atque incorruptionis bonum non solum mente possideat, sed etiam si corporalem feminae adtactum necessitas ulla detulerit, excretur.

5

Hoc abbas Iohannes, cum horae nonae refectionem imminere sensisset, conlationem fine conclusit.

1 excogitata *F* exitata *O* 2 ad *om.* *B* 4 corporale
B 5 exerceretur *F* 6 iohanes *B* iohannis *K* 7 conclusit.
 (amen *add.* *O*) Explicit conlatio abbatis iohannis de fine coenobiotae
 (cenouitę *O*) et heremitaie. Incipit conlatio (Incip̃ capit̃ conlationis *Z*)
 abbatis pinufii (pinophii *K* pinuphii *Z*) de paenitentiae fine et satis-
 factionis indicio (indicium *K*) *BFOβ* Incip̃t eiusdem capitula *BF*
 Incipit capitula amen *O* Capitula conlationis abbatis pinuphii de *et*
rel. *K: om.* *Z*

XX.

CONLATIO ABBATIS PINUFII.

DE PAENITENTIAE FINE ET SATISFACTIONIS INDICIO.

CAPITVLA.

- 5 I. De abbatis Pinufii humilitate et eiusdem latebra.
 II. De aduentu nostro ad eundem.
 III. Interrogatio de paenitentiae fine et satisfactionis indicio.
 IIII. Responso de humilitate interrogationis nostrae.
 V. De modo paenitentiae et indulgentiae documento.
 10 VI. Interrogatio, an reminiscenda sint pro cordis con-
 punctione peccata.
 VII. Responso, quo usque anteriorum actuum recordatio
 sit habenda.
 VIII. De diuersis paenitentiae fructibus.
 15 VIIII. Quod utilis sit perfectis obliuio peccati.
 X. Quod flagitiorum recordatio sit uitanda.
 XI. De satisfactionis indicio et abolitione praeteritorum
 criminum.
 XII. In quo temporaliter sit agenda paenitudo et in quo
 20 finem habere non possit.

5 punufii *F*¹ pinuphii β et *om.* *BO* eiusdemque *O*
 6 ab *K*¹ eundem *BF*: abbatem \widetilde{nr} m pinufium *O* abbatem pinu-
 phium β (*v*) 7 penit. *BO* poenit. β indicium *K*¹ 8 hu-
 manitate *O* 13 sit *om.* β 14 penit. *codd.* 15 peccanti *K*¹
 peccandi *K*²*Z* 16 uitanta *K*¹ 17 abolitione *B* ablutione *O*
 19 paenetudo *K*¹ 20 possit. Finiunt capitula abbatis pinuphii de
 paenitentiae fine. Incipit conlatio .III. abbatis pinuphii (pinphii *K*) β
 (de penitentiae fine et satisfactionis indicio *add.* *K*²*Z*): *om.* *BFO* In-
 cipit liber uicesimus *O*

I. Praeclari ac singularis uiri abbatis Pinufii de fine paenitentiae praecepta dicturus magnam materiae partem mihi uideor amputare, si humilitatis eius laudem, quam in quarto institutionum libro, qui est super instituendis renuntiantibus titulus, breui sermone praestrinxi, lectoris fastidio consulens 5 hic silentio praetermittam, cum praesertim multi illius opusculi notitiam non habentes in hanc possint incurrere lectionem et omnis dictorum uacillet auctoritas, si dicentis meritum sub- 2 trahatur. hic siquidem cum haud longe a Panephyssi, Aegypti ut illic dictum est ciuitate, abbas et presbyter ingenti coenobio 10 praesideret tantumque eum omnis illa prouincia uirtutum suarum atque signorum gloria subleuasset, ut sibi iam uideretur retributione laudis humanae laborum suorum recepisse mercedem, timens ne sibi specialiter inuisa popularis fauoris inanitas fructum praemii uacuaret aeterni, occulte monasterium 15 suum fugiens ad intima Tabennensium monachorum secreta contendit, ubi non heremi solitudinem, non singularis uitae securitatem, quam etiam imperfecti quique laborem oboedientiae in coenobiis non ferentes superba nonnumquam praesumptione 3 sectantur, sed celeberrimo praelegit coenobio subiugari. ubi 20 tamen, ne ullo habitus sui proderetur indicio, indutus ueste saeculari multis ut illic moris est diebus lacrimans pro foribus excubauit, atque ad omnium genua prouolutus post diuturna fastidia eorum, qui ad explorandum eius desiderium in ultima eum iam aetate uelut ob panis egestatem compulsus non 25 sincere illius propositi sanctitatem expetisse dicebant, tandem

4 cap. 30—31

1 pinuphii β (*passim*) 5 praestrinxi BFO: perstrinxi β
 perstrinxi *v* 6 gum O 8 uacillet BF 9 quum O
 aut B¹FO haut B²K¹ panefesi BF panefisi β pane**** O
 aegyptia β 10 presbiter B 11 praesederet K¹ eum in omni
 βv prouincia β 12 subleuasset BF: sublimasset O βv cf. VIII,
 16, 3 summis laudibus eleuatus 15 praemie B¹ euacuaret FO
 16 thabennensium β tauenentium O 17 solitudini F² 18 securi-
 tati F² labore BF 19 superbia B¹ 20 prolegit K¹ pree-
 legit O 23 diurna BF 25 ob om. βv egestate F βv
 uelut panis egestate etiam O²: om. O¹

ut susciperetur obtinuit. ubi adolescenti cuidam fratri, qui hortum susceperat excolendum, in adminiculum deputatus cum non solum omnia, quae idem praepositus imperasset uel quae iniuncti operis cura poscebat, cum admiratione tam sanctae
 5 humilitatis impleret, uerum etiam quaedam necessaria opera, quae propter horrorem sui a ceteris uitabantur, ita furtiuo per noctem labore perficeret, ut adueniente diluculo omnis illa congregatio tam utilium operum admirans ignoraret auctorem, cumque ita triennium ferme illic gaudens desideratis tam
 10 iniuriosae subiectionis laboribus exegisset, accidit ut quidam frater eidem cognitus ex illis unde ipse discesserat Aegypti partibus adueniret. qui cum de indumentorum eius atque
 4 officii uilitate promptissimae agnitionis facilitatem diu haesitans cohiberet, post explorationem manifestissimam ad eius genua
 15 prouolutus primum stuporem fratribus cunctis, dehinc prodito etiam nomine, quod apud illos quoque praecipuae sanctitatis fama uulgauerat, etiam dolorem conpunctionis incussit, quod scilicet tanti meriti et sacerdotii uirum tam iniuriosis operibus deputassent. sed postquam flens ubertim et diabolicae inuidiae
 20 quasi grauem prodictionis suae inputans casum ad monasterium suum honorifica fratrum custodia ambiente perductus est, exiguo illic tempore demoratus rursus offensus est ipsis honoris sui ac primatus obsequiis ac furtim conscendens nauem ad Palaestina-
 nam Syriae prouinciam transmeauit, ubi uelut incipiens atque
 25 nouicius in illo in quo nos degebamus monasterii receptus habitaculo in nostra cellula ab abbate praeceptus est conmanere. sed nec illic quidem diu uirtutes eius ac merita latere potu-

1 optin. B adulescenti BK'Z adolesc. K² 2 ortum BO
 suscip. β¹ amminiculo. B adminiculo F¹ quum O 3 eidem
 O 4 quum O ammiratione B 6 ita furtiuo per om. β.
 7 noctis β² perfecerit O adueniente om. Oβv 9 quumque
 O caudens F¹ 10 subiectionibus B¹F¹ exigisset β¹
 11 ipse BF: ille Oβv 13 officii Oβv: off. eius BF prumpt.
 B 16 apud BO 17 fulgauerat F¹ 18 et] ac βv. hac O
 22 demoratur rursum β ipsius B²O 23 ascendens O inscen-
 dens K (non Z) palestina codd. 24 prouintiam β inca-
 piens K¹ 27 nec BFr: ne Oβc uirtutis KZ¹

erunt. nam simili prodicione detectus atque ad monasterium suum cum ingenti honorificentia ac laude reuocatus est.

II. Cum igitur post non longum tempus nos quoque Aegyptum petere sanctae institutionis desiderium compulisset, summo eum affectu ac desiderio perquirentes tanta eius sumus 5 gratia atque humanitate suscepti, ut nos tamquam pristinos syncellitas etiam cellulae suae, quam in extrema horti sui parte 2 construxerat, honoraret hospitio. ubi cum satis ardua atque praecelsa cuidam fratri monasterii regulam subeunti coram omnibus in synaxi fratribus praecepta tradidisset, quae in 10 quarto ut diximus institutionum libro quanta potui breuitate complexus sum, tam inconprehensibilia nobis, tam mirifica uerae abrenuntiationis culmina uidebantur, ut nullo modo illuc humilitatem nostram crederemus posse conscendere. 3 igitur desperatione deiectionis et ipso etiam uultu intimam cogi- 15 tationum amaritudinem non celantes ad beatum senem satis anxia mente recurremus: cui protinus causam tantae maestitudinis inquirenti abba Germanus grauiter ingemescens ita respondit.

III. Quanto magnificentior atque sublimior incognitae nobis 20 sermo doctrinae iter arduum praecelsissimae renuntiationis aperuit et quasi remota oculorum nostrorum caligine conditum caelo eius culmen ostendit, tanto maiore desperationis mole deprimimur. immensitatem siquidem eius cum exiguitate nostrarum uirium metientes et nimiam humilitatem ignorantiae 25 nostrae cum infinita uirtutis ostensae celsitudine conferentes paruitatem nostram non solum ad illam non posse proficere,

11 cap. 32—43

1 ad om. O 2 reuocatus tandem quod erat esse compulsus est
Oβv: at cf. *Inst. III, 31 fn.* 3 Quum O quoque] quos
BF 7 tyncillitas *BF* sinceritas O hortis *F*¹ orti O sui
om. *Oβv* 10 sinaxi *BOZ* 11 praediximus *Oβv* 12 tamque
mirifica *Oβv* 14 illic O 15 disperatione *B¹O* ipsum
K¹ 17 recurrimus *Oβv* 18 abbas *K¹Zv* 21 precellentissime
O 23 disperationis *B¹OZ¹* 24 deprimemur *F* depreminur
K¹ quum O 25 humilitatem ignorantiae *BF*: abiectionem
ignauiae *Oβv* 26 quum O 27 illa *βτ*.

uerum etiam ab eo quod est deficere posse sentimus. nam 2
ponderibus nimiae desperationis oppressi quodammodo de
infirmis ad inferiora prolabimur. unum proinde ac singulare
praesidium medellam nostris potest conferre uulneribus, ut de
5 fine paenitentiae et maxime satisfactionis indicio aliqua disca-
mus, ut certi de remissione praecedentium delictorum possimus
etiam ad conscendenda fastigia praedictae perfectionis animari.

III. PINVFIVS: Delector quidem admodum copiosis humili-
tatis uestrae fructibus, quos etiam cellulae illius quondam
10 habitatione susceptus non incuriosa aestimatione perspexi,
ualdeque gaudeo quia id, quod a nobis omnium Christianorum
infirmis sola forsitan uerborum libertate praecipitur, tanta
admiratione suscipitis, ut, cum ea si non fallor haud segnius
quam a nobis dicta sunt impleatis, cumque sicut memini
15 labore operis uestri paene dictorum grauitas adaequetur, ita
meritum uestrae uirtutis occultetis, tamquam si nulla ad uos
eorum quae cotidie exercetis aura peruenerit. sed quia id 2
ipsum summa laude dignissimum est, quod uelut adhuc rudes
incognita esse uobis ista sanctorum instituta testamini, id
20 quod a nobis sedulo postulatis breuiter ut possumus complecte-
mur. necesse est enim ut ultra possibilitatem nostram atque
uirtutem antiquae familiaritatis uestrae pareamus imperio.
itaque de paenitentiae exoratione uel merito multi non solum
dictis, uerum etiam scriptis plurima uulgauerunt monstrantes
25 quanta eius utilitas, quanta uirtus quantaque sit gratia, ita
ut deo praeteritis facinoribus offenso iamque iustissimam

2 desperationis B^1Z 4 medellam $B^2F^2Z^2$ 5 maxime de O^2
 βv 8 pinuphius $O\beta$ ammodum BF curiosis BF 9 con-
dam O . quondam K^1 10 susceptos β 11 congaudeo $O\beta v$
12 infirmis F^1 13 ammiratione B cum *eras. in Z* haut B
aut O 14 sint BF expleatis quumque O 15 laborem O
dict. nostrorum O grauitas adaequetur *scripsi*: grauitas adsequetur
(adsequatur O) BFO nostrorum exaequetur (exequitur c) industria (in-
structio r) βv 16 occultetis *scripsi*: occultetis BFO occultitis β
19 stituta O 20 breuiter B^1O complectamur βc 22 par-
camus F 23 exortatione B^2O^2 exhortatione βv 24 scribitis (i
eras.) B 26 iamque F^2 : tamque BF^1O^1 itaque O^2 tamquam β

poenam pro tantis criminibus inferenti, si dici fas est, quodammodo obsistat et quasi inuiti ut ita dixerim dextram suspendat 3
 ultoris. uerum haec omnia uobis uel pro sapientia naturali uel pro indefesso sacrarum studio litterarum ita cognita esse non ambigo, ut de his prima plantatio uestrae conuersionis 5
 inoleuerit. denique non de paenitentiae qualitate, sed de eius fine ac satisfactionis indicio solliciti id quod ab aliis praetermissum est sagacissima interrogatione disquiritis.

V. Quapropter ut omni breuitate atque compendio propositi-
 onis uestrae desiderio satisfiat, paenitentiae plena et perfecta 10
 definitio est, ut peccata, pro quibus paenitentiam gerimus uel quibus nostra conscientia remordetur, nequaquam ulterius admittamus. indicium uero satisfactionis et indulgentiae est 2
 affectus eorum quoque de nostris cordibus expulisse. nouerit enim unusquisque necdum se peccatis pristinis absolutum, 15
 quamdiu ei satisfactioni et gemitibus incubanti uel illorum quae egit uel similium criminum ante oculos imago praeluserit eorumque non dicam oblectatio, sed uel recordatio infestauerit mentis arcana. itaque tunc se is qui pro satisfactione per-
 uigilat criminibus absolutum ac de praeteritis admissis ueniam 20
 percepisse cognoscat, cum nequaquam cor suum eorundem uitiorum inlecebris senserit uel imaginatione perstringi. quam-
 obrem uerissimus quidam examiner paenitentiae et index indulgentiae in conscientia residet nostra, qui absolutionem reatus nostri ante cognitionis et iudicii diem adhuc nobis in 25
 hac carne commorantibus detegit et finem satisfactionis ac remissionis gratiam pandit. et ut haec eadem quae dicta sunt

1 inferente *BFO* 4 litterarum *Z* 5 conuersionis *Oβ*: conuer-
 sationis *BFv* (prima plantatio conuersionis *ut alibi* initium seu princi-
 pium conuersionis) 7 satisfactiones *K¹* 8 *post* disquiritis *initium*
cap. 5 indicauit B²: om. rell. 9 *ut om. βv* 10 satisfiat *BFO*:
 satisfacere nitimur *βv post nitimur in v cap. 5 incipit: nulla uero di-*
stinctio in codd. praeter O 13 uero *om. F* 14 quoque eorum
Oβv 16 ei *BF*: sibi *Oβv cf. XVIII, 14, 4* satisfactione
Z¹ 17 oculos eius *O* preluserit *O* 19 archana *BFK¹*
 20 a criminibus *O²βv* 21 quum *O* 22 prestringi *O* 23 est
 et *O* 24 residens *O²* 26 deteget *β¹*

significantius exprimantur, tum demum praeterita nobis uitiorum contagia remissa credenda sunt, cum fuerint de corde nostro praesentium uoluptatum desideria: pariter passionesque depulsae.

5 VI. GERMANVS: Et unde nobis gigni poterit humiliationis tam sancta salutarisque conpunctio, quae ex persona paenitentis ita describitur: peccatum meum cognitum feci, et iniustitiam meam non operui. dixi: pronuntiabo aduersus me iniustitiam meam domino, ut illud
10 quoque quod sequitur efficaciter dicere mereamur: et tu remisisti impietatem cordis mei, uel quemadmodum in oratione prostrati nosmet ipsos ad confessionis lacrimas ualebimus excitare, per quas delictorum ueniam consequi mereamur secundum illud: lauabo per singulas noctes
15 lectum meum: in lacrimis stratum meum rigabo, si peccatorum nostrorum memoriam de nostris cordibus extrudamus, quam iubemur e contrario tenaciter custodire dicente domino: et iniquitatum tuarum non recordabor. tu uero memento? ob quam rem non solum operans, uerum
20 etiam orans ad peccatorum meorum recordationem mentem meam etiam de industria reuocare contendo, ut ad humilitatem ueram et contritionem cordis efficacius inclinatus audeam dicere cum propheta: uide humilitatem meam, et laborem meum: et dimitte omnia peccata mea.

25 VII. PINVFIVS: Interrogatio uestra, ut supra iam dictum est, non de paenitentiae qualitate, sed de eius fine proposita est et de satisfactionis indicio: ad quam congrue ut arbitror consequenterque responsum est. ceterum hoc quod de peccato-

7 Ps. 31, 5—6 (LXX) 10 l. c. (LXX) 14 Ps. 6, 7 (LXX)
18 Esai. 43, 25—26 (LXX) 23 Ps. 24, 18

1 significantius *F*¹ tunc *O* 5 *V BF* 6 tam *BFO*:
illa *v om. β* 7 describitur *β* cognitum *K*¹: cognitum tibi
rell. v 9 aduersum *OZv* 11 quemadmodum *B* 15 in *om. O*²
βv (LXX: ἐν δάκρυσι) lacrimis meis *K*²*Zv* 20 ad] a *O*
recordatione *O* 21 etiam *post meam om. β* 22 audeat *B*¹*F*¹
23 profeta *F* 25 VI *BF* pinuphius *O(β)*

rum recordatione dixistis utile satis ac necessarium est, sed adhuc agentibus paenitentiam, ut cum iugi pectoris sui contusione proclament: quoniam iniquitatem meam ego agnosco: et peccatum meum contra me est semper, illud etiam: et cogitabo pro peccato meo. dum ergo 5 agimus paenitentiam et adhuc uitiosorum actuum recordatione mordemur, necessarium est ut ignem conscientiae nostrae obortus ex confessione culparum lacrimarum imber extinguat.

2 cum uero cuiquam in hac humilitate cordis et spiritus contritione defixo atque in labore et gemitu perduranti horum 10 recordatio fuerit consopita et conscientiae spina de medullis animae gratia dei miserantis euulsa, certum est eum ad satisfactionis finem atque indulgentiae merita peruenisse et ab admissorum criminum labe purgatum. ad quam tamen obliuionem non alias peruenitur nisi per oblitterationem uitiorum 15 atque adfectuum pristinorum et perfectam cordis atque integram puritatem. quam sine dubio nullus eorum qui per ignauiam seu contemptum uitia sua purgare neglexerint adsequetur, nisi qui per gemitus atque suspiria maesta iugitate continuans omnem sordium pristinarum excoxerit labem et uirtute animi 20

3 atque opere proclamarit ad dominum: delictum meum cognitum feci, et iniustitiam meam non operui, et: fuerunt mihi lacrimae meae panis die ac nocte, ut consequenter mereatur audire: quiescat uox tua a ploratu, et oculi tui a lacrimis: quia est merces 25 operi tuo, ait dominus, illud quoque similiter ad eum

3 Ps. 50, 5 5 Ps. 37, 19 21 Ps. 31, 5 (LXX)
23 Ps. 41, 4 24 Hierem. 31, 16

3 quoniam] Qũm B 4 agnosco B: agnoscho O cognosco Fβ
et Vulgata 8 obortum BF²O abortum F¹ culpaē βv
11 recordatione β¹ composita β¹ spinam B¹F¹ 12 gratiae
K¹ dñi O corr. 14 admissorum BFO¹: uniuersorum O²βv cf.
cap. 8, 3 laue F 15 oblitterationem K 16 adfectum B¹F¹
18 siue βv neglexerint Z: neclexerit O neglexerit rell. v ad-
sequitur K¹ 19 per om. βv 21 proclamaret K¹ deum βv
22 cognitum tibi O²K²Zv 23 fuerint K panes βv 25 mer-
cis K¹

uoce domini dirigatur: deleui ut nubem iniquitates
 tuas, et quasi nebulam peccata tua, et iterum: ego
 sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas propter
 me, et peccatorum tuorum iam non recordabor. et
 5 ita funiculis peccatorum suorum, quibus unus-
 quisque constringitur, absolutus domino cum omni
 gratiarum actione cantabit: dirupisti uincula mea:
 tibi sacrificabo hostiam laudis.

VIII. Post illam namque generalem baptismi gratiam et
 10 illud pretiosissimum martyrii donum, quod sanguinis ablutione
 conquiritur, multi sunt paenitentiae fructus, per quos ad
 expiationem criminum peruenitur. non enim tantum simplici
 illo paenitentiae nomine salus aeterna repromittitur, de qua
 beatus apostolus Petrus paenitemini, inquit, et conuerti-
 15 mini, ut deleantur peccata uestra, et Iohannes Baptista
 uel ipse dominus: paenitentiam agite: adpropinquauit
 enim regnum caelorum, sed etiam per caritatis affectum
 peccatorum moles obruitur: caritas enim operit multi-
 tudinem peccatorum. similiter etiam per elemosynarum 2
 20 fructum uulneribus nostris medella praestatur, quia sicut
 aqua extinguit ignem, sic elemosyna extinguit
 peccatum. ita et per lacrimarum profusionem conquiritur
 ablutio delictorum: lauabo enim per singulas noctes
 lectum meum: in lacrimis stratum meum rigabo.
 25 denique subiungit ostendens non inaniter eas fuisse profusas:
 discedite a me omnes qui operamini iniquitatem:

1 Esai. 44, 22 2 Esai. 43, 25 5 Prov. 5, 22 (LXX)
 7 Ps. 115, 16—17 14 Act. 3, 19 16 Mt. 3, 2 18 I Pet. 4, 8
 20 Sir. 3, 33 23 Ps. 6, 7 (LXX) 26 l. c. 9

1 deleui *B¹F¹O* nibem *O²* 2 nebula *BF* ego sum *semel*
Bc ego ego sum *FO¹* 9 VII *BF* batismi *O* 14 inquit
FOK¹Z 15 uestra peccata *β* babtista *O* 16 adpropin-
 quauit *F*: adpropinquabit *rell. v* 18 mole subruitur *O* karitas
O 19 elemosynarum *BOK¹Z²* aelimosyn. *F* elymosin. *Z¹*
 20 medela *F²K²* 21 sic *BOβ*: ita *Fv* elemosina *BOZ²* eli-
 mosyna *F* elymosina *Z¹* 22 et ita *BFO* 24 in *om. Oβv*
 lacrimis meis *K²Zv*

3 quoniam exaudiuit dominus uocem fletus mei. nec
 non per criminum confessionem eorum ablutio condonatur:
 dixi enim: pronuntiabo aduersus me iniustitiam
 meam domino: et tu remisisti impietatem cordis
 mei, et iterum: narra tu iniquitates tuas prius, ut 5
 iustificeris. per afflictionem quoque cordis et corporis
 admissorum scelerum remissio similiter obtinetur: nam uide,
 inquit, humilitatem meam, et laborem meum: et
 dimitte omnia peccata mea, praecipueque per emendati-
 onem morum: auferte, inquit, malum cogitationum 10
 uestrarum ab oculis meis: quiescite agere per-
 uerse, discite bene facere: quaerite iudicium,
 subuenite obpresso, iudicate pupillo, defendite
 uiduam. et uenite, arguite me, dicit dominus: et
 si fuerint peccata uestra ut coccinum, uelut nix 15
 dealbabuntur: si fuerint rubra quasi uermiculus,
 4 uelut lana munda erunt. interdum etiam intercessione
 sanctorum inpetratur uenia delictorum: qui enim scit fra-
 trem suum peccare peccatum non ad mortem, petit,
 et dabit ei uitam, peccanti non ad mortem, et 20
 iterum: infirmatur quis ex uobis? inducat pres-
 byteros ecclesiae, et orent super eum, unguentes
 eum oleo in nomine domini. et oratio fidei saluabit
 infirmum, et alleuabit eum dominus: et si in pec-
 5 catis sit, dimittuntur ei. nonnumquam misericordiae 25
 ac fidei merito labes excoquitur uitiorum secundum illud: per

3 Ps. 31, 5 (LXX) 5 Esai. 43, 26 (LXX) 7 Ps. 24, 18
 10 Esai. 1, 16—18 18 I Ioh. 5, 16 21 Iac. 5, 14—15
 26 Prov. 15, 27

1 quoniam] q̄m (*i. e.* quoniam) *B* 2 abolitio *O*²*βv* con-
 ceditur *βc* 3 aduersum *Ov* 4 impietates *F* 5 prius *BFO*
 (*πρῶτον cod. Sinait.*): primus (*πρῶτος*) *βv* 6 cordis quoque *B*
 7 optinetur *BZ*² 8 inquit *FOK*¹*Z* 10 inquit *FOK*¹*Z* 11 per-
 uersa *B*¹ *ut uid.* 14 uenite et arguite *βv* 17 lanae mundarunt
*B*¹ munda] alba *v: om. Oβ* 19 petat *B*¹*Ov* 20 uitam deus
Oβv 21 presbit. *BZ* 24 alleuauit *F* 25 dimittuntur *B: dimit-*
tentur rell. v 26 labis *K*¹*Z* excoquitur *FO* exequitur *K*¹

miseri- cordiam et fidem purgantur peccata. per
 conuersionem plerumque ac salutem eorum, qui nostris monitis
 ac praedicatione saluantur, quoniam qui conuerti fecerit
 peccatorem ab errore uiae suae, saluabit animam
 5 eius a morte et cooperiet multitudinem pecca-
 torum, per indulgentiam nihilominus ac remissionem nostram
 ad indulgentiam nostrorum facinorum peruenitur: si enim
 dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et
 uobis pater uester caelestis delicta uestra. uidetis
 10 ergo quantos misericordiae aditus patefecerit clementia salua-
 toris, ut nemo salutem cupiens desperatione frangatur, cum
 uideat se tantis ad uitam remediis inuitari. si enim pro 6
 infirmitate carnis afflictione ieiuniorum abolere te tua peccata
 non posse causaris nec potes dicere: genua mea infirmata
 15 sunt a ieiunio: et caro mea inmutata est propter
 oleum. quia cinerem tamquam panem manducabam,
 et potum meum cum fletu miscebam, elemosynarum
 ea redime largitate. indigenti si non habes quod inper-
 (licet nullum ab hoc opere necessitas inopiae ac paupertatis
 20 excludat, quando quidem et illius uiduae duo tantum minuta
 ingentibus diuitum donariis praeferuntur et pro calice aquae
 frigidae mercedem se redditurum dominus repromittit), certe
 morum poteris emendatione purgari. quodsi perfectionem 7
 uirtutum extinctione uitiorum omnium non potes adipisci,
 25 sollicitudinem piam erga utilitatem alienae salutis inpende.

3 Iac. 5, 20 7 Mt. 6, 14 14 Ps. 108, 24 16 Ps.
 101, 10 20 cf. Luc. 21, 1-2 22 cf. Mt. 10, 42

4 saluat βv 5 cooperit β operit v 8 et om. *BFOK*¹
 10 saluatores *K*¹ 11 disperatione *B*¹*Z* 13 et afflictione *BF*
O tua om. βc 16 manducaui *K*¹*Z* 17 elemosynarum *K*²:
 elymosynarum *BZ*¹ elemosyn. *F* elemosin. *OK*¹*Z*² 18 indigenti
 si] indigenti* (s eras.) *F* 20 minuta (*λεπτά*) *BF*: era minuta *O*
 aera β 21 donariis (*τὰ δῶρα Luc. 21, 1*) *O*: denariis *BF* mune-
 ribus βv cf. *XXI, 1, 3* praeferantur *K*²*Zr* praeferentur *K*¹
 calicem *K*¹ 22 repromittat *K*²*Zr* certe absque illis morum
 βc 23 perfectione *BF* ad perfectionem *O* 24 extinctionem
*BK*¹

si autem idoneum te huic ministerio non esse conquereris, operire peccata poteris caritatis affectu. in hoc quoque si te fragilem fecerit quaelibet mentis ignavia, oratione saltem atque intercessione sanctorum remedia uulneribus tuis humilitatis affectu submissus inplora. postremo quis est qui non possit 5 suppliciter dicere: peccatum meum cognitum feci: et iniustitiam meam non operui? ut per hanc professionem etiam illud subiungere mereatur: et tu remisisti inpie- 8 statem cordis mei. quodsi uerecundia retrahente reuelare ea coram hominibus erubescis, illi quem latere non possunt 10 confiteri ea iugi supplicatione non desinas ac dicere ei: iniquitatem meam ego agnosco: et peccatum meum coram me est semper. tibi soli peccaui, et malum coram te feci, qui et absque ullius uerecundiae publicatione curare et sine inproperio peccata donare consuevit. post istud 15 quoque tam promptum certumque subsidium aliud quoque adhuc facilius largita nobis est diuina dignatio ipsamque remedii opem nostro conmisit arbitrio, ut indulgentiam nostrorum scelerum pro nostro praesumamus affectu dicentes ei: dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimitti- 20 mus debitoribus nostris. quisquis igitur ad indulgentiam suorum criminum desiderat peruenire, istis semet ipsum aptare studeat instrumentis. neminem obdurati cordis peruicacia a remedio salutari et fonte tantae pietatis auertat, quia etiamsi haec omnia fecerimus, non erunt idonea ad expiationem 25 scelerum nostrorum, nisi ea bonitas domini clementiaque

6 Ps. 31, 5 (LXX) 8 l. c. (LXX) 11 Ps. 50, 5-6
20 Mt. 6, 12

1 conquereris *B¹K* 2 karitatis *O* 3 salutem *B¹* saltem *B²*
FO 5 summissus *OK²* 6 cognitum tibi *O²K²Zv* 7 con-
fessionem *βv* 8 illud *BFO¹*: illud confidenter *O²βv* 10 quem]
quidem *B¹* 11 subplic. *B* ei *om. βv* 12 cognosco *βv*
13 coram (*ἐνώπιον*) *BFO*: contra *βv* 16 prumptum *B¹K¹*
21 debita debitoribus *F* 22 desederat *K¹* 23 neminem *BFO*:
nec *βv* obturati *BF* 24 et fonte *B²FO*: et fontem *B¹* fon-
tem *βv*

deleuerit. qui cum religiosi conatus obsequia supplici mente
a nobis oblata perspexerit, exiguos paruosque conatus immensa
liberalitate prosequitur dicens: ego sum, ego sum qui
deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum
5 tuorum iam non recordabor. ad hunc igitur quem 10
praediximus statum quisque contenderit, satisfactionis gratiam
cotidianis ieiuniis et mortificatione cordis et corporis adsequetur,
quia, sicut scriptum est, sine sanguinis effusione non
fit remissio. nec inmerito. caro enim et sanguis
10 regnum dei possidere non possunt. et ideo quisquis
ab huius sanguinis effusione gladium spiritus, quod est
uerbum dei, uoluerit inhibere, absque dubio illa Hieremiae
maledictione plectetur: nam maledictus, inquit, qui pro-
hibet gladium suum a sanguine. hic namque est 11
15 gladius, qui illum noxium sanguinem quo animatur materia
peccatorum salubriter fundens, quidquid reppererit in membris
animae nostrae carnale terrenumue concretum, resecat et
abscidit ac mortificatos uitii uiuere deo et spiritalibus facit
uigere uirtutibus. et ita iam non recordatione ueteris admissi,
20 sed spe futurorum flere incipiet gaudiorum, nec tam de prae-
teritis malis quam de uenturis cogitans bonis non ex peccato-
rum maerore lacrimas, sed ex aeternae illius laetitiae alacritate
profundet, atque obliuiscens ea quae posteriora sunt,
id est carnalia uitia, ad ea quae in ante sunt extendetur,
25 hoc est spiritalia dona atque uirtutes.

VIII. Ceterum quod paulo ante dixisti te etiam de industria
praeteritorum peccatorum memoriam retractare, hoc fieri

3 Esai. 43, 25 8 Hebr. 9, 22 9 I Cor. 15, 50
11 Eph. 6, 17 13 Hierem. 48, 10 23 Phil. 3, 13

1 qui] cui *F*² re] religiosi *BK*¹ sub]plici *K*¹ supplice *Z*
2 prespexerit *O* 3 libertate *O* 5 post recordabor in *BF* cap. 8
incipit, in *O* rasura est: uidetur VIII deletum ergo *O*²*βv*
6 conscenderit *Oβv* 7 adsequitur *β* 12 iheremiae *O* hieremiae
prophetae *β(v)*: in *O* est p̄fete s. l. a m. 2 13 inquit *FOK*¹*Z*
15 noxium* *F* sanguinem noxium *B* 16 quicquid *BOK*²
17 animae nostrae *BFO*: nostris *βv* 21 non] nec *B* 23 pro-
fundit *β*

penitus non oportet, quin immo si uiolenter obrepserit, protinus extrudatur. multum namque retrahit mentem a contemplatione puritatis, eius praecipue qui in solitudine commoratur, implicans eam sordibus mundi huius et praefocans faetore uitiorum. dum enim recolis ea, quae secundum principem 5 saeculi huius per ignorantiam seu lasciuiam commisisti, ut concedam tibi quod in hac cogitatione posito oblectatio nulla subrepat, certe antiquae putredinis uel sola contagio necesse est ut taetro mentem faetore conrumpat et spiritalem uirtutum 2 fragrantiam, id est suauitatem boni odoris excludat. cum 10 ergo praeteritorum memoria uitiorum pulsauerit sensum, ita ab ea resiliendum est, sicut refugit uir honestus et grauis, si inpudicae ac procacis feminae in publico aut conloquiis aut amplexibus adpetatur. qui utique nisi se a contactu eius festinus abstraxerit et uel breuissimam moram inhonestae 15 confabulationis admiserit, etiamsi consensum pudendae respuat uoluptatis, infamiae tamen ac reprehensionis notam cunctorum 3 praetereuntium iudicio non euadet. ita igitur etiam nos oportet, cum fuerimus ad huiusmodi cogitationes pestifera recordatione deducti, raptim ab earum contemplatione discedere 20 et implere illud quod a Salomone praecipitur: sed exili, inquit, noli demorari in loco eius, neque intendas oculum tuum in eam, ne uidentes nos angeli inmundis ac turpibus cogitationibus inuolutos non possint de nobis prae-

21 Prov. 9, 18 (LXX)

1 etiamsi $O^2\beta v$ inreperit $O\beta v$ 2 excludatur O retrahet $O\beta$ 4 faetore β : foetore B fetore FO 5 uitioire F
6 siue βv 8 subripiat BFO putridinis K^1 contagione O 9 tetro *codd.* fetore BFO foetore β uirtutem B^1
10 flagrantiam $B\beta$ fragrantiam FO odoris boni B 12 resilienda B^1F 14 quia O contractu O 15 inhonestate $B^1\beta^1$
16 inpudendae $\beta(c)$ 17 uoluntatis β 18 praeuentium F
euadit β 19 ad O : ab BF in β cogitatione O recordationis BF 20 recordatione] cogitatione BF (*scribendum puto*: ad huiusmodi recordationis pestiferas cogitationes) 21 solomone O
sed *om.* BFO exilii F^1 exsili K^2Z^1 22 inquit FO in-
figas K infi*gas Z 24 captationibus β possent K^1

tereuntes dicere: benedictio domini super uos. impossi-4
 bile namque est mentem bonis cogitationibus inmorari, cum
 principale cordis ad turpes atque terrenos intuitus fuerit
 deuolutum. uera est enim illa Salomonis sententia: oculi tui
 5 cum uiderint alienam, os tuum tunc loquetur
 praua, et iacebis tamquam in corde maris, et
 sicut gubernator in magna tempestate. dices
 autem: feriunt me, sed non dolui, et deluserunt
 me, ego autem nesciui. derelictis ergo non solum turpi-5
 10 bus, sed etiam terrenis cogitationibus uniuersis erigenda semper
 est ad caelestia nostrae mentis intentio secundum saluatoris
 nostri sententiam: ubi enim ego sum, inquit, illic et
 minister meus erit. solet enim frequenter accidere, ut
 dum uel suos uel aliorum lapsus imperitorum quispiam
 15 miserantis retractat affectu, ipse etiam subtilissimi teli
 uoluptario perstringatur adsensu et initium sub specie pie-
 tatis exortum obsceno ac noxio fine concludat: sunt enim
 uiae quae uidentur apud homines rectae, nouissima
 autem earum uenient in profundum inferi.

20 X. Quapropter studendum nobis est, ut uirtutum potius
 adpetitu et desiderio regni caelorum quam noxiis uitiorum
 recordationibus nosmet ipsos ad conpunctionem laudabilem
 prouocemus, quia necesse est tamdiu quempiam pestilentissimis
 cloacae faetoribus praefocari, quamdiu super eam stare uel
 25 caenum eius uoluerit commouere.

XI. Nouerimus autem nos, ut saepe diximus, tunc demum
 pro praeteritis satisfecisse peccatis, cum ipsi motus atque

1 Ps. 128, 8 4 Prov. 23, 33—35 (LXX) 12 Ioh. 12, 26
 17 Prov. 16, 25 (LXX)

2 menti *ex* mentis *F* cogitationis *B¹F* 5 aliena *BFO*
 loquitur *B* 7 dicis *β* 8 feriunt (τίπτουσι) *KZ¹*: ferierunt *B*
FOZ²v et *om.* *O* deliserunt *B¹F* 10 uniuersis emendati
 semper ad caelestia *nre* mentis intentio dirigatur *O* est semper *βv*
 12 inquit *FOK¹* 14 uel *ante* suos *om.* *BFO¹* lapsos *B¹*
 16 uoluntario *BF* prestringatur *O* 17 obscoeno *F* 18 apud *B*
 apud *O* 20 est nobis *βv* 21 adpetitu *OK¹*: app. *rell.* 24 fe-
 toribus *BFOK¹Z* foet. *K²* supra *Oβv* 25 cenum *BO*

adfectus, per quos paenitenda commisimus, fuerint de nostris
 cordibus amputati. quod tamen nullus obtinere posse se
 credat, qui non prius ipsas causas atque materias, pro quibus
 in illa conlapsus est crimina, omni spiritus sui feruore succi-
 derit: ut uerbi gratia si in fornicationem uel adulterium ⁵
 perniciose feminarum familiaritate conlapsus est, summa
 festinatione etiam ipsum earum deuitet aspectum, aut certe
 si per abundantiam uini epularumque est nimietatem succensus,
 inlicentium ciborum crapulam summa distractione castiget.
 2 et rursum si in periurium aut furtum aut homicidium aut ¹⁰
 blasphemiam pecuniarum desiderio atque amore corruptus
 incurrit, materiam auaritiae inlectricem suae deceptionis
 abscidat: si in iracundiae uitium superbiae passione compellitur,
 adrogantiae ipsius fomitem summa humilitatis uirtute conuellat.
 et ita ut unumquodque peccatum possit extinguere, causa atque ¹⁵
 occasio per quam uel ob quam admissum est debet primitus
 amputari. isto enim curationum remedio ad obliuionem quo-
 que admissorum criminum sine dubio peruenitur.

XII. Verum ista praedictae obliuionis definitio super capi-
 talibus tantum sit criminibus constituta, quae Moysaica ²⁰
 quoque lege damnantur, quorum sicut per conuersationem
 bonam abiciuntur uel consumuntur adfectus, ita etiam paeni-
 tentia accipit finem. ceterum ab istis minutis, in quibus
 septies iustus cedit ut scriptum est et resurgit, num-
 2 quam deerit paenitudo. aut enim per ignorantiam, aut per ²⁵

24 Prov. 24, 16

1 adfectus K^1 : aff. OK^2Z effectus BF 2 optinere B se
 posse BF 4 sui $om.$ βv 8 habundantiam BF nimietatem
scripsi: nimietate *codd.* v 9 inlicentium Fr : inlicentium B^1O^1
 inlicitorum B^2 inlicita O^2 inlicitam βc cyborum B crapula O
 distractione F^1O 11 blasphemiam O et (b ex p) K 13 abscidit
 O^1 propellitur βv 14 conuellet O^1 15 et ut ita B ut
 $om.$ F 17 amputare B^1FO etenim βv 20 moysaica B^2 :
 moysaica OK^2 moysaica *rell.* 21 conuersionem O^1 22 penit.
 $BO\beta$ 23 minutis K^1 24 scriptum Z resurget O
 25 paenitudo deerit F

obliuionem, aut per cogitationem, aut per sermonem, aut per
 obreptionem, aut per necessitatem, aut per fragilitatem carnis
 et somnii pollutionem singulis diebus uel inuiti uel uolentes
 frequenter incurrimus, pro quibus et Daudid orans dominum
 5 purificationem atque indulgentiam deprecatur dicens: delicta
 quis intellegit? ab occultis meis munda me: et ab
 alienis parce seruo tuo, et apostolus: non enim quod
 uolo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago,
 et pro quibus idem etiam heulans proclamauit: infelix ego
 10 homo: quis me liberabit de corpore mortis huius?
 tanta enim in his facilitate tamquam naturali lege prolabimur, 3
 ut, quantalibet circumspectione atque custodia caueantur, non
 possint ad plenum ista uitari. de istis siquidem unus disci-
 pulorum, quem diligebat Iesus, abrupta definitione pronuntiat
 15 dicens: si dixerimus quia peccatum non habemus,
 ipsi nos seducimus et uerbum eius non est in nobis.
 proinde perfectionis culmen pertingere cupienti non magne
 proderit ad finem paenitentiae peruenisse, id est ab illicitis
 temperare, nisi etiam in illis uirtutibus indefesso cursu semet
 20 ipsum semper extenderit, quibus ad satisfactionis indicia
 peruenitur. nec enim a faetidis criminum sordibus quae 4
 abhorret dominus quemquam abstinuisse sufficet, nisi etiam
 illam bonam uirtutum fragrantiam, qua dominus delectatur,
 puritate cordis et apostolicae caritatis perfectione possederit.
 25 Huc usque abbas Pinufius de satisfactionis indicio ac paeni-
 tentiae fine disseruit. qui licet ut in eius coenobio residere

5 Ps. 18, 13—14 7 Rom. 7, 19 9 l. c. 24 15 I
 loh. 1, 8 et 10

1 aut per cogitationem aut per sermonem *om.* *BF*: *cf.* *XXII*, 7, 2.
XI, 9, 6 3 et somnii pollutionem *om.* βv 5 adque *F* 6 me
 dñe et *O* 9 heulans *K*¹: ^he*ulans (i *eras.*) *O* eiulans *rell.* 10 libera-
 uit *B*¹*FZ*¹ 11 in his *om.* *F* 12 cabeantur *F*¹*O* 16 in nobis
 non est *Z*¹ 17 magne *BO*: magn* (ae *eras.*) *F* satis βv 18 ad]
 ad in *B* 21 fetidis *BF*: fe(foe-)tidissimis *O* βv 23 illam *om.*
BF fragrantiam *BFO* flagrantiam β quam *BF*¹*O* 24 possi-
 derit *B*¹*FZ* 25 pinuphius β

malleus sollicito precaretur affectu, tamen fama Scitioticae solitudinis inuitatos, cum retinere non posset, emisit.

1 scitiotice *O*: scithioticae (*sed thi in ras. K*) *BFK* sciti^r***otice
Z 2 possit *Z* emisit. Explicit (*Lib. add. F* conlatio *add. O*)
 abbatis pinufi (pinufii *FO* pinuphii β) de paenitentiae (penitudinis β)
 fine et satisfactionis indicio. Incipit (conlatio *add. O*) abbatis theone
 (theone *FK*² theone *K*¹*Z*) de remissione quinquagensimae (quina-
 gesimae *BFO*) *BFO* β Capitula eiusdem *O*: *om. rell.*

XXI.

CONLATIO ABBATIS THEONAE PRIMA.

DE REMISSIONE QVINQVAGENSIMAE.

CAPITVLA.

- 5 I. Quomodo Theonas ad abbatem Iohannem uenerit.
 II. Exhortatio abbatis Iohannis ad Theonan et ceteros
 qui cum eo conuenerant.
 III. De decimarum et primitiarum oblatione.
 10 IIII. Quod Abraham, David ceterique sancti legis man-
 data fuerint supergressi.
 V. Quod sub euangelii gratia agentes superare debeant
 mandata legalia.
 VI. Quod euangelii gratia, sicut perfectis tribuit regna
 caelorum, ita ueniabiliter sustentet infirmos.
 15 VII. Quod in nostra situm sit potestate, utrum sub
 euangelii gratia an sub legis uelimus terrore
 consistere.
 VIII. Quemadmodum Theonas coniugem suam, ut et ipsa
 renuntiaret, hortatus sit.

6 exortatio FO theonan β: theonam BFOv 7 uenerant F
 8 de om. O oblationum O 9 habraham F abraam O
 legis om. O 11 euangeli F gratiagentes O degentes
 βv 13 tribuet BF regnum O 14 uenerabiliter K¹
 sustinet BF sustentat O infirmus B 16 euangelia BF
 uellimus B 18 quemammodum B, item infra

- VIII. Quemadmodum non adquiescente uxore sua ad monasterium peruolarit.
- X. Satisfactio pro eo, ne discidia coniugibus suadere uideamur.
- XI. Inquisitio, cur in Aegypto totis diebus Quinquagensimae non ieiunetur nec genua in oratione curuentur.
- XII. Responsio de natura eorum quae bona uel mala uel media sunt.
- XIII. Quale bonum sit ieiunium. 10
- XIIII. Quod non sit principale bonum ieiunium.
- XV. Quod principale bonum non propter inferius bonum debeat exerceri.
- XVI. Quomodo a ceteris bonis principale discernatur bonum. 15
- XVII. De ratione et utilitate ieiunii.
- XVIII. Non semper congruum esse ieiunium.
- XVIII. Interrogatio, cur totis Quinquagensimae diebus ieiunium resoluamus.
- XX. Responsio. 20
- XXI. Interrogatio, utrum abstinentia ieiunii relaxata non obsit corporis castitati.
- XXII. Responsio de seruando continentiae temperamento.
- XXIII. De refectionis tempore atque mensura.
- XXIIII. Interrogatio de diuersa obseruatione Quadragensimae. 25
- XXV. Responsio, eo quod ad anni decimas Quadragensimae ieiunium referatur.
- XXVI. Quomodo etiam primitias nostras domino debeamus offerre. 30

2 peruolaret FO 5 quur FO quinquagensimae β (*passim*):
 quinquages. BFO (*passim*) 6 ieiunaretur β in oratione om.
 O 9 sunt om. O 13 debet O 14 a om. F' 18 quur
 BO quinquagesimae BF' quinquaginta O β v 20 Responsio de
 ipsuht O 21 abstinentię B 24 refectiones K¹ 25 xlg; (i.
 e. quadragensimae) F' 27 ad om. O β

- XXVII. Cur diuerso dierum numero Quadragesima a plerisque obseruetur.
- XXVIII. Quare uocetur Quadragesima, cum XXXVI diebus tantummodo ieiunetur.
- 5 XXVIII. Quod perfecti supergrediantur legem Quadragesimae.
- XXX. De causa et initio Quadragesimae.
- XXXI. Interrogatio, quemadmodum intellegi debeat quod apostolus ait: peccatum in uobis non dominabitur.
- 10 XXXII. Responsio de differentia gratiae et legalium praeceptorum.
- XXXIII. De eo, quod leniora sint euangelii praecepta quam legis.
- 15 XXXIII. Quemadmodum quis probetur esse sub gratia.
- XXXV. Interrogatio, cur interdum propensius ieiunantes carnalibus incentiuis acrius urgeamur.
- XXXVI. Responsio, quod haec quaestio futurae conlationi debeat reseruari.

20 I. Priusquam uerba conlationis huiusce habitae cum summo uiro abbate Theona incipiamus euoluere, necessarium reor ut initium conuersionis eius breui sermone perstringam, quia ex

9 Rom. 6, 14

1 quur *BFO* diuersorum *Oβ* 3 quadraginsima *K¹*
 quum *O* XXX et sex *Oβ* 4 tantummodo *om. O* 5 qua-
 dragm̃ *F* quadraginsimae *K¹* 7 XXX *om. B* 8 XXX *B*
 quemammodum *B* 9 nobis *O* 11 XXXI *B* 13 XXXII *B*
 sunt *O* 15 XXIII. Quemammodum *B* 16 XXXIII *B* quur
BFO 17 urguamur *O* urgeamur *β* 18 XXXV *B* quaesto
β 19 reseruari. Finiunt capitula (Inc̃p *LIB*; *add. F*) *BF* Explicit
 capitula. Incipit liber uicesimus primus *O* Finiunt capitula de remis-
 sione quinquagesimae. Incipit conlatio .IIII. (de eodem *add. K²Z*)
KZ 20 habite *BF(r)*: habita *Oβc* 21 theonam *B¹K¹*
 22 conuersionis *FO* sermonem *F¹* prestringam *O*

hoc, uel meritum uiri uel gratia euidentius poterit patere
 lectori. hic igitur adulescens admodum parentum studio im-
 perioque conexus est uinculo coniugali. nam dum pudicitiae eius
 religiosa sedulitate prospiciunt et ancipitem lapsum lubricae
 uerentur aetatis, praeueniendos adulescentiae motus licito 5
 2 nuptiarum remedio crediderunt. cum ergo hic unius lustrum
 tempus cum coniuge peregisset, uenit ad abbatem Iohannem,
 qui tunc temporis merito mirae sanctitatis electus diaconiae
 praesidebat. non enim ad hunc gradum quilibet propria
 uoluntate aut ambitione prouehitur, sed is quem cunctorum 10
 seniorum coetus aetatis praerogatiua et fidei atque uirtutum
 testimonio excellentiorem omnibus sublimioremque censuerit.
 3 ad hunc, inquam, beatum Iohannem cum pia deuotionis
 studio praedictus tunc iuuenis aduenisset deferens religiosa
 donaria. inter ceteros possessores, qui certatim decimas uel 15
 primitias frugum suarum memorato seni de suis substantiis
 offerebant, uideretque eos senex cum multis ad se muneribus
 confluxisse et deuotioni eorum uicissitudinem cuperet repensare,
 coepit eis secundum apostolum spiritalia seminare, quorum
 metebat dona carnalia. denique ita sermonem adhortationis 20
 instituit.

II. Delector quidem, o filii, pia uestrorum munerum largitate,
 et deuotionem huius oblationis, cuius dispensatio mihi credita
 est, gratanter amplector, quia fideliter primitias uestras ac
 decimas indigentum usibus profuturas uelut sacrificium domino 25
 bonae suauitatis offertis, harum scilicet oblatione plenitudinem
 quoque fructuum uniuersaeque substantiae uestrae, ex qua

19 cf. I Cor. 9, 11

2 adulescens *B¹K¹* adulescens *B²Z* adolesc. *K²* ammodum *B*
F 4 religiosa *K¹Z* soliditate *O* 5 adulesc. *BK¹Z*
 adolesc. *K²* 6 nubt. *O* crediderant *K¹* quum *O*
 7 quum *O* 8 mirae *om. Oβv* 9 praesedebat *K¹*
 10 prohibetur *BF¹* his *BF¹O* 13 quum *O* 14 religiosa
K¹ 15 donaria *BF¹*: munera *Oβv cf. XX, 8, 6* 16 frugum
K 18 et *om. F* 20 adhortationis *BO* 23 deuotione *BF¹*
 24 qui *O* 26 offeritis *O*

haec domino delibastis, ubertim benedicendam credentes uosque
 secundum mandati illius fidem multiplici ubertate bonorum
 omnium etiam in hoc saeculo cumulandos: honora dominum
 de tuis iustis laboribus, et deliba ei de fructibus
 5 iustitiae tuae: ut impleantur horrea tua abun-
 dantiae tritici, et uino torcularia tua redundant.
 quam deuotionem fideliter exsequentes scitote uos legis antiquae
 consummasse iustitiam, sub qua tunc positi et transgredientes
 eam reatum ineuitabiliter incurrebant et implentes ad per-
 10 fectionis apicem peruenire non poterant.

III. Decimae siquidem praecepto domini usibus Leuitarum,
 oblationes uero ac primitiae erant sacerdotibus consecratae.
 sed primitiarum hic erat modus, ut quinquagensima pars uel
 frugum uel animalium templi et sacerdotum ministerio prae-
 15 beretur: quem modum tepidiores quique infideliter minuentes,
 religiosiores uero etiam cumulantes, illi ex sexagensima, hi
 autem ex quadragensima fructuum suorum parte pendebant.
 iusti enim, quibus lex non est posita, sic probantur non esse
 sub lege, ut iustitias legis non solum implere, uerum etiam
 20 superare contendant sitque deuotio eorum legali maior imperio,
 quae obseruantiam cumulans praeceptorum uoluntaria addat
 ad debita.

IIII. Ita namque Abraham futurae legis praecepta legimus
 supergressum, cum superatis quattuor regibus de spoliis
 25 Sodomorum, quae sibi uelut uictori non inmerito debebantur,
 et quidem rege ipso cuius spolia reduxerat suppliciter offerente,

3 Prov. 3, 9—10 (LXX) 11 cf. Num. 18, 26. 5, 9—10
 18 cf. I Tim. 1, 9

1 delibatis *B²F* dilibastis *K¹* benedicenda *FKr* 3 comu-
 landos *B¹* deum *βc* 4 laboribus *B* operibus *F* 5 abundantiae
 (*πλησμονῆς σίτου*) *B¹*: habundantia *B²F* abundantia *Oβ* 6 et uino
BF: uino autem *Oβv* torcularia *K¹Z¹* 7 exsequentes *B* ex-
 quentes *FO* 8 transgredientes *F* 10 non *om. O* 13 quin-
 quagesima *BFOK* 14 et *BF*: uel *βv om. O* 15 quemadmodum
B²F¹ tepidiores *B¹F* 16 releg. *K¹* sexages. *BFOK²*
 hii *BFOβ¹* 17 quadrages. *BFOK²* 21 uoluntariae *BF* 22 ad
om. O 23 namque et *Oβv* 24 quum *O* 26 retulerat *Oβv*

nihil penitus adquiescit adtingere, sub diuini nominis testificati-
 one proclamans: extendo manum meam ad dominum
 excelsum, qui fecit caelum et terram, si a filo
 subteminis usque ad corrigiam caligae accipiam
 2 ex omnibus quae tua sunt. sic Dauid praecepta legis 5
 cognoscimus supergressum, qui praecipiente Moysse, ut inimicis
 talio redderetur, non solum hoc non fecit, uerum etiam dilecti-
 one complexus est persequentes et pro his domino pie supplicans
 etiam lugubriter fleuit et ultus est interfectos. ita Heliam
 quoque et Hieremiam probamus non fuisse sub lege, qui cum 10
 licito uti coniugio absque reprehensione potuerint, uirgines
 tamen perseuerare maluerunt. sic Helisaeum ac reliquos
 eiusdem propositi uiros Moysaica legimus superasse mandata,
 de quibus apostolus ita dicit: circumierunt in melotis
 et in pellibus caprinis angustiati, adflicti, 15
 egentes, quibus dignus non erat mundus, in soli-
 tudinibus errantes et montibus et speluncis et in
 3 cauernis terrae. quid de filiis Ionadab filii Rechab dicam,
 quos Hieremiae prophetae offerenti ex praecepto domini uinum
 ita legimus respondisse: non bibimus uinum: quia 20
 Ionadab filius Rechab, pater noster, praecepit
 nobis, dicens: non bibetis uinum uos, et filii
 uestri usque in sempiternum: et domum non aedi-
 ficabitis, et sementem non seretis, et uineas non
 plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis 25

2 Gen. 14, 22—23 (LXX) 6 cf. Ex. 21, 24 8 cf. I Reg.
 24. II Reg. 1 14 Hebr. 11, 37—38 20 Hierem. 35, 6—7

2 deum *Oβv* 4 subteminis *F²β*: subtegminis *BF¹O* callige
F¹ cal*ce (i eras.) *O* 6 mose *B¹F* 9 lucubriter *Z* interfectus
B¹ eliam *O* 10 iheremiam *O* 11 utij ut hi *B¹* 12 mal-
 luerunt *B¹* heliseum *BFK* elisseum *O* helys. *Z* 13 moysaica
B²: mosayca *OK²* mosaica *rell.* 14 circumierunt *β¹*: circuiuerunt *B*
FOβ² 15 et in *BFO*: in *βv* angustiati *F* 17 et in mont.
B¹Ov et in speluncis *B¹v* et cabernis *O* 18 recabab *B¹F* recab
B²O 19 iheremiae *O* offerente *O* 20 ita legimus... uinum
om. B¹F bibemus *O* 21 recab *BFO* 22 bibitis *K¹* uos
om. O 24 seritis *B¹F*

habitabitis cunctis diebus uestris? unde etiam ab 4
 eodem propheta merentur audire: haec dicit dominus
 exercituum deus Israhel: non deficiet uir de stirpe
 Ionadab filii Rechab, stans in conspectu meo
 5 cunctis diebus. qui omnes offerre possessionum suarum
 decimas non contenti, sed ipsa praedia respuentes semet ipsos
 potius deo ac suas animas obtulerunt, pro quibus nulla ab
 homine commutatio fieri potest, sicut dominus in euangelio
 contestatur: quam dabit homo commutationem pro
 10 anima sua?

V. Quapropter scire debemus nos, a quibus non iam exigitur
 legale mandatum, sed quibus euangelicus cotidie intonat sermo:
 si uis perfectus esse, uade uende omnia quae habes
 et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo,
 15 et ueni sequere me, cum decimas de substantiis nostris
 offerimus deo, adhuc quodammodo sub legis sarcina detineri
 et necdum ad euangelicum illud fastigium peruenisse, quod
 obtemperantes sibi non tantum praesentis uitae beneficiis, sed
 etiam futuris praemiis muneratur. lex enim factoribus suis 2
 20 non regnorum caelestium praemia, sed uitae huius solacia
 repromisit dicens: qui fecerit haec, uiuet in eis.
 dominus autem discipulis suis beati, inquit, pauperes
 spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum,
 et: omnis qui reliquit domum uel fratres aut soro-
 25 res aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios
 aut agrum propter nomen meum, centuplum acci-

2 1. c. 19 9 Mt. 16, 26 13 Mt. 19, 21 21 Lev.
 18, 5 22 Mt. 5, 3 24 1. c. 19, 29

2 prophetam *F¹K¹* 3 israhel *F*: srhl *O* isrl *rell.* 4 recab
B¹FO 5 quia *O* 6 ipsi *BF* 7 optul. *F* 8 fieri com-
 mutatio *Oβv* in euangelio *cap. 14, 5* suam recepisse mercedem
 pronuntiat *desunt in Z, uno quaternione deperdito* 9 dauid *O*
 commutatione *F* 12 legalem *K¹* quotidie *O* cottidie *K* 13 uinde
K¹ 15 quum *O* 16 detinemur *BF* 21 uiuit *K¹* 22 suis
BF: et amicis suis *OKr* suis et apostolis *c* inquit *FOK¹*
 24 reliquit *OK²*: reliquid *K¹* relinquit *B* relinquit *F* 25 uxores
K² 26 agrum *B¹FK*: agros *B²Ov*

piet et uitam aeternam possidebit. nec inmerito.
 non enim tam laudabile est si ab illicitis quam si etiam a
 licitis temperemus et his propter eius reuerentiam non utamur,
 qui ea nobis propter infirmitatem nostram utenda permisit.
 3 itaque si etiam hi, qui decimas fructuum suorum fideliter 5
 offerentes praeceptis domini antiquioribus famulantur, necdum
 possunt euangelicum culmen ascendere, illi qui ne haec quidem
 faciunt quantum ab eo absint manifestissime peruidetis. nam
 quemadmodum poterunt euangelicae gratiae esse participes,
 qui consummare etiam leuiores legis praecepta contemnunt? 10
 quorum facilitatem usque adeo imperiosa legislatoris uerba
 testantur, ut etiam maledictum non implentibus proponatur:
 maledictus enim inquit qui non permanserit in
 omnibus quae scripta sunt in libro legis, ut
 4 faciat ea. hic autem pro sublimitate et excellentia dicitur 15
 mandatorum: qui potest capere capiat. illic legiferi
 uiolenta compulsio praeceptorum indicat paruitatem: con-
 testor enim inquit uobis hodie caelum et terram,
 quod si non custodieritis mandata domini dei
 uestri, peribitis a facie terrae. hic magnificentia 20
 sublimium mandatorum ipsa non tam imperantis quam adhor-
 tantis condicione signatur: si uis perfectus esse, uade,
 fac hoc aut illud. ibi inexcusabile etiam recusantibus Moyses
 pondus inponit, hic consilio tantum uolentibus et ad perfecti-
 5 onem festinantibus Paulus occurrit. non enim generaliter 25

13 Deut. 27, 26 16 Mt. 19, 12 17 Deut. 4, 26
 22 Mt. 19, 21

2 illicitas *B*¹ 3 et in his *K*¹ utimur *B*¹ 5 hii *FOK*
 fructum *FO* 8 ab eo] habeo *F* 9 quemammodum *B* po-
 terint *O* 10 contempnunt *K*¹ 11 felicitatem *K* 13 inquit
*FK*¹ 14 legis ut (*νόμου τοῦ ποιῆσαι*) *BF*: legis huius ut (*νόμου*
τούτου ποιῆσαι) *OKv* 15 sublimitatem *B*¹*F*¹ et *om.* *FO*
 16 legisferi *B*²*F*¹ legis fieri *O* 18 enim *om.* *O* inquit *F*²*O*
*K*¹ numquid *B*¹*F*¹ hodie *om.* *O* terra *F* 19 cus||dieritis
F 20 nostri *K* magnificentiae *B*¹*F*¹ 21 imperantes *B*¹
*F*¹ adortantis *B* adobtantis *O* 22 condicioni *B* conditione *K*
signantur *K*¹ uade *om.* *OKv* 23 aut] et *O* moyses *B*¹*FO*¹

praecipendum erat nec ut ita dixerim canonice ab omnibus
 exigendum id quod propter mirificam sublimitatem ab omnibus
 passim non potest adprehendi, sed consilio omnes potius
 prouocantur ad gratiam, ut hi qui magni sunt possint per-
 5 fectione uirtutum non inmerito coronari, qui autem parui
 sunt et mensuram aetatis plenitudinis Christi
 inplere non possunt, licet fulgore maiorum uelut siderum
 tecti latere uideantur, tamen a tenebris maledictionum quae
 in lege sunt alieni nec praesentium malorum cladibus addi-
 10 cantur nec supplicio plectantur aeterno. non ergo Christus ad
 illa uirtutum excelsa fastigia praecepti quemquam necessitate
 constringit, sed liberi arbitrii prouocat potestate et salubritate
 consilii ac desiderio perfectionis accendit. ubi enim praeceptum,
 ibi necessitas, consequenter et poena. custodientes uero haec,
 15 ad quae praefixae legis seueritate coguntur, poenam potius
 quae ab illa intentabatur effugiunt quam mercedem aut prae-
 mia consequuntur.

VI. Itaque sicut fortes ad sublimia atque praecelsa euan-
 gelicus sermo sustollit, ita non patitur infirmos ad ima demergi,
 20 perfectis quidem tribuens beatitudinis plenitudinem, ueniam
 uero inperitiens fragilitate superatis. lex enim consummantes
 praecepta sua in utriusque meriti uelut quodam meditullio
 conlocauit, quantum a transgressorum damnatione secernens,

6 Eph. 4, 13

3 potius omnes *O* 4 ad gratiam (gratia *O*) *BFO*: et gratia
Kv hii *codd.* perfectionem *B¹F¹* 5 non] non enim *K¹*
 7 fulgorem *B¹F¹* maiore *O* 9 nec in *B¹F¹* addicuntur *BF*
 abdicantur *O* 10 plectuntur *B²* 11 illam *F¹* 12 prouocant
 potestatem *B¹F¹* et ad salubritatem *BF* 13 ac *del. B²*
 14 *post* necessitas *addunt OKv*: et ubi necessitas, ibi et difficultas, ubi
 difficultas, ibi et (et *om. O*) neglegentia (neglig. *K¹*), ubi neglegentia
 (neglig. *K*), ibi et (et *om. O*) peccatum, ubi peccatum (ibi *add. O*)
 uero *OK*: uerba *BF* 15 ad quae *K²v*: atq; *BFOK¹* legis pre-
 fixae *O* seueritatem *F* potius *OK*: illius *BF* 17 con-
 secuntur *O* 18 VI *om. B* 19 sustulit *O* sustollet *K¹*
 dimergi *O* 20 beatitudinem *B¹F¹* 21 fragilitate superatis *BF*
O: fragilitati *Kc* infirmitate superatis *r* consumantes *BF*

tantum separans a gloria perfectorum. quod quidem quam infimum quamque miserabile sit, uel ex praesentis uitae statu et comparatione perspicite, in qua miserrimum ducitur, si hoc tantum quis studeat ac laboret, ne reus tantummodo inter honestos homines et non etiam locuples et honorabilis et 5 gloriosus habeatur.

VII. Quamobrem in nostra hodie situm est potestate, utrum sub euangelii gratia an sub legis uelimus terrore consistere: cuilibet enim parti pro qualitate actus sui unumquemque necesse est adgregari. nam aut supergredientes legem 10 suscipit Christi gratia aut certe inferiores uelut debitores suos sibi obnoxios lex retentat. reus namque legalium praeceptorum nequaquam euangelicam perfectionem ualebit adtingere, quamuis Christianum se et domini gratia liberatum 2 inaniter gloriatur. non solum enim hic credendus est adhuc 15 esse sub lege, qui ea quae lex praecipit detractat implere, sed etiam ille, qui ea tantum quae lex iubet obseruare contentus est ac nequaquam uocationi et gratiae Christi condignos exhibet fructus, ubi non dicitur: decimas tuas et primitias offeres domino deo tuo, sed: uade uende omnia 20 quae habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et ueni sequere me, ubi ob perfectionis magnificentiam discipulo postulanti ne breuissimum quidem horae spatium pro patris conceditur sepultura et humanae caritatis officium diuini amoris uirtute praeuertitur. 25

VIII. Quibus auditis beatus Theonas inextinguibili desiderio euangelicae perfectionis accensus semen uerbi fecundo corde

19 Ex. 22, 29

20 Mt. 19, 21

24 cf. Mt. 8, 21 sq.

2 infirmum *OK*² 3 dicitur *O* 4 hac *B¹F¹O* 4 tantummodo *BF*: modo *OKv* 5 lucuplex *B¹* locuplex *B²FO* et (*ante honorab.*) *B*: ac *c om.* *FOKr* 7 VII *om.* *B* 8 uellimus *B¹*
 10 aut quid supergredientes *K¹* 11 suscepit *OK¹* 12 retentat lex *B* regalium *B¹F¹* / 16 qui ea] quia *B¹F¹* praecepit *BF¹*
O detractat *B²FK²* 17 iubet et *K¹* 18 uocationis *BF*
 gratia *B¹F¹* 20 offerres *F¹* offerre *O* 23 postulante *B¹*
 25 diuina moris *F* 26 extinguibili *B¹F¹*

conceptum quasi profundis atque edomitis sui pectoris condidit
sulcis, in eo uel maxime humiliatus atque conpunctus, quod
eum senex non solum euangelicam perfectionem non adtigisse
dixisset, sed etiam uix legis ipsius adimplesse mandata.
5 siquidem cum decimas frugum suarum solitus esset diaconiae
annis singulis pendere, primitiarum rationem ne audisse
quidem se aliquando deflebat: quam tamen etiamsi similiter
impletset, longe nihilominus secundum senis sententiam se ab
euangelica perfectione distare suppliciter fatebatur. ad domum 2
10 itaque reuertitur maestus illaque adfectus tristitia, quae
paenitentiam ad salutem stabilem operatur, ac de sua iam
uoluntate et definitione non dubius erga salutem coniugis
omnem mentis sollicitudinem curamque conuertit, eamque ad
desiderium quo fuerat ipse succensus exhortatione coepit simili
15 prouocare et ut deo pariter in sanctimonia et castitate serui-
rent diurnis nocturnisque fletibus monere, dicens conuersionem
melioris uitae nequaquam esse lentandam, quia necessitati
subitae mortis uana spes in maturae non praeiudicaret aetatis,
quippe quae pueros, adulescentes ac iuuenes pari ut senes
20 sorte praeiperet.

VIII. Cumque huiusmodi obsecrationibus iugiter persistenti
coniunx durissima non praeberet adsensum seque diceret
solacio maritali pro aetatis suae flore penitus abstinere non
posse, ac proinde si quid deserta ab eo criminis admisisset,
25 illi potius adscribendum qui coniugii foedera dirupisset: ad
haec ille, cum diu condicionem naturae praetendisset humanae,
quam fragilem et incertam periculosum esset carnalibus desi-

11 cf. II Cor. 7, 10

1 sui pectoris <i>om.</i> <i>OKv</i>	2 uel <i>om.</i> <i>BF</i>	3 adtegissee <i>BF</i>
adtingesse <i>O</i> ¹	5 quum <i>O</i>	7 deflebat <i>om.</i> <i>K</i>
<i>O</i>	8 implese <i>F</i>	etiam <i>B¹F</i>
<i>om.</i> <i>OKv</i>	non longe <i>B¹F</i>	9 destare <i>K</i> ¹
14 successus <i>K</i> ¹	ad	simili coepit exhortatione <i>OK</i>
15 castitate <i>OK</i> : sanctitate <i>BF</i>	16 admonere <i>OKv</i>	17 ne-
cessitate <i>BFO</i>	19 pueros <i>BF</i> : infantes pueros <i>OKv</i>	adulisc.
<i>B</i>	ac iuuenes <i>om.</i> <i>OKv</i>	ut] et <i>B¹F</i>
<i>BF</i>	senex <i>O</i>	20 morte
praeciperet <i>B¹F</i>	21 VIII <i>om.</i> <i>B</i>	Quumque <i>O</i>
iux <i>B²FOK</i> ¹	22 con-	22 con-
24 admississet <i>F</i> ¹	26 quum <i>O</i>	condit. <i>BO</i>
<i>K</i>	27 esse <i>B²O</i>	

deriis et operibus diutius implicari, adiciens adstruebat non licere cuiquam eius se boni extorrem facere cui omnimodis inhaerendum esse didicisset, maiorisque esse periculi despiciere cognitam bonitatem quam incognitam non amare: proinde se iam reatu etiam praeuaricationis inuolui, si inuentis tam 5 praeclaris tamque caelestibus bonis terrena ac sordida prae-
 2 tulisset. ad omnem sane aetatem omnemque sexum perfectionis magnificentiam pertinere et uniuersa ecclesiae membra ad conscendendam sublimium meritorum celsitudinem prouocari dicente apostolo: sic currite ut comprehendatis, nec 10 propter lentorum et segnium moras paratos atque alacres debere subsistere, cum rectius sit ut desides a praecurrentibus incitentur quam ut properantes a residentibus obligentur. proinde statutum sibi decretumque esse renuntiare saeculo ac mori mundo, ut uiuere possit deo, et si hanc beatitudinem 15 nequeat obtinere, ut cum socia sua in consortium transeat Christi, malle se uel cum unius membri dispendio saluum fieri et uelut debilem intrare in regna caelorum quam cum
 3 soliditate corporis condemnari. adiciebat autem etiam ista dicens: si Moyses pro duritia cordis dimitti permittit uxores, 20 quare hoc non sinat Christus pro desiderio castitatis, praesertim cum idem dominus inter ceteras adfectiones, id est patrum matrumque ac filiorum, quibus omnem reuerentiam non solum lex sed etiam ipse praeceperat exhiberi, tamen pro nomine suo ac desiderio perfectionis non solum contemnenda simpli- 25 citer, sed etiam odio habenda esse decernens coniungat eis similiter etiam nomen uxorum dicens: et omnis qui reli-

10 I Cor. 9, 24 18 cf. Mt. 5, 30 20 cf. Mt. 19, 8
 27 l. c. 29

2 quicquam *O* cui . . . 3 esse] quod *OKv* 3 periculi *BF*: noxae
OKv dispicere *B¹K* 6 donis *OKv* sordita *B¹* 7 om-
 niumque *O* sexsum *F* 8 et ut *F¹* huniuerse *O* uni-
 uersae *K* 10 apostulo *B¹* adprehendatis *B¹F* 11 signium
K¹ 12 quum *O* desedes *K¹* 13 a] ac *F¹* resedentibus
K¹ 16 consortio *O* 18 introire *OKv* 19 sta *O* 20 moyses
B¹F uxorem *F* 22 quum *O* fratrum *K¹* 24 praeciperat
K¹ exhibere *Kv* 25 contemnendas *K¹* 26 hodie *B¹F¹* 27 reli-
 quid *FK¹* reliquerit *Ov*

quit domum uel fratres aut sorores aut patrem
aut matrem aut uxorem aut filios propter nomen
meum, centuplum accipiet et uitam aeternam
possidebit. in tantum ergo perfectioni quam praedicat
5 nihil patitur comparari, ut illam quoque necessitudinem
solui patris ac matris, quae secundum apostolum primum
obtinet in repromissione mandatum (honora scilicet pa-
trem ac matrem, quod est mandatum primum in
repromissione, ut bene sit tibi et sis longaeuus
10 super terram), eamque despici pro suo amore praecipiat.
euidenter itaque sicut eos euangelicus sermo condemnat qui
non interueniente adulterii crimine uxoriam uincla disrumpunt,
ita ob amorem Christi et desiderium castitatis his qui iugum
carnale reiecerunt etiam centupla praemia repromittit. qua-
5 propter si fieri potest, ut ad hanc mihi optatissimam partem
accepta tandem ratione flectaris, scilicet ut domino seruiens
poenam gehennae pariter euitemus, caritatem coniugii non
refuto, immo etiam maiore adhuc dilectione complector.
agnosco enim et ueneror adiutricem meam domini mihi sen-
20 tentia deputatam et indisrupto eidem foedere caritatis in
Christo cohaerere non respuo, nec a me separo quod dominus
mihi primae statim conditionis lege coniunxit, dummodo sis
et ipsa quod conditor esse te uoluit. si uero non adiutrix esse
6 uolueris sed deceptrix et adminiculum te non mihi, sed ad-
25 uersario malueris exhibere, atque ob hoc adtributum putas
coniugii sacramentum, ut te huic quae ingeritur fraudans
saluti insuper et me a discipulatu retrahas saluatoris, ita

7 Eph. 6, 2—3

11 cf. Mt. 5, 32

19 cf. Gen. 2, 18

2 post filios *add.* *OKv* aut agros: *at hoc loco non agitur nisi de
affectibus necessitudinum* 4 ergo] enim *O* 6 soluat *OKv*

7 optinet *B* 8 ac *K*: hac *O* aut *BF* et *v* 10 eaque dispici *B*¹

11 eos *om.* *BF* 12 uxorea *F*¹ uincla *F* 13 ab *F*

14 carnalem *B*¹*O* reiecerint *OKv* centuplū *B*¹ 16 acceptam

*K*¹ 17 coniugii *B*¹ 18 adhuc *F* 19 sententiam *K*¹

20 indisrupto *K*¹ castitatis *BF* 22 condic. *FO* coniunxit

*K*¹ 23 adiutrix *BF*: adiutorium *K* in adiut. *Or* ad adiut. *c*

24 deceptrix *BF*: in deceptionem *OKv* amminiculum *B*

25 malueris *B* uolueris *O* adque *F* 27 et *BF*: etiam *OKv*

illam abbatis Iohannis, immo Christi ore prolatam sententiam uiriliter adprehendam, ut me a spiritali bono nulla carnalis auellere possit adfectio. qui enim non oderit, inquit, patrem et matrem et filios et fratres et sorores et uxorem et agros, insuper et animam suam, non 5
7 potest meus esse discipulus. cum ergo his atque huiusmodi uerbis muliebris non flecteretur intentio et in eadem obstinationis duritia permaneret, si ego te, inquit beatus Theonas, abstrahere a morte non possum, nec tu me separabis a Christo: tutius est autem mihi cum homine quam cum 10 deo habere diuortium. adspirante itaque gratia dei definitionis suae executionem instanter adgressus est nec intepescere per aliquam moram desiderii sui est passus ardorem. nam confestim omni mundana facultate nudatus ad monasterium peruolauit, ubi in breui tanto splendore sanctitatis et humili- 15 tatis enituit, ut beatae memoriae Iohanne ad dominum ex hac luce migrante, sancto quoque Helia, uiro qui non minor decessore suo fuit, similiter decedente tertius Theonas uniuersorum electus iudicio in diaconiae eis dispensatione successerit.

X. Nemo autem existimet nos haec ad prouocanda coniugi- 20 orum diuortia texuisse, qui non solum nuptias minime condemnamus, uerum etiam apostolicam sequentes sententiam dicimus: honorabile coniugium in omnibus et torus in maculatus, sed ut lectori initium conuersionis, quo tantus ille 2 uir deo dicatus est, fideliter panderemus. a quo bona gratia 25 hoc primum depono, ut, siue hoc ei placeat siue displiceat, quoquo modo me a calumnia alienum esse concedens in suo

3 Luc. 14, 26

23 Hebr. 13, 4

2 ab <i>OK</i>	3 inquit <i>FOK</i> ¹	7 mulieris <i>F</i> ¹	8 ergo <i>O</i>
inquit <i>FOK</i> ¹	10 totius <i>F</i> ¹ <i>K</i> ¹	12 execut. <i>BO</i>	13 sui <i>om.</i> <i>O</i>
14 facultata <i>F</i> ¹	15 in splendore <i>BF</i> (<i>i. e.</i> isplendore)	17 elia	
<i>O</i> non <i>BF</i> : aut <i>O</i> haut <i>K</i> ¹ haud <i>K</i> ² <i>v</i>	18 suo <i>om.</i> <i>K</i>		
decidente <i>K</i>	19 praelectus <i>OK</i> praelectus <i>v</i>	20 enim <i>F</i>	
23 conobium <i>K</i> ¹ conubium <i>OKv</i> et <i>Vulgata</i>	24 conuersionis		
<i>O</i> 26 siue displiceat <i>om.</i> <i>BF</i>	27 quomodo <i>O</i> concedat <i>O</i>		

hoc factum aut laudet aut reprehendat auctore. ego autem, qui non meam super hac re sententiam prompsi, sed rei gestae historiam simplici narratione complexus sum, aequum est, ut sicut mihi de eorum qui hoc factum probant laude nihil uindico, ita eorum qui id improbant non pulser inuidia. habeat ergo suum de illo ut diximus unusquisque iudicium: 3 sed moneo, ut ita censuram sui castiget examinis, ne se aequiorem aut sanctiorem diuino credat esse iudicio, quo in eum etiam apostolicarum conlata sunt signa uirtutum, ut taceam
 10 de tantorum patrum sententia, a quibus factum eius non solum minime reprehensum, uerum etiam usque adeo conlaudatum esse manifestum est, ut eum summis ac sublimissimis uiris in diaconiae electione praetulerint. et puto tot spiritalium uirorum deo auctore prolatum non errasse
 15 iudicium, quod etiam tanta signorum, ut supra iam dictum est, admiratio confirmabat.

XI. Sed iam tempus est ut promissae disputationis ordinem persequamur. igitur abba Theonas cum diebus Quinquagensimae nos in nostra cellula uisitasset, uespertina orationum
 20 sollempnitate transacta humi paululum considentes coepimus diligentius percontari, cur apud eos tanta obseruantia caueretur, ne quis penitus totis Quinquagensimae diebus uel genua in oratione curuaret uel usque ad horam nonam ieiunare praesumeret, eoque id diligentius scrutabamur, quod nequaquam
 25 hoc tanta cautione seruari in Syriae monasteriis uideramus.

XII. Ad haec abba Theonas tali usus est sermonis exordio. oportet quidem nos auctoritati patrum consuetudinique maiorum usque ad nostrum tempus per tantam annorum seriem protelatae etiam non percepta ratione concedere eamque, ut antiquitus

1 facto <i>Kc</i>	deprehendat <i>B</i>	deprehendet <i>F¹</i>	auctorem <i>O</i>
<i>Kc</i>	2 prompsi <i>B¹</i>	4 nil <i>K^r</i>	5 id <i>om. O</i>
8 aut] et <i>O</i>	10 sententiam <i>F¹</i>	11 conlatum <i>OK¹</i>	14 probatum <i>BF</i>
16 adfirmatio <i>K¹</i>	17 iam] etiam <i>BF</i>	18 prosequamur <i>Ov</i>	abba] beatus <i>O</i>
ut solent	20 sollempnitate <i>B</i>	solempnitate <i>Kv</i>	quum <i>O</i>
quur <i>BFO</i>	apud <i>FO</i>	22 quinquaginta <i>O</i>	quiquagesimae <i>BFO</i>
beatus <i>O</i>	29 cedere <i>K²c</i>	26 abbas <i>K²v</i>	21 percontari <i>K</i>

2 tradita est, iugi obseruantia ac reuerentia custodire. uerum-
 tamen quoniam causas huius rei et rationem uultis agnoscere,
 accipite breuiter ea quae a senioribus nostris tradita super
 hac institutione conperimus. uerumtamen antequam scripturae
 diuinae auctoritas proferatur, si placet, de natura ipsius 5
 ieiunii et qualitate pauca dicamus, ut disputationem nostram
 3 subsequens scripturarum confirmet auctoritas. diuina sapientia
 per Ecclesiasten omni rei, id est uniuersis seu prosperis seu
 quae aduersa putantur et tristia tempus esse proprium desi-
 gnauit dicens: omnibus tempus est, et tempus omni 10
 rei sub caelo. tempus pariendi et tempus mori-
 endi, tempus plantandi et tempus euellendi quod
 plantatum est, tempus occidendi et tempus sanandi,
 tempus destruendi et tempus aedificandi, tempus
 plorandi et tempus ridendi, tempus plangendi et 15
 tempus saltandi, tempus mittendi lapides et
 tempus colligendi lapides, tempus amplectendi et
 tempus longe fieri ab amplexu, tempus acquirendi
 et tempus perdendi, tempus custodiendi et tempus
 expellendi, tempus dirumpendi et tempus sarci- 20
 endi, tempus tacendi et tempus loquendi, tempus
 amandi et tempus odiendi, tempus belli et tempus
 pacis, et infra quia tempus est, inquit, omni rei et
 4 omni facto. nihil igitur ex his bonum esse perpetuum
 definiuit, nisi cum fuerit horum quid oportune et competenter 25
 expletum, ita ut haec eadem, quae nunc oportune gesta bene
 cedunt, si inportuno uel incongruo tempore praesumantur,
 inutilia inueniantur et noxia, absque his dumtaxat quae per
 se principaliter uel bona uel mala sunt nec aliquando possunt
 in contrarium deriuari, ut est iustitia, prudentia, fortitudo, 30
 temperantia ceteraeque uirtutes siue e diuerso uitia, quorum

10 Eccles. 3, 1—8 (LXX)

23 l. c. 17 (LXX)

2 causam <i>O</i>	6 et de qualitate <i>O</i>	9 tristitia <i>B¹FOK¹</i>
11 et post pariendi <i>om. BF</i>	14 destruendi <i>K¹</i>	17 amplectendi
<i>O</i> amplectandi <i>K¹</i>	18 amplexibus <i>Ov</i>	23 inquit <i>FK¹</i> et
omni <i>om. K</i>	24 nil <i>K</i>	25 eorum <i>O</i>
		30 deriuari <i>B¹OK¹</i>

definitiones in aliam partem cadere omnino mutariue non possunt. si qua uero in utrumque effectum possunt aliquando transire, ut pro qualitate utentium uel bona inueniantur uel mala, haec non absolute pro sua natura, sed pro perpetrantis
5 adfectu et oportunitate temporis uel utilia interdum uel noxia sentiuntur.

XIII. Quamobrem nunc quaerendum est quid super ieiuniorum statu decernere debeamus, utrumnam similiter et ipsum bonum esse eo modo quo iustitiam, prudentiam, fortitudinem
10 ac temperantiam diximus, quae in partem contrariam penitus transire non possunt, an medium quid, quod interdum factum possit prodesse et interdum praetermissum condemnare non possit, quodque nonnumquam egisse reprehensibile sit, nonnumquam praetermississe laudabile. si enim in illa definitione
15 uirtutum etiam ieiunium censeamus, ut inter principalia bona ciborum abstinentia conlocetur, erit profecto eorum mala et criminosa perceptio. quidquid enim principali bono contrarium est, sine dubio principale malum esse censendum est. quod definiri a nobis scripturarum sanctarum non permittit auctoritas.
20 si enim tali sensu ac proposito ieiunemus, ut peccatum contrahi in escarum participatione credamus, non modo nullos fructus pro abstinentia consequemur, sed etiam reatum maximum ac sacrilegii crimen secundum apostolum contrahemus, abstinentes a cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus et his qui
25 cognouerunt ueritatem. quia omnis creatura dei bona, et nihil reiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. qui enim putat quid commune esse, illi commune est. et idcirco ob solam perceptionem
30 escae neminem legimus condemnatum, nisi forte iunctum

24 I Tim. 4, 3—4

28 Rom. 14, 14

1 difinit. *B* 2 adfectum *K*¹ affectum *OK*²*v* 4 propter (*post*
sed) *BF*: *om. K* inpetrantis *O* 5 adfectu *K*¹: affectum *BFO*
*K*² oportunitatem *B*² 10 ac *BFr*: hac *O* aut *Kc* 12 prode
esse *K*¹ et *om. OKv* 15 bona] bo *F*, sed *eras*. 17 quic-
quid *O* 21 nullus *F*¹ 23 contrahimus *B*¹*FK*

quid fuerit uel postea subsecutum, per quod meruerit condemnari.

XIII. Itaque hoc medium esse etiam ex hoc manifestissime declaratur, quia sicut iustificat custoditum, ita non condemnat inruptum, nisi forte praecepti transgressio magis quam escarum 5 perceptio puniatur. principali autem bono ita nullum esse oportet uacuum tempus, ut sine eo cuiquam esse non liceat, quia necesse est cessatione eius in malum conruere negligentem. nec rursus principali malo ullum conceditur tempus, quia quod noxium semper est, numquam poterit, si admissum 10 fuerit, non nocere uel in partem umquam laudabilem commutari. ac perinde haec, quibus qualitates statutas uidemus et tempora et quae sic obseruata sanctificant ut omissa non pollutant, media esse manifestum est, ut puta nuptias, agriculturam, diuitias, solitudinis remotionem, uigilias, sacrorum 15 lectionem meditationemque librorum ipsaque ieiunia, de quibus principium sermonis exortum est. quae omnia diuina praeceptio uel sanctarum auctoritas scripturarum non ita incessabiliter obtinenda nec iugiter custodienda decreuit, ut ea paululum 3 intermisisse nefarium sit. quidquid enim imperatiue decernitur, 20 mortem inrogat non inpletum: quaecumque uero suadentur potius quam iubentur, facta prosunt, infecta non puniunt. et idcirco aut omnia haec aut certe quaedam pro causa, pro loco, pro modo, pro tempore circumspecte agere nos maiores nostri et prouide obseruare iusserunt, quia si congrue horum aliquid 25 actitetur, aptum atque conueniens, si incongrue, ineptum esse constat ac noxium. acsi uelit quis in fratris aduentu, in quo Christum debet humanitate reficere et gratissima susceptione complecti, austeritatem ieiunii custodire, nonne inhumani-

1 meruit <i>O</i>	4 non <i>om.</i> <i>FO</i>	7 ut] et <i>B</i> ¹	9 rursus <i>O</i>
creditur <i>O</i>	ceditur <i>K</i>	12 haec] hec in <i>O</i> : quae <i>K</i> ea <i>c</i>	14 ut
puta ut <i>BF</i> ¹	17 perceptio <i>B</i> ¹	19 optinenda <i>BF</i>	paululum
<i>K</i>	20 quicquid <i>O</i>	enim <i>om.</i> <i>O</i>	22 infecta
<i>F</i> ² <i>Kv</i> imperfecta <i>O</i>	23 aut (<i>ante</i> omnia) <i>K</i> : *ut <i>B</i> , in <i>F</i> ut	inperatiue <i>O</i>	27 uellit
deletum ut <i>O</i>	pro causa <i>om.</i> <i>K</i>	26 agitetur <i>F</i>	29 auctoritatem <i>B</i> ¹ austerit. <i>B</i> ² <i>F</i> ¹
<i>B</i> ¹ uellet <i>K</i> ¹	29 auctoritatem <i>B</i> ¹		inhumanitates <i>K</i> ¹

tatis potius crimen incurrit quam laudem aut meritum religionis
 4 adquiret? uel si, cum defectio et inbecillitas carnis reparationem
 uirium escae perceptione deposcit, non adquiescat aliquis
 rigorem abstinentiae relaxare, nonne magis crudelis sui cor-
 5 poris homicida quam salutis prouisor est aestimandus? ita
 etiam cum tempus festiuitatis escarum congruum fotum et
 refectionem necessariae absolutionis indulget, si quis ieiuniorum
 rigidam obseruantiam indisrupte uoluerit retentare, necesse
 10 habeatur. sed et illis haec nihilominus repperientur aduersa, 5
 qui humanam laudem ieiuniis aucupantur et inani ostentatione
 palloris famam sanctitatis adquirent, quos in praesenti suam
 recepisse mercedem euangelicus sermo pronuntiat, uel quorum
 per prophetam dominus ieiunium detestatur. ad quorum
 15 personam cum sibi obiciens ante dixisset: quare ieiunauimus,
 et non aspexisti: humiliuimus animas nostras, et nescisti? confestim
 subiciens prodidit causas, cur non merentur audiri: ecce, inquit,
 in diebus ieiunii uestri inuenietur uoluntas uestra, et omnes debi-
 20 tores uestros repetitis. ecce ad lites et contentiones ieiunatis,
 et percutitis pugno impie. nolite ieiunare sicut usque ad hanc
 diem, ut audiatur in excelso clamor uester. numquid tale est
 ieiunium, quod elegi, per diem adfligere hominem animam
 25 suam? numquid contorquere quasi circulum caput suum,
 et saccum et cinerem sternere? numquid istud uocabitis
 ieiunium, et diem acceptabilem domino? deinde infert docens
 quomodo acceptabilis fiat 6

13 cf. Mt. 6, 16

15 Esai. 58, 3

18 l. c. 3—5

1 relegionis *K*¹ 2 quum *O* inbicillitas *K*¹ 3 aliquis
om. O 6 quum *O* et] hac *O* 7 indulgeat *O* 9 relegiosus
*BK*¹ 10 nihilominus *K*¹ repperiuntur *O* reperiuntur *K*
11 occupantur *F*¹*O* acupantur *F*² 13 euang. sermo mercedem *K*
14 profetam *F* ex quorum persona *Oβv* 15 quum *O* 17 quar
BO 18 mererentur *Ov* inquit *FOK*¹ 19 inuenitur *F*
uestra *om. FO* 22 ad *BFr*: in *Oβc* 25 numquit *B*¹ 27 istud
uocabitis (*καλέσετε*) *B*²*F*: studio capitis *B*¹ stult uocabis *O* istud
uocabis *r Vulg.* istud uocauit *βc*

continentia ieiunantis atque euidenter enuntiat per se solum
ieiunium prodesse non posse, nisi has quae subiciuntur causas
habuerit consequentes, nonne hoc est, inquit, ieiunium,
quod elegi? dissolue conligationes impietatis,
solue fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui 5
confracti sunt, liberos, et omne onus disrumpe.
frange esurienti panem tuum, et egenos, uagos-
que induc in domum tuam: cum uideris nudum,
operi eum, et carnem tuam ne despexeris. tunc
erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua 10
citius orietur, et anteibit faciem tuam iustitia
tua, et gloria domini colliget te. tunc inuocabis,
et dominus exaudiet te: clamabis, et dicet: ecce
7 adsum. uidetis ergo ieiunium nequaquam principale bonum
a domino iudicari, eo quod non per semet ipsum, sed per alia 15
opera bonum ac deo bene placitum fiat et rursum ex accedenti-
bus causis non solum uanum, uerum etiam odibile censeatur
dicente domino: cum ieiunauerint, non exaudiam
preces eorum.

XV. Non enim misericordia, patientia et caritas uel illa 20
praedictarum praecepta uirtutum, in quibus utique bonum est
principale, propter ieiunia sunt tenenda, sed potius ieiunia
propter illa. elaborandum est enim ut uirtutes illae, quae
uere bonae sunt, ieiuniis adquirantur, non ut ad ieiuniorum
terminum tendant illa exercitia uirtutum. ob hoc ergo est 25
utilis carnis adflictio, ob hoc ei adhibenda est inediae medicina,
ut per illam ad caritatem, in qua immobile ac sine ulla tem-

3 l. c. 6—9

18 Hierem. 14, 12

1 continentie <i>B</i> ¹	ieiunantes <i>K</i> ¹	3 inquit <i>om.</i> <i>O</i>	4 con-
legationes <i>K</i> ¹	5 deprimentis <i>B</i> ¹ <i>Z</i> ¹	7 egenus <i>B</i> ¹	uacuosque
<i>KZ</i> ¹	8 quum <i>O</i>	9 despexeris <i>codd.</i>	10 erumpit <i>K</i> ¹
12 tua <i>om.</i> <i>O</i>	colligit <i>O</i>	collegit <i>K</i> ¹	13 dicit <i>K</i> ¹ (<i>quid extet</i>
<i>in F, non dispexi</i>)	15 semet] se <i>βv</i>	16 accidentibus <i>B</i> ² <i>Ov</i>	
18 quum <i>O</i>	19 precem <i>O</i>	20 ueritas <i>β</i>	21 praedicta <i>β</i>
24 ut <i>om.</i> <i>B</i>	ad <i>om.</i> <i>F</i>	25 illa exercitia <i>BF</i> : illarum gesta <i>O</i>	
<i>βv</i>	26 adflictio carnis <i>O</i>	adibenda <i>FO</i>	

poris exceptione perpetuum bonum est, peruenire possimus. neque enim medicinae, aurificinae uel ceterarum quae in hoc mundo sunt artium disciplinae propter instrumenta quae ad eius opus pertinent exercentur et non potius ferramenta propter artis exercitium praeparantur. quae sicut utilia sunt peritis, ita superflua his qui artis ipsius nesciunt disciplinam, et sicut his, qui ad efficiendum opus suum eorum ministerio fulciuntur, plurimum prosunt, ita illis, qui cuius rei gratia instituta sint ignorantes sola eorum possessione contenti sunt, penitus prodesse non possunt, quia utilitatis suae summam in retentatione eorum tantum, non in operis consummatione constituunt. illud ergo est optimum principaliter, propter quod fiunt illa quae media sunt, ipsum uero praecipuum bonum non ob aliam causam, sed propter suam tantum agitur bonitatem.

XVI. Quod quidem a ceteris, quae media esse praediximus, his secernitur modis: si per se bonum sit et non per aliud aliquid: si propter se necessarium sit et non propter aliud: si inmutabiliter semperque sit bonum ac perpetuo suam retinens qualitatem numquam possit in partem transire contrariam: si ademptio uel cessatio eius non possit non summam inferre perniciem: si id quod illi contrarium est similiter principale sit malum nec in partem bonam possit aliquando transire. quae definitiones, quibus principalium bonorum natura discernitur, adscribi ieiuniis omnino non possunt. neque enim ex semet ipsis bona aut propter se necessaria sunt, quia propter acquirendam cordis et corporis puritatem salubriter exercentur, ut aculeis carnis obtusis mens pacifica suo reconcilietur auctori, nec inmutabiliter semperque sunt

1 possumus K^1	3 disciplina βv	4 opus eius βv	exer-
retur β^1 exercetur $O\beta^2 v$	5 exercitium] studio K^1	studio OK^2	
Zv praeferentur β	7 perficiendum O	8 huius B^1	insti-
tuta sunt β	9 prodesse F	11 post constituunt in BFO cap. 16	
incipit, sed numerum om. B	12 optimum OZ	14 bonitatem]	
non distinguunt BFO	16 alium KZ^1 , item infra	17 se om. $B^1 F'$	
Z^1	26 quia scripsi: qua BF quae $O\beta v$	27 aculeis B	
obtusis F^2	mens om. F		

bona, quia plerumque eorum intermissione non laedimur, immo etiam in perniciem interdum animae inportunius celebrata uertuntur. sed nec principale malum est id quod illi uidetur aduersum, id est ciborum naturaliter iucunda perceptio: quae, nisi intemperantia atque luxuria uel alia quaedam uitia 5 subsequantur, mala non potest definiri, quia non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quae procedunt de ore, haec coinquant hominem. principali itaque derogat bono nec perfecte aut sine peccato illud exsequitur, quisquis id non propter se, sed propter aliud aliquid facit. 10 omnia enim huius gratia facienda sunt, ipsum uero propter se solum est expetendum.

XVII. Talem igitur definitionem super ieiunii qualitate iugiter retinentes ita illud totis animi uiribus adpetamus, ut tamen tunc demum id nobis congruum nouerimus, si in eo 15 temporum ratio, si qualitas, si mensura seruetur, nec ita ut in ipso spei nostrae terminum defigamus, sed ut per ipsum ad puritatem cordis et apostolicam caritatem peruenire possimus. igitur ex hoc ipso ieiunium, cui non solum specialia praefixa sunt tempora quibus uel exerceri debeat uel remitti, sed etiam 20 qualitas modusque propositus est, non principale bonum, sed 2 medium quiddam esse manifestum est. ceterum haec, quae praecepti auctoritate uel mandantur ut bona uel interdicuntur ut noxia, numquam ita exceptioni temporum subiacent, ut interdum aut quae uetita sunt fieri debeant aut quae imperata 25 sunt praetermitti. nec enim ullus iustitiae, patientiae, sobrietati, pudicitiae, caritati statutus est modus, nec rursus

6 Mt. 15, 11

2 perniciem <i>B</i>	perniticiem <i>K</i> ¹	4 cyborum <i>BK</i> ¹	iocunda
<i>BF</i> β iudicanda <i>O</i>	5 luxoria <i>B</i> ¹ <i>Z</i>	6 subsequantur <i>B</i>	
8 coinquinat <i>F</i>	9 exequitur <i>BO</i>	10 id] hoc <i>O</i> β <i>v</i>	se] id
ipsum <i>O</i> β <i>v</i>	12 est <i>om.</i> <i>O</i>	expectandum <i>F</i>	13 qualitatem
<i>BF</i> ¹ <i>K</i> ¹	14 animis <i>F</i> ¹ <i>O</i>	15 tum <i>O</i>	17 defingamus <i>K</i> ¹
19 ieiunio ubi β	solum <i>om.</i> <i>BF</i>	20 praemitti <i>KZ</i> ¹	praetermitti
<i>Z</i> ² <i>c</i>	22 quedam <i>K</i> ¹ quoddam <i>Z</i>	23 praecepit auctoritas <i>BF</i>	
mandatur <i>B</i> ¹ <i>F</i> ²	mandator <i>F</i> ¹	25 inperata <i>O</i>	inparata <i>K</i> ¹
26 intermitti β			

iniustitiae, impatientiae, furori, impudicitiae, inuidiae atque
superbiae libertas aliquando permissa est.

XVIII. Quamobrem his de ieiunii qualitate praemissis
subdenda adhuc sanctarum scripturarum uidetur auctoritas,
5 per quam manifestius adprobetur ieiunium perpetuo custodiri
nec debere nec posse. in euangelio ieiunantibus Pharisaeis
una cum discipulis Iohannis Baptistae cum apostoli, utpote
amici atque conuiuiae caelestis illius sponsi, necdum ieiuniorum
observantiam custodirent, discipuli Iohannis, qui summam
10 iustitiae se ieiuniis possidere credebant, quippe illius secta-
tores qui eximius paenitentiae praedicator ita cunctis populis
formam suo praebebat exemplo, ut non solum uaria escarum
genera quae humanis usibus subgeruntur abnueret, uerum
etiam communem panis ipsius esum penitus ignoraret, domino
15 conqueruntur dicentes: quare nos et Pharisaei ieiuna-
mus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant?
quibus respondens dominus euidenter ostendit non omni tem- 2
pore congruum esse ieiunium nec necessarium, cum aliqua
uel festiuitas temporum uel interueniens caritatis occasio
20 indulgentiam refectionis admittit, numquid possunt,
inquiens, filii sponsi lugere quamdiu cum illis est
sponsus? uenient autem dies cum ab eis auferetur
sponsus, et tunc ieiunabunt. quae uerba licet ante
resurrectionem dixerit corporis sui, tamen proprie Quinqua-
25 gesimae tempus ostendunt, in quo post resurrectionem per
quadraginta dies domino cum discipulis epulante ieiunare illos
cotidianae eius praesentiae gaudium non sinebat.

15 Mt. 9, 14

20 l. c. 15

3	qualitatem	<i>B¹F¹</i>	5	adprobetur manifestius	<i>β c</i>	perpetuum
<i>β</i>	custodire	<i>K¹</i>	6	fariseis	<i>O</i>	7 unam
	utpote	<i>K¹Z</i>	9	observantia	<i>F¹</i>	10 se de ieiuniis
11	penit.	<i>codd.</i>	13	subgeruntur	<i>O</i> : sugg. <i>rell.</i>	14 communis
<i>F¹</i>	15	conquiruntur	<i>β</i>	dicuntur	<i>F¹</i>	18 quum
20	admittat	<i>O</i>	21	quum	<i>O</i>	22 auferetur ab eis
<i>gata</i>	25	per	<i>om. O</i>	26	<i>XL β</i>	discipulis suis
27	cot-					27 cot-
tid.	<i>K</i>	sinebant	<i>B¹</i>			

XIII. Cass. 2.

38

XVIII. GERMANVS: Quare igitur tota Quinquagesima abstinentiae rigorem prandiis relaxamus, cum utique Christus quadraginta tantum diebus post resurrectionem cum discipulis fuerit conmoratus?

XX. THEONAS: Non incongrua interrogatio uestra rationem 5 integerrimae ueritatis meretur agnoscere. post ascensionem saluatoris nostri, quae quadragensimo resurrectionis eius acta est die, apostoli reuersi de monte Oliueti, in quo se ad patrem pergens praebuit intuendum, sicut etiam Actuum apostolorum lectio contestatur, ingressi Hierosolymam decem diebus aduen- 10 tum spiritus sancti expectasse referuntur, quibus expletis 2 quinquagesima eum die cum gaudio susceperunt. et ita est per haec festiuitatis huius numerus euidenter inpletus, quem in ueteri quoque legimus testamento figuraliter adumbratum, in quo consummatis ebdomadibus septem primitiarum panis 15 per sacerdotes domino iuebatur offerri: qui uerissime per apostolorum praedicationem, qua in illo die contionati leguntur ad populum, oblatus domino conprobatur, uerus scilicet primitiarum panis, qui nouae doctrinae institutione prolatus quinque milibus uirorum escae suae munere satiatis primitiuum de 20 3 Iudaeis Christianorum populum domino consecrauit. et idcirco hi quoque decem dies cum superioribus quadraginta pari sollemnitate sunt ac laetitia celebrandi. cuius festiuitatis traditio per apostolicos uiros ad nos usque transmissa eodem tenore seruanda est. ideo namque in ipsis diebus nec genua in orati- 25

10 cf. Act. 1, 12 sqq. 14 cf. Deut. 16, 9 sqq. 17 cf. Act. 2

1 quinquagesima	<i>BFO</i>	Lma β	3 XL β	7 quadragesimo
<i>B</i> ¹ quadragesimo	<i>B</i> ² <i>F</i> <i>O</i>	10 hierusolimam	<i>BK</i> ¹	hierusolymā (~
<i>add. m. 2)</i> <i>F</i>	iherosolimam	<i>O</i>	hierosolimam	<i>K</i> ² <i>Z</i> ·X· β
<i>K</i> ¹	susciperunt	<i>B</i> ¹ <i>K</i> ¹ <i>Z</i>	14 testamento legimus	<i>Oβv</i> 15 eb-
domatibus β	·VII· β	panes	<i>OK</i> ¹	16 iuebantur <i>O</i>
offerre <i>K</i> ¹	17 apostulorum	<i>B</i>	praedicatione	<i>F</i> ¹ quia <i>B</i> ² que
<i>O</i>	continati	<i>BF</i>	continuatim	<i>O</i> 20 primitiuo <i>K</i> ¹
<i>BF</i>	22 hii	<i>BFOKZ</i> ¹	·X· β	quum <i>O</i> 21 cristian.
23 sollempn. <i>B</i>	solemnitate	β	25 ipsius	<i>O</i> ienua <i>O</i>

one curuantur, quia inflexio genuum uelut paenitentiae ac
luctus indicium est. unde etiam per omnia eandem in illis
sollemnitate[m] quam die dominica custodimus, in qua maiores
nostri nec ieiunium agendum nec genu flectendum ob reue-
5 rentiam resurrectionis dominicae tradiderunt.

XXI. GERMANVS: Potestne haec caro insolitis blandimentis
tam longae festiuitatis inlecta non aliquid sentuosum de illo
quamuis absciso uitiorum fomite germinare, aut mens prae-
sumptis ultra consuetudinem dapibus onerata non erga famulum
10 corpus rigorem dominationis inflectere, praesertim cum in
nobis uiridior aetas cito ad rebellionem subdita membra possit
compellere, si uel escas solitas abundantius uel certe insolitas
licentius praesumamus?

XXII. THEONAS: Si rationabili mentis uniuersa quae geri-
15 mus adpendamus examine et de puritate cordis nostri non
aliorum iudicia, sed nostram semper conscientiam consulamus,
certum est istam refectionis intercapedinem iustae districtioni
obesse non posse, si modo ut dictum est aequam indulgentiae
continentiaeque mensuram pari lance perpendens utramque
20 similiter nimietatem mens incorrupta castiget, et utrum spiri-
tum nostrum deliciarum deprimat pondus, an uero alteram
hoc est corporis partem maior abstinentiae inclinet austeritas,
uera discretione distinguat, illam uel conprimens uel subleuans
portionem, quam uel extolli senserit uel grauari. nihil enim 2
25 dominus noster ad cultum atque honorem suum absque iudicii
moderatione uult fieri, quia honor regis iudicium diligit.
et idcirco sapientissimus Salomon, ut in neutram partem

26 Ps. 98, 4

1 inflexuo <i>B¹F¹O</i>	uelud <i>B</i>	penit. <i>BO</i>	poenit. β	3 sol-
lempn. <i>B</i>	4 genu (ienua <i>O</i>) esse <i>Oβv</i>	flectenda <i>O</i>	8 ab-	
scisso <i>K¹c</i>	10 quum <i>O</i>	11 cita <i>B corr.</i>	possit membra	
<i>Oβv</i>	12 uel incerte <i>B¹</i>	14 uniuersa quae gerimus rationabili		
mentis <i>Oβv</i>	16 iudicia <i>scripsi</i> : iudicia <i>BF</i>	iudicium <i>Oβv</i>		
consolamus <i>B¹Z¹</i>	17 intercapedinem <i>K¹</i>	districtioni <i>F¹</i>	dis-	
cretionem <i>O</i>	districtione $\beta1$	21 dilitiarum β	alterum <i>BFO</i>	
22 parte <i>B</i>	25 noster] non <i>BF</i> , ortum ex antiquissimo conpendio			
\tilde{n} pro noster	adque <i>K¹</i>	26 regis om. <i>F</i>	27 salamon <i>K¹</i>	
in om. <i>B</i>				

uergente iudicio declinemus, admonet dicens: honora deum
 de tuis iustis laboribus, et deliba ei de fructibus
 iustitiae tuae. etenim residet in conscientia nostra incor-
 ruptus quidam ac uerus iudex, qui nonnumquam super statu
 puritatis nostrae cunctis errantibus solus ipse non fallitur. 5
 3 omni igitur cautione atque sollertia iugis circumspecti cordis
 seruetur intentio, ne quo modo iudicio nostrae discretionis
 errante aut inconsideratae continentiae cupiditate succensi aut
 desiderio nimiae remissionis inlecti substantiam uirium nostra-
 rum ad iniquae trutinæ libremus examen, sed in altera quidem 10
 lance animae puritatem, in altera autem uires corporis conlo-
 cantes ita uero conscientiae iudicio utraque pendamus, ut in
 neutram partem unius rei adfectu praeponderante peruersi
 uel ad inmodicam districtionem uel ad nimiam remissionem
 aequitatis libram propensius inclinemus, et illud nobis uel 15
 pro remissionis uel pro districtionis nimietate dicatur: nonne
 si recte offeras, non recte autem diuidas, peccasti?
 4 illas etenim ieiuniorum uictimas, quas nobis uiolenta uiscerum
 conuulsione inconsiderate extorquentes domino recte offerre
 nos credimus, ille qui diligit misericordiam et 20
 iudicium execratur dicens: ego dominus diligens
 iudicium, odio habens rapinam in holocausto. illos
 etiam qui oblationum id est officiorum atque actuum suorum
 praecipua ad fotum carnis atque usus proprios praesumentes
 reliquias eorum domino ac minimam deferunt portionem, uelut 25

1 Prov. 3, 9 (LXX) 16 Gen. 4, 7 (LXX) 20 Ps. 32, 5
 21 Esai. 61, 8

1 uergentem *BF*¹ ammonet *B* admonens *K*¹ dñm *O*
 3 conscientiam *F*¹ nostram *B*¹*F*¹ 4 numquam *B*² 6 sollertia
β 7 quoquo modo *Z*² 8 inconsiderata *BF* 9 nostrarum ini-
 quae trutinæ (trot. *K*¹ trutione *O*) examinatione libremus *Oβv*
 11 autem *om.* *Oβv* 12 scientiae *BF* 14 inmodicam *O*: modi-
 cam *rell.* dstrict. *F* 15 aequalitatis *βv* illud *B*
 16 dstrict. *F* 17 peccastis *B*¹*F*¹ 19 conuulsionem *BF*
 21 exsecratur *β* 22 hodie *B*¹*F*¹ et odio *β*²*v* 23 adque *K*¹, *item*
infra 25 nimiam *BF* minima *O* uelud *K*¹

operarios fraudulentos sermo diuinus ita condemnat: maledictus qui facit opera domini fraudulenter. non ergo inmerito eum, qui se ita iniquo fallit examine, increpat dominus dicens: uerumtamen uani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant. et idcirco beatus apostolus, ut discretionis moderamina retinentes in neutram partem inlecti nimietate uergamur, admonet dicens: rationabile obsequium uestrum. quam rem etiam legislator similiter interdicit ita praeciens: statera iusta, et aequa sint pondera, iustus modius, aequusque sextarius, Salomone quoque parem super hoc sententiam proferente: pondus magnum et pusillum et mensurae duplices, inmundae sunt ante dominum utraque, et qui facit ea in adinventionibus suis conpedietur. proinde non solum illo quo diximus, sed etiam hoc modo studendum est nobis, ut nec iniqua pondera in cordibus nostris nec in horreis conscientiae nostrae mensuras duplices habeamus, id est ne nobis ea quae ad districtionis regulam pertinent mollienda abundantiore remissionis indulgentia praesumentes eos, quibus uerbum domini praedicamus, districtioribus praeceptis et grauioribus quam ipsi sustinere possumus ponderibus obruamus: quod cum facimus, quid nisi duplici pondere atque mensura praeceptorum domini mercem frugemque uel adpendimus uel metimur? si enim aliter ea nobis, aliter nostris fratribus dispensemus, recte increpamur

1 Hierem. 48, 10 (LXX) 4 Ps. 61, 10 8 Rom. 12, 1
9 Lev. 19, 36 12 Prov. 20, 10—11 (LXX)

4 uane *BO* filii *bis B*, altero loco *K* 6 ut] et *B*¹ 7 in-
nietate *B*¹ uergamur *OK*: uertamur *BF* uergamus *Zv* ammo-
net *B* 8 rationabilem *B*¹*F*¹ 10 iustos modios aequosque sestarios
*K*¹ 11 solomone *K*¹ 12 magnus *B*¹ 13 ante] apud *Ov*
14 aduentionibus *BO* 18 ne *om. B*¹*F*¹ dstrict. *F*¹ 19 ^habun-
datiore *B* ne ipsi ea (ea ipsi *c*) quae districtionis regulam molliunt
remissiore indulgentia *Oβv* 21 dstrict. *F*¹ sistinere *B* pre-
ferre *O* perferre *βv* 22 possumus *B*²*v* obseruamus *F*¹
24 mentimus *B*¹ metimus *F* mentimur *OK*¹

a domino, eo quod stateras dolosas ac mensuras duplices habeamus, secundum illam sententiam Salomonis qua dicitur: abominatio est domino pondus duplex, et statera 7 dolosa non est bonum in conspectu eius. hoc etiam modo reatum dolosi ponderis duplicisque mensurae euidenter 5 incurrimus, si districtiora quaedam quam priuatim per nostras cellulas exercere consueuimus humanae laudis cupiditate coram fratribus ostentemus, abstinentiores scilicet et sanctiores apparere adfectantes humano conspectui quam diuino: qui morbus praecipue non modo uitandus, uerum etiam abominandus est 10 nobis. sed interea a quaestione proposita paulo longius euagati ad eandem a qua discessimus reuertamur.

XXIII. Igitur praedictorum dierum ita est custodienda sollemnitas, ut corporis atque animae cultui prosit magis remissio indulta quam noceat, quia nec ullius festiuitatis 15 gaudium aculeos carnis obtundere nec inmitis ille aduersarius 2 dierum nouit reuerentia mitigari. ut ergo et diebus festis statuta consuetudinis sollemnitas conseruetur et saluberrimus parsimoniae modus minime transcendatur, sufficit ut indulgentiam remissionis eo usque progredi patiamur, ut cibus, 20 qui hora diei nona fuerat capiendus, paulo citius id est sexta hora pro festiuitate temporis capiatur, ea ratione dumtaxat, ut escarum solitus modus uel qualitas non mutetur, ne puritas corporis uel integritas mentis abstinentia Quadragesimae conquisita Quinquagesimae remissione depereat nihilque nobis 25 prosit obtinuisse ieiuniis, quod mox amitti cogat incauta saturitas, praesertim cum etiam hostis nostri non ignota uersutia tunc praecipue munitionem nostrae puritatis inpugnet,

3 l. c. 23 (LXX)

2 solomonis <i>BK</i> ¹	que <i>O</i>	3 abhominatio <i>B</i>	6 destrict.
<i>F</i> quam <i>BFK</i> ¹ :	quae <i>OK</i> ² <i>Zv</i>	9 adfectantes <i>F</i> ¹	11 interim <i>Oβv</i>
	ad <i>K</i> ¹	14 sollempn. <i>B</i> solemn. <i>K</i>	adque <i>K</i> ¹
15 illius <i>βc</i>	16 obtundere <i>K</i> ¹	illic <i>β</i>	18 sollemnitatis <i>O</i>
21 nona diei <i>BF</i>	24 mentes <i>K</i> ¹	quadra-	gesimae <i>BFO</i>
25 conquisita <i>BF</i> :	diligentius adquisita <i>Oβv</i>		quinquagesimae <i>om. BF</i>
quinquagesime <i>O</i>	26 obtenuisse <i>B</i> ¹	ob-	stinuisse <i>F</i>
abstinuisse <i>β</i>	27 quum <i>O</i>		

cum eius custodiam senserit sollemnitatis cuiusquam celebri-
tate laxatam. quamobrem uigilantissime prouidendum est, 3
ne umquam mentis nostrae uigor blandis seductionibus ener-
uetur neue ut supra iam dictum est castimoniae puritatem
5 Quadragensimae continuo labore quaesitam Quinquagensimae
requie ac securitate perdamus. et idcirco nulla penitus in
ciborum qualitate uel modo admittatur adiectio, sed ab escis,
quarum continentia diebus profestis integritatem pudicitiae
tuebamur, etiam diebus celeberrimis similiter temperemus,
10 ne laetitia festiuitatis perniciosissimam nobis carnalium incenti-
uorum suscitans pugnam uertatur in luctum illamque excellenti-
orem nobis quae gaudio incorruptionis exultat festiuitatem
mentis eripiat et incipiamus post brenem carnalis laetitiae
uanitatem amissam cordis pudicitiam longo paenitentiae
15 maerore deflere. studendum quin immo est, ut non frustra 4
ad nos illa prophetae adhortationis commonitio dirigatur:
celebra Iuda festiuitates tuas, et redde uota tua.
si enim continentiae iugitatem interiecta dierum sollemnitas
non mutarit, spiritalibus feriis iugiter perfruemur, et ita
20 nobis a seruili operatione cessantibus erit mensis ex mense,
et sabbatum ex sabbato.

XXIIII. GERMANVS: Quid causae est, ut sex ebdomadibus
Quadragesima celebretur, licet in quibusdam prouinciis religi-
onis forsitan propensior cura adiecisse ebdomadem etiam
25 septimam uideatur, cum neuter numerus, die dominico sabba-

17 Nah. 1, 15

20 Esai. 66, 23

1 quum *O* eius custodiam *Oβv*: custod. etiam *BF* sollempn.
B solemn. *K* cuiusquam *om. Oβv* 3 eneruentur *K*¹ 5 con-
tinuo *om. Oβv* 8. profestis *Or*: etiam festis *BF* diebus festis
(ieiunii *c*) pro integritate (integritatem *K*¹) *βc* 9 tuebamur *Or*:
tuemur *BF* utebamur *βc* diebus *om. O* 13 carnis *O* 15 me-
rore *codd.* 16 profeticae *F* profetae *K* adortationis *BO*
18 sollempn. *B* solemn. *K* 19 mutaret *F* 22 causa *F*¹*O*
ebdomatibus *KZ*¹ 23 prouentis *K*¹ prouint. *K*²*Z* releg. *B*¹*K*¹
regionis *F* 24 forsità *K*¹ propensiore *β* adici *Z*²
ebdomadam *OK*¹ ebdomada *K*²*Z* 25 septima *B*¹*K*²*Z* uideantur
*B*¹*F* quum *O*. numerus *om. β*

toque subtracto, quadraginta dierum impleat summam? sex enim et triginta dies in ipsis ebdomadibus tantummodo concluduntur.

XXV. THEONAS: Licet quorundam pia simplicitas huius rei amputet quaestionem, tamen, quia etiam illa, quae alius interrogacione indigna duxisset, scrupulosius perscrutantes integram obseruantiae nostrae ac mysterii ueritatem desideratis agnoscere, eidentissimam etiam huius rei percipite rationem, ut manifestius adprobetis nihil inrationabile nostros tradidisse maiores.

2 lege Moysaica uniuerso populo generalis promulgata praeceptio 10 est: decimas tuas et primitias offeres domino deo tuo. itaque qui substantiarum nostrarum omniumque fructuum decimas offerre praecipimur, multo magis necesse est ut ipsius quoque conuersationis nostrae et humani usus operumque nostrorum decimas offeramus, quae profecto in supputatione 15

3 Quadragensimae euidenter implentur. omnium enim dierum numerus, quibus reuolutus in orbem annus includitur, triginta sex semis dierum numero decimatur. in septem uero ebdomadibus, si dies dominici et sabbata subtrahantur, quinque et triginta supersunt dies ieiuniis deputati. sed adiecta illa 20 uigiliarum die, qua usque in gallorum cantum inlucescente dominica ieiunium sabbati protelatur, non solum sex et triginta dierum numerus adimpletur, uerum etiam pro decimis quinque dierum, qui residui uidebantur, si illud quod superadiectum est noctis spatium computetur, plenitudini totius summae nihil 25 deerit.

XXVI. Quid uero de primitiis dicam, quas ab omnibus qui Christo fideliter famulantur cotidie certum est exhiberi? nam

11 Ex. 22, 29

2 ebdomatibus β	4 quorundam OZ	7 uirtutum B^1F^1 uirtutem B^2F^2	desiderantis B^1F^1	agnoscere K^1	8 huius
etiam $O\beta v$	10 mosaica BFK^2	mosayca O	11 offerres F		
offerre O	14 operum quoque BF	17 numeros K^1	18 ebdomat. β	19 sabbati BF	21 quo BFO
cantu BF	inlucisc. FK^1	25 est om. K	nihil BF: omnino		
non β omnino	nihil (nichil O nil r) Ov	27 ominibus B^1 hominibus B^2F	qui om. F	28 cottidie Z	exiberi OK

cum expergefacti a somno et quasi rediuiua post soporem
 alacritate surgentes, priusquam motum sensus ullius corde
 concipiant uel memoriam aut curam rei familiaris admittant,
 cogitationum suarum ortus atque principia diuinis consecrant
 5 holocaustis, quid nisi primitias uere suorum fructuum per
 summum pontificem Iesum Christum pro usu uitae huius et
 imagine cotidiana resurrectionis exsoluunt? quique etiam a 2
 somno exciti hostiam iubilationis suae deo similiter offerentes
 primo linguae suae motu ipsum inuocant, ipsius nomen laudesque
 10 concelebrant, atque ad canendos ei hymnos prima labiorum
 claustra reserantes immolant deo sui oris officia: cui etiam
 pari deferunt modo prima manuum suarum gressuumque liba-
 mina, cum e cubilibus consurgentes in oratione consistunt, et
 priusquam in propriis causis membrorum suorum fungantur
 15 officio, nihil sibi de ministerio eorum ante decerpunt, sed ad
 ipsius honorem promouent gressum atque in eius laudatione
 defigunt, et ita cunctorum motuum suorum primitias protensi-
 one manuum, incuruatione genuum et totius corporis pro-
 stratione persoluunt. illud enim quod decantatur in psalmo 3
 20 alias implere non possumus: praeueni in maturitate, et
 clamaui, et: praeuenerunt oculi mei ad te dilu-
 culum: ut meditarer eloquia tua, et: mane oratio
 mea praeueniet te, nisi ut post quietem somni in hanc
 lucem ut supra diximus uelut e tenebris ac morte reuocati de
 25 uniuersis officiis mentis et corporis nihil omnino in nostris
 praesumere necessitatibus audeamus. nullus namque est alius 4
 quem aut propheta praeuenerit matutinus aut nos praeuenire

20 Ps. 118, 147

21 l. c. 148

22 Ps. 87, 14

1 experti <i>O</i>	expergiti β	2 sensus <i>om.</i> <i>BF</i>	illius <i>OK</i> ¹
3 memoria <i>F</i>	4 adque <i>K</i> ¹	6 sacerdotem <i>O</i> β <i>v</i> <i>cf.</i> XVIII, 14,	
<i>§.</i> 2, 3, 5	7 imaginem <i>BF</i>	cottid. β	8 excitati <i>B</i> ² β <i>v</i>
exitati <i>O</i>	tuae <i>B</i> ¹ <i>F</i> , <i>sed in F</i> <i>eras.</i>	10 ymnos <i>F</i> ² <i>OZ</i> ²	primo
<i>O</i>	11 suo <i>O</i>	13 quum <i>O</i>	16 adque <i>K</i> ¹
laudationem <i>BF</i>	17 cunct. mot.] cōmotū <i>B</i>	orationem <i>BF</i>	16 adque <i>K</i> ¹
protentione <i>B</i> ¹ <i>F</i>	18 incuruationem <i>B</i> ¹	cum motum <i>F</i>	
21 diluculo <i>B</i> ² <i>F</i> ² <i>OK</i> ¹ <i>v</i>	23 ut] aut <i>F</i> ¹	prostrationem <i>B</i> ¹ <i>F</i>	
<i>BF</i> : et imaginaria <i>O</i> β <i>v</i>	26 audiamus <i>B</i> ¹ <i>F</i> ¹	somnii <i>B</i> ¹ <i>F</i> ¹	24 ac
		27 matutinos <i>K</i> ¹	

similiter debeamus, nisi aut nosmet ipsos, id est occupationes nostras et adfectus curasque mortales, sine quibus esse non possumus, aut suggestiones subtilissimas inimici, quas nobis adhuc quiescentibus ac sopore demersis per phantasias inanium somniorum inferre conatur, quibus nos mox euigilatos occupet 5 et innoluit, ut primitiarum nostrarum opima deflorans primus 5 ipse decerpat. quamobrem omni nobis cautione curandum est, si tamen uim praedicti uersiculi opere uolumus adimplere, ut ita primos matutarum cogitationum ortus sollers uigilantia tueatur, ne quid ex eis festina praesumptio liuentis adtaminet 10 inimici nostrasque primitias tamquam uiles iam atque communes a domino faciat reprobari. qui si praeuentus a nobis peruigili mentis circumspectione non fuerit, anticipationis nequissimae consuetudinem non deponens cotidie nos fraudibus 6 suis praenire non desinet. et idcirco si placitas et accepta- 15 biles deo primitias ex fructibus mentis nostrae optamus offerre, non mediocrem sollicitudinem debemus inpendere, ut omnes nostri corporis sensus matutinis praecipue horis tamquam sacrosancta domini holocausta in omnibus inlibata atque intacta seruemus. quod deuotionis genus multi etiam saecularium 20 summa cautione custodiunt, qui ante lucem uel diluculo consurgentes nequaquam familiaribus ac necessariis mundi huius actibus implicantur, priusquam cunctorum actuum suorum operationumque primitias ad ecclesiam concurrentes diuino studeant sacrare conspectui. 25

XXVII. Porro quod dicitis diuerso more, id est sex uel septem ebdomadibus per nonnullas prouincias Quadragesimam celebrari, una ratio idemque ieiuniorum modus diuersa ebdomadatum obseruatione concluditur. hi enim sex ebdomadatum

2 adfectus <i>K</i> : aff. <i>rell.</i>	4 fantasias <i>codd.</i>	inanimum
<i>K</i> ¹ 5 quibus] qui <i>BF</i>	6 ut] et <i>BF</i>	7 cauendum <i>B</i>
<i>F</i> 9 sollers <i>K</i> ¹	10 libentis <i>BOK</i> ¹	11 adque <i>FK</i> ¹
13 circuminspeptione <i>O</i> circumspeptione <i>KZ</i> ¹	14 nequissimam	
β cottidie β	15 desinit <i>O</i>	adceptab. <i>F</i> ¹
<i>BF</i> adque <i>K</i> ¹	21 deluculo <i>K</i> ¹ <i>Z</i>	24 ecclesia <i>B</i>
27 ebdomat. β	quadragesimae <i>B</i> ¹	quadragesima <i>FO</i>
<i>BFOKZ</i> ¹		29 hii

sibi obseruantiam praefixerunt, qui putant die quoque sabbati
ieiunandum. sex ergo in ebdomade ieiunia persoluunt, quae
eosdem sex et triginta dies sexies reuoluta consummant. una
ergo, quemadmodum diximus, ratio idemque est ieiuniorum
5 modus, licet in ebdomadarum numero discrepare uideantur.

XXVIII. Sed profecto cum rationem huius rei humana
oblitterasset incuria, tempus hoc, quo anniuersariae ut dictum
est decimae deo triginta sex semis ieiuniis offeruntur, Quadra-
gensimae nomen accepit, quod fortasse uel propter hoc uisum
10 sit hoc uocabulo debere censi, quod Moyses uel Hélias uel
ipse dominus noster Iesus Christus quadraginta diebus ieiunasse
traduntur. ad cuius numeri sacramentum illi quoque quadra- 2
ginta anni, quibus Israhel est in solitudine commoratus, et
quadraginta similiter mansiones, quibus eam mystice pertrans-
15 isse describitur, non incongrue coaptantur. an fortasse ipsa
decimatio recte quasi ab usu telonei Quadragensimae nomen
acceperit? ita enim illa publica uulgo uocatur exactio, ex qua
tanta lucri portio regis commodis deputatur, quantum et nobis
a rege omnium saeculorum pro usu uitae nostrae legitimum
20 Quadragensimae uectigal exigitur. sane licet ad propositam 3
non pertineat quaestionem, tamen quia se obtulit narrationis
ocasio, nec hoc quidem praetereundum puto, quod frequentis-
sime seniores nostri idcirco illis diebus maxime inpugnari

10 cf. Ex. 34, 28. III Reg. 19, 8. Mt. 4, 2 13 cf. Deut.
29, 5

2 in om. β ebdomada O ebdomadas (das in ras. m. 2 K) β
qui K²c 3 consumant B¹ hic in Ov cap. 28 incipit 4 quem-
ammodum B 5 uideatur βv 6 quum O 7 oblitterasset B
F 8 et sex O 9 accipit K¹ 10 moyses BF elias O helyas
Z 13 israhel F: frh̄l O isrl̄ rell. 14 ea β mystice OK¹
15 describitur B¹ coaptantur OK¹ an B¹F: aut B² et O
βv 16 telonei B²Z¹ thelonei O 17 accepit B²c acciperit
(prius i mut. in e) K acciperat Z illa om. BF¹ publico F¹
18 regiis β deputetur K¹ et] ut B a nobis K²Zv
19 uso K¹ 20 exhibetur O 21 pertinet B¹F¹ perteneat K¹
optulit F¹ 22 ne OK¹ praeter eundem F¹ frequentissime
K¹ 23 inpugnare B¹F¹K¹Z

omne monachorum genus antiqua inimicae gentis consuetudine testabantur et ad transmigrandum de suis sedibus acrius perurgueri, eo quod secundum illam similitudinem, qua tunc Aegyptii filios Israhel uiolentis afflictionibus opprimebant, nunc quoque uerum Israhel, id est monachorum plebem intellectuales 5 Aegyptii duris ac lutulentis operibus incuruare conentur, ne per amicam deo quietem terram Aegyptiam deserentes ad heremum uirtutum salubriter transeamus, ita ut aduersum 4 nos Pharaon infremens dicat: otiosi sunt, et ideo uociferantur dicentes: eamus et sacrificemus domino 10 deo nostro. opprimantur laboribus, et solliciti sint in operibus suis, et non sint solliciti in uerbis uanis. nam utique uanitas eorum sanctum domini sacrificium, quod non nisi in heremo liberi cordis offertur, summam adstruit uanitatem: abominatio enim peccatori religio. 15

XXVIII. Hac igitur Quadragensimae lege qui iustus ac perfectus est non tenetur nec exigui huius canonis subiectioe contentus est, quem profecto illis, qui per totum anni spatium deliciis uel negotiis saecularibus implicantur, ecclesiarum principes statuerunt, ut uel hac legali quodammodo necessitate 20 constricti his saltem diebus uacare domino cogentur ac dierum uitae suae, quos totos quasi fructus quosdam fuerant 2 uoraturi, uel decimas domino dedicarent. ceterum iusti, quibus lex non est posita quique spiritalibus officiis non exiguam illam id est decimam partem, sed totum uitae suae tempus 25 inpendunt, quia liberi sunt a decimarum legalium functione,

9 Ex. 5, 8—9 (LXX) 15 Sir. 1, 24 (LXX) 24 I Tim. 1, 9

1 inimici gentes K^1	2 agrius OK^1	3 perurgeri Z
consuetudinem $O\beta v$	4 isrl̄ β	uiolentes K^1
K^1	5 israh̄l̄ F	fr̄hl̄ O
5 israh̄l̄ F	fr̄hl̄ O	hisl̄rl̄ K^1
9 faraho OK^1	farao K^2Z	idcirco $O\beta v$ et <i>Vulgata</i>
9 faraho OK^1	farao K^2Z	idcirco $O\beta v$ et <i>Vulgata</i>
11 opprimantur K^1	13 eorum (<i>i. e.</i> intellectualium Aegyptiorum) BF	impiorum $O\beta v$
14 esse adstruit $O\beta v$	15 abhominatio F	enim B : enim est <i>rell.</i>
16 ad O^1 adque O^2K^1	18 annum F^1	19 delitiis β
21 saltem B^1F	uagare F^1	22 totus K^1
		fructos B^1F^1

idcirco si eos superueniens honesta et sancta necessitas coar-
 tarit, audent istam stationem ieiunii absque ulla disceptatione
 laxare. non enim ab eis decimarum exiguitas mutilatur, qui
 omnia sua domino secum pariter obtulerunt. quod profecto
 5 absque summo fraudis reatu facere ille non poterit, qui nihil
 uoluntarie offerens deo inexcusabiliter soluere decimas suas
 legis necessitate compellitur. quapropter liquido conprobatur 3
 perfectum esse non posse famulum legis, qui uel illa quae
 prohibentur cauet uel illa quae praecipuntur exsequitur, sed
 10 illos uere esse perfectos, qui etiam his quae a lege concessa
 sunt non utuntur. et hac ratione cum de Moysaica lege
 dicatur: nihil enim ad perfectum perduxit lex, non-
 nullos sanctorum in ueteri testamento perfectos legimus
 extitisse, quia transcendentis legis imperium sub euangelica
 15 perfectione uixerunt, scientes quod iustis lex non est
 posita, sed iniustis et non subditis, impiis et
 peccatoribus, sceleratis et contaminatis, et cetera.

XXX. Sciendum sane hanc obseruantiam Quadragesimae,
 quamdiu ecclesiae illius primitiuae perfectio inuiolata per-
 20 mansit, penitus non fuisse. non enim praecepti huius necessi-
 tate nec quasi legali sanctione constricti artissimis ieiuniorum
 terminis claudebantur, qui totum anni spatium aequali ieiunio
 concludebant. uerum cum ab illa apostolica deuotione desciscens 2
 cotidie credentium multitudo opibus suis incubare coepisset
 25 nec eas usui cunctorum fidelium secundum apostolorum instituta

12 Hebr. 7, 19

15 I Tim. 1, 9—10

1 coartaret <i>F</i>	2 audent istam <i>B</i> : audenti <i>F</i> ¹	audent <i>F</i> ²
<i>Oβv</i> descept. <i>K</i> ¹	3 quia <i>O</i>	8 famulus <i>B</i> ¹
9 probi-	cauit <i>K</i> ¹	exequitur <i>O</i>
bentur... illa quae <i>om.</i> <i>BF</i>	11 hac]	
hec <i>K</i>	quum <i>O</i>	de <i>om.</i> <i>β</i>
13 uetere <i>K</i> ¹ <i>Z</i>	14 exstitisse <i>Z</i>	qui <i>O</i>
legica <i>B</i>	15 refectione <i>F</i>	non est lex <i>B</i> (?) <i>v</i>
<i>B</i> quadrages. <i>FO</i>	21 iustissimis <i>BF</i> ¹	istis <i>F</i> ²
<i>K</i> ² <i>Z</i>	23 concludebantur <i>β</i>	quum <i>O</i>
24 cottid. <i>Bβ</i> quo-	24 operibus suis <i>BF</i> ¹	suis opibus <i>Oβv</i>
tidie <i>O</i>	25 ne <i>β</i>	incubare (in-
curuare, e <i>mut. in i F</i>)	coepisset <i>BF</i> : incubaret <i>Oβv</i>	

diuideret, sed priuatim inpendiis suis consulens non seruare tantum sed etiam augere contenderet, Annaniae et Sapphirae exemplum non contenta sectari, id uniuersis tunc sacerdotibus placuit, ut homines curis saecularibus inligatos et paene ut ita dixerim continentiae uel conpunctionis ignaros canonica 5
ieiuniorum ad sanctum opus indictione reuocarent et uelut legalium decimarum necessitate compellerent, quae utique infirmis prodesse possit, perfectis praeiudicare non possit, qui sub gratia euangelii constituti uoluntaria legem deuotione transcendunt, ut ad illam apostolicae sententiae peruenire 10
3 beatitudinem possint: peccatum enim in uobis non dominabitur: non enim estis sub lege sed sub gratia. uere enim dominationem in illo non potest exercere peccatum, qui fideliter sub gratiae libertate consistit.

XXXI. GERMANVS: Quia non potest fallax haec apostoli esse 15
sententia, quae securitatem non solum monachis, sed etiam omnibus Christianis generaliter repromittit, nimium nobis uidetur obscura. cum enim cunctos qui euangelio credunt a iugo et dominatione peccati liberos atque alienos esse pronuntiet, quomodo paene in omnibus baptizatis uiget dominatio 20
peccatorum secundum sententiam domini qua ait: omnis qui facit peccatum seruus est peccati?

XXXII. THEONAS: Quaestionem nobis rursus inmodicam inquisitio uestra commouet. cuius uim licet sciam ab inexpertis nec tradi posse nec percipi, tamen in quantum 25

11 Rom. 6, 14

21 Ioh. 8, 34

. 2 ananiae *codd.* safirae *B* saffyrae *F* saffire *O* sapphirae β
3 sectare *B*¹ tum (dum *K*¹) β 4 inlegatos *K*¹ 5 canonica
O β : canonico *BF* 6 indictione *OK*: inditione *Z* ingenio *BF*
8 possit (*post* prodesse) *BFO*: posse et *K*¹*Z*¹ posset et *K*²*Z*²
11 possent *K*¹ 14 fideliter... consistit *BFr*: dominatur adfecti-
bus (aff. *OZc*) peccatorum *O* β *c* cf. *XVII*, 30, 1 15 Germanus]
Theonas *B*¹ potest *om.* *F* hec fallax *O* est *F*²
16 monacho *B*¹ 18 obscura uidetur *B* quum *O* 20 pene
O: pene *B* poene *rell.* uicit *K*¹ uincit *K*²*Z* 21 qua β *r*:
qui *BFOc* omnes *K*¹ 22 seruos *K*¹ 23 rursum *O* 24 con-
mouit *O* commouit β eius *BF* 25 perfici *O*

uerbis absoluere et breuiter expedire temptabo, si modo intellectus uester ea quae dicimus etiam operibus subsequatur. quaecumque enim non per doctrinam, sed per experientiam cognoscuntur, sicut tradi ab inexperto nequeunt, ita nec mente
 5 concipi uel teneri ab eo qui non simili studio fuerit atque institutione fundatus. et idcirco necessarium reor, ut primum
 2 diligentius inquiramus quodnam sit propositum uel uoluntas legis uel quae gratiae disciplina atque perfectio, ut consequenter ex his seu dominationem peccati seu expulsionem
 10 eius possimus agnoscere. itaque lex principaliter iubet expeti copulam nuptiarum dicens: beatus qui habet semen in Sion et domesticos in Hierusalem, et: maledicta sterilis quae non peperit. e contrario gratia ad incor-
 3 ruptionis perpetuae puritatem et castimoniam nos beatae
 15 uirginitatis inuitat beatae, inquit, steriles, et ubera quae non lactauerunt, et: qui non oderit patrem et matrem et uxorem, non potest meus esse discipulus, et illud apostoli: reliquum est ut et qui habent uxores tamquam non habentes sint. lex dicit: deci-
 20 mas tuas et primitias non tardabis offerre, gratia: si uis perfectus esse, uade uende omnia quae habes et da pauperibus. lex talionem conuiciorum et iniuriarum
 4 non prohibet ultionem dicens: oculum pro oculo, dentem pro dente. gratia congeminatione iniuriarum uel caedis

11 Esai. 31, 9 (LXX) 12 ?? 15 Luc. 23, 29 16 Luc.
 14, 26 18 I Cor. 7, 29 19 Ex. 22, 29 21 Mt. 19, 21
 23 Ex. 21, 24

2 dicemus β 3 per *post* sed *om.* FO 4 cognoscuntur F
 cognoscuntur K¹ mentem K¹ 5 ab eo qui non BF: nisi ab
 eo qui O β v adque K¹ ac BF 8 adque K¹ sequenter B
 9 siue . . . seu O siue . . . siue β v 10 eius *om.* B² agnoscere K¹
 11 copulam K¹ 13 sterelis BFOK¹Z¹ incorruptiones K¹
 14 castimoniae B¹ castimonia F 15 steriles B¹F sterelis K¹
 steriles quae non genuerunt et ubera O 17 discipulus K¹ 18 illut
 B relicum O ut] ait B 20 et primitias *om.* BF
 uerbi gratia K¹ 21 et uende (uinde K¹) β 22 talionum β
 conuiciorum BK¹ 24 congeminationem BF

quae fuerit inrogata nostram patientiam uult probari et ad duplicis dispendii tolerantiam paratos esse nos praecipit, qui te percusserit, inquit, in dextera maxilla tua, praebe illi alteram. et illi qui uult tecum in iudicio contendere et tunicam tuam tollere, 5 remitte ei et pallium. illa inimicos odio habendos, haec ita diligendos esse decernit, ut pro ipsis etiam deo semper censeat supplicandum.

XXXIII. Quisquis igitur hoc euangelicae perfectionis culmen ascenderit, iste profecto supra omnem legem tantarum uirtutum 10 meritis sublimatus et uniuersa quae per Moysen praecepta sunt quasi parua despiciens tantum sub gratia saluatoris se esse cognoscit, cuius adiutorio se ad illum sublimissimum statum intellegit peruenisse. non ergo dominatur in eo peccatum, quia caritas dei quae diffusa est in cordibus 15 nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis omnem alterius cuiusquam rei excludit adfectum, nec potest aut uetita concupiscere aut imperata contemnere, cuius totum studium totumque desiderium diuino amori semper intentum usque adeo uilium rerum oblectatione non capitur, ut etiam 20 his quae concessa sunt non utatur. in lege autem, in qua coniugiorum iura seruantur, quamuis cohibita luxuriae euagatio uni tantum feminae mancipetur, tamen nequaquam possunt carnalis concupiscentiae aculei non uigere, et difficile est ut ignis, cui etiam studiose pabula suggeruntur, ita praefixis 25 terminis includatur, ut non etiam extra euagatus amburat quidquid adtigerit. cui etiamsi sua illa ita semper occurrat

2 Mt. 5, 39—40

7 cf. Mt. 5, 44

15 Rom. 5, 5

1 fuerint *K²Z* inrogatae β nostra patientia *BF* 2 toller.
K¹ . praecipit *B* 3 dexteram *Z* maxillam *K²Z* tua
om. β 4 illi et alteram *O* in *B¹*: *om. rell.* 5 tunicam
 β 6 hodie *F¹* 7 etiam *om.* βr 8 supplicandum *K*
9 Dum quisquis β 13 cognoscit *K* 15 dei *om.* β defusa
K¹ 16 que data *K¹* 17 cuiusque βv 18 imperata *O*
19 diuino *K¹* 22 cohibita *K¹* luxuriae *B¹K¹Z* 27 quicquid
O illa ista *O*

obiectio, ut exaestuare extrinsecus non sinatur, tamen etiam dum cohibetur incendit, quia uoluntas ipsa culpabilis est et ad uelocissimos adulteriorum raptatur excessus consuetudo concubitus. ceterum quos gratia saluatoris sancto incorrupti-
 5 onis amore flammauerit, ita omnes carnalium desideriorum spinas dominicae caritatis igne consumunt, ut nec tepens fauilla uitiorum refrigerium integritatis inminuat. legis ergo famuli licitorum usu ad illicita prolabuntur, gratiae participes, dum licita contemnunt, illicita non nouerunt. sicut autem
 10 uiuit in coniugii amatore peccatum, ita etiam in eo qui decimas suas ac primitias tantum redhibere contentus est. necesse est enim eum, dum tardat aut negligit, aut in qualitate earum aut quantitate aut in cotidiana distributione peccare. qui 4
 enim iubetur ea quae sua sunt infatigabiliter indigentibus
 15 ministrare, quamlibet ea summa fide ac deuotione dispenset, tamen difficile est ut non laqueos peccatorum frequenter incurrat. in illis uero qui consilium domini non spreuerunt, sed omnem substantiam suam pauperibus praerogantes sumpta cruce sua largitorem gratiae subsequuntur, peccatum non
 20 potest dominari. non enim eum sacratas iam Christo opes et quasi alienas pia distributione pecunias dispensantem infidelis seruandi uictus cura mordebit nec elemosynae hilaritatem abiget maesta cunctatio, quia quod semel totum obtulit deo, id iam alienum sine propriae necessitatis recordatione aut
 25 angusti uictus timore dispergit, qui se certus est cum ad desideratam peruenerit nuditatem multo magis a deo quam uolucrum caeli esse pascendum. e contrario is qui substantiam 5
 retinens mundialem aut decimas fructuum suorum atque primitias aut partem pecuniarum constrictus legis antiquae

2 cum <i>O</i>	5 omnis <i>K</i> ¹	9 norunt <i>Z</i>	11 rethibere <i>B</i> ¹
<i>FO</i> redibere <i>Z</i>	12 enim <i>om. B</i>	eorum <i>B</i>	13 aut quanti-
tate <i>BF</i> : aut in quant. <i>Oβv</i>	cottid. <i>K</i> ² <i>Z</i>		17 dei <i>O</i>
18 prorogantes <i>FKZ</i> ¹	19 caelestis gratiae <i>Oβv</i>		subsecuntur
<i>BOK</i> ¹ <i>Z</i>	21 dispensantem <i>post</i> enim eum <i>habent βc</i>		infideli
<i>B</i>	22 e(ae-)limosinae <i>B</i> ¹ <i>F</i>	elemosinae <i>B</i> ² <i>O</i>	elymosinae <i>K</i>
23 abi-	26 perueniret <i>F</i>	27 his <i>B</i> ¹ <i>F</i> ¹ <i>OK</i> ¹	
cit <i>K</i> addicit <i>Z</i> <i>corr.</i>			

sanctione distribuit, licet peccatorum suorum ignem maxime hoc elemosynae rore restinguat, tamen, quantavis opes suas magnanimitate dispenset, impossibile est ut se ad plenum eruat a dominatione peccati, nisi forte per gratiam saluatoris
 6 cum re etiam ipsum adfectum deposuerit possidendi. pari 5 modo non potest non cruento peccati imperio famulari, quicumque oculum pro oculo, dentem pro dente ex praecepto legis eruere aut odio habere inimicum suum mauult, quia necesse est eum, dum talionis uicissitudine ulcisci suam optat iniuriam, dum contra inimicos odii amaritudinem seruat, 10 furoris atque irae perturbatione semper accendi. quicumque uero sub euangelicae gratiae inluminacione uersatur, ac malum non resistendo superans sed ferendo dexteram percutienti maxillam etiam alteram praebere uoluntarius non moratur, uolenti aduersum se de tunica litigium conuolare remittit et 15 pallium, quique diligit inimicos suos et orat pro calumniantibus 7 sibi, hic peccati reppulit iugum ac uincla dirupit. non enim uiuit sub lege, quae non interimit seminaria peccatorum (unde non inmerito de ipsa beatus apostolus reprobatio, inquit, fit praecedentis mandati propter infirmitatem 20 eius et inutilitatem: nihil enim ad perfectum perduxit lex, et dominus per prophetam et dedi, inquit, eis praecepta non bona, et iustificationes, in quibus non uiuent in eis), sed sub gratia, quae non ramos tantum nequitiae amputat, sed ipsas penitus radices noxiae 25 uoluntatis euellit.

XXXIIII. Quisquis ergo perfectionem euangelicae studuerit tenere doctrinae, hic sub gratia constitutus peccati dominatione

7 cf. Ex. 21, 24 13 cf. Mt. 5, 39—40 19 Hebr. 7, 18—19 22 Ezech. 20, 25 (LXX)

2 elemosinae *B* elemosynae *F* elemosine *O* 8 aut] ut *F*
 uult *F* 9 uicissitudinem *F*¹*O* 10 odio *Z* 11 perturbationem
*B*¹*F*¹ 13 ferendo *BFO*: refendo *K* perferendo *Z* corr. dextram
BO 15 et uolenti *Oβv* liticum *K*¹ 17 uincla *F*
 18 interimit *F*¹*OK*¹ 19 inquit *BFOβ*¹ 22 dedit *O* inquit
*BFOK*¹*Z* 26 uoluptatis *O*

non premitur: hoc est enim esse sub gratia, quae a gratia mandantur implere. quicumque uero perfectionis euangelicae plenitudini subiectus esse noluerit, non ignoret se, quamuis baptizatus sibi uideatur ac monachus, non esse sub gratia, 5 sed legis adhuc uinculis praepeditum peccati pondere prae-grauari. propositum namque est eius, qui omnes a quibus 2 receptus fuerit gratia adoptionis adsumit, non destruere, sed superaedificare, nec euacuare, sed adimplere Moysaicas sanctiones. quod nonnulli penitus ignorantes et consiliorum atque 10 exhortationum Christi magnificentiam neglegentes ita praesumptiuae libertatis securitate soluuntur, ut non solum Christi praecepta tamquam ardua non adtingant, uerum etiam illa ipsa, quae illis incipientibus paruulisque Moysaica lege mandata sunt, uelut antiquata contempnant, illud quod apostolus 15 execratur noxia libertate dicentes: peccauimus, quia non sumus sub lege sed sub gratia. qui ergo nec sub gratia 3 est, quia nequaquam dominicae doctrinae culmen ascendit, nec sub lege, quia etiam ipsa illa paruula legis mandata non suscepit, hic duplici peccatorum oppressus imperio ob hoc 20 solum gratiam Christi percepisse se credit, ut per noxiam libertatem ab eo fieret alienus, in illud incidens quod apostolus Petrus ne incurramus denuntiat: quasi liberi, inquit, agite, et non quasi uelamentum habentes malitiae libertatem. beatus quoque apostolus Paulus uos enim, inquit, 25 in libertatem uocati estis, fratres, id est ut absoluti

15 Rom. 6, 15

22 I Pet. 2, 16

24 Gal. 5, 13

2 perfectioni euang. plenitudinis *O* 3 ignorat *B* 4 baptizatus
BO ac] nec *B*¹ 7 adsumpsit *BF* adsumsiht *O* dextruere
O destruere *K*¹*Z* 8 mosaicas *BFβ* mosaycas *O* 10 exortationum
BFO neclegentes *K*¹ presumptiue *BO* praesumptiua *β*
12 ipsa illa *βv* 13 parbolisquae *B*¹ paruolisquae *B*²*F* parbolisque
O mosaica *Fβ* mosayca *BO* 14 contempnant *K*¹ quod]
quoq; *F* 15 exegratur *B*¹ execratur *β* peccamus *F*² peccabi-
mus *O* *Vulg.* 17 ad dominicae *Oβv* ascenderit *B* 18 ipsa
om. B parabola *B*¹*O*² paruola *B*²*F* parabola *O*¹ 21 hab *F*¹ a
deo *O*² apostulus *B* 22 enuntiat *βc* inquit *BFOK*¹*Z*
23 uelamen *βv et Vulgata* 24 paulus *om. F* inquit *BFOK*¹*Z*

sitis a dominatione peccati, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis, id est frustrationem legalium 4 praeceptorum credatis esse licentiam uitiorum. haec uero libertas quia nusquam nisi ibi sit tantum ubi dominus comoratur, Paulus apostolus docet dominus, inquit, spiritus 5 est: ubi autem spiritus domini, ibi libertas. quapropter ignoro utrum hunc beati apostoli sensum, sicut hi qui experti sunt sapiunt, exprimere atque elucidare potuerim: unum scio apertissime illum etiam sine expositione cuiusquam omnibus reserari, qui *πρακτικῆν*, id est actualem perfecte 10 tenuerunt disciplinam. non enim laborabunt, ut quod iam operando didicerunt intellegant disputando.

XXXV. GERMANVS: Obscurissimam quaestionem et multis etiam ut putamus incognitam apertissime reuelasti. unde ut hoc quoque profectui nostro adicias deprecamur, ut cur inter- 15 dum etiam propensius ieiunantibus nobis et exhaustis atque defectis uehementiores pugnae corporis excitentur, diligenter edisseras. nam plerumque etiam expergefati e somno cum deprehenderimus nos sordidi liquoris contagium pertulisse, ita deicimur conscientia, ut ne ad ipsam quidem consurgere orati- 20 onem fiducialiter audeamus.

XXXVI. THEONAS: Studium quidem uestrum, quo perfectionis uiam non transitorie, sed plene atque perfecte desideratis adtingere, infatigabiliter nos disputationi huic prouocat inhaerere. nec enim de exteriori castimonia et circumcissione 25 manifesta, sed de illa quae in occulto est diligenter inquiritis, scientes in hac uisibili carnis continentia perfectionis plenitudinem non inesse, quae haberi uel per necessitatem uel per

5 II Cor. 3, 17

1 in uocatione *F* in occasione β 2 frustrationem *B* 5 apostulus *B* 7 hii *BF*⁰*KZ*¹ 8 atque] ad te *B*¹ lucidare *B*¹ (fort. aut elucidare fuit in archetypo codicis *B*) 9 illud *BF*
 10 *πρακτικῆν* *B* 11 tenuerint βv 15 quur *O* 16 nobis ...
 17 defectis *om.* *BF* 17 excitantur *B* 18 expergiti β 19 sordidi liquoris *BF*: sordidi liquoris *O* corporalis (corporis *K*¹) ueneni βv 24 disputationi huic nos β 25 circumcissionem *K*¹
 28 non] quae *K*¹

hypocrisin etiam ab infidelibus potest, sed in illa cordis uoluntaria et inuisibili puritate, quam beatus apostolus ita praedicat: non enim qui in manifesto, Iudaeus, neque 2 quae in manifesto in carne, est circumcisio, sed 5 qui in occulto, Iudaeus, et circumcisio cordis spiritu non littera, cuius laus non ex hominibus sed ex deo est, qui solus scilicet cordium secreta rimatur. tamen quia satisfieri desiderio uestro ad plenum non potest (breue enim quod superest spatium noctis ad indagandam 10 hanc abstrusissimam non sufficit quaestionem), congruum reor ut interim differatur. sensim namque haec et corde ab omni 3 cogitationum strepitu penitus absoluto ut a nobis proferri, ita uestris debent mentibus intimari, quae sicut propter communem purificationem oportet inquiri, ita nisi ab eo qui donum inte- 15 gritatis expertus est tradi adsignarique non possunt. non enim quaeritur quid inanium argumenta uerborum, sed quid interna conscientiae fides et maior uis ueritatis inculcet. et idcirco 4 de emundationis huius scientia atque doctrina nec proferri aliquid nisi ab experto nec transfundi quicquam potest nisi 20 in cupidissimum et ualde sollicitum ueritatis ipsius amatorem, qui non eam uacuis nudisque sermonibus sciscitando, sed totis animi uiribus adnitendo optet attingere, scilicet non studio loquacitatis infructuosae, sed desiderio purificationis internae.

3 Rom. 2, 28—29

1 hypocrisim̄ β¹ 2 quam cum β 3 praedicet K²Z qui] que B¹ 4 quae] qui OK¹ 5 circumcissione BFO 6 in spiritu βv: at cf. Tischendorffii adnotat. ad locum Pauli 9 brebe B¹
 11 sensu F² 13 uentris K¹ debet BFO communem BF:
conscientie m. 2
 communem O conscientiae βv 15 potest B corr. 16 uerborum] uirtutum β quid om. β 17 maior uis] maioris F 18 munda-
 tionis F emundationes K¹ 20 et ualde] ualdeque Oβv ueri-
 tatis BFO: uirtutis βv cf. §. 3 22 anime B 23 infructuosam BF¹ puritatis βv internae. Explicit (liber add. B²F conlatio
 add. O) abbatis theone (theona^o B theonas O) de remissione quinquagensimae (quingages. BO quinquagesimi F). Incipit (incipiunt Z) eiusdem de nocturnis inlusionibus BFOβ (β addit: capitula)

XXII.

CONLATIO ABBATIS THEONAE SECUNDA.

DE NOCTVRNIS INLVSIONIBVS.

CAPITVLA.

- I. De iterato ad abbatem Theonam reditu nostro eiusque 5
exhortatione.
- II. Commemoratio interrogationis nostrae, cur maiorem
abstinentiam maior interdum carnis inpugnatio con-
sequatur.
- III. Quod triplici ratione proueniat genitalis fluxus egestio. 10
- IIII. Interrogatio, an ad sacrosanctam communionem acce-
dere liceat nocturna inlusione pollutos.
- V. Responsio, quando reatum contrahat passio dormientis.
- VI. Quod nonnumquam etiam inimici factione haec con-
tingat inlusio. 15
- VII. Quod numquam dignum se communionem dominica
quispiam debeat iudicare.
- VIII. Obiectio, eo quod omnes dominica communionem priuandi
sint, si nullus est absque peccato.
- VIIII. Responsio, eo quod multi sancti esse possint, nemo 20
tamen absque peccato nisi Christus.
- X. Quod solus filius dei absque ullo peccati uulnere
uicerit temptatorem.

6 exortatione <i>BFO</i>	7 quur <i>FO</i>	8 subsequatur <i>βv</i>	
11 sacrosanctum <i>BF</i>	12 pollutus <i>BO</i>	pollutis <i>βv</i>	13 con-
trahit <i>β</i>	16 indignum <i>Z</i>	quispiam dominica <i>B</i>	18 eo <i>om.</i>
<i>BFO</i> ¹	omnis <i>K</i> ¹	19 est <i>om.</i> <i>O</i>	21 tamen <i>om.</i> <i>Oβ</i>

- XI. Quod in similitudine carnis peccati solus uenerit
Christus.
- XII. Quod iusti et sancti omnes non fuerint in similitudine,
sed in ueritate peccati.
- 5 XIII. Quod non sint tam graua peccata sanctorum, ut eis
auferant meritum sanctitatis.
- XIII. Quomodo intellegendum sit illud apostoli: non enim
quod uolo facio bonum.
- XV. Obiectio, eo quod ex peccatorum potius persona hoc
10 apostolus dixisse credendus sit.
- XVI. Dilatio propositae quaestionis.

I. Post dies ferme septem Quinquagesimae sollemnitate
transacta cum in ipso noctis initio, id est post synaxin ue-
spertinam promissae disputationis expectatione suspensi sancti
15 Theonae cellulam fuissemus ingressi, alacer senex hilari uultu
ac blando nos prior sermone conpellans, mirabar, inquit,
ardentissimum studium uestrum his septem diebus absolutionem
propositae quaestionis potuisse differre et debitori suo, prae-
cipue non roganti, dilationem tanti temporis praestitisse.
20 iustissimum proinde est, ut quia ultro mihi benignitas uestra 2
tam largas concessit indutias, ego quoque moram in debiti
redhibitione non faciam. grata namque est huius faenoris
occupatio, quae maiora dum soluitur augmenta conquirat et

7 Rom. 7, 19

1 similitudinem *O* 3 similitudinem *K*¹ 8 uolo hoc *B*
11 quaestionis. Expliciunt capitula *BF* Finiunt capitula β Incipit
conlatio abbatis theonae de nocturnis inlusionibus (Incipit *add. K*¹) con-
latio .V. β : *om. BF* Expliciunt capitula. Incipit conlatio uicesima scda
O 12 fere *F*² quinquagesimae *BFO ut solent* solemn. *B*¹
K 13 in *om. βr* id est *om. F* sinaxin *BFO* synaxim β
16 inquit *B¹FOK¹Z* 18 praecipuae *F* 21 inducias β 22 redi-
bitione (d *in ras. m. 2*) *B et K²Z* rethibitione *FO* faenoris *F*: foen.
BK²Z fenoris *OK*¹ 23 auumenta *K*¹

non solum percipientem ditat, uerum etiam non inminuit largientem. duplices siquidem congregat quaestus rerum spiritualium dispensator, quia non solum in illius qui audit profectu, uerum etiam in sua disputatione compendia summa consequitur, non minus semet ipsum ad desiderium perfectionis 5
3 accendens, dum instruit auditorem. quamobrem uester ardor meus profectus est, uestra sollicitudo mea conpunctio est. nam utique et ipse nunc mente torperem nihilque in meo corde de his quae expetistis retractarem, nisi me uester ardor atque expectatio ad recordationem rerum spiritualium excitaret 10
quodammodo dormientem. et idcirco proferatur in medium quaestio, si uidetur, cuius pridem pro angustia temporis absolutionem procrastinare maluimus.

II. Hoc enim, nisi fallor, inquisitio uestra complexa est, cur interdum remissius iucundantes leuioribus carnis huius aculeis 15
titillemur et nonnumquam districtius abstinentes adfecto exhaustoque corpore incentiuus acrioribus urgueamur, ita ut, quemadmodum patefecit uestra confessio, expergefacti repperiamus nos umorum naturalium egestionem respersos.

III. Huius ergo infestationis triplicem causam nostri prodi- 20
dere maiores, quae modum temporis constituti intempestiuus inrumpat excessibus. aut enim superflua escarum nimietate congeritur aut per incuriam mentis elabitur aut inimici inludentis insidiis prouocatur. primum igitur gastrimargiae, id est uoracitatis uel gulae uitium hanc redundantiam obsceni 25
umoris extrudit. nam et cum districtioris abstinentiae tempore statum polluit puritatis, non de praesenti ut putatis inedia,

1 etiam nihil (non *O*) in(im-)minuit largienti (largiente *Z*¹) *Oβv*
3 quia *BFO*¹: lucrum enim *O*²*βv* 4 profectum *K*¹ dispen-
satione *O* compendia summa *om. βv* 8 torporem *F*¹*O*¹ 9 ex-
petistis *B*: expetitis *rell.* feruor. *Oβv* 10 expect. *B* spec-
tatio *β* suscitarer *FOβv* 11 dormitantem *βv* 13 mallui-
mus *B* 14 ni *βv* quur *FO* 15 ieiunantes *βv* 16 de-
strictius *FO* 17 exaustoque *B*¹*FO* urgeamur (e *in ras. m. 2*)
Z 18 expergiti *β* 19 humorem *F*¹ humorum *B*²*F*²*Oβ*
21 instituti *Z* 24 castrimargiae *BK*¹ 25 gula *B*¹ guilae *F*¹
O uitio *K*¹ 26 humoris *Oβ* cum et *β* destrict. *F*¹*O*

sed de nimietate praeteritae saturitatis effunditur. quod enim 2
per uoracitatis ingluuiem concretum fuerat in medullis, necesse
est ut per prurium, certe per ignorantiam quamuis magno
ieiunio tabefacti corporis egeratur. quamobrem non solum
5 lautioribus epulis abstinendum, sed etiam a uilioribus cibus
aequali est continentia temperandum: immo ipsius etiam panis
et aquae satietas est cauenda, ut possit diu in nobis adquisita
corporis puritas permanere atque imitari quodammodo intemera-
tam spiritus castitatem, licet nos necesse sit confiteri interdum
10 etiam absque ulla mentis industria uel per temperiem cor-
porum uel per aetatis maturitatem quosdam rarius sordidari
uel certe fluxus istius egestionem non pollui. sed alterius meriti 3
est qui pacem inertis felicitate consequitur, alterius qui
triumphum gloriosis uirtutibus promeretur: huius enim
15 potentia uitiorum omnium debellatrix digna miraculo est,
illum, quem boni necessitas in sua tuetur ignauia, dignum
magis dixerim miseratione quam laude. secunda impuri illius 4
profluuii causa est, si mens spiritalibus studiis atque exercitiis
uacuata nec disciplinis interioris hominis instituta quendam
20 sibi segnitiae situm per consuetudinem continui torporis
obdlexerit, aut cum sordidarum cogitationum minutias non
cauendo ita illam cordis sublimissimam puritatem segniter
concupiscit, ut omnem perfectionis et castimoniae summam
in sola credat exterioris hominis castigatione consistere. cuius
25 erroris atque socordiae uitio consequenter eueniet, ut non
solum multimoda cogitationum peruagatio inuerecunde atque
procaciter secretum mentis inrumpat, sed etiam pristinarum
omnium passionum intra eam semina perseuerent. quae quam- 5

3 uel certe B^2 aut certe Z^2v cf. I, 12 6 etiam ipsius O
8 adque B interematam F 10 abque F propter tem-
periem BF 13 inerti BF 16 boni necessitas] facultas boni
 $O^2\beta v$ dignum] censendum βv (Z in marg. m. 2: al̄ c̄secutū)
17 miseratione] securitatem β securitate v laudem K^2Z 18 pro-
flui in causa B^1F^1 20 segnitiae K^2Zr : signitiae K^1 segnitiam
 B^1F^1O segnitiei B^2F^2c 22 sublimissam B^1 signiter K^1
24 credat] quadam O 25 adque socordiae ex ad quaeso cordiae
 F 28 eum β

diu in eius adytis delitescunt, quamuis rigido corpus ieiunio
 castigetur, tamen nihilominus dormientem inlecebrosis phantas-
 matibus inquietant, quibus ante legitimi temporis cursum
 non iam ex naturae necessitate, sed adhuc ex fraude nequitiae
 obsceni eliciantur umores, qui non tam inanitate carnis quam ⁵
 mentis circumspectione atque uirtute; si inhiberi penitus
 nequeunt, saltem ad illam egestionis simplicem qualitatem
 auxiliante dei gratia perducuntur. ideoque in primis discursus
 sunt sensuum coercendi, ne mens istis excessibus adsuefacta
⁶ ad foediora incitamenta luxuriae somnians pertrahatur. tertia ¹⁰
 causa est, cum per ordinatam quidem atque sollicitam
 continentiae disciplinam contritione cordis et corporis per-
 petuam castimoniae puritatem optamus acquirere, sed nos
 utilitati carnis ac spiritus egregie consulentes fraudulentissimi
 hostis ita inpugnat inuidia, ut, dum deicere fiduciam con- ¹⁵
 scientiae nostrae nosque uelut reatu aliquo humiliare conatur,
 illis praecipue diebus, quibus maiore integritatis merito
 desideramus diuino placere conspectui, absque ullo quidem
 carnis pruritu mentisue consensu nec per inlusionem phantas-
 matis alicuius, sed tamen simplici fluxus illius egestionem nos ²⁰
 polluat, ut a sacrosancta communione deterreat: licet in quos-
 dam incipientium et quorum corpora necdum longa ieiuniorum
 castigatione tenuata sunt ob hoc diabolica factione haec euenire
 credatur inlusio, ut, cum eos intentioribus ieiuniis studere
 cognouerit, omnes eorum conatus hac arte subuertat, ut, dum ²⁵
 se non solum nihil ad puritatem corporis districtiore ieiunio
 profecisse, uerum etiam grauius sentiunt fuisse pulsatos,
 magistram incorruptionis ac puritatis altricem abstinentiae
⁷ districtionem tamquam aemulam perhorrescant. quapropter

1 aditis <i>codd.</i>	delitescunt <i>BFOK¹Z</i>	quae quamuis <i>B¹</i>
ieiunium <i>K¹</i>	2 fantasm. <i>codd.</i>	3 quibus] quarum <i>KZ¹</i>
5 humores <i>B²β</i>	humore <i>O</i>	7 saltem <i>FO</i>
10 luxoriae <i>Z</i>	19 consensum <i>OK¹</i>	9 coercendi <i>βv</i>
16 luxuriae <i>Z</i>	19 consensum <i>OK¹</i>	fantasm. <i>codd.</i>
17 districtiore <i>B¹FO</i>	22 corum <i>O</i>	21 pol- luat <i>Z</i> : polluit <i>rell. v</i>
29 districtionem <i>BF</i>	27 profecisse <i>FK¹Z</i>	23 ab <i>F</i>
	perhorrescant <i>B¹O</i>	26 de- strictiore <i>O</i>
		28 uictricem <i>O</i>

nosse debemus non idcirco nos tantum ab unoquoque uitio debere purgari, quia suis perturbationibus nostrum occupet sensum, sed quia non contentum sit solum absque aliorum consortio dominari, sed intromisso omnium uitiorum diriore collegio subditam sibi mentem multiplicata captiuitate populetur. et idcirco gastrimargia uincenda est non propter se tantum, ne scilicet onerosa nos uoracitate conrumpat, nec propter hoc solum, ne carnalis concupiscentiae nos igne succendat, sed ne etiam iracundiae uel furoris atque tristitiae ceterarumque omnium passionum faciat esse mancipia. nam cum nobis esca ac potus uel minus uel tardius uel neglegentius ministratur, si gulae dominatione deprimimur, consequens est ut etiam iracundiae stimulis incitemur. et rursus uoluptuosis saporibus demulceri absque filargyriae peste non possumus, per cuius superfluos adparatus magnis luxuria gaudet inpendiis. filargyria uero, cenodoxia atque superbia et omnium multitudo uitiorum indiuidua societate iunguntur, atque ita unumquodque uitium, si uigere in nobis uel solum coeperit, etiam ceteris subgerit incrementa.

20 IIII. GERMANVS: Dispensatione dei credimus hanc quaestionem in medium fuisse prolatam, ut illud, quod uerecundia interrogandi fiduciam cohibente numquam potuimus edoceri, nunc oportunitate conlationis causaeque ipsius ordine prouocati sciscitari fiducialiter audeamus. si igitur eo tempore, quo accedi oportet ad sacrosancta mysteria, senserimus nos somnii inlusione pollutos, praesumenda est an uitanda illa salutaris escae sacrosancta perceptio?

V. THEONAS: Omni quidem industria, quantum in nobis est,

2 occupent <i>BFO</i> ¹	5 duplicata <i>BF</i>	6 grastimargia <i>F</i>
castrimargia <i>B²K¹</i>	7 honerosa <i>BO</i>	9 adque <i>B</i>
gentius <i>Fβ</i>	12 guilae <i>F¹O</i>	11 negligemur <i>F</i> depraemimur
<i>K¹</i>	14 filargyriae <i>BO</i>	15 apparatus <i>B¹</i>
luxuria <i>B¹Z</i> luxurię <i>O</i>	filargyriae <i>B</i>	filargyria <i>F</i> filargyrie <i>O</i>
filargyriae <i>K¹</i>	16 cenodoxiae atque superbiae <i>B¹</i>	17 adque
<i>B</i>	19 subgerit <i>O</i> : suggerit <i>rell.</i>	21 medio <i>β</i>
<i>B¹</i>	25 misteria <i>O</i>	24 quone
	somni <i>BO</i>	

studere debemus, ut immaculatam castimoniae puritatem illo
 uel maxime tempore teneamus, quo uenerandis adsistere
 optamus altaribus, et uigilantissima circumspectione prae-
 cauendum est, ne carnis integritas praecedente tempore
 custodita in ea praecipue in qua nos ad communionem 5
 2 salutaris conuiuii praeparamus nocte fraudetur. uerum si
 hostis ille nequissimus, ut nobis caelestis remedii subtrahat
 medicinam, custodiae sopitae mentis inluserit, ita dumtaxat,
 ut nullo reprehensibili interueniente pruritu, nullo oblectationis
 contaminetur adsensu, sed egestionem aliquam pro natura 10
 per necessitatem compulsam aut certe inpugnatione diaboli
 absque sensu uoluptatis elicitam ad impedimentum nostrae
 sanctificationis obtenderit, possumus et debemus ad gratiam
 salutaris cibi confidenter accedere. sin uero nostro uitio haec
 fuerit egesta concretio, conuenientes conscientiam nostram 15
 illud apostolicum formidemus: qui manducauerit panem
 et biberit calicem domini indigne, reus erit cor-
 poris et sanguinis domini. probet autem se ipsum
 homo, et sic manducet de pane illo et de calice
 3 bibat. qui enim manducat et bibit panem et 20
 calicem domini indigne, iudicium sibi manducat
 et bibit non discernens corpus, id est nequaquam
 illum caelestem cibum a communium escarum uilitate secernens
 nec talem esse diiudicans, quem non nisi pura liceat mente
 uel carne praesumere. denique infert: ideo inter uos multi 25
 infirmi et inbecilli, et dormiunt multi, spiritalem
 scilicet infirmitatem ac mortem ex hac principaliter. dicens
 praesumptione generari. multi enim, qui eum illicita usur-

16 I Cor. 11, 27—29

25 l. c. 30

7 in nobis *O* 8 custodiae *B¹F¹*: custodia *B²F²* custodiam *O*
βv: at cf. cap. 10, 1 et XXIII, 6, 1 10 aliquam .. 11 compul-
 sam] aut naturali necessitate profusam (propulsam *v*) *βv* cf. cap. 6, 4
 et 5. XII, 8, 2 14 haec *om. BF* 15 gesta *F* 16 panem
om. B 18 autem *BF*: primum *O* autem primum *βv* ipse
Oβ 19 ut sic *B¹* 20 panem ... 21 domini *om. βv* 22 corpus
BFβ: corpus dñi *Ov* 26 inbecilli *B* im(in-)bicilli *K¹Z* spiri-
 tales ... infirmitates *Oβv* 27 mortes *Oβv* specialiter *O²βv*

patione praesumunt, infirmantur fide et inbecilli sunt mente,
 passionum scilicet languoribus inuoluti, et dormiunt somno
 peccati, ab hoc sopore letali nequaquam salutari sollicitudine
 resurgentes. deinde sequitur: quod si nosmet ipsos iudica- 4
 5 remus, non utique iudicaremur: hoc est si nosmet
 ipsos perceptione sacramentorum, quotienscumque peccati
 uulnere praeuenimur, iudicaremur indignos, impenderemus
 utique studium, ut per paenitudinis emendationem ad eam
 digne possemus accedere, et non tamquam indigni seuerissimis
 10 infirmitatum flagris castigaremur a domino, ut uel sic con-
 puncti ad remedia nostrorum uulnerum recurramus, ne digni
 praesentis saeculi breuissima correptione non habiti in futuro
 simul cum huius mundi peccatoribus condemnemur. quod etiam 5
 in Leuitico euidenti denuntiatione praecipitur: omnis mundus
 15 manducabit carnes, et anima quaecumque come-
 derit de carnibus sacrificii salutaris quod est
 domini, in qua est inmunditia, peribit coram
 domino. in Deuteronomio quoque a spiritalibus castris
 inmundus similiter mystice segregatur: si quis, inquit,
 20 inter uos homo, qui nocturno pollutus sit somnio,
 egredietur extra castra, et non reuertetur, prius-
 quam ad uesperam abluetur aqua: et post solis
 occasum regredietur in castra.

VI. Verum ut manifestius adprobetur, quod etiam inimici
 25 factione nonnumquam haec eliciatur impuritas: nouimus fratrem,
 qui cum castimoniam cordis et corporis summa circumspecti-
 one atque humilitate promeritam iugiter possideret ac nequa-
 quam nocturnis ludificationibus temptaretur, quotienscumque

4 l. c. 31 14 Lev. 7, 19—20 (LXX) 19 Deut. 23, 10—11

1 inbecilli *B* imbecilli *K¹Z* 2 languoribus *O* et] sed *O*
 4 diiudicaremur *B²v* et *Vulgata* 5 neutique *O* 7 penderemus
B¹ 8 eam (*scil.* perceptionem) *BF¹*: ea *F²Oβv* 9 possimus
Oβ 10 fragris *F¹* castigamur *F* 11 recurramur *B¹*
 15 manducauit *BK¹* 17 in quo *β* 18 ab *O* 19 mystice
FO quis *BFO*: fuerit *βv* inquit *BFOK¹Z* 21 foris ex-
 tra *O* 22 abluetur (*λούσεται*) *β*: lauetur *BFO* et *Vulgata*
 28 quotiensque *β*

se tamen ad percipiendam communionem dominicam prae-
 parasset, immundo fluxu dormiens foedabatur. qui cum multo
 se tempore a sacrosanctis mysteriis trepidus abstineret, tandem
 hanc ad seniores detulit quaestionem, remedium inpugnationum
 ac doloris sui medicabili eorum consilio consecuturum se esse 5
 2 confidens. sed cum primam causam morbi huius spiritalium
 medicorum doctrina discuteret, quae solet ex abundanti ciborum
 praesumptione descendere, eamque memorato fratri deprehen-
 derent non inesse, atque hanc inlusionem nequaquam uitio
 saturitatis constaret emergere, eo quod nec fratris nota 10
 districtio nec sollemnium dierum quibus illa pollutio contin-
 gebat specialis exceptio hoc illos pateretur opinari, ad secundam
 huius ualitudinis causam ilico transtulerunt inquisitionis
 indaginem, discutientes ne animae forsitan culpa caro exhausta
 ieiunio inpuris inlusionibus urgueretur, quibus etiam districtis- 15
 simi uiri, cum paululum elati de sui corporis fuerint puritate,
 per superbiae uitium polluuntur, quod scilicet donum prae-
 cipuum dei, id est corporis castitatem, humanis se uirtutibus
 3 obtinuisse crediderunt. interrogatus igitur utrum de industria
 sua ita se capacem huius crederet esse uirtutis, ut ope diuini 20
 non egeret auxilii, summa hunc impium ille sensum execratione
 detestans cum se humiliter adstruxisset ne ceteris quidem
 diebus corporis puritatem retinere potuisse, nisi diuina in
 omnibus gratia fuisset adiutus, illi confestim ad causam tertiam
 recurrentes occultas diabolicae factionis insidias peruiderunt, 25
 probantesque nec animae culpam esse nec carnis sacrosanctis
 eum epulis debere misceri confidentissime censuerunt, ne

4 inpugnationis βc 6 primum BF 7 discurreret O
 habundanti B 9 adque B^1 11 destrectio B^1O distr. nec]
 districtione βc 12 secundam] solam BFO 13 ualitudinis B^1
 FO 14 indagem β exhausta B^1FO 15 urguebatur K^1
 destrect. B^1F^1O 16 paulolum β 17 uitio K^1 18 uiribus
 βv : at cf. contra Nestor. I, 1, 1 cassatis uirtutibus de Hercule fru-
 stra aduersus hydram pugnante 19 abstinnisse F crediderunt
 BFO : crediderint βv de industria sua ita se (se om. O) BFO :
 industriam suam ita βv cf. VIII, 7, 2 21 summam B^1F^1
 ille om. βv exsecr. β 22 detestant K abstraxisset BF^1
 O nec O

scilicet, si in hac obstinatione durasset, uersutis maligni
 hostis laqueis obligatus sanctificationis et corporis Christi
 particeps esse non posset et per hanc fraudem medicina remedii
 salutaris in perpetuum fraudaretur. quo facto ita omnis dia-
 5 bolicæ factionis scena detecta est, ut mox uirtute dominici
 corporis protegente illa præteritæ inlusionis consuetudo
 cessaret. in quo inimici dolus euidenter apparuit et exposita
 est pariter ac probata sententia seniorum, quæ plerumque
 hunc impurissimum fluxum non carnis nec animæ uitio, sed
 10 aduersarii factiosa docuit ludificatione conpelli. ut ergo fallax
 imaginatio somniorum, inlectrix egestionis impuræ, uel in
 perpetuum uel certe, ut secundum humiliorem siue communem
 dixerim statum, certis mensibus ignoretur, post illam fidem,
 qua de dei specialiter gratia puritatis donum iugiter sperare
 15 nos conuenit, escæ potusque est nimietas castiganda. horum 5
 namque redundantia istiusmodi umores propensius gigni necesse
 est, et quoniam concreti non possunt non egeri atque ab ipsius
 naturæ lege propelli, sub occasione cuiuscumque pruritus
 atque inlusionis emergunt. escarum uero satietate subtracta
 20 consequens est illas quoque immundas egestionem tardius
 generari. et ita fit, ut quemadmodum fluxus earum, ita etiam
 inlusio dormientes uel rarius uel subtilius inquietet, quia non
 tam egestio ex imaginatione quam imaginatio ex egestionis
 nimietate descendit. quapropter si uolumus ab inlusionum 6
 25 istarum inlecebris liberari, omni uirtute nobis est enitendum,
 primum ut fornicationis passione deuicta iuxta beatum apostolum
 non regnet peccatum in nostro mortali corpore,
 ad oboediendum concupiscentiis eius, secundo quoque
 ut ipso inlecebrosi corporis motu sedato penitus ac sopito

27 Rom. 6, 12

1 hanc <i>K</i> ¹	uersuti <i>BF</i>	3 possit β	medicinam <i>OK</i> ¹
5 domini β	10 propelli βv : cf. cap. 5, 2	14 quia <i>O</i>	16 hu-
mores <i>B</i> ² <i>O</i> β	17 et <i>O</i> : qui βv om. <i>BF</i>	congregati <i>BF</i>	
adque <i>B</i>	18 prope illi <i>F</i>	cuiusque β	23 tam...quam
<i>BF</i> : tam...sed <i>O</i> solum...sed βv	egestiones <i>K</i> ¹		28 ut
ipso quoque βv			

nequaquam exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, tertio ut interiore quoque homine nostro ab illa libidinis titillatione omnimodis ac medullitus mortificato exhibeamus nos deo tamquam ex mortuis uiuentes, et ita per hunc profectum peruenientes ad perpetuam quietem corporis nostri exhibeamus etiam membra
 7 nostra arma iam non libidinis, sed iustitiae deo. in qua nobis castimoniae puritate fundatis peccatum non dominabitur. non enim sumus sub lege, quae dum licita nuptiarum iura commendat, etiam illum cuius ministerio opus
 10 illicitae fornicationis expletur in nostris medullis nutrit ac reseruat ardorem, sed sub gratia, quae dum incorruptionem uirginitatis insinuat, etiam istum innoxium ac simplicem corporis motum et ipsius quoque liciti coitus interimit uoluptatem. atque ita cunctis impurissimae conluuionis umoribus arefactis
 15 egregii ac laudabiles eunuchi qui per Esaiam praedicantur effecti merebimur illam quae promittitur eis beatitudinem possidere: haec enim ait dominus eunuchis: qui custodierint sabbata mea, et elegerint quae uolui, et tenuerint foedus meum: dabo eis in domo mea,
 20 et in muris meis locum, et nomen melius quam filiis et filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. qui sunt isti filii et filiae, quibus in tantum isti praeferuntur eunuchi, ut etiam locum ac nomen melius accepturi esse dicantur, nisi illi sancti, qui sub ueteri
 25 testamento in coniugiorum copula permanentes per obseruantiam mandatorum in adoptionem filiorum dei non inmerito peruenierunt? quod etiam nomen est illud, quod eis uelut praecipuum quiddam uice remunerationis summae promittitur,

1 l. c. 13 4 l. c. 6 l. c. 8 l. c. 14 12 l. c.
 18 Esai. 56, 4—5

7 libidini βc 8 peccatum in nobis iam (iam *om.* O^1) non $O\beta v$
 11 nutret F 14 interemit F^1 uoluntatem $O\beta$ 15 adque
 B humoribus $B^2FO\beta$ 16 esayam O 17 merebitur K^1
 20 dabo eis *eras. in B* 25 uetere β^1 28 uelud B 29 quod-
 dam OK^1

nisi hoc quod Christi uocabulo dicimur esse censendi? de quo nomine etiam alibi idem propheta et seruos suos, inquit, uocabit nomine alio. in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in deo amen: et qui siurat in terra, iurabit in deo amen, et iterum: et uocabitur, inquit, tibi nomen nouum, quod os domini nominabit. quique pro hac cordis et corporis puritate etiam illa praecipua ac singulari beatitudine perfruentur, ut illud iugiter canticum canant, quod nemo alius sanctorum canere potest nisi isti soli, qui sequuntur agnum quocumque uadit: uirgines enim sunt et cum mulieribus se non coinquinauerunt. proinde si ad hanc sublimissimam uirginum gloriam uolumus peruenire, omni uirtute incorruptionem mentis ac spiritus excolamus, ne in illarum insipientium uirginum numero conlabamur, quibus idcirco non fuit reputata uirginitas, quia conmixtione carnali immunes sese tantummodo seruauerunt et ob hoc uirgines quidem, sed fatuae nuncupantur, quia deficiente in uasis earum oleo puritatis internae claritas ac splendor corporalis uirginitatis extinguitur. interioris enim fotu ac pabulo puritatis subministrari necesse est etiam exteriori homini castitatem eamque iugiter ad perseuerantiam perpetuae incorruptionis animari. et ideo fatuae licet uirgines gloriosum sponsi thalamum cum illis prudentibus non merentur intrare, quae integrum spiritum suum et animam et corpus sine querella in die domini nostri Iesu Christi conseruauerunt. illi namque sunt ueri atque incorrupti uirgines Christi, illi admirabiles atque egregii repu-

2 Esai. 65, 15—16 5 Esai. 62, 2 11 Apoc. 14, 4
15 cf. Mt. 25 25 cf. I Thess. 5, 23

1 dicimur *BF* dicimus *O* dicuntur *r* 2 etiam] etiam et *O* et
β profeta *F* 3 inquit *BFK¹Z* uocauit *B¹F¹* uocauit *F²*
4 benedicetur *B¹F* 5 iurauit *B¹F* dño *O* 6 inquit *B*
Fβ¹ 7 nominabit *O*: nominauit *rell. v* 8 puritatem *F¹O*
perfruuntur *B* 9 cantent *O* 10 secuntur *BOK¹Z* 12 quoin-
quin. *B¹O* sublimissam *B¹* 16 fuit *BFO^r*: sit *β* est *c*
17 se *B¹OZ²* 18 eorum *Bβ^r* 23 licet *BFO*: illae *βv*
25 querela *F²Z* diem *K* 26 adque *B¹*

tantur eunuchi, non qui metuunt et quibus non libet fornicari nec qui impudicitiae reprimunt frena, sed qui ipsam quoque minimam mentis titillationem et tenuissima libidinis incitamenta uicerunt et eo usque adtenuauerunt illum carnis ut ita dixerim sensum, ut non solum ex commotione eius nulla 5 oblectatione, sed ne exigua quidem titillatione tangantur.

VII. Tanta autem cor nostrum humilitatis debemus uallare custodia, ut hanc definitionem perpetua sensuum stabilitate teneamus, nequaquam nos posse ad tantum purificationis meritum peruenire, ut licet haec quae supra dixi per gratiam dei 10 omnia fecerimus, indignos nos tamen communionem corporis 2 sacri esse credamus: primum quia caelestis illius mannae tanta maiestas est, ut nemo hac lutea carne circumdatus pro suo merito eius edulium et non ex gratuita domini largitate percipiat, deinde quia nullus ita circumspetus in huius mundi 15 potest esse conflictu, ut eum saltim rara uel leuia peccatorum tela non feriant, quia impossibile est ut non aut ignorantia, aut negligentia, aut per obreptionem, aut per cogitationem, aut per necessitatem, aut per obliuionem, aut somno peccetur. nam etsi tam praeclarum quis uirtutum culmen ascenderit, 20 ut apostolicum illud non iactanter exclamet: mihi autem pro minimo est ut a uobis diiudicer aut ab humano die: sed neque memet ipsum diiudico: nihil enim mihi conscius sum, tamen sciat se sine peccato esse non 3 posse. neque enim frustra idem doctor adiunxit: sed non 25 in hoc iustificatus sum, id est non si ego iustum me esse credidero, ueram confestim iustitiae gloriam possidebo, uel quia me conscientia mea nullius peccati reprehensione

21 I Cor. 4, 3—4

25 l. c. 4

1 et] sed βv non om. BFO 3 nimiam B 4 extenuauerunt $O^2 \beta v$ 8 difinit. Z perpetuae B^1 11 dignos Z^2
 12 esse sacri F 16 saltem FO 18 neglig. FZ post negligentia
 add. $O^2 \beta v$: aut uanitate aut obreptione aut cogitatione aut necessitate aut obliuione peccetur βv : cf. XI, 9, 6 XX, 12, 2 19 per ante obliuionem om. FO 20 tam B^1 : ad tam *rell.* 22 iudicer O homano B^1 23 iudico O 24 sum] suum F sine] absque βv 27 possedebo K^1

compungit, idcirco nullius sordis contagione fuscatus sum: multa enim etiam meam conscientiam latent, quae cum sint mihi incognita uel obscura, deo nota atque manifesta sunt. ideoque subiciens ait: qui autem me diiudicat, dominus est, id est ab illo solo, quem secreta cordium non latent, ueri iudicii in me profertur examen.

VIII. GERMANVS: Supra dictum est non nisi sanctos caelestium sacramentorum debere esse participes, nunc adicitur impossibile esse homini ut immunis sit penitus a delicto. si nullus ergo liber a noxa, nullus sanctus: si nullus sanctus, consequens est ut homo cui sanctitas deest mysteriorum Christi particeps esse non possit, regnum etiam caelorum sperare non debeat, quod solis sanctis dominus pollicetur.

VIII. THEONAS: Multos quidem esse sanctos ac iustos negare non possumus, sed inter sanctum et immaculatum multa distantia est. aliud est enim esse quempiam sanctum, id est diuino cultui consecratum: hoc enim nomen non solum hominibus, sed etiam locis et uasibus templi atque lebetibus scriptura adtestante commune est. aliud est autem esse absque peccato, 2 quod unius domini nostri Iesu Christi singulariter conuenit maiestati, de quo etiam apostolus uelut praecipuum quid ac speciale pronuntiat dicens: qui peccatum non fecit. satis enim uilem atque indignam eius praeconiis laudem quasi incomparabile ac diuinum ei aliquid adsignauit, si etiam nos 25 inlibatam ab omni peccato exigere possumus uitam. rursum apostolus ad Hebraeos: non enim habemus, inquit, pontificem qui non possit conpati infirmitatibus nostris,

4 l. c.

22 I Pet. 2, 22

26 Hebr. 4, 15

2 etiam *om.* βr 3 adque B^1 4 ait *om.* $O\beta c$ me] me
inquit $\beta(c)$ indicat O 6 uerum βv proferetur $O\beta v$
8 *dicitur (i *eras.*) F et B^2 9 delecto K^1 10 noxia B^1 noxa nul-
lus est (est *om.* O) sanctus et consequens est $O\beta v$ *cf.* XXIII, 17, 5
11 mist. O 18 uasibus B : uasculis *rell.* v leuitibus B^1FO
lebetis β scribtura K^1 21 hac K^1 23 adque B 25 in-
labatam K^1 rursus $Z^1 v$ 26 hebreos $BF\beta$ ebreos O in-
quid $BFOK^1Z$

temptatum autem per omnia secundum simili-
 3 tudinem absque peccato. si igitur terrenae humilitatis
 nostrae cum illo excelso diuinoque pontifice haec potest esse
 communio, ut etiam nos absque ulla peccati offensione tem-
 ptemur, cur in illo hoc apostolus uelut unicum ac singulare 5
 suspiciens tanta eius meritum ab uniuersis hominibus diuisione
 discreuit? hac ergo sola ab omnibus nobis exceptione distin-
 guitur, quia nos non absque peccato, illum sine peccato constat
 4 fuisse temptatum. quis etenim hominum, quamuis fortis atque
 bellator sit, hostilibus tamen telis plerumque non pateat, quis 10
 uelut inpenetrabili carne circumdatus tantis proeliorum periculis
 sine periculo misceatur? ille autem solus speciosus forma
 prae filiis hominum condicionem mortis humanae cum
 uniuersa carnis fragilitate suscipiens nullius umquam est
 sordis maculatus adtactu. 15

X. Temptatus est enim secundum similitudinem nostram
 gastrimargiae primum uitio, ut ei callidus ille serpens eo
 ordine, quo Adam ante seduxerat, esurienti escae desiderio
 conaretur inludere, si filius inquiring, dei es, dic ut lapides
 isti panes fiant. sed nullum recipiens ex hac temptatione 20
 peccatum, cum ei facultas indubitata subpeteret, respuit cibum
 quem deceptionum artifex ingerebat, dicens: non in pane
 solo uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit
 2 de ore dei. temptatus est etiam cenodoxia secundum simili-
 tudinem nostram, cum ei diceretur: si filius dei es, mitte 25
 te deorsum. sed subdola diaboli suggestione non captus
 est et uanissimum seductorem etiam scripturarum obiectione
 confutans non temptabis, inquit, dominum deum tuum.

12 Ps. 44, 3 19 Mt. 4, 3 22 l. c. 4 25 l. c. 6
 28 l. c. 7. Deut. 6, 16

2 igitur] ig. etiam *Oβv* 5 quur *BFO* uelud *B* 6 su-
 spiciens *O¹K²Z*: suscipiens *BFO²K¹r* uniuersis *om. βc* 7 haec
OK¹ nobis *om. O¹* 8 qui *B* 9 adque *B* 11 uelud *B*
 praeliorum *B* 13 condit. *Bβ* 17 castrimargiae *B* et ut ei
BFO 18 esurientem *BFO* esuriente *K¹* 21 subpeteret *O*: supp,
rell. 22 deceptionis *βv* 23 solo pane *BF* 25 dictum est
βv 26 diabuli *B* suggestione *O* 28 inquit *BFOZ*

temptatus est etiam tumore superbiae secundum similitudinem nostram, cum ei a diabolo promitterentur omnia regna mundi et gloria eorum: sed inrisa atque obiurgata est uanitas temptatoris. respondit enim ei: uade retro Satanas: scriptum est: dominum deum tuum adorabis et illi soli seruias. his autem testimoniis edocemur, ut³ fraudulentis suggestionibus inimici nos quoque similiter memoria scripturarum debeamus obsistere. rursum temptatus est superbia secundum similitudinem nostram, ut idem insidiarum artifex regnum, quod oblatum ab ipso ante respuerat, per homines ei moliretur ingerere. sed absque peccato insidias temptantis inrisit: cum enim cognouisset Iesus quod uenturi essent ut raperent eum et facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. temptatus⁴ est secundum similitudinem nostram, cum uerberatus flagris, cum alapis caesus, cum sputamentorum horrore respersus est, cum ad extremum pertulit crucis exquisita supplicia. sed nullis non dicam umquam contumeliis, uerum ne suppliciiis quidem ad tumorem uel leuissimae indignationis impulsus est, qui in patibulo constitutus misericorditer proclamauit: pater, ignosce eis: non enim sciunt quid faciunt.

XI. Quemadmodum uero et illud accipietur, quod eum apostolus in similitudine carnis peccati uenisse commemorat, si etiam nos nullius peccati labe pollutam habere possumus²⁵ carnem? nam et hoc de illo, qui solus est absque peccato, tamquam singulare memoratur: misit deus filium suum in similitudine carnis peccati, quia ueram atque

4 Mt. 4, 10 12 Ioh. 6, 15 21 Luc. 23, 34
26 Rom. 8, 3

2 diabulo *BF* 3 adque *B* uanitas *BFO*: nequitia *βv*
4 retro *om. B²Oβ et Vulg.* 5 est *BFK*: est enim *OZv et Vulg.*
7 fraudulentis suggestionibus *Z* suggestionibus *O* 8 subsistere *K*
Z¹ resistere *Z²* 10 ab ipso oblatum *βv* 15 fragris *F¹*
16 alapis *BFO*: palmis *βv* sputamentorum *B¹*: sputorum *rell. v*
18 umquam non dicam *βv* 20 quia *Oβv* 22 accipitur *O*
23 apostolos *F¹* similitudinem *BFO* 24 nulla *βv* laudē
F 27 similitudinem *O* adque *B¹*

integram suscipiens substantiam carnis humanae non ipsum peccatum in ea, sed similitudinem peccati suscepisse credendus 2 est. similitudo enim non ad carnis ueritatem secundum prauum quorundam haeticorum sensum, sed ad peccati est imaginem referenda. erat enim in ipso uera quidem caro, 5 sed absque peccato, similis scilicet peccatrici. illud siquidem ad humanae substantiae pertinet ueritatem, hoc uero ad uitia 3 refertur et mores. habebat similitudinem carnis peccati, cum uelut homo ignarus ac pro cibo sollicitus percontaretur: quot panes habetis? sed sicut peccato nequaquam caro illius, 10 ita nec anima ignorantiae subiacebat. denique statim euangelista subiungit: hoc autem dicebat Iesus temptans eos: ipse autem sciebat quid esset facturus. habebat carnem similem peccatrici, cum uelut sitiens a Samaritana muliere posceret potum. sed non erat peccati sorde polluta, 15 quia e contrario mulier prouocata est petere aquam uiuam, quae illam numquam sitire permetteret, sed fieret in ea fons 4 aquae salientis in uitam aeternam. habebat carnis istius ueritatem, cum dormiret in nauis. sed ne pariter nauigantes peccati similitudine fallerentur, surgens increpauit uen- 20 tos et mare, et facta est tranquillitas magna. comuni cum omnibus sorte peccato subditus uidebatur, cum diceretur de ipso: hic homo si esset propheta, sciret utique quae et qualis mulier tetigerit pedes eius. sed peccati non habuit ueritatem, quia blasphemam cogitati- 25 onem arguens Pharisaei statim mulieris peccata dimisit. 5 peccatricem cum ceteris carnem gerere putabatur, cum uelut homo in mortis discrimine constitutus et imminentium suppliciorum terrore percussus oraret: pater, si possibile est,

9 Marc. 6, 38 12 Ioh. 6, 6 14 cf. Ioh. 4, 7 sqq.
20 Mt. 8, 26 23 Luc. 7, 39 29 Mt. 26, 39

4 hereticorum *codd.* 9 percunctaretur *KZ*¹ quod *O*
13 eum *βv* ipse autem] ipse enim *βv et Vulg.* 14 uelud *B*
17 illam] illa *F* 24 qualis *BF²Oβ*: qualis est *F*¹ 25 blasph.
B blasf. *K* blasphemiam *O* 26 farisei *K* mulieri *O* 27 cum
ante ceteris om. F

transeat a me calix iste, et: tristis est anima mea usque ad mortem. sed peccati contagium nesciebat illa tristitia, quia uitae auctor mortem formidare non poterat. ait enim: nemo tollit animam meam a me, sed ego pono
5 eam a me ipso: potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.

XII. In hoc ergo ille homo, qui natus ex uirgine est, magna a cunctis qui ex utriusque sexus conmixtione producuntur distantia segregatur, quod cum omnes nos non similitudinem,
10 sed ueritatem peccati in carne gestemus, ille non ueritatem, sed similitudinem peccati in uerae carnis adsumptione suscepit. denique licet scriptum de eo in Esaia propheta Pharisaei 2
apertissime meminissent, qui peccatum non fecit, neque dolus inuentus est in ore eius, tamen ita similitudine
15 carnis peccati fallebantur, ut dicerent: ecce homo uorax et potator uini, publicanorum et peccatorum amicus, et ad illum qui inluminatus fuerat caecum: da gloriam deo: nos enim scimus quoniam hic homo
peccator est, et ad Pilatum: nisi esset hic homo
20 peccator, non eum tradidissemus tibi. huius igitur 3
rei quae illi tantum singularis ac propria est aequalitatem sibi blasphemiae superbiae crimine uindicabit, quisquis esse se sine peccato ausus fuerit profiteri. consequens enim est ut
similitudinem carnis peccati et non ueritatem peccati habere
25 se dicat.

XIII. Ceterum iustos ac sanctos uiros non esse innumes a culpa manifeste scriptura pronuntiat dicens: septies enim

1 1. c. 38 4 Ioh. 10, 18 13 Esai. 53, 9. I Pet. 2,
22 15 Mt. 11, 19 17 Ioh. 9, 24 19 Ioh. 18, 30
27 Prov. 24, 16

5 ponendi eam *BOβ*: pon. animam meam *F* et om. *β* 8 a
om. *BFOKZ*¹ producimur *βv* 9 distantia *K*¹ nos non
O: non *rell. v* 12 scribturn *Z* esaya *O* isaia *Z*¹ profeta
O farisaei *FK* farisei *O* 13 nec *βv* 14 ista *O*: om. *β*
similitudinem *OK*¹ 20 eum tibi *F* 21 in tantum *O* 22 blasf.
K blasfemię *O* uindicauit *K*¹ quisque *β* se esse *Oβ*
26 a culpa innumes *O* 27 scribtura *Z*

cadit iustus et resurgit. quid enim aliud est cadere
 quam peccare? et tamen cum dicatur septies cadere, pronuntia-
 tur nihilominus iustus nec iustitiae eius praeiudicat lapsus
 fragilitatis humanae, quia multum interest inter sancti et
 2 peccatoris hominis lapsum. aliud enim est admittere mortale 5
 peccatum et aliud est cogitatione, quae peccato non caret,
 praeueniri, uel ignorantiae aut obliuionis errore aut facilitate
 otiosi sermonis offendere, aut ad punctum infidelitatis uitio
 interna theoria aliquid haesitare, aut subtili quadam cenodoxiae
 titillatione pulsari, aut necessitate naturae aliquantisper a 10
 summa perfectione reccidere. haec enim sunt septem lapsuum
 genera, in quibus licet uir sanctus nonnumquam cadat, tamen
 iustus esse non desinit: quae quamuis leuia uideantur ac
 parua, tamen faciunt eum sine peccato esse non posse. habet
 enim pro quibus cotidianam gerens paenitudinem et ueniam 15
 ueraciter debeat postulare et pro suis indesinenter orare
 3 peccatis dicens: dimitte nobis debita nostra. et ut
 euidētissimis probemus exemplis et errasse nonnullos sancto-
 rum et tamen a sua non discessisse iustitia, certe ille beatis-
 simus et apostolorum eximius Petrus quid aliud credendus 20
 est fuisse quam sanctus, praesertim id temporis quo ei a
 domino dicebatur: beatus es, Simon Bar Iona, quia
 caro et sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus
 qui est in caelis. et tibi dabo clauēs regni caelo-
 rum: et quodcumque ligaueris super terram, erit 25
 ligatum in caelis: et quodcumque solueris super
 4 terram, erit solutum et in caelis. quid hac dominica
 laude praeclarius, quid hac potestate ac beatitudine potest

17 Mt. 6, 12

22 Mt. 16, 17 et 19

1 resurget β 5 aliut *BO* est enim *Zc* 8 infidelitatis
 uitio interna *BF*: in fide *O* in fidei βv 11 reccidere *F*: recce-
 dere *B*¹ recedere *B*²*Z*² recidere *KZ*¹ descendere *O* 12 licet uir
 sanctus *BF*: uir sanctus licet *O* sanctus licet β 14 facient *BF*
 15 cottid. β 19 non discessisse a sua *B* 20 apostulorum *B*¹
 alius *F* 22 symon *B* 23 reuelabit *F*¹*O* 24 in caelis est *FO*
 βv et *Vulg.* 26 ligatum et in β 27 et *om.* β (*cf. eundem*
Matthaei locum Nest. III, 14)

esse sublimius? et tamen post paululum, cum ignorans
 mysterium passionis tantae utilitati humani generis inscius
 obuiaret dicens: absit a te, domine: non erit tibi hoc,
 meretur audire: uade post me, satanas: scandalum es
 5 mihi, quia non sapis ea quae dei sunt sed ea quae
 hominum. numquidnam cum his eum uerbis ipsa aequitas
 increparet, aut nequaquam cecidisse aut in sanctitate atque
 iustitia non permansisse credendus est? quid illo etiam tempore, 5
 numquid ruinam manifeste negandus est pertulisse, quo inmi-
 10 nente persecutorum metu ter dominum negare compulsus est?
 sed confestim paenitudine subsequente amarissimis lacrimis
 maculam tanti criminis abluendo sanctitatis atque iustitiae
 merita non amisit. de ipso igitur ac de eius similibus sanctis
 illud etiam quod per Dauid canitur debemus accipere: a
 15 domino gressus hominis diriguntur: et uiam eius
 uolet nimis. cum ceciderit iustus, non conturba-
 bitur: quia dominus subponit manum suam. cuius 6
 enim gressus a domino diriguntur, quid aliud potest esse quam
 iustus? et tamen de hoc ipso dicitur: cum ceciderit, non
 20 conlidetur. quid est cum ceciderit, nisi 'cum lapsum
 peccati alicuius incurrerit'? non conlidetur, inquit, id est
 nequaquam diu obprimetur incursione peccati; sed licet ad
 praesens uideatur elisus, tamen diuino quod inplorat erectus
 auxilio celeri resurrectione stabilitatem iustitiae non amittet,
 25 uel etiamsi ad praesens per fragilitatem carnis amiserit,
 manus dominicae subpositione reparabit. nec enim esse sanctus 7
 desinit post ruinam, qui cum se fiducia operum suorum iusti-

3 l. c. 22 4 l. c. 23 10 cf. Mt. 26, 70 sqq. 14 Ps.
 36, 23—24

1 paululum β 2 mist. *O* utilitatis *BFO* utilitate *K'*
 humane *B'* 3 obiaret *F'* 4 ilico meretur *O* 7 atque] et
O 8 quid] quo β 9 quod *B'* 13 meritum *Oc* 14 per]
 a βv 15 diriguntur *B et Vulgata* 16 nimis *om. BF* iustus
om. βv conturbabitur *BFO*: conlidetur βv 17 quia] quoniam
O 18 quid] quo *K'* 21 inquit *BFOK'Z* id est *om. BF*
O' 22 obpremetur *O'* opprimitur β 23 electus *K* 24 amit-
 tet *r*: amittit *codd. c* 26 dominica *Z* reparauit *K'*
 27 post ruinam desinit *B*

ficari non posse cognoscat et a tantis peccatorum nexibus credat sola domini gratia liberandum, cum apostolo proclamare non desinit: infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.

5

XIII. Nam cum apostolus Paulus inaestimabilem abyssum puritatis resistentibus cogitationum aestibus penetrari ab homine non posse cognoscens diu uelut per profunda iactatus ante dixisset: non enim quod uolo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago, et rursus: si autem quod ¹⁰ nolo, hoc facio, iam non ego operor illud sed quod habitat in me peccatum, et: condelector legi dei secundum interiorem hominem, uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae et captiuum me ducentem in lege peccati ¹⁵ quae est in membris meis, omnino uel sua uel naturae ipsius fragilitate perspecta, tam inmensae altitudinis uastitate conterritus, ad tutissimum portum diuini confugit auxilii, et quasi de nauigii sui oneribus mortalitatis oppressi naturali infirmitate desperans ab eo cui impossibile nihil est naufragi- ²⁰ orum remedia deprecatur, cum quodam miserabili uociferans heiulatu: infelix ego homo: quis me liberabit de corpore- mortis huius? statimque absolutionem, quam desperauit de inbecillitate naturae, de dei benignitate praesumpsit confidenter adiungens: gratia dei per Iesum ²⁵ Christum dominum nostrum.

3 Rom. 7, 24—25 9 l. c. 19 10 l. c. 20 12 l. c.
22—23 22 l. c. 24 25 l. c. 25

1 peccatori *F* 3 liberauit *BF* 6 inestimabilem abissum
O 8 per] uel *O* 12 condelector *K*¹ lege *F*¹ 16 om-
nino] omni *βv* 17 prespecta *O* uastitatem *K*¹ 18 et *om.*
F 19 naufragii *BFO* oppressi *K*¹*v*: oppressus *BFK*²*Z* ob-
pressus *O* 20 disperans *Z* 21 deprecatur *BF*: deprecamur *O*
deposcit *βv* *cf. XIII, 6, 4* 22 eiulatu *OK*²*Z* liberauit *BF*
23 absolut. *F* 24 inueccillitate *F* inbecill. *Z* 25 confidenter
adiungens *om. BF*

XV. GERMANVS: Multi hunc apostoli locum ita intellegi debere definiunt, ut hoc eum non ex sua, sed ex peccantium persona dixisse confirment, eorum scilicet qui uolentes semet ipsos a corporalibus inlecebris et uoluptatibus abstinere obstricti uitiis pristinis et oblectatione carnalium passionum captiuati semet ipsos cohibere non possunt, dum inolita consuetudine uitiorum uelut inmiti quadam tyrannidis dominatione depressi ad libertatem pudicitiae respirare non possunt. quomodo enim beato apostolo, quem ad summum perfectionis totius culmen certum est peruenisse, illud poterit conuenire quod dicit: non enim quod uolo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago, illud etiam quod subiungit: si autem quod nolo, hoc ago, iam non ego operor illud sed quod habitat in me peccatum, nec non etiam hoc: condelector enim legi dei secundum interiorem hominem, uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae et captiuum me ducentem in lege peccati quod est in membris meis? in quo igitur haec personae possunt apostoli coaptari? quid enim est boni quod ille non potuerit implere, et e contrario quid illud est mali quod nolens et odiens tamen cogente natura inuitus admiserit? ad quam uero peccati legem electionis uas, in quo Christus dominus loquebatur, potuit captiuus abduci? qui cum omnem inoboedientiam et omnem extollentem se aduersus deum altitudinem captiuasset, de semet ipso cum fiducia proclamabat: bonum agonem certauit, cursum consummauit, fidem seruaui: de cetero reposita est mihi iustitiae corona, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex.

10 l. c. 19 12 l. c. 20 14 l. c. 22—23 22 cf. II
Cor. 13, 3 24 II Cor. 10, 5 26 II Tim. 4, 7—8

4 et *BFO*: ac *βv* 5 passionum carnalium *Oβr* 6 solita
BF 9 apostulo *B*¹ 11 odii *BFO* 12 subiunxit *O corr.*
14 condilector *K*¹ 15 lege *B*¹ 17 deducentem *F* 18 quod
BFO: quae *βv* cf. *XXIII*, 13, 4 19 apostolicae *βv* 20 potuit
B quod *O* 24 aduersum *O* 25 dominum *FO* 26 pro-
clamat *F* 28 corona iustitiae *BF* (*non O*).

XVI. THEONAS: Intrans me tutissimum silentii portum
 rursus ad immensum profundissimae quaestionis pelagus reuo-
 care conamini. sed oportunitatem fidae stationis amplexi hic
 interim cursu tam longae conlationis emenso taciturnitatis
 ancoram iaciemus, ut crastina die, si tamen nulla uis tempe- 5
 statis obstiterit, flatu prosperi spiritus explorato disputationis
 uela pandamus.

2 inmensum *B*¹ pelagum β 5 anchoram *BF*²*K*² hancoram
O 6 obsisteret *F* obsteterit *K*¹ 7 pandamus. Explicit (*om.*
F) abbatis theonae conlatio (conl. abb. theone *O*) secunda de nocturnis
 inlusionibus *BFO* β Incipit eiusdem tertia de anamarteto (anamartheto
B anamarieton *O*: de an. *om.* *K*) *BFOK*: *om.* *Z* Incipiunt capitula
 eiusdem (de tertia conlati *add.* *Z*) *BFZ*: *om.* *K* Incipit capitulatio
O

XXIII.

CONLATIO ABBATIS THEONAE TERTIA.

DE ANAMARTETO.

CAPITVLA.

- 5 I. Disputatio abbatis Theonae de eo quod apostolus dicit: non enim quod uolo facio bonum.
- II. Multa bona apostolum consummasse.
- III. Quid sit uere bonum, quod apostolus semet ipsum perficere non posse testatur.
- 10 IIII. Bonitatem humanam atque iustitiam non esse bonam, si diuinae bonitati ac iustitiae conferatur.
- V. Neminem summo illi bono intentum esse iugiter posse.
- VI. Quod lippis similes sint hi qui se credunt esse sine
- 15 peccato.
- VII. Quod hi, qui pronuntiant esse hominem posse sine peccato, duplici in hoc agantur errore.
- VIII. Quod paucorum sit intellegere peccata.
- VIII. Qua cautione memoriam dei monachus debeat custodire.
- 20 X. Quod hi qui ad perfectionem tendunt in ueritate humiliantur et dei gratia semper se sentiant indigere.

6 Rom. 7, 19

7 apostolus *BF* 10 adque *B* 11 nisi *O* non conferatur
B conferantur β 12 illo *O* 14 similis *K*¹ sint *FO*: sunt
rell. hii *codd.* 16 hii *codd.* posse hominem β 17 aguntur
O 18 VIII. Quod hii qui pronuntiant esse peccata (*sic!*) β : *nempe*
librarius aberrauerat ad cap. 7 20 hii *codd.* 21 se semper *B*
ante semper rasura in F se *om.* *O*

- XI. Expositio illius sententiae: condelector enim legi dei secundum interiorem hominem et cetera.
- XII. Item illius: scimus autem quoniam lex spiritalis est et cetera. 5
- XIII. Item illius: scio autem quod non habitat in me, hoc est in carne mea bonum.
- XIIII. Obiectio, quod neque infidelium personis conueniat neque sanctorum quod ait: non enim quod uolo facio bonum et cetera. 10
- XV. Responsio ad obiectionem propositam.
- XVI. Quid sit corpus peccati.
- XVII. Quod sancti omnes ueraciter inmundos se et peccatores esse confessi sunt.
- XVIII. Etiam iustos et sanctos sine peccato non esse. 15
- XVIII. Quod in ipsa quoque orationis hora peccatum declinari uix possit.
- XX. A quibus sit peccati euacuatio et uirtutum discenda perfectio.
- XXI. Quod licet agnoscamus nos sine peccato non esse, 20 non debeamus tamen nosmet ipsos a dominica comunione suspendere.

I. Reuersa igitur luce cum ad perscrutandam abyssum apostolicae quaestionis summa a nobis senex compelleretur instantia, ita effatus est. testimonia quibus probare conamini 25

1 Rom. 7, 22

4 l. c. 14

6 l. c. 18

9 l. c. 19

1 condilector *K*¹ 2 lege *B* legem *O* 5 cetera *BFO*: reliqua *βv* 18 discernenda *BFO* 22 suspendere. Explicunt capitula. Incipit liber *BF* Explicit capitula. Incipit conlatio uicesima .III. *O* Finiunt capitula de animarteto (anem. *Z*). Incipit conlatio tertia abatis theonae de animarteto (anem. *Z*) conlatio .VI. *β* 23 abissum *O* 25 contamini *B*¹*F*¹

apostolum Paulum non ex sua, sed pro peccatorum dixisse
 persona: non enim quod uolo facio bonum, sed quod
 odi malum, hoc ago, uel illud: si autem quod nolo,
 hoc facio, iam non ego operor illud sed quod habi-
 5tat in me peccatum, uel quod sequitur: condelector
 enim legi dei secundum interiorem hominem, uideo
 autem aliam legem in membris meis repugnantem
 legi mentis meae et captiuum me ducentem in lege
 peccati quae est in membris meis, e contrario eui-
 10denter ostendunt peccatorum personae haec non posse omni-
 modis conuenire, sed ad solos quae dicta sunt adtinere per-
 fectos et eorum tantum qui apostolorum merita subsequuntur
 congruere castitati. ceterum quo pacto hoc peccatorum per-2
 sonae poterit conuenire quod dicitur: non enim quod uolo
 15facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago? sed ne
 illud quidem: si autem quod nolo, hoc facio, iam non
 ego operor illud sed quod habitat in me peccatum.
 quis enim delinquentium nolens se adulteriis fornicationibus-
 que contamineat? quis inuitus proximo tendat insidias? quis
 20ineuitabili necessitate cogatur, ut falso testimonio hominem
 opprimat furtoue decipiat, ut alterius spolia concupiscat uel
 sanguinem fundat? quin immo, ut scriptum est, humanum 3
 genus diligenter intentum est ad nequitiam a
 iuuentute sua. in tantum enim omnes uitiorum amore
 25flagrantes desiderant implere quae cupiunt, ut etiam peruigili
 cura oportunitatem committendi sceleris aucupantes etiam
 timeant ne libidinum satietate tardius potiantur, et de ignominia

2 l. c. 3 l. c. 20 5 l. c. 22—23 14 l. c. 19
 16 l. c. 20 22 Gen. 8, 21 (LXX)

1 sed pro *BF*: sed *O*¹*c* sed ex *O*²*βr* cf. XIII, 14, 9 ut creatoris
 nostri clementiae mortale aliquid non pro aequalitate pietatis, sed ex
 aliqua indulgentiae similitudine comparemus 3 odii *O* 5 con-
 dilector *K*¹ 10 omnis modis *F*¹*O* 11 pertinere *O*
 12 subsecuntur *O* 15 odii *O* nec *v* 24 ut in *O*
 omnes *om.* *BF* more *BF* 25 flagrantes *F*¹ fraglantes *O*
 26 committendis cleris *F* aucupantes 27 potiantur] aucupentur
βv 27 et *O*: ac *β om.* *BF*

sua et criminum cumulo gloriantes secundum sententiam
 obiurgantis apostoli laudem sibi quamdam de confusione con-
 4 quirant. quos etiam Hieremias propheta non solum non nolentes
 nec cum requie cordis et corporis flagitiorum crimina perpetrare,
 uerum etiam in tantum eos adserit laboriosis conatibus ut ad 5
 effectum eorum perueniant desudare, ut a letali scelerum
 adpetitu nec obsistentibus eis arduis difficultatibus reuocentur,
 5 dicens: ut inique agerent, laborauerunt. illud quoque
 quis dixerit peccatoribus conuenire: itaque ego ipse mente
 seruo legi dei, carne autem legi peccati, quos nec 10
 mente nec carne deo seruire manifestum est? aut quemadmodum
 hi qui corpore peccant mente seruiant deo, cum uitiorum
 fomitem caro ex corde concipiat et ipse auctor utriusque
 naturae fontem atque originem peccatorum ex eo pronuntiet
 emanare de corde, inquit, procedunt cogitationes 15
 malae, adulteria, fornicationes, furta, falsa testi-
 6 monia et cetera? quamobrem euidenter ostenditur nullo
 modo hoc de peccatorum intellegi posse personis, qui non
 solum non oderunt, sed etiam diligunt mala et in tantum
 deo nec mente nec carne deseruiunt, ut ante delinquant mente 20
 quam carne, et priusquam corporis expleant uoluptatem, prae-
 ueniantur mentis suae cogitationumque peccato.

II. Superest igitur ut uirtutem sensus ex intimo dicentis
 metiamur adfectu, et quid beatus apostolus dixerit bonum
 quidue comparatione eius pronuntiauerit malum non nuda 25
 significatione uerborum, sed eodem quo ille discutiamus intuitu,

2 cf. Phil. 3, 19 8 Hierem. 9, 5 9 Rom. 7, 25
 15 Mt. 15, 19

3 iheremias *O* 4 cordis et *om.* βr flagitiorum eius β : fl.
 eos *c* 7 eis *scripsi*: eos *B om.* *FO* βv arduis difficultatibus
om. *F* 9 peccatori *BF* 10 autem lege *B* 11 aut] ut *K*²
 quemadmodum *B* 12 hii *BFOKZ*¹ qui *om.* βr peccent
 corpore βr peccant corpore *c* seruiant *K*²*Zr*: seruiunt *BFOK*¹*c*
 16 fornicationes furta *om.* *BF* falsa testimonia *om.* *O* βv (*cf.* *Inst.*
VI, 2) 21 carne] corpore βv corporis] carnis βv 22 suae
om. βc 23 uirtutum *FKZ*¹ 24 metiamus *K*¹ adfectu *K*:
aff. rell. 25 comparationi *BF* non] nec *BFO*¹

intellectum quoque eius secundum dignitatem pronuntiantis ac meritum perscrutemur. tunc enim sententias deo inspirante prolatas secundum propositum ac uoluntatem eius comprehendere poterimus, cum eorum a quibus promulgatae sunt
 5 statum ac meritum perpendentes non uerbo, sed experimentis parem induerimus adfectum, pro cuius qualitate sine dubio uel concipiuntur uniuersi sensus uel sententiae proferuntur. quamobrem quid sit principaliter bonum quod apostolus non
 2 potuerit perficere cum uellet, diligentius indagemus. multa
 10 enim nouimus bona, quae beatum apostolum omnesque illius meriti uiros et habuisse per naturam et adquisisse per gratiam negare non possumus. est enim bona castitas, laudabilis continentia, miranda prudentia, larga humanitas, circumspecta sobrietas, modesta temperantia, pia misericordia, sancta iustitia:
 15 quae omnia in apostolo Paulo eiusdemque consortibus ita plena atque perfecta fuisse non dubium est, ut uirtutum magisterio potius quam uerborum ab eis religio doceretur. quid quod
 3 iugi ecclesiarum omnium cura ac peruigili sollicitudine semper exusti sunt? quantum hoc misericordiae bonum, quanta perfectio est, pro scandalizantibus uri, cum infirmantibus infirmari!
 20 cum ergo tantis apostolus abundauerit bonis, quid illud sit boni, cuius perfectione caruerit, non poterimus agnoscere, nisi in illum quo ipse locutus est profecerimus adfectum. omnes
 4 itaque quas diximus eum habuisse uirtutes quamuis uelut
 25 gemmae splendidissimae atque pretiosae sint, tamen si praeclaro illi atque praecipuo margarito, quod ille euangelicus negotiator inquirens uniuersis quae possidet uenditis comparare desiderat, conferantur, ita earum meritum reuilescit atque

20 cf. II Cor. 11, 29

26 cf. Mt. 13, 46

1 intellectu <i>K</i>	pronuntiantes <i>OKZ¹c</i>	4 potuerimus <i>O</i>
5 experimentis <i>F</i>	6 adfectum <i>K</i> : aff. <i>rell.</i>	7 compuniuntur
<i>B¹</i>	9 proficere <i>F</i>	14 sobrietas <i>K¹</i>
<i>O</i>	eiusque <i>βv</i>	17 potius quam uerborum magisterio <i>βv</i>
relegio <i>B¹K¹</i>	19 profectio <i>B¹</i>	21 egro <i>B¹</i>
<i>BF</i>	quod <i>O</i>	sit] est <i>βc</i>
<i>K¹Z</i>	adfectum <i>K</i> : aff. <i>rell.</i>	23 est] siht <i>O</i>
<i>O</i>	eorum <i>KZ¹c</i>	26 praecipio <i>K¹</i>
		28 ita in

contemnitur, ut eis sine cunctatione distractis unius tantum boni possessio locupletet bonorum innumerabilium uenditorem.

III. Quid ergo est unum quod illis tantis tamque innumeris bonis tam inconparabiliter praeponatur, ut spretis abiectisque omnibus solum debeat possideri? nimirum illa pars optima, 5 cuius magnificentiam ac perpetuitatem cum relicto susceptionis atque humanitatis officio Maria praelegisset, ita praedicatur a domino: Martha Martha, sollicita es et turbaris circa multa: paucis uero opus est aut etiam uno. Maria bonam partem elegit, quae non auferetur ab 10 ea. una ergo est theoria, id est contemplatio dei, cuius merito omnia iustificationum merita, uniuersa uirtutum studia postponuntur. et illa quidem omnia, quae in apostolo Paulo fulsisse praediximus, non solum bona et utilia, uerum etiam 15 magna atque praeclara sunt. sed sicut uerbi gratia stagni 15 metallum, quod alicuius utilitatis et gratiae putabatur, fit argenti contemplatione uilissimum et rursum auri comparatione meritum euanescit argenti, aurum quoque ipsum gemmarum conlatione contemnitur et ipsarum nihilominus quamuis insignium multitudo gemmarum unius margariti uincitur claritate, 20 ita illa omnia merita sanctitatis quamuis non solum ad praesens bona et utilia sint, uerum etiam donum aeternitatis adquirant, tamen si diuinae contemplationis meritis conferantur, uilia atque ut ita dixerim uendibilia censebuntur. et ut hanc eandem 25 comparationem etiam scripturarum confirmet auctoritas, nonne de uniuersis quae a deo creata sunt generaliter scriptura pronuntiat dicens: et ecce omnia quae fecit deus, bona

8 Luc. 10, 41—42

27 Gen. 1, 31 (LXX)

1 contemnitur *K¹Z* 4 expretis *BF¹* 5 optima *BO*
 6 magnificentia ac perpetuitate *BF* susceptiones *F¹* 7 humilitatis *O corr.* 9 plurima *Z* aut (*sive ut*) *eras. in F* 11 ea.
 De theoria *BFO* (*nota ex marg. inreperat*) ergo et sola est *O²*
βv cui *Oβv* 12 omnium *B* 13 apostulo *B* 19 contemplatione *O* contemnitur *Z* 20 margariti uincitur claritate
BFO: margaritae candore superatur *βc* 21 ad praesens non solum
BFO 22 sunt *O* 24 uendiilia *B¹* 26 creatę *F¹*

ualde, et iterum: uniuersa quae fecit deus bona in
 tempore suo? haec igitur quae in praesenti non solum 3
 bona simpliciter, uerum etiam cum additamento ualde bona
 pronuntiantur (sunt enim re uera in hoc mundo commorantibus
 5 nobis aut ad usum uitae aut ad corporis medicinam aut ad
 aliquam causam ignotae nobis utilitatis adcommoda uel certe
 in eo etiam ualde bona, quod faciunt nos inuisibilia dei
 a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta
 conspicere, sempiternam quoque uirtutem eius ac
 10 diuinitatem ex tanta tamque ordinata molitione fabricae
 mundialis et omnium quae in ea sunt subsistentia contemplari),
 haec tamen omnia nec boni nomen tenebunt, si futuro illi
 saeculo conparentur, ubi nulla bonorum inmutatio, nulla est
 uerae beatitudinis formidanda corruptio. cuius mundi ita 4
 15 beatitudo describitur: erit lux lunae sicut lux solis,
 et lux solis septempliciter sicut lux septem dierum.
 magna igitur haec et praeclara intuitu atque mirifica si futuris
 ex fide promissionibus conferantur, continuo uanitas apparebunt
 dicente Dauid: omnia sicut uestimentum ueterescent.
 20 et sicut opertorium mutabis ea, et mutabuntur:
 tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
 ergo quia nihil est per semet ipsum stabile, nihil inmutabile,
 nihil bonum nisi deitas sola, omnis uero creatura, ut beati-
 tudinem aeternitatis uel inmutabilitatis obtineant, non hoc
 25 per suam naturam, sed per creatoris sui participationem et
 gratiam consequuntur, tenere meritum bonitatis creatori suo
 conlata non possunt.

III. Quodsi etiam manifestioribus adhuc testimoniis huius
 sententiae rationem uoluerimus adstruere, nonne cum multa
 30 pronuntiari bona in euangelio legerimus, et arborem bonam

1 Sir. 39, 16 (LXX) 7 Rom. 1, 20 15 Esai. 30, 26
 19 Ps. 101, 27-28

' 5 nobis ut *K*¹ nobis ait *Z*¹ 6 adcommoda *O* 9 conspicere
 et *O* 11 omnia *F* 18 repromissionibus *O*²*βv* 20 oporturium
*B*¹ 23 omnes uero creaturae *Oβv* 26 consecuntur *O* conse-
 quentur *β* 27 conlatae *B*²(*v*)

et thesaurum bonum et bonum hominem et bonum seruum,
 quia non potest, inquit, arbor bona malos fructus
 facere et bonus homo de bono thesauro cordis sui
 profert bona, et: euge, serue bone et fidelis, et
 utique hos omnes secundum se bonos esse non dubium sit, ⁵
 si respiciamus ad bonitatem dei, nullus eorum pronuntiabitur
 bonus dicente domino: nemo bonus nisi solus deus?
 2 cuius intuitu etiam ipsi apostoli, qui electionis merito boni-
 tatem generis humani multis excesserant modis, mali esse
 dicuntur, domino ad eos ita loquente: si ergo uos, cum ¹⁰
 sitis mali, nostis bona dare filiis uestris, quanto
 magis pater uester qui in caelis est dabit bona
 petentibus se. denique sicut bonitas nostra supernae boni-
 tatis intuitu in malitiam uertitur, ita etiam iustitia nostra
 diuinae conlata iustitiae panno menstruatae similis deputatur ¹⁵
 dicente Esaia propheta: sicut pannus menstruatae
 3 uniuersae iustitiae nostrae. et ut aliquid adhuc eui-
 dentius inferamus, legis quoque ipsius praecepta uitalia, quae
 dicitur data per angelos in manu mediatoris, et de
 qua idem apostolus: itaque lex quidem sancta, et ²⁰
 mandatum sanctum et iustum et bonum, si perfectioni
 euangelicae conferantur, minime bona diuino pronuntiantur
 oraculo. ait enim: et dedi eis praecepta non bona, et
 iustitias, in quibus non uiuent in eis. apostolus
 quoque ita noui lumine testamenti gloriam legis adfirmat ²⁵
 obtundi, ut euangelici comparatione fulgoris nec glorificandam
 esse proclamet dicens: nam nec gloriosum est id quod

2 Mt. 7, 18 3 Mt. 12, 35 4 Mt. 25, 21 7 Luc.
 18, 19 10 Mt. 7, 11 16 Esai. 64, 6 19 Gal. 3, 19
 20 Rom. 7, 12 23 Ezech. 20, 25 (LXX) 27 II Cor. 3, 10

1 thesaurum bonum nam et β 2 inquit *BFOK¹Z* fructos
O 3 bonos *Z¹* bono] pono *K¹* 4 bone serue β 5 sit]
 est *B* 10 si] sic *K¹* cum *O* 11 bona data dare *B²v*
 13 nostrę *B¹* 16 esaya *O* prof. *F* 19 dicuntur β
 data *BF*: ordinata *Oβv* et *Vulgata* 20 quidem *F* et *B* s. l.
m. 2: inquit (inquit *K¹*) *Oβv* 26 ut eam *Oβv* glorificatam
Oβv 27 pronuntiet βv: cf. cap. 6, 1

glorificatum est propter excellentem gloriam. quam comparationem etiam in parte contraria, id est in peccatorum meritis compensandis scriptura conseruat, ut eos qui multo minus peccauerunt impiorum conlacione iustificet dicens: iustificata est Sodoma ex te, et iterum: quid enim peccauit soror tua Sodoma? et: iustificauit animam suam auersatrix Israhel, comparatione praeuariatricis Iudae. ita igitur et uniuersarum merita uirtutum, quae superius comprehendendi, cum per se bona atque pretiosa sint, tamen theoreticae claritatis comparatione fuscantur. multum etenim sanctos quamuis bonorum operum, terrenis tamen studiis occupatos a contemplatione sublimis illius boni retrahunt ac retardant.

V. Nam quis eripiens inopem de manu fortiorum eius et egenum et pauperem a diripientibus eum, quis conterens molas iniquorum et de medio dentium eorum rapinas extorquens in ipso intercessionis opere diuinae gloriam maiestatis quieta mente suspiciat? quis alimoniam pauperibus subministrans aut aduenientium turbas beniuola humanitate suscipiens in eo temporis puncto, quo pro necessitatibus fratrum sollicita mente distenditur, inmensitatem supernae beatitudinis speculetur, et cum praesentis uitae angoribus curisque concutitur, futuri saeculi statum eleuato e terrenis contagiis corde prospiciat? unde beatus Daudid solum hoc bonum homini esse definiens deo iugiter inhaerere desiderat dicens: mihi autem adhaerere deo bonum est: ponere in domino spem meam. quod etiam Ecclesiastes a nemine sanctorum sine querella perfici

5 Ezech. 16, 52. 49 6 Hierem. 3, 11 14 Ps. 34, 10
16 Iob 29, 17 (LXX) 26 Ps. 72, 28

3	scribtura	<i>K</i> ¹	4	peccauerint	<i>Oβ</i>	7	isrl	<i>Z</i>	9	adque	
<i>B</i>	10	theorecae	<i>B</i>	12	occupatus	<i>K</i> ¹	sublimis] summi				
<i>βv</i>	14	fortioris	<i>O</i>	15	deripientibus	<i>O</i>	18	suscipiat <i>BF</i>			
20	tempores	<i>K</i> ¹	24	e	<i>B</i> : et	<i>FO</i> ¹	a	<i>O</i> ² <i>βv</i>	25	hominis	<i>F</i>
27	domino	<i>BF</i> : deo	<i>O</i>	domino	deo	<i>βv</i>	et <i>Vulgata</i>		28	sanctorum	
<i>B</i> :	iustorum		<i>rell. v</i>	querela		<i>B</i> ² <i>F</i> ² <i>K</i> ² <i>Z</i>					

posse pronuntians quia non est, inquit, iustus homo in
 3 terra, qui faciat bonum, et non peccabit. quis enim
 umquam quamvis praecipuus omnium iustorum atque sanctorum
 huius corporis uinculis conligatus summum hoc bonum ita
 possidere potuisse credendus est, ut numquam a diuina con- 5
 templatione discedens ne paruo quidem tempore ab eo qui
 solus bonus est terrenis cogitationibus putetur abstractus? qui
 umquam nullam cibi, nullam indumenti aliarumue carnalium
 rerum gesserit curam, numquam de fratrum susceptione, de
 loci conmutatione, de cellulae extructione sollicitus aut opem 10
 aliquam humani concupierit adiumenti aut inopiae sterilitate
 uexatus illam sententiam dominicae increpationis incurrerit:
 ne solliciti sitis animae uestrae quid manducetis,
 4 neque corpori uestro quid induamini? denique illum
 ipsum apostolum Paulum, qui omnium sanctorum laborem 15
 passionum numerositate transcenderat, nequaquam hoc implere
 potuisse confidenter adstruimus, ipso in Actibus apostolorum
 discipulis adtestante: ipsi scitis quoniam ad ea quae
 mihi opus erant et his qui mecum sunt ministra-
 uerunt manus istae, uel cum Thessalonicensibus scribens 20
 in labore et fatigatione nocte et die operatum se
 fuisse testatur. quibus licet magna eidem meritorum stipendia
 pararentur, tamen mens eius quamuis sancta atque sublimis
 non poterat non ab illa caelesti theoria intentione terreni
 5 operis aliquando diuelli. denique cum se tantis actualibus 25
 ditari fructibus cerneret et e contrario theoriae bonum corde
 pensaret ac uelut in una lance tantorum laborum profectum,

1 Eccles. 7, 21 (LXX) 13 Mt. 6, 25 18 Act. 20, 34
 21 II Thess. 3, 8

1 pronuntiat *K²Z* inquit *BFO*: *om.* β homo iustus β*v*
 2 peccabit *O*: peccauit *F¹β* peccat *F²* peccet *B* 3 umquam *om.*
BF (*non O*) 8 umquam nullam (nullam umquam *O*) cibi nullam
BFO: numquam ullam cibi ullam β*v* 10 structione β*v* 11 hu-
 manam *B* inopia *B* sterelitate *B¹FOK¹Z* 14 quod *O*
 ipsum illum β*v* 17 actis *B¹* 20 tesalonic. *B* thesalonic. *F*
 21 ac die *BF* 25 ac talibus *BFOv*

in altera delectationem diuinae contemplationis adpenderet, diu examine pectoris sui quodammodo castigato, dum illum hinc laborum stipendia immensa delectant, illinc desiderium unitatis et inseparabilis Christi societatis etiam ad resolutionem
 5 carnis inuitat, anxius tandem proclamat et dicit: quid eligam ignoro. coartor autem e duobus, desiderium habens dissolui et cum Christo esse, multo enim melius: permanere autem in carne magis necessarium propter uos. cum igitur multis modis boni huius excellentiam 6
 10 cunctis etiam praedicationis suae fructibus praetulisset, tamen caritatis, sine qua nemo dominum promeretur, contemplatione submittitur ac propter illos, quibus adhuc lac uelut nutricula uberibus euangelicis inmulgebat, diuulsionem a Christo sibi quidem noxiam sed ceteris necessariam non recusat. etenim
 15 ad electionem huius potissimum rei illa nimia pietatis uirtute compellitur, qua pro salute fratrum suorum, si esset possibile, etiam ultimum anathematis malum optat se incurrere. optabam enim, inquit, ipse ego anathema esse a 7
 Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati secundum
 20 carnem, qui sunt Israhelitae, hoc est: uellem ego non solum temporalibus, uerum etiam perpetuis addici poenis, dummodo omnes si fieri posset homines Christi consortio fruerentur: certus etenim sum utiliorem Christo et mihi omnium salutem esse quam meam. bonum ergo hoc summum,
 25 id est dei conspectu frui et Christo iugiter inhaerere ut perfecte apostolus posset adipisci, dissolui optat hoc corpore, quod

5 Phil. 1, 22—24

18 Rom. 9, 3—4

26 cf. Phil. 1, 23

2 peccatoris <i>FO</i> ¹	quodadmodo <i>B</i> ¹ <i>F</i> ¹	3 hanc <i>F</i> ¹	laborem
<i>B</i>	4 et <i>om.</i> <i>BFO</i> ¹	inseperabilis <i>Z</i>	societatis β : societas <i>BF</i>
<i>Ov</i>	5 anxius <i>K</i> ¹	tamen <i>B</i>	elegam <i>B</i> ¹
9 <i>post uos in v</i>	11 contemplationi <i>K</i> ² <i>Z</i>	13 inmulcebat β ¹	
cap. 6 <i>incipit</i>	14 quidem sibi <i>B</i>	15 delectionem <i>BF</i> ¹	16 quam <i>K</i>
17 optat	18 optabam <i>B</i> :	19 optasset βv <i>cf. VIII, 18, 3</i>	20 israhelitę
se <i>BF</i> : obtasset <i>O</i>	optarem <i>rell. v</i>	inquit <i>B</i> ¹ <i>FOK</i> ¹ <i>Z</i>	ego ipse <i>B</i>
<i>F</i>	21 solum <i>om.</i> <i>BF</i>	22 posset <i>B</i> ² <i>Oc</i> : potens <i>B</i> ¹ <i>F</i>	possit
βr	23 uiliorem <i>F</i>	24 <i>post meam in BFO</i> ¹ <i>cap. 6 incipit</i>	
hunc <i>B</i> ¹ <i>F</i> ¹ <i>O</i>	25 conspectui <i>F</i>	26 possit βv	hoc <i>BFO</i> : a βv

caducum et multis fragilitatis suae necessitatibus inpeditum non potest a Christi consortio non auelli. impossibile est enim etiam menti, quae tam crebris distenditur curis, tam uariis, tam molestis angoribus praepeditur, diuino frui semper intuitu. quod enim tam pertinax sanctorum studium, quod tam arduum 5 potest esse propositum, cui non aliquando ille uersutus insidiator inludat? quibus ita solitudinis secreta sectatus est et uniuersorum mortalium consortia declinauit, ut numquam cogitationibus superfluis laberetur et intuitu rerum uel occupatione actuum terrenorum ab illa quae uere sola et bona est dei 10 contemplatione decideret? quis tantum spiritus umquam potuit retinere feruorem, ut non interdum lubricis cogitationibus ab ipsa quoque orationis intentione translatus repente de caelestibus ad terrena conrueret? quis nostrum, ut cetera peruagationum tempora praetermittam, non illo etiam momento, quo deo 15 supplicans ad sublimia erigit mentem, quodam stupore conlapsus etiam per id uel inuitus offendat, per quod sperabat ueniam delictorum? quis, inquam, tam exertus ac uigilans est, ut dum psalmum deo canit numquam ab scripturae sensu eius animus abducatur? quis tam familiaris deo tamque coniunctus, 20 qui apostolicum illud imperium, quo sine intermissione orare nos praecipit, uel uno die se gaudeat exsecutum? quae licet omnia nonnullis, qui sunt crassioribus uitiis inuoluti, leuia atque a peccato paene aliena uideantur, scientibus tamen perfectionis bonum etiam minimarum rerum multitudo grauis- 25 sima est.

VI. Velut si in aliquam magnam domum multis sarcinis, instrumentis, uasculis inpeditam unum integra uisuum acie

21 cf. I Thess. 5, 17

2 uelli <i>F</i>	5 studio <i>B'F</i>	6 cui] qui <i>F</i>	7 et <i>O</i> : <i>om.</i>
<i>BFβ</i>	uniuersorumque <i>β</i>	9 laueretur <i>F</i>	et <i>om.</i> <i>β</i>
11 deciderit <i>Oβv</i>	12 ab <i>om.</i> <i>β</i>	14 corruerit <i>O²βv</i>	17 in-
tuitus <i>B</i>	offendit <i>F</i>	18 exercitus <i>O¹</i>	19 ab <i>om.</i> <i>O</i>
20 obducatur <i>K</i>	22 praecepit <i>O²β</i>	executum <i>O</i>	24 a <i>om.</i>
<i>O¹K¹</i>	26 <i>post</i> grauissima est <i>in BF cap. 7, in Oβ cap. 6 in-</i>		
<i>cipit</i>	28 instrumentis uasculis sarcinis <i>βv</i> uisuum <i>BFO</i>		

perspicacem, alterum cui oculorum lumen obtuderit lippitudo pariter ponamus ingressos, nonne cum ille, cui ad uidenda omnia hebens obsistit obtutus, nihil illic aliud esse confirmet nisi armaria, lectos, scamna, praesepia et quidquid non tam
 5 oculis speculantis quam manibus palpantis occurrerit, e contra hic, qui clarissimo luminum sidere etiam occulta rimatus est, multa illic minutissima et quae uix possint etiam numero comprehendi inesse proclamet, quae si aliquando in unum cumulum congregentur, paucorum quae ille palpauerat magni-
 10 tudinem numerositate compensent aut etiam forte transcendant? ita igitur etiam sancti atque ut ita dicamus uidentes, quibus 2 summum perfectionis est studium, etiam illa, quae uelut tenebrosus animi nostri non intuetur aspectus, in semet ipsis sagaciter deprehendunt acerrimeque condemnant, usque adeo
 15 ut qui, sicut nostrae uidetur incuriae, ne tenui quidem peccati naeuo candorem uelut niuei corporis fuscauerunt, multis sibi maculis uideantur aspargi, si non dicam uanae cogitationis improbitas in atria mentis inrepserit, sed uel psalmi qui dicendus est recordatio orationis tempore intentionem suppli-
 20 cantis auerterit. si enim, inquirunt, cum a quolibet sublimi 3 homine non dicam pro uita ac salute nostra, sed etiam pro alicuius lucri comodo supplicamus, totam in eum carnis et mentis aciem defigentes de nutu eius trepida expectatione

1 obtunderit B^2OK^1 2 ingressus B^1F 3 hebens (habens F^1 ebes O) obsistit BFO : hebes (haebis K^1) erit β confirmet] extimet O^2 aestimet βv 4 quicquid OK^2 5 pallantis K^1 occurrit O 6 sidere BFO : uigore βc 8 pronuntiet $O^2\beta v$: cf. cap. 4, 3 10 forte BO : portę F fortasse βv 11 etiam om. βv : cf. cap. 1, 3 dicam $O^2\beta v$ 13 intuitur B^1FK^1 14 contemnant B^1 15 tenuis $O\beta v$ 16 neuo *codd.* uelut niuei corporis B
 F : conscientiae βv neuo purae candorem conscientiae $n\tilde{r}e$ O cum ras. unius fere uersus (uidetur eras. uelut nibeis corporis) fuscaberint O 17 aspergi $B^2FO\beta$ cogitationes F^1K^1 18 inprobitas B^1 salmi O 19 subplicantis K^1Z 20 auerteret F
 a quolibet sublimi homine (homini O) BFO : sublimi homini βv
 22 carnis et mentis BFO : mentis et corporis βv 23 expectatione BK

pendemus, non mediocriter formidantes ne quod forte ineptum aut incongruum uerbum misericordiam audientis auertat, tum deinde si nobis in foro ac iudicum saecularium tribunalibus constitutis, adsistente etiam e contra aduersario, in media persecutione atque conflictu tussis, excreatus, risus, oscitatio, somnus obrepserit, quanta in perniciem nostram uigilantis-
 4simus inimicus seueritatem iudicis commouebit inuidia: quanto magis, cum illi occultorum omnium cognitori pro inminente perpetuae mortis periculo supplicamus, praesertim cum e diuerso callidus seductor pariter et criminator adsistat, intenta
 10atque sollicita oratione iudicantis pietas inploranda est! nec iniuste non solum leui peccato, sed etiam grauissimo crimine impietatis adstringetur, qui precem deo fundens subito a conspectu eius quasi ab oculis non uidentis nec audientis cogitationis
 5inprobae uanitatem secutus abscedat. illi autem, qui 15 oculos cordis sui contegunt crasso uelamine uitiorum ac secundum sententiam saluatoris uidentes non uident et audientes non audiunt neque intellegunt, uix in recessibus pectoris sui etiam illa quae magna et capitalia sunt crimina contemplantur, nullas autem cogitationum sub-
 20reptiones, sed neque illos in se lubricos occultosque pruritus, qui mentem tenui atque subtili suggestione compungunt, nec captiuitates animae suae possunt purgatis obtutibus intueri, sed inuerecundis semper cogitationibus euagantes nec dolere norunt, cum ab illa contemplatione quae singularis est distra-
 25huntur, nec habent quod se doleant amisisse, quippe qui mentem suam ingruentibus ut libitum est cogitationibus

17 Mt. 13, 13

1 pendimus *BFO* 3 ac *BFOK¹*: aut *K²Zv* 4 e *om.* *O*
 e contra *om.* β 5 persecutione *B*: *prosecut. rell. v* tussis *F*
 excreatus *B*: excreatus *F* screatus *O\beta v* 6 quanta *K²v*: quantam
rell. 7 seueritate *BF* commouebit *F*: *comm. rell.* inuidiam
BF 11 indicantis *K¹* 12 non solum non β 13 adstringemus
O adstringitur $\beta(v)$ 14 cogitationes *K¹* 15 abscesserit βv
 17 uideant *F¹\beta¹* 18 audient *B* 19 peccatoris *F¹* sunt
 et capitalia βv 22 adque *B* 24 dolore *O*

expandentes nihil habent propositum, quod principaliter teneant
uel quod omnimodis concupiscant.

VII. Haec sane nos in hunc errorem causa praecipitat, quia
anamarteti, id est inpeccantiae ipsius uirtutem penitus igno-
5 rantes existimamus nullam omnino culpam ex istis otiosis ac
lubricis cogitationum excursibus nos posse contrahere, sed
hebitudine stupefacti et uelut oculorum caecitate percussi
nihil in nobis nisi capitalia crimina contemplamur eaque
tantummodo credimus euitanda, quae legum quoque saecularium
10 seueritate damnantur, a quibus si nos inmunes uel paululum
senserimus, nihil in nobis esse peccati protinus arbitramur.
proinde ab illo uidentium numero segregati, quia minutias 2
multarum sordium quae intra nos congestae sunt non uidemus,
nequaquam salubri conpunctione mordemur, si sensum nostrum
15 interpellauerit aegritudo tristitiae, nec dolemus nos uanae
gloriae suggestione pulsari, nec de emissa tardius uel tepidius
oratione deflemus, nec reputamus ad culpam cur psallentibus
uel orantibus nobis aliquid aliud quam ipsa oratio uel psalmus
ocurrerit, nec illud horremus, quod multa, quae uel loqui
20 uel agere coram hominibus pudet, non erubescimus uel ad
horam corde concipere, quod diuino nouimus patere conspectui,
nec pollutionem turpium somniorum larga fletuum ablutione
purgamus, nec lugemus quod in ipsa elemosynae pietate, cum 3
uel fratrum necessitatibus subuenimus uel alimonia pauperibus
25 ministramus, serenitatem nostrae hilaritatis obnubilat auara
cunctatio, nec feriri nos ullo credimus detrimento, cum dere-
licta memoria dei ea quae sunt temporalia atque corrupta

1 expandentes *K*¹ 3 *Kāp VIII B VIII F* qui *BF*
4 anamarteti *B* anamarthiti *β* 7 ebitudine *B*¹ ebetudine *O* ue-
lud *B* 10 a om. *β* paulolum *β* 11 in nobis esse *B*: nobis
inesse *rell. v* post arbitramur in *BF cap. 9, in O¹β cap. 8 in-*
cipit 13 egeste *O* adgesta *KZ*¹ adgestę *Z*²(*v*) 15 nos *B*: om.
FOβv uana *F* 16 gloriae subtili suggestione (-em *O*) *O*²*βv*
pulsati *Oβv* tepidus *F* 17 quur *FO* sallentibus *O*
19 orremus *B*¹*FO* 23 elimosinae *B* aelimosynae *F* elemosine *O*
24 alimonia *B*¹*FO*¹: alimoniam *B*²*O*²*βv* 25 obnubuit *β* 27 adque
B corrupta *BF*: corporea *Oβv*

cogitamus, ita ut nobis satis congrue Salomonis illud aptetur eloquium: feriunt me, sed non dolui: et deluserunt me, ego autem nesciui.

VIII. E contra hi qui summam totius uoluptatis et gaudii et beatitudinis suae in diuinarum ac spiritualium rerum tantum 5 contemplatione constituunt, cum ab ea inuiti uel paululum uiolentis cogitationibus abstrahuntur, uelut quoddam in se sacrilegii genus praesentis paenitudinis puniunt ultione, ac uilissimam creaturam, ad quam sit detortus mentis intuitus, creatori suo se praetulisse lugentes paene dixerim impietatis 10 sibi crimen adscribunt, et licet ad conspiciendam diuinae gloriae claritatem oculos cordis sui summa alacritate conuertant, tamen etiam breuissimas carnalium cogitationum tenebras non ferentes, quidquid ab illo uero lumine mentis aspectum retrahit, 2 execrantur. denique cum hunc beatus apostolus Iohannes 15 adfectum cunctis uellet infundere, filioli, inquit, nolite diligere mundum neque ea quae in mundo sunt. si quis diligit mundum, non est caritas dei in illo: quia omne quod in mundo est concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum est et superbia 20 uitae, quae non est ex patre, sed ex mundo est. et mundus perit et concupiscentia eius: qui autem facit uoluntatem dei, manet in aeternum. fastidiunt ergo sancti uniuersa quibus mundus iste subsistit, sed impossibile est ut non ad ea uel breui cogitationum rapiantur excessu, 25

2 Prov. 23, 35 (LXX)

16 I Ioh. 2, 15—17

1 satis congrue *om.* βc salomonis *O* solomonis K^1 2 feri-
 unt β : *f*erunt (*i eras.*) *F* ferierunt *Bv* ferierut *O* 4 *codd.* *prae-*
ter *O*? *non distinguunt* hii *BFOKZ*¹ 5 tantum *om.* β
 6 hab *F*¹ uel inuiti uel *BFO* paulolum β 7 in se *om.*
O 8 praesenti βv 9 intuitu *F* 14 quicquid *B*²*OK*²
 15 execrantur β iohannes *O* 16 adfectum *K*: affectum
rell. uellet cunctis *O* inquit *B*¹*FOK*¹*Z* 18 illo *BFO*:
 ipso βv 20 carnis est et *BF* est *post* oculorum *om.* *BO cum*
Vulgata 22 periit *FO* 23 fastidunt β 24 in quibus *O* βv
 subsistit] uersatur βv 25 uel *om.* *BFO*

nullusque etiam nunc hominum excepto domino et saluatore nostro naturalem peruagationem mentis ita defixam semper in dei contemplatione continuit, ut numquam ab ea raptus mundanae cuiusquam rei dilectione peccaret, dicente scriptura: sidera ipsa non sunt munda in conspectu eius, et iterum: si in sanctis suis non confidit, et in angelis suis repperit prauitatem, siue ut emendatior translatio habet: ecce inter sanctos eius nemo inmutabilis, et caeli non sunt mundi in conspectu eius.

10 VIII. Recte igitur sanctos, qui memoriam dei stabiliter retinentes quasi per extentas in sublime lineas suspenso feruntur incessu, schoenobatis, quos uulgo funambulos uocant, dixerim comparandos, qui summam suae salutis ac uitae in angustissimo funiculi illius tramite conlocantes atrocissimam
15 se mortem protinus incururos esse non ambigunt, si uel exigua pes eorum titubatione deuiauerit aut modum illius salutaris directionis excesserit. qui dum arte mirifica aërios² gressus per inania moliuntur, si illam angustio rem uestigio semitam non cauta atque sollicita moderatione seruauerint,
20 terra, quae omnibus uelut naturalis est basis et solidissimum cunctis ac tutissimum fundamentum, fit illis praesens ac manifesta perniciēs, non quia illius natura mutetur, sed quia illi ad eam praecipiti carnis pondere delabuntur. ita etiam indefessa illa dei bonitas inmutabilisque substantia ipsa quidem
25 neminem laedit, sed nos declinando a summis atque ad ima tendendo nobis ipsi consciscimus mortem, immo ipsa declinatio mors efficitur declinanti. uae enim inquit eis, quoniam³ recesserunt a me: uastabuntur, quoniam praeuari-

4 Iob 25, 5

6 Iob 15, 15 (LXX)

27 Os. 7, 13

2 defixus βv 3 contemplationem $B^1 F^1$ 10 Kāp X B X

F 12 socenouatis B s^hchenouatis F iscenouatis O scenobatis

β funambulos β 13 suae om. BF 19 non cauta] incauta

O 21 firmamentum βr 22 perniciēs B nature B

23 delabuntur $B^2 F^2 \beta$ delebuntur O 25 summos K^1 adque

B 26 ipsis $O \beta v$ consciscimus B^1 27 inquit $B F O K^1 Z$

cati sunt in me, et iterum: uae eis cum recessero ab eis. arguet namque te malitia tua, et auersio tua increpabit te. scito, et uide quam malum et amarum est reliquisse te dominum deum tuum. funiculis namque peccatorum suorum unusquisque 5 constringitur. ad quos satis competenter a domino increpatione illa dirigitur: ecce, inquit, omnes uos accendentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis uestri, et in flammis, quas succendistis, et iterum qui incendit, inquit, malitiam, peribit ab ea. 10

X. Cum ergo semet ipsos cotidie sentiant sancti terrenae cogitationis pondere praegravatos ab illa mentis sublimitate decidere et inuitos, immo uero etiam nescientes in legem peccati mortisque transduci atque, ut cetera praetermittam, illis saltim quae superius comprehendi bonis quidem ac iustis, 15 sed tamen terrenis a conspectu dei operibus auocari, habent profecto pro quibus ad dominum iugiter ingemescant, habent pro quibus in ueritate humiliati atque conpuncti non uerbis tantum, sed adfectu se pronuntient peccatores et ueniam pro omnibus, quae cotidie superati fragilitate carnis incurrunt, a 20 gratia domini iugiter postulantes ueras paenitentiae lacrimas indesinenter effundant, quippe qui uideant isdem ipsis se pro quibus continuo dolore uexati sunt etiam usque ad ultimum

1 Os. 9, 12 2 Hierem. 2, 19 4 Prov. 5, 22 7 Esai.
50, 11 10 Prov. 19, 9 (LXX)

2 arguit β 3 increpauit BFK^1 quam scripsi (cf. cap. 16,
1): qua B quia *rell. v* (*Vulgata*) 4 relinquisse BF 5 suorum
peccatorum βv : cf. *XXIII*, 24, 2 7 inquit $B^1 FOK^1 Z$ accen-
ditis β : cf. *XXIII*, 24, 2 10 inquit $BFOK^1 Z$ 11 $K\alpha p$ XI
 B XI F quotidie O cottidie β 13 decedere BF^1 inmo
 F 14 adque B^1 15 saltem FO 17 deum βv inge-
mescant $B^2 K^2$ 18 adque B 19 tantummodo $O^2 \beta v$ effectum
 B^2 semet ipsos $O^2 \beta v$ beniam ueraciter O^2 20 cottidie
 Z cordis BFO 21 penitentiae *codd.* 22 effundunt β
uedeant F^1 hisdem $O\beta$ 23 ultimum uitae (u. sue O) finem]
deum iugiter ingemescant β (*uerba repetita e uersu 17*)

uitae finem aestibus inuolutos etiam ipsas supplicationes suas offerre se sine cogitationum anxietate non posse. experti 2 igitur se humanis uiribus desideratum finem obsistente carnis sarcina adtingere non ualere neque illi praecipuo summoque 5 bono secundum cordis sui desiderium posse coniungi, sed ab eius intuitu captiuos ad mundana transduci, ad gratiam dei, qui impios iustificat, conuolantes cum apostolo protestantur: infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per dominum nostrum 10 Iesum Christum. sentiunt enim se bonum istud quod uolunt non posse perficere, sed in illud quod nolunt quodque oderunt malum, id est cogitationum motus uel curas carnalium rerum semper incurrere.

XI. Et condelectantur quidem legi dei secundum 15 interiorum hominum, qui uisibilia uniuersa transcendens conatur deo soli semper uniri, sed uident aliam legem in membris suis, id est in natura humanae condicionis insertam, quae repugnans legi mentis eorum captiuum pertrahit sensum uiolenta lege peccati, compellens scilicet eum 20 relicto illo principali bono terrena cogitatione submitti. quae 2 quamuis necessaria atque utilis uideatur, cum dispensatione religiosae cuiuspiam necessitatis inpenditur, comparatione tamen illius boni, quod sanctorum omnium oblectat intuitum, mala utique ab eis ac fugienda decernitur, quia per eam quoquo 25 modo uel ad modicum tempus ab illius perfectae beatitudinis

7 Rom. 4, 5
16 l. c. 23

8 Rom. 7, 24—25

14 Rom. 7, 22

1 subplicationes β	2 anxietate K^1	4 adtingere non ualere]
non posse contingere βv	6 captiuus K^1	8 liberauit B
9 dominum nostrum] $\text{dn } F$	per Iesum Christum dominum nostrum v	11 in <i>om.</i> $O\beta c$
corporalium βv	13 incurrens F	12 uel] et βv
FO^1	15 uisibili F	16 semper soli B
17 suis] meis F	condit. BZ	18 repugnat KZ^1
<i>om.</i> β	19 eum] eos β	20 terrenae cogitationi (-nis B^1) Br
cogitationes F^1	21 corpori utilis βc	dispensationi βr
22 relegiosae K^1	24 quia] qui βv	

gaudio retrahuntur. uere enim lex peccati est, quam humano generi praeuaricatio sui induxit auctoris, per illius noxam in quem lata est aequissimi iudicis illa sententia: maledicta terra in operibus tuis: spinas et tribulos germinabit tibi, et in sudore uultus tui edes panem tuum. 5
 3 haec, inquam, est lex membris omnium inserta mortalium, quae repugnat legi mentis nostrae eamque a diuino arcet intuitu, quaeque maledicta terra in operibus nostris post agnitionem boni ac mali cogitationum spinas coepit ac tribulos germinare, quarum aculeis naturalia uirtutum semina prae-10
 focantur, ne illum panem nostrum, qui de caelo descendit quique confortat cor hominis, edere absque sudore uultus nostri possimus. omne igitur humanum genus huic generaliter legi sine ulla exceptione subicitur. nullus enim est quamuis sanctus, qui supra dictum panem non cum sudore uultus sui 15
 et sollicita cordis intentione percipiat. ceterum communi isto pane multi, ut uidemus, diuites sine ullo uultus sui sudore uescuntur.

XII. Quam etiam legem beatus apostolus spiritalem adserit dicens: scimus autem quia lex spiritalis est: ego 20
 autem carnalis sum, uenundatus sub peccato. spiritalis enim est lex haec quae iubet nobis, ut in sudore uultus nostri comedamus panem illum uerum qui de caelo descendit, sed nos carnales efficit uenundatio illa peccati.
 2 quod rogo istud cuiusue peccatum est? sine dubio Adae, 25
 cuius praeuaricatione atque ut ita dicam negotiatione damnosa

3 Gen. 3, 17—19 11 Ioh. 6, 33 12 Ps. 103, 15
 20 Rom. 7, 14 23 Ioh. 6, 33

4 germinauit *F* generabit *O* 6 membris *om.* *F* 7 a *om.*
O 8 quaeque *BFO*¹: quâ *O*² qua β et qua *r* quae *c* 10 natu-
 ralia uirtutum] carnis (caritatis *m.* 2) obtunsa (a *in ras.*) β 11 di-
 scendit *F* 12 uultus nostri sudore βv 13 post possimus *in v*
cap. 12 *incipit* 15 panem *om.* *F* 19 *Kp* XIII *B* XIII *FO*¹
 21 uenūdatu*s* *O* 22 haec *om.* βr quam *K*¹ 23 illum panem
 βv de *om.* *O* 24 effecit *O*² fecit βv uenumdatio
O 25 adeq*ue* *O* 26 adque *B*

fraudentoque commercio uenditi sumus. omnem enim prolem
 suam serpentis persuasione seductus illiciti cibi perceptione
 distractam iugo perpetuae seruitutis addixit. hic namque mos
 solet inter uendentem ementemque seruari, ut is qui se alieno
 5 cupit dominio mancipare, pretium pro iactura propriae liber-
 tatis et addictione perpetuae seruitutis a suo consequatur
 emptore. quod etiam inter Adam atque serpentem manifestis- 3
 sime uidemus impletum. ille enim a serpente pretium liber-
 tatis suae esu interdictae arboris capiens a naturali libertate
 10 discessit illique maluit semet ipsum perpetua dedere seruitute,
 a quo uetiti pomi letale pretium fuerat adsecutus: qua deinceps
 condicione constrictus non inmerito omnem posteritatis suae
 progeniem perpetuo eidem cuius effectus est seruus subdidit
 famulatu. quid enim aliud seruile coniugium potest procreare
 15 quam seruos? quid ergo? numquid emptor iste uersutus et
 callidus domino uero atque legitimo ius dominationis eripuit?
 non ita est. neque enim sic ille omne peculium dei unius 4
 fraudis dolositate peruasit, ut potentiam domini sui uerus
 dominator amitteret, qui ipsum quoque emptorem quamuis
 20 refugam uel rebellem tamen iugo deprimit seruitutis: sed quia
 omnibus rationabilibus creaturis arbitrii libertatem creator
 indulserat, eos, qui se contra fas edacis concupiscentiae trans-
 gressione uendiderant, inuitos ad ingenitam libertatem reuocare
 non debuit. abhorret siquidem ab illo iustitiae ac pietatis
 25 auctore, quidquid bonitati aequitatisque contrarium est. malum 5
 enim fuerat si concessae libertatis beneficium reuocasset,
 iniustum si liberum hominem potentia sua opprimens atque
 captiuans libertatis acceptae pontificium exequi non siuisset,
 cuius salutem in futura tunc saecula reseruauit, ut recto

1 fraudolentoque β	conmertio <i>FO</i> commertio <i>rell.</i>	3 per-
petuo <i>O</i>	4 his <i>F¹O</i>	5 mancipari <i>O</i>
pretii (praecii <i>K¹</i>) <i>Oβv</i>	7 adque <i>B</i>	8 a <i>om. F</i>
uendere β	12 condit. <i>BK²Z</i>	10 dedere]
<i>FOK¹</i>	15 emtor <i>FO</i>	18 domini <i>B¹</i>
24 adhorret <i>B¹</i>	25 quicquid <i>O</i>	bonitate <i>Z¹</i>
27 si <i>om. F</i>	adque <i>B</i>	28 pontificium] priuilegium <i>O²βc</i>
exsequi β	sinisset <i>O</i>	

6 ordine conpleretur statuti temporis plenitudo. oportebat enim
 eius subolem tamdiu sub auita condicione durare, quousque
 eam de originalibus uinculis liberatam in antiquum libertatis
 statum prioris domini gratia pretio sui sanguinis reformaret,
 quam potuit etiam tunc saluare, sed noluit, quia eum decreti 5
 sui inrumpere sanctionem aequitas non sinebat. uis nosse
 causam uenditionis tuae? audi ipsum redemptorem tuum per
 Esaiam prophetam apertissime proclamantem: quis est liber
 repudii matris uestrae, quo dimisi eam? aut quis
 est creditor meus, cui uendidi uos? ecce in iniqui- 10
 tatibus uestris uenditi estis, et in sceleribus
 7 uestris dimisi matrem uestram. uis etiam euidenter
 agnoscere, cur te iugo seruitutis addictum redimere potentiae
 suae uirtute noluerit? audi quid ad superiora, quibus eisdem
 famulis peccatorum causam uoluntariae uenditionis exprobat, 15
 adiecerit: numquid adbreuiata et paruula facta est
 manus mea, ut non possim redimere? aut non est
 in me uirtus ad liberandum? sed quid huic potentissi-
 mae misericordiae eius semper obstiterit, idem propheta
 demonstrans ecce, inquit, non est adbreuiata manus 20
 domini ut saluare nequeat, neque adgrauata est
 auris eius ut non exaudiat: sed iniquitates uestrae
 diuiserunt inter uos et deum uestrum, et peccata
 uestra absconderunt faciem eius a uobis ne ex-
 audiret.

25

XIII. Quia ergo carnales nos fecit et spinis ac tribulis
 condemnauit illa dei prima maledictio, nosque ita iniquo

8 Esai. 50, 1

16 l. c. 2

20 Esai. 59, 1—2

2 sobolem *Fβ* auita *βr*: habita *BFc* adita *O* condit. *Bβ*
 3 eam de *BFor*: eandem *βc* orienalibus *K'* anticum *O*
 5 quam *BF*: quam pietatis instinctu (instinctum *O*) *Oβv* 7 tuae] tui
Z 8 esayam *O* profetam *F* liber *BF*: iste liber *Oβv*
 9 quo] quod *B¹* 13 quur *FO* 15 peccatorum *om. β* uind.
K¹ 16 paruola *F* parbola *O* 17 possit *O* 19 obsisterit *F*
 obtinerit *O* profeta *F* 20 inquit *BFOK¹Z* 23 et post uestrum
om. β 26 *Kāp XIII B XIII F non distinguit O* quia] quasi
BF 27 condemnauit *F* condempnauit *Z* in quo *B*

pater noster commercio uenundauit, ut bonum quod uolumus
 agere nequeamus, dum diuulsi a memoria summi dei ea quae
 humanae fragilitatis sunt cogitare conpellimur, dum puritatis
 amore flagrantibus incentiuis naturalibus, quae penitus ignorare
 5 uellemus, etiam inuiti plerumque conpungimur: scimus quia 2
 non habitat in carne nostra bonum, id est huius quam
 diximus theoriae atque puritatis perpetua iugisque tranquillitas,
 sed factum est in nobis istud pessimum ac lugubre diuortium,
 ut, cum mente legi dei seruire uelimus, numquam scilicet
 10 uolentes a claritate diuina dimouere conspectum, tamen
 carnalibus tenebris circumfusi quadam lege peccati ab eo quod
 bonum nouimus cogamur auelli, scilicet ad curas cogitationesque
 terrenas ab illa mentis celsitudine decedentes, ad quas nos
 lex peccati, id est illa sententia dei non inmerito condemnauit,
 15 quam primus delictor excepit. et inde est quod beatus 3
 apostolus, cum apertissime fateatur ineuitabili se uel omnes
 sanctos peccati huius necessitate constringi, tamen neminem
 eorum ob hoc esse damnandum audenter enuntiat dicens:
 nihil ergo nunc damnationis est his qui sunt in
 20 Christo Iesu. lex enim spiritus uitae in Christo
 Iesu liberauit me a lege peccati et mortis: id est
 cotidiana gratia Christi omnes sanctos suos ab hac lege peccati
 et mortis, in qua iugiter nolentes incurrere coguntur, cum
 remissionem debitorum suorum dominum deprecantur, absoluit.
 25 uidetis ergo non ex persona peccatorum, sed ex illorum qui 4
 uere sancti atque perfecti sunt hanc beatum apostolum prom-
 pisse sententiam: non enim quod uolo facio bonum,

5 Rom. 7, 18

19 Rom. 8, 1—2

27 Rom. 7, 19

1 condemnabit *O* uenumdedit *v* 4 fragrantibus *F*¹ fragrantibus
O 5 uellemus *BFO*: uellimus β ¹ uelimus β ²*v* post conpungimur
 in *O* cap. 13 incipit 8 in nobis *om.* β lucubre *F*¹ 9 ut] et
BF uellimus *B*¹*K*¹*Z* 10 alacritate *B*¹ 14 condempnauit
Z 15 delictor] peccator *O* 16 quum *O* ineuitabili *F*¹ in-
 habitabili *K*¹ 18 ob *om.* *O* 22 cottid. β 23 quam β *v* uel
 nolentes *O* β *v* coguntur incurrere *O* β *v* uel quum *O* 24 remis-
 sione *codd.* a domino *O* β *v* fort. recte precabantur *O* praecatur
K precantur *Z* absolui *O* β 26 prumpsisse *F* promissae *O*

sed quod odi malum, hoc ago, et: uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae et captiuum me ducentem in lege peccati quod est in membris meis.

XIIII. GERMANVS: Neque eorum qui capitalibus criminibus 5
implicantur neque apostoli uel illorum qui ad eius profecere
mensuram hoc dicimus congruere posse personis, sed de his
proprie hoc intellegi debere censemus, qui post dei gratiam
agnitionemque ueritatis a carnalibus se uitiiis abstinere cupi-
entes antiqua adhuc consuetudine uelut naturali lege in membris 10
suis uiolentissime dominante ad inolitam passionum concupi-
scentiam pertrahuntur. usus enim et frequentia delinquendi
uelut lex efficitur naturalis, quae membris humanae infirmitatis
inserta adfectus animae necdum plenis uirtutum studiis eruditae,
sed adhuc rudis ac tenerae ut ita dixerim castitatis captiuos 15
rapit ad uitia, ac morti eos antiqua lege subiciens iugo peccati
dominantis addicit, non sinens eos bonum quod diligunt puri-
tatis adipisci, sed potius malum quod execrantur exercere
compellens.

XV. THEONAS: Non parum uestra profecit opinio: siquidem 20
etiam uos ipsi adstruere iam coepistis in illorum persona qui
omnino peccatores sunt hoc penitus stare non posse, illis autem
qui se a uitiiis carnalibus abstinere contendunt proprie con-
uenire. quos quoniam a peccatorum iam numero segregastis,
consequens est ut etiam fidelium atque sanctorum paulatim 25
coetibus inseratis. quae enim genera peccatorum istos dicitis
posse committere, quibus si fuerint post gratiam baptismatis
inuoluti, rursus per cotidianam Christi gratiam liberentur?

1 l. c. 23

1 odii <i>O</i>	3 quod <i>BFβ</i> : quae <i>Ov</i>	5 Kāp XV <i>B</i> XV <i>F</i>
6 proficere <i>B¹FOβ</i>	8 hoc <i>om. O</i>	intelligi <i>O</i> 10 consuetudi-
nem <i>F</i>	11 nolitam <i>F</i>	12 retrauntur <i>O</i> et <i>BF</i> : hac <i>O</i> ac
<i>βv</i>	14 adfectus <i>K</i> : aff. <i>rell.</i>	18 exsecrantur <i>β</i> 20 Kāp
XVI <i>B</i> XVI <i>F</i>	profecit <i>Br</i> : proficit <i>FOβc</i>	21 uos etiam <i>O</i>
23 propie <i>F</i>	24 a <i>om. O</i>	segregatis <i>FO</i> 25 adque <i>B</i>
27 babt. <i>O</i>	28 cottid. <i>Z</i>	

aut de quo mortis corpore apostolus dixisse credendus est: quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum? nonne² manifestum est, sicut uos quoque ipsos ueritas compulit confiteri, non de illis capitalium criminum membris quibus stipendium aeternae mortis acquiritur, id est homicidii, fornicationis, adulteriorum, ebrietatis, furtorum atque rapinarum, sed de illo praedicto cui gratia Christi cotidiana succurrit corpore memorari? quisquis enim post baptismum et scientiam dei in illud mortis corpus intruerit, sciat se non cotidiana gratia Christi, id est facili remissione, quam momentis singulis exoratus dominus noster erroribus nostris donare consuevit, sed aut diuturna afflictione paenitudinis ac poenali dolore purgandum aut certe pro his in futurum aeterni ignis suppliciis addicendum, ita eodem apostolo pronuntiante: nolite falli: neque fornicarii neque idolis seruientes neque adulteri neque molles neque masculorum concubitores neque fures neque auari neque ebriosi neque maledici neque rapaces regnum dei possidebunt. aut quae ista lex est militans in membris nostris, quae repugnet³ legi mentis nostrae, cumque nos resistentes atque captiuos in lege peccati ac mortis abduxerit eique nos fecerit carne seruire, nihilominus mente legi dei seruire permittat? nec enim hic puto legem peccati flagitia designare aut de supra dictis intellegi posse criminibus, quae si quis facit, legi dei mente non seruit, a qua necesse est eum animo ante disciscere quam

2 l. c. 24—25

15 I Cor. 6, 9—10

1 apostulus <i>FK</i> ¹	2 liberauit <i>BFK</i> ¹	4 conplisit <i>O</i> con-
pellit β	5 quibus] per quem <i>O</i> per quae βv	7 adque <i>B</i> ¹
8 quotid. <i>O</i> cottid. β	corpori <i>Z</i> ¹	9 memorare <i>O</i> babt. <i>O</i>
10 illum <i>B¹FO</i>	cottid. β	12 noster] non <i>BFK</i> ¹
<i>O</i> ¹	14 futuro βr	aeternis <i>K</i> ¹
15 apostulo <i>B</i> ¹	16 furni-	18 neque fures <i>om. F</i>
19 repugnat	20 est ista lex <i>Oβv</i>	21 adque <i>B</i> ¹
22 legē <i>K</i>	23 nicil	24 designari <i>K</i> ²
adduxerit <i>O</i>	25 intelligi <i>O</i>	26 disciscere <i>B¹F</i> disciscere
27 disciscere <i>O</i> ²		

aliquid eorum carne committat. quid est enim seruire legi
 4 peccati, nisi illa quae a peccato imperantur implere? quod
 ergo peccati genus est, quo cum se tanta sanctitas atque
 perfectio sentiat captiuari, gratia tamen Christi non ambigat
 liberandam dicens: infelix ego homo: quis me liberabit 5
 de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum
 Christum dominum nostrum? quam, inquam, membrum
 nostris legem inesse firmabitis, quae abstrahens nos a lege
 dei et captiuans in lege peccati infelices nos potius faciat
 quam nocentes, ut non aeternis suppliciis addicamur, sed 10
 quasi de interrupto beatitudinis gaudio suspiremus et auxilia-
 torem qui nos ad id retrahat inquirentes cum apostolo procla-
 memus: infelix ego homo: quis me liberabit de cor-
 5 pore mortis huius? abduci namque captiuum in lege peccati
 quid est aliud quam in effectu peccati atque opere permanere? 15
 aut quod aliud principale dabitur bonum quod sancti explere
 non possint, nisi id, ad cuius comparationem ut supra diximus
 uniuersa nec bona sunt? equidem nouimus multa esse in hoc
 mundo bona praecipueque pudicitiam, continentiam, sobrie-
 tatem, humilitatem, iustitiam, misericordiam, temperantiam, 20
 pietatem: sed haec omnia et summo illi bono paria esse non
 possunt et perfici non dicam ab apostolis, sed etiam a medi-
 ocris possunt, et a quibus inpleta non fuerint, aut aeterno
 supplicio puniuntur aut grandi ut supra dictum est labore
 6 paenitentiae, non cotidiana Christi gratia liberantur. superest 25
 igitur ut hanc apostoli sententiam soli sanctorum personae
 recte fateamur aptari, qui in hanc quam praediximus incur-

5 Rom. 7, 24—25

13 l. c. 24

1 lege <i>B</i>	2 ea <i>Oβv</i>	3 adque <i>B¹</i>	5 liberandum <i>βv</i>
liberauit <i>B¹F</i>	7 in membris <i>O</i>	8 abstrahans <i>B</i>	abtrahens
<i>O</i>	9 in <i>om. βc</i>	faciat potius <i>O</i>	10 addicamus <i>K</i>
12 ad id] ab id <i>O</i>	ex his <i>BF</i>	redimat <i>O</i>	apostulo <i>B¹</i>
13 liberauit <i>B¹F</i>	14 legē <i>KZ²</i>	15 aliut <i>B¹</i>	aliud est <i>F</i>
effectum <i>B¹</i>	adque <i>B¹</i>	16 aliut <i>BO</i>	datur <i>O</i>
17 pos-	18 ***bona nec bona (nec <i>eras.</i>) <i>F</i>	et quidem <i>Oβc</i>	
sunt <i>O</i>	19 subrietatem <i>K¹</i>	21 illo <i>O</i>	bona <i>B¹</i>
		22 ut perfici <i>B</i>	
25 cottid. <i>β</i>	26 ut] utrum <i>β</i>	27 abtari <i>O</i>	

rentes cotidie peccati, non criminum legem de statu salutis
suae certi non praecipitantur in facinus, sed ut saepe dictum
est de contemplatione diuina ad miseriam cogitationum cor-
poralium deuoluti uerae illius beatitudinis bono plerumque
5 fraudantur. si enim se per hanc membrorum suorum legem
cotidianis sentirent sceleribus inligari, non utique de felicitatis
amissione, sed de innocentiae causarentur, nec diceret apostolus
Paulus infelix ego homo, sed 'inpurus' aut 'scelestus ego
homo', nec de corpore mortis huius, hoc est de condicione
10 mortali, sed a flagitiis atque criminibus carnis huius uellet
absolui. sed quia se pro condicione fragilitatis humanae sen- 7
serat captiuatum, id est abductum ad sollicitudines curasque
carnales, quae lex peccati et mortis operatur, ingemescens
super hac quam inuitus incurrerat lege peccati confestim
15 recurrit ad Christum et praesentissima gratiae eius redemptione
saluatur. quidquid ergo lex illa peccati, quae spinas et tribulos
cogitationum curarumque mortalium naturaliter gignit, etiam
in apostolici pectoris terra sollicitudinis germinarit, ista lex
gratiae mox auellit. lex enim, inquit, spiritus uitae in
20 Christo Iesu liberauit te a lege peccati et mortis.

XVI. Hoc ergo ineuitabile corpus est mortis, in quo perfecti
quique qui gustauerunt quam suauis est dominus cotidie
reuoluti sentiunt cum propheta quam malum sibi et
amarum sit discedere a domino deo suo. hoc est
25 corpus mortis, quod a caelesti eos intuitu retrahens ad terrena

S l. c. 19 Rom. 8, 2 22 Ps. 33, 9 23 Hierem. 2, 19

1 cotidie O cottidie β 2 saepe om. β 3 temporalium O
5 per BFOR: in βc 6 quotid. O cottid. β 9 de post nec om.
O id est O de om. O condicione BZ, item infra 10 adque
B¹ 11 huius humane O 13 ingemiscens B²F²K² 14 supra
BF¹ incurreret K¹ 15 pretiosissima BF¹ 16 quicquid Oβ²
peccati illa F 18 in om. O sollicitudines K¹ germinaret
BFK¹ germinaberit O 19 inquit BFOK¹Z 20 liberabit O
te BF: me Oβv et Vulgata a peccati* lege (a eras.) F 21 Kāp
XVII B XVII F ineuitale F quo BFR: quod Oβc
22 quique] quidem O gustauerint K¹ cotidie O cottidie β
23 reuoliti K¹ quum O

deducit, quod psallentes eos atque in oratione prostratos uel
 humanas effigies uel sermones uel negotia uel actus facit
 2 superfluos retractare. hoc est corpus mortis, quo aemulantes
 angelicam sanctitatem et uolentes domino iugiter inhaerere
 perfectionem tamen huius boni, quia mortis corpus obsistit, 5
 inuenire non possunt, sed faciunt malum quod nolunt, id est
 traducuntur mente etiam ad illa quæ ad profectum uirtutum
 perfectionemque non pertinent. denique ut hoc de sanctis
 atque perfectis sibi que similibus se dixisse beatus apostolus
 euidenter exprimeret, digito quodammodo semet ipsum tantum 10
 designans continuo infert itaque ego ipse, id est qui hæc
 3 pronuntio, meae, non alterius conscientiae latebras pando. hoc
 sane elocutionis genere familiariter uti apostolus solet, si
 quando uult se specialiter designare, sicut ibi: ipse ego
 Paulus obsecro uos per mansuetudinem et modesti- 15
 am Christi, et rursum: nisi quod ego ipse non gra-
 uauit uos, et iterum: sed esto, ego ipse non grauauit
 uos, et alibi: ego ipse Paulus dico uobis: sic circum-
 cidamini, Christus uobis nihil proderit, et ad
 Romanos: optabam enim anathema esse ipse ego a 20
 4 Christo pro fratribus meis. potest autem non absurde
 etiam sic accipi, ut expressius cum emphasi pronuntietur
 itaque ego ipse, id est quem nostis esse apostolum Christi,
 quem tota suspicientia ueneramini, quem creditis summum
 esse atque perfectum et in quo loquitur Christus, cum mente 25
 seruiam legi dei, carne tamen legi peccati seruire me fateor,

11 Rom. 7, 25 14 II Cor. 10, 1 16 l. c. 12, 13
 17 l. c. 16 18 Gal. 5, 2 20 Rom. 9, 3 23 Rom. 7, 25

1 adque *B* 3 quo *scripsi*: quod *codd. c* propter quod *r*
 4 euangelicam *BF* angelica *O* 5 quia] quam *O* 10 tantum
BF (*cf. infra* se specialiter): tactuque *Oβv* 11 id est] idem *O*
 12 hæc non *O* 14 se *om. O* 16 ego *om. O* 18 ipse ego pau-
 lus *Oβ* 19 proderit *O* 20 obtabam *BO* ego ipse anathema
 esse *βv* 22 accepi *K¹* expresius *F* praescius *β* (*add. in marg.*
 uel pressius) enfasi *BFO* *εμφασι β* 23 ipse ego *β* 24 quam
 creditis *F¹* 25 adque *B¹FO* 26 lege dei *B* lege peccati *BF¹*

hoc est distentione condicionis humanae interdum de caelestibus ad terrena deuoluor et ad curas humilium rerum mentis meae altitudo prolabitur: per quam peccati legem ita momentis singulis me sentio captiuari, ut quamuis immobili circa legem
5 dei desiderio perseuerem, nullo tamen modo uim huius captiuitatis euadere posse me sentiam, nisi confugero semper ad gratiam saluatoris.

XVII. Et idcirco cotidianis suspiriis sancti omnes pro hac substantiae suae fragilitate compuncti, dum cogitationum
10 uarietates et conscientiae suae latebras ac penetralia perscrutantur, suppliciter clamant: non intres in iudicio cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, et illud: quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis fiduciam habebit se mun-
15 dum esse a peccato? et iterum: non est iustus homo in terra, qui faciat bonum, et non peccabit, sed et illud: delicta quis intellegit? et ita infirmam hominum 2 imperfectamque iustitiam ac misericordiae dei semper indignam esse censuerunt, ut unus ex his, cuius iniquitates atque peccata
20 deus misso de altari ignito uerbi sui carbone purgauit, post illam mirificam contemplationem dei, post intuitum sublimium Seraphin et reuelationem sacramentorum caelestium dicat: uae mihi, quia uir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito.
25 qui, sicut arbitror, labiorum suorum inmunditiam ne tunc 3 quidem fortasse sensisset, nisi ueram perfectionis et integram puritatem contemplatione dei meruisset agnoscere, cuius intuitu

11 Ps. 142, 2 13 Prov. 20, 9 (LXX) 15 Eccles. 7, 21
(LXX) 17 Ps. 18, 13 23 Esai. 6, 5

1 conditionis *BOZ* 2 reuolbor *O* 5 modo tamen *O*
6 sententiam *F¹O¹* 8 Kāp XVIII *B XVIII F* cottid. *β*
9 suae *om. O* 11 iudicium *β²v* 14 habere se *O* 16 facit
O peccet *B* peccauit *F* sed et... 17 intellegit *om. Oβv*
18 misericordia *K²Zc* indignam *Oβ²*: indigam *r* indignam *rell. c*
19 censuerunt *BF*: sentiunt *β* senserunt *Ov* peccata adque iniqui-
tates *B* 20 ignoto *K¹* 21 sublimis *BF* 22 seraphin *FOK¹*:
seraphin *B* seraphim *K²Zv* 25 suorum labiorum *O* nec *B²v*

pollutionem suam sibi ante incognitam repente cognouit. cum enim ait: uae mihi, quia uir pollutus labiis ego sum, de suorum hoc eum labiorum, non de populi pollutione confessum id quod sequitur manifestat: et in medio populi
 4 polluta labia habentis ego habito. sed etiam cum 5
 orans peccatorum quasi uniuersalium immunditiam confitetur, non iniquorum tantum, sed etiam iustorum plebem generali supplicatione complectitur dicens: ecce tu iratus es, et peccaui: in ipsis fuimus semper, et saluabimur. facti sumus ut immundus omnes nos, tamquam
 10 pannus menstruatae uniuersae iustitiae nostrae. rogo quid euidenti-
 5 tius hac potest esse sententia, qua non unam tantum, sed uniuersas iustitias nostras propheta complexus et circumspectans omnia, quae uel immunda uel horrida iudicantur, quia nihil in hominum conuersatione sordidius neque impurius
 15 potuit repperire, panno eas comparare maluit menstruatae. frustra ergo manifestissimae ueritati spinosae obiectionis acumen opponitur, sicut paulo ante dixistis: 'si nemo sine peccato, nullus est sanctus, si nemo sanctus, nullus ergo saluabitur'. hoc enim prophetae testimonio potest nodus huius
 20 quaestionis absolui: ecce, inquit, tu iratus es, et peccaui: id est cum elationem nostri cordis uel negligentias auersatus tuo nos auxilio denudasti, confestim nos uorago absorbit peccatorum, uelut si quis splendidissimo solis diceret elemento: 'ecce tu obscubiisti, et nos ilico tenebrosa contexit
 25 6 obscuritas'. et tamen cum hic sanctos peccasse dicat et non solum peccasse, sed etiam in ipsis semper permansisse peccatis,

8 Esai. 64, 5—6

18 XXII, 8

21 Esai. 64, 5

1 quum O 2 mihi quia uir pollutus . . . §. 8 fin. fragilitatis
 humanae desunt in Z, uno folio deperdito 9 saluauimur K¹
 10 inmundi O 11 pannum O 12 hoc F quia B¹ quam O
 13 profeta F 16 repperiri B²K² 17 obiectiones K¹ 19 sanctus
 si BF: sanctus et si OKv nemo est sanctus O 21 inquit B¹
 FOK¹ et] et nos K 22 quum O cordis nostri O negli-
 gentias FK² negligentias K¹ 25 obscubiisti K¹: occub. *rell.*
 26 quum O sanctus peccasse se OKv 27 mansisse O

non desperat penitus de salute, sed subicit: in ipsis fuimus
 semper, et saluabimur. hanc ego sententiam ecce tu
 iratus es, et peccauimus illi apostolicae comparabo:
 infelix ego homo: quis me liberabit de corpore
 5 mortis huius? rursum quod propheta subiungit in ipsis
 fuimus semper, et saluabimur consequentibus apostoli
 congruit uerbis: gratia dei per Iesum Christum domi-
 num nostrum. similiter etiam illud eiusdem prophetae uae 7
 mihi, quia uir pollutus labiis ego sum, et in medio
 10 populi polluta labia habentis ego habito uidetur
 supra dictos sapere sermones: infelix ego homo: quis me
 liberabit de corpore mortis huius? itemque quod
 sequitur in propheta et ecce uolauit ad me unus de
 Seraphin, et in manu eius carbunculus (siue cal-
 15 culus), quem forcipe tulerat de altari. et tetigit
 os meum, et dixit: ecce hoc tetigi labia tua, et
 auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum munda-
 bitur tale est ut Pauli uideatur ore prolatum, qui ait: gratia
 dei per Iesum Christum dominum nostrum. uidetis 8
 20 ergo quemadmodum omnes sancti non tam ex persona populi
 quam ex sua et peccatores se ueraciter fateantur et tamen
 nequaquam de sua salute desperent, sed iustificationis pleni-
 tudinem, quam pro condicione fragilitatis humanae consequi
 se posse diffidunt, de gratia domini et miseratione praesumant.
 25 XVIII. Neminem uero in hac uita quamuis sanctum immunem
 esse a debitis peccatorum etiam magisterium nos edocet
 saluatoris, qui discipulis suis perfectae orationis formulam

1 l. c. 2 l. c. 4 Rom. 7, 24 5 Esai. 64, 5
 7 Rom. 7, 25 8 Esai. 6, 5 11 Rom. 7, 24 13 Esai. 6,
 6—7 18 Rom. 7, 25

1 desperat *OK* 2 ergo *O* 4 liberauit *B¹F* 5 rursumque
O id quod *OK^v* 12 liberauit *B¹F¹K¹* 14 seraphyn *F*
 carbunculus siue *om.* *O* 15 altare *K¹* 16 tetigit *O¹K* et *Vul-*
gata 19 dūm n̄rm iħm x̄pm *K* 20 populi] pauli *F* 22 de-
 sperant *OK¹* iustificationes *K¹* 23 condicione *B* 24 se
om. *BF* presumat *O* praesumunt *βc* 25 K̄ap XVIII *B*
 XVIII *F* XVII *K¹* 26 delictis *O*

tradens inter reliqua illa sublimia sacratissimaque mandata, quae, quoniam non nisi sanctis perfectisque sunt tradita, malis et infidelibus conuenire non possunt, hoc iussit interseri: et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus 2 debitoribus nostris. si ergo uera haec et a sanctis pro- 5 fertur oratio, sicut indubitanter credere nos oportet, quis tam contumax et praesumptor, tam superbia diabolici furoris elatus poterit inueniri, qui sine peccato se esse pronuntians non solum maiorem se apostolis credat, uerum etiam ipsum quasi ignorantiae aut uanitatis arguat saluatorem, ut scilicet aut 10 nescierit esse posse aliquos immunes a debitis, aut frustra docuerit eos quos scierit orationis istius remedio non egere? sed cum regis sui praecepta seruantes omnes omnino sancti cotidie dicant dimitte nobis debita nostra, si uerum dicunt, uere nemo est immunis a culpa, si autem fingunt, 15 3 aequae uerum est eos mendacii non carere peccato. unde etiam ille sapientissimus Ecclesiastes uniuersos actus et humana studia mente percurrens sine ulla exceptione pronuntiat: quia non est iustus homo in terra, qui faciat bonum, et non peccabit: id est nemo in hac terra tam sanctus, tam 20 diligens, tam intentus uel potuit unquam uel poterit inueniri, qui uero illi ac singulari bono ita iugiter ualeat inhaerere, ut non cotidie ab eo distractum se sentiat deliquisse. qui tamen cum pronuntietur immunis a noxa esse non posse, iustus esse nihilominus non negatur. 25

XVIII. Quisquis itaque anamarteton, id est inpeccantiam naturae adscribit humanae, non inanibus uerbis, sed conscientiae

3 Mt. 6, 12

14 l. c.

18 Eccles. 7, 21 (LXX)

2 quae om. KZ¹ 4 dimittimus F¹ 6 indubitante F¹
 nos credere O 7 tamque superbia K¹Zr 8 potuit F¹
 10 ignorantiae et O 11 aliquos esse posse O 12 stius O 13 cum
 O 14 quotidie O cottidie β 15 dicant B¹F¹ fingunt] fallunt
 Oβv 17 ecclesiastes BK actos K¹ 20 peccauit B¹F¹
 21 unquam O inuenire O 22 ualet O 23 ut] et B¹
 quotidie O cottidie β 24 quum O 26 Kāp XX B XX F
 XVIII OK¹ anamartheton BFβ anam*arteti (h eras.) O corr.

suae nobiscum testimonio ac probatione configat et tunc demum se absque peccato esse pronuntiet, cum se ab hoc summo bono senserit non auulsum: immo uero quisquis considerans conscientiam suam, ut non dicam amplius, unam
 5 saltim synaxin sine ulla uerbi uel facti uel cogitationis interpellatione se deprehenderit celebrasse, absque peccato se esse pronuntiet. proinde quia his omnibus otiosis ac superfluis rebus uolucrum humanae mentis excursus fatemur carere non posse, per hoc utique consequenter sine peccato nos non esse
 10 ueraciter confitemur. nam quanta uis circumspectione unus-2 quisque cor suum seruare contendat, numquam id secundum desiderium spiritus sui repugnante carnis conditione custodiet. quanto enim magis profecerit mens humana et ad sinceriores contemplationis peruenerit puritatem, tanto se immundiores
 15 quasi per speculum suae puritatis inspiciet, quia necesse est ut, dum animus ad sublimiorem se extendit intuitum et maiora quam agit prospiciens concupiscit, illa in quibus est ut inferiora semper ac uiliora despiciat. plura siquidem denotat 3 sincerior obtutus paritque sibi maiorem reprehensionis dolorem
 20 inreprehensibilis uita et multiplicat gemitus atque suspiria emendatio morum et aemulatio adtenta uirtutum. nemo enim illo in quo profecerit gradu potest esse contentus et quantum quis fuerit mente purgatus, tanto se sordidiores uidens magis humilitatis quam elationis inuenit causas, quantoque pernicius
 25 ad sublimiora conscenderit, tanto amplius praeuidet sibi superesse quo tendat. denique ille apostolorum eximius, 4 quem diligebat Iesus, recumbens supra pectus eius, hanc quasi ex dominico protulit corde sententiam: si dixerit-

27 Ioh. 13, 23

28 I Ioh. 1, 8

1 configant <i>K</i> ¹	2 quum <i>O</i>	se <i>om.</i> β	3 senserim <i>K</i> ¹
5 psaltim <i>O</i>	sinaxim <i>BF</i>	sinaxin <i>O</i>	7 pronuntiat <i>O</i>
quia pro his <i>B</i>	8 uoluerem <i>F</i>	11 seruare cor suum <i>O</i>	12 desiderium <i>B</i>
β ¹	carnis] carnis sui <i>B</i>	conditione <i>B</i> β	13 proficerit
14 tatem tanto se immundiores <i>XXIII</i> , cap. 9 extrahendum bouem tuum non patitur <i>desunt in Z: intercidit quaternio integer</i>	16 ut <i>om.</i> <i>K</i>	17 prospicientes <i>F</i> ¹	19 parique <i>B</i> ¹ <i>F</i>
sibimet <i>O</i>	22 proficerit <i>B</i> ¹ <i>FOK</i> ¹	23 purgatus <i>O</i>	24 inueniet
causam <i>O</i>	pertinacius <i>O</i>	25 sibimet <i>O</i>	28 protulerit <i>O</i>

mus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et ueritas in nobis non est. itaque si dicentes nos non habere peccatum ueritatem, id est Christum non habemus in nobis, quid aliud proficimus, nisi ut nos hac ipsa professione ex peccatoribus sceleratos atque impios adprobemus. 5

XX. Postremo si cordi est uerius explorare, utrum possibile sit humanae substantiae anamarteton possidere, a quibus hoc manifestius discere poterimus quam ab his qui carnem suam crucifixerunt cum uitiis et concupiscentiis, et quibus uere crucifixus est mundus? qui cum de cordibus 10 suis non solum radicitus uitia uniuersa conuulserint, uerum etiam cogitationes ac memoriam peccatorum conentur excludere, nihilominus tamen cotidie fideliter profitentur ne una quidem hora macula se posse carere peccati.

XXI. Nec tamen ex eo debemus nos a dominica communi- 15 one suspendere, quia nos agnoscimus peccatores, sed ad eam magis ac magis est propter animae medicinam ac purificationem spiritus auide festinandum, uerumtamen ea humilitate mentis ac fide, ut indignos nos perceptione tantae gratiae iudicantes remedia potius nostris uulneribus expetamus. alioquin nec 20 anniuersaria quidem digne est praesumenda communio, ut quidam faciunt, qui in monasteriis consistentes ita sacramentorum caelestium dignitatem et sanctificationem ac meritum metiuntur, ut aestiment ea non nisi sanctos atque immaculatos debere praesumere, et non potius ut sanctos mundosque nos 25 2 sua participatione perficiant. qui profecto maiorem arrogantiae praesumptionem, quam declinare sibi uidentur, incurrunt, quia uel tunc cum ea percipiunt dignos se esse perceptione diiudicant.

8 Gal. 5, 24 10 l. c. 6, 14

4 profecimus *BF* 5 adque *BF* 6 Kāp XXI *B* XXI *F* XVIII
*K*¹ 7 anamarteton *O*: anamartheton *rell.* 13 cottidie *K*
14 carcere *F*¹: *om.* *K* 15 Kāp XXII *B* XXII *F* 17 ac post
medicinam] et *OKv* 18 ea] ex *K*¹ 20 expetemus *F* expectemus
O expectamus *K*¹ alioqui *K*¹ 21 anniuersario *K* 23 digni-
tate et sanctificatione *BF* 24 mentiuntur *O* extiment eam
O 25 ut *om.* *K* 26 perficiat *BFO* 28 quum *O* esse
BF: eius *OKv*

multo autem iustius est ut cum hac cordis humilitate, qua credimus et fatemur illa sacrosancta mysteria numquam pro merito nos posse contingere, singulis ea dominicis ob remedium nostrarum aegritudinum praesumamus, quam ut uana persuasione cordis elati uel post annum dignos eorum participio nos esse credamus. quapropter ut haec intellegere et fructuose tenere possimus, misericordiam domini, ut nos ad perficienda haec adiuuet, adtentius inploremus, quae nequaquam ita ut ceterae humanae artes praecedente quadam ratione uerborum, sed actu potius et experientia praeeunte discuntur, quaeque rursus nisi tam conlationibus spiritalium uirorum frequenter examinata fuerint et polita quam documentis et cotidiana experientia sollicite uentilata, aut obsolescunt incuria aut otiosa obliuione depereunt.

2 sancta *O* sacrosanctam *K*¹ misteria *BO* 4 persuasione] presumptione *O* 5 participio *OK*²*v*: participium *K*¹ participatio *B*¹ participatione *B*²*F* 6 intellig. *O* 12 quam etiam *O* cottid. *K* 14 depereunt. Explicit abbatis theonae (-ne *BF*). conlatio tertia (.III. *FK*: de anamarthethon *add. BF*) Incipit abbatis (abb de *B*) abraham conlatio (conlatio abbatis abraham *K*) de mortificatione *BFK* Explicit conlatio abbatis theone de anamartesis. Conlatio abbatis abraham de mortificatione *O* Incipiunt capitula *BF* Incipit capitula eiusdem *O* Capitulationes *K*

XXIII.

CONLATIO ABBATIS ABRAHAE.

DE MORTIFICATIONE.

CAPITVLA.

- I. Quomodo abbati Abrahæ cogitationum nostrarum 5
arcana prodiderimus.
- II. Quomodo senex nostros patefecerit errores.
- III. De qualitate locorum, quæ ab anachoretis expeti
debeant.
- IIII. Quæ a solitariis operationum genera eligi debeant. 10
- V. Quod euagatione corporis grauetur magis quam
releuetur cordis anxietas.
- VI. Ad quam conparationem cogitationes suas monachus
debeat custodire.
- VII. Interrogatio, cur obesse nobis parentum uicinia 15
putaretur, quæ in Aegypto consistentibus non obsesset.
- VIII. Responsio, quod non omnibus conueniant omnia.
- VIIII. Quod hi possint parentum uiciniam non timere, qui
abbatis Apollo mortificationem potuerint aemulari.
- X. Interrogatio, an obsit monacho, si ei a parentibus 20
necessaria suggerantur.

5 habrahae *F* abbahe *K*¹ 6 archana *BO* prodiderimur^s
arcana *K*(*r*) 7 nostros senex *Kc* patefecit *BF* 8 locorum
BFO: locorum ac status *K* anachoritis *O* expleti *F*¹
10 genere legi *BF* genera debeant eligi (elegi *K*¹) *Kv* 11 gra-
uiter *K*¹ 12 reueletur *F*¹*K*¹ 14 debeant *K*¹ 15 quur *BO*
16 egipto *BO* 18 hii *codd.* uicinia *BFO* 19 appollo
B 20 ei *BFO*: et *K*

- XI. Responsio, quid sanctus Antonius super hoc pronuntiauerit.
- XII. De utilitate operationis et otii detrimento.
- XIII. Fabula de tonsoris mercede composita ad inlusiones
5 diaboli cognoscendas.
- XIII. Interrogatio, unde nobis talium cogitationum error inreperit.
- XV. Responsio de tripertito animae motu.
- XVI. Rationabilem animae nostrae partem esse corruptam.
- 10 XVII. Quod infirmior pars animae diabolicis temptationibus prima subcumbat.
- XVIII. Interrogatio, an utili desiderio maioris silentii retraheremur ad patriam.
- XVIII. Responsio de inlusione diaboli, eo quod uastioris
15 solitudinis requiem repromittat.
- XX. Quam utilis sit remissio in aduentu fratrum.
- XXI. Quomodo euangelista Iohannes utilitatem remissionis ostendisse dicatur.
- XXII. Interrogatio, qualiter intellegendum sit quod in
20 euangelio dicitur: iugum meum suaue est et onus meum leue est.
- XXIII. Responsio cum expeditione sententiae.
- XXIII. Cur amarum iugum et graue onus domini sentiatur.
- XXV. Quid utilitatis conferat temptationum incursio.
- 25 XXVI. Quemadmodum perfecte renuntiantibus centuplum in hoc mundo repromittatur.

20 Mt. 11, 30

1 quod *B* 5 diabuli *B* diabolicas *ex* diabolico *K* 9 rationalem *B* fuisse *K* 10 diaboli *O* 11 subcumbat *K*¹: succumbat *rell.* 12. retraemur *O* retrahamur *K* 14 responsio *om.* *BFO*¹. diabuli *B* diabolica *ex* diabolico *K* eo *om.* *K*
20 euangelium *K*¹ suaue est et *BFO*²: suaue et *O*¹*βv* 21 honus *B* meum *om.* *F* est post leue *om.* *BFO* 22 quum *O* expositione *O*²*K* 23 XXIII *om.* *K* quur *BFO* 24 XXIII *K* offerat *B* 25 XXVI *om.* *K* 26 repromittatur. *Expliciunt capitula BF* *Explicit capitulatio. Incipit liber uicesimus .III.* *O* *Finiunt capitula abbatis abraham. Incipit conlatio abbatis abraham de mortificatione conlationes (nes deleu. m. 2) .VII. K*

I. Quarta atque uicensima ista conlatio abbatis Abraham Christo fauente procuditur, omnium seniorum traditiones atque statuta concludens: qua uestris orationibus consummata illorum uiginti quattuor seniorum, qui in sancta Apocalypsi coronas suas agno offerre dicuntur, numero mystice congruente⁵ cunctarum promissionum nostrarum debitis nos credimus absoluendos. si qua proinde gloria hi uiginti quattuor seniores nostri ob institutionis suae meritum fuerint coronati, illi qui pro salute mundi immolatus est agno prostratis sunt capitibus oblaturi: ipse enim et illis tam eximium sensum et nobis¹⁰ qualemcumque sermonem, quo tanta profunditas promeretur, propter honorem nominis sui donare dignatus est. et necesse est ut ad auctorem bonorum omnium muneris sui merita referantur, cui hoc ipso debetur amplius quo magis soluitur.² igitur ad hunc Abrahami inpugnationem cogitationum nostra-¹⁵ rum anxia confessione detulimus, qua ad repetendam provinciam nostram atque ad reuisendos parentes cotidianis animae aestibus urguebamur. hinc etenim nobis maxima desideriorum nascebatur occasio, quod tanta religione atque pietate parentes nostros praeditos recordabamur, ut eos²⁰ nequaquam inpedituros nostrum propositum praesumeremus, hoc iugiter mente uolentes, quod profectum magis ex illorum essemus adsiduitate capturi, nullaque nos corporalium rerum sollicitudine, nullis prospiciendi uictus distentionibus occupandos, illis adfatim omnem cum gaudio praebitionem nostrae²⁵ necessitatis explentibus. insuper etiam spe inanium gaudiorum

4 Apoc. 4, 4

1 adque *B*¹ uicensima *K*¹: ui|uicesima *B* uicesima *FOK*²
 2 fabente *B*¹*O* procluditur *BF*¹*O* adque *B*¹ 3 instituta
*O*²*Kr* que *O* quia *K*¹ 4 XXIII *BF*, item infra apoca-
 lipsi *BK*¹ apocalipsin *O* 5 numeri *K*¹ mystice *O* 7 absol-
 uendos] liberandos *Kv* hii *B*¹*FOK* senes *OKr* 9 prostratis
Fr: prostrati *BO* subiectis *Kc* 10 enim et] et enim *B*¹ illi
 statim *K*¹ 13 bonorum operum omnium *OK*¹ 14 cui . . . soluitur
om. BF quo] qua *O* 16 qua] quia *OKv* prouintiam *B*
 17 adque *B*¹ quotid. *O* cottid. *K* 19 relegione *B*¹*K*¹ adque
B 20 eis *Kc* 21 inpedituros *om. Kc* praeponeremus *Kc*

animas pascēbamus, credentes nos fructum maximum percepturos de conuersione multorum, qui uelut nostro essent ad uiam salutis exemplo ac monitis dirigendi. tunc praeterea ipsorum locorum situs, in quibus erat maioribus nostris auita
 5 possessio, ipsarumque amoenitas iucunda regionum ante oculos pingebatur, quam grate et congrue solitudinis spatiis tenderetur, ita ut non solum delectare monachum possent secreta siluarum, sed etiam maxima uictus praebere compendia. quae
 10 omnia praedicto seni cum secundum fidem conscientiae nostrae simpliciter panderemus, nec iam inpugnationum uim tolerare nos posse, nisi nobis per illius medicinam dei gratia subuenisset, profusis lacrimis testaremur, tacitus ille diuque cunctatus atque ad extremum grauiter ingemescens ait.

II. Necdum uos desiderijs renuntiasse mundanis nec mortificasse concupiscentias pristinas cogitationum uestrarum prodit infirmitas. nam sicut desidiam cordis uestri desideriorum uestrorum peruagatio protestatur, hanc peregrinationem ac parentum absentiam, quam mente potius suscipere debuistis, carne tantummodo sustinetis. sepulta enim haec omnia ac de
 20 cordibus uestris euulsa penitus iam fuissent, si uel rationem ipsius abrenuntiationis uel principalem solitudinis causam in qua consistimus cepissetis. ideoque uos illa otii aegritudine
 25 sentio laborare, quae in Prouerbijs ita notatur: in desiderijs est omnis otiosus, et iterum: desideria pigrum occidunt. nam et nobis poterant haec quae commemorastis carnalium commodorum non deesse compendia, si credidissemus ea nostro conuenire proposito aut talem ex illis amoenitatum

23 Prov. 13, 4 (LXX)

24 Prov. 21, 25

1 anime *O* animum *Kv* pascebamur *O* fructum nos *Kv*
 2 conuersione *BFO* 3 salutis se *B¹* tum *OKv* cf. cap. 9, 4
 4 auita *O*: auita *K* ¹habita *BF¹* 5 ipsaque *K* iucunda *B*
K² 7 possint *Kc* 13 adque *B¹* ingemescens *B²K*
 ait *BF* ita respondit *Ov*: om. *K* 14 necdum inquit *K²*
 16 uestri et *B²* fort. scrib. desidia c. uestri et 22 cepissetis *O*:
 coepissetis *BFKv* illa uos *K* 25 potuerant *K* 26 compendia]
 carnalia *K¹* 27 ea om. *O* tale *B*

uoluptatibus fructum nobis iudicasset posse conferri, qualis iste est qui de hoc locorum squalore et corporis contritione conquiritur. nec sumus ita parentum solacio destituti, ut nobis desint qui de suis substantiis sustentare nos gaudeant, nisi nobis illa sententia saluatoris occurrens quidquid ad fotum ⁵ huius pertinet carnis excluderet, qua dicitur: qui non reliquerit (siue oderit) patrem et matrem et filios et ³ fratres, non potest meus esse discipulus. quodsi parentum quoque praesidio essemus omnimodis desolati, uel potentum mundi istius obsequia deesse non possent, qui ¹⁰ promptissima largitate necessitatibus nostris cum omni gratiarum actione subministrare gauderent. quorum munificentia sustentati parandi uictus sollicitudine careremus, nisi nos uehementer illa prophetica maledictio deterreret. nam maledictus, inquit, homo, qui spem suam ponit in homine, ¹⁵ et: nolite confidere in principibus. potuimus etiam cellulas saltim nostras supra Nili fluminis alueum conlocantes aquam habere pro foribus, ne eam a quattuor milibus passuum nostris cogere deferre ceruicibus, nisi nos ad tolerantiam laboris istius indefessos beatus apostolus reddens hoc iugiter ²⁰ animaret eloquio, unusquisque, inquit, propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. nec ignoramus esse nonnulla etiam in regionibus nostris amoena secreta, in quibus pomorum copia et hortorum gratia uel ubertas necessitatem uictus nostri minimo labore corporis ²⁵

6 Luc. 14, 26 14 Hierem. 17, 5 (LXX) 16 Ps. 145, 2
21 I Cor. 3, 8

2 est *om.* *BF* 3 solatio *B* destituti *K*¹ nobis *om.*
Kc 4 quique *K*¹ 5 nobis] nos *K* quicquid *F*²*OK*²
forum *K*¹ 6 relinquerit *OK*¹ 7 aut matrem *BF* 9 omnis
modis *B*¹*F*¹ quoque essemus praesidio destituti (dist. *K*¹) *Kv*
certe uel *Kv* 10 potentium *OK* stius *O* 11 promptissima
FO prumpt. *K*¹ 12 munificentie *B*¹ 13 sollicitudinem *O*
14 profetica *BFO* 15 inquit *BFOK*¹ suam *om.* *K* homi-
nem *OK* 17 saltem *FO* albeum *FO* 18 a *Br* e *Kc*:
om. *FO* 19 tollerantiam *BK*¹ 23 etiam *om.* *Kc* 24 et
ubertas *K*¹

expedirent, nisi inpingendam illam nobis exprobrationem quae
 ad illum in euangelio directa est diuitem uereremur: quia
 recepisti consolationem tuam in uita tua. sed
 despectis illis omnibus et cum uniuersa mundi huius uoluptate
 5 contemptis his tantum squaloribus delectamur uniuersisque
 deliciis horrendam solitudinis istius praeferimus uastitatem
 neque huic harenarum amaritudini quantasuis uberis glaebae
 diuitias conparamus, non temporalia huius corporis lucra, sed
 aeterna spiritus emolumenta sectantes. parum est enim 5
 10 renuntiasse monachum semel, id est in primordio conuersionis
 suae contempsisse praesentia, nisi eis cotidie renuntiare per-
 stiterit. usque ad finem namque huius uitae illud nobis
 dicendum est cum propheta: et diem hominis non desi-
 deraui, tu scis. unde et dominus in euangelio si quis,
 15 inquit, uult post me uenire, abneget semet ipsum
 et tollat crucem suam cotidie et sequatur me.

III. Et idcirco ei, qui de interioris hominis puritate per-
 uigilem sollicitudinem gerit, expetenda sunt loca, quae mentem
 eius nulla ad culturae distentionem ubertatis suae fecunditate
 20 sollicitent nec de cellulae fixa atque immobili statione proturbent
 atque ad aliquod subdiuiale opus prodire compellant, et ita uelut
 in apertum effusis cogitationibus omnem mentis directionem
 ac subtilissimum certe illius destinationis intuitum per diuersa
 dispergat. quae a nemine prorsus quamuis sollicito ac uigilanti 2
 25 uel cauere poterunt uel uideri, nisi qui corpus atque animum
 suum iugiter intra parietum saepta concluderit, ut ita quis
 uelut piscator egregius uictum sibi apostolica arte prospiciens
 in tranquillissimo cordis sui profundo agmina cogitationum

2 Luc. 16, 25 . . 13 Hierem. 17, 16 14 Luc. 9, 23

1 nobis illam <i>OKv</i>	4 despectis <i>K</i>	huius mundi <i>O</i>
7 arenarum <i>BFO</i>	glebae <i>codd.</i>	8 conparemus <i>B¹</i>
10 principio <i>O</i>	conuersionis <i>K¹</i>	11 quotidie <i>O</i> cottidie <i>K</i>
perstiterit <i>B</i>	persteterit <i>O</i> persteterit <i>K¹</i>	13 profeta <i>F</i> de raui
<i>B</i>	15 inquit uult <i>BFO</i> : uult inquit (inquit <i>K¹</i>) <i>Kv</i>	16 cot-
tidie <i>K</i> : <i>om. O</i>	20 adque <i>B¹</i>	21 adque ad <i>B¹F</i>
23 subti-	21 adque ad <i>B¹F</i>	23 subti-
lissimum <i>Kv</i> : sublimissimum <i>BFO</i>	distinationis <i>K¹</i>	25 adque
<i>B¹</i>	26 septe <i>B¹</i> septa <i>rell.</i>	28 tranquillissimi <i>Kc</i>

natantia intentus atque immobilis captet et tamquam de prominenti scopulo curiose profunda prospectans, quas ad se hamo adtrahere debeat salutari, quas uero tamquam malos et noxios pisces neglegat ac refutet, sagaci discretionē diiudicet.

III. In hac ergo unusquisque custodia iugiter perseuerans 5 efficaciter illud inplebit, quod per Abbauc prophetam satis euidenter exprimitur: super custodiam meam stabo et ascendam super petram, et speculabor ut uideam quid loquatur in me, et quid respondeam ad argumentem me. quod quanti laboris ac difficultatis sit, experientis illorum, qui in illa Calami seu Porphyriionis heremo 2 commorantur, manifestissime conprobatur. nam cum longiore solitudinis interuallo ab uniuersis urbibus et habitaculis hominum quam heremus Sciti diuidantur (septem siquidem uel octo mansionibus uastissimae solitudinis deserta penetrantes 15 uix ad cellarum suarum secreta perueniunt), tamen, quia illic agriculturae dediti claustris minime cohibentur, cum ad haec squalida in quibus degimus uel illa Scitiotica uenerint loca, tantis cogitationum aestibus, tanta animi anxietate uexantur, ut quasi rudes et qui solitudinis exercitia ne leuiter quidem 20 aliquando contigerint commorationem cellae et quietis silentia tolerare non possint atque ex eis statim excussi tamquam 3 expertes ac nouicii proturbentur. non enim sedare interioris hominis motus et cogitationum suarum tempestatibus obuiare iugi sollicitudine ac perseueranti intentione didicerunt, qui sub- 25

7 Hab. 2, 1 (LXX)

1 adque <i>B</i>	capiet <i>F</i>	2 amo <i>BFO</i>	3 et] ac <i>Kv</i>
4 sagati <i>F</i>	5 hanc... custodiam <i>O</i>	perseuerens <i>F</i> ¹	6 abba-
cuch <i>B</i>	abacuc <i>K</i>	profetam <i>F</i>	8 et uideam quod <i>K</i> ¹
10 diffi-	11 siue <i>O</i> ² <i>Kv</i> : om. <i>O</i> ¹	porphyriionis <i>B</i> ² <i>F</i>	porfirionis
<i>B</i> ¹ prophirionis <i>O</i>	purfurionis <i>K</i>	12 Sime cōprobatur manifestis	
(sic) <i>F</i>	longiori <i>F</i> ²	14 eremus <i>O</i>	sciti <i>O</i> ¹ : scitii <i>O</i> ² <i>K</i> ¹
scithii <i>B</i> ¹ <i>FK</i> ²	scithie <i>B</i> ²	16 cellularum <i>OKv</i>	illi <i>O</i> ¹
18 sci-	18 sci-	18 sci-	18 sci-
tiotica <i>K</i> ¹ : scithiotica <i>FK</i> ²	sci*thiotica <i>B</i> (o eras.)	schitiotica <i>O</i>	
20 solitudines <i>OK</i> ¹	21 commemorationem <i>K</i> ¹	22 adque <i>B</i> ¹	
23 agnouicii <i>K</i>	nouitii <i>B</i>	interiores <i>O</i>	

diualibus cotidie operibus desudantes tota die sub aëria inauitate non solum carne, uerum etiam mente peruolitant et cogitationes suas cum mobilitate corporea passim in aperta diffundunt. et idcirco nec multiuolam animi sui sentiunt
 5 uanitatem nec eius lubricos possunt cohercere discursus, et contritionem spiritus non ferentes intolerabilem sibi ipsam silentii sui aestimant iugitatem, ac laboriosis ruris operibus indefessi uincuntur otio et quietis suae diurnitate lassantur.

V. Nec mirum si in cella quis residens, quasi in artissimum
 10 claustrum cogitationibus congregatis, anxietatum multitudine suffocetur, quae de carceribus habitaculi cum homine prorumpentes continuo uelut equi effrenes per diuersa peruolitant. sed cum ad praesens de suis uelut stabulis euagantur, capitur statim aliquod uel breue ac triste solacium: cum uero corpore
 15 ad cellam propriam remeante rursum quasi ad sedem suam: cuncta cogitationum caterua recucurrerit, grauiore excitat stimulos ipsa inueteratae licentiae consuetudo. hi ergo qui
 20 necdum possunt uel norunt uoluntatum suarum instigationibus reluctari, cum acedia pectus insolitum uehementius inpugnante intra cellam fuerint anxiati, si progrediendi saepius libertatem sibi remissa districtio lege concesserint, acriorem aduersum se pestem hoc ut putant remedio suscitabunt: sicut gelidissimae aquae haustu uim internarum febrium quidam restinguere posse se credunt, cum utique ex hoc accendi ignem illum
 25 constet potius quam sedari, siquidem momentaneam illam releuationem multo grauior consequatur afflictio.

1 cotidie O cottidie K aëria B¹ 2 carne] corpore K^v
 5 cohercere K^v et] nec. K^c 6 non om. c intollerabilem
 B 8 uincuntur K¹ 9 quis] quas K¹ in BF: intra O²K^v om.
 O¹ 11 de om. O 12 per] in K^v 13 ueluti B (nimirum
 uelut istabulis) stabilis F euagantur O capituri statim
 (i. e. capitur istatim) BF 15 remeat B¹F remeant O remeant et
 B² rursus OK^v 16 recurrerit F¹OK²v recurrere K¹
 17 inueterata K¹ hii BFOK¹ 19 accedia O 20 progra-
 diendi O 21 districtio BFO 23 austu B¹FO 24 quum
 O accendi ex hoc OK^v 26 releuationem BFK¹ conse-
 quetur B²v

VI. Quamobrem ita monachi omnis intentio in unum
 semper est defigenda cunctarumque cogitationum eius ortus
 atque circuitus in id ipsum, id est ad memoriam dei strenue
 reuocandi, uelut si quis teretis absidæ cameram uolens in
 sublime concludere subtilissimi illius centri lineam iugiter 5
 circumducat ac secundum illius certissimam normam omnem
 2 rutunditatis parilitatem structuræ colligat disciplina. qui
 uero eam absque illius medietatis examine consummare
 quamuis summa artis aut ingenii præsumptione temptauerit,
 impossibile est ut æqualitatem circuitus illius sine errore 10
 custodiat aut quantum ueræ rutunditatis pulchritudini errando
 subtraxerit solo deprehendat aspectu, nisi ad illum indicem
 ueritatis semper recurrens atque eius arbitrio interiorem operis
 sui ambitum exterioremque castigans tam excelsæ magnitudinis
 3 molem unius puncti lege concludat. ita etiam mens nostra, 15
 nisi solam domini caritatem uelut centrum immobiliter fixum
 per uniuersa operum molitionumque nostrarum momenta
 circumagens probabili ut ita dixerim circino caritatis omnium
 cogitationum uel aptauerit uel reppulerit qualitatem, nequa-
 quam structuram illam aedificii spiritalis, cuius Paulus est 20
 architectus, probabili arte molietur, nec pulchritudinem domus
 illius possidebit, quam beatus Dauid in corde suo domino
 cupiens exhibere domine, inquit, dilexi decorem domus
 tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ, sed inde-
 coram in corde suo atque indignam spiritui sancto domum 25
 continuoque lapsuram imprudenter adtollet, non glorificandus

20 cf. I Cor. 3, 10

23 Ps. 25, 8

3 adque *B*¹ 4 teretis *om. K^v* absidæ *BFO*: absidis *K^v*
 6 illius *om. K^v* 7 rotund. *B²F²K* et structuræ *K^v* disci-
 plinam *OK^v* 8 ullius *K* examinatione *O* 9 temptauerat *B*¹
 11 rotund. *B²F²K* pulchritudini *O* pulchritudine *K*¹ 13 adque
B 14 excelsa *O* altitudinem molis *K* 18 probabile *B*¹
O prabile *F*¹ karitatis *O* 19 repulerit *BO* 20 istruc-
 turam *B*¹ 21 pulchritudinem *OK* 23 inquit *BFOK*¹ 25 ad-
 que *B*¹ spiritu *O*¹*v* 26 adtollet *codd.* non] ad *F*

beati cohabitatoris hospitio, sed ruina constructionis suae lugubriter opprimendus.

VII. GERMANVS: Satis utili ac necessario praecipitur instituto hoc operum genus, quod intra cellam exerceri potest. etenim non solum exemplo beatitudinis uestrae apostolicarum uirtutum imitatione fundatae, uerum etiam experientiae nostrae testimonio commoditas huius rei nobis saepe conperta est. sed parentum uicinia, quam nec uos nimium respuistis, cur a nobis tantopere debeat euitari, non satis claret. cum enim uos in omni perfectionis uia inreprehensibiliter incedentes non solum in propriis residere regionibus, sed nec longe a uiculis suis quosdam recessisse cernamus, cur id, quod uobis noxium non est, nobis putetur aduersum?

VIII. ABRAHAM: Nonnumquam mala ex bonis rebus sumi uidemus exempla. nam si eadem quis agere non eodem adfectu atque proposito aut dissimili uirtute praesumpserit, profecto exinde laqueos deceptionis ac mortis incurret, unde aliis aeternae uitae fructus acquiritur. quod ille quoque manu fortis puer bellicosissimo giganti illi in certamine comparatus haud dubie pertulisset, si uirilibus atque fortissimis Saulis armis fuisset indutus, et de quibus aetas robustior innumeras hostium prostrauit cateruas, haec indubitatae prima uo poterunt inferre perniciem, nisi prudenti discretionem congrua adulescentiae suae armorum genera delegisset et aduersus hostem taeterrimum non lurica et clipeo, quibus ceteros uidebat instructos, sed illis quibus ipse dimicare poterat telis

19 cf. I Reg. 17

1 constrictionis *K*¹ 7 testimoniis *Kc* 8 uiciniam *BF*¹*O*
 quur *BFO* 9 tantopere a nobis (a *om.* *K*¹) *Kv* uitari *Kc*
 10 uia] ui *B*¹ 11 in *om.* *K*¹*c* 12 quedam *B*¹ quur *BFO*
 16 adque *B*¹ 17 laqueum *Kv* incurrit *Kv* 19 puer *om.*
F. 20 aut *FO* haut *K*¹ uiribus *K* adque *B*¹ saul**
O 21 et *om.* *O* et de *om.* *K* de *om.* *v* innumerabiles *Kv*
 22 prostrauit *B*¹: prostrauisset *B*²*FO* cateruas hostium prostrauisset
Kv 24 adulisc. *B*¹*K*¹ adolesc. *B*²*K*² deligisset *B*¹ elegisset
*O*² 25 deterrimum *B* teterrimum *rell.* lurica *K*¹: lorica *rell.*
 clipeo *BF*² quibus . . . 26 sed illis *om.* *BF*¹ 26 ipse] ille *O*
 dimigare *B*¹

fuisset armatus. quamobrem mensuram uirium suarum conuenit unumquemque nostrum diligentius ante pensare atque ad eius modulum arripere quam libuerit disciplinam, quia, quamuis omnes utiles sint, tamen apta cunctis cuncta esse non
 3 possunt. non enim quia bona est anachoresis, uniuersis eam 5 congruam conprobamus: a multis enim non solum infructuosa, sed etiam perniciosa sentitur. nec quia institutionem coenobiorum uel curam fratrum sanctam atque laudabilem merito profitemur, idcirco ab uniuersis eam expetendam esse censemus. ita etiam xenodochii uberrimus fructus est, sed ab omnibus 10 expeti sine patientiae non potest detrimento. proinde primum regionis uestrae atque huius inter se pensanda sunt instituta, deinde uires hominum iugi uel uirtutum uel uitiorum adsidui-
 4 tate collectae diuersa inuicem lance trutinandae. fieri etenim potest, ut, quod alterius gentis homini arduum atque impossi- 15 bile est, hoc aliis insita consuetudo quodammodo uerterit in naturam: sicut nationes quaedam ingenti plagarum diuersitate disiunctae magnam nim frigoris uel ardorem solis absque ullo corporis perferunt tegumento, quae utique alii illam caeli inclementiam non experti, quantiuis roboris fuerint, sustentare 20
 5 non possunt. ita etiam uos, qui summo animi et corporis nisu in hac regione dumtaxat quasi naturam patriae uestrae in multis inpugnare conamini, diligenter expendite, utrum in illis torpidis ut fama est regionibus et uelut frigore nimiae infidelitatis obstrictis hanc ut ita dixerim nuditatem sustentare 25 possitis. nostris enim istam propositi fortitudinem naturaliter quodammodo indidit sanctae conuersationis antiquitas: quorum si constantiae atque uirtutis pares esse uos cernitis, uiciniam parentum fratrumque uestrorum similiter fugere non debetis.

2 adque <i>B</i> ¹	3 modulom <i>K</i> ¹	qui <i>BF</i> qua <i>K</i> ¹	4 sunt
<i>O</i> apta .. cuncta <i>BF</i> : apte .. cuncta <i>O</i> aptae .. cunctae <i>Kv</i>			
7 pernitiōsa <i>B</i>	8 adque <i>B¹F</i>	10 xenodocii <i>B¹FOK¹</i>	12 ad-
que <i>B</i> ¹	inter] in <i>BFO</i> ¹	13 uel <i>post</i> iugi <i>om. O</i>	15 ad-
que <i>B</i> ¹	19 tegumento perferunt <i>B</i>	alii] aut <i>O</i>	20 ruboris
<i>K</i> ¹	23 expedite <i>BF</i>	24 turpidinis <i>K</i>	26 nostri <i>O</i>
propositam <i>F</i> ²	28 adque <i>B</i> ¹	uirtuti <i>F²Kv</i>	

VIII. Vt uero ad certum distractionis examen uestrarum uirium quantitatem metiri congrua aestimatione possitis, cuiusdam uobis senis, id est abbatis Apollo factum breuiter indicabo, ut, si uos intimum uestri cordis examen huius proposito atque uirtuti haud inferiores esse censuerit, absque iactura propositi uestri professionisque periculo patriae inhabitationem ac parentum uiciniam praesumatis, certi quod distractionem humilitatis huius, quam uobis in hac prouincia non solum uoluntas, sed etiam necessitas peregrinationis extorquet, propinquitatis adfectus aut locorum oblectatio non possit euincere. ad hunc igitur quem praediximus senem cum germanus suus intempesta nocte uenisset, inplorans ut de monasterio suo paulisper egressus ad euellendum bouem, quem caeno palustri eminus inhaerere flebiliter querebatur, ei esset auxilio, quia eum solus nequaquam posset eruere, abbas Apollo pertinaciter obsecranti: cur, ait, iuniorem fratrem nostrum, quem praeteriens propiorem quam me habueras, non rogasti? cumque ille eum mortem olim sepulti fratris oblitum et ex nimia continentiae ac solitudinis ingitate uelut inpotem mentis existimans respondisset: quemadmodum poteram de sepulchro eum qui ante annos quindecim obiit inuocare? abbas Apollo: ignoras ergo, ait, me quoque ante annos uiginti huic mundo esse defunctum nullaue iam posse de huius cellae sepulchro quae ad praesentis uitae pertineant statum tibi conferre solacia? quem in tantum Christus ab intentione mortificationis adreptae uel modicum ad extrahendum bouem tuum non patitur relaxari, ut ne breuissimi quidem momenti indutias

1 uero ad] uerum et *BF* distractionis *B¹F¹O* 2 quantitate
BF 3 appollo *B* 5 adque *B¹* aut *FO* haut *K¹*
6 propositi *B*: profectus *rell.* 7 distractionem *B¹FO* 9 ex-
torquit *K¹* 14 coeno *B* 15 possit *K* appollo *F*
16 quur *BFO* fr̃m (*i. e.* fratrum) *B¹O¹* 18 ille *om.* *BF*
19 nimiae *BFO* uel *O* inpotē *B* 20 sepulcro *.OK* :
21 appollo *B* 22 ante *om.* *B* 23 esse] fuisse *Kv* posse
de] possidere *K¹* sepulcro *OK* 26 abreptae *B¹F* arreptae *B²*
OK 27 inducias β

pro patris indulserit sepultura, quae multo utique celerius,
 4 honestius et religiosius fuerat exhibenda. rimamini itaque
 nunc arcana pectoris uestri prudenterque conicite, an talem
 etiam uos iuxta parentes uestros distractionem mentis iugiter
 retentare possitis, cumque uos in hac animi mortificatione 5
 consimiles eidem senseritis, tunc demum scitote parentum
 fratrumque uiciniam uobis quoque similiter noxiam non
 futuram, ut scilicet eis quamuis in proximo constitutis uelut
 mortuos uos esse credatis, ita ut nec illos uestris foueri solaciis
 nec uos illorum sinatis obsequiis relaxari. 10

X. GERMANVS: Super hoc plane iam nullum ambiguitati
 locum ulterius reliquisti. certi etenim sumus tam praesentis
 huius habitus uilitatem quam cotidiana haec nudipedalia in
 illorum uicinia nullatenus exercere nos posse, sed ne labore
 quidem illic simili ea quae sunt ad uictum necessaria proui-
 15 suros, sicut hic etiam ipsam cotidie aquam ceruicibus nostris
 ex tribus milibus exhibere compellimur. nec nostra enim nec
 illorum uerecundia haec nos coram illis agere omnino patietur.
 sane quid proposito nostro oberit, si illis subministrantibus
 uniuersa nos sollicitudine parandi uictus penitus absoluti 20
 lectioni tantum et orationi operam dederimus, ut isto quo
 nunc distrahimur labore sublato spiritalibus tantum studiis
 intentius incubemus?

XI. ABRAHAM: Non meam contra hoc uobis, sed beati
 Antonii sententiam proferam, qua ita ille cuiusdam fratris 25
 hoc quo dicitis tepore torpentis segnitiam confutauit, ut etiam
 nodum uestrae propositionis abscideret. nam cum ad praedictum

1 cf. Mt. 8, 21—22. Luc. 9, 59—60

1 celerius *F*¹ celerius et *O* 2 honestius *B*¹*O* et *om.* *β*
 religiosius *F*¹*K*¹ 3 archana *BK*¹ arcana *F*¹ conicite *K*¹
 4 distractionem *B*¹*F*¹*O* 5 retentari *B* quumque *O* 6 tum
βv: cf. cap. 1, 3 9 uos *om.* *BF* 14 nos] non *OK*¹ labore
βv: illos *BF* illorū *O*¹ laborē *O*² 15 similiter *BF* 19 quid]
 quia *B*¹*F* 23 excubemus *βc* 25 quia *B*¹ ita ille *O*: ille *BF*
 ille ita *βv* fratrem *O* 26 quo] quod *BZ*¹ tempore *O*¹
 segnitiam *K*¹ 27 modum *O* abscidere *B*¹ absciderit *B*²*F**O*

senem quidam ut dixi ueniens anachoreticam disciplinam
 minime diceret admirandam, maioris pronuntians esse uirtutis,
 si ea quae perfectionis sunt inter homines quispiam quam in
 heremo positus exerceret, beatus Antonius ubinam ipse con-
 5 susteret percontatur. cumque ille se iuxta parentes suos 2
 habitare dixisset, et eorum praebitione ab omni cura et sollici-
 tudine diurni operis absolutum lectioni tantum et orationi
 absque ulla distentione spiritus indesinenter gloriaretur insistere,
 rursus beatus Antonius: dic, inquit, sodalis, utrum in eorum
 10 damnis uel aduersis casibus contristeris parique etiam modo
 super eorum prosperitate congaudeas. ille utriusque rei parti-
 cipem se esse confessus est. cui senex: noueris te, inquit,
 etiam in futuro saeculo eorum sorte censendum, cum quibus
 in hac uita in lucri detrimentiue consortio uel gaudio uel
 15 maerore concuteris. nec hac contentus sententia beatus Antonius 3
 maiorem insuper campum disputationis ingressus est, haec,
 inquit, conuersatio atque hic tepidissimus status non hoc solo
 quo dixi te feriunt detrimento (licet id nunc ipse non sentias.
 dicens quodammodo secundum illam Prouerbiorum parabolam:
 20 feriunt me, sed non dolui: et deluserunt me, ego
 autem nesciui, uel illud quod dicitur in propheta: et
 comederunt alieni robur eius, et ipse nesciuit),
 quod scilicet diebus singulis mentem tuam pro casuum uarie-4
 tate mutantem indesinenter ad terrena demergant, uerum etiam
 25 quod fructu manuum tuarum et iusta laboris proprii mercede
 defraudent, non permittentes te horum praebitione suffultum

20 Prov. 23, 35 (LXX)

21 Osee 7, 9

1 senem] uirum βv : cf. §. 2 anachoreticam B^1FO^1 2 pro-
 nuntians B^1 4 eremo O 5 percunctatur Z^1 quumque O
 7 absoluto β 8 gloriaretur B^1 9 inquit B^1FK^1Z sodalis]
 scdalis *i. e.* secundalis O (*supra script. a m. 2* fili) fili βv 11 se
 rei (rei *om.* K^1) participem β rei se part. v 12 senis β
 inquit B^1FOK^1Z 15 ac B 17 adque B^1 18 te $O\beta v$: efoe-
 bum BF 20 ferierunt BFO 22 robor β^1 robor (robur *man. 2*)
 eius alieni B 24 dimergant B^2F^2 demergunt βv 25 fructum
 B fructuum O iustam...mercedem O 26 defraudent K defrau-
 dant Z^2 te fraudant r

secundum beati apostoli regulam cotidianum tibi uictum tuis manibus praeparare, quem ille ultima Ephesiorum ecclesiae principibus praecepta promulgans se etiam sanctis euangelicae praedicationis studiis occupatum non solum sibi, uerum etiam his qui erant erga ministerium suum necessariis obsequiis praepediti praebuisse se memorat dicens: ipsi scitis quoniam ad ea quae mihi opus erant et his qui mecum sunt 5 ministrauerunt manus istae. quod tamen ut se fecisse pro forma nostrae utilitatis ostenderet, alibi ait: non otiosi fuimus inter uos, neque gratis panem ab aliquo 10 manducauimus, sed in labore et fatigatione nocte et die operantes, ne quem uestrum grauaremus. non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmet ipsos formam daremus uobis ad imitandum nos. 15

XII. Et ideo cum etiam nobis parentum praesidia non deessent, tamen hanc cunctis opibus praetulimus nuditatem et cotidiana corporis alimenta nostris maluimus sudoribus praeparare quam secunda parentum praebitione fulciri, laboriosissimae huic penuriae illam quam praedicas otiosam scripturarum meditationem atque infructuosam lectionis instantiam postponentes. quam procul dubio libentissime sectaremur, si hoc esse utilius uel exemplis suis apostolica tradidisset 2 auctoritas uel instituta seniorum salubriter definissent. noueris autem te etiam ex hoc non leuius quam illo quo supra 25 diximus adfici detrimento, quia cum sis sani corporis ac robusti, stipe sustentaris aliena, quae iuste solis est debilibus adtributa. nam utique omne hominum genus absque illo

1 cf. Act. 20, 34. I Cor. 4, 12 6 Act. 20, 34 9 II Thess. 3, 7—9

1 quotid. O cottid. Z 2 efesiorum BK¹ effesiorum F¹
 6 se delendum? cf. XIII, 7, 3 7 ad om. Oβc 11 manducabimus BF¹O 12 graueremus F¹ 13 quasi] quia βv
 14 imitandos β 18 cottid. β 19 fulgiri F¹ 21 adque B¹
 24 praefinissent (praefen. K¹) Oβv (cf. §. 3 maiorum definitio) 25 quo] quod O 26 quum O

tantum genere monachorum, quod secundum praeceptum apostoli cotidianis manuum suarum laboribus uiuit, agapem alienae miserationis expectat. unde non solum eos, qui ali semet ipsos uel parentum facultatibus uel famulorum laboribus
 5 uel fundorum suorum fructibus gloriāntur, sed ipsos etiam reges mundi huius agape certum est sustentari. hoc denique 3 maiorum nostrorum definitio habet, qui quidquid ad necessitatem cotidiani uictus insumitur, quod opere manuum nostrarum effectum partumque non fuerit, ad agapem referri debere
 10 sanxerunt secundum apostolum, qui otiosis penitus interdicens opem largitatis alienae qui non, inquit, operatur, nec manducet. his beatus Antonius aduersus quendam usus 4 uerbis etiam nos magisterii sui informauit exemplis, ut parentum perniciosissima blandimenta et omnium qui uictui
 15 necessaria subministrant agapem, insuper etiam amoenae habitationis gratiam deitemus, squalentesque naturali amaritudine harenas et perustas salsa inundatione regiones nullique ob id ipsum hominum iuri dominioque subiectas cunctis huius mundi opibus praeponamus, ut non solum frequentias hominum
 20 obtentu inuiae solitudinis declinemus, sed etiam ut nequaquam nos ad qualiscumque culturae distentionem uberis soli natura sollicitet, per quam mens ab illa principali cordis obseruatione distracta spiritalibus studiis reddatur effeta.

XIII. Nam quod alios quoque saluare uos posse confiditis
 25 et spe maioris lucri ad reuisendam patriam festinatis, audite

11 II Thess. 3, 10

2 cottid. β	3 operationis $O\beta v$	exspectat B	alis B^1 : om.
βv	5 glorificant Z^2	7 definitio K	qui Zr : om. <i>rell.</i>
quicquid $F^2 O\beta^2$	8 quotid. O	cottid. β	9 quefectum B^1
paratumque O	referre β	10 sanxerunt K^1	11 largitates Z^1
inquit $BFOK^1 Z$	13 exempli O	exemplo βv	14 pernit. B
15 necessariam $\beta^2 c$	agapem om. O^1	amoenae] omnem β	om-
nem amoenae Ov	16 squalentisque K^1	17 harenas OK^2 : arenas	<i>rell.</i>
18 mundi huius opibus Fv	huius opibus mundi B	19 on-	
mus B^1	20 optentu F^1	ut om. βc	21 qualescumque B^1
23 redderetur $O\beta v$	effecta $F^1 OK^1$	24 salbare quoque O	
25 spē B			

etiam super hoc quandam abbatis Macari fabulam iucundissime atque aptissime figuratam, quam et ille cuidam similibus desideriiis aestuanti medicina oportunitissimae narrationis ingessit. erat, inquit, in ciuitate quadam peritissimus tonsor, qui denariis ternis unumquemque detondens tenuem uilemque 5 mercedem sui operis adquirendo ex hac eadem quantitate necessaria uictui cotidie comparabat, centumque denarios expleta omni corporis cura marsuppio suo diebus singulis 2 inferebat. sed cum indesinenter hunc conderet quaestum, audiuit in quadam longe posita ciuitate singulorum solidorum 10 singulos homines tonsori praebere mercedem. quo illo conperto, quamdiu, inquit, hac mendicitate contentus ero, ut trium denariorum stipem cum labore conquiram, cum possim illo pergens ingenti solidorum quaestu diuitias congregare? itaque sumens artis suae protinus instrumenta, expensis in sumptu 15 omnibus quae hic multo tempore collecta seruauerat, ad urbem 3 illam quaestuosissimam cum summo labore peruenit. ubi cum ea qua ingressus est die secundum id quod conpererat ab unoquoque mercedem sui operis recepisset, ad uesperam uidens se grandem solidorum numerum conquisisse ad macellum 20 laetus intendit, escas refectioni suae necessarias coempturus. quas cum coepisset magno solidorum pretio comparare, expensis in perexiguo uictu uniuersis quos adquisierat solidis ne unius quidem denarii domi intulit lucrum. cumque ita singulis diebus acquisitionem suam uidisset insumi, ut non 25 solum nihil redigere, sed uix ipsam cotidianae substantiae necessitatem posset explere, apud semet ipsum recogitans,

1 macari *O*: machari *K*¹ macharii *rell.* iocundissime *BFK*²
 2 adque *B*¹ 3 medicinam *Oβc* 4 inquit *B¹FK¹Z* 7 cotidie *β* 8 marsuppio *B¹FOK²*: marsipio *K*¹ marsupio *B²Zv*
 11 quod *B¹F¹* 12 inquit *BFK¹Z* ero *post* inquit *habet β*,
ante inquit *v* conperto dixit quamdiu ero hac *O* utrium *F*
 13 quum *O bis* 14 parcens *K*¹ 16 illam urbem *O* 19 uesperum *O* 20 conquisisset *OK*¹ 21 coemturus *FO* 23 in *om. O* 24 domi *om. βv* quumque *O* cum *β* 26 cottid. *β* 27 possit *β* aput *O*

reuertar, inquit, ad ciuitatem meam illumque repetam tenuis-
 simum quaestum, ex quo mihi expleta omni corporis cura,
 quod ad sustentationem senectutis excresceret, cotidiana ex-
 uberantia conferebat. quod quamuis paruum uideretur et 4
 5 tenue, non mediocrem tamen summam iugi pariebat augmento.
 quaestuosior quippe fuit mihi ille nummorum quam iste soli-
 dorum imaginarius quaestus, ex quo non solum nihil exuberat
 quod recondatur, sed etiam uix ipsa cotidiani uictus necessitas
 sustinetur. et idcirco rectius nobis est hunc solitudinis huius
 10 tenuissimum fructum indisrupta iugitate sectari, quem nullae
 saeculares curae, nullae mundanae distentiones, nulla ceno-
 doxiae ac uanitatis adrodat elatio, nullae sollicitudines diurnae
 necessitatis inminuant (melius est enim modicum iusto,
 super diuitias peccatorum multas), quam adfectare
 15 lucra illa maiora, quae etiamsi parta fuerint quaestuosissima
 conuersione multorum, necessitate tamen mundanae conuersati-
 onis et cotidianis distentionum deminutionibus absumentur.
 melius namque est secundum sententiam Salomonis pugillus 5
 unus cum requie quam duo pugilli cum labore et
 20 praesumptione spiritus. quibus inlusionibus atque
 dispendiis omnes admodum infirmos necesse est implicari, qui
 cum etiam de sua salute sint dubii ipsique adhuc magisterio
 atque institutione egeant aliena, ad conuertendos alios ac
 regendos diabolicis inlusionibus instigantur, quique etiamsi
 25 potuerint lucri aliquid ex quorundam conuersione conquirere,

13 Ps. 36, 16

18 Eccles. 4, 6 (LXX)

1 inquit *BFOK¹Z* illamque *B¹* 3 quod] quo β ad-
 cresceret *O β (v)* cottid. β 6 mihi fuit βv 8 recondam
O βv cottid. β 9 sustentur *O* 11 distensiones *BF*
 coenodoxiae *codd. praeter O* 13 inminuant *B¹* enim est β
 16 conuersione *v: conuersatione O β : om. BF* multorum.....
cap. 15, 3 id est irascibile desunt in Z, uno folio deperdito
 17 cottid. *K* distensionum *BF* deminut. *O: diminut. rell.*
 adsumentur *BFO* 18 melius *BF et cod. Amiat.* melior *OK^v et*
Vulgata salamonis *B* 19 quum *bis O* 20 adque *B¹*
 21 ammodum *BF¹* 23 adque *B¹* 25 conuersatione *O*

impatientia sua atque inconditis moribus quidquid adquisierint profligabunt. illud namque eis quod Aggaeus propheta describit eueniet: et qui mercedes congregat, mittit eas in Ssacellum pertusum. uere enim lucra sua in pertusum sacculum condit, qui, quidquid per aliorum conuersionem 5 uidetur acquirere, intemperantia cordis sui et cotidiana animi distentione disperdit. itaque fit, ut dum uberiora lucra per aliorum credunt institutionem parare se posse, etiam sua correctione priuentur. sunt enim qui se diuites ferunt nihil habentes, et sunt qui se humiliant in multis 10 diuitiis, et: melior est uir in ignobilitate seruiens sibi, quam qui dignitatem sibi acquirit et indiget pane.

XIII. GERMANVS: Satis congrue nobis his comparationibus disputatio tua inlusionum nostrarum manifestauit errores: 15 quarum causas et curationes similiter optamus agnoscere, et unde acciderit nobis ista deceptio pariter cupimus edoceri. nulli etenim dubium est neminem admodum posse remedia malis ualitudinibus adhibere nisi eum, qui ipsas morborum origines ante praedixerit. 20

XV. ABRAHAM: Omnium uitiorum unus fons atque principium est, secundum qualitatem uero partis illius uel ut ita dixerim membri, quod in anima fuerit uitiatum, diuersa uocabula passionum corruptionumque sortitur. quod nonnumquam etiam morborum corporalium probatur exemplo, quorum cum 25 una sit causa, in diuersa tamen aegritudinum genera pro

3 Agg. 1, 6 (LXX) 9 Prov. 13, 7 (LXX) 11 Prov. 12, 9 (LXX)

1 adque <i>B</i> ¹	quicquid <i>OK</i> ²	2 illum <i>O</i>	aggeus <i>codd.</i>
profeta <i>FO</i>	3 eueniat <i>O</i>	emittit <i>O</i>	misit <i>Kr et Vulg.</i>
4 saeculum <i>K</i> ¹	sacculum <i>OK</i> ^{2v} et <i>Vulg.</i>		pertunsum <i>K</i> ² , <i>item</i>
<i>infra</i>	5 saeculum <i>K</i> ¹	recondit <i>O</i>	qui <i>om. O</i>
<i>F</i> ² <i>OK</i> ²	conuersionem <i>O</i>	6 cottid. <i>K</i>	7 distensione <i>B</i> ²
fiet <i>Kv</i>	8 parere <i>O</i>	9 correptione <i>O</i>	12 indigit <i>K</i> ¹
13 panem <i>O</i>	16 quorum <i>Kv</i>	18 ammodum <i>BF</i> ¹	posse <i>om.</i>
<i>O</i>	19 ualetud. <i>F</i>	20 ante <i>om. BF</i>	21 adque <i>B</i> ¹ <i>F</i>
22 uel] et <i>OKv</i>			

qualitate membrorum quae fuerint occupata distinguitur. etenim 2
 cum arcem corporis, id est caput uis noxii umoris obsederit,
 cefalargiae procreat passionem: cum uero aures oculosue
 peruaserit, in otalgicum siue ophthalmicum uertitur morbum: 3
 5 cum se ad articulos quosque et ad manuum summa transfuderit,
 articularis atque chiragrica dicitur ualitudo: cum autem ad
 pedum ima defluerit, podagra mutato nomine nuncupatur:
 totque uocabulis una atque eadem noxii umoris origo distin-
 10 uisibilibus ad inuisibilia transeuntes animae nostrae partibus
 atque ut ita dixerim membris uim cuiusque uitii inesse
 credamus. quam cum sapientissimi quique triperitiae definiant
 esse uirtutis, necesse est ut aut λογικόν, id est rationabile,
 aut θυμικόν, id est irascibile, aut ἐπιθυμητικόν, id est con-
 15 cupiscibile eius aliquo conrumpatur incursu. cum ergo aliquem
 ex his adfectibus uis noxiae obsederit passionis, pro illius
 corruptione etiam uitio nomen inponitur. nam si rationabilem 4
 eius partem uitiorum pestis infecerit, cenodoxiae, elationis,
 inuidiae, superbiae, praesumptionis, contentionis, haereseos
 20 uitia procreabit. si irascibilem uulnerauerit sensum, furorem,
 impatientiam, tristitiam, acediam, pusillanimitatem crudeli-
 tatemque parturiet. si concupiscibilem corruperit portionem,
 gastrimargiam, fornicationem, flargyriam, auaritiam et desi-
 deria noxia terrenaque generabit.
 25 XVI. Et idcirco si fontem uitii huius et originem uultis
 agnoscere, rationabilem mentis uestrae atque animae portionem

2 humoris *codd.* 3 caefalarcie *B*¹ cefalargye *O* caefalargiae
rell. quum *O*, item *infra* 4 obtalmicum *BOK* optalm. *F*
 6 adque *B* ciragrica *O* chiragreca *K*¹ ualetudo *B*¹*F* 8 hu-
 moris *codd.* 9 quod *O* 10 partes *K*¹ 11 adque *B*
 cuiusquam *BF* 12 quam] qui *K* 13 αηοτικον *BF* *graeca*
omnia et id est om. O 14 ευμητικον *BF* ηυληκον *K*
 ηπιθυμητικον β επιθυμητικον *BF* concupiscibilem *F*¹ 15 cor-
 rumpantur *B*¹ 16 noxae *F* passiones *OK*¹ 19 ηereses *O* heri-
 saeos *K*¹ hereseos *rell.* 20 procreauit *BFK*¹ 21 acidiam *K*¹
 crudelitatem βc 22 corruperit] uulnerauerit β 23 castrimarg.
*B*² fylargir. *B* filargir. *K* 24 generauit *F* 25 XVI *om.*
K 26 adque *B*¹

noueritis esse corruptam, ex qua uel praesumptionum uel cenodoxiae solent uitia pullulare. proinde hoc primum animae uobis ut ita dixerim membrum rectae discretionis iudicio et humilitatis uirtute curandum est, quo uitiatum dum non solum ad perfectionis iam peruenisse fastigia, sed etiam docere alios 5 posse uos creditis et ad eruditionem ceterorum sufficientes atque idoneos iudicatis, per elationem cenodoxiae hac quam patefecit uestra confessio peruagationum uanitate raptamini. quas amputare deinceps absque difficultate poteritis, si uerae discretionis ut dixi humilitate fundati quam laboriosum quam- 10 que difficile sit unicuique nostrum saluare animam suam mentis uestrae contritione discatis, et intimo cordis adfectu non modo longe uos ab illa docendi praesumptione submotos, uerum etiam adhuc egere doctoris agnoscatis auxilio.

XVII. Adhibete ergo huic membro uel parti animae uestrae, 15 quam specialiter diximus uulneratam, uerae humilitatis medellam: quae quoniam ceteris animae uirtutibus in uobis, quantum apparet, infirmior est, necesse est ut diabolicae 2 infestationi prima subcumbat. quemadmodum ingruentibus quibusdam iniuriis, quae uel ex accedenti labore uel de aëris 20 corruptione gignuntur, fieri etiam in corporibus humanis solet, ut illa quae fuerint infirmiora casibus istis prima consentiant atque subcumbant, cumque peculiarius in eis morbus insederit, sanas quoque partes corporis eadem peste tabefaciat, ita et animam uniuscuiusque nostrum flante quodammodo pestilenti 25 halitu uitiorum illa maxime passione necesse est adtemptari, in qua tenerior atque infirmior eius portio ualidis inimici non

1 praesumptionem *K*¹ 2 pollulare *F* 3 membris β di-
 strictionis *O* 4 dum *om. O* 7 adque *B*¹ hanc *O: om. βc*
 8 uanitates aptamini *B* 9 quam *O* difficultate *B* 10 distictionis
O 12 adfectu *K: affectu rell.* 15 *codd. non distinguunt*
 17 medellam *F*² β ² 19 succumbat *BF* *post hoc uocabulum in*
*BFOZ*² *cap. 17 incipit* 20 uel ex.. labore *om. BF* accedenti
O: accidenti βv 23 adque *B*¹ succumbant *BF* quumque
O insiderit *Z* 24 sanas *BF: reliquas O βv* et ita *F*
 26 alitu *B*¹*FOZ* illam *K*¹ adtemptari *BF* 27 adque *B*¹

tam fortiter resistit impulsibus, et ex illis periculum captiuitatis incurrere, in quibus faciliorem proditioni aditum reserat incauta custodia. sic namque Balaam populum dei posse 3 decipi certa ratione collegit, dans consilium ut ex illa parte, 5 qua infirmari nouerat filios Israhel, perniciosi eis laquei tenderentur, non dubitans eos oblata copia feminarum fornicationis ruina protinus conlapsuros, quia concupiscibiles animae eorum partes sciebat esse corruptas. ita ergo unumquemque nostrum nequitiae spiritalis uersuta malignitate pertemptant, 10 illis praecipue adfectibus animae insidiosos laqueos praestruentes, quibus eam senserint aegrotare, ut uerbi gratia cum uiderint rationabiles animae nostrae partes esse uitiatas, illo nos ordine decipere moliantur, quo Achab regem ab illis Syris deceptum scriptura commemorat, qui dixerunt: scimus 4 15 quod reges Israhel misericordes sunt: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, et funiculos in capitibus nostris, et egrediamur ad regem Israhel, et dicemus ei: seruus tuus Benadab dicit: uiuat oro anima mea, quibus ille non uera pietate, sed uana 20 misericordiae laude permotus si adhuc, inquit, uiuit, frater meus est, et hoc exemplo etiam nos rationabilis illius partis errore deceptos inde incurrere offensam dei faciant, unde consecuturos mercedem ac recepturos nos pietatis praemia credebamus, similique etiam nobis increpatione dicatur: quia 5 25 dimisisti uirum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, et populus tuus pro populo eius. siue cum spiritus immundus dicit: egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum

3 cf. Num. 24. Apoc. 2, 14 14 III Reg. 20, 31—32
20 l. c. 32 24 l. c. 42 27 III Reg. 22, 22

2 proditionis *O* 3 balaham *O* 4 colligit β 5 isrl̄
F β pernit. *B* 9 spiritalis *OK*¹ 10 adfectibus *K*¹: effectibus
O aff. *rell.* 11 quum *O* 13 ahab *F*¹ acahb *O* 15 isrl̄ β ,
item infra 18 ei *om.* *O* β *v* uenadad *O* benodab *K*¹ uiuat
(uiuit *F*¹) oro *BFO*r: uiuificetur β *c* 20 permotus *om.* β in-
quid *B*¹*F**OK*¹*Z* 23 consecutos *BF* 27 immundus spiritus
 β (*v*)

eius, per rationabilem procul dubio adfectum, quem letalibus apertum norat insidiis, laqueos deceptionis intendit. quod etiam de domino nostro idem spiritus opinatus cum in his eum tribus animae temptasset adfectibus, in quibus omne hominum genus nouerat captiuari, nihil tam uersutis profecit 5
6 insidiis. nam concupiscibilem mentis eius adgressus est partem dicens: dic ut lapides isti panes fiant, irascibilem, cum eum ad expetendam praesentis saeculi potestatem et regna mundi huius instigare conatus est, rationabilem, cum ait: si filius dei es, mitte te deorsum. in quibus 10
ideirco nihil eius profecit inlusio, quia nihil secundum coniecturam suam, quam falsa opinione conceperat, repperit in eo esse uitiatum. unde et nulla pars animae eius inimici insidiis adtemptata consensit. ecce enim, inquit, uenit princeps huius mundi, et in me non inueniet nihil. 15

XVIII. GERMANVS: Inter cetera inlusionum errorumque nostrorum genera, quae nos ad desiderium patriae nostrae, sicut beatitudo tua sollerti mentis perspexit intuitu, uana spiritalium commodorum pollicitatione flammauerant, etiam haec uel maxima extitit causa, quod interdum a fratribus 20
frequentati iugi secreto ac diuturno silentio secundum desiderium nostrum nequaquam possumus inhaerere. per quod necesse est cursum atque mensuram cotidianae continentiae nostrae, quam pro castigatione corporis indisruptam perpetuo cupimus retentare, nonnullis fratribus superuenientibus inter- 25

7 Mt. 4, 3

10 l. c. 6

14 Ioh. 14, 30

1 adfectum *K*¹: aff. *rell.* 2 laqueum *Oβv* deceptionis ac
mortis *βv* intendit] intendat *O* incurrens *β* *de sequentibus cf.*
Prolegg. 3 quum *O* 4 adfectibus *K*: aff. *rell.* 5 tamen
Ov proficit *B¹K¹* 6 mentem *B¹* 7 lapidiles *K*
8 quum *O* 9 huius mundi *O* 11 proficit *B¹K¹* 12 opinione
K¹ falsam opinionem *O* 13 esse uitiatum in eo *B* 14 inquit
B¹K¹Z 15 mundi huius *FOβv et Vulg.* non eras. in *K*: om.
BOZ inuenit *BO* 16 XVIII om. *K* 20 exstitit *B*
quod] ut *β* 21 diurno *BF* 23 adque *B¹* cottid. *β*
24 nostrae om. *Oβv* 25 interdici *B* ¹intercedi
intercedi *O¹*

credi. quod sine dubio nullatenus in nostra prouincia credimus euenturum, in qua aut nullum aut certe rarissimum professionis huius uirum inuenire possibile est.

XVIII. ABRAHAM: Inrationabilis atque inconsideratae
 5 districtiois, immo potius summi teporis indicium est nequaquam ab hominibus frequentari. qui enim in hac quam arripuit uia nimium tardis passibus graditur ac secundum anteriorem hominem conuersatur, aequum est ut ad eum non dicam sanctorum, sed ne hominum quidem ullus adueniat.
 10 uos autem, si uera atque perfecta domini nostri dilectione flagratis et deum, qui utique caritas est, pleno spiritus feruore sectamini, ad quaelibet loca inaccessibilia fugeritis, necesse est ea ab hominibus frequentari, quantoque uos propiores deo amoris diuini ardor effecerit, tanto ad uos maior sanctorum
 15 fratrum confluet multitudo. non enim potest secundum 2 sententiam domini ciuitas abscondi super montem posita, quia diligentes, inquit, me, dominus, glorificabo, qui autem me contemnunt, erunt ignobiles. uerumtamen nosse debetis hanc esse subtilissimam diaboli calliditatem,
 20 hanc occultissimam foueam, in quam miserabiles et incautos quosque praecipitat, ut, dum eis maiora promittit, necessaria cotidiani fructus emolumenta subripiat, abstrusiores scilicet ac uastiores solitudines expeti debere persuadens easque uelut miris amoenitatibus consitas in eorum corde depingens. ignota
 25 etiam quaedam et quae penitus nusquam sunt loca uelut cognita ac praeparata nostraeque potestati iam dedita et absque ulla difficultate possidenda confingit. homines quoque regionis 3

11 cf. I Ioh. 4, 16 16 cf. Mt. 5, 14 17 I Reg. 2, 30 (LXX)

3 inueniri c	4 XVIII om. K	adque B ¹	5 district.
O temporis O	initium K ¹	9 nullus O	10 adque
B ¹ nostri] non F ¹ : ñ eras. in B		11 fraglatis O	dominum
BF 12 at K ¹ atq; libet F		14 efficerit β ¹	16 supra Oβv:
cf. Inst. IIII, 31	17 inquit BFOK ¹ Z de hac uerborum collocatione		
cf. contra Nest. V, 6, 1. VII, 19, 1. Caes. B. G. V, 30, 1. VII, 20, 12. Saluian. de gub. dei I, 31 et 32 (codd.)	18 contemnunt K ¹	19 diabuli	
B 20 qua O	22 cottid. β	aemolimenta K ¹	23 ac]
et βv	solitudinis K ¹	24 pingens β	innota B ¹ F
27 difficul. B	possed. K ¹		

illius tractabiles et ad uiam salutis sequaces esse mentitur, ut, dum illic uberiores fructus animae pollicetur, praesentia lucra fraudulenter eripiat. nam cum unusquisque hac uana spe a seniorum contubernio separatus atque omnibus quae frustra sibimet in suo corde depinxerat fuerit destitutus, 5 uelut de profundissimo sopore consurgens nihil ex his quae 4 somniauerat expergefactus inueniet. itaque eum diabolus maioribus uitae huius necessitatibus et inextricabilibus laqueis inretitum ne respirare quidem ad haec quae sibi ipse promiserat aliquando permittet, eumque non iam illis quas ante 10 uitauerat raris ac spiritalibus fratrum uisitationibus, sed cotidianis saecularium incursionibus obligatum ne ad medicocrem quidem anachoreseos quietem ac disciplinam umquam redire patietur.

XX. Illa quoque remissionis et humanitatis intercapedo 15 gratissima, quae nonnumquam pro aduentu fratrum interuenire consuevit, licet molesta uobis ac fugienda uideatur, tamen quam sit utilis et salubris tam corpori quam spiritui 2 nostro, paucis patienter adtendite. saepe accidit non dicam nouiciis et infirmis, sed etiam experientissimis atque perfectis, 20 ut, nisi mentis eorum directio et censura quibusdam mollita fuerit uicissitudinum laxamentis, aut in teporem spiritus aut certe in perniciosam corporis ualitudinem conlabatur. et idcirco a prudentibus atque perfectis, cum intercesserit fratrum etiam crebra uisitatio, non solum toleranda patienter, sed etiam 25 3 gratanter est amplectenda: primum quod prouocat nos audius

2 dum *om.* β 3 fraudolenter K^1Z eripiat] auertat $O\beta v$
 4 a *om.* F contubernio BF : cont. salutari O salutari cont.
 βv adque B^1 5 distitutis K^1 distitutus Z 7 inueniat
 O diabolus B^1 10 permittet *scripsi*: permittat B promittit
 K^1 permittit *rell. v* iam] tam in BF 12 quotid. O cottid.
 β incursibus O nec O 15 *XX om. K* et] atque $O\beta v$
 intercapido K^1Z 16 grauissima BF aduentu] aduentum O
 affectu BF 17 fugenda B 18 et F : ut B hac O ac βv
 19 uestro Ov pauis F 20 nouitiis BOZ adque B^1
 21 et] atque $O\beta v$ mensura O 22 ut in F . 23 pernit. B
 ualetud. F 24 adque B^1 26 amplectenda K^1Z

semper solitudinis desiderare secreta (nam quodammodo cursum nostrum dum creditur retinere, infatigabilem iugemque conseruat: qui si nullo interdum obice tardaretur, usque ad finem contendere indefessa pernicitate non posset), deinde
 5 quod necessitatem reficiendi corpusculi cum fructu humanitatis indulget, maiora nobis conferens lucra cum iucundissimo corporis laxamento quam illa sunt quae per abstinentiae fatigationem fuerant acquirenda. super qua re aptissimam comparationem antiqua narratione uulgatam breuiter indicabo.

10 XXI. Fertur beatissimus Iohannes, cum perdicem suis manibus molliter demulceret, philosophum quendam ritu ad se uenatorio uenientem subito conspexisse. qui miratus quod uir tantae opinionis ac famae ad tam parua et humilia se oblectamenta submitteret, tune es, inquit, ille Iohannes, cuius
 15 fama insignis atque celeberrima me quoque summo desiderio tuae agnitionis inlexit? cur ergo oblectamentis tam uilioribus occuparis? cui beatus Iohannes: quid est, inquit, quod manu 2 tua gestas? at ille: arcus, inquit. et cur, ait, non eum ten- sum semper ubique circumfers? cui ille respondit: non oportet,
 20 ne iugi curuamine rigoris fortitudo laxata mollescat atque depereat, et cum oportuerit ut fortiora in aliquam feram spicula dirigantur, rigore iam per nimietatem continuae intentionis amisso uiolentior ictus non possit emitti. nec 3 nostri, inquit beatus Iohannes, animi te offendat, o iuuenis,
 25 tam parua haec breuisque laxatio, quae nisi remissione quadam

2 creditur retinere] interpolare creditur *Oβv* 4 pertinacitate
 β non ... 5 necessitatem *om. O* possit β 5 perficiendi *K*¹
 6 indulget *K*¹ iocund. *BFK*² 8 post acquirenda in *O cap. 21*
incipit abtissimam *BFO* 9 antiquam narrationem *K*¹
 fulgatam *F*¹ 10 beat. euangelista iohannes *Oβv* quum *O* suis
om. Oβv 11 phylosophum *F: om. Oβv* ritu ad se] ad se
 habitu (abitu *O* habito *K*¹) *Oβv* 12 uenatoris *O* 14 inquit *B*¹
Oβv: om. F 15 celeberrima *B*¹ 16 quur *FO* uilibus
Oβv 17 inquit *B¹F: om. Oβc* 18 at] cui *O* inquit *B*¹
FK¹Z: om. O quur *O* ait] inquit *O* eum ait non *Z*
 20 curbamine *B¹F¹O* coruamine *K*¹ adque *B*¹ 21 quum *O*
 22 specula *OK*¹ iam *om. Oβc* 24 inquit *B¹FOK¹Z* io-
 hannis *K*¹

rigorem intentionis suae interdum releuet ac relaxet, inremisso uigore lentescens uirtuti spiritus, cum necessitas poscit, obsecundare non poterit.

XXII. GERMANVS: Quoniam nobis inlusionum cunectarum remedia contulisti et diabolicae quibus quatiebamur insidiae 5 per doctrinam tuam nobis domino donante detectae sunt, hoc quoque nobis similiter precamur edisseri quod in euangelio dicitur: iugum meum suaue est et onus meum leue est. satis enim propheticae illi sententiae uidetur aduersum qua dicitur: propter uerba labiorum tuorum ego 10 custodiui uias duras, quippe cum etiam apostolus dicat: omnes qui uolunt pie uiuere in Christo persecuti- ones patiuntur. quidquid autem durum et persecutionibus est refertum, nec leue potest esse nec suaue.

XXIII. ABRAHAM: Verissimam domini ac saluatoris nostri 15 esse sententiam experientiae ipsius facili probabimus documento, si perfectionis uiam legitime et secundum uoluntatem Christi fuerimus adgressi, et mortificantes omnia desideria nostra ac uoluntates noxias abscedentes non solum nihil residere nobis de huius mundi substantia siuerimus, per quam utique cum 20 libitum fuerit uastandi nos ac dilacerandi potestatem inimicus inueniet, sed etiam nostri ipsius non esse nos dominos senserimus, illud apostolicum in ueritate complentes: uiuo autem 2 iam non ego, uiuit uero in me Christus. quid enim graue poterit esse, quid durum ei, qui iugum Christi tota 25 mente susceperit, qui uera humilitate fundatus semperque ad domini respiciens passiones in omnibus quae sibi fuerint

8 Mt. 11, 30 10 Ps. 16, 4 12 II Tim. 3, 12
23 Gal. 2, 20

1 relebat *O* relaxat *B¹O* 2 uirtutis *B¹F¹* 6. nobis (*post tuam*) *om. Oβv*
et *βv* 7 quod et in *F* 8 suaue est et *BFO*: suaue
illius *O* honus *B¹* 9 est *om. O* profet. *K¹* ille *B*
durum *om. B* 13 patientur *Oβv et Vulg.* quicquid *B²OK²*
nihil..... *cap. 24, 6 tritae sunt et ita desunt in Z, duobus foliis de-*
perditis 20 noberimus *O* quum *O* 21 delacerandi *O*
23 illum *K¹* 26 suscipere *K¹*

inrogatae laetatur iniuriis dicens: propter quod conplaceo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: cum enim infirmor, tunc potens sum? quo, 5 inquam, familiaris rei cruciabitur damno, qui perfecta nuditate gloriosus uoluntarie pro Christo uniuersas mundi huius respuit pompas omnesque eius concupiscentias generaliter arbitratur ut stercora, ut Christum lucri faciat, euangelici illius praecepti meditatione continua cunctorum dispendiorum aestus 10 despiciens et excludens. quid enim prodest homini si totum mundum lucretur, animae uero suae detrimentum patiat? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? super cuius rei priuatione tristabitur, 3 qui omnia quae ab aliis auferri possunt sua non esse cognoscit, 15 illud inuicta uirtute proclamans: nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quia nec auferre quid possumus? cuius autem inopiae necessitate eius superabitur fortitudo, qui peram in uia, aes in zona habere non nouit, sed cum apostolo gloriatur in ieiuniis multis, in 20 fame et siti, in frigore et nuditate? qui labor quodue 4 tam arduum senioris praeceptum tranquillitatem pectoris eius poterit perturbare, qui nullam habens propriam uoluntatem omnibus quae sibi fuerint imperata non solum patienter, sed etiam gratanter occurrit nostrique saluatoris exemplo non 25 quaerit suam, sed patris facere uoluntatem, dicens et ipse ad patrem suum: uerumtamen non sicut ego uolo sed

1 II Cor. 12, 10 8 cf. Phil. 3, 8 10 Mt. 16, 26
 15 I Tim. 6, 7 18 Mt. 10, 9—10. Marc. 6, 8—9 19 II Cor.
 11, 27 26 Mt. 26, 39

1 placeo *O* 4 quum *O* potens] fortior *O* 6 christo]
 christo offerens *K* 7 pompas] facultates *OKv* 8 euan||lici *B*
 10 dispiciens *B¹K¹* ergo prodeest *O* 11 totum] uniuersum
v mundum uniuersum *K et Vulg.* 12 patietur *BK¹* 14 offerri
F 16 aut *B¹FO* haut *B²K¹* 18 post zona addunt *OKv*:
 uestem in tempora (tempore *O*) 19 apostulo *B¹* gloriabitur
B 21 praeceptum senioris *B* 22 proturbare *OK* uolun-
 tatem propriam *B* 24 grantanter *K¹*

sicut tu? quibus etiam iniuriis, qua persecutione terribitur, immo quod ei non etiam iucundum potest esse supplicium, qui in omnibus plagis cum apostolis semper exultat et optat, ut dignus habeatur pro Christi nomine contumeliam pati?

XXIII. Vt autem nobis e contrario iugum Christi non leue 5 nec suaue uideatur, contumaciae nostrae est iustius adscribendum, qui diffidentia atque incredulitate deiecti contra illius imperium, immo consilium, qui ait: si uis perfectus esse, uade uende (siue dimitte) omnia tua, et ueni sequere me, inepta peruersitate pugnamus, terrenarum scilicet faculta- 10 2 tum materias retentantes. quarum cum nexibus animum nostrum diabolus teneat inligatum, quid superest nisi ut cum uoluerit nos a spiritalibus gaudiis separare earundem inminutione ac priuatione maestificet, id uersutis fraudibus elaborans, ut, cum iugi illius suauitas et oneris leuitas uitiosae con- 15 cupiscentiae prauitate nobis fuerit ingrauata, ipsius facultatis atque substantiae, quam nobis pro requie ac solacio reseruamus, uinculis inretitos saecularium curarum flagris semper excruciet, ex nobismet ipsis quo dilaceremur exculpens? funiculis namque peccatorum suorum unusquisque con- 20 stringitur, audiens per prophetam: ecce omnes uos accedentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis uestri, et in flammis, quas succendistis. per haec siquidem, ut Salomon testis est, unus- 3 quisque, per quae peccauerit, et punietur. ipsae 25 enim nobis tormento sunt quibus utimur uoluptates, et oblectamenta huius carnis atque deliciae carnificum uice in suum

3 cf. Act. 5, 41 8 Mt. 19, 21 19 Prov. 5, 22 (LXX)
21 Esai. 50, 11 24 Sap. 11, 17 (LXX)

2 iocundum *BFK* 3 exultat *F*¹ exultans optat *OKv* 4 christo *F*¹ 5 e *om.* *K* 9 siue dimitte *om.* *O* 11 materiis retentis (is *in ras.* *m.* 2) e *K* 12 diabolus *B*¹ 13 ab *O*
15 honeris *B*¹*O* 16 adgrabate *O* adgrauata *K(v)* 17 adque *B*¹
solatio *B* 18 saecularium] *hic desinit K* 19 exculpens *B*²
21 profetam *F* 24 ut] et *BFO* salamon *B* solomon *F*
25 punitur *O* ipsi *B* 27 adque *B*¹

retorquentur auctorem, quia necesse est eum qui facultatibus
 pristinis opibusque suffultus est nec integram humilitatem
 cordis nec mortificationem plenam noxiarum suscipere uolupta-
 tum. his autem uirtutum patrocinantibus instrumentis omnes
 5 uitae praesentis angustiae et cuncta quae inimicus potest
 inferre dispendia non modo patientissime; uerum etiam
 iucundissime sustententur, quibus rursus exulantibus elatio
 tam perniciosa suberescit, ut etiam pro leuissima contumelia
 mortiferis impatientiae ictibus uulneremur dicaturque nobis
 10 per Hieremiam prophetam: et nunc quid tibi uis in uia 4
 Aegypti, ut bibas aquam turbidam? et quid tibi
 cum uia Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?
 arguet te malitia tua, et auersio tua increpabit
 te. scito, et uide quoniam malum et amarum est
 15 reliquisse te dominum deum tuum, et non esse
 timorem mei apud te, dicit dominus. quod ergo iugi
 dominici mirifica suanitas amara sentitur, quid est nisi quia
 eam auersionis nostrae amaritudo corrumpit? quod diuini
 oneris tam iucunda leuitas ingrauescit, quid est nisi quia eum
 20 a quo sustinebatur contumaci praesumptione contemnimus,
 quippe cum euidenter id ipsum scriptura testetur dicens:
 nam si ambularent semitas rectas, inuenissent
 utique semitas iustitiae leues? nos, inquam, nos esse 5
 manifestum est, qui semitas domini rectas ac leues prauis ac
 25 duris desideriorum cautibus asperamus, qui uiam regiam
 apostolicis ac propheticis silicibus communitam sanctorumque
 omnium atque ipsius domini uestigiis conplanatam amentissime

10 Hierem. 2, 18—19

22 Prov. 2, 20 (LXX)

1 retorquente *F* 3 uoluntatem *O* uoluntatum *v* 5 angustias
B 7 iocund. *BF* exulantibus *F* exultantibus *BO* 8 sub-
 crescit *O*: succrescit *BF* 10 iheremiam *O* prophete *B*¹
 11 egypti *BO* 12 quum *O* assiriorum *BO* 13 arguit *O*
 increpauit *B*¹*F* 14 quoniam *BF* quia *Or* quam *c fort. recte cf.*
XXIII, 9, 3. 16, 1 15 relinquisse *BF*¹ 16 aput *BO* 19 io-
 cunda *BF* 21 id *om. O* testatur *O* 22 ambulauerint *F*
 ambulent *O* 24 rectas domini *F* acturis *B*¹ 25 causis *O*
 quia *O* 27 adque *B*

deserentes deuia quaeque ac dumosa sectamur, et praesentium oblectationum inlecebris obcaecati per obscuros inpeditosque uitiorum sentibus calles laceris cruribus et disrupta illa nuptiali ueste reptamus, non modo acutissimis ueprium aculeis configendi, sed etiam uirulentorum serpentium uel scorpionum illic latitantium ictibus prosternendi. tribuli enim et laquei in uiis prauis, qui autem timet dominum, abstinebit se ab eis. de talibus et alibi dominus per prophetam: oblitus est, inquit, populus meus, frustra libantes, et impingentes in uiis suis, in semitis saeculi, ut ambularent per eas in itinere non trito. (uiae enim secundum sententiam Salomonis nihil operantium stratae sunt spinis, fortium uero tritae sunt. et ita ab itinere regio deuiantes ad illam metropolim ciuitatem, ubi noster cursus indeclinabiliter semper debet esse directus, non poterunt peruenire. quod etiam Ecclesiastes satis significanter expressit labor, inquires, stultorum adfligit eos, qui non cognouerunt ire in ciuitatem, illam scilicet Hierusalem caelestem, quae est mater omnium nostrum. quisquis autem in ueritate huic mundo renuntians super se tulerit iugum Christi et didicerit ab eo cotidianis iniuriarum exercitiis eruditus quia mitis est et humilis corde, in cunctis temptationibus manebit semper immobilis omniaque illi cooperabuntur ad bonum. uerba enim dei secundum Abdiam prophetam bona sunt cum eo, qui recte graditur, et

6 Prov. 22, 5 (LXX) 9 Hierem. 18, 15 12 Prov. 15, 19 (LXX) 17 Eccles. 10, 15 (LXX) 19 Gal. 4, 26 23 Mt. 11, 29 24 Rom. 8, 28 25 Mich. 2, 7

3 cruribus cruciatibus *BF* 4 ueste* *B* 6 scurpiorum *O*
 prosternendi *BF*: uulnerandi *Ov* triboli *B¹* 9 est *BFO*: est
 mei *v* inquit *BFO* 13 strata et 14 trita *B¹* 16 potuerunt
Z 17 satis *om. Z* 18 adfliget *O* 19 ciuitate illa *F* ce-
 lestis *B* caelesti *F* 20 nostrorum *O* post nostrum in *v* cap.
 25 incipit 22 cottid. *Z* 24 illic cooperabantur *B* 25 ad
FOZ: in *B* abdiam *BFZ*: micean *O* (immo errauit auctor)

iterum: quia rectae uiae domini, et recti incedent in eis: praeuaricatores uero conruent in eis.

XXV. Maiora igitur nobis per conluctationem temptationum laudis contulit praemia benigna erga nos gratia saluatoris, quam si omnem a nobis necessitatem certaminis abstulisset. etenim sublimioris praestantiorisque uirtutis est persecutionibus aerumnisque uallatum manere semper immobilem et ad praesidia dei fidum atque intrepidum perdurare, humanisque incursum uelut armis inuictae uirtutis accinctum gloriosissime de inpatientia triumphare et acquirere quodammodo de infirmitate uirtutem, quia uirtus in infirmitate perficitur. ecce 2 enim dedi te, inquit dominus, in columnam ferream, et in murum aereum, super omnem terram, regibus Iuda, et principibus, et sacerdotibus eius, et omni 15 populo terrae. et bellabunt aduersum te, et non praeualebunt: quia ego tecum sum, ut eruam te, ait dominus. Ergo secundum meram domini traditionem uia regia suauis ac leuis est, licet dura et aspera sentiatur. pie enim ac fideliter seruientes cum tulerint iugum domini 3 super se et didicerint ab eo quia mitis est et humilis corde, iam quodammodo terrenarum passionum sarcinam deponentes non laborem, sed requiem animabus suis domino praestante repperient, sicut per Hieremiam prophetam ipse testatus est dicens: state super uias, et uidete, et 25 interrogate de semitis antiquis, quae sit uia bona, et ambulate in ea: et inuenietis refrigerium animabus uestris. fient namque eis continuo praua in directum, 4

1 Os. 14, 10 11 II Cor. 12, 9 Hierem. 1, 18—19
20 Mt. 11, 29 24 Hierem. 6, 16 27 Esai. 40, 4

1 uia *B* recti] iusti *OZv et Vulgata* incedunt *O*
2 corruent *BF* currunt *O* 6 praestantiorisque *F* 7 semper
manere *O* ad praesidia dei fidum *BF*: aduersum se saeuientibus
cunctis certum de praesidio dei *OZv* 8 adque *B* 10 patientiae
*B*¹ patientia *B*²*F* 11 in *om. B* 12 inquit *BOZ* inquit dedi
te *F* 13 aereum] ferreum *B*¹ omnem *om. B* 14 et post
Iuda *om. OZ* 16 ut] et *BF* 17 ait] dicit *O* miram *Z* ueram
Ov 23 repperient *OZv* iheremiam *O* 27 directa *Ov*

et aspera in uias planas, et gustantes uidebunt quoniam
 suauis est dominus, audientesque Christum in euangelio
 proclamantem: uenite ad me omnes qui laboratis et
 onerati estis, et ego reficiam uos depositis ponderibus
 uitiorum: ea quae sequuntur intellegent: quia iugum meum 5
 5 suaue est et onus meum leue est. habet ergo refrigerium
 uia domini, si secundum legem ipsius teneatur. sed nos sumus
 qui dolores nobis atque tormenta turbulentis distentionibus
 procuramus, dum malumus uias saeculi huius prauas atque
 peruersas etiam cum summo discrimine ac difficultate sectari. 10
 cum uero hoc modo graue ac durum nobis iugum domini
 fecerimus, blasphemio iam spiritu uel de ipsius iugi uel de
 Christi qui illud inponit duritia atque asperitate causamur
 secundum illud: insipientia uiri corrumpit uias eius,
 6 deum autem causatur corde suo, et secundum Aggaeum 15
 prophetam cum dixerimus quia uia domini non dirigit,
 congrue nobis respondetur a domino: numquid uia mea
 non dirigit? nonne magis uiae uestrae sunt pravae?
 et re uera si comparare uolueris suaue olentem uirginitatis
 florem et tenerrimam castimoniae puritatem taetris ac faetidibus 20
 libidinum uolutabris, quietem securitatemque monachorum
 periculis et aerumnis quibus mundi huius homines implicantur,
 paupertatis nostrae requiem edacibus diuitum tristitiis ac
 peruigilibus curis, in quibus non absque summo uitae periculo
 diebus ac noctibus consumuntur, suauissimum iugum Christi 25
 onusque leuissimum facillime conprobabis.

XXVI. Proinde etiam illa retributio praemiorum, qua per-
 fecte renuntiantibus in hac uita centuplum dominus repromisit

1 Ps. 33, 9 3 Mt. 11, 28 5 l. c. 30 14 Prov. 19, 3
 (LXX) 16 Ezech. 18, 25 (LXX) 17 l. c. (LXX)

1 quoniam] uox in O euanuit 4 honerati B¹O 5 secuntur
 OZ 6 suaue est et BF: suaue et Oβv honus B¹ 8 adque
 B 11 nobis ac durum Zv 12 blasphemio B blasfemo FOZ
 13 adque B asperitate F 15 dominum BF et om. BF
 aggeum codd. 17 responditur B¹ 19 suaue olentem BFr:
 splendentem OZc 20 tenerrimam] suaue olentem OZc tetris
 BOZ fetidis codd. 27 quia Z

dicens: et omnis qui reliquit domum uel fratres aut
 sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut
 filios aut agros propter nomen meum, centuplum
 accipiet in praesenti et uitam aeternam possidebit,
 5 recte atque uerissime eodem sensu absque ulla fidei pertur-
 batione suscipitur. multi enim occasionem huius sententiae
 adepti crasso intellectu haec in illo mille annorum tempore
 carnaliter sanctis restituenda confirmant, cum utique illud
 saeculum, quod post resurrectionem futurum dicunt, praesens
 10 intellegi non posse fateantur. multo ergo credibilis multoque 2
 manifestius est eum, qui aliquid saecularium uel affectuum
 uel bonorum Christo suadente contempserit, a fratribus atque
 consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino conligantur,
 centuplo gratiorem etiam in hac uita recipere caritatem.
 15 hanc siquidem, quam inter parentes ac filios atque germanos,
 coniuges uel propinquos, siue societas copulat seu consanguini-
 tatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac
 fragilem. denique etiam boni ac pii cum adoleuerint filii a 3
 parentum domibus nonnumquam ac substantiis excluduntur,
 20 communitio quoque consortii iugalis interdum etiam honesta
 causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit facultatem
 contentiosa diuisio: monachi soli perpetuam coniunctionis
 retinent unitatem atque indiscrete possident uniuersa, qui
 omnia sua esse quae fratrum, omnia fratrum credunt esse
 25 quae sua sunt. si ergo istis quibus carnalis caritas copulatur
 affectibus dilectionis nostrae gratia conferatur, profecto centuplo
 haec dulcior atque sublimior est. recipietur sane etiam de

1 Mt. 19, 29

1 relinquit <i>B</i>	relinquit <i>F</i>	reliquerit <i>Ov</i>	uel] aut <i>O</i>	2 uxo-
res <i>Z</i>	4 possidebit <i>B</i>	5 adque <i>BO</i>	7 adepti <i>O</i> :	adepti
nanti <i>BF</i>	nanti <i>Z</i>	grasso <i>O</i>	8 quum <i>O</i>	12 adque <i>BO</i>
13 conglutino <i>B¹</i>	gluttino <i>F</i>	15 adque <i>B</i>	iermanos <i>O</i>	
16 propincos <i>O</i>	siue] seu <i>O</i>	copulat <i>O</i> : copulae <i>rell. v</i>		
18 quum <i>O</i> (<i>passim</i>)-	20 interdum iugalis <i>B¹</i>	coniugalis <i>B²Zv</i>		
coniugaliis <i>O</i>	21 facultatem (<i>i. e.</i> patrimonium, <i>cf. Indic.</i>) <i>BF</i> : cari-			
tatem <i>OZv</i>	22 perpetuae <i>OZv</i>	23 adque <i>B</i>	25 isti <i>O</i>	
26 affectio <i>Z</i>	gratiae <i>Z</i>	27 adque <i>B</i>	precipietur <i>F¹</i>	

continentia coniugali maior centuplo suauitas ab illa, quae
 4 eis inuicem per conmixtionem sexuum praebebatur. pro
 laetitia quoque illa, quam in unius agri ac domus possessione
 quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur,
 qui in adoptionem transiens filiorum dei uniuersa quae aeterni 5
 sunt patris ut propria possidebit et adfectu atque uirtute ad
 imitationem ueri illius filii proclamabit: omnia quae habet
 pater mea sunt, nec iam cum illa poenali distentionis ac
 sollicitudinis cura, sed securus ac laetus uelut in propriis
 ubique succedet, audiens cotidie sibimet ab apostolo praedicari: 10
 omnia enim uestra sunt, siue mundus, siue prae-
 sentia siue futura, et a Salomone: fidelis uiri totus
 5 mundus diuitiarum. habes ergo istam centupli retributi-
 onem in magnitudine meriti et in discretione tam inconpara-
 bilis qualitatis expressam. neque enim si pro aeris aut ferri 15
 aut uilioris cuiusquam metalli certo pondere tantundem pon-
 deris sed auri quispiam reddidisset, non etiam amplius restitu-
 isse quam centuplum uideretur: ita cum pro contemptu
 uoluptatum et adfectuum terrenorum spiritale gaudium et
 pretiosissimae caritatis iucunditas repensatur, etiamsi ipse sit 20
 numerus, centuplo tamen haec maior atque praeclarior est.
 6 et ut hoc euentius crebra repetitione reddatur: uxorem antea
 in lasciuia passione desiderii possidebam, hanc eandem
 in honore sanctificationis et uera Christi dilectione possideo:
 una est mulier, sed centuplum creuit meritum caritatis. si 25
 autem et pro irae ac furoris perturbatione iugem patientiae
 lenitatem, pro sollicitudinis ac distentionis angore securitatis

5 cf. Eph. 1, 5 7 Ioh. 16, 15 11 I Cor. 3, 22 12 Prov.
 17, 6 (LXX) 23 I Thess. 4, 5

2 debebatur O	3 possessiones F ¹	6 patriis F	posse-
debit BF ⁷	et ad... hic desinit B	adque O	10 succedit F
OZ	cottidie OZ	12 et salomon O	15 pro] etiam F
16 ponderi F ²	tantundem O	17 sed eras. in Z: om. O	
restituisset FZ ¹	18 cum om. F	contemptu F	19 et F:
adque O atque Zv	20 pretiose O	iocunditas FZ	repen-
setur O	22 uxorem quam antea O	23 lasciuia passione F: p.	
fragilis OZv	26 et om. O	27 securitates F ¹	

quietem, pro infructuosa saeculi huius poenaliq̄ue tristitia
salutaris tristitiae fructum, pro uanitate laetitiae temporalis
spiritalis gaudii adpenderis ubertatem, retributionem in horum
affectuum commutatione centuplam peruidebis. et si unius-7
5 cuiusque uitii breui ac lubricae uoluptati contrariarum uirtutum
merita conferantur, centuplo haec esse meliora multiplicata
iucunditas adprobabit. centenarius enim numerus de sinistra
transfertur ad dexteram, et licet eandem in supputatione
digitorum figuram tenere uideatur, nimium tamen quantitatis
10 magnitudine supercrescit. fiet enim ut qui haedi formam
gerere uidebamur in laeua, ouis meritum translati consequamur
ad dexteram. nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro 8
contemptu mundialium commodorum nobis in hoc saeculo
Christus restituit, transeamus, praecipue secundum euangelium
15 Marci ita dicentis: nemo est qui reliquit domum aut
fratres aut sorores aut matrem aut filios aut agros
propter me et propter euangelium, qui non accipiet
centies tantum nunc in tempore hoc domos et fra-
tres et sorores et matres et filios et agros cum
20 persecutionibus, et in futuro saeculo uitam aeter-
nam. centuplam namque fratrum parentumue recipiet quanti-9
tatem, quisque patris unius uel matris seu filii pro Christi
nomine caritate contempta in omnium qui Christo deseruiunt
dilectionem sincerissimam transit, pro uno scilicet tot incipiens
25 habere patres fratresque, feruentiore ac praestantiore sibi
affectione deuinctos. multiplicata etiam domorum atque

11 cf. Mt. 25, 33

15 Marc. 10, 29-30

3 gaudii spiritalis <i>OZv</i>	eorum <i>O</i>	4 unicuique uitio <i>Z'</i>
5 breuis <i>Z</i>	uolūtatis <i>O</i>	uoluptatis <i>Z</i>
haec <i>om. Z</i>	7 iocunditas <i>FZ</i>	adprobauit <i>F</i>
a <i>O</i> in <i>Zc</i>	10 edi <i>O</i>	11 merita <i>O</i>
14 restituat <i>O</i>	15 relinquit <i>F</i>	reliquid <i>O</i>
<i>om. O</i>	accipiat <i>Z et Vulgata</i>	17 propter <i>post et</i>
<i>OZv et Vulgata</i>	21 parentumque <i>O</i>	22 quisque <i>OZ</i> : quisquis
<i>Fv</i>	23 contemta <i>F</i>	24 transiit <i>F</i>
habere <i>F</i> : inueniens <i>OZv</i>	26 adque <i>O</i>	unius <i>Z</i> incipiens

agrorum possessione ditabitur, quisque una domo pro Christi dilectione reiecta innumera monasteriorum habitacula tamquam propria possidebit, in quacumque orbis parte uelut in suae
 10 domus iure succedens. quomodo enim non centuplum et si
 domini nostri sententiae superadici aliquid fas est plus quam 5
 centuplum recipit, qui decem uel uiginti seruorum ministeria infida et coacticia derelinquens tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? quod ita esse etiam uestris experi-
 mentis probare potuistis, qui singulis patribus matribusque ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingressi, 10
 patres et matres fratresque innumeros, domos quoque et agros seruosque fidelissimos absque ullo sollicitudinis labore con-
 quiritis, qui uos ut proprios dominos summis suscipiunt,
 11 amplectuntur, fouent, nenerantur officiis. sed hoc, inquam, sancti ministerio merito ac fiducialiter perfruentur, qui prius 15
 in seruitutem fraternitatis semet ipsos suaque omnia uoluntaria deuotione subdiderint. recipient enim secundum sententiam domini libere id quod ipsi aliis dependerunt. quisquis autem haec humilitate sincera consortibus suis ante non detulerit, quomodo deferri sibi ab aliis patienter admittet, cum grauari 20
 se eorum obsequiis intellegat potius quam foueri, quia accipere
 12 fratrum mauult quam reddere famulatum? haec tamen omnia non cum remissa securitate nec cum inerti oblectatione percipiet, sed secundum uerbum domini cum persecutionibus, id est cum pressuris saeculi huius ac summis angoribus passi- 25
 onum, quia, sicut ille sapientissimus contestatur, qui suauis et sine dolore est in egestate erit. regnum enim caelorum non desides, non remissi, non delicati, non teneri,

17 cf. Mt. 7, 2 24 cf. Marc. 10, 30 26 Prov. 14,
 23 (LXX)

1 quisquis *Ov* 3 ubis *F* 5 nostri] non *F* 6 XX *FZ*
 11 et post patres *om. OZv* 12 sollicitudines *F*¹ 14 amplectantur
Z ante hoc in *F* eras. est quã 19 detulit *OZ* 20 admittit
FOZ 21 quia] qui *Zc* 22 reddere *F*: accipere *O* recipere
Z deferre *v* 23 inherti *F*¹ 27 ingestate *F* etenim *O*
 28 deligati *F*

sed uiolenti diripiunt. qui ergo hi uiolenti sunt? nempe illi
 qui non aliis, sed animae suae praeclaram inferunt uiolentiam,
 qui direptione laudabili omni eam praesentium rerum uoluptate
 fraudantes uoce dominica egregii direptores pronuntiantur et per
 5 huinscemodi rapinam regnum caelorum uiolenter inuadunt.
 regnum enim caelorum secundum sententiam domini 13
 uim patitur, et uiolenti diripiunt illud. isti profecto
 sunt laudabiles uiolenti, qui uim faciunt perditioni suae.
 homo enim, ut scriptum est, in doloribus laborat sibi
 10 et uim facit perditioni suae. perditio nostra est oblectatio
 uitae praesentis et ut expressius dicam exsecutio desideriorum
 uoluntatumque nostrarum, quas si quis ab anima sua sub-
 traxerit ac mortificauerit, gloriosam profecto et utilem per-
 ditioni suae uim facit, abnegans dumtaxat ei iucundissimas
 15 uoluntates, quas per prophetam sermo diuinus frequenter
 incusat dicens: quia in diebus ieiunii uestri inuenie-
 tur uoluntas uestra, et iterum: si auerteris a sabbato
 pedem tuum, facere uoluntatem tuam in die sancto
 meo, et glorificaueris eum dum non facis uias tuas,
 20 et non inuenitur uoluntas tua, ut loquaris sermo-
 nem. cui etiam quanta beatitudo promittitur confestim per 14
 prophetam subiungit: tunc, inquit, delectaberis super
 dominum, et sustollam te super altitudinem terrae,
 et cibabo te hereditate Iacob patris tui. os enim
 25 domini locutum est. et idcirco dominus noster atque
 saluator, ut nobis amputandarum uoluntatum nostrarum

6 Mt. 11, 12 9 Prov. 16, 26 (LXX) 16 Esai. 58, 3
 17 l. c. 13 22 l. c. 14

1 hii *FOZ*¹ 2 animae suae *F*: uoluntatibus (uolupt. *O*) suis
OZv 3 eam *F*: se *OZv* 4 domini**e* gregii *F* 6 etenim
O 10 faciunt *O* 11 exequutio *O* 12 uoluptatumque *FO*
 animo suo *O* 14 iocund. *Z* 15 uolupt. *O*, *item infra* pro-
 fetam *FO* 16 inuenitur *FO* 19 glorificaberis *Z* 20 in-
 uen...r *F* inuenietur *O* ut non *O* 21 promittatur *Zv*
 per profetam *F*: profeta *O* propheta *Zv* 22 inquit *OZ* de-
 lectaueris *FO* 24 hereditatē *O* 25 loquentum *O* adque *O*

formam traderet, non ueni, inquit, facere uoluntatem meam sed uoluntatem eius qui misit me, et iterum: non sicut ego uolo sed sicut tu. quam uirtutem illi specialiter exercent, qui in coenobiis conmorantes senioris reguntur imperio, qui nihil omnino arbitrio suo agunt, sed ⁵
 15 uoluntas eorum ex uoluntate pendet abbatis. postremo ut iam disputationis huius sermo claudatur, nonne, obsecro, etiam in hoc centuplam gratiam euidentissime qui fideliter Christo deseruiunt consequuntur, dum pro nomine eius a summis principibus honorantur, ac licet ipsi humanam gloriam ¹⁰
 non requirant, uenerabiles tamen etiam in persecutionum angustiis iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt, quorum uilitas etiam mediocribus forsitan despicibilis esse potuisset uel pro obscuritate natalium uel pro condicione seruili, si in
 16 saeculari conuersatione mansissent? per Christi autem militiam ¹⁵
 nobilitatis nemo status calumniam commouere, nemo obscuritatem generis audebit opponere: quin potius illis ipsis uilissimae condicionis obprobriis, quibus confundi et dehonestari ceteri solent, Christi famuli gloriosius nobilitantur. quod euidentius in abbate Iohanne, qui in illa heremo quae Lyco ²⁰
 17 oppido adiacet commoratur, possumus adprobare. qui perobscuris maioribus natus ita pro Christi nomine uniuerso paene humano generi admirabilis factus est, ut eum ipsi quoque rerum praesentium domini, qui mundi huius atque imperii gubernacula retinentes etiam potentibus cunctis regibusque terrori ²⁵
 sunt, uelut dominum uenerentur et oracula eius de tam longinquis regionibus expetentes imperii sui apicem et statum salutis bellorumque prouentus illius orationibus meritisque committant.

1 Ioh. 6, 38

3 Mt. 26, 39

1 inquit <i>FZ</i>	4 seniores <i>F¹</i>	seniorum <i>O</i>	5 imperio. Ex-
plicuerunt conlationes monachorum <i>F</i>	6 pendit <i>Z</i>	11 persequuti-	
onum <i>O</i>	13 despicibilis <i>O</i>	14 condicione <i>OZ</i>	17 inponere
<i>O</i>	18 conditionis <i>OZ</i>	oppropriis <i>O</i>	20 iohanne <i>O</i>
<i>O</i>	22 pene <i>OZ</i>	24 adque <i>O</i>	lico

Tali beatus Abraham de inlusionis nostrae uel origine uel 18
 medella disputatione disseruit atque oculis quodammodo nostris
 cogitationum quas diabolus auctor ingesserat propalauit insi-
 dias nosque ad desiderium uerae mortificationis accendit, quo
 5 etiam multos, licet incompto haec omnia sermone digesta
 sint, credimus inflammandos. nam licet summorum patrum
 flagrantissimos sensus tepida eloquii nostri fauilla contexerit,
 plurimorum tamen algorem, qui remotis uerborum cineribus
 uiuacitatem latentium sensuum suscitare uoluerint, calefaci-
 10 endum putamus. sed ad uos, o sancti fratres, non utique 19
 hunc ignem, quem dominus uenit mittere in terram et quem
 nimium ardere desiderat, ita spiritu praesumptionis elatus
 emisi, ut quasi feruentissimum propositum uestrum caloris
 huius adiectione succenderem, sed ut uobis maior apud filios
 15 esset auctoritas, si id, quod ipsi non mortuo uerborum sono,
 sed uiuo docetis exemplo, etiam summorum atque antiquissi-
 morum patrum praecepta confirment. superest ut me peri-
 culosissima hactenus tempestate iactatum nunc ad tutissimum
 silentii portum spiritalis orationum uestrarum aura comitetur.

11 cf. Luc. 12, 49

1 abraam O 2 adque O 6 sunt O 7 fraglant. O
 10 sanctissimi O 12 ita de O 14 succenderet Z aput
 O 16 set etiam uestro docetis O adque O 18 actenus
 OZ 19 comitetur. Explicit conlatio abbatis abrahae (abbatis abrahac
 conla VII Z) de mortificatione OZ Finit liber conlationum editum a
 beato cassiano dō gr̃s O

ADDENDA ET CORRIGENDA.

- p. 18, 2 *not. lege promissum^{sione} D.*
- p. 28, 21 *not. D¹ pro D².*
- p. 242, 18 *deuotionem pro de uotionem.*
- p. 244 *numerus 4 ad uers. 14 pertinet.*
- p. 263, 29 *not. lege om. pro om.*
- p. 282, 10 *eius.*
- p. 287, 23 *ecclesiis.*
- p. 346, 18 *not. uoluntariam T.*
- p. 355 *not. dele alterum 7.*
- p. 362 *not. dele alterum 24.*
- p. 371, 8 *not. lege XV, 1, 4.*
- p. 386, 5 *not. lege XVII, 30, 1.*
- p. 386, 15 *not. lege XV, 1, 6.*
- p. 413 *not. dele alterum 24.*
- p. 461, 25 *enim ad scripturae locum pertinet: cf. XVIII, 13, 2.*
- p. 517, 26 *not. post B interrogationis signum delendum.*
- p. 518, 9 *not. dele B post paulus apostolus.*
- p. 520, 4 *not. post forti B dele interrogationis signum.*
- p. 521, 8 *not. lege iuda et B¹FOR: iudae et B².*
- p. 528, 25 *not. lege dixim B¹ diximus B².*
- p. 529, 17 *not.: non uult etiam B¹ cum reliquis.*
- p. 530, 21 *not.: a calamitate B, sed a infra adiectum caractere merouingico.*
- p. 530, 23 *not.: animatū B a m. 1 ex animatur, quod retinere debui.*
- p. 541, 19 *not. coenobitae B, sed o supra i deletum.*
- p. 579, 15 *not. lege seueritatem B¹F.*
- p. 584, 23 *not. lege conubium OK²v.*
- p. 587, 5 *not. pro K² lege affectu K².*
- p. 597, 24 *not. dele mentimus B¹ et lege metimus B¹F.*
- p. 604, 3 *not. lege BF pro Oβv.*
- p. 605, 15 *not. dele interrogationis signum post B.*
- p. 624 *not. lege 22 pro 20.*
- p. 688, 11 *lege ille pro illo.*

